

מלחמת יום הכיפורים מפות ומבצעים

50 שנים למלחמת יום הכיפורים

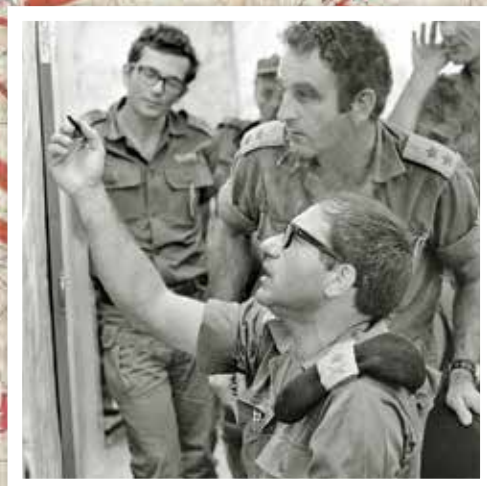
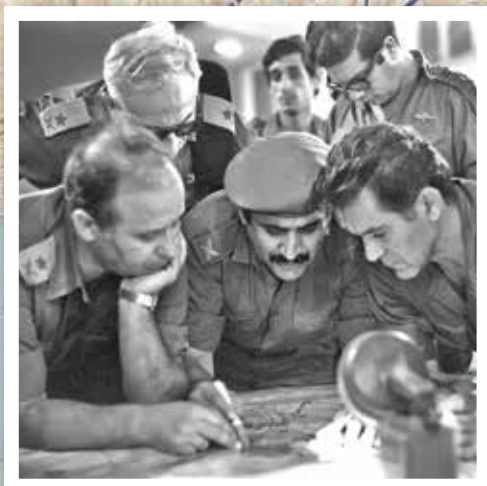
במלחמת יום הכיפורים נבחן צה"ל באופן חסר תקדים. תוך זמן קצר ובאופן מפתיע נכנס לחימה אינטנסיבית בצפון ובדרום, באוויר ובים. על אף תנאי הפתיחה הקשים הצליח צה"ל לבלום בחזית הדרום, לצלוח את התעלה ולכתר את הארמייה השלישית; בחזית הצפון הצליח להדוף את הצבא הסורי מרמת הגולן ולתפוס אחיזה בשטח סוריה; השיג עליונות בזירה האווירית, והכריע בזירה הימית. לצד ההישגים הכבירים ספג צה"ל אבדות קשות - אלפי פצועים והרוגים. מאורעות המלחמה המשיכו להשפיע על המזרח התיכון, על החברה הישראלית ועל צה"ל עצמו שנים לאחר סיומה.

ביובל השנים מאז המלחמה פרסמה המחלקה להיסטוריה מחקרים חשובים על המלחמה, שנכללים בהיסטוריה הרשמית של צה"ל על מלחמת יום הכיפורים. אולם לצד תיעוד וחקר המלחמה עומדת שאלת ההנגשה: כיצד מחלחל המידע לצה"ל ומה ערכם של לקחי העבר ותובנותיו לבניין צה"ל ולהפעלתו כיום? ספר זה מנסה לתת מענה לשאלה זו.

הספר פותח בתיאור הדרך אל המלחמה ומרחיב על הרקע המדיני והצבאי שעיצב את מהלכה. בהמשך מתוארת הלחימה מפרוץ המלחמה ועד הפסקת האש בארבעה חלקים על פי זירה: חזית הדרום, חזית הצפון, הזירה הימית והזירה האווירית. הרצף התיאורי נחתם בהרחבה על הדרך אל הסכמי הפרדת הכוחות, על תוצאות המלחמה והשלכותיה על המדינה, על החברה הישראלית ועל צה"ל.

במרכז הספר מפות ותרשימים שערכו חוקרי המחלקה להיסטוריה, ושימשו במקור כעזרים למחקרים דקדקניים ומקיפים על המלחמה. מפות ותרשימים אלו רואים אור במסגרת עריכה מחודשת ובתוספת תמונות של אתרי הקרבות ושל הכוחות הלוחמים. כל אלו משרטטים יחדיו קווי מתאר למלחמת יום הכיפורים ולכוחות שלחמו בה.

מלחמת יום הכיפורים - מפות ומבצעים הוא הכרך השלישי בסדרת ספרים מיוחדת של המחלקה להיסטוריה של צה"ל על מלחמות ישראל, שמטרתה לספק ביאור ועומק חזותי למלחמות באמצעות מפות, תרשימים, תמונות ותיאור מילולי. עד כה יצאו לאור בסדרה זו הכרכים **קרבות מלחמת העצמאות (2018)** ו**מלחמת שלום הגליל (2022)**. עם פרסום כרך זה, עומד לרשות הציבור כלי נוסף למחקר ולעיון בקורות צה"ל במלחמת יום הכיפורים.

מלחמת יום הכיפורים מפות ומבצעים

התשל"ד - 1973

מלחמת יום הכיפורים

מפות ומבצעים

6 באוקטובר - 24 באוקטובר 1973

תוכן העניינים

7	הקדמת הרמטכ"ל
9	פתח דבר
11	מבוא
51	חזית הדרום
143	חזית הצפון
199	המערכה הימית
217	המערכה האווירית
243	תוצאות המלחמה והשלכותיה
265	מפקדי מלחמת יום הכיפורים
285	מקורות
287	מקורות המפות והתמונות

THE YOM KIPPUR WAR MAPS & OPERATIONS OCTOBER 1973

עורך: ד"ר מאור לוי

המערכת: ד"ר אלי מיכלסון - ראש המחלקה להיסטוריה
ד"ר זאב אלרון, אל"ם (מיל') בעז זלמנוביץ, ד"ר אהד לסלוי

הכותבים: ד"ר זאב אלרון (חיל האוויר), אל"ם (מיל') בעז זלמנוביץ (פיקוד הצפון), ד"ר אהד לסלוי (מבוא ותוצאות המלחמה והשלכותיה), ד"ר מאור לוי (פיקוד הדרום וחיל הים)
יעוץ מדעי: תא"ל (מיל') ד"ר דני אשר, שאול (סם) ברונפלד, סא"ל ד"ר דן ברק, אל"ם (מיל') משה גבעתי, פרופסור יואב גלבר, תא"ל (מיל') ניר מאור, ד"ר עודד מגידו, אל"ם (מיל') משה שרביט

מנהל ההפקה: משה אסולין - ראש היחידה להוצאה לאור, אמו"ן

מעצב ועורך גרפי: יהודה סלומון

אינפוגרפיקה: אסף בארי; **תרשימים ומפות:** שחר אריאל; יאיר לינדנברג; נויה מוסרי; רב"ט רפאל עמר

עורכות הלשון: קרן כהן אברמוב וספי שפר

סיוע בעריכה: טוראי שוביה נגר

סיוע באיסוף התמונות: עוז כהן

רשימת מקורות התצלומים, המפות והתרשימים בעמוד 287

המערכת מודה לעשרות מדור לוחמי מלחמת יום הכיפורים ולבני משפחותיהם על הסריקה ועל משלוח התצלומים למערכת; כן יעמוד על הברכה כל מי שסייע ביצירת הספר, ובראש וראשונה - מפקדי המחלקה להיסטוריה בצה"ל, חייליה ועובדיה. סיוע רב התקבל מעמיתי המחלקה, ובייחוד מיוגב אלבז, ד"ר ישראל בן־דור, ד"ר אייל ברלוביץ', תא"ל (מיל') אשר דר, סא"ל (מיל') ד"ר עידו הכט, רענן וייס, רס"ב יוסי זריהן, רס"ן איציק כהן, אל"ם (מיל') פסח מלובני, סא"ל (מיל') צח משה, רס"ב (מיל') גילי קהל, תא"ל (מיל') אלי רהב וגיורא רובין; תודות למוסדות וליחידות שסייעו באיסוף התמונות והמידע: ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון; אורנה זוהר - מנהלת הארכיון, יפעת ארנון, יובב גת, אילנית יהודה, אבי צדוק ואפרת רז־נגד; יחידת ההיסטוריה והמחקר מג"ב: סנ"ץ ד"ר טל משגב - ראש היחידה, רש"ט נריה זקס; למדור להיסטוריה בחיל האוויר - מפקדים וחילאים; ארכיון יד לשריון; המרכז למלחמת יום הכיפורים: רמי סווט - מנהל המרכז, חנן ישכר, אור פיאלקוב וניצן שפירא; יחידת שט"ל: רס"ב אסף ורדי, אל"ם (מיל') אלדר זילבר, רס"ן פלג כהן־סבן; המרכז למיפוי ישראל - משה חודש וירמי גור.

תודה מיוחדת לאל"ם (מיל') משה גבעתי ולד"ר עודד מגידו.

המפות בספר זה באדיבות המרכז למיפוי ישראל והארכיון הלאומי למפות.

תמונות בחזית העטיפה: ברקע: מפת התקפת הנגד ב־8-10 באוקטובר בחזית הצפון; מימין: חמ"ל פיקוד הדרום באום חשיבה (דבלה); בחזית - אלוף הפיקוד, שמואל גונן, מאחוריו קמ"ן הפיקוד, סא"ל דוד גדליה במרכז: ביקור ראש הממשלה, גולדה מאיר (מימין) בחזית הצפון - מימינה שר הביטחון, משה דיין, ואלוף הפיקוד, יצחק חופי, 21 בנובמבר 1973; משמאל: תכנון הפריצה אל תוך סוריה - מימין לשמאל: הרמטכ"ל, דוד אלעזר (דדו), סגן אלוף הפיקוד, תא"ל יקותיאל אדם, אלוף הפיקוד, יצחק חופי (חקה), 10 באוקטובר גב העטיפה: מטוס קורנס (פנטום)

בטנה קדמית: מתקפת הנגד - טנק שוט ברמת הגולן, 8 באוקטובר

בטנה אחורית: "הביתה בשמחה רבה" - תומ"ת אם־50 בפינוי השטחים ממערב לתעלת סואץ, 18 בינואר 1974
עמודים 2-3: דוברת יוניפלוט; מאחור - טנק מגח חוצה את התעלה על גשר הדוברות, 21 באוקטובר
עמוד 8: תושבים בתל אביב נאספים סביב עיתון 'דיעות אחרונות', שכותרתו הראשית מבשרת על קרבות עזים ברמת הגולן ובסיני, 7 באוקטובר

הספר יצא לאור באמצעות המחלקה להיסטוריה בצה"ל ומשרד הביטחון - ההוצאה לאור אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני או אחר, כל חלק שהוא מהחומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט, אלא ברשות מפורשת בכתב מהמו"ל.

© כל הזכויות שמורות למדינת ישראל - משרד הביטחון

ראה אור בישראל, התשפ"ד - 2023

© All rights reserved to the Ministry of Defence, Israel

הקדמת הרמטכ"ל

חמישים שנים חלפו מאז פתחו צבאות ערב במתקפת פתע משולבת ומתואמת נגד מדינת ישראל בצוהרי יום הכיפורים - יום תענית מיוחד לעם היהודי.

חמישים שנים של למידה ושל הפקת לקחים.

הייתה זו המלחמה הרב-זירתית הגדולה האחרונה של צה"ל. לחמנו מאז בחזיתות אחרות ובהיקפים משתנים, אך לא הייתה עוד מלחמה שהציבה אתגרים כה מורכבים בפני הדרג המדיני והדרג הצבאי, מלחמה שהותירה חותם כה עמוק בצה"ל, בחברה הישראלית ואף במזרח התיכון כולו.

זהו סיפורה של מלחמה שנפתחה בהפתעה ובנחיתות צה"ל בשתי החזיתות. ברמת הגולן ניצבו 177 טנקים בלבד מול חמש דיוויזיות חי"ר ושריון סוריות, שכללו כ-1,400 טנקים, בדרך למורדות המערביים של הגולן לשליטה על עמק החולה; על קו תעלת סואץ היו המעוזים מאוישים בדלילות, ובעורפם היו ערוכים כ-300 טנקים, בעת שחמש דיוויזיות חי"ר מצריות התחילו בצליחת תעלת סואץ לקראת כיבוש מערב סיני, ובעקבותיהן יותר מ-2,000 טנקים מצריים ערוכים לקרב. הקרבות המתועדים באטלס זה מתארים כיצד הצליחו כוחות הסדר והמילואים של צה"ל להתגבר על כשלון ההתרעה ולהשיג הכרעה, בהתייבבם מקץ 16 ימי לחימה עקובה מדם במרחק 40 ק"מ מדמשק ובגדה המערבית של הסואץ, 101 ק"מ מקהיר.

ספר המפות והמבצעים שלפנינו משרטט תמונה בהירה של המלחמה על רובדיה השונים, ומניח תשתית בסיסית ללימוד היבטיה המבצעיים; אך יש מרכיבי ניצחון שמפות לא תוכלנה להציג. אין חולק, כי המצוינות הטקטית בשדה הקרב מילאה תפקיד מכריע בהגנה ובמעבר להתקפה נחושה, אולם מעליה ובבסיסה היה זה ניצחון הרוח - תושיית הלוחמים והמפקדים, דבקותם במשימה, עוז רוחם וגבורתם תחת אש, לצד הרעות, הלכידות והערבות ההדדית של הלוחמים ביבשה, באוויר ובים. התגייסותם המהירה וללא תנאי של אנשי המילואים, מעידה עד היום על תחושת שותפות הגורל ועל הנכונות לשאת בכל מחיר בהגנה על הבית מפני חורבן שלישי.

צה"ל של אחרי מלחמת יום הכיפורים למד והפיק לקחים רבים - מארגון הצבא ועד לתורת הלחימה.

גם בחלוף יובל שנים, ומתוך הזיכרון ועומק הכאב של המלחמה ההיא, עלינו לראות עצמנו כאילו היינו במצרים ובסוריה, כאילו אנחנו לחמנו במלחמת יום הכיפורים.

כשפנינו אל שדות קרב ואתגרים אחרים, נשוב ונעיין בתולדות המלחמה ההיא ובמהלכה הצבאיים, נלמד מהם ונשתפר נוכח לקחי העבר, איומי ההווה ואתגרי העתיד. נישא עמנו את גבורתם של לוחמיה, את זכרם של אלה שלא שבו ואת כאב המשפחות השכולות. נמשיך לחשוב ולהטיל ספק, לתכנן ולהיזהר מקיבעונות, לאמן את כוחותינו ולהכניס ליום פקודה, לכל תרחיש ובכל אחת מהזירות שבהן צה"ל פועל.

כאז כך היום, המפות מתארות שטח ותוכנית; האנשים ההולכים את החיצים, הם הנדרשים לגבורה, לתבונה ולמקצועיות - את אלה קונים בעיקר בלמידה מדרכם של מפקדי לוחמי עבר. מלחמת יום הכיפורים היא כר נרחב ללמידה עבור כולנו.

למידה מהנה,

דן אלון
ראש המטה הכללי

פקודת יום

נוטעם ראש המטה הכללי

אחי הלוחמים, מפקדים וחיילים -

לאחר שבעה-עשר ימי לחימה, כשהיינו בעיצומה של המתקפה, נפלה החלטת מועצת הביטחון שקראה להפסקת אש

כל עוד היו הערבים בהתקפה, כל עוד האמינו הם ותומכיהם כי יוכלו להביס אותנו, לא התכנסה מועצת הביטחון אפילו לצורך דיון בתוקפנותם - אולם משנוכחו לדעת כי תבוסתם קרובה, נזעקו מיד אויבנו וידידיהם ותבעו את הפסקת הקרבות

אנחנו עומדים בקשה שבמלחמות ישראל מלחמה שנכפתה עלינו ללא התראה מספקת, כאשר הסורים והמצרים נעזרים בבריית-המועצות כמייעצת, מאמנת ומספקת ציוד אדיר בלמנו את האויב, עברנו להתקפת נגד והעברנו את המלחמה לאדמת האויב

צבאה של סוריה הוכה קשות וצבאה של מצרים עומד לפני תבוסה אלפי חלליהם ופצועיהם ומאות המטוסים והטנקים אשר השמדנו בשדה המערכה - הם עדות למכה האנושה אשר הנחית צה"ל על המבקשים להשמידנו

האויב הסורי אשר יצא להביס אותנו נהדף מכל רמת הגולן ואיבד משטחיו הצבא המצרי נאחז בסיני אך עלה בידינו לפרוץ אל אדמת מצרים ולהשמיד רבים מכוחותיו אף כי קו החזית השתנה, שליטתנו בחזית לא פחתה אנו חולשים עתה על הדרכים המוליכות אל בירות האויב

עוד אין אנו יודעים את מהותה של הפסקת האש ואת כוונות אויבנו למודי נסיון העבר - נישאר בכוונות, מוכנים להמשך הקרב

אחי הלוחמים,

יצאנו מנצחים מן הקרב, אף כי טרם השלמנו את הניצחון

נשאנו על כתפיינו את הנורא במשאות ונותרנו זקופים בזכותכם, בזכות רעינו אשר נפלו במערכה, בזכות חברינו הפצועים אשר לא זעקו, בזכות כל אלה אשר מילאו את תפקידם עד תום - עמד העם במלחמה בזכות גבורתכם ואמונתכם תזכה מדינת ישראל בביטחון ובשלום

דוד אלעזר, רב-אלוף

ראש המטה הכללי

כ"ז תשרי התשל"ד (23 באוקטובר 1973)

פתח דבר

מלחמת יום הכיפורים הייתה האירוע המורכב ביותר בהיסטוריה הצבאית של מדינת ישראל. זאת לא רק עקב מורכבות מהלכי הטקטיים, עצימותה והיקף נפגעייה אלא גם בשל שבעים פניה. רבדים על רבדים של התרחשויות, של דילמות, של החלטות ושל מעשים – משיקים זה לזה, משפיעים זה על זה ויוצרים את מעשה המלחמה הגדול. במלחמת יום הכיפורים שזורים זה בזה כפקעת חוטים עוצבות הרגלים והשריון, המצביאים והמדינאים, טכנאי החימוש והקשר לצד החובל והתוחך, ישראל ושכנותיה לצד המעצמות.

עם מורכבות זו, המלחמה אינה רק אירוע צבאי או מדיני אלא גם אירוע חברתי מכונן וחשוב בקורותיה של מדינת ישראל. רגעי השפל והגאות הלאומיים הכרוכים בה מונחים כאבן רחיים על כתפי המתעניין בקורותיה: תחושת האופוריה שקדמה למלחמה, הטראומה הלאומית, השכול בחברה הישראלית, התגייסות מערך המילואים, ועדת אגרנט, הסכם השלום עם מצרים ועוד.

בחמישים השנים האחרונות פורסמו ספרים, מחקרים ומאמרים רבים על אודות המלחמה: ספרי עיון, ספרי פרוזה, סיפורים ומורשות קרב, ספרות מחקרית ועיתונאית. חלקם נשענים על מחקריה של המחלקה להיסטוריה וחלקם על ניסיון הלוחמים, על מחקר היסטורי עצמאי ועל התרשמויות שונות. על אף השוני הנושאי הגדול בין החיבורים השונים, המשותף לכולם הוא חוסר היכולת לתפוס את כל המלחמה על מורכבותה. מתוך כך, בכל אחד מהם המלחמה מצומצמת להיבט או לנדבך מסוים, לגזרה מסוימת, לדמות או ליחידה.

האטלס שלפניכם, המבוסס על מחקרי המחלקה להיסטוריה, הוא נדבך חשוב נוסף בפרסומי ההיסטוריה הרשמית של צבא ההגנה לישראל על מלחמת יום הכיפורים. הוא מתמקד בסקירה תמציתית של מהלכי הקרבות, אותה הוא מציג באמצעות תיאור מילולי קצר, מפות, תרשימי קרב, תמונות והדמיית נתונים. בכך הוא מספק לקורא את קווי המתאר למלחמה ולצבא שלחם בה. הקורא עשוי למצוא בו ביאור ועומק חזותי שמבליטים היבטים רבים של המלחמה ואף שופכים אור חדש על תובנות ישנות.

הספר פותח ומסיים בתהליכים מדיניים, וביניהם פרושה המלחמה. 19 ימיה העיקריים, מ-6 ועד 24 באוקטובר, מתוארים על פי זירות הלחימה השונות: דרום, צפון, ים ואוויר. הדרך אל המלחמה והתקופה שבין הפסקת האש להסכם השלום עם מצרים זוכות גם הן לתיאור בספר, ובסופו נמצאת רשימה של בעלי התפקידים העיקריים במלחמה מרמת מפקדי הגדודים ומעלה.

ביצירת ספר זה השתתפו וסייעו רבים וטובים, והמחלקה להיסטוריה מכירה תודה לכולם. הוקרה והערכה רבה לאנשי המחלקה להיסטוריה בעבר, שפועלם הוא הבסיס לספר זה, בייחוד למחברי אטלס מלחמת יום הכיפורים שפרסמה המחלקה להיסטוריה בשנת 1983. בסוף הספר תוכלו למצוא רשימה של מחקרי המחלקה שעליהם נשענו לצד רשימת מקורות לעיון נוסף.

הערכה רבה ותודה לד"ר מאור לוי, עורך הספר, שגיבש את התוכן, כתב וריכז את הכנתו; לכותבי הפרקים: אל"ם (במיל') בעז זלמנוביץ, ד"ר אהד לסלוי וד"ר זאב אלרון; לגב' דנית ולמר יהודה סלומון שעיצבו את הספר בדיוק רב; לצוות העורכים הגרפיים, ובייחוד לאסף בארי, שריכז את תחום הדמיית הנתונים בספר; לעורכות הלשון, גב' קרן כהן וגב' ספי שפר; לשותפינו בארכיון צה"ל ובמרכז למלחמת יום הכיפורים על תרומתם; תודה רבה למומחי התוכן, שסייעו בשיפור התוכן ובתיקונו; תודה מיוחדת למר משה אסולין, מנהל ההוצאה לאור של משרד הביטחון, שהניע את הפרויקט והוציא לאור בעבודה מאומצת ובמקצועיות רבה. תקצר היריעה מלפרט את אלה שסייעו באיסוף התמונות והמידע, אך ידעו כולם שתרומתם תסייע בלימוד העבר ובכך תשפיע על מפקדי צה"ל ועל לוחמיו בעתיד.

לכבוד דור לוחמים אמיץ שהגן על המדינה בשורות אחודות ובעוז, ולזכר חללי המלחמה,

ד"ר אלי מיכלסון

ראש המחלקה להיסטוריה

מלחמת יום הכיפורים

מבוא

- התהליך המדיני ערב המלחמה
- בניין הכוח ▪ יחסי הכוחות ביבשה - מערך הצליחה ▪ זירת הלחימה - סיני ▪ תוכנית המלחמה המצרית קו בר-לב ▪ תוכנית ההגנה על סיני ▪ תוכניות ההתקפה לחזית הדרום ▪ זירת הלחימה - רמת הגולן ▪ תוכנית המלחמה הסורית ▪ תוכנית ההגנה על רמת הגולן ▪ תוכניות ההתקפה לחזית הסורית ▪ המודיעין לקראת המלחמה ▪ השבוע שלפני פרוץ המלחמה ▪ 12 השעות לפני המלחמה

התהליך המדיני (אוגוסט 1970-אוקטובר 1973)

ראש הממשלה, גולדה מאיר

למעלה: נשיא מצרים אנואר סאדאת (מצדיע), מלווה בשר ההגנה ומפקד הצבא, מוחמד צאדק (מימין), במוצב הפיקוד העליון, נובמבר 1971
במרכז: נשיא מצרים, אנואר סאדאת מימין: נשיא סוריה, חאפז אל-אסד

גם הביאה לשינוי בתוכנית המלחמה המצרית, וללא ידיעת סוריה שינה סאדאת את ההנחיה ממלחמה כוללת לכיבוש סיני למלחמה מוגבלת שתכליתה שינוי המצב הקיים (סטטוס קוו) לאורך התעלה. בד בבד עם ההכנות הצבאיות של מצרים המשיך סאדאת לבדוק את האפשרות להניע את התהליך המדיני בתיווך אמריקאי. יש הטוענים שמהלך זה היה חלק ממהלך הונאה מצרי. בפברואר 1973 נפגש היועץ לביטחון לאומי של סאדאת, חאפז אסמאעיל, עם מקבילו האמריקאי, הנרי קיסינג'ר, בניסיון להתניע מחדש את הערוץ המדיני. השינוי העיקרי בעמדה המצרית היה הנכונות להתקדם במשא ומתן ללא תלות בהתקדמות בערוץ הירדני והסורי ולהכיר בהסכם שיביא למצב של שלום אך לא כהסכם שלום הכולל נורמליזציה של היחסים. למרות השינוי החלקי בעמדה המצרית לא חודש התהליך המדיני עד למלחמה.

בשלוש הפגישות של אסד וסאדאת בשנת 1973 תיאמו המנהיגים את תוכנית ההתקפה וקבעו את עיתוי התקיפה המדויק. באפריל 1973 הגיע לישראל מידע מודיעיני ממקורות שונים, שהצביע על כוונה מצרית לפתוח במלחמה בחודשים הקרובים. צה"ל נערך לאפשרות זו בכוננות 'כחול לבן', שבה הואצו תהליכי בניין הכוח לשיפור המוכנות הצבאית, עודכנו התוכניות האופרטיביות ונבחנו מחדש הנחות היסוד האסטרטגיות לגבי מטרות המלחמה של ישראל. גם לאחר שהכוננות ירדה המשיך שר הביטחון לאחוז בדעה שבמחצית השנייה של הקיץ צפויה מלחמה ביוזמת מצרים וסוריה.

מסיום מלחמת ששת הימים ועד לסיום מלחמת ההתשה, הסכם מדיני בין ישראל למצרים היה בלתי אפשרי לנוכח שלושת הלאווים שעליהם הכריז נשיא מצרים נאצר בעקבות מלחמת ששת הימים. אלה שללו הכרה בישראל, משא ומתן עימה והסכם שלום. ההסכם להפסקת מלחמת ההתשה, מותו של נאצר מייד לאחר סיום מלחמת ההתשה והחלפתו באנוואר סאדאת פתחו את האפשרות למשא ומתן מדיני. עד 1971, היוזמה המרכזית הייתה תוכנית רוג'רס, שגיבש וויליאם רוג'רס, מזכיר המדינה של ארה"ב. בבסיס התוכנית היו נסיגת ישראל לגבולות יוני 1967 עם תיקוני גבול בתמורה להכרה מצרית בישראל, ערבויות בין-לאומיות לשמירה על חופש השיט והגברת הסיוע הצבאי האמריקאי. את נסיונות התיווך בין הצדדים מילא שליח האו"ם גונאר יארינג. אך לאחר כמה סבבי פגישות הגיעה היוזמה למבוי סתום משום שישראל סירבה להתחייב לנסיגה מלאה ומשום שמצרים התנגדה לדרישת ישראל להסכם שלום.

לנוכח הקיפאון בערוץ המדיני, בסוף 1970 העלה משה דיין רעיון לקידום הסדר חלקי, שעיקרו נסיגה ישראלית מקו התעלה כדי לאפשר את פתיחת התעלה לתנועת כלי שיט. סאדאת קיבל את הרעיון בתנאים אלה: יוגדר שמדובר בהסכם ביניים שבו תתחייב ישראל לסגת מכל שטחי סיני ללא התחייבות מצרית להסכם שלום; הנסיגה הזמנית תהיה עד לקו שממזרח למעברים והשטח לא יפורז מכווחות צבא מצריים. למרות מאמצי התיווך של מזכיר המדינה של ארה"ב לא הצליחו שני הצדדים להגיע לעמק השווה. על אף איום סאדאת שעבור מצרים שנת 1971 היא "שנת ההכרעה", הבינו כל הצדדים שגם היוזמה להסדר חלקי או להסכם ביניים כשלה.

לנוכח חוסר ההתקדמות בציר המדיני המשיך סאדאת לפעול להידוק היחסים עם ברה"מ כדי לקבל את הציוד הצבאי הנדרש למלחמה כוללת עם ישראל. הוא ביקר במוסקווה שלוש פעמים, וחתם על הסכם ידידות ועל חוזים להספקת ציוד צבאי מתקדם, בכללו מטוסי תקיפה וטנקים מסוג טי-62.

נוסף על כך הידק סאדאת את היחסים עם סוריה, שהתנגדה בכל תוקף לכל סוג של משא ומתן מדיני עם ישראל, וב-1971 החלו מנהיגי שתי המדינות לתכנן התקפה בשתי חזיתות.

למרות ההסכמים לא סיפקה ברה"מ את כל הציוד למצרים, ובקיץ 1972 החליט סאדאת להפסיק חד-צדדית את נוכחותם הקבועה של יועצים ומדריכים רוסיים במצרים. ההתנתקות מהתלות הסובייטית

ראש הממשלה, גולדה מאיר, עם שר החוץ, אבא אבן (מימין) ועם השליח המיוחד מטעם האו"ם למזרח התיכון, גונאר יארינג, ינואר 1971

נקודות המחלוקת בין ישראל ומצרים

 <p>עמדת מצרים</p> <p>התחייבות מראש ללוח זמנים לפינוי כל סיני</p>	 <p>עמדת ישראל</p> <p>נסיגה ממרבית שטחי סיני</p>
<p>נסיגה מרמת הגולן ומהגדה המערבית ופתרון הבעיה הפלסטינית</p>	<p>הסדר דו-צדדי (ישראל ומצרים)</p>
<p>פירוז סימטרי בסיני ובנגב</p>	<p>סידורי ביטחון הכוללים פירוז סיני ותחנות התרעה</p>
<p>הסכם אי-לוחמה</p>	<p>הסכם שלום מלא כולל נורמליזציה</p>

בניין הכוח (1967-1973)

מרוץ החימוש בין ישראל למדינות ערב נמשך ממלחמת ששת הימים ועד למלחמת יום הכיפורים. על רקע מלחמת ההתשה, ומתוך הבנה שבאבות ערב נערכים למלחמה, גדל תקציב הביטחון בשנים 1967-1971 בעשרות אחוזים והגיע לשיא בשנת 1971 כשחלקו בתקציב היה פי שלושה משהיה בשנת 1967. בשנת 1967 ירד חלקו היחסי של תקציב הביטחון בשל הגידול בהשקעת משאבים לשיפור מצבן הכלכלי של אוכלוסיות מוחלשות.

למרות הגידול בהוצאות הביטחון הוטף, בדגש על בניית קו הביצורים בתעלת סואץ ועל הצורך בהקצאת יחידות למשימות ביטחון שוטף בשטחים שנכבשו בששת הימים, הצליח צה"ל להקצות משאבים רבים להתעצמות. מרכיב מטבע החוץ בתקציב הביטחון המשקף רכש, היה כמחצית מתקציב הביטחון, ושימש בעיקר לרכש מטוסים. גם התקציב במטבע המקומי כלל פרויקטים של התעצמות, ובהם שיפור צי הטנקים.

רכש מטוסים חדישים היה חלק הארי במרכיב ההתעצמות, מתוך הבנת התועלת הרבה שהשליטה באוויר עשויה להעניק בלחימה בשטחים פתוחים. בין המלחמות נרכשו 115 מטוסי פנטום ו-186 מטוסי סקייהוק, ו-45 מטוסי נשר מתוצרת מקומית. כמו כן נרכשו 82 מסוקים נוספים ושש סוללות טק"א (טיילי קרקע-אוויר) מסוג הוק. הצורך במטוסים חדישים נבע מהאתגר של מערך הטק"א שנבנה סמוך לתעלת סואץ במלחמת ההתשה ונועד לחפות על הנחיתות המספרית של כוחות היבשה בקו המגע.

למעלה: מפקד חיל האוויר, אלוף מוטי הוד, אוחד דגם מטוס פנטום (קורנס), שקיבל מבונה הדגמים אמנון יוגב (משמאל) לציון הכנסת המטוס לשירות בחיל, יולי 1969

למטה: מיצג רימוני רובה (רנ"ט/רנ"א) בתערוכת תע"ש, 13 ביוני 1973

מימין: חנוכת קו ההסבה של טנקי שוט (צנטוריון) לשוט קל, מאי 1970

בתחתית העמוד: טור טנקי מגח 3 ונגמ"שי אם-113, בתרגיל 'עוז', פברואר 1972

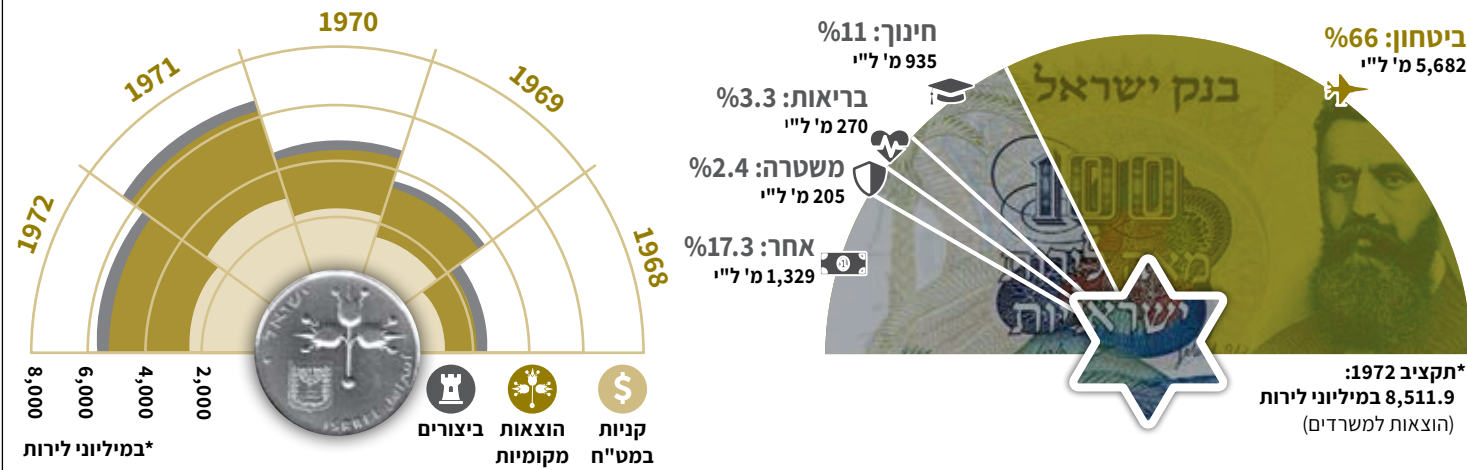

חיל השריון היה השני בחשיבותו בבניין הכוח הצבאי בין המלחמות. החיל זכה לתקציבים רבים שבאמצעותם נקנו ושודרגו מאות טנקים מתוך תפיסה שראתה בשריון את המרכיב המכריע בקרב היבשה. גם מערך התותחנים שודרג, ומרבית קני הארטילריה הפכו ניידים בעקבות קנייתם של כ-150 תותחים מתנייעים בעלי קנים של 155 מ"מ, 175 מ"מ ו-203 מ"מ ובזכות התקנת מאות תותחים ומרגמות כבדות על תובות של טנקי שרמן. לעומת זאת, מערך החי"ר לא זכה להשקעה ניכרת, וניכר כי לא צויד באמצעי נ"ט מודרניים ובאמצעי ראיית לילה, והיה ברובו בלתי מנויד.

מהעבר השני, עם סיום מלחמת ששת הימים החלו מדינות ערב לשקם את צבאותיהן בסיוע ברה"מ. מרבית המערכים בצבא המצרי הוכפלו תוך ארבע שנים. המסגרות של חטיבות החי"ר צומצמו לטובת הקמת חטיבות ממוכנות ומשורייות. בתשובה לעליונות המובהקת של ישראל בקרבות אוויר ושריון, פיתחו צבאות ערב מערכי נ"ט ומ"ט מתקדמים וצפופים שכללו כמויות גדולות של מכ"מים, סוללות טילי קרקע-אוויר, תותחי נ"ט, טילים מונחים נ"ט, תותחים נ"ט ומרנ"טים.

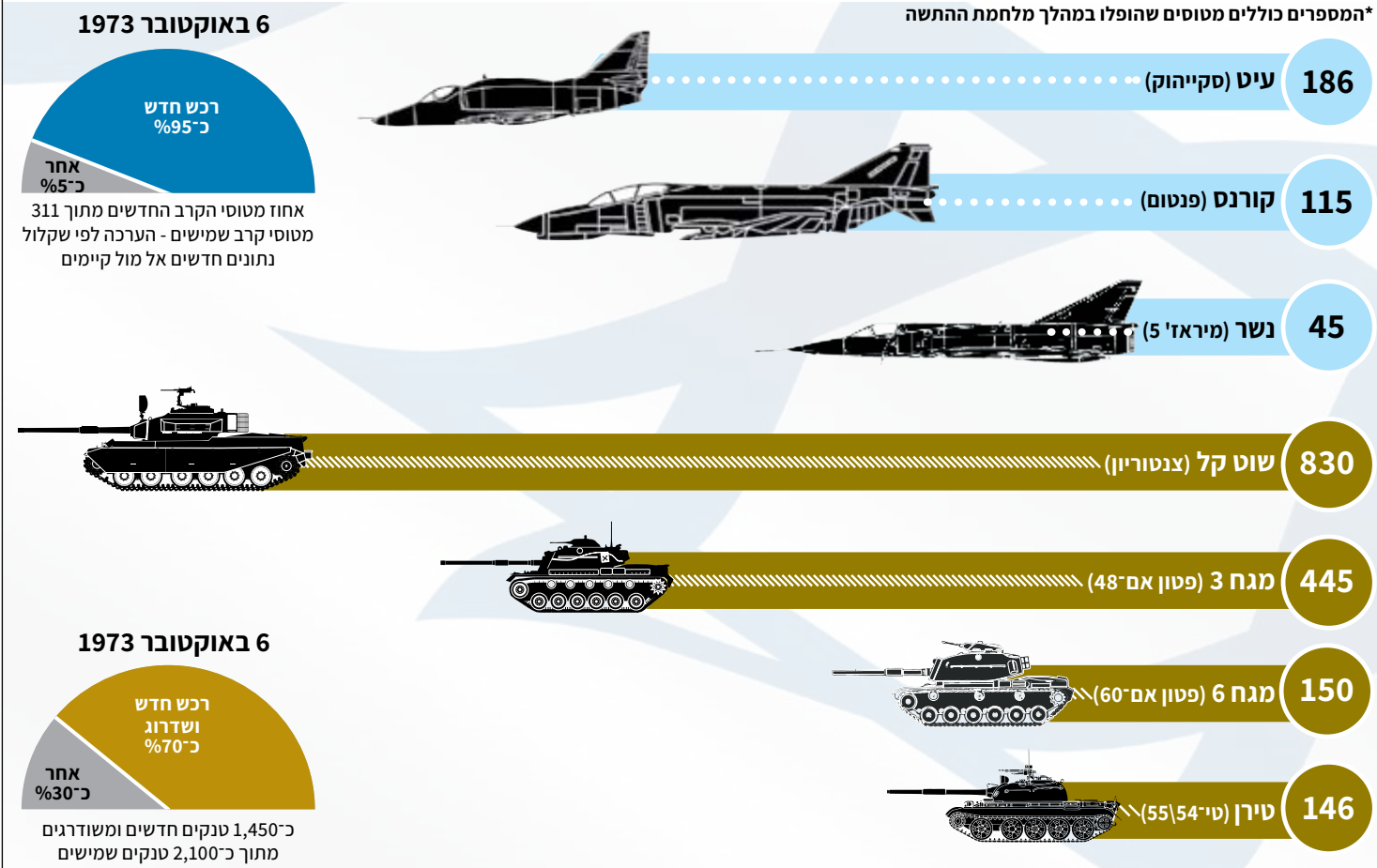
הרכב תקציב הביטחון, 1968-1972*

תקציב הביטחון מתוך תקציב המדינה, 1972*

1967-1973 - שדרוג ורכש טנקים ומטוסי קרב*

*המספרים כוללים מטוסים שהופלו במהלך מלחמת ההתשה

יחסי כוחות ישראל-מדינות ערב

ישראל	מצרים	סוריה	מטוסי קרב	מטוסי תובלה	מסוקים	סוללות טק"א	אוגדות/דיוויזיות	טנקים	קני ארטילריה	צוללות	משחתות	סטי"ל	סט"ר	סמ"ר
ישראל	מצרים	סוריה	309	32	74	12	6	2,100	570	-	-	14	-	18
מצרים	מצרים	סוריה	400	147	80	150	10	2,200	2,300	12	8	17	30	43
סוריה	מצרים	סוריה	292	45	12	36	5	1,650	1,200	-	-	9	13	2

*** הערכת כלים כשרים ב-6 באוקטובר

יחסי הכוחות ביבשה

טנק שוט, הטנק העיקרי בשימוש צה"ל במלחמת יום הכיפורים, חוצה את תעלת סואץ לעבר סיני על הגשר היבשתי

יחסי הכוחות ביבשה הושפעו מההבדלים בעוצמתן של עוצבות היסוד: האוגדה בצה"ל והדיוויזיה בצבאות ערב. להרכב השונה של עוצבת היסוד בשני הצדדים היו השלכות חשובות על אופן התפתחות הקרבות במלחמה.

בשנים שקדמו למלחמה השתנה המבנה של מערך כוחות היבשה בצה"ל. עוצבת היסוד השתנתה מחטיבה לאוגדה הקבועה, ויחידות הטנקים הועדפו בתקציבים ובתפיסת הפעלת הכוח על פני יחידות הרגלים והחרמ"ש. ההחלטה המקורית הייתה שהאוגדה הקבועה תכלול שתי חטיבות שריון, שבכל אחת מהן יהיו שני גדודי טנקים וגדוד חרמ"ש, וחטיבה ממוכנת שתורכב משני גדודי חרמ"ש ומגדוד טנקים. במעלה הדרך השתנה התמהיל, ובפועל כללה האוגדה שתי חטיבות טנקים, שבכל אחת מהן שלושה גדודי טנקים ופולגת סיור, חטיבה ממוכנת, שבה גדוד טנקים, שני גדודי חרמ"ש ופולגת סיור, וכן גדוד סיור משוריין, שכלל גם הוא טנקים. נוסף על כך אוגדו כל אמצעי הארטילריה באגד ארטילרי אוגדתי, שכלל שלושה גדודים שצוידו בתותחים מתנייעים 155 מ"מ, גדוד מרגמות 160 מ"מ וגדוד מרגמות 120 מ"מ. האוגדה כללה גם גדוד הנדסה ויחידות לוגיסטיות עצמאיות.

ממלחמת ששת הימים שודרגו חטיבות השריון, ואחוז הטנקים האיכותיים (שוט, מגח וטירן) בצי הטנקים של צה"ל עלה מ-56 אחוזים בתחילת 1968 ל-80 אחוזים ערב המלחמה. עם זאת לא נבנתה יכולת להילחם בשטח הרווי בכוחות חי"ר ולא נרכשו פגזים מתאימים לפגיעה בחיילי האויב המסתתרים בחולות הרכים של סיני. מספר המרגמות בדרגי הגדוד והחטיבה צומצם באופן ניכר, והמלחמה תפסה את החיל בעיצומו של תהליך הסבתם של המקלעים שהיו מותקנים בטנקים.

מערך טנקי הצנטוריון (שוט) גדל ושופר. ברוב הטנקים הותקנו מנועי סולר ותותח 105 מ"מ, והם זכו לכינוי שוט קל. גם בטנקים מסוג פטון אם-48, שנקראו מגח 3, הותקנו בארץ מנועים ותותחים דומים, שהיו מותקנים גם בטנקים חדשים מסוג אם-60 (מגח 6) שנרכשו מארה"ב. טנקים אלו הפכו לאמצעי העיקרי של חטיבות הטנקים. היתר, מאות טנקי שרמן משופרים, מדגמי אם-50 ואם-51, רוכזו בחטיבות הממוכנות ובגדודי השריון הפיקודיים, וחטיבת שריון נוספת כללה טנקי שלל שנקלטו בצה"ל ושודרגו.

אמצעי הלחימה של הכוחות הממוכנים והרגליים כמעט שלא שודרגו. בין המלחמות נוספו רק 460 נגמ"שים חדשים מדגם אם-113, מהירים יותר ובעלי עבירות ומיגון טובים יותר מהזחל"מים הישנים, שעדיין היוו 90 אחוזים מצי הכלים. הוזנחה גם יכולת הלחימה בטנקים של כוחות החי"ר והחרמ"ש. תותחי נ"ט 90 מ"מ הוצאו מגדודי החרמ"ש, והתוכנית להצטייד בתול"רים 84 מ"מ ('קרנף') בוטלה.

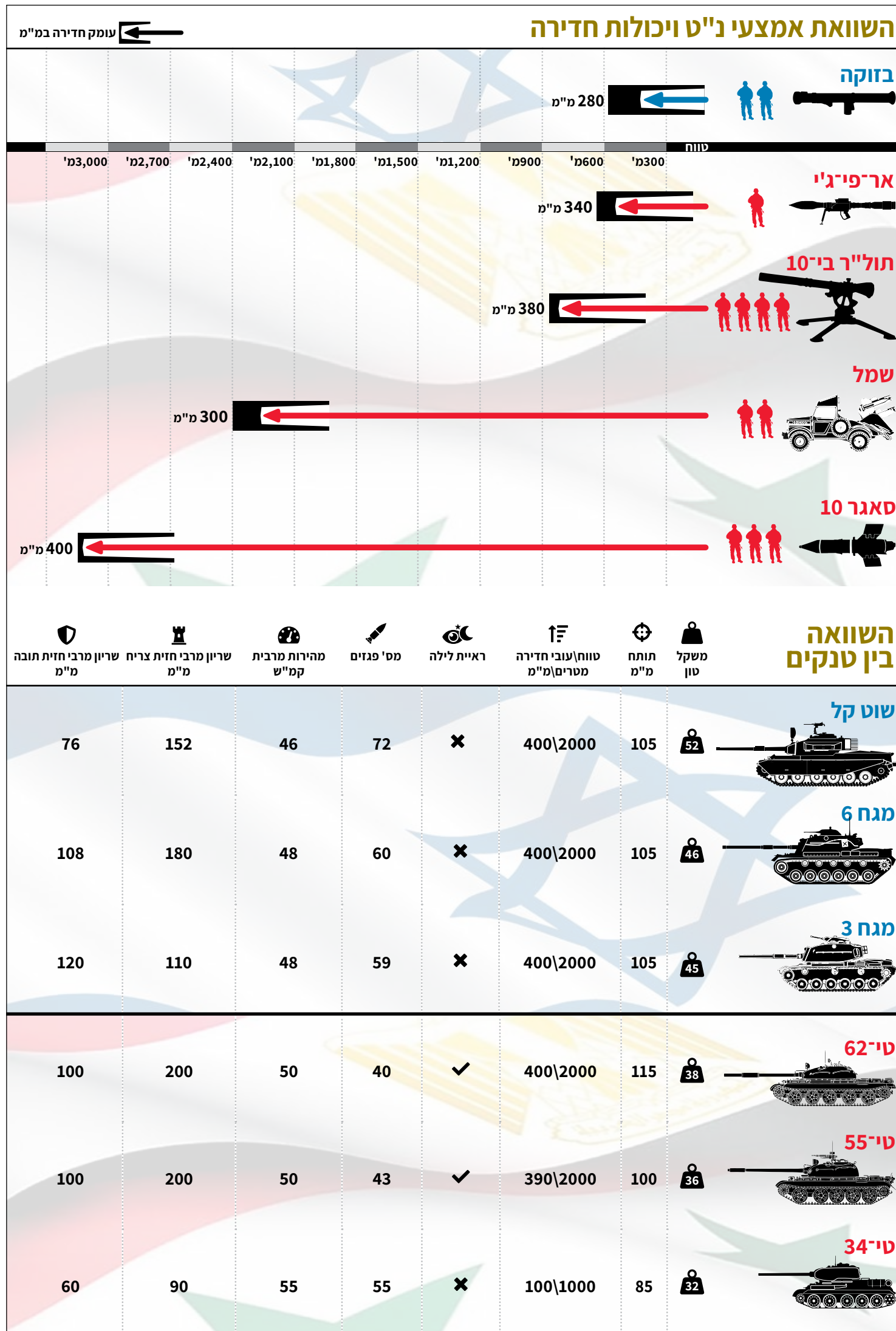
לצבאות ערב היו דיוויזיות מסוגים שונים: משורינת, ממוכנת ורגלית. מרבית החיכוך במלחמה היה עם דיוויזיות החי"ר. כדי להתגבר על היתרון הכמותי בטנקים ובכוח האדם האיכותי של צה"ל, תגברו צבאות מצרים וסוריה כל דיוויזיית חי"ר ודיוויזיה ממוכנת בחטיבת שריון, הוסיפו גדוד קומנדו וחיזקו את מערך הנ"ט על סוגי השונים בדיוויזיה. כמו כן, בהתאם לתורת הקרב הסובייטית, היקף הארטילריה בכל דיוויזיה היה נרחב וגדול בהרבה מזה של אוגדה ישראלית. אומנם בשדה הקרב נפגשו מסגרות קרביות דומות בדרג דומה, אך הרכבן היה שונה לחלוטין, ויחסי הכוחות נטו בבירור לרעת ישראל, בייחוד עד להגעת כוחות המילואים.

טנק טי-62, הטנק המתקדם ביותר בשימוש צבאות סוריה ומצרים במלחמת יום הכיפורים. צולם כחלק מתייעוד איסוף השלל בתום המלחמה

אוגדה מול דיוויזיית חי"ר מצרית וסורית (כולל תגבור)

יחידה	נ"ט	מרגמות	תותחים	גדודי חי"ר	טנקים
ישראל	82	35	50	3	296
מצרים	625	95	250	12.5	155
סוריה	925	72	125	10.5	215

מערוך הצליחה

ישראל - לאור תוצאות מלחמת ששת הימים, שבה הגיעה צה"ל לתעלת סואץ ולנהר הירדן, ולנוכח הגישה הישראלית שחייבה מעבר מהיר למתקפת-נגד לשטח האויב, נדרש צה"ל לפתח התמחות בתחום הלא מוכר של צליחת מכשולי מים. בניגוד למצרים, שקיבלה מברה"מ ציוד תקני, ישראל לא יכלה להשיגו בשל האמברגו שהטילו מדינות המערב על מכירת ציוד הנדסי שיאפשר לה לחצות את התעלה. בצה"ל הוקדשו לכך משאבים מוגבלים, שרובם הוקצו להצטיידות באמצעים אזרחיים שהיו מיושנים, או לפיתוח אמצעים שהומצאו בארץ לנוכח האתגר ולא נבדקה יעילותם בזמן אמת. ב-1967 כבר החלו צוותי חיל ההנדסה ללמוד את הנושא ובחנו רכישה ופיתוח של אמצעי צליחה שיאפשרו מעבר של כוחות גדולים ושל רק"ם מעל תעלת סואץ. בראשית הדרך נקנו מצופי 'יוניפלוט', שחיבורם יחד מאפשר ליצור דוברות שמסוגלות לשאת רק"ם או להרכיב גשר קבוע. לאחר כמה תרגילים התברר ששיטה זו איננה מתאימה לגישור סער בשל הקושי הלוגיסטי בניוד הדוברות הכבדות ובשל הזמן הרב שנדרש כדי להרכיבן לגשר. במטרה להתגבר על קושי הניוד והחיבור של הדוברות החלה יחידת יפת"ח של חיל ההנדסה לפתח אמצעים כמו גוררים ייעודיים לדוברות וחיבור מראש של הדוברות על מרכבים מיוחדים. התוצאה הייתה גשר 'הצנע', שהיה מהיר וקל יותר להרכבה, אך ניוודו נשאר מורכב בשל המשקל הרב של הדוברות. ערב המלחמה הושלם פיתוח גשר זה, אך אורכו הגיע רק ל-70 מ'.

תרגיל 'עוז' - לוחמי חטיבת הצנחנים מתכננים לתרגיל צליחת מכשול מים בלילה בסירות גומי, פברואר 1972

למטה: גדוד 634 באימון שיט על רכב אמפיבי מסוג תמסח בכנרת, אוקטובר 1972

בתחתית העמוד: שלושה טנקי שוט, אחד מהם רתום לדוברות יוניפלוט, בתרגיל צה"לי לחציית מכשולים ימיים, 1972
בתחתית העמוד מימין: תרגיל 'עוז' בסיני - גשר יוניפלוט על מכשול מים באגם הרואפה

בשנת 1971, למרות התנגדות רבים בצה"ל, נרכש רכב אמפיבי נייד מיושן מתוצרת צרפת - התמסח ('ג'ולואה'). כלים אלה היו מסוגלים להתחבר לדוברת שיכולה לשאת טנק או זוג טנקים ולהתחבר בשרשרת ולהפוך לגשר. יתרונו של התמסח היה ניידותו, חסרונו היה פגיעותם הרבה של מצופי הגומי המתנפחים שביצידיו. בעיה נוספת הייתה, שהכלים שנקנו היו פגומים ועלות השמשתם הייתה גבוהה מכפי שחזו. מתוך רצון לפתח אמצעי צליחה שיתאים לדרישות צה"ל, פיתחה יחידת יפת"ח, בפיקוד אל"ם דוד לסקוב ובליווי צמוד של אלוף ישראל טל, את גשר הגלילים, שהורכב מגלילי מתכת גדולים בעלי כושר ציפה. הובלתו לתעלה כללה גרירת שלושת חלקיו באמצעות 12-18 טנקים למרחק של קילומטרים אחדים מהתעלה; חיבור החלקים לגשר רציף וגרירת הגשר לתעלה בתנועה רצופה ומהירה. בכך ענה גשר הגלילים על הצורך באמצעי צליחה ממוגן שניתן להשיק למים גם תחת אש בסיכון נמוך לחיי אדם.

בקיץ 1972 קיבל הרמטכ"ל את הצעת האלוף טל לבנות גדודי דוברות יוניפלוט בהיקף שיאפשר להרכיב שני גשרים, להקפיא את שיפוף התמסחים ולהאיץ את הפיתוח ואת הייצור של גשר הגלילים. בפועל אוגדו אמצעי הצליחה בשלושה גדודים: גדוד סדיר 605 וגדוד מילואים 630 להפעלת גשר הגלילים ודוברות היוניפלוט וגדוד 634 להפעלת התמסחים.

מפקדת גייסות השריון פיתחה את תורת הצליחה, גדוד מחטיבה 7 התאמן בגרירת גשר הגלילים, ושאר החטיבות התאמנו ביישומה "על יבש". ציוד הצליחה והגישור אוחסן, מקצתו בשטחים הקדמיים.

סיני, תדריך על תרגיל 'עוז', פברואר 1972

צופים בתרגיל 'עוז': בשורה הראשונה, משמאל לימין - אלוף פיקוד הדרום, אריאל שרון; הרמטכ"ל, דוד אלעזר; ראש הממשלה, גולדה מאיר; שר הביטחון, משה דיין; סגן הרמטכ"ל, ישראל טל; פברואר 1972

בסיני הוכשרו דרכי גישה לגזרות צליחה מתוכננות, ונעשו בהן הכנות קרקעיות. באחת מנקודות הצליחה האפשריות, ליד מעוז 'מצמד', נערמו סוללות עפר במרחב של קרוב לקילומטר רבוע, שכונה 'חצר הצליחה' או 'החצר', ואף סומנה הנקודה שבה תיפרץ סוללת הגדה להשקת הגשר. בהתאם להכנות המקדימות, אזור זה שימש את צה"ל לחציית התעלה במלחמה.

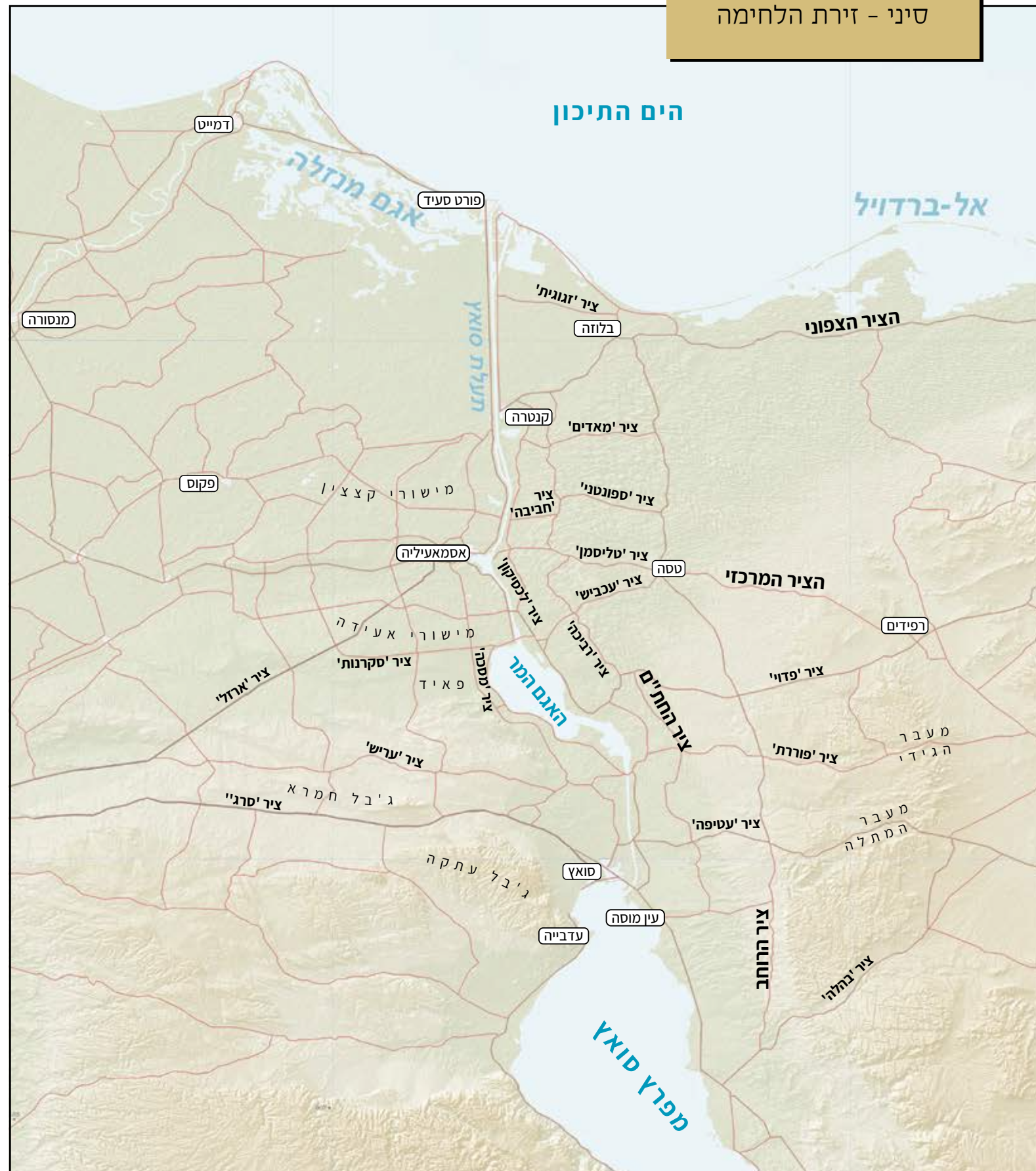
מצרים - הצלחת התוכנית המצרית להיאחז בשטחים רבים בגדה המזרחית של תעלת סואץ הייתה תלויה בפיתוח היכולת לצליחת סער. בשונה מצה"ל, המצרים יכלו להסתמך על רכישת ציוד התקפי והתבססו על התורה הסובייטית שנכתבה בנושא ועל הציוד שפיתחה ברה"מ לחציית נהרות אירופה. לשם כך הוקמו בצבא המצרי שלוש חטיבות גישור שכללו גדודים עם ציוד מגוון. שלא כצה"ל, שהסתמך על כוחות השריון ולכן נדרש לפתח אמצעי צליחה שיכולים לשאת טנקים, הצבא המצרי הסתמך על כוחות חי"ר מצוידים באמצעי נ"ט, ולפיכך השקיע באמצעי גישור מגוונים ובהם דוברות ומעבורות להעברת כוחות חי"ר וטנקים בודדים, גשרים קטנים להעברת כוחות חי"ר, רכבים קלים, גשרי דמה וגשרים כבדים להעברת מסות של טנקים.

כוחות מצריים חוצים את התעלה

סיני - ניתוח זירת הלחימה

סיני - זירת הלחימה

הלחימה היבשתית התנהלה במרחב של בקע סואץ המשתרע כ-20 ק"מ ממזרח לתעלת סואץ וכ-30 ק"מ ממערב לה. מרבית שטח הגדה המזרחית מדברי ושומם וניתן לחלקה לרצועות רוחב מקבילות, השונות במבנה הטופוגרפי:

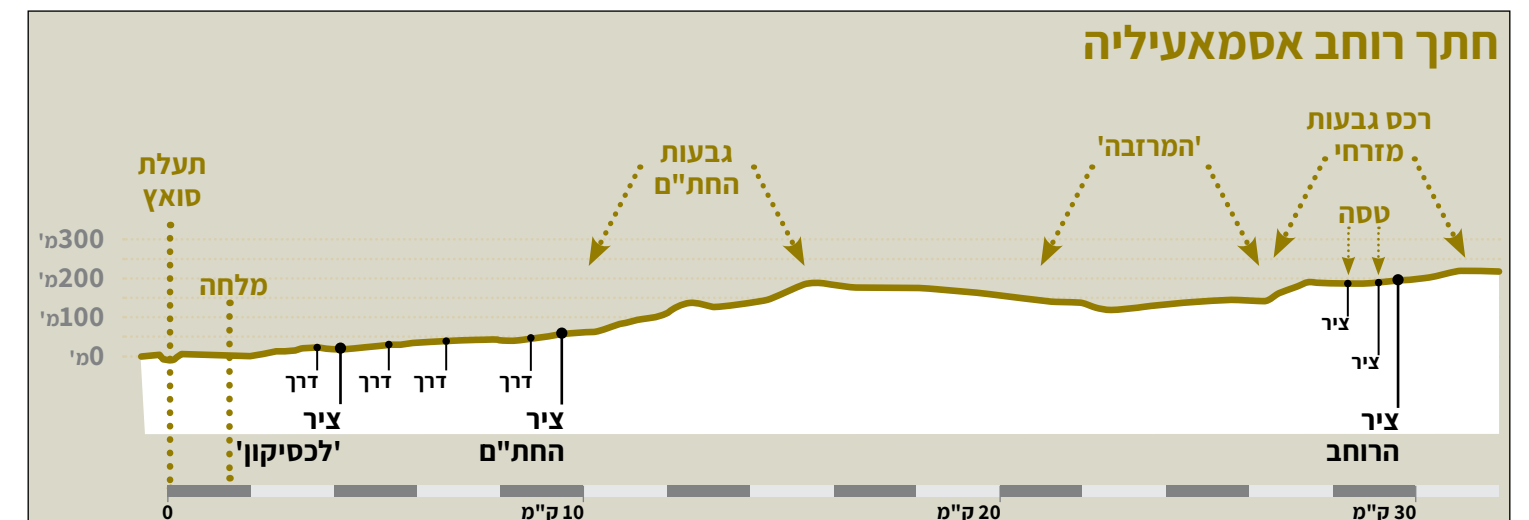
צפון הגדה המזרחית - אזור צפון סיני, מחוף הים התיכון ועד העיירה קנטרה, הינו מישורי וכולל שטחי מלחות בלתי עבירים, וכך גם בעבר התעלה המערבי. יכולת התנועה של רכב משוריין באזור זה מוגבלת ותחומה לדרכי רוחב מעטות ('זגוגית', 'לסטים', 'עליקת') המצטלבות בצומת בלוזה. מצומת זה יוצא הציר הצפוני בסיני מערבה לאל-עריש. עם זאת, לאורך חוף הים התיכון ניתן להנחית כוחות מהים ולהפחית בכך את התנועה בצירים.

מרכז הגדה המזרחית - תוואי השטח כולל שני רכסים חוליים מקבילים שכיוונם הכללי הוא מצפון לדרום והם הולכים ומגביהים לכיוון דרום. גובה הרכס המערבי הוא 75-200 מ', והוא שולט על מרחב

בקע סואץ. הרכס המזרחי גבוה יותר (100-250 מ') ושולט על הרכס המערבי. ממזרח לרכס זה שטחים קשים לתנועה. בחלק הצפוני משתרעות דיונות חול בלתי עבירות לרכב משוריין, ובחלק הדרומי רמה מבוטרת, שהתנועה בה לעומק סיני אפשרית רק דרך המעברים פתחת רפידים, מעבר הג'ידי ומעבר המיתלה. את החלק המרכזי חוצים מצפון לדרום שלושה צירי אורך: ציר התעלה ('לכסיקון'), במרחק קילומטר אחד עד שניים ממזרח לתעלה ולמלחות. ציר החת"ם במרחק של כ-10 ק"מ ובמרחק כ-30 ק"מ מהתעלה כביש הרוחב המוביל מבלוזה עד ראס סודר לחוף מפרץ סואץ. צירי הרוחב הם פירדאן ('ספונטני'-חביבה), הציר המרכזי ('טליסמן'), המחבר בין רפידים-טסה-אסמאעיליה, וציר 'עכביש' היוצא מטסה ומגיע לצפון האגם המר. מדרום לאגמים ועד מפרץ סואץ שתי דרכי רוחב: מעבר הג'ידי ('פוררת') ומעבר המיתלה ('עטיפה'). מראס סודר יוצא ציר העובר באזור הררי עד למצבת פרקר (ציר 'בהלה').

חתך רוחב אסמאעיליה

למעלה: קומנדקר בצומת דרכים בסיני, 1972

בראש העמוד: ציר 'מסכה', תעלת המים המתוקים, פסי הרכבת וגשר ביילי - תצלום מ'מסכה 22 ממערב למזרח

מעבר המיתלה בתצלום אוויר מ-1967 (לאורך הציר אפשר להבחין במספר רב של כלי רכב מצריים פגועים)

רכב, מהווים מכשול נ"ט ומשמישים משטחי ירי מוארכים (רמפות) לטנקים ולאמצעי נ"ט.

הגדה המערבית - לאורך מערב התעלה שלוש ערים גדולות: פורט סעיד בצפון, אסמאעיליה במרכז וסואץ בדרום. במלחמת ההתשה ננטשו רבים מהיישובים שממערב לתעלה. מרבית השטח מישורי והוא נחצה במערכת מסועפת של תעלות השקיה ובתעלת המים המתוקים שמקשות את התנועה ('החיץ החקלאי'). בצפון התעלה, ממערב לחיץ החקלאי, נמצאים מישורי קצצין, שגובלים מדרום בוואדי תומילאת המשתפל ממזרח למערב ומהווה מכשול טבעי. מדרום לוואדי מישורי עייאדה הגובלים במזרח ברכסי ג'בל חמרא וג'בל ג'ניפה שמשפלים לאגם המר הגדול. בדרום העיר סואץ רכסים גבוהים, שהבולט שבהם הוא ג'בל עתקה. בגדה המערבית שלושה צירי רוחב מרכזיים: כביש אסמאעיליה-קהיר ('ארזל'), ג'ניפה-קהיר ('עשור') וסואץ-קהיר ('סרג'). בשל המבנה הטופוגרפי יש רק שני צירי אורך: ציר התעלה ('מסכה') וציר 'עריש'.

למעלה: פסי רכבת שפורקו מקו מסילת הרכבת בצפון חצי האי סיני ושימשו - בתוספת בטון, עפר ושכבת אבנים - מרכיב בשכבת ההגנה של המעוז

בראש העמוד: הגדה המערבית, מישורי עייאדה - מבט על תעלת המים המתוקים והגזרה שמדרום-מערב לאסמאעיליה

אזור דרום סיני - אזור הנקרא מרחב שלמה (מרש"ל) כולל הרים גבוהים ותלולים ובהם רק מעברים מועטים. לאורך רצועת החוף של מפרץ סואץ נמשכים ציר התעלה וכביש הרוחב, שמתחברים לכביש אחד בראס סודר. השטחים השולטים, שבהם ניתן היה לחסום את המעברים ברצועת החוף דרומה, היו מעטים - ראויים לאזכור הרכסים שמדרום לעיון מוסא, שבהם נבלמו המצרים במלחמה. חוף המפרץ לכל אורכו מתאים לנחיתה מהים.

אזור התעלה - במרכז בקע סואץ תעלת סואץ ומשני עבריה רצועות מישוריות. הרצועה המזרחית ברוחב 2-5 ק"מ נשלטת מסוללת התעלה ומגבעות החול שממזרח, ורוב השטח עביר לתנועת כלי רכב. אורך תעלת סואץ 190 ק"מ, אך בשל שני האגמים שבמרכז (המר הגדול והמר הקטן) וימות המלחה בחלקה הצפוני, אורכם של שטחי התמרון העיקריים הוא כ-13.5-16 מ', ובשל דופנות האבן מכשול מים מורכב בשל רוחבה - 155-200 מ', בשל עומקה כ-13.5-16 מ', ובשל דופנות האבן התלולות בשתי הגדות. שכני האדמה שנערמו בשתי גדותיה של התעלה בעת חפירתה ואף הוגבהו לאחר מלחמת ההתשה לגובה של 10 מ' בגדה המזרחית ועד 30 מ' בגדה המערבית, מסתירים תנועת

שולי מעוז באזור צפון תעלת סואץ - באזור זה אין סוללת עפר גבוהה שחוצצת בין התעלה ובין קו המוצבים הישראלי

תוכנית המלחמה המצרית

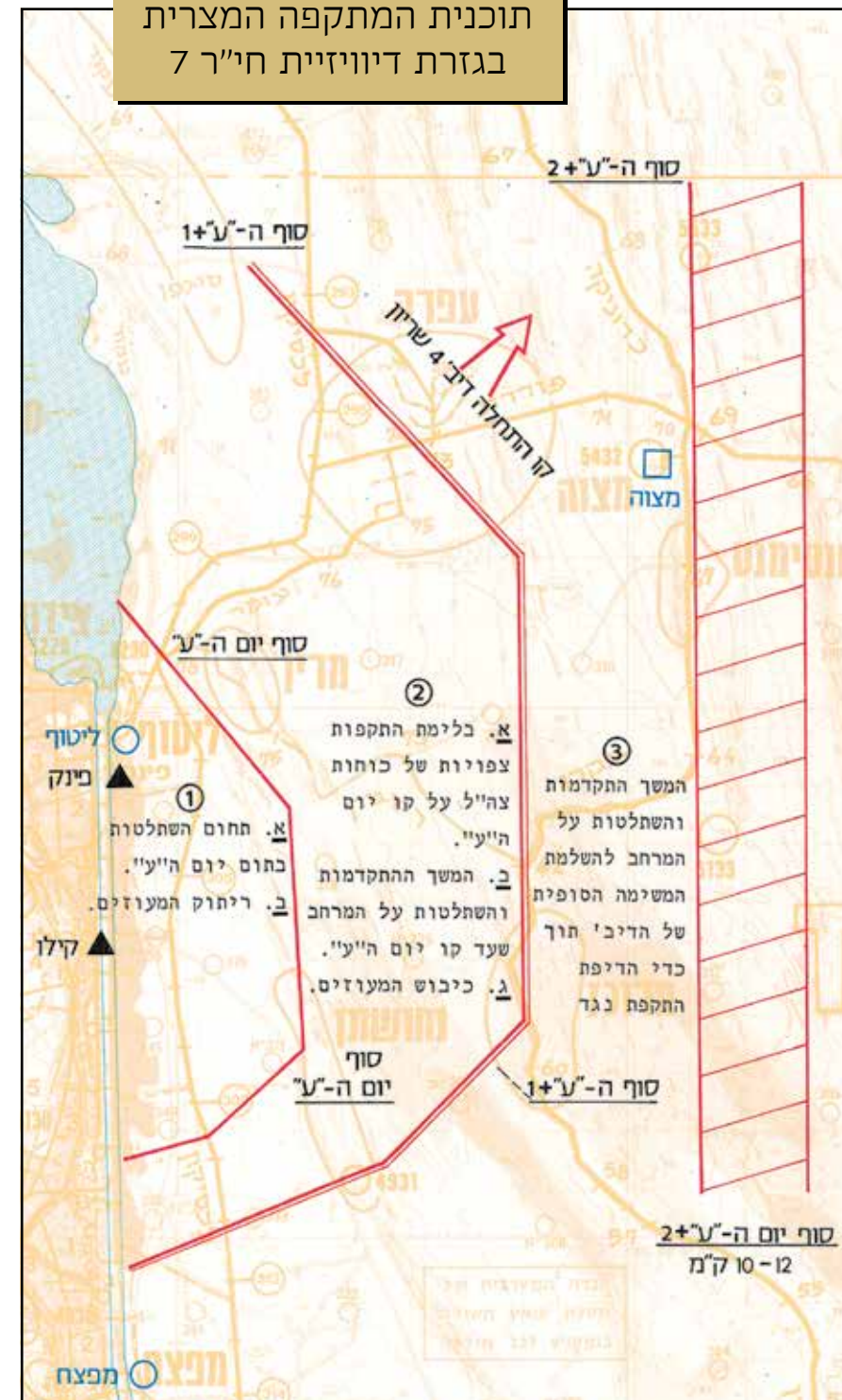
עד מות נאצר בספטמבר 1972 עמד העיקרון "מה שנלקח בכוח יוחזר בכוח" בבסיס 'תוכנית 200' לכיבוש חצי האי סיני כולו. למימושה נדרש תהליך של בניין כוח של שלוש שנים, שהיה תלוי בנכונות ברה"מ לספק נשק ולהכשיר את הצבא על בסיס הדוקטרינה הסובייטית. עם עלייתו לשלטון שינה סאדאת את ההנחיה והורה לפתח תוכנית מוגבלת שיעדיה מעברי ההרים במרחק של 45-60 ק"מ מהתעלה (שנקראה 'גרניט 2' ו'תוכנית 41'). התוכנית עמדה למבחן בתרגילים 'תחריר 23' (דצמבר 1971) ו'תחריר 24' (מארס 1972), שבהם התגלה שהצבא המצרי רחוק מהיכולת הנדרשת. בעקבות כך, בספטמבר 1972 גיבש הנשיא סאדאת רעיון אסטרטגי חדש. עיקרו היה ערעור תפיסת הביטחון הישראלית על ידי כיבוש יעדים בהיקף מוגבל בגדה המזרחית של תעלת סואץ, והגנה עיקשת עליהם תוך גרימת אבדות רבות בנפש ובנשק לצה"ל. מכך צפה סאדאת שתתערער נכונות ישראל להמשיך להחזיק באדמה מצרית, ותתאפשר שבירת הקיפאון המדיני והנעת מעצמות העל לתהליך שיחזיר את הריבונות המצרית בסיני בתנאים סבירים. בהתאם לכך התגבשה תוכנית 'הצריחים הגבוהים' או 'גרניט 2 משופרת', שהושלמה בינואר 1973. מתוך רצון לרצות את סוריה, באפריל

למטה מימין: משגר טילי אס-אי-6 מתוצרת הגוש המזרחי

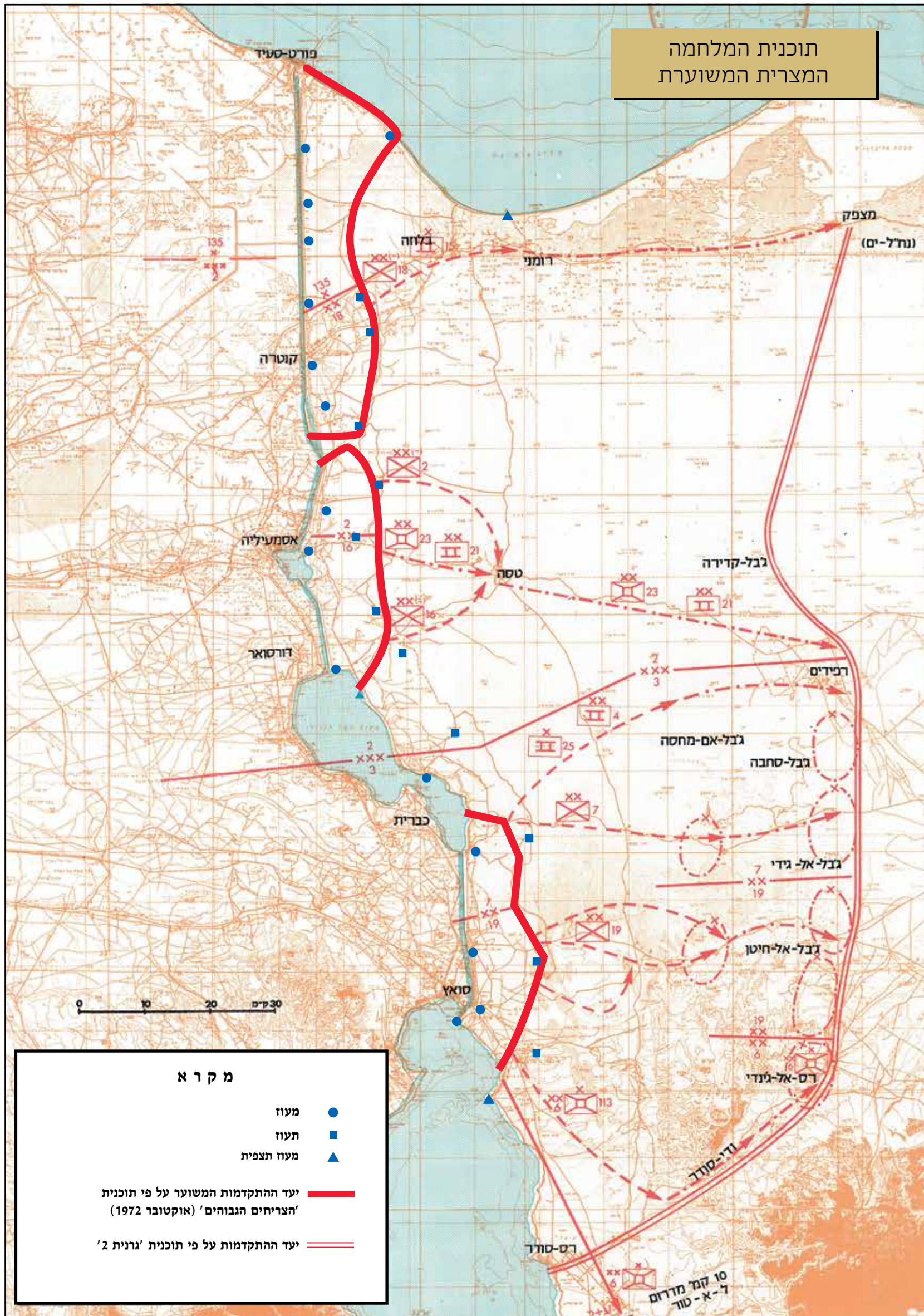
1973 הוחלט להוסיף לתוכנית הקיימת שלב נוסף, בלתי תלוי, של התקדמות הדיוויזיות המשורינות מעבר למצרי ההרים. ביצוע שלב זה היה מותנה בהחלטה של סאדאת, ויש מחלוקת בין החוקרים אם הייתה בכלל כוונה מצרית לממשו. התוכנית החדשה הציבה מענה לשלוש הבעיות האופרטיביות העיקריות. ראשית, העליונות האווירית של ישראל, שאיימה על אינטרסים בעומק מצרים. עד 1972 ביקשה מצרים מברה"מ סיוע שיכלול טילי קרקע-קרקע ומטוסי תקיפה שייצרו מאזן הרתעה הדדי עם ישראל. לאחר שהללו בוששו להגיע, החליטה מצרים להתבסס על הרוויית מרחבי הלחימה במערכות טק"א מתקדמות תוך הגבלת התקדמות כוחות היבשה בהתאם לכיסוי 'מטריית הטילים'. בעיה שנייה הייתה מערך ההגנה הישראלי לאורך תעלת סואץ. לשם כך נבנו ואומנו מערכי צליחה בהתאם לתורת הלחימה הסובייטית תוך עקיפת המעוזים וכיבושם רק בשלב מאוחר יותר. פותחו אמצעים טקטיים שיסייעו להתגבר על המכשולים וגובהה תוכנית הונאה שתאפשר לצבא המצרי להפתיע ולהיות בצד היוזם ובכך להבטיח עליונות כמותית בגזרת הצליחה.

תוכנית המתקפה המצרית בגזרת דיוויזיית חי"ר 7

- 1. יעדי התקדמות
- 2. יעדי התקדמות על פי תוכנית 'גרניט 2'
- 3. מעוזים

תוכנית המלחמה המצרית המשוערת

- 1. יעדי התקדמות
- 2. יעדי התקדמות על פי תוכנית 'גרניט 2'
- 3. מעוזים

למטה: סוללת טילי קרקע-אוויר (פרח) בדרום-מערב קנטרה ערוכה להגנה על צפון-מערב תעלת סואץ מימין: טיל נ"ט סאגר בחולות סיני בעמוד ממוול: נשיא מצרים, אנואר סאדאת (רביעי משמאל), דן בתוכנית המלחמה עם המטה הכללי של הצבא המצרי; מצביע על המפה במחווה - מוחמד עבד אל-עיני אל-גמאסי, מבכירי המפקדים בצבא המצרי במלחמת יום הכיפורים; מימין לו - חוסני מובראק, מפקד חיל האוויר

הבעיה השלישית הייתה היתרון האיכותי של ישראל בקרבות שריון בשריון בשטח פתוח. לכן התוכנית צמצמה את מרחב התמרון של ישראל לנהל לחימה בתנועה ובאש והתבססה על הגנה סטטית נגד התקפות השריון הישראלי תוך הרוויית השטח באמצעים שונים נגד טנקים. השלב הראשון של 'גרניט 2' משופרת' כלל צליחה של שתי ארמיות: הארמייה השנייה בגזרה הצפונית בסד"כ של שלוש דיוויזיות חי"ר, והארמייה השלישית בגזרה הדרומית בסד"כ של שתי דיוויזיות חי"ר. כל דיוויזיה תוגברה בחטיבת שריון וביחידות נ"ט וארטילריה. בשלב הצליחה הייתה גזרת כל דיוויזיה ברוחב 5 ק"מ ובעומק 8 ק"מ, ולאחר 24 שעות נועד ראש הגשר הדיוויזיוני להגיע לרוחב 12 ק"מ כשהוא מתוגבר בכוחות נוספים ונערך להגנה מפני מתקפת-נגד ישראלית. בשלב השני תוכנן לסגור את המרווחים שבין ראשי הגשר כך שיווצר ראש גשר ארמינוני רצוף. לצד מהלך הצליחה תוכנן להנחית יחידות מיוחדות כדי לבודד את שדה הקרב מיחידות תגבורת ישראליות. על פי האסטרטגיה המצרית, כדי ליצור את התנאים האידיאליים למלחמה היה צריך לנקוט גם צעדים מדיניים ובהם תיאום צבאי עם סוריה, כך שישאל תיאלץ לפצל את כוחותיה בין שתי חזיתות; שיתוף מדינות ערב נוספות בתוכנית המלחמה ובמאמץ המלחמה; מהלכים דיפלומטיים עם מדינות המפרץ כדי לקדם את הרעיון של 'מלחמת הנפט' כאמצעי לחץ על מעצמות-העל.

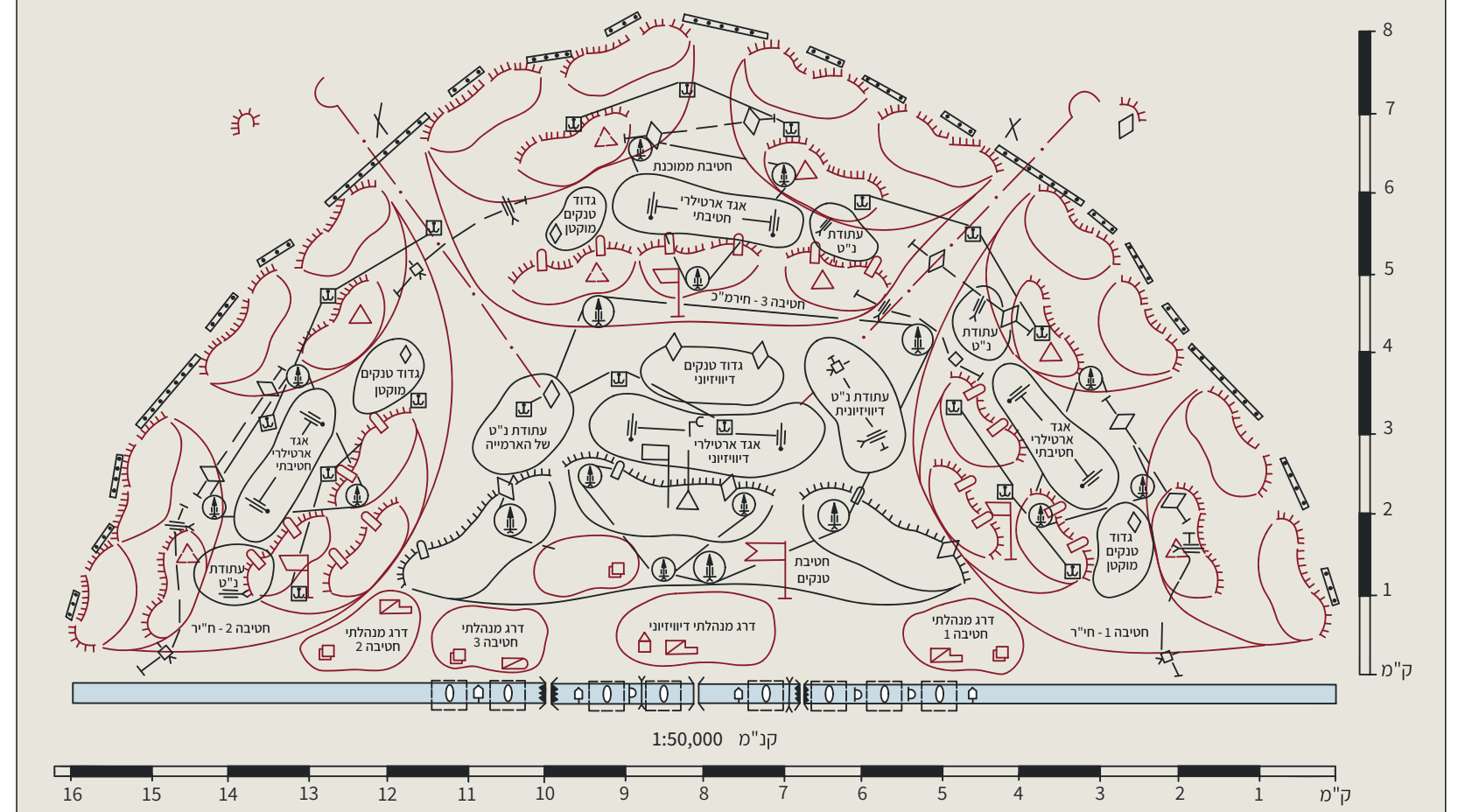

תקן כוח אדם ואמל"ח של דיוויזיית חי"ר מתוגברת בראש הגשר (מסמך שלל)

מוקשים	נשק קל							כוח אדם			גזודים	הכוח	
	חצי אינץ'	מקלע כבד 12.7 מ"מ	רובה צלפים	מקלע בינוני	מקלע קל	רובה אוטומטי	רובה חצי אוטומטי	תמ"ק	אקדח	בד"א			קצינים
4,800	--	99	99	231	506	8,683	--	6,081	1,521	16,143	1,020	9	דיוויזיה
11,250	--	--	--	--	77	479	680	926	173	2,224	131	1	תגבורת
16,050	6	99	99	231	583	9,162	680	7,007	1,694	18,367	1,151	10	סה"כ

תוחת 122 מ"מ	נשק ארטילרי					טנקים	נ"ט							תוחת 122 מ"מ	
	הוביצר 122 מ"מ	100 מ"מ	160 מ"מ	120 מ"מ	82 מ"מ		נמר' (שמל)	'פהד' (סאגר)	אס"נ"ר 100	85 מ"מ	ב"11	ב"10	רפיג"י 7		רפיג"י 2
--	36	36	--	36	58	124	--	36	--	36	54	36	356	103	דיוויזיה
12	30	--	18	--	3	94	18	12	21	--	6	22	52	24	תגבורת
12	66	36	18	36	61	218	18	48	21	36	60	58	408	127	סה"כ

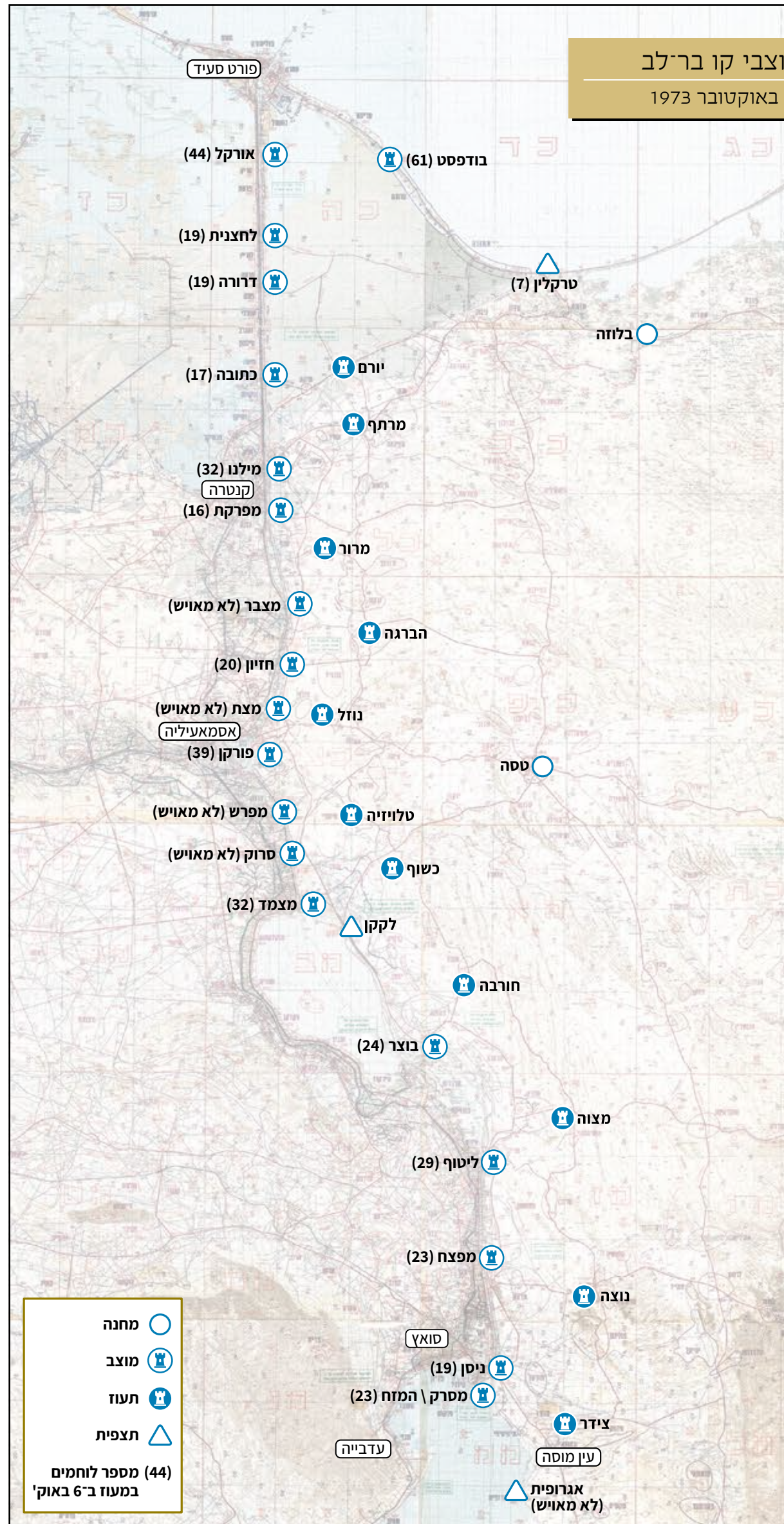
תוכנית להקמת ראש-גשר לדיוויזיית חי"ר מתוגברת (מסמך שלל מתורגם)

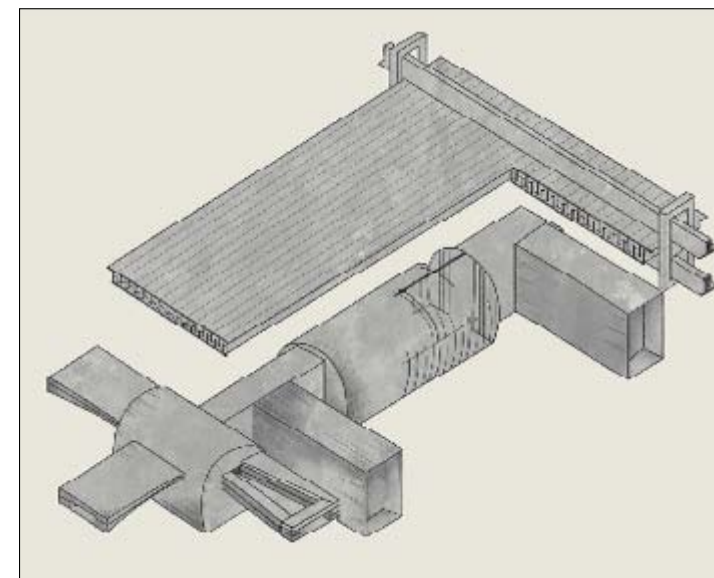
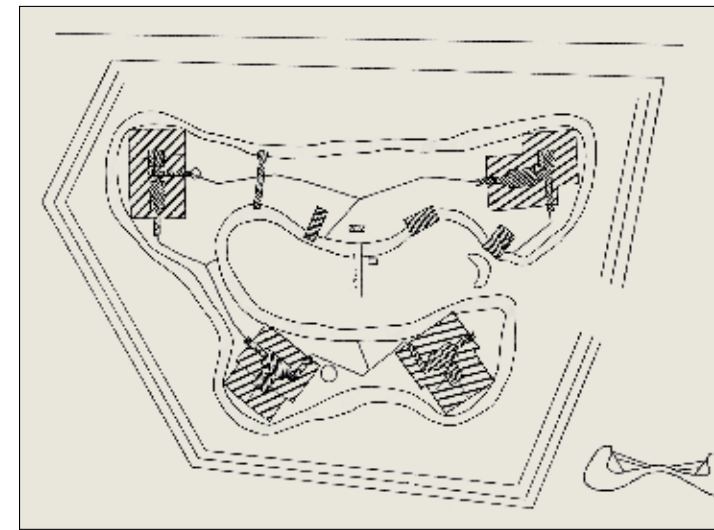
קו המעוזים - קו בר-לב

מוצבי קו בר-לב

6 באוקטובר 1973

- מחנה
 - מוצב
 - תעוז
 - ▲ תצפית
- (44) מספר לוחמים במעוז ב-6 באוק'

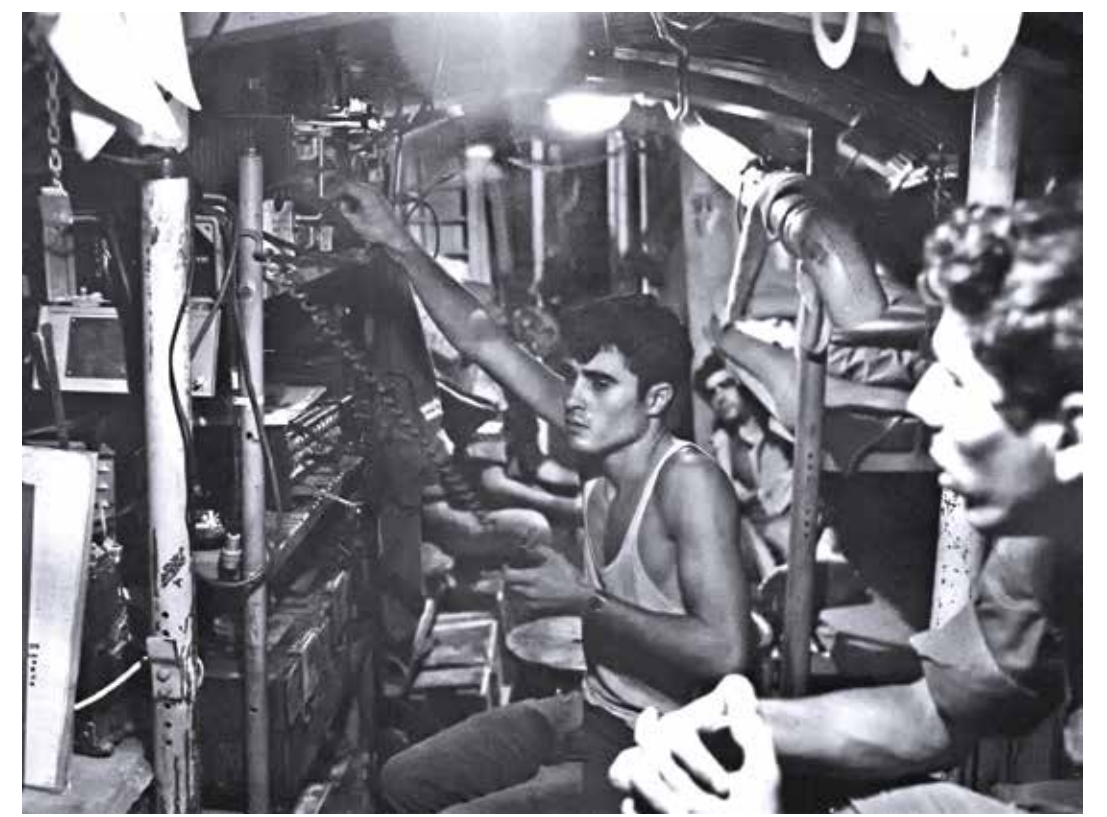

תרשים בונקר במוצבי התעלה - בבונקר חדר שהייה ועמדת ירי; מעליו יש שכבות הגנה ובהן עפר ושכבת פיצוץ

היערכות צה"ל בחזית התעלה התבססה על תפיסה מבצעית שהתגבשה במלחמת ההתשה לנוכח הדרישה של הדרג המדיני להחזיק כוחות על קו המים. לאורך התעלה הוקמו 'מעוזים' מחלקתיים מבוצרים, שתפקידם העיקרי היה לתצפת ולהתריע מפני האויב. הם יכלו לעמוד בהפגזות ובפשיטות, אך לא היו מיועדים לבלום מתקפה בהיקף מלא. מקצת המעוזים נבנו בקבוצות של שניים-שלושה כדי לאבטח צירים עיקריים וכדי לשלוט בשטחי צליחה, ומקצתם שימשו מוצבים קדמיים בגזרות אחרות. בסך הכול הוקמו שלושים מעוזים מעמדת חוף מצפון לרומני ('טרקליון') עד ראס מסלה מדרום לסואץ ('אגרופית'). בהתחלה הם אוישו במחלקות של לוחמי חי"ר סדירים או צנחנים, אך בשל השקט המתמשך בגזרה הוחלט להציב בהם חיילי מילואים שיוחלפו בכוחות סדירים במקרה של התרעה על מלחמה. על ציר החת"ם הוחזקו ריכוזים פלוגתיים של שריון, שכללו עשר מחלקות טנקים, ארבע מהן נועדו לתגבר את המעוזים והאחרות ללחום בקרבתם - מעל הסוללה, מעמדות ירי טבעיות או ממשטחי ירי מלאכותיים שהוקמו רובם במרחק 800-1,200 מ' מקו המים. (העמדות כונו בדרך כלל 'רמפות', ואלו שהוקמו במלחות - 'סנפירים'). במשך הזמן נבנתה באזור ציר החת"ם שרשרת 'תעוזים' שקלטה את סוללות התותחים ואת פלוגות הטנקים.

בשל השקט ששרר בגזרת התעלה לאחר שחלפה "שנת ההכרעה" של סאדאת ללא אירועים מיוחדים, ולנוכח סיום כהונת הרמטכ"ל חיים בר-לב, ביקש מפקד פיקוד הדרום, אריאל שרון, לסגור שליש מהמעוזים. הרמטכ"ל ושר הביטחון סירבו לצמצם באופן ניכר את נוכחות צה"ל לאורך התעלה בשל הצורך המדיני בנוכחות פיזית לאורך קו התעלה. אך השניים אישרו לסגור שמונה מעוזים ולדלל את הסד"כ בשאר המעוזים תוך קביעה שבמלחמה הם ימלאו תפקיד שולי, ואם יהיה קושי להחזיק אותם הם יפוגו. כתוצאה מכך נותרו קו המעוזים על כנו אך במספר לא מספיק, בתת-איוש ובהיערכות לא מתאימה.

עם כניסת האלוף שמואל גונן (גורודיש) לתפקידו בפיקוד הדרום, אישר הרמטכ"ל את בקשתו לפתוח מחדש מעוזים אחדים. כך, בפרוץ המלחמה היו 16 מעוזים פעילים, שאוישו לפי התקן המצומצם, ועוד שלושה מעוזי תצפית שאוישו בקביעות בחוליות לוחמים. בשל ההערכה שלא צפויה מלחמה, את רובם איישו מילואי חי"ר מחטיבת ירושלים ולא לוחמי חי"ר סדירים או צנחנים.

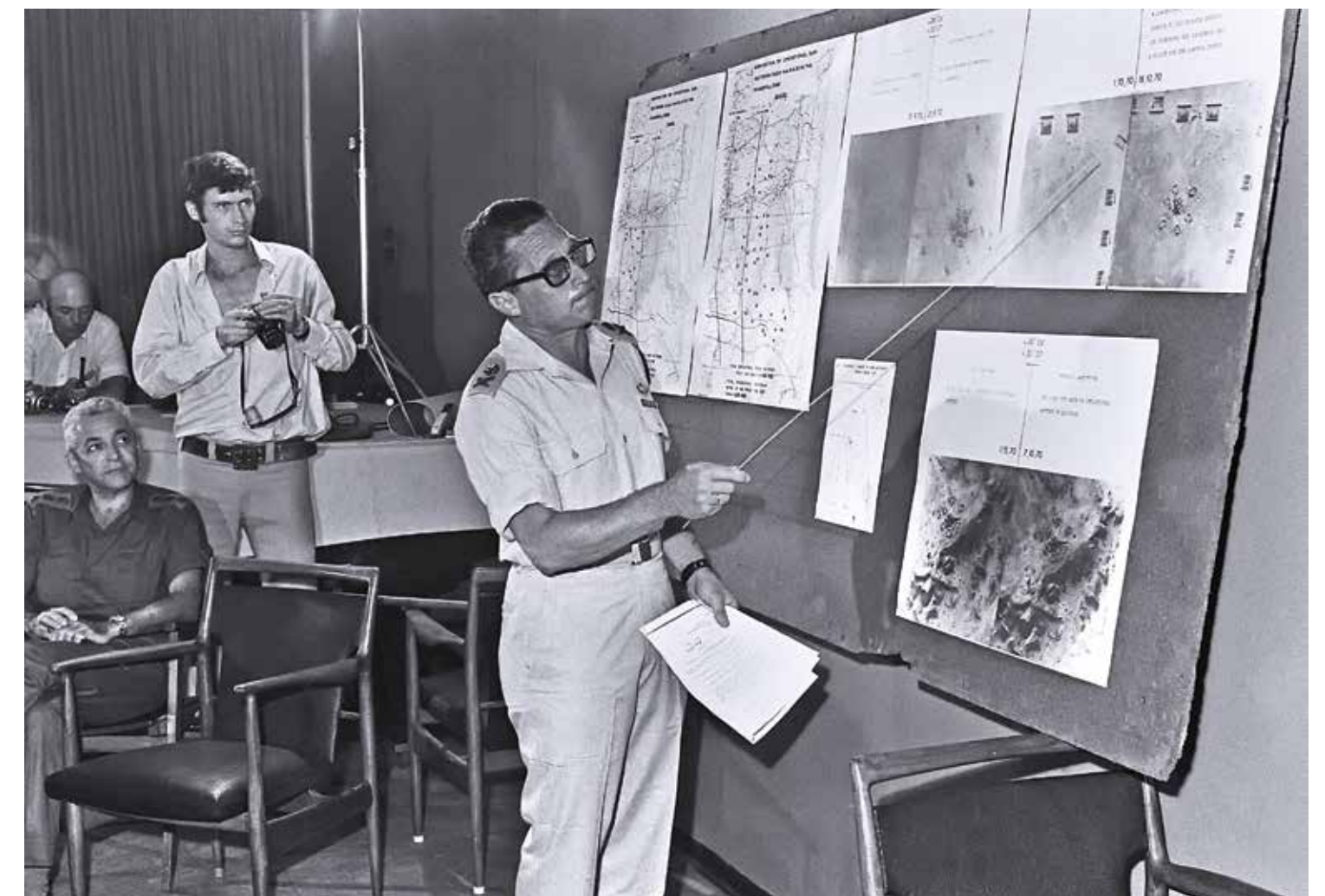
בונקר לוחמים באחד ממעוזי תעלת סואץ, אוגוסט 1970

תוכניות ההגנה על סיני

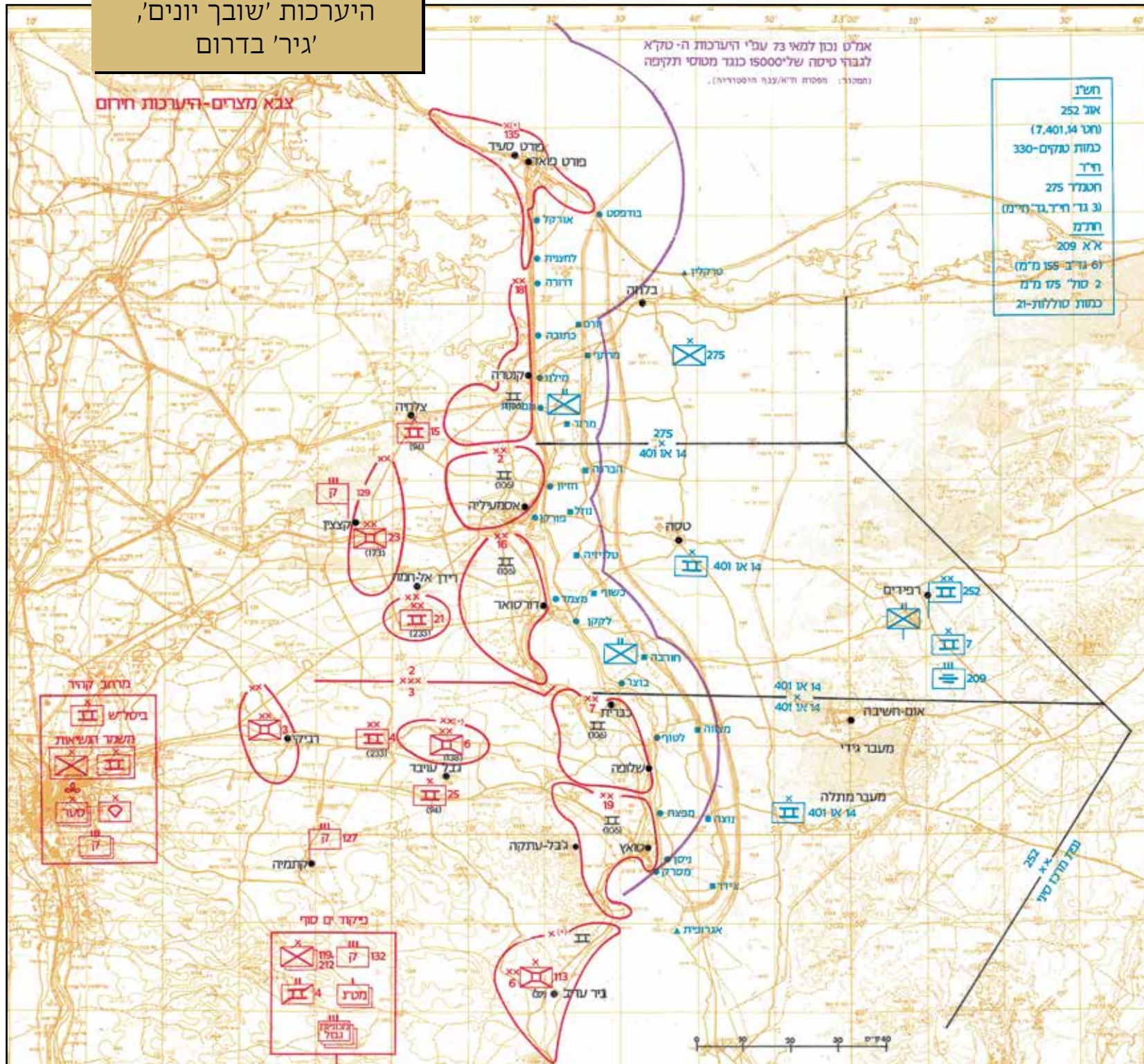
ערב פרוץ המלחמה היו לפיקוד הדרום שתי תוכניות הגנה. האחת, תוכנית 'שובך יונים', שהוגדרה כמענה לתרחיש של חידוש הלחימה במאפיינים דומים לאלו של מלחמת התשה - ניסיונות מקומיים לתפוס מאחזים בקו התעלה ופעולות קומנדו בגזרת סיני. השנייה, תוכנית 'סלע', נועדה למקרה של מתקפה כוללת. בכל תוכנית ניתן לחיל האוויר מקום מרכזי בהגנה עד להגעת כוחות המילואים.

תוכנית 'שובך יונים' התבססה על אוגדה 252 (אוגדת סיני) ועל כוחות סדירים נוספים בלבד, ונועדה לתת מענה ראשוני להתקפה מצרית. בתוכנית זו היה על הכוחות הסדירים לבלום את ההתקפה בקרב הגנה, ובמידת האפשר להכין את השטח ליציאה להתקפת-נגד שתחל עם הגעת כוחות המילואים. משימות האוגדה הוגדרו כך: להדוף ניסיונות צליחה של האויב, לאבטח מתקנים ומחנות מפעולות קומנדו ולהשמיד את כוחות האויב. התוכנית כללה הקמת מערך הגנה אוגדתי המשלב הגנה קשיחה

על קו התעלה ולוחמת שריון ניידת. הסד"כ עמד על שלוש חטיבות משורינות שכוללות 300 טנקים ו-88 קני ארטילריה. אופן פריסת הכוחות שיקף הנחה שהמצרים ירכזו מאמץ עיקרי אחד או שניים בצליחת התעלה, ומשימת הכוחות תהיה לאתר מאמצים אלו ולפעול נגדם. לכן הוגדרו שתי חטיבות ייפרסו בקו המגע, חטיבת שריון אחת בגזרה המרכזית ואחת בגזרה הדרומית, והחטיבה השלישית תהווה עתודה אוגדתית. הכוחות שבקו המגע ייפרסו בקו הקדמי (המעוזים) ובקו האחורי. בקו הקדמי ייפרסו שמונה מחלקות שריון, 24 טנקים, כדי לתגבר את המעוזים. בקו האחורי ייערכו 77 טנקים בקו התעוזים ושני ריכוזים גדודיים נוספים - על ציר החת"ם - יהיו עתודה חטיבתית להתקפות-נגד מול אזורי הצליחה. החטיבה השלישית הוגדרה ככוח עתודה עיקרי להתקפות הנגד ותוכננה להתפרס במרחב רפידים-ביר תמדה. על פי התכנון, המעבר של חטיבות השריון מאימון לפריסת חירום ייסתיים בתוך שלוש שעות, ואילו גיוס כוחות המילואים, קידום

היערכות 'שובך יונים', גיר' בדרום

סוללות הארטילריה, פריסת תצפיות ארוכות טווח והחלפת חיילי המעוזים בכוחות חי"ר סדירים יימשכו לאורך היומיים הבאים.

בפיקוד הדרום ובאוגדה 252 התפתחה גרסה מוקטנת של 'שובך יונים' שכונתה 'שובך יונים קטן'. על פי גרסה זו, רק חטיבה שריון אחת נפרסת באופן מלא לאורך קו המגע, ושתי חטיבות מהוות עתודה אוגדתית שתוטל ללחימה לאחר איתור המאמצים העיקריים של הצבא המצרי.

תוכנית 'סלע' נועדה למצב של מלחמה כוללת, כשלפיקוד תינתן התרעה מוקדמת של אמ"ן. ההנחה הייתה שבמצב של התקפה מצרית ללא התרעה ב-17 השעות הראשונות יצליחו הסדירים לנהל קרב מגננה על פי מתווה 'שובך יונים', תוך הישענות על סיוע של חיל האוויר. בהיבט ההגנתי היה ההגיון של תוכנית 'סלע' זהה לזה של 'שובך יונים' אך בהיקפי כוחות גדולים יותר. שתי חטיבות שריון מאוגדה 252 נועדו להתפרס לאורך הקו הראשון והשני של מערך ההגנה, כששני גדודים מתפרסים על קו המגע וגדוד נוסף מהווה עתודה חטיבתית. חטיבה שלישית נועדה לשמש עתודה אוגדתית עורפית.

התוספת לתוכנית היא פריסה מוקדמת של שתי אוגדות המילואים 162 ו-143. תפקידן היה לשמש כבסיס להתקפות-נגד לעבר כוחות מצריים שיצליחו להתייצב בגדה המזרחית של התעלה וככוח העיקרי לביצוע תוכניות ההתקפה לגדה המערבית של תעלת סואץ. הפריסה המתוכננת הייתה של אוגדה 252 בקו המגע, אוגדה 162 בגזרה הצפונית ואוגדה 143 בגזרה המרכזית.

תוכניות ההתקפה לחזית הדרום

ערב פרוץ המלחמה היו לצה"ל ארבע תוכניות התקפיות לחזית הדרום שכללו צליחה מעבר לתעלת מפרץ סואץ. מימושן היה מותנה בכך שחיל האוויר ייהנה מחופש פעולה בשמי מצרים ויוכל לסייע בחופשיות לכוחות הקרקע, ושההתקפה המצרית תיבלם ללא הישגים קרקעיים בגדה המזרחית של תעלת סואץ.

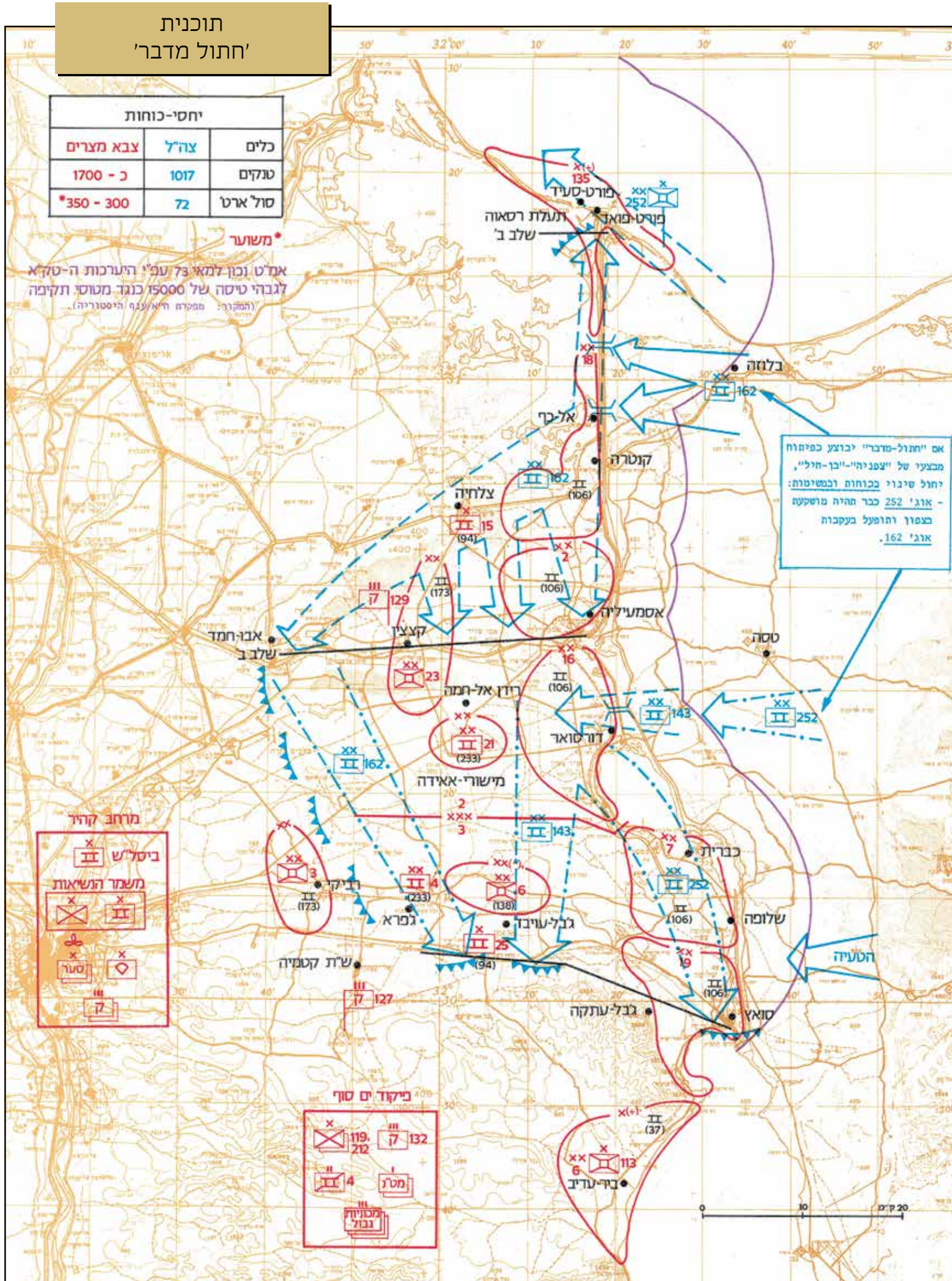
'חתול מדבר' - התוכנית הנרחבת מבין הארבע. מטרתה להשתלט על המרחב שבין פורט סעיד בצפון, אבו חמד במערב וסואץ בדרום תוך השמדת הצבא המצרי בגזרה. הרעיון המבצעי היה לחצות את התעלה בשתי נקודות: מצפון לקנטרה תצלח אוגדה 162 על שני גשרים ובדוורסואר תחצה ראשונה אוגדה 143 כשבקבותיה אוגדה 252. לאחר הצליחה ינועו שלוש האוגדות דרומה: באגף המערבי תתקדם אוגדה 162 עד ג'פרא, באגף המרכזי תתקדם אוגדה 143 עד ג'בל עויבד, ובאגף המזרחי תנוע אוגדה 252 לעבר העיר סואץ. סד"כ האוגדות שנדרש ליישום התוכנית היה כאלף טנקים, שלוש חטיבות חיר"ם, גדודי חיר"ר נוספים ו-72 סוללות ארטילריה.

בספטמבר 1973 הציע אלוף שמואל גונן (גורודיש), מפקד פיקוד הדרום, לשנות את תוכנית 'חתול מדבר' לתוכנית 'אבירי לב'. השינוי המרכזי בתוכנית החדשה היה ריכוז מאמץ הצליחה מצפון לאגם המר בסד"כ של שתי אוגדות. הרמטכ"ל הנחה להשאיר את 'חתול מדבר', וביקש ממפקד הפיקוד להציג את התוכנית החדשה באופן מפורט בסוף החודש.

'צפניה' - תוכנית לצליחה בגזרה מוגבלת, שמתבססת על כוחות סדירים בלבד, לתרחיש שבו האש מתחדשת לאורך התעלה וצה"ל מנסה לכפות על מצרים הפסקת אש על ידי כיבוש שטח ממערב לתעלה. הצליחה נועדה להיערך בחלק הצפוני של הגזרה (אתינה) תוך תנועה צפונה לכיוון פורט סעיד ודרומה עד לנקודה המקבילה לקנטרה. הסד"כ הנדרש ליישום התוכנית היה מפקדת אוגדה, חטיבת שריון, חטיבת חיר"ר ושמונה סוללות ארטילריה.

'בן חיל' - גרסה מורחבת של תוכנית 'צפניה' לפעולה במרחב הצפוני של תעלת סואץ. המטרה הייתה להשתלט על אזור פורט פואד ועל שתי גדות התעלה מפתחת קנטרה בדרום ועד לתעלת רסאוה בצפון. הצליחה תוכננה להיערך על שני גשרים בכוח של אוגדה הכוללת שלוש חטיבות שריון (כ-300 טנקים) וחטיבת חיר"ר.

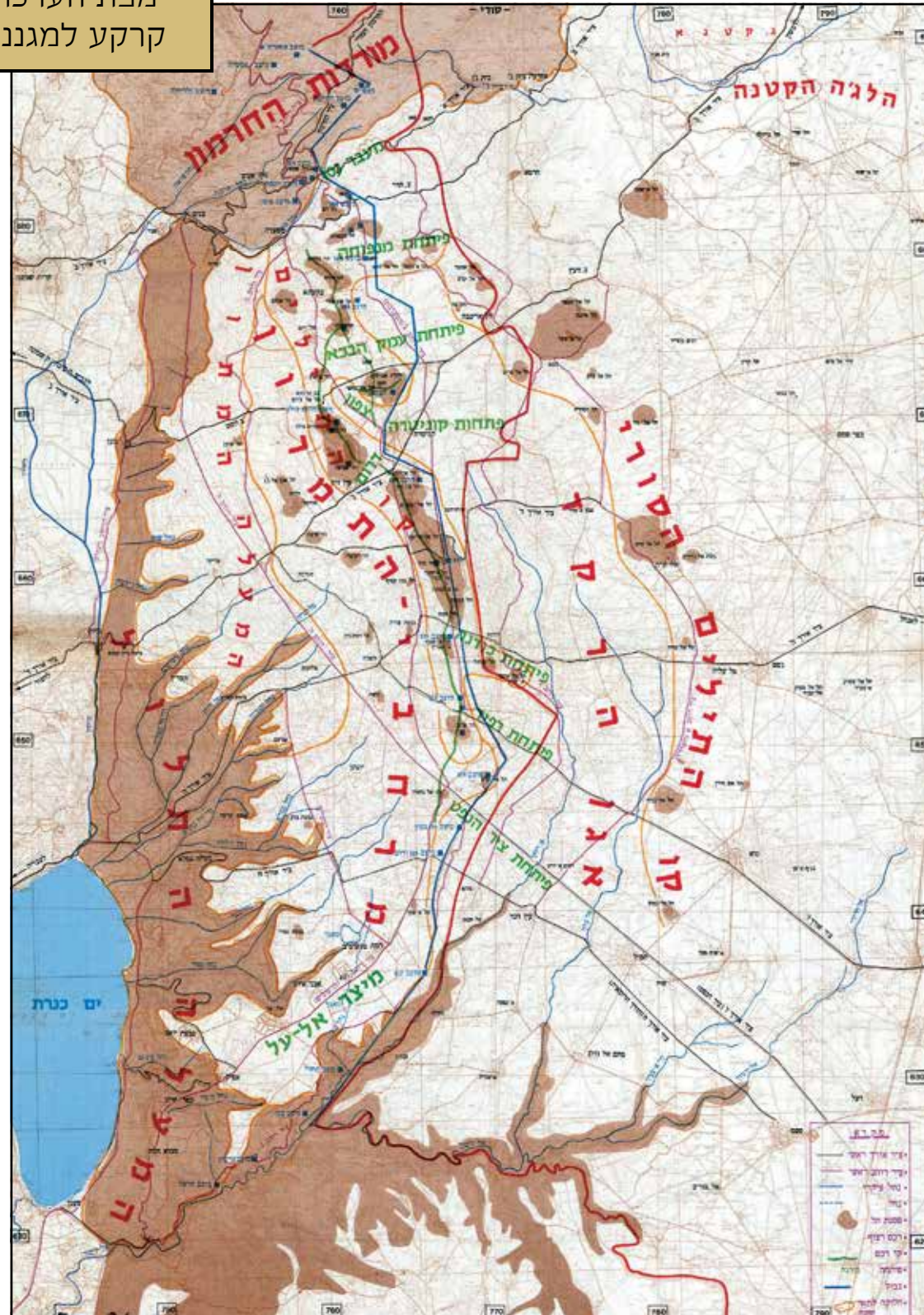
'אור ירוק' - בשונה משאר התוכניות, תוכנית זו כללה איגוף ימי בגזרת ים סוף בהיגיון של גישה עקיפה. התוכנית גובשה בהשראת הצלחת מבצע 'רביב' במלחמת ההתשה. הרעיון המבצעי היה לבודד את אזור מפרץ סואץ בממד הימי והאווירי, להנחית כוחות משוריינים בגדה המערבית של המפרץ באמצעות נחתות טנקים ולהקים ראש גשר בראס ע'ריב ובאבו דרג'. בשלב זה תעמוד האפשרות לנוע צפונה לכיוון עמק הנילוס ולכבוש סואץ-קהיר, ובכך לאגף את מערך ההגנה המצרי שלאורך התעלה, או דרומה לעבר מתקני הנפט בע'רדקה ובספג'ה. הסד"כ שנדרש למימוש התוכנית עמד על אוגדה מוקטנת בפיקוד מפקדה משימתית 440, שהייתה ערב המלחמה בהליכי הקמה, הכוללת שתי חטיבות שריון, אחת מהן מצוידת בטנקי שלל, וחטיבת חיר"ם.

תוכנית 'חתול מדבר'

רמת הגולן - ניתוח זירת הלחימה

מפת הערכת
קרקע למגננה

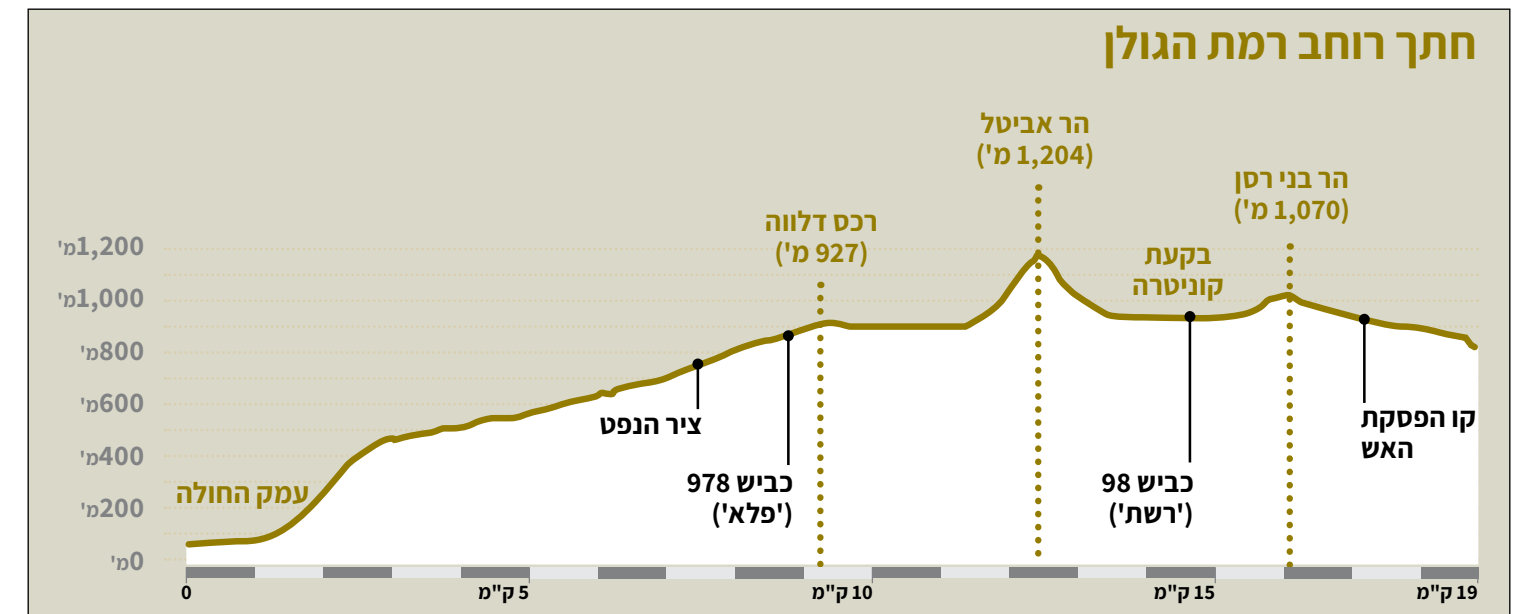
הגולן הישראלי מתוחם מצפון בהר החרמון, ממערב באפיק הירדן, מדרום באפיק הירמוך ומזרח באגן הרוקאד. אורך הגזרה הוא 80 ק"מ ורוחבה 25-30 ק"מ. הקרקע בגולן בזלתית ופזורים בה תלי געש ששולטים על השטחים המישוריים והמחורצים בנחלים. רמת הגולן מחולקת לשלוש רצועות: **הרצועה המזרחית** - רוחבה קילומטרים בודדים ולאורכה שרשרת גבעות ותילים השולטים באש ובתצפית על הצירים המוליכים ממזרח למערב. בין הרכסים פתחות, שהמרכזיות בהן הן: מעבר צר בשיפולי החרמון הנשלט מהר רם; פתחת מנפוחה הנשלטת מהר כרמים ומהר ורדה; פתחת חאן ארנבה הנשלטת מהר חרמונית ומרכס הבוסטר; פתחת קוניטרה הנשלטת מרכס הבוסטר, מהר אביטל ומהר בנטל; פתחת כוֹדְנָה הנשלטת מרכס תל חזקה; פתחת רפיד הנשלטת מתל כוֹדְנָה, מהר פֶרֶס ומתל קלע; פתחת ציר הנפט הנשלטת מהר פֶרֶס, מתל אִג'וֹחֵדֵר וממוצב 116.

הרצועה המרכזית - רוחבה נע בין שישה ק"מ בצפון הרמה ועד ל-12 ק"מ בדרומה. היא מתוחמת במזרח בקו התילים הישראלי ובמערב בפתח מצר נחל אל-על. חלקה הצפוני (מהר אודם ועד צומת ווסט) מכוסה צמחייה עבותה וגדרות אבן, ולכן קשה לתנועה ולתמרון. מרבית השטח שמדרום לצומת ווסט עביר לתנועה, למעט קפלי קרקע המגבילים את הראות ואת שדה האש. שטחי המפתח במרחב זה הם רכס דלווה, הר שיפון והר יוסיפון.

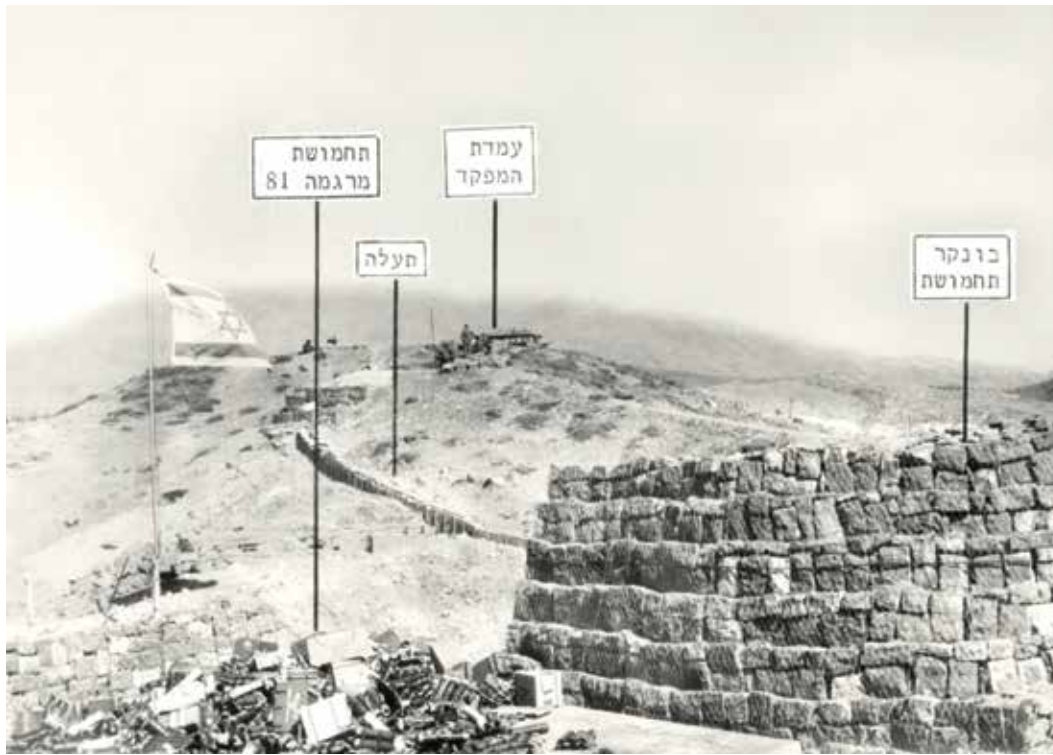
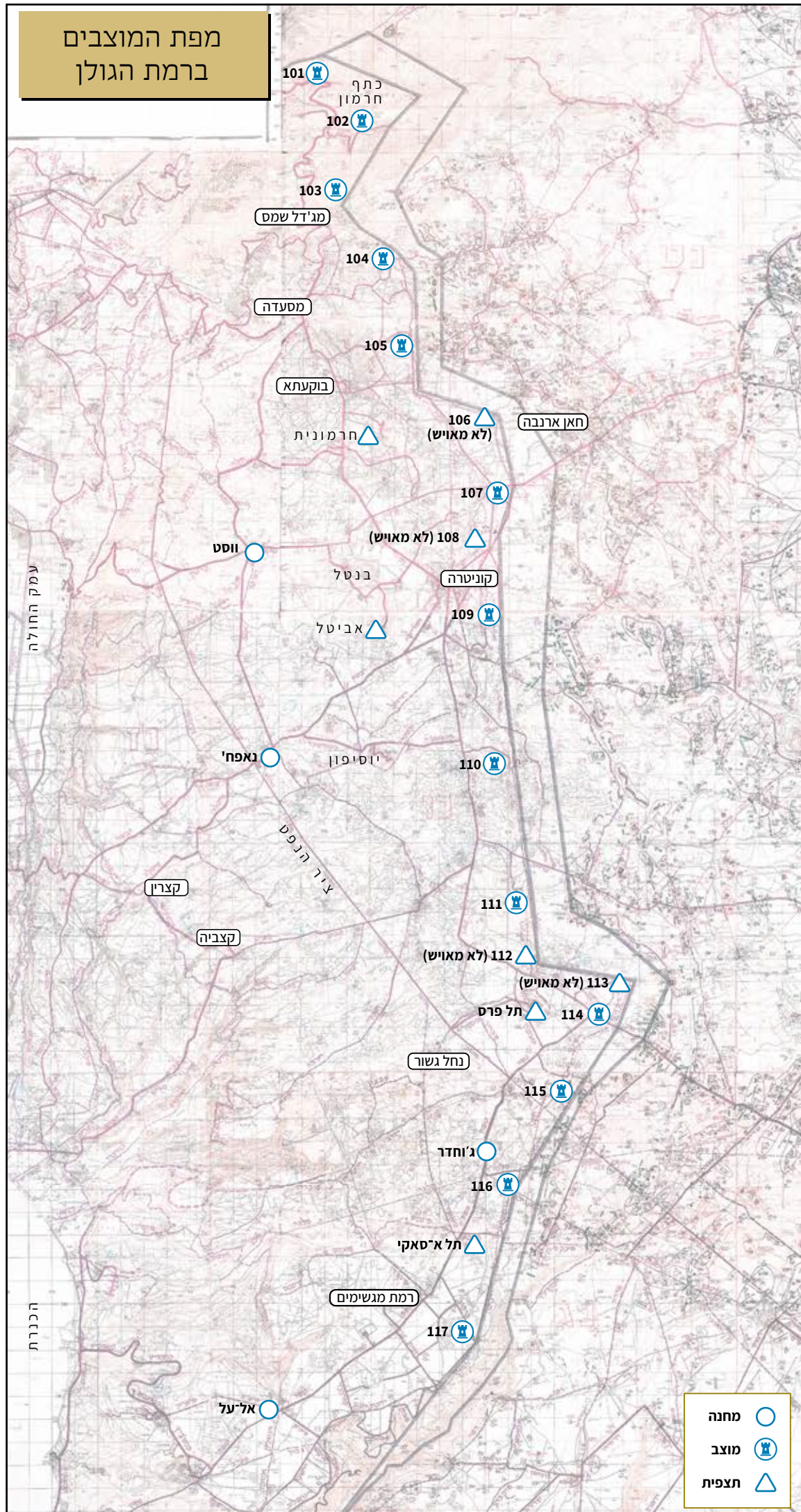
הרצועה המערבית - מורכבת ממורדות תלולים היורדים לעבר הירדן והכינרת, שמבותרים בערוצי נחלים עמוקים. בשל כך התנועה אפשרית בעיקר בצירים הקיימים.

צירי התנועה ברמת הגולן - המבנה הטופוגרפי של הגולן מכתוב את צורת צירי הרוחב ומגביל את מספר צירי האורך. בקצה הצפוני, ציר 'צין' המפותל בין קטנא-מזרעת בית ג'אן-מִסְעֵדָה-בניאס. ציר 'אמריקה' (כביש 91) הוא עורק תנועה ראשי המקשר בין דמשק-תל א-שמש-קוניטרה.

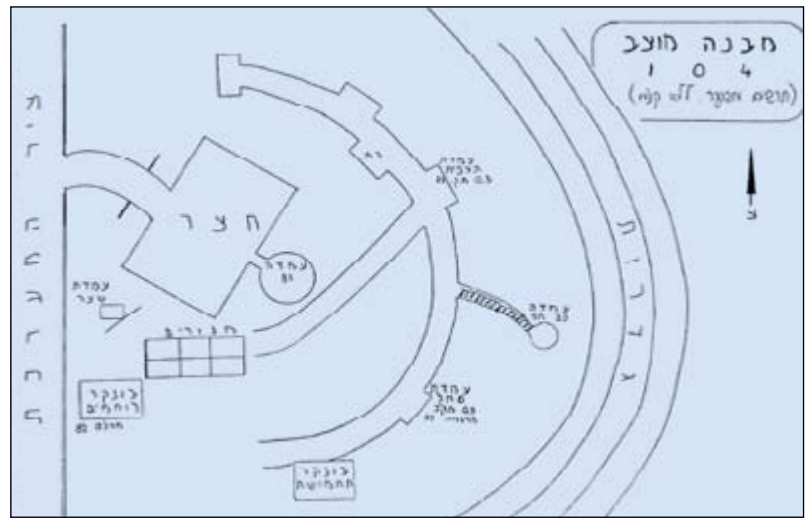
בפנורמה בתחתית המפתח: קו התילים הסורי - מבט מתל שער לכיוון דרום ודרום-מזרח

**מפת המוצבים
ברמת הגולן**

למעלה: מוצב 104 ברמת הגולן - תעלת קשר היקפית ועמדות לחימה מימין: תרשים מוצב 104

למטה: טנקי שוט קל מחטיבה 188 באימון ברמת הגולן, ספטמבר 1972 מימין בעמוד ממול: מרכז מוצב 104 ברמת הגולן

בצומת אחמדייה הוא מתפצל לציר 'קרטון', המוליך לצומת ווסט ועד גונן, ולציר 'יבשה' המגיע לגשר בנות יעקב. ציר 'טרויה' העובר בפתחת כוֹדְנָה וציר 'רשת' העובר דרך פתחת רפיד מתחברים לציר 'כביש' (כביש 87), שממשיך לצומת ח'וּשְׁנֵיָה ולגשר אריק. צירי רוחב נוספים, שחוצים רק את הרצועה המערבית והמרכזית, הם העליות מהכינרת: מעלה גמלא (כביש 869), שהושלם סמוך למלחמה, וציר 'קנטוביץ' (כביש 789) מכורסי.

את צפון הרמה חוצים חמישה צירי אורך: ציר הפטרולים ('ירקונה'-רעיה'-רוני'); כביש 98 ('טיפה'-רשת'-יקיר'); ציר הנפט ('מחזה') המתקל מצפון לכיוון דרום-מזרח; ציר 'פלא' שתחילתו בצומת ח'וּשְׁנֵיָה וממשיך עד מְסַעְדָה; וציר קק"ל או המפלים ('כביש') החוצה את דרום הרצועה המערבית.

צירי התנועה בגולן הסורי - בצפון הגולן הסורי נמצאת הלאג'ה הקטנה, שמהווה שטח בלתי עביר. כתוצאה מכך התנועה ממזרח למערב אפשרית רק בשלושה צירים: בצפון, ציר מְסַעְדָה-מזרעת בית ג'אן-קטנא ('פלד'-צין) הנשלט ממזרעת בית ג'ן. את הלאג'ה חוצה ציר קוניטרה-סעסע ('אמריקה') הנשלט מגוש התילים תל אחמר-תל קבע-תל צח, תל איובה ותל א-שִׁמֶס. את שני צירי הרוחב מחברים שני צירים, 'מסגד' ו'שרפה', שיוצא מציר 'צין' דרך סעסע עד לכְנָכָר.

במרכז הגולן הסורי השטח בזלתי ועביר רק בחלקו. בצפון מתפתל ציר 'ציריך' מחאן ארנבה דרך כפר נסג'. בחלקו המערבי הוא נשלט מהתילים מסחרה ואל-מל ובחלקו המזרחי בתילים עֶלְקִיָה וענתר. ציר 'טרויה' מכוֹדְנָה לאנחל הנשלט מהתילים כוֹדְנָה, אל-אחמר במערב ואל מחץ במזרח. ציר הרוחב הדרומי הוא ציר 'רשת' מהר פָּרֶס לנווא הנשלט מהר פָּרֶס ומתל אל-גִּבְיָה. ציר הרוחב בגזרה זו הוא 'קרלוס' המחבר בין נווא לכפר נסג'. בחלקו הדרומי של הגולן הסורי הופך ערוץ הרוקאד לצר, עמוק ובלתי עביר לשריון משני עבריו. ממערב לו, נחל עלאן שגם הוא בלתי עביר לשריון. לכן ציר הנפט ('מחזה') הוא היחיד החוצה את השטח שמדרום-מזרח לצפון-מערב, וציר 'פלג' חוצה את השטח מצפון לדרום.

קו המוצבים ברמת הגולן - בזמן מלחמת ההתשה הוקם מערך מוצבים ותצפיות לאורך קו הפסקת האש ברמת הגולן - מהר דוב בצפון (100) ועד תל אבו אל-עית'ר בדרום רמת הגולן (117). כל מוצב הורכב מעמדות ירי המאורגנות בהגנה היקפית והדדית, ומחוברות ביניהן בתעלות קשר. בפנים המוצב היו מבני מגורים ממוגנים, בונקר לוחמים ותחמושת. התצפיות כללו עמדות ממוגנות ומספר בונקרים ללא הגנה היקפית. מערך זה נועד לצרכי ביטחון שוטף ורובו לא היו מאויש בקביעות. בעורף הקו הוקם מחנה חטיבתי בנפאח', שהיה מחנה החטיבה המרחבית 820, המחנה העיקרי ברמת הגולן, ומחנות קטנים בווסט, בג'וחדר ובאל-על, ששימשו לצרכי פריסת כוחות הביטחון השוטף. זמן קצר לפני מלחמת יום הכיפורים אוישו המוצבים בכוח בן כ-16 עד 20 לוחמי חי"ר וקציני תצפית, שנועדו להעביר דיווחים על פעילות הכוחות הסוריים ולסייע בטיווח ארטילריה. התצפיות אוישו בחלקן ובכוח מצומצם יותר. עם פרוץ המלחמה המוצבים 108, 112 ו-113 לא היו מאוישים.

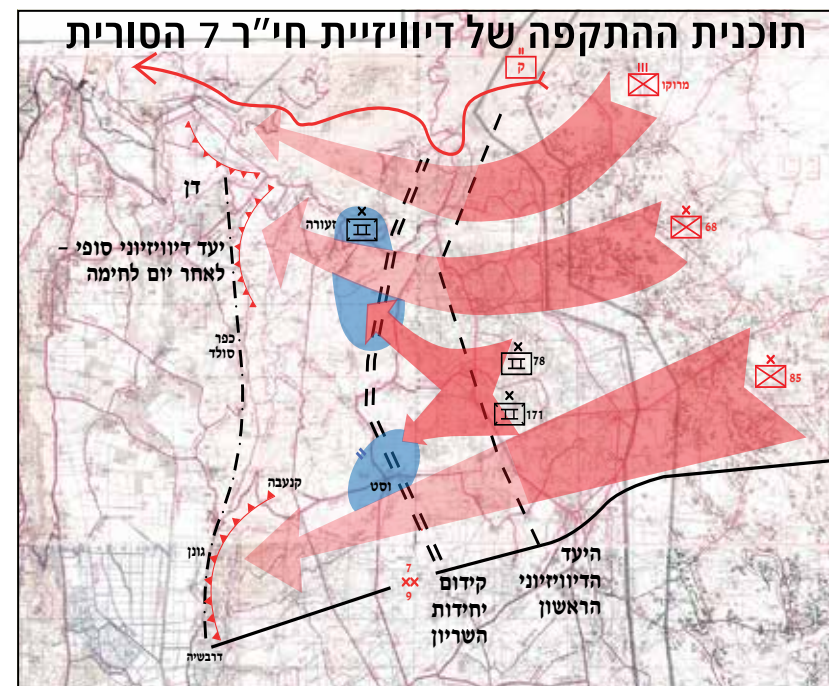
תוכנית המלחמה הסורית

לאחר מלחמת ששת הימים שאפה סוריה לכבוש שוב את רמת הגולן, אך לא היה לה הכוח הצבאי הנדרש לממש מטרה זו. עם עליית חאפז אל-אסד לשלטון בנובמבר 1970, החל הצבא הסורי לעבור שדרוג משמעותי תוך התבססות על סיוע סובייטי מסיבי. הצבא אורגן מחדש בחמש דיוויזיות, שתיים מהן משוריינות, והוקמו חמש חטיבות טק"א. אמצעי הלחימה של כוחות החי"ר והשריון שופרו ואומצו תורות לחימה מברה"מ. כל אלה אפשרו לסוריה להתחיל לגבש תוכניות התקפיות בחזית רמת הגולן. אך בשל נחיתותה מול ישראל, היציאה למלחמה התאפשרה רק כאשר בפברואר 1973 החליטה מצרים לפתוח בהתקפה מתואמת נגד ישראל.

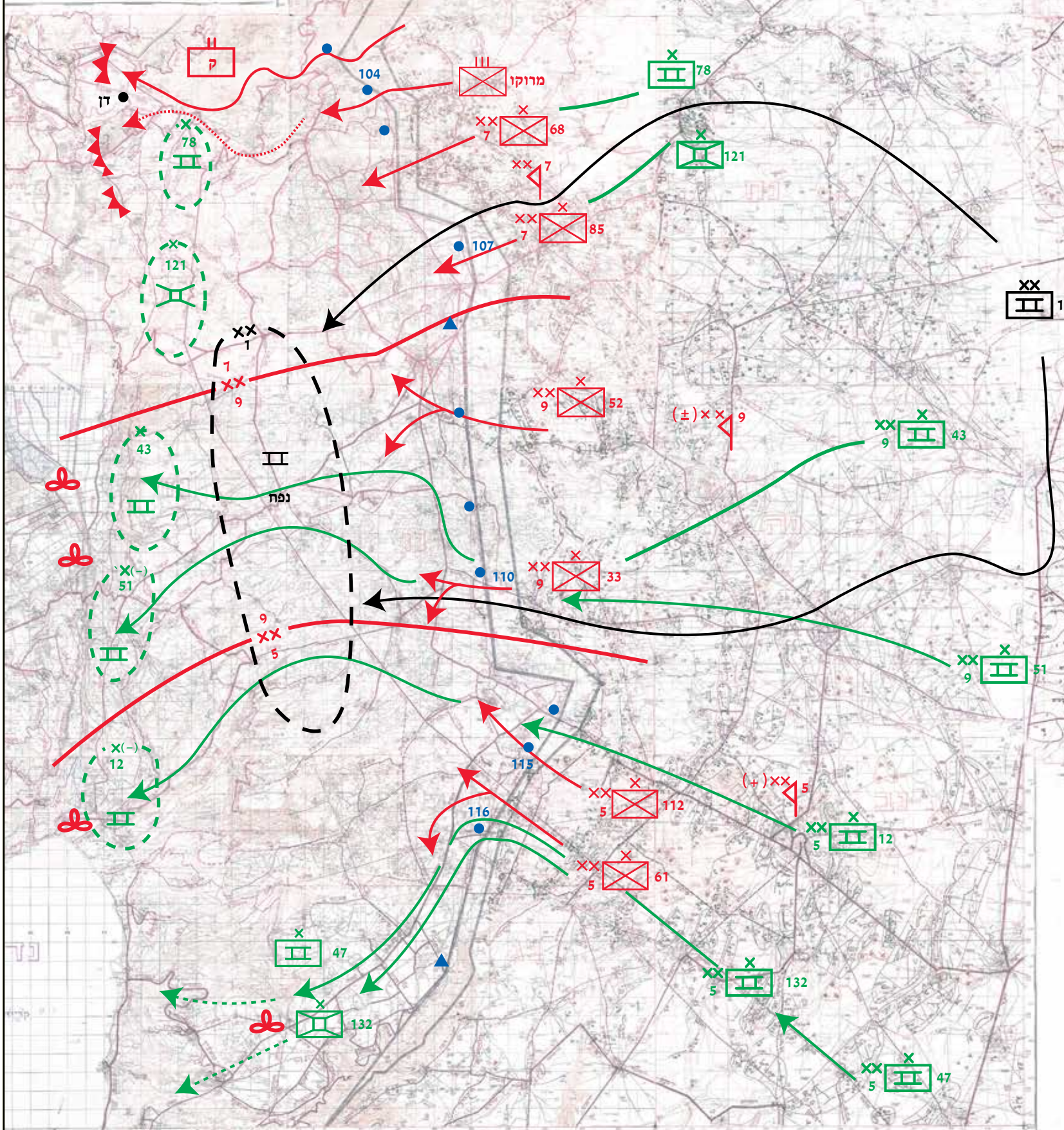
בשל יכולתה של ישראל לאגף את הגולן הסורי ולהגיע לפאתי דמשק דרך ירדן ולבנון, ניהל אסד מגעים דיפלומטיים עם שכנותיה בד בבד עם ההכנות הצבאיות. הוא הצליח להשיג הבטחה ממלך ירדן, שירדן תמנע מכוחות ישראליים לנוע בשטח הממלכה, וסיכם באופן חשאי עם ממשלת לבנון על אפשרות להציב כוחות סוריים באזורים ההרריים על גבול סוריה-לבנון. בכך הצליח אסד לאבטח את אגפיה של סוריה.

בשונה מגזרת סיני, בגזרת רמת הגולן אין מכושול כמו תעלת סואץ, והאתגר האופרטיבי העיקרי הוא להבקיע מערך הגנה מלאכותי רדוד ומאויש בדלילות, שמתבסס על ניצול התילים השולטים על המעברים ההכרחיים. כדי להתגבר על הנחיתות האיכותית של הצבא הסורי התבססה התוכנית על הונאה בשלב המקדים, שכללה פריסת כוחות ברצועות ההגנה הקדמיות באופן שידמה היערכות הגנתית. התוכנית הייתה לפרוץ את קו ההגנה הישראלי ולהגיע עד לקו המפלים או למעברים שעל הירדן תוך 24 שעות, כדי לסיים את שלב ההתקפה לפני שכוחות המילואים של צה"ל יגיעו לזירה.

תוכנית ההבקעה כללה הפעלה מסיבית של ארטילריית תוך התקדמות במקביל של שלוש דיוויזיות חי"ר מתוגברות בחטיבת שריון: דיוויזיה 7 בפתחת קוניטרה הצפונית, דיוויזיה 9 בפתחת קוניטרה הדרומית ובפתחת כוֹךְֶנָה ודיוויזיה 5 בפתחת רפיד. לכל דיוויזיה היו שני מאמצים משניים בגזרה, שכל אחד מהם כלל חטיבה אחת. משימת הדרג הראשון, ובו שתי חטיבות חי"ר בכל דיוויזיה, הייתה לפרוץ את המכושול ולכבוש את קו המוצבים הראשון תוך שעותיים מפריצת המלחמה. לאחר מכן ינועו החטיבות המשוריינות והממוכנות לעומק של 12-15 ק"מ תוך השמדת כוחות העתודה של צה"ל בעומק רמת הגולן. תוכנן כי בעת ההתקפה דיוויזיה משוריינת נוספת תהיה בעתודה ותופעל בנקודות שבהן יתקשו דיוויזיות החי"ר להתקדם מערבה עד לקו מורדות רמת הגולן. בד בבד התאמן כוח צנחנים להשתלט על מוצב החרמון, שהוא נכס אסטרטגי השולט בתצפית על כל מרחב הלחימה.

תוכנית ההתקפה הסורית המשוערת

מ ק ר א

חטיבת חי"ר

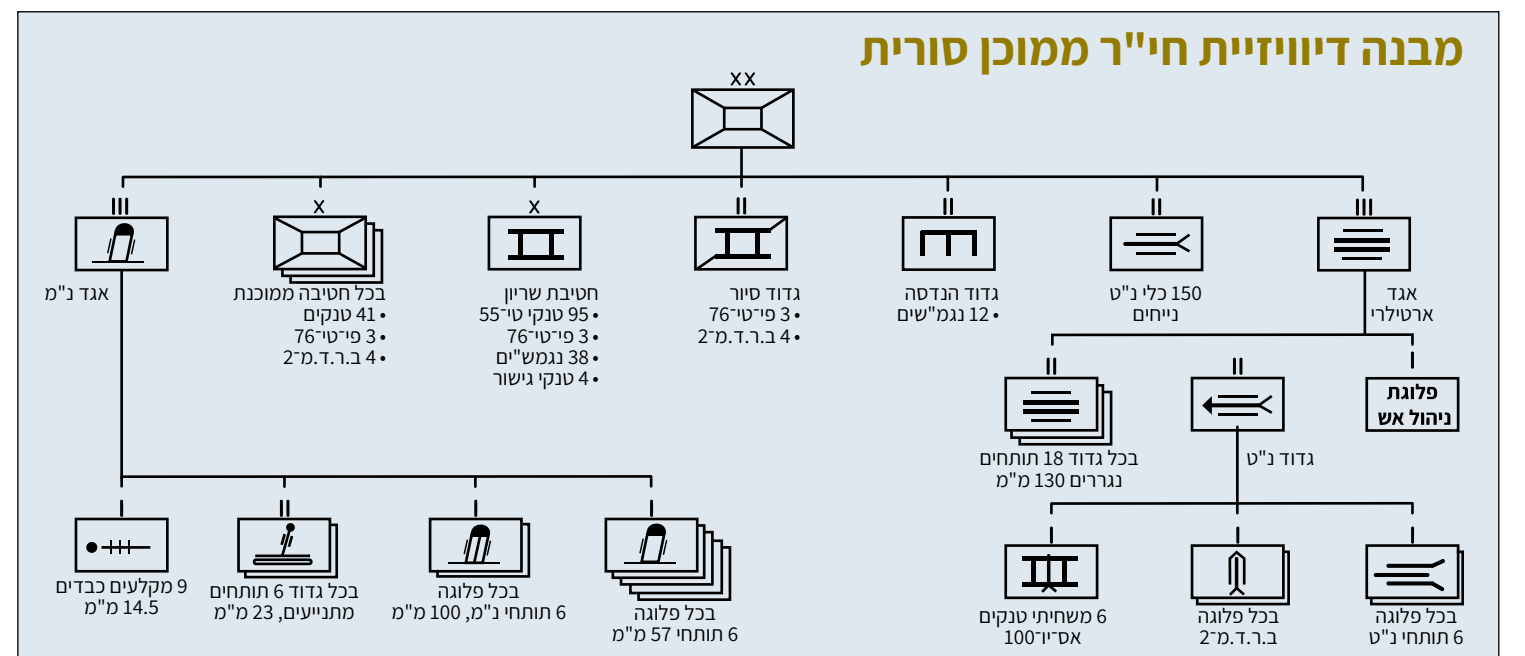
חטיבות שריון בדיוויזיות חי"ר

דיוויזיות שריון

הנחתת קומנדו

0 10 20 ק"מ

מבנה דיוויזיית חי"ר ממוכן סורית

תוכניות ההגנה על רמת הגולן

בשל עומקה המוגבל של רמת הגולן, בשל הימצאות יישובים אזרחיים ברמה ולנוכח הבנה כי הצבא הסורי נחות, מטרת תוכנית ההגנה על רמת הגולן הייתה למנוע כל הישג מהאויב, להנחיל לו מפלה צבאית ולהשמיד את כוחותיו.

תוכנית ההגנה התגבשה בעקבות כמה הנחות אופרטיביות. ראשית, המבנה הטופוגרפי של רמת הגולן מאפשר לסוריה לפרוץ את הגבול כמעט לכל אורך החזית, ובשל העדר עומק אסטרטגי אין אפשרות לנהל קרב נסיגה והשהייה נייד, שבו מוותרים על שטח כדי להרוויח זמן. שנית, לארטיילריה הסורית עליונות על פני הארטיילריה של צה"ל, וביכולתה להפעיל אש על כל מרחב רמת הגולן. לכן ליחידות החי"ר תפקיד מוגבל בחימה מעבר למשימה של תצפיות בקו המגע. שלישית, יידרשו 36 שעות לגייס את הכוח הנדרש לבלום התקפה רבתי של סוריה ולצאת להתקפות-נגד. במהלך שעות אלו תוטל בלימת הכוחות הסוריים על הכוחות הסדירים, שבמרכזם השריון, בסיוע של חיל האוויר.

על בסיס הנחות אלו גובשו תוכניות הגנה לשלושה תרחישים שונים:

'חול-ים' - נועדה להתמודד עם מצב של "ימי קרב" מוגבלים ('קפיטל') והתבססה על כוחות סדירים בלבד. היא כללה הצבת סד"כ של שלושה גדודי שריון (כמאה טנקים), עשר סוללות ארטיילריה ושני גדודי חי"ר במוצבי הקו.

'גיר' - תוכנית ביניים שכללה את הסד"כ המינימלי להגנה על רמת הגולן מפני התקפה סורית ללא אפשרות למעבר להתקפה. התוכנית התבססה ברובה על סד"כ סדיר מתוגבר בכוח מילואים חלקי. סך הכוחות ברמת הגולן יעמוד על שתי חטיבות שריון (220 טנקים), 15 סוללות ארטיילריה ושני גדודי חי"ר. הפיקוד על רמת הגולן יהיה בידי אוגדה 36, כששתי החטיבות 188 ו-820 יקבלו אחריות על גזרות שונות. מתוך סד"כ השריון יתפרסו שני גדודים בקו החזית ושאר הכוח יחולק לשני ריכוזים חטיבתיים מוקטנים שימשו עתודה להתקפות-נגד.

'סלע' - התוכנית המטכ"לית להגנה במקרה של מלחמה כוללת, עם הבסיס הנדרש למעבר להתקפה. התוכנית כללה גיוס מלא של שתי האוגדות 36 ו-210. אוגדה 36 תתפרס ברמת הגולן, כשבגזרה הצפונית תיערך חטיבה 820 מתוגברת בגדוד מחטיבה 179 ובגזרה הדרומית - חטיבה 679. חטיבה 188, חטיבה מוקטנת 179 וגדוד הסיור 134 ייערכו בעורף כעתודה אוגדתית לטובת התקפות-הנגד. אוגדה 210 שאך זה הוקמה, ובה שלוש חטיבות, הועמדה כעתודה פיקודית למימוש תוכנית ההתקפה. הגיוס וההיערכות תוכננו להסתיים אחרי 36 שעות מקריאה.

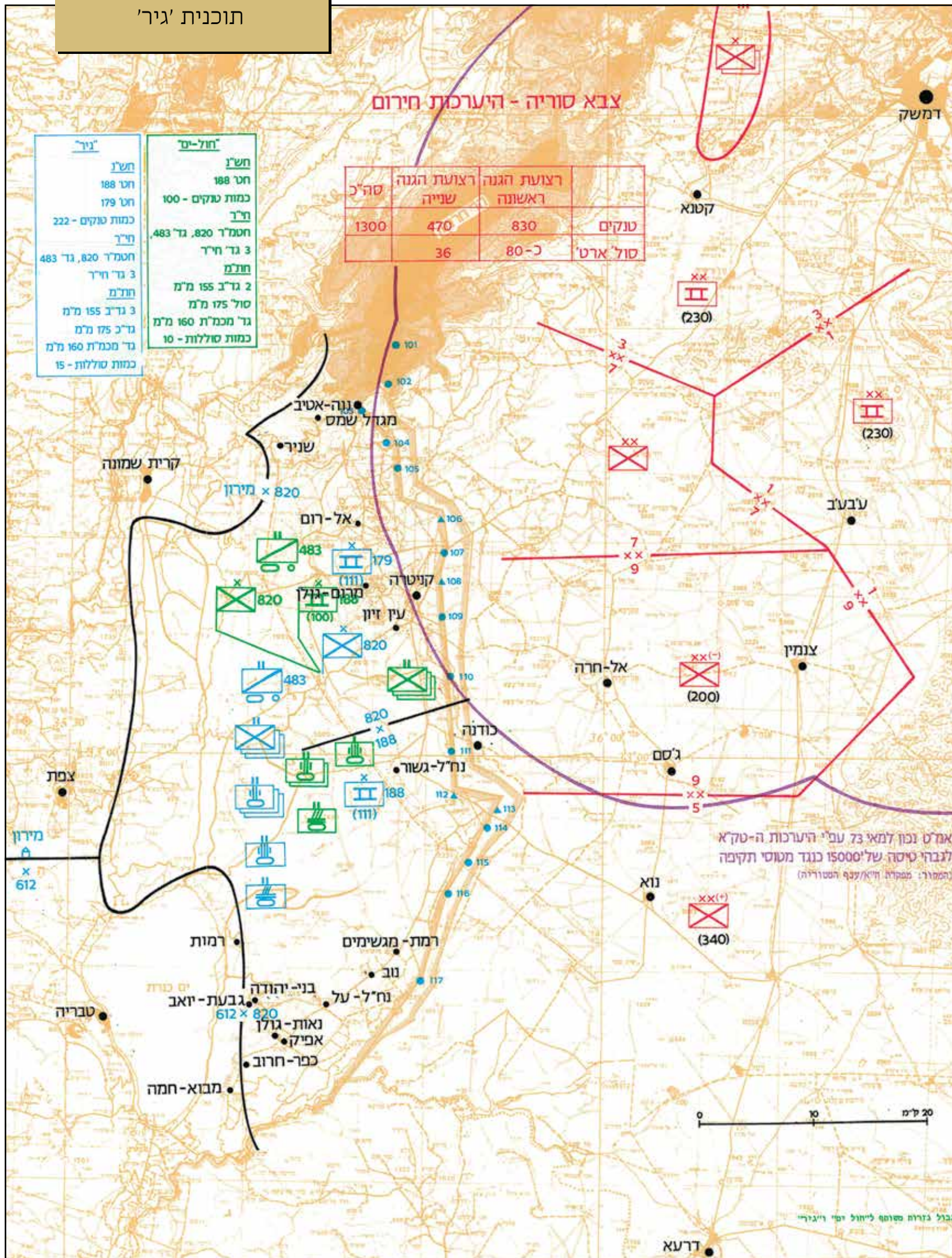
בחורף 1972/3 הייתה חטיבה 188 מעורבת בשני ימי קרב ברמת הגולן שבהם הצליחו לפגוע בטנקים סוריים וספגו לראשונה טילי סאגר. אירועים אלה גרמו לפיקוד הצפון להיערך לתקריות מקומיות, והכוחות היו מיומנים בביצוע תוכנית 'קפיטל', שעיקרה תנועה והיערכות מהבסיסים העורפיים לעמדות שבקו המגע.

פיקוד הצפון ניצל את כוונת 'כחול לבן' באביב 1973 כדי לשפר את מוכנותו להגנה. מחסני החירום של חטיבות המילואים המשוריינות המובחרות הועברו מאזור חיפה לאזור ראש פינה, ובכך קוצר משך הזמן הנדרש להגעה לחזית. בין השאר, נערמו בלב רמת הגולן מצבורי תחמושת, שחסכו את הצורך לשנע תחמושת בזמן הלחימה. כמו כן שופר המכשול הקרקעי ברמת הגולן, נחפרו 12 ק"מ של תעלות נ"ט לאורך קו המוצבים, נבנו חמש רמפות לטנקים, הושלמה הכנתם של 15 מחסות, והונחו כ-2,000 מוקשים, מרביתם באזור פתחת קוניטרה. לבד מאלה הונחו גשרים נוספים על הירדן ונפרצו 13 ק"מ של דרכים חדשות העולות לרמת הגולן כדי לשפר את דרכי הגישה לחזית.

למטה: שיירת זחל"מים של חטיבת גולני באימון ברמת הגולן, יוני 1973 בתחתי העמוד: קבוצת פקודות במסגרת יום קרב 'קיתון' - קצין התותחנים סא"ל אברהם ברידוד ליד המפה, מאחוריו אל"ם ג'קי אבן, אל"ם משה בריכוכבא (בריל) ואלוף אברהם אדן (ברן), אפריל 1970

תוכנית 'גיר'

תוכניות ההתקפה לחזית הסורית

ערב המלחמה היו לצה"ל שש תוכניות מגירה התקפיות לחזית הסורית.

'זאב ערבות' - התוכנית ההתקפית הנרחבת ביותר כללה פריצה על ידי אוגדה 36 ואוגדה 146 בין פתחת רפיד ופתחת קוניטרה. זו היתה גזרת דיוויזיה 9 הסורית, שנחשבה לחוליה החלשה במערך ההגנה הסורי. פריצה בגזרה זו נועדה לאפשר לכוחות צה"ל לנוע צפונה ומזרחה ולאיים על דמשק או להתקדם לעבר הר הדרוזים. באותו הזמן יועדה אוגדה 210 לפרוץ דרך הפתחלנד במטרה לאיים על כביש ביירות-דמשק. נקודת המוצא של התוכנית הייתה שכוחות צה"ל יהיו פרוסים ברמת הגולן על פי תוכנית 'סלע', והמתקפה הסורית תהדף ללא שחיקה משמעותית.

'קולר' - למעשה, מימוש השלב הראשון של 'זאב ערבות' בסד"כ מוקטן (אוגדה).

בנוסף לשתיים הראשונות היו גם שתי תוכניות לפריצה בגזרה צרה בסד"כ של אוגדה מוקטנת - **'בן-גיל צפון'**, שנועדה להשתלט על מזרעת בית ג'אן ועל תל א-שמס בצפון הרמה הסורית ועל החרמון הסורי, ו**'בן-גיל דרום'**, שכללה פריצה באזור פתחת רפיד לכיוון חאן ארנבה. כמו כן הוכנה תוכנית לפריצה בדרום רמת הגולן, שנועדה ליצור חיץ בין ירדן לסוריה (**'סוסיאטא'**).

המגבלה העיקרית של כל התוכניות הללו הייתה הצורך להבקיע את קו ההגנה הסורי, שנערך בצפיפות רבה. הערכות המודיעין היו, שבחירום ייפרסו ברצועות ההגנה הראשונה והשנייה שלוש דיוויזיות, שמונות יחד כ-1,300 טנקים וכ-700 סוללות ארטילריה. לפריצת קו ההגנה הסורי יידרש קרב הבקעה שיעלה בחיי אדם ובמשאבים רבים. בעקבות הערכה זו גובשה תוכנית **'קרחון'**, שעיקרה איגוף המערך הסורי דרך הבקאע שבלבנון. תוכנית זו נועדה להשלים מגוון מטרות, ובהן פגיעה במערך המחבלים בפתחלנד ובדרום לבנון, מהלך הטעיה לסוריה, שישלים את 'זאב ערבות', ומהלך עיקרי, שיציב את כוחות צה"ל מצפון-מערב לדמשק ללא צורך בקרב הבקעה קשה.

לצד התוכניות למלחמה, עסקו הפיקוד והיחידות ברמת

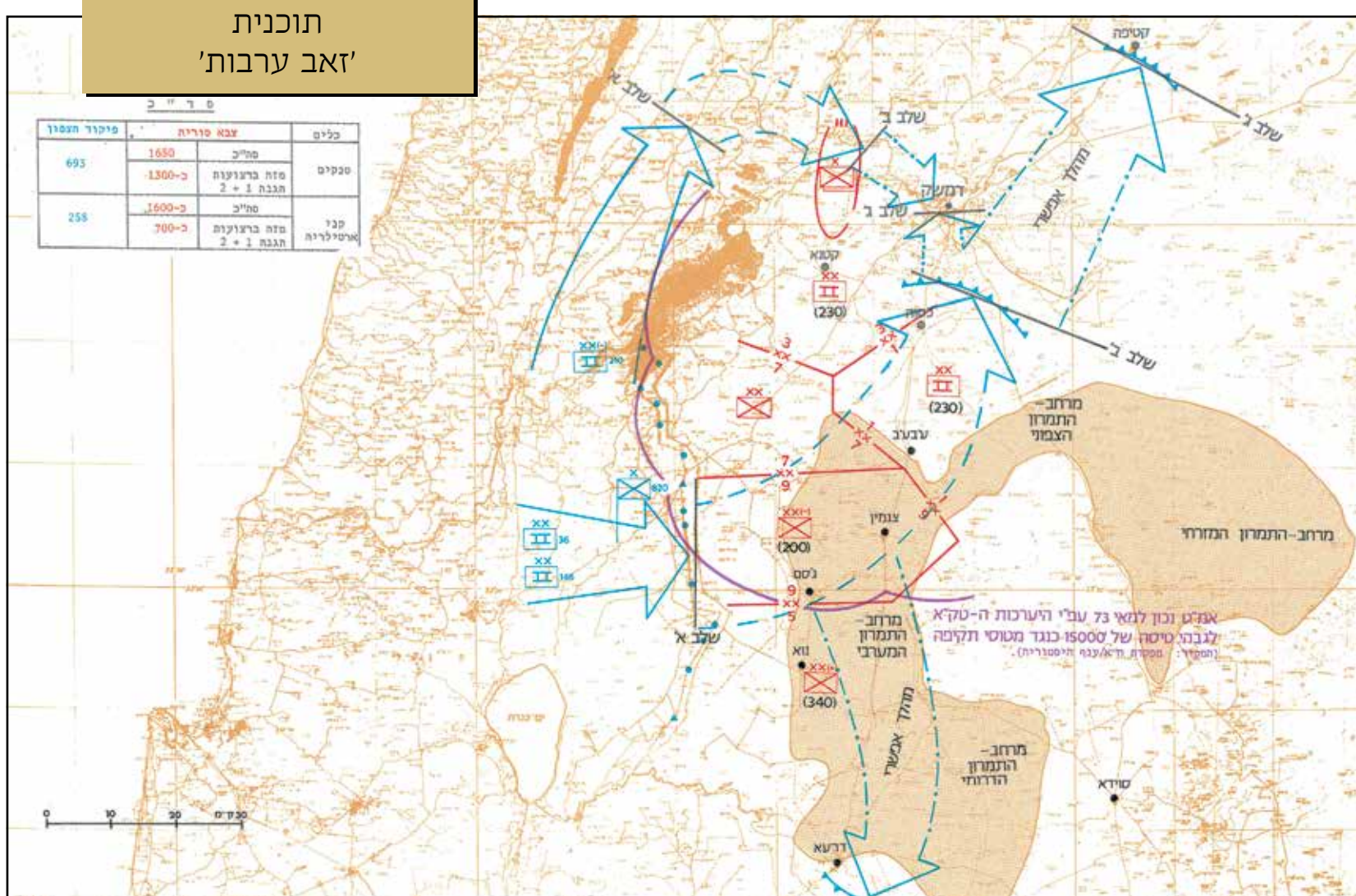
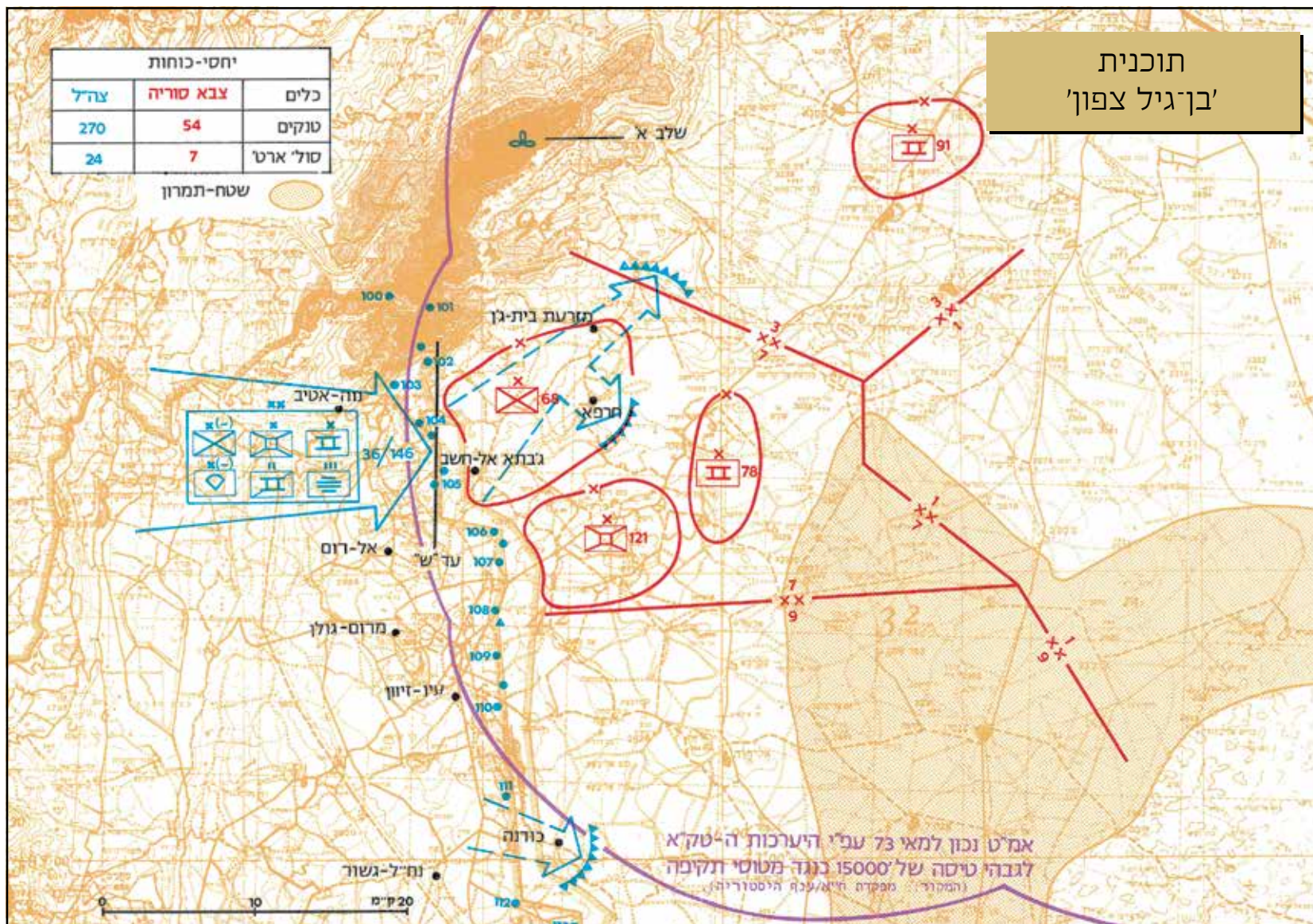
הגולן בעיקר בתוכניות ההתקפיות לימי הקרב ('קפיטל'), שהתרחשו מספר פעמים בתחילת 1973. תוכניות אלה כללו פריסת טנקים בעמדות ירי מוכנות מראש ('רמפות') או חבירה למוצבים והצבת סוללות ארטילריה בנקודות מתוכננות מראש, שמיקומן היה ידוע לצבא הסורי. בתוכניות אלו הועבר הפיקוד על גדודי הטנקים מהחטיבה המרחבית לידי חפ"ק פיקודי שהתמקם בנפאח', והאחריות על המוצבים הועברה לידי מפקדי גדודי השריון.

אימונים ברמת הגולן - זחל"ם לצד טנק שרמן אם-50, יוני 1973

ראש המטה הכללי, דוד אלעזר (דדו), באימון חטיבת גולני ברמת הגולן, יוני 1973

המודיעין לקראת מלחמת יום הכיפורים

ראש אגף המודיעין, אלוף אלי זעירא

מאז מלחמת ששת הימים השקיע מערך המודיעין מאמצים רבים בשיפור יכולת ההתרעה על מלחמה. בעקבות מבצעים שונים הביעו ראשי אמ"ן ביטחון ביכולת להתריע מספר ימים מראש על כוונה מצרית לצאת למלחמה. ביטחון זה נשען על האמצעים הטכנולוגיים ועל הנחות יסוד לגבי התנאים ההכרחיים ליציאה למלחמה לדעת מצרים: ראשית, מצרים לא תצא למלחמה עד אשר תבטיח לעצמה יכולת אווירית לתקוף את ישראל בעומק ולשתק את שדות התעופה העיקריים של ישראל. כלומר, יכולת מבצעית להפעיל טילי סקאד לטווח רחוק והיקף סביר של טייסות מיג 23. שנית, סוריה לא תצא למתקפה רבתי על ישראל ללא מצרים. על יסוד הנחות אלו העריך אמ"ן שהסבירות למלחמה נרחבת בחזית הסורית והמצרית עד שנת 1975 נמוכה.

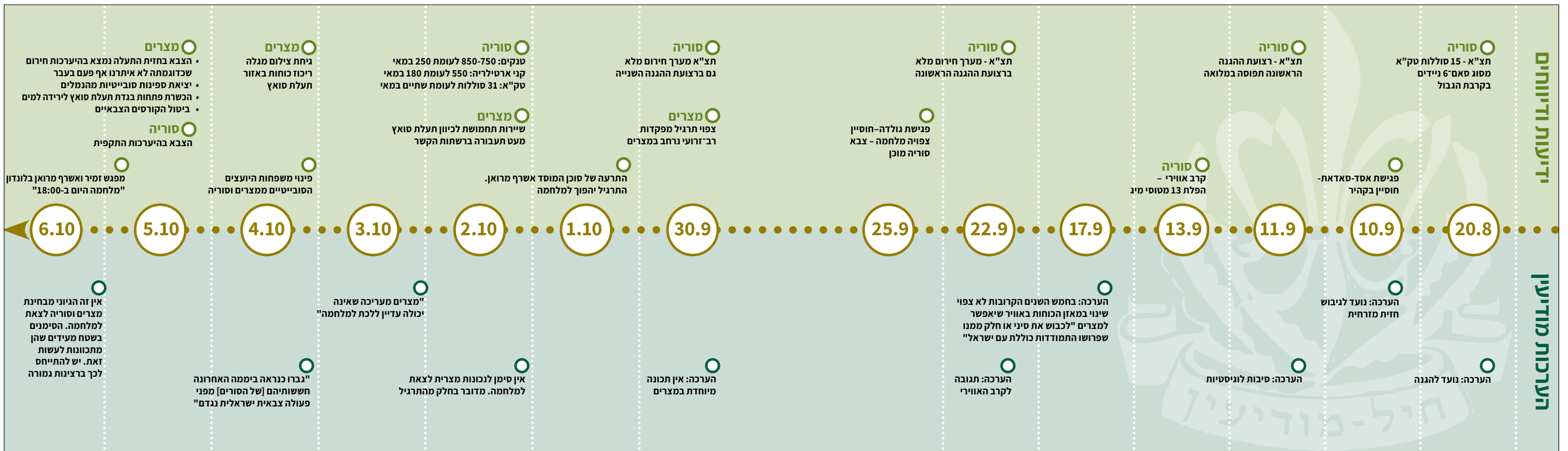
כאמור, בשנת 1972 השתנו האסטרטגיה המצרית והיעדים למערכה הצבאית. בד בבד עם המשך הכנת תוכנית צבאית שתתאים למטרה של כיבוש סיני עד למעברים באמצעות דיוויזיות חי"ר ושריון (תוכנית 'בדר'), הכין הצבא המצרי תוכנית מוגבלת לכיבוש שטחים בגדה המזרחית של תעלת סואץ באמצעות דיוויזיות החי"ר ('הצריחים הגבוהים'). הנחות היסוד של אמ"ן לא השתנו למרות מידע על השינוי בתוכניות המצריות שמסר אשרף מרואן, סוכן בכיר בצמרת המדינית המצרית. בחודש אפריל הגיע מידע התרעתי מערוצים שונים על אפשרות של חידוש הלחימה בחזית המצרית בחודש הקרוב. לישראל נודע על העברות ציוד צבאי למצרים ולסוריה, על תרגיל מפקדות נרחב בצבא המצרי ועל תנועת כוחות לעבר אזור התעלה. הערכת אמ"ן הייתה שאין מדובר בהכנות למלחמה ושהסבירות למלחמה נמוכה. למרות זאת, שר הביטחון, משה דיין, והרמטכ"ל, דוד אלעזר (דדו), החליטו להתייחס בחומרה למידע ההתרעתי ולהיערך לאפשרות של מלחמה. בעקבות זאת הועלתה הכוונה בצה"ל ('כחול לבן'), קודמו טנקים ותותחים לקו החזית, גייסו עשרת אלפי חיילי מילואים, הואצו עבודות הנדסיות לשיפור מכשולי הנ"ט ברמת הגולן והוקדמה הקמת מפקדה אוגדה חדשה. כעבור שבועיים נדמה היה שאמ"ן דייק בהערכתו, שהרי לא פרצה מלחמה.

על אף מידע על אודות העברת טילי סקאד לא שינה אמ"ן את הערכתו בנימוק שמדובר בנשק בלתי מדויק. בספטמבר התנהל קרב אווירי בין סוריה לישראל, שבמהלכו הופלו 13 מטוסי מיג. תקרית זו גרמה להטיה בפרשנות שניתנה לידיעות על תגבור כוחות המערך הסורי ברמת הגולן. ההסבר של גורמי אמ"ן למהלכים הסוריים היה שמדובר בתגובה על התקרית ולא בהכנות למלחמה.

תצלום אוויר של גזרת דרום-מערב קנטרה, כ-6 ק"מ ממערב לתעלה - כ-30 טנקים (גדוד שריון מוגבר) בתוך מחפורות, מכוסים ברשתות הסוואה, 4 באוקטובר 13:00

גם התרעה שהעביר מלך ירדן לראש הממשלה גולדה מאיר בפגישה אישית לא שינתה את הערכת המודיעין. גם כאשר בתחילת אוקטובר החל תרגיל נרחב בצבא המצרי, שכלל גיוס מילואים והעברת כוחות לאזור התעלה, פרשנות המודיעין עמדה בעינה - מדובר בתרגיל בלבד. בדרגי הביניים והזוטרים באמ"ן, במודיעין פיקוד הצפון ובמודיעין חיל הים ערערו על הערכת בכירי אמ"ן שלא צפויה מלחמה, אך דעתם נדחתה. גם ידיעות שהגיעו מתצפיות במעוזים, שהמצרים החלו לפרוץ ירידות לתעלת סואץ ולרכז אמצעי צליחה וידיעות שהגיעו מפיקוד הצפון על כך שהסורים החלו להניע חטיבות שריון לקו החזית, לא שינו את עמדת צמרת אמ"ן. רק ב-5 באוקטובר, כשמשפחות היועצים הסובייטים יצאו בחיפזון מסוריה וכשהמקור המצרי שפגש את ראש המוסד בלונדון מסר התרעה ממוקדת על כך שמחר תפרוץ מלחמה, השתנתה הערכת אמ"ן. זה היה בגדר מעט מדי ומאוחר מדי לצה"ל.

השבוע שלפני פרוץ המלחמה

חרף המידע על התגבור המשמעותי של המערך הסורי, עד ערב ראש השנה תשל"ד לא השתנו ההיקף וההרכב של סד"כ צה"ל ברמת הגולן. ערב החג, לאחר שהתברר שהסורים השלימו את הפריסה ברצועת ההגנה הראשונה והחלו להציב סד"כ ברצועת ההגנה השנייה, הוחלט לתגבר את מערך צה"ל ולשפר את המוכנות לאפשרות של ימי קרב. לפיקוד הצפון הועברו שתי פלוגות שריון ומפקדת גדוד 77 מחטיבה 7 וסוללת ארטילריה שהובאו מסיני. לאחר החג השתלטו מחבלים על רכבת עולים מברכה"מ שעצרה באוסטריה, והאירוע הסיט את תשומת הלב של הצמרת המדינית והביטחונית מהנעשה בגבולות. למעט מספר מצומצם של ישיבות, בשבוע שלאחר ראש השנה, לא גילתה צמרת צה"ל תכונה מיוחדת לאפשרות של מלחמה, והדיונים המתוכננים בנושאי קיצור שירות החובה ומשטר ומשמעת נערכו כרגיל. ב-30 בספטמבר התכנסה צמרת צה"ל לדיון, שנקבע עוד לפני ראש השנה, בנושא תגבור היערכות הצבא הסורי ותרגיל המלחמה המצרי. ראשי אמ"ן חזרו על עמדתם שהסבירות למלחמה נמוכה, וסגן הרמטכ"ל היה היחיד שדחה את עמדתם וסבר שהסורים מתכוונים לערוך התקפה על רמת הגולן ולכן יש לשקול גיוס מילואים.

מעריב, 5 באוקטובר 1973

מימין: ביקור ועדת הבחירות המרכזית בסיני בגזרת קנטרה - מפקד גדוד השריון 9, סא"ל יום טוב תמיר, מדרין את הקבוצה; מימין, סמוך לגדר, מפקד חטיבה מרחבית 275, פנחס נוי (אלוש), 3 באוקטובר 1973

למטה: חיילים ממתנים בנקודת איסוף בדרך אל החזית, 6 באוקטובר בתחנית העמוד: טנק מגח 6 מגדוד הסיר המשריין 87 בבאר שבע, בדרך לחזית, 6 באוקטובר

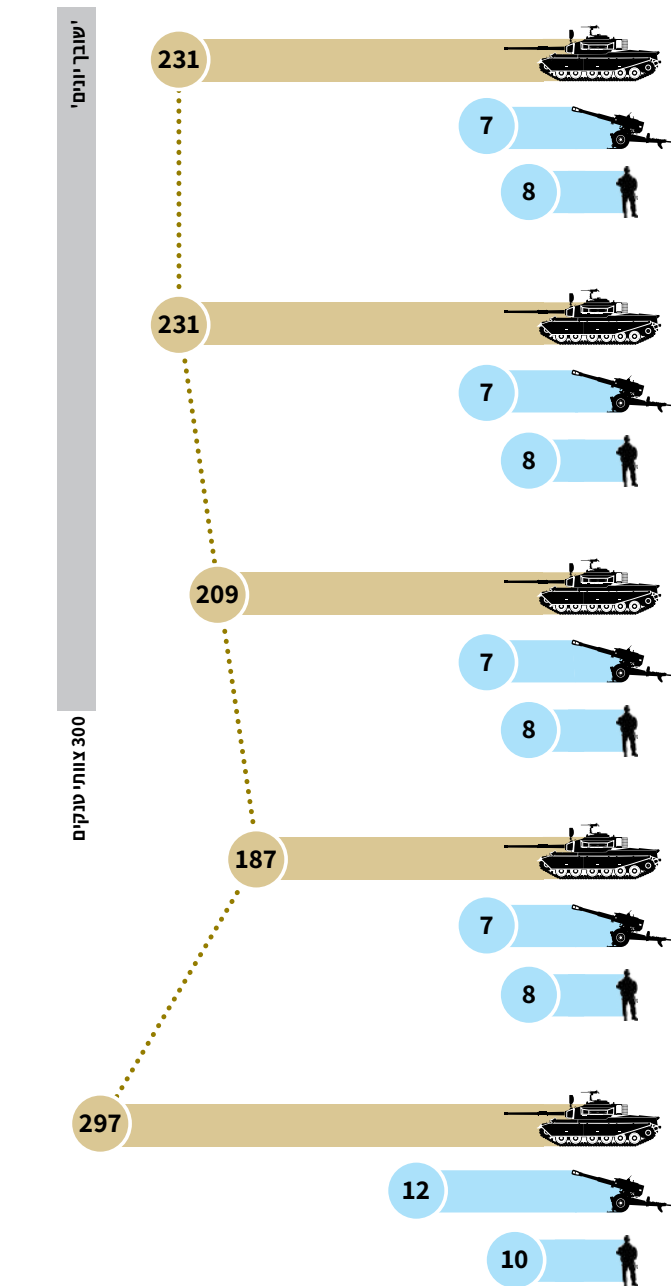
למוחרת, לאחר דיון בהשתתפות שר הביטחון, החליט הרמטכ"ל לתגבר את רמת הגולן בשתי הפלוגות הנותרות של גדוד 77, שאיישו את טנקי גדוד 96 מחטיבה 179 שביצעה תרגיל גיוס יום קודם לכן, ולתגבר את הסד"כ הארטילרי ברמת הגולן בגדוד נוסף.

בערב יום הכיפורים התקבל מידע על פינוי משפחות היועצים הסובייטים. בעקבות זאת החליט הרמטכ"ל לבטל את החופשות במערך השריון ובחיל האוויר ולתגבר את חזיתות הצפון והדרום בכל כוח השריון הסדיר המצוי (כ-30 צוותי טנקים לצפון, כ-110 לדרום). מפקדת חטיבה 7 הגיעה בשעות אחר הצהריים של ערב החג לרמת הגולן ונערכה כעתודה במרחב נפאח'-ווסט-מחנה ירדן. כיוון שגדוד 71 הצטייד בטנקים של חטיבות אחרות, הוא התמקם ברמת הגולן רק בשעות אחר הצהריים של יום הכיפורים. לסיני הגיעו צוותי טנקים מחטיבה 460, אך ללא פלוגות החרמ"ש, הסירור והמפקדה של הגדודים, שהיו מבוססות על אנשי מילואים. איוש הטנקים והכנתם לקרב נמשכו עד שעות הצהריים של יום הכיפורים.

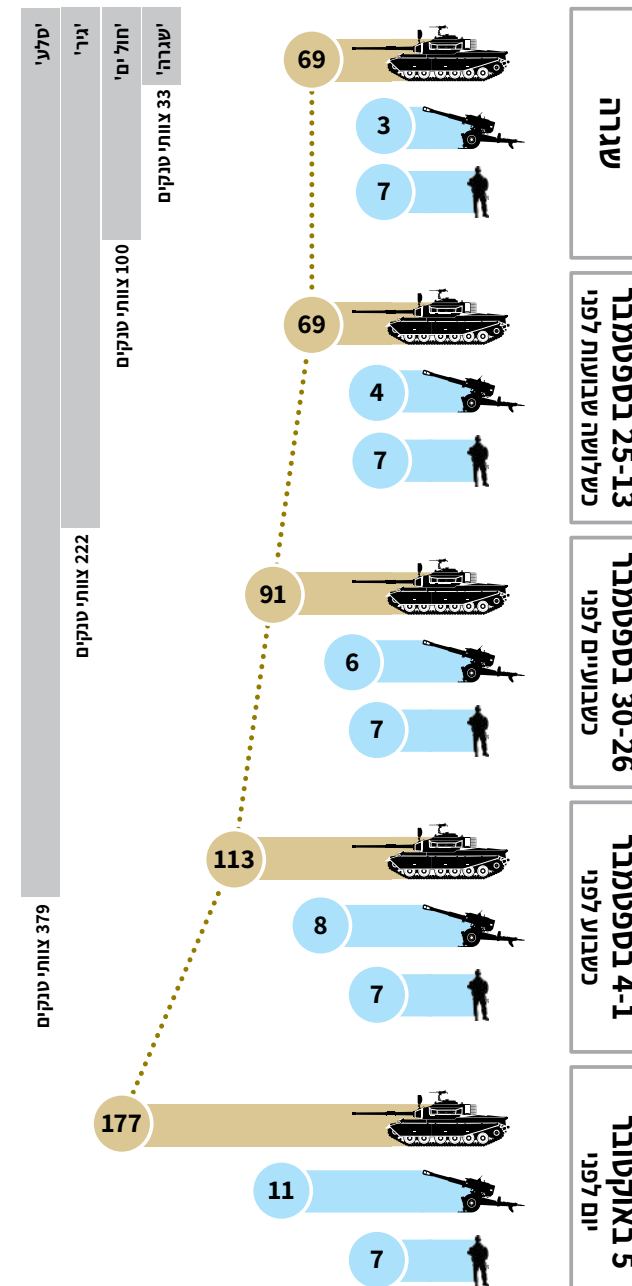
התפתחות סד"כ צה"ל ברמת הגולן ובסיני

תכנון סד"כ צה"ל למצבי היערכות בסיני

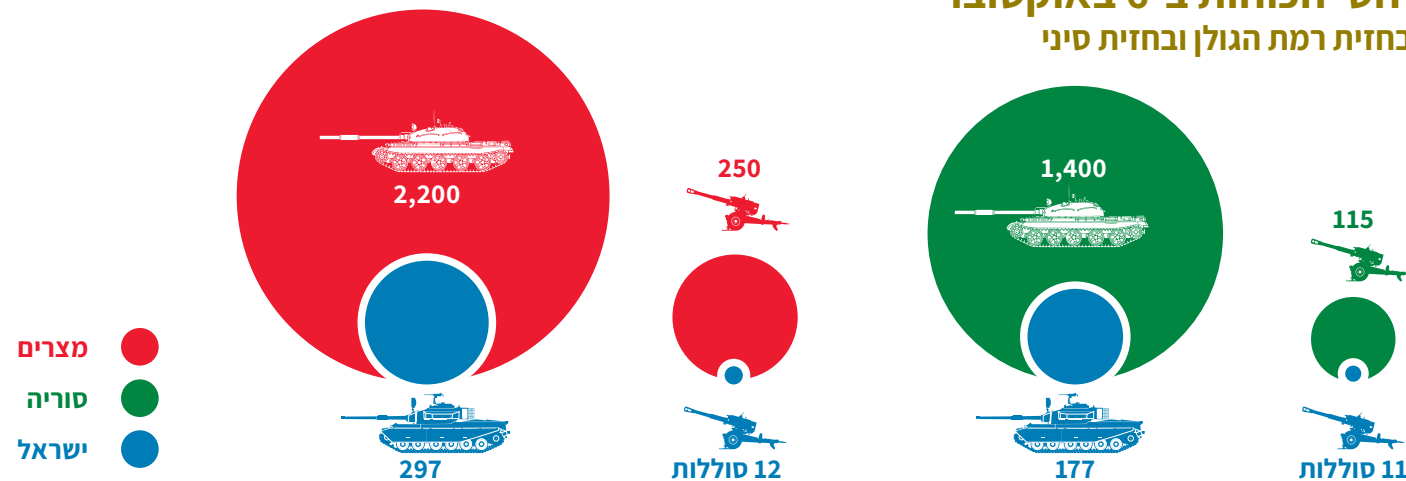

תכנון סד"כ צה"ל למצבי היערכות בגולן

שגרה
25-13 בספטמבר כשלושה שבועות לפני
30-26 בספטמבר כשבועיים לפני
4-1 באוקטובר כשבוע לפני
5 באוקטובר יום לפני

יחסי הכוחות ב-6 באוקטובר בחזית רמת הגולן ובחזית סיני

12 שעות לפני המלחמה

זחל"מים בדרך לחזית, 6 באוקטובר

בשעות הלילה המאוחרות של 5 באוקטובר נפגשו ראש המוסד ואשרף מרואן בלונדון. בפגישה מסר מרואן לזמיר את הערכתו, שמחר בשעות הערב יתקפו מצרים וסוריה. הוא הדגיש שהתוכנית המצרית היא להגיע בשלב הראשון לקו של 10 ק"מ ורק לאחר מכן להתקדם לכיוון המעברים. לפנות בוקר של יום הכיפורים, עם הגעת התרעת ראש המוסד על המלחמה, השתנתה הנחת היסוד של הרמטכ"ל והוא החל לתת הוראות לקראת האפשרות שתפרוץ מלחמה כוללת בשעה שש בערב. שתי הסוגיות העיקריות שעמדו על הפרק במטכ"ל בשעות הבוקר היו היקף גיוס המילואים והאפשרות של מכה אווירית מקדימה. לגבי גיוס המילואים, רק בשעה שמונה בבוקר, עם כינוס הקבינט, אושרה דרישת הרמטכ"ל לבצע גיוס מלא. התקפה אווירית מקדימה הייתה קריטית בעיני הרמטכ"ל, והנחייתו הראשונה למפקד חיל האוויר הייתה להיערך לתקוף את סוללות הטק"א שבסוריה עד לצוהריים. בעקבות ידיעות על עננות צפויה בשמי רמת הגולן הוחלט שלא להיערך לתקיפת סוללות הטק"א ובמקומן להיערך לתקיפת שדות התעופה בסוריה. תוך כדי יישום השינויים המבצעיים הנדרשים החליטה ראש הממשלה לדחות על הסף את בקשת הרמטכ"ל להתקפה אווירית מקדימה. החלטה זו גרמה לאנשי החיל לשנות שוב את היערכותו ולהיערך למשימת הגנה על שמי המדינה. בשעות הבוקר והצוהריים תדרך הרמטכ"ל את מפקדי הזרועות והפיקודים לקראת המלחמה. בדיונים אלו הקדיש הרמטכ"ל את מרב הזמן לחשיבה על התקפות הנגד בחזית הסורית והמצרית ולא לבחינת אופן מימוש תוכניות ההגנה במצב אליו נקלע צה"ל, ללא עליונות אווירית וללא גיוס מקדים של כוחות המילואים.

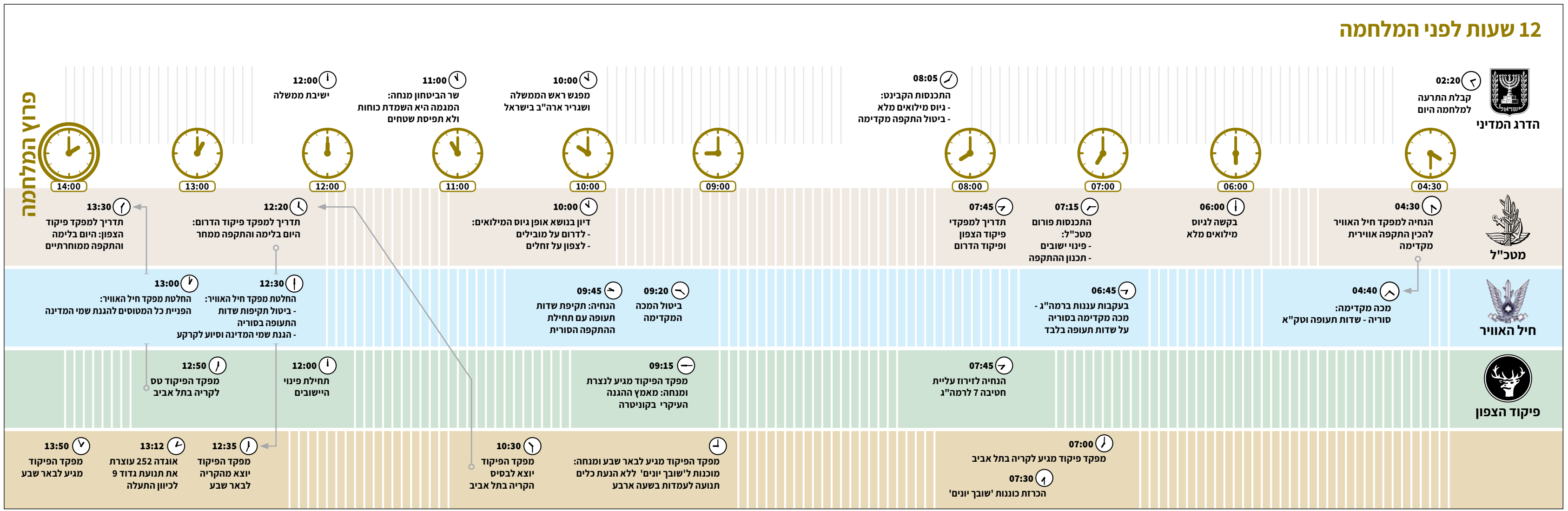
לאחר שמפקד פיקוד הדרום שמע מהרמטכ"ל את ההתרעה על מלחמה, הורה גונן לאנשיו שבמפקדה בבאר שבע להיערך לפריסה על פי תוכנית 'שובך יונים' קטן. הנחיה זו כללה מפורשות אמירה להיערך ולא לפרוס את הכוחות, מתוך חשש שתנועתם לקו התעלה תגרום לתחשיב מוטעה של מצרים ותדרדר למלחמה באופן בלתי מכוון. לאחר שיחה עם מפקד אוגדה 252 הוסכם שהכוחות ינועו רק בשעות אחר הצוהריים, מתוך הנחה שהמלחמה צפויה לפרוץ בערב. לכן חטיבות הטנקים

למעלה: לוחמי חי"ר בדרך לחזית למעלה מימין: חיילי מילואים בנקודת איסוף בתל אביב בדרך לחזית, 6 באוקטובר 1973

העורפיות (401 ו-460) החלו להתפרס בעורף החזית, אך נאסר עליהן להתקרב לאזור התעלה. אלא שהרמטכ"ל הבין משתי פגישותיו עם האלוף גורדיש שהכוחות מתפרסים לאורך התעלה בהתאם לתוכנית 'שובך יונים' גדול. לאחר שסיים מפקד הפיקוד את פגישותיו בקריה, הוא הגיע למפקדה בבאר שבע בשעה 13:50, והורה למפקד האוגדה להתחיל להניע את חטיבה 401 לקו קדמי. תשובת מפקד האוגדה הייתה "בטח שצריך, מפציצים את רפידים".

ברמת הגולן הבינו דרגי השדה שרמת הכוננות הועלתה מתוך חשש להתלקחות של יום קרב (תוכנית 'קפיטל'). לכן תוגברה היערכות כוחות החי"ר בקו המוצבים הקדמי כדי לשפר את יכולת התצפית וההגנה; לטנקים הותר לפתוח באש רק לאחר שהסורים יפתחו באש; סוללות הארטילריה נפרסו בעמדות קרובות לקו המגע; וחפ"קים של חטיבות 188 ו-7 ושל מפקד פיקוד הצפון התמקמו יחד במחנה נפאח'. שני גדודים מחטיבה 188 התפרסו לאורך הקו בריכוזים מחלקתיים ופלוגתיים, ואילו חטיבה 7, בסד"כ של ארבעה גדודים, נערכה בקו אחורי. בשעות הצוהריים, לאחר שהתקבלה ההוראה מהרמטכ"ל, החלו לפנות נשים וילדים מיישובי רמת הגולן וכן חיילים שאינם חיוניים. זמן קצר לפני השעה 14:00 התמקם החפ"ק של גדוד 13 בהר אביטל מתוך הבנה שהוא ממתין לקראת פתיחתו של יום קרב. והנה, בעודו קורא עיתון, הבחין מפקד הגדוד, זאב אורן, במטוסים סוריים חולפים מעל ראשו בדרך לתקוף מטרות ברמת הגולן ובגליל העליון.

12 שעות לפני המלחמה

מלחמת יום הכיפורים

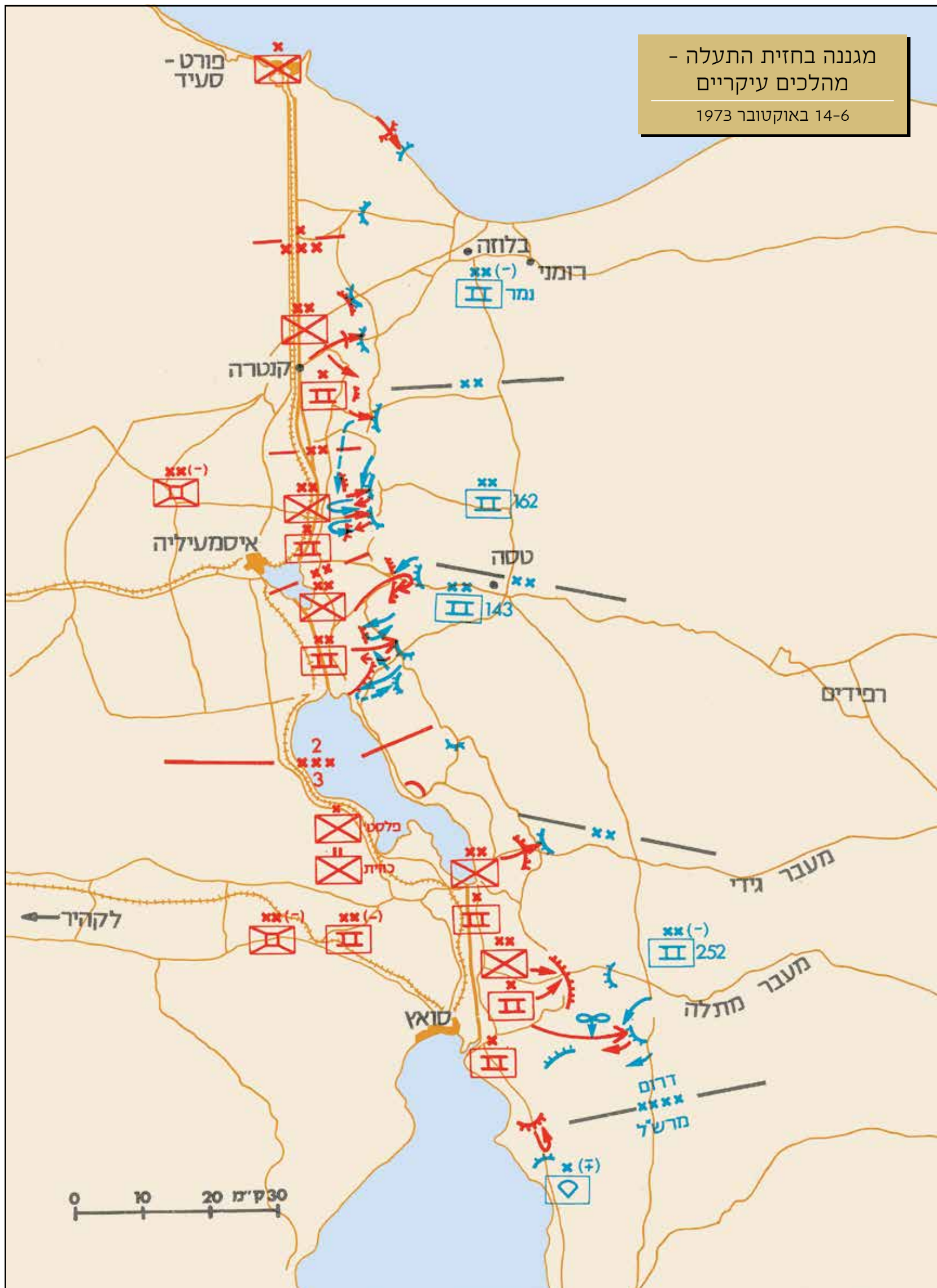

חזית הדרום

- קרבות בלימה בגזרת התעלה
- הגעת כוחות המילואים
- מתקפת הנגד - תכנון וביצוע
- ממתקפת נגד למגננה
- מעוז 'בודפסט'
- בלימת המתקפה הערבית ב-14 באוקטובר
- מבצע 'אבירי לב'
- הקרבות על מסדרון הצליחה
- מערכת הצליחה
- הסיוע המנהלתי
- הלחימה בגדה המערבית
- כיתור הארמייה השלישית
- לחימת כוחות התותחנים
- הלחימה לקראת הפסקת האש
- הקרב בעיר סואץ

דיון מפקדים בחמ"ל פיקוד הדרום באום חשיבה ('דבלה') - מפקד אוגדה 252, אלוף אלברט מנדלר (עומד לצד המפה); משמאלו הקמ"ן, דוד גדליה; אלוף הפיקוד, שמואל גונן; הרמטכ"ל, דוד אלעזר (דדו); מפקד אוגדה 162, אלוף אברהם אדן, סגן מפקד הפיקוד, אל"ם אורי בן-ארי. בשולחן מאחור רא"ל (מיל') יצחק רבין, 10 באוקטובר

מגננה בחזית התעלה - מהלכים עיקריים 14-6 באוקטובר 1973

אלוף פיקוד הדרום, אלוף שמואל גונן (גורודיש)

מפקד חזית הדרום, רב־אלוף (מיל') חיים בר־לב

חמ"ל פיקוד הדרום באום חטיבה ('דבלה'): מצביע על המפה - אלוף שמואל גונן; מימינו קצין המודיעין הפיקודי, סא"ל דוד גדליה; יושב מימין - אלוף (מיל') מוטי הוד - יועץ אוויר

חזית הדרום, ובמרכזה גזרת תעלת סואץ, היתה זירת המערכה המרכזית במלחמת יום הכיפורים. בה נלחם הסד"כ הגדול ביותר ונגרמו האבדות הכבדות ביותר, לשני הצדדים. מ־6 עד 10 באוקטובר ניהל את הלחימה בחזית זו אלוף הפיקוד, אלוף שמואל גונן (גורודיש), ומ־10 באוקטובר היא נוהלה על ידי מפקד חזית הדרום, רא"ל (מיל') חיים בר־לב. את מהלך הלחימה בחזית הדרום אפשר לחלק לשישה חלקים:

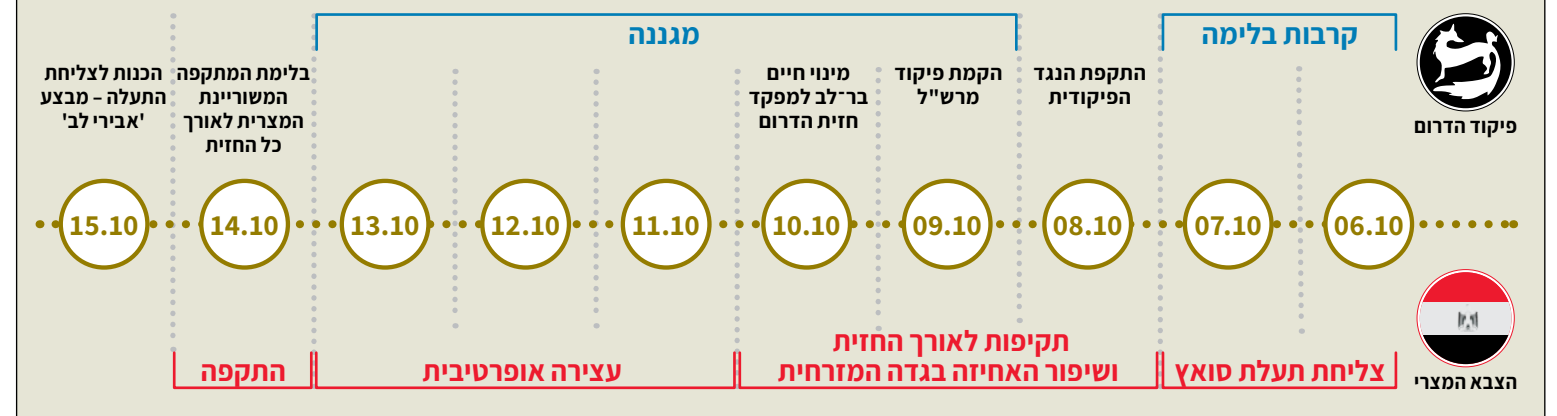
בלימה - 6-7 באוקטובר - ב־6 באוקטובר 1973 התבססה היערכות הפיקוד על יחידות סדירות בתוספת חיילי המילואים במעוזים תחת אוגדה 252 (אלוף אלברט מנדלר). בשעה 13:55 פתחו המצרים באש ארטילרית כבדה ובתקיפות מטוסים, וכעבור זמן קצר החלו צולחים את התעלה. במהלך היממה הראשונה התנהלו קרבות עזים בחזית התעלה ובקרבת המעוזים אשר כותרו ונקלעו למצוקה. הפיקוד ניסה לייצב קו בלימה לאורך ציר החת"ם בעוד המצרים ממשיכים להעביר כוחות לגדה המזרחית ולבסס את ראש הגשר. שלוש חטיבות הטנקים הסדירות בסיני הוטלו להתקפות נגד, ועד הבוקר איבדו כשני שלישי מכוחן. ב־7 בחודש הגיעו אוגדות המילואים לזירת הלחימה. אוגדה 162, בפיקוד אלוף אברהם אדן, הגיעה לגזרה הצפונית של התעלה, שבה הוקם כוח משימתי אוגדתי נוסף בפיקוד תא"ל קלמן מגן ('כוח נמר'). אוגדה 143, בפיקוד אלוף (מיל') אריאל שרון, קיבלה את האחריות לגזרה המרכזית, ואוגדה 252, בפיקוד אלוף אלברט מנדלר, נערכה בגזרה הדרומית.

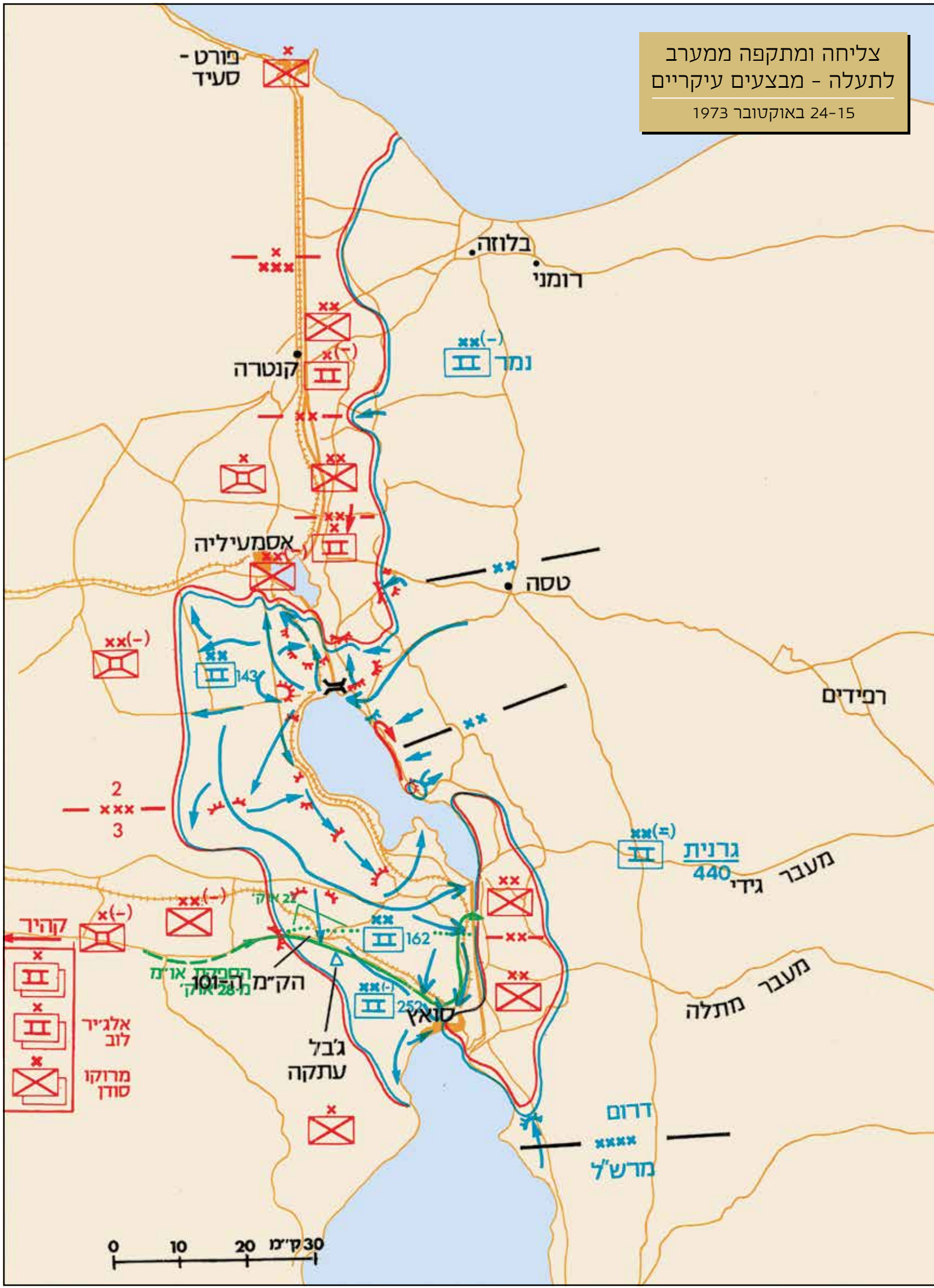
מתקפת הנגד הכושלת - 8 באוקטובר - בליל 7-8 באוקטובר הורה הרמטכ"ל על יציאה למוחרת להתקפות נגד ברמת הגולן ובסיני. התקפת הנגד בפיקוד הדרום כשלה בשל בעיות תכנון, שליטה ומיצוי הכוח, והסתכמה בשתי התקפות גדודיות נפרדות על המערך המצרי ובתזוזת סרק של כוחות אוגדה 143 לגזרה הדרומית ובחזרה למרכזית. מערך הכוחות השתבש, המתקפה נכשלה, ומשעות הצהריים שב הפיקוד למגננה.

מגננה - 9-13 באוקטובר - לחימת פיקוד הדרום בימים אלה כללה בעיקר קרבות הגנה ויזמות מקומיות לחילוץ לוחמי המעוזים שטרם פוגו או הוכרעו. בשלב זה עובו מערכי ההגנה ביחידות ארטילריה, ואלה סייעו בשבירת המתקפות. שטח האחריות של פיקוד הדרום צומצם לגזרת התעלה ומרכז סיני; מחוזות עורפיים הועברו לאחריות פיקוד המרכז; מרחב מרש"ל הוגדר כפיקוד עצמאי בפיקוד אלוף (מיל') ישעיהו (שייקה) גביש.

פיקוד הדרום - אירועים עיקריים, 6-15 באוקטובר

למעלה מימין: חמ"ל פיקוד הדרום. בסמוך לשולחן (משמאל לימין). סגן אלוף הפיקוד, תא"ל (מיל) אורי בן-ארי; קצין המודיעין הפיקודי, סא"ל דוד גדליה; מפקד חזית הדרום, רא"ל (מיל) חיים בר-לב; אלוף (מיל) מוטי הוד, יועץ אוויר; 23 באוקטובר 1973

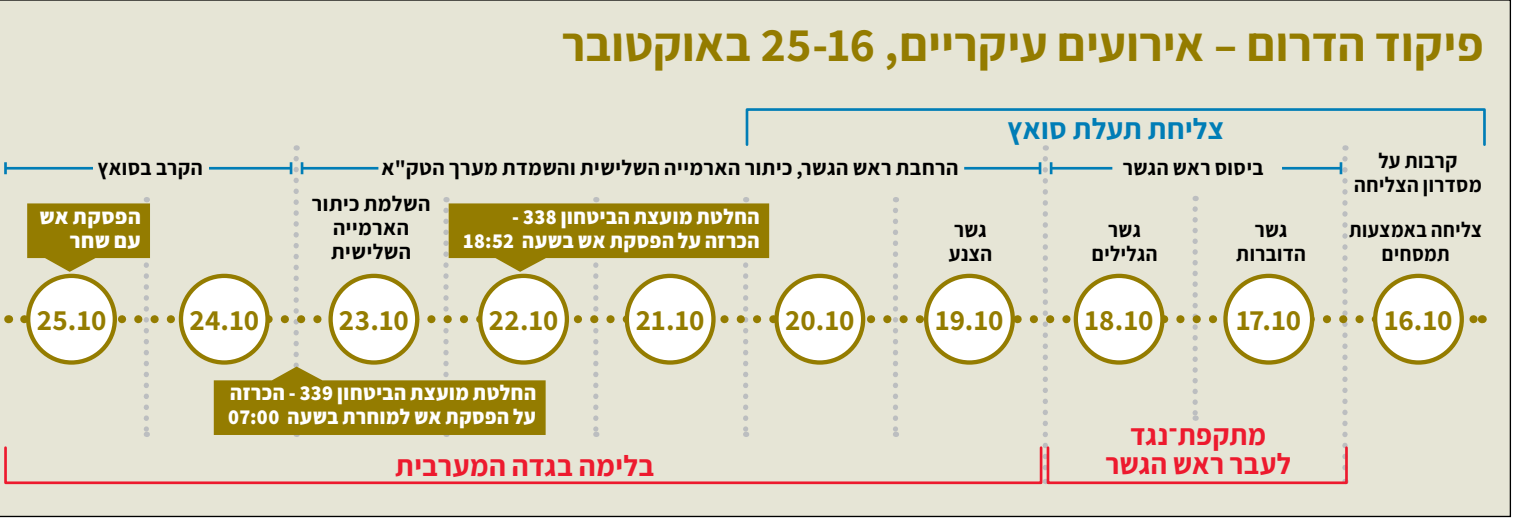

ב-9 בחודש המשיך הפיקוד במאמצים לייצב קו בלימה לאורך ציר החת"ם. אוגדה 143 יזמה בגזרתה התקפות שלוו בנפגעים רבים, אך גם איששו את ההנחה המקדימה, שהדרך אל התפר בין הארמיות - נקודת צליחת התעלה המתוכננת - פתוחה. לאחר קרבות 9 באוקטובר פסקו יוזמות התקיפה. בשטח עסקו הכוחות בבלימת התקפות מצריות מקומיות ובשיפור מערכי ההגנה. המטכ"ל, הפיקוד והכוחות המתנינו למעבר כוחות השריון המצריים לגדה המזרחית לקראת המתקפה הצפויה. ידיעות ראשונות על הכנות הצבא המצרי למתקפה התקבלו ב-12 באוקטובר בשעות הצהריים. השקט היחסי נוצל לתכנון מהלך הצליחה על פי תוכנית 'אבירי לב' ולזירוז ריכוז אמצעי הצליחה והשמתם. ב-13 באוקטובר בשעה 11:00, תוך כדי בלימת התקפה מצרית בגזרת אוגדה 252, נהרג מפקד האוגדה אברהם מנדלר, ואת מקומו תפס קלמן מגן שהועלה לדרגת אלוף.

המתקפה המצרית - 14 באוקטובר - בבוקר 14 באוקטובר החלה המתקפה המצרית בהרעשה ארטילרית, ובעקבותיה יצאו לדרך חמישה מאמצי התקפה בתשעה צירים. עיקר ההתקפה נבלם תוך כשעתיים, תוך הסבת אבדות כבדות לכוחות המצריים. תוצאות יום הקרב שינו את מאזן הכוחות ואת המורל בפיקוד הדרום. בערב נערכה קבוצת הפקודות הפיקודית למבצע 'אבירי לב', וניתן אישור הדרג המדיני לצלוח את תעלת סואץ.

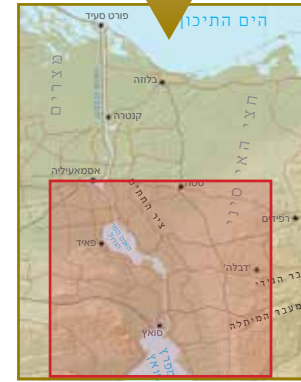
צליחה - ליל 15-16 עד 18 באוקטובר - בליל 15-16 באוקטובר יצא הפיקוד למבצע הצליחה, שאותו הובילה אוגדה 143. בעוד האוגדה מנהלת קרבות עיקשים להרחיב את ציר התנועה ואת מרחב הצליחה - ראש הגשר בצד המזרחי, חצו כוחות צנחנים את התעלה בסירות גומי וביססו ראש גשר בגדה המערבית. למוחרת בבוקר החלו טנקים ראשוניים לעבור לגדה המערבית על דוברות 'תמסח'. בהמשך הושקו גשרים נוספים על התעלה, שבאמצעותם עברו כוחות מאוגדות 162, 143 ו-252. במהלך היומיים הבאים התנהלו מרבית הקרבות בגדה המזרחית, אל מול ניסיונות המצרים לסגור מצפון ומדרום את מסדרון התנועה אל אזור הצליחה - 'החצר'.

כיתור - 18-24 באוקטובר - עם שחר 18 באוקטובר היו בגדה המערבית כ-160 טנקים, בהם טנקי שתי חטיבות מאוגדה 162, שצלחו במהלך הלילה. בימים הבאים התקדמו כוחות במרחב 'גושן', הגזרה שממערב לתעלה, פגעו במערך ההגנה האווירית המצרי וכיתרו את הארמייה השלישית. הגם שהחלטת מועצת הביטחון להפסיק את האש נכנסה לתוקף ב-22 באוקטובר, נמשכו הקרבות, ובהם הקרב בעיר סואץ, עד בוקר 25 בחודש.

אוגדה 252

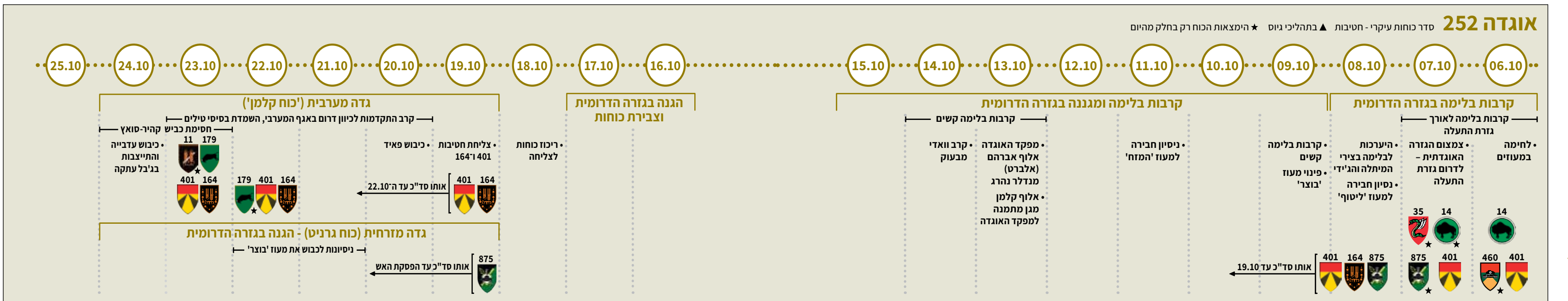
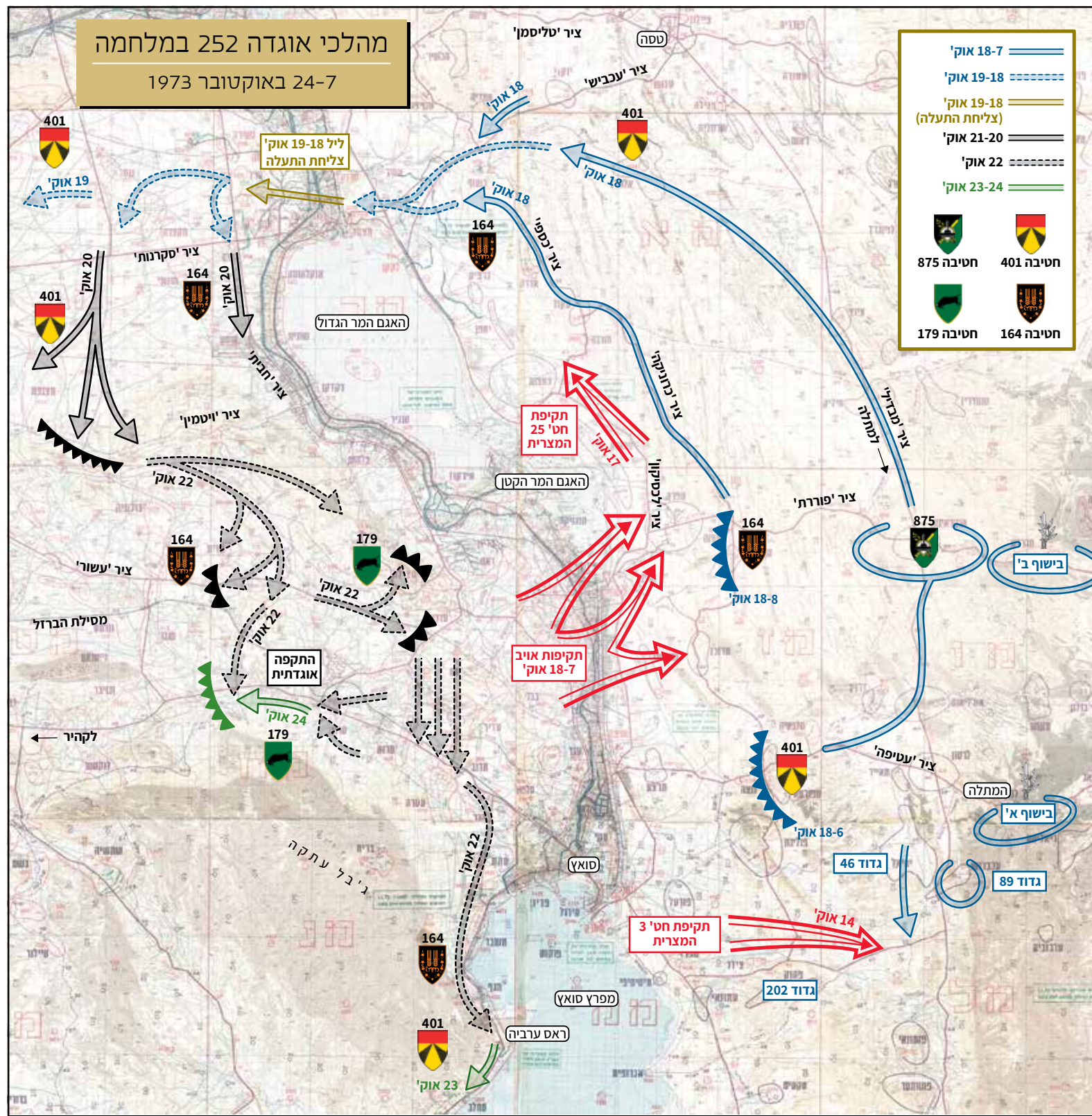
אוגדה 252, 'אוגדת סיני', הוקמה לאחר מלחמת ששת הימים כאוגדה הקבועה הסדירה הראשונה של צה"ל. הקמתה באה לתת מענה לצורכי הביטחון השוטף ולהתגברות תקריות האש לאורך קו התעלה במלחמת ההתשה. האוגדה הייתה אחראית לגזרת סיני, להקמת קו הביצורים והמוצבים לאורך התעלה ולאישו. סדר הכוחות האוגדתי ערב המלחמה כלל שלוש חטיבות שריון, מהן שתי חטיבות סדירות, 14 ו-401, וחטיבה ממוכנת במילואים 204, שעברה לאחר פרוץ המלחמה ל'כוח נמר'. בפיקוד האוגדה הייתה גם מפקדת חטיבה מרחבית 275, שהייתה אחראית לגזרת צפון התעלה. האוגדה כללה אגד ארטילרי 209, אגד תחזוקה 629, גודד הנדסה 601, גודד קשר 197, גודד שירותי החימוש (גש"ח) 784, גודד הספקה 598 וגודד רפואה 295. לפני המלחמה תוגברה האוגדה בחטיבת בית הספר לשריון (460). גודד הסיוור האוגדתי 189 הוכפף רוב המלחמה תחת פיקוד אוגדה 162. מתחילת המלחמה ועד הגעת כוחות המילואים ב-7 באוקטובר הייתה האוגדה 252 אחראית ללחימה בכל חזית התעלה. כוחותיה, הסדירים בעיקר, בלמו את ההתקפה המצרית תוך שחיקה רבה ונפגעים רבים. ב-7 באוקטובר צומצמה גזרת האוגדה לגזרת התעלה הדרומית, וזו נותרה באחריותה עד הפסקת האש. באותו יום עברו חטיבה 14 תחת פיקוד אוגדה 143 וחטיבה 460 תחת פיקוד אוגדה 162, והאוגדה קיבלה את הפיקוד על חטיבות 164 (שוט) ו-875 (ממוכנת שרמן), שנותרו תחת פיקודה עד הפסקת האש. ב-13 בחודש, במהלך בלימה של התקפה מצרית, נהרג מפקד האוגדה, אלוף אלברט מנדלר, ובמקומו מונה תא"ל קלמן מגן. האוגדה נותרה במגננה בגזרה זו עד 18 באוקטובר, ובאותו היום התפצלה לשני כוחות משימתיים. 'כוח קלמן', ובו רוב סדר הכוחות האוגדתי, חצה את התעלה ופעל בתנועה דרומה מראש הגשר שממערב לאוגדה 162. כוח נוסף - 'כוח גרנית', שעליו פיקד ראש מטה האוגדה, אל"ם ישראל גרנית, נותר במגננה בגדה המזרחית.

אלוף אלברט מנדלר, מפקד אוגדה 252 עד 13 באוקטובר

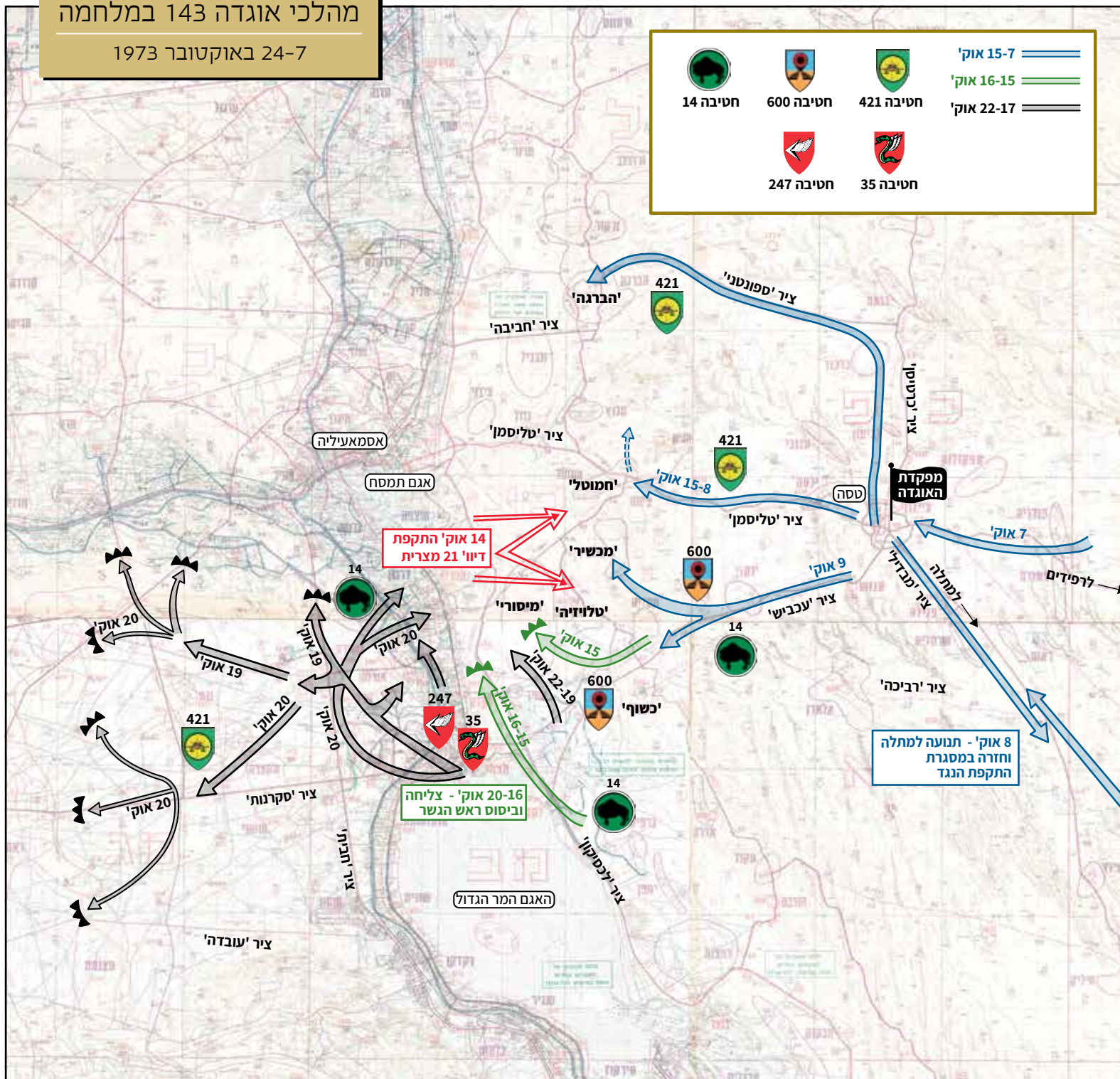
אלוף קלמן מגן, מפקד אוגדה 252 מ-14 באוקטובר
מימין: כינוס מפקדים באוגדה 252. מימין לשמאל - אל"ם אברהם ברעם, מח"ט 164; מפקד האוגדה, אלוף אלברט מנדלר; אל"ם אריה דיין (בירו), מח"ט 875

אוגדה 143

מהלכי אוגדה 143 במלחמה

7-24 באוקטובר 1973

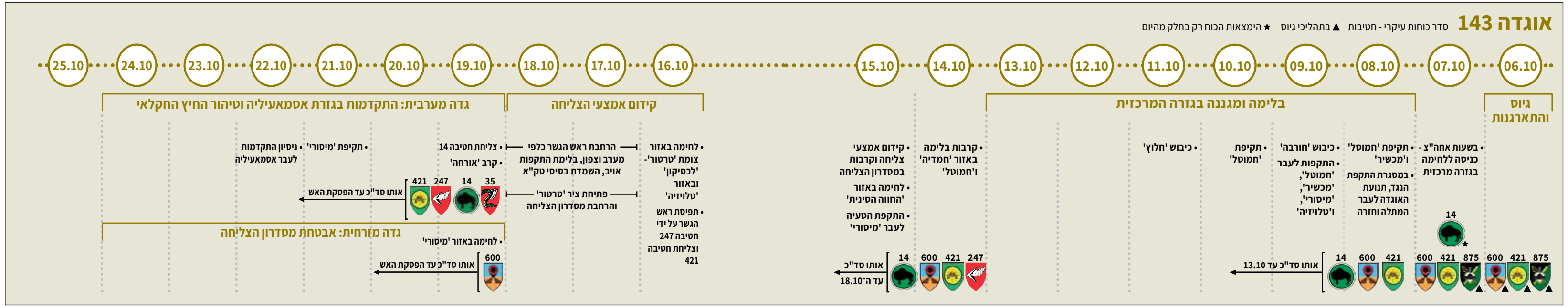
מפקד אוגדה 143, אלוף (מיל') אריאל (אריק) שרון
 מימין: מפקדי אוגדה 143 על גבי אחד מגשרי צה"ל על התעלה. מימין: אל"ם דני מט, מח"ט הצנחנים 247; אל"ם חיים ארז, מח"ט 421; מפקד האוגדה, אלוף אריאל שרון; מח"ט 600 אל"ם טוביה רביב

אוגדה 143 הייתה אוגדת שריון במילואים, שהוקמה על בסיס האוגדה המשימתית 31 (אוגדה בעלת הרכב כוחות משתנה בהתאם למשימה), שלחמה במלחמת ששת הימים. כחודשיים לפני המלחמה מונה אלוף (מיל') אריאל שרון למפקד האוגדה, לאחר שכיהן בתפקיד אלוף פיקוד הדרום. הרכב האוגדה במלחמה כלל בעיקר את חטיבת השריון 14 (מגח 3), שהייתה חטיבת סדירה והוכפפה לאוגדה ב-7 באוקטובר, את חטיבת השריון במילואים 421 (מגח 3) ואת חטיבת השריון במילואים 600 (מגח 6). מ-15 בחודש כללה האוגדה גם את חטיבת הצנחנים במילואים 247. כוחות המטה והסיוע כללו את אגד ארטילרי 214, גדוד סיוור 87, גדוד הספקה 596, גדוד קשר 369, אגד תחזוקה 812, גדוד שירותי חימוש 862 וגדוד רפואה 504. מ-15 בחודש פעל תחת פיקודה כוח הנדסי גדול, שקובץ כאגד צליחה מאולתת, ובו גדודים 605, 630 ו-634, כוח גשר 'פתח' (גשר הגלילים), גדוד הנדסה 229 וכוחות נוספים. גדודי נ"מ מתגייסים 207 ו-208 אבטחו את מרחב הצליחה.

האוגדה גויסה ב-6 באוקטובר, ובימים 6-7 בחודש נעו כוחותיה אל החזית. בצוהרי 7 בחודש קיבלה מפקדת האוגדה אחריות לגזרה המרכזית ואת הפיקוד על חטיבה 14 הסדירה שבקו, וכוחותיה נערכו לבלימה על ציר החת"ם. במסגרת התקפת הנגד ב-8 באוקטובר נשלחה האוגדה לתקוף בדרום גזרת התעלה, אך נקראה לחזור בשעות אחר הצהריים. עם שובה שולבה במאמצי הבלימה והתקפות הנגד בגזרה המרכזית. לבד ממספר יוזמות התקפה ב-9 באוקטובר, עסקה האוגדה בבלימת התקפות מצריות עד 13 בחודש. בקרבות 14 באוקטובר בלמה התקפה של שתי חטיבות שריון מצריות תוך השמדת כמחצית כוחן. בימים 15-18 בחודש הובילה את פריצת מסדרון הצליחה ואת ביסוס ראש הגשר בגדה המערבית. בתוך כך, תקפה האוגדה פעם אחר פעם את המערך המצרי באזור ה'חוהה הסינית' עד הכרעתו. לכך סייעו גם כוחות אוגדה 162.

ממערב לתעלת סואץ, קידמה את אמצעי הצליחה לתעלה, ובאמצעותם העבירה כוחות משוריינים לגדה המערבית. בימים 19-24 באוקטובר פעלה האוגדה בשלושה מאמצים. רוב כוחותיה פעלו בגדה המערבית בפיקוד מפקד האוגדה שרון, והרחיבו את האחיזה מצפון לראש הגשר עד פאתי אסמאעיליה בד בבד עם התקדמות אוגדות 252 ו-162 דרומה. המאמץ השני, שעליו פיקד אל"ם יעקב (ג'קי) אבן - סגן מפקד האוגדה, היה אבטחת הגשרים, פיקוח וסיוע למעבר כוחות צה"ל לגדה המערבית. מאמץ נוסף היה הרחבת מרחב ראש הגשר שממזרח לתעלה צפונה, לכיוון מערך 'מיסורי'.

אוגדה 162

אוגדה 162 הייתה אוגדת שריון קבועה (אוגדה בעלת הרכב קבוע של יחידות לוחמות ומטה), המבוססת על מפקדת גיסות השריון, ומפקדה במלחמה היה אלוף אברהם אדן (ברן) - מפקד גיסות השריון. הרכבה היה נתון לשינויים רבים, אולם רוב הזמן פעלו תחת פיקודה חטיבת שריון 500 (שוט) - חטיבת מחנה האימונים החילי (ליחידות המילואים), חטיבת שריון 460 (מגח ושוט) - חטיבת ההכשרות של חיל השריון, וחטיבת שריון במילואים 217 (שוט). האוגדה כללה גם אגד ארטילרי 215, גדוד קשר 348, אגד תחזוקה 851, גדוד שירותי חימוש 867 וגדוד רפואה 283. תחת פיקודה פעלו גם גדודי הנדסה 271 ו-606 וגדוד נ"מ 291. טנקי גדוד הסיוע 279 האוגדתי צורפו במהלך המלחמה לחטיבה 11 בכוח נמר.

גיוס האוגדה למלחמה וארגונה החלו ב-6 באוקטובר. בימים 6-7 בחודש נעו כוחות האוגדה אל החזית. בבוקר 7 באוקטובר קיבלה מפקדת האוגדה אחריות לגזרה הצפונית, וכוחותיה נערכו לבלימה על בסיס ציר החת"ם. ב-8 באוקטובר הובילה האוגדה את התקפת-הנגד הפיקודית, שעיקרה היה בגזרת המעוז 'חיזיון' ומצפון לו, ונכשלה. בימים 13-19 בחודש עסקה האוגדה בבלמת התקפות מצריות, תוך צבירת כוחותיה ועיבוי היערכותה. ב-13 באוקטובר קיבלה האוגדה תחת פיקודה את חטיבת שריון 274, שתפסה במקומה את גזרת האוגדה, בעוד מרבית כוחות האוגדה התארגנו לצליחת התעלה ושהו בעתודה. בקרבות 14 באוקטובר התבסס רוב מאמץ הבלימה האוגדתי על חטיבה 274 ועל כוחות תגבור נוספים. ב-16 בחודש לחמה האוגדה באזור מסדרון הצליחה, ולמוחרת נשאה בעיקר העול בקרב להשמדת חטיבה 25 המצרית. צליחת האוגדה נערכה בליל 17 באוקטובר ולמוחרת. לאחר הצליחה פנתה האוגדה דרומה לכיתור הארמייה השלישית, תוך פגיעה במערך הטק"א המצרי ממערב לתעלה והשמדת כוחות צבא מצריים. ב-23 בחודש השלימה האוגדה את משימת הכיתור וסגרה על העיר סואץ. בבוקר 24 באוקטובר תקפה את העיר, אך התקפתה נבלמה. האוגדה נדרשה לסייע לכוחותיה בתוך העיר ולחלץ את הלוחמים הפצועים והלכודים עד בוקר 25 באוקטובר.

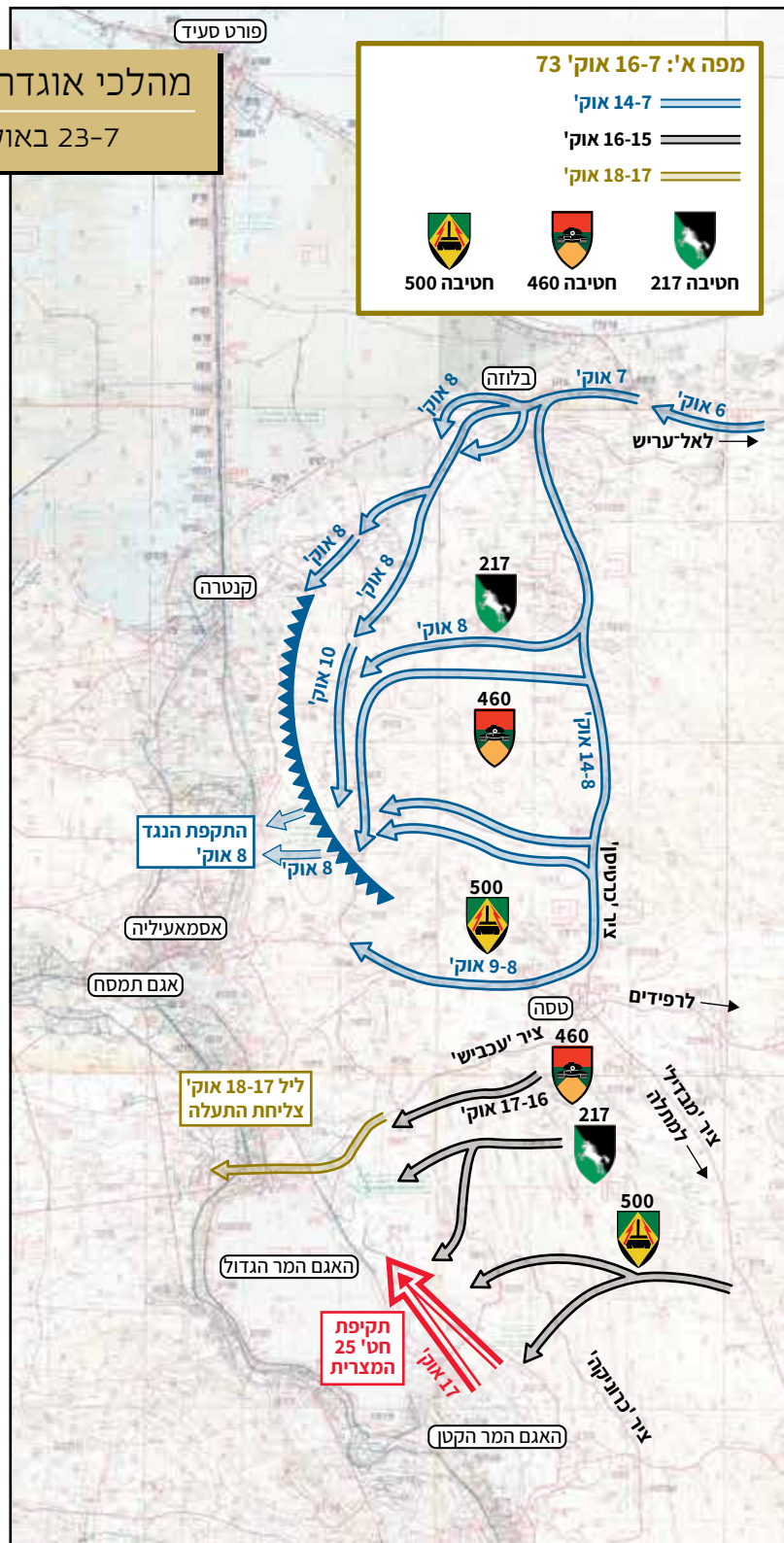
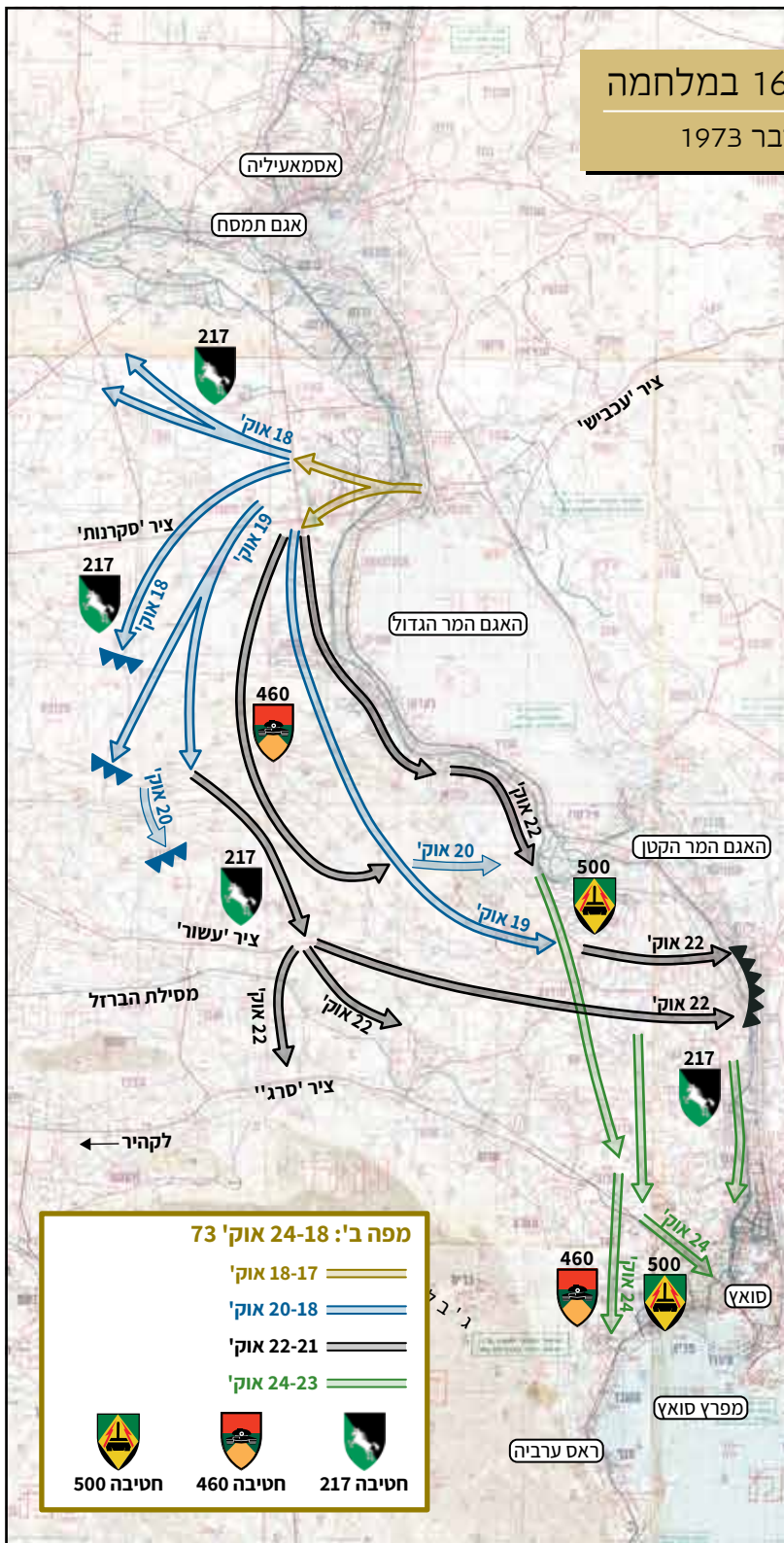
מפקד אוגדה 162, אלוף אברהם אדן (ברן)

מימין: אלוף אברהם אדן סוקר את מהלכי האוגדה במלחמה

מהלכי אוגדה 162 במלחמה

23-7 באוקטובר 1973

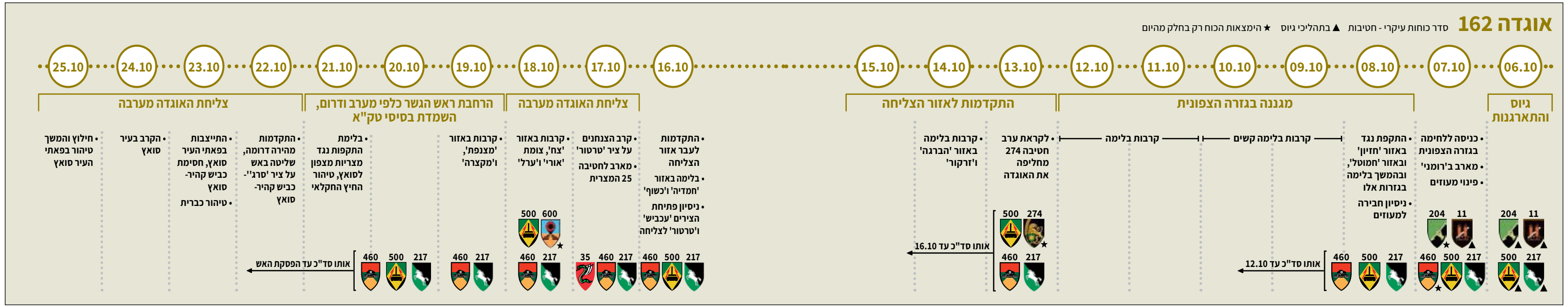

מפה ב': 18-24 אוק' 73

- 18-17 אוק' (חטיבה 217)
- 20-18 אוק' (חטיבה 460)
- 22-21 אוק' (חטיבה 500)
- 24-23 אוק' (חטיבה 217)

מפה א': 7-16 אוק' 73

- 14-7 אוק' (חטיבה 217)
- 16-15 אוק' (חטיבה 460)
- 18-17 אוק' (חטיבה 500)

'כוח נמר'

'כוח נמר' הוא כינויה של מפקדה אוגדתית משימתית שהתבססה על מפקדת חטיבה 275 - החטיבה המרחבית של צפון סיני. הכוח הוקם בערב 6 באוקטובר כדי להקל את השליטה על הלחימה לאורך התעלה, וגזרתו הראשונית נמתחה מ'טרקלין' שעל חוף הים התיכון ועד התעוז 'מרור', שממול לצפון האי אל-בלח. תא"ל קלמן מגן, שהמתין למינויו למפקד אוגדה 252, מונה למפקד הכוח שתחילה נקרא על שמו - 'כוח קלמן' או 'כוח מגן'. הכוח קיבל את הפיקוד על הכוחות שהיו בגזרה - לוחמי החי"ר במעוזים, כוחות השריון במרחב וחטיבת השריון, 460 שנשלחה לתגבר את הגזרה הצפונית. ב-7 באוקטובר, עם הגעת אוגדה 162 לתעלה, צומצמה גזרת הכוח. חטיבה 460 הועברה לאוגדה 162, והכוח קיבל תחת פיקודו את החטיבות הממוכנות 204 ו-11.

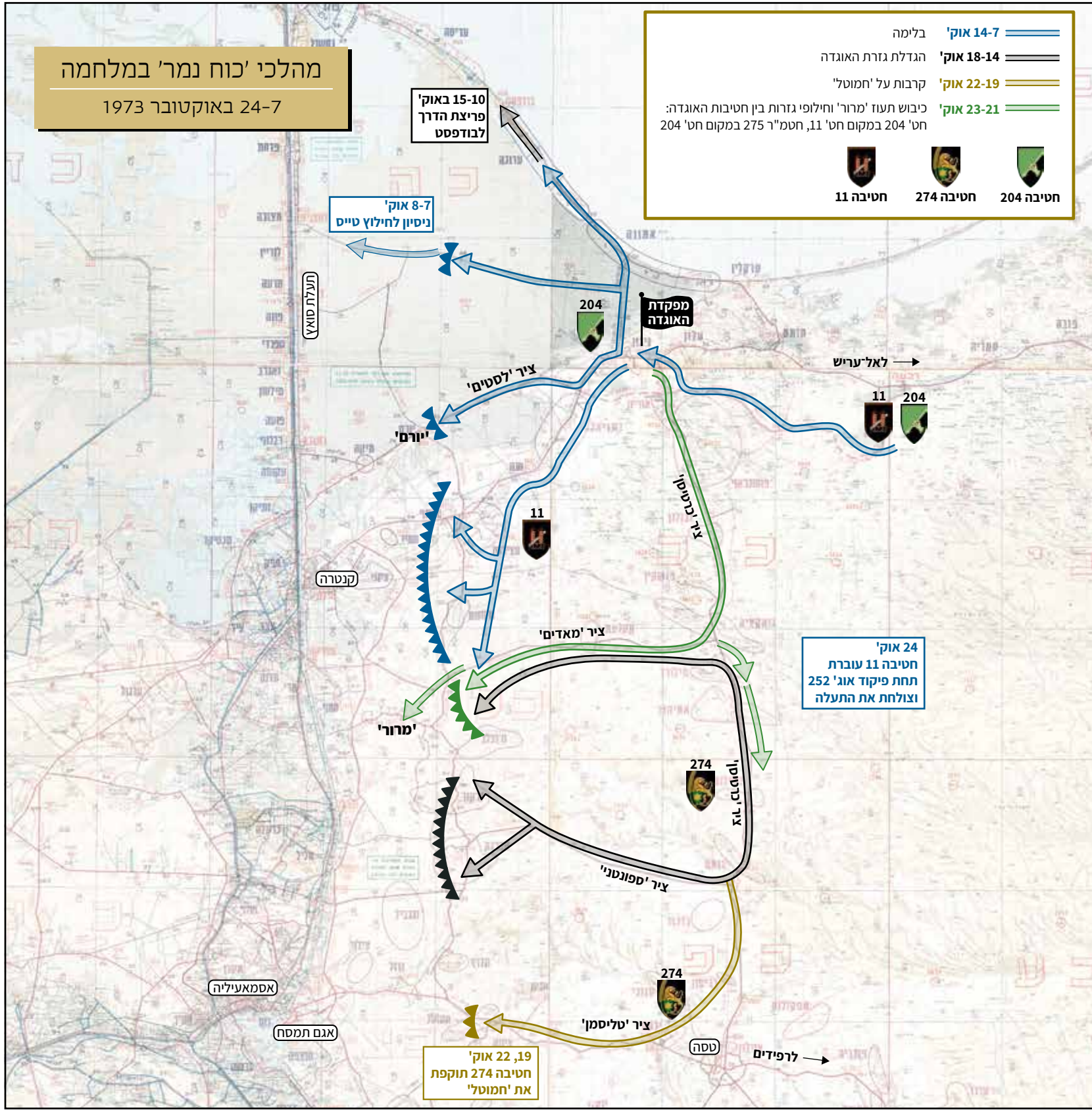
במים 7-14 באוקטובר עסק הכוח במגננה, ובלם מתקפות מצריות בגזרתו. ב-10 בחודש חבר כוח מחטיבה 204 אל מעוז 'בודפסט', לאחר כארבעה ימים שבהם היה המעוז נצור. ב-13 באוקטובר מונה למפקד הכוח תא"ל יצחקי ששון, שעד אז שימש ראש מטה פיקוד הדרום. למחרת בלם הכוח התקפה מצרית לעבר בלוזה. ב-15 באוקטובר תוגבר 'כוח נמר' בחטיבת סנקי טירן 274, וגזרתו הורחבה עד 'הברגה'. באותו היום נפרצה שוב דרך הגישה ל'בודפסט' בקרב קשה. 'כוח נמר' המשיך לבלום התקפות מצריות, הרחיב את קווי ההגנה וייצב אותם. ב-18 בחודש התרחבה שוב גזרת 'כוח נמר' עד ציר 'טליסמן'. למחרת תקפה חטיבה 274 את 'חמוטל', אך ההתקפה נכשלה. ב-21 באוקטובר תקפה החטיבה את אותו היעד שוב, וגם התקפה זו לא צלחה, ו'חמוטל' נותר בידי המצרים עד הפסקת האש. ב-22 באוקטובר הורחבה גזרת 'כוח נמר' עד רכס 'חמדיה'. באותו היום השתלט כוח מחטיבה 11 על התעוז 'מרור', וחטיבה 274 בלמה התקפה מצרית באזור 'חמוטל'.

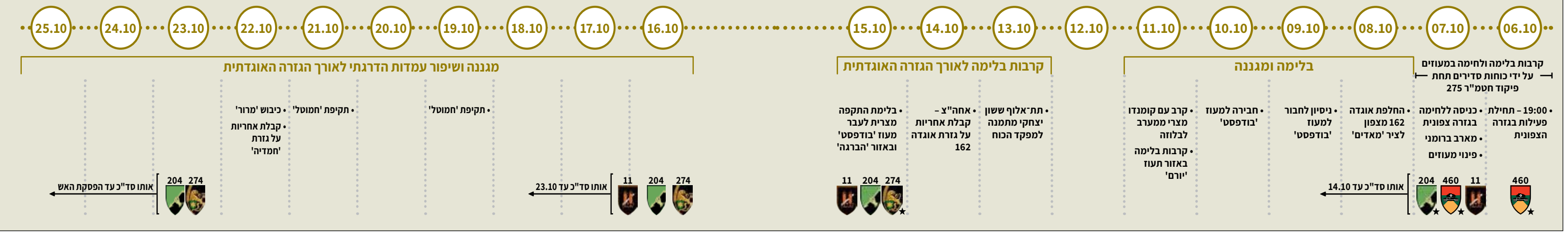
תת-אלוף קלמן מגן, מפקד 'כוח נמר' 13-6 באוקטובר

למעלה: תא"ל ששון יצחקי, מפקד 'כוח נמר' מ-14 באוקטובר
מימין: אלוף (מיל') הרב שלמה גורן בחמ"ל 'כוח נמר' בבלוזה. במרכז - תא"ל קלמן מגן; מימינו סגנו, אל"ם שמואל אלבק

'כוח נמר' ('כוח מגן' 6-13, 'כוח ששון' 13 ואילך) סדר כוחות עיקרי - חטיבות ▲ בתהליכי גיוס ★ הימצאות הכוח רק בחלק מהיום

מרחב שלמה

מרחב שלמה (מרש"ל) היה המחוז הדרומי בסיני, ונפרס מזרעם מפרץ אילת במזרח ועד שדות הנפט באבו רודס במערב. המרחב היה דל בכוחות צבאיים, ובו היו בסיס שארם אישיח, בסיס חיל האוויר אופיר, יחידת הבקרה האווירית שבהר צפרא, בסיס חיל הים שבשארם אישיח ובאבו זנימה וכמה בסיסים קטנים נוספים. עצימות הלחימה במרחב זה במלחמת יום הכיפורים לא הייתה גבוהה. עם זאת, כוחות צה"ל במרחב בלמו מספר ניסיונות מצריים להתקדם מגזרת התעלה הדרומית לעבר אבו רודס ואיטור. סדר הכוחות שהוצב במרחב היה נתון לשינויים רבים, וכלל בשיא גודלו גדוד שריון מוגבר 225, גדוד 'דב לבן' 88, מפקדת חטיבת הצנחנים הסדירה 35 ויחידות חטיבתיות, שלושה גדודי חי"ר מוקטנים (202, 890 ו-450), גדוד חיל משמר, כוחות סיוע וסוללת נ"מ מסוג הוק. על פי התוכניות המקדימות של צה"ל, בתחילה יועד חלק מסדר כוחות זה לביצוע תוכנית 'אור ירוק' - הנחתת כוח שריון מהים בגדה המערבית של מפרץ סואץ, ובשל כך נותר בעתודה במרחב. ב-6 באוקטובר, עם פתיחת המלחמה, הותקפו מהאוויר יחידת הבקרה האווירית ושדה התעופה. בד בבד, בלילות המלחמה הראשונים הוסקו חיילי קומנדו מצריים רבים למערב מרש"ל, אף שחלק מהמסוקים הופלו. במשך כמה ימים ערכו כוחות צה"ל במרחב מרדפים אחר חיילי הקומנדו, ושבו רבים מהם. במהלך המלחמה רוכזו במרש"ל כוחות שיועדו לבלימת התקפות מצריות מגזרת התעלה דרומה וכנגד אפשרות של הנחתת כוחות מהגדה המערבית של מפרץ סואץ. ב-9 בחודש, בעקבות ניסיון התקדמות של חטיבת שריון מצרית מהגזרה הדרומית של קו התעלה דרומה, שסוכל בסיוע חיל האוויר, הוגדר מרחב מרש"ל כפיקוד עצמאי בפיקוד אלוף ישעיהו (שייקה) גביש ותוגבר בכוחות נוספים. ב-15 באוקטובר החל דילול של סדר הכוחות במרחב, וחלקו הועבר ללחימה בגזרת התעלה.

מפקד מרש"ל, אלוף (מיל') ישעיהו (שייקה) גביש

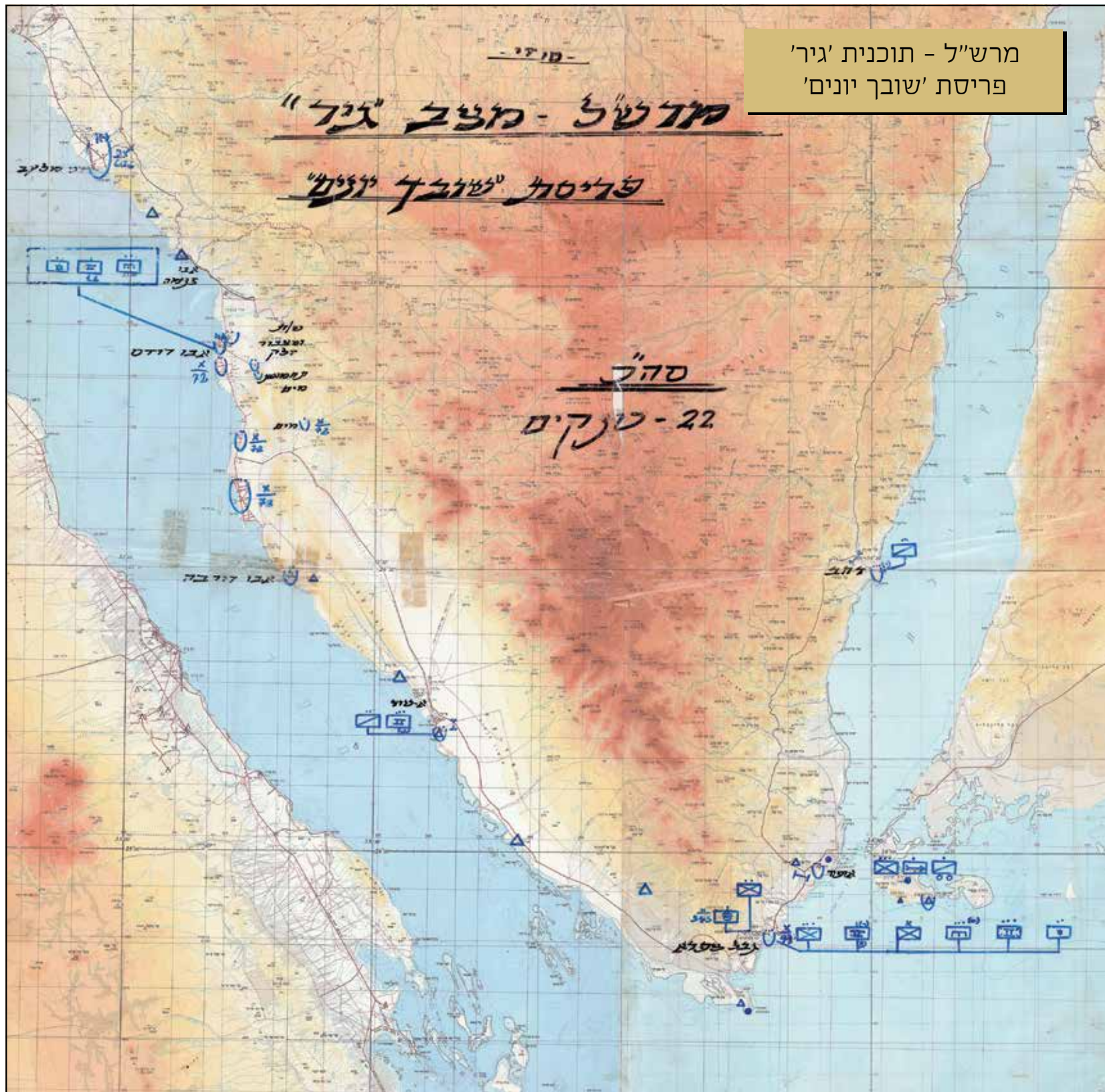
מפקדת אוגדה 440

בראש מפקדת אוגדה משימתית 440 עמד אלוף מנחם מרון (מנדי), ראש מחלקת ההדרכה (מה"ד) במטה הכללי. המפקדה התבססה על סגלי בית הספר לפיקוד ומטה, המכללה לביטחון לאומי (מב"ל) ומה"ד. ערב המלחמה הייתה מפקדת האוגדה בהליכי הקמה כמפקדת האוגדה השביעית של צה"ל. עם פרוץ המלחמה גויסה מפקדת האוגדה, ירדה לסיני והועברה תחת פיקוד הדרום. ב-9 באוקטובר, לאחר כישלון מתקפת הנגד הפיקודית, הוטל על מפקדת האוגדה לתכנן קו עצירה שני במעברי המתלה והג'ידי, אם ייפרץ קו החזית הקדמי.

מפקד אוגדה 440, אלוף מנחם מרון (מנדי)

המפקדה קיבלה אחריות לעורף המרחב הפיקודי, כדי לאפשר למפקדת הפיקוד להתמקד בלחימה בגזרת התעלה. תחום אחריות נוסף היו ההכנות לביצוע תוכנית 'אור ירוק' במפרץ סואץ. לשם כך הועברה המפקדה ב-15 בחודש לפיקוד מרש"ל. ב-23 באוקטובר מונה אלוף מרון למפקד כוחות צה"ל בגדה המזרחית.

מרש"ל - תוכנית 'גיר'
פריסת 'שובך יונים'

סה"ל
22 - טנקים

גזרת מרש"ל (מרחב שלמה) - פיקוד מרש"ל

סדר כוחות עיקרי - חטיבות * הימצאות הכוחות בחלק מהיום

מפת קוד בט"ש 'סיריוס'
חלק דרומי

מפת קוד בט"ש 'סיריוס'
חלק צפוני

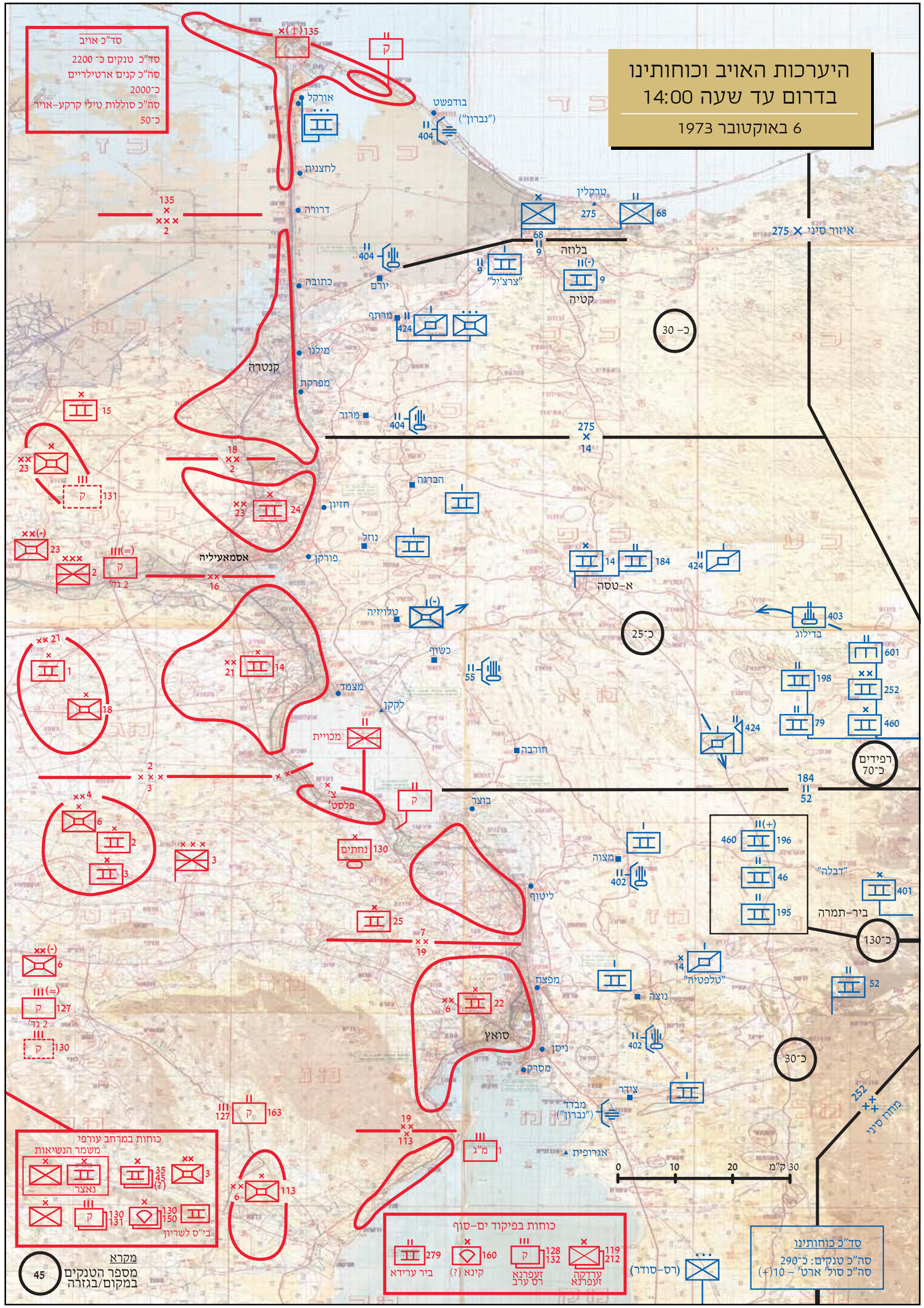
מפּרוץ המלחמה עד הערב

ב־6 באוקטובר, מעט לאחר השעה 14:00, בעודו נתון בנחיתות חמורה, ניצב צה"ל מול התקפה מצרית מרוכזת ומתוכננת היטב. הלחימה החלה בכשעה של ירי ארטילרי מסיבי של יותר מ-1,000 קני ארטילריה לאורך החזית לצד תקיפות אוויר של 128 מטוסים על המפקדות ועל הכוחות. בה בעת החלה צליחה מתואמת של חמש דיוויזיות חי"ר, שתפקידן היה לבסס את ראש הגשר בגדה המזרחית של תעלת סואץ. שלוש דיוויזיות של הארמייה השנייה צלחו בצפון התעלה, ושתי דיוויזיות של הארמייה השלישית צלחו בדרומה. צליחת התעלה לוותה בפריצה של כ־70 מעברים בסוללת העפר הגבוהה בצד המזרחי באמצעות תותחי מים. הגל הראשון כלל כ־4,000 חיילים רגליים שחצו את התעלה באמצעות כ־720 סירות גומי. בעודם צולחים, ריכזו המצרים את רובה לעבר המעוזים. המתקפה נערכה תחת הגנת מערך טילי קרקע-אוויר, אשר הגביל את פעילות חיל האוויר הישראלי בגזרת התעלה.

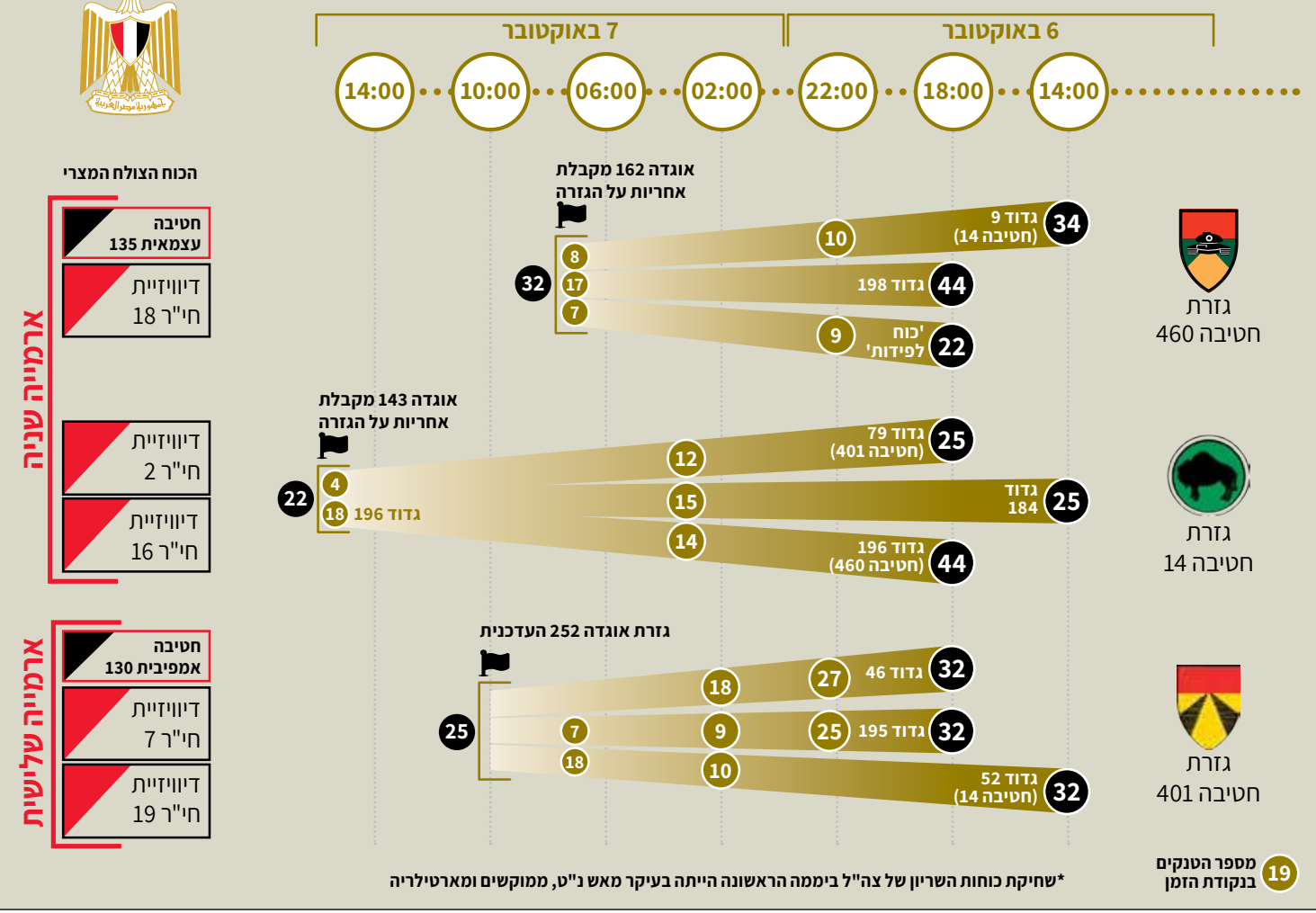

שר הביטחון, משה דיין, במסיבת עיתונאים במוצאי יום הכיפורים: "לא היה לנו יום רע. בצפון, היו לנו אבדות לא משמעותיות... כשייגמר התגבור של כוחותינו נתחיל במלחמה האמיתית - מעבר לבלימת המצרים"

צה"ל ניסה לבלום את הצבא המצרי על קו התעלה. מערך הבלימה התבסס על מוצבי התעלה - קו בר־לב, שכלל 16 מעוזים הסמוכים לתעלה ועשרה תעוזים המרוחקים ממנה, שלושה גדודי שריון ומעט כוחות נוספים שהיו פרוסים לאורך הגזרה. כוחות צה"ל התחילו להיערך על פי פקודת 'שובך יונים' - שיועדה למקרה של התקפה יזומה בידי האויב - בסדר כוחות קטן מהנדרש על פי הפקודה ובזמן קצר ביותר. גזרת התעלה נחלקה לשתי גזרות חטיבתיות: חטמ"ר 275 בצפון וחטיבת השריון 14 במרכז ובדרום. כל אחד משלושת גדודי השריון (9, 52 ו-184) שהיו בקו התעלה נפרס על פני גזרה בת עשרות קילומטרים. המרחק בין מוצבי התעלה, שיועדו במקורם לשמש לצורכי התרעה וביטחון שוטף, היה בין 5 ל-10 ק"מ. בעורף הכוחות היו שתי חטיבות שריון נוספות, שהוכנסו לחמימה בשעות הערב ועיבו את מערך ההגנה הקיים. הערכה ראשונית של פיקוד הדרום מהשעה 16:00 גרסה שהמצב בגזרה הצפונית קשה יותר. על כן נשלחה תחילה חטיבה 460 לגזרת צפון התעלה וגדוד 196 מהחטיבה נשלח לגזרה המרכזית. עם הגעתה לכביש הרוחב נשלחה חטיבה 401 לתגבור הגזרה הדרומית. בדרכה מערבה נתקלה החטיבה בכלי החטיבה האמפיבית המצרית 130 על ציר הגידי ופגעה בהם.

שחיקת כוחות השריון הסדירים בקרבות הבלימה תחת אוגדה 252*

דף קרבי שפרסם מפקד אוגדה 252, אלוף אלברט מנדלר, בתום יום הקרבות הראשון, 6 באוקטובר 1973

מפקדת האוגדה

דף קרבי מס' ו

חיילי האוגדה,

היום הנכם ניצבים מול האויב המרכזי של עם ישראל, המבקש שוב להכריענו. כבעבר מוטלת עליכם המשימה לשבור את חניהו ולהפך את מדימת הרשע שניטה להפילנו בה ביום הכיפורים.

אחם ניצבים מול אויב אכזר, נקמני ומצוייר עד לשיניו, בנסק שסיפקו לו משנאינו

בשלוש מלחמות הכה אוחו זה"ל ושם לאל אה כוונתו להשמידנו. במלחמה ההחשה עמדה האוגדה מול הנסיון לערער את כוח העמידה של ישראל ולהבקיע אה קווי הכטחון כהם ניצבים חיילי זה"ל, מאז מלחמת ששח הימים.

האויב הובס במלחמה זו ונאלץ לבקש הפסקה אש. אה הוא מאן להשלים עם קיומה של ישראל ודחה כל מחשבת שלום.

היום שוב הוא פנסה לבצע אה זממו.

אחם הערובה לכך שדבר זה לא יעלה בידו

חיילי האויב יסובו אחור מול עוצמתו של זה"ל ורוחו העשויה ללא חח.

ביום הדין יוצאים חיילי האוגדה יחר עם כל צבא ישראל להכות באויב ולהוסיף דף ספואר בספר מערכות ישראל.

י' חשרי תשל"ד
6 אוקטובר 1973

אברהם מנדלר, אלוף
מפקד הכוחות המשוריינים בסקי

למטה: מחנה חסה - יחידת מחסני החירום של חטיבת טנקי טירן 6, 274 באוקטובר

למטה מימין: שברי מסוק מי-8, שימש להובלת לוחמי קומנדו מצריים; יורט על ידי חיל האוויר בדרום סיני

חיילי גדוד הצנחנים 890 בדרך לאבו רודס, 6 באוקטובר

נוסף על כוחות השריון קודמו סוללות ארטילריה נוספות ותגבורת של כוחות רגלים. עד להקמת המפקדה הקדמית של פיקוד הדרום ב'דבלה' נוהלה הלחימה על ידי אוגדה 252. במהלך יום הלחימה הראשון חצו את התעלה כ-80 אלף חיילים מצרים. עד לשעות הערב ביססו כוחות החי"ר המצרי אחיזה בגדה המזרחית בעומק כקילומטר וחצי על בסיס קו הסוללה הסמוכה לתעלה ועל כביש התעלה שממזרח לה. האחיזה המצרית בסוף היום הביאה לכיתור של רוב מוצבי קו בר-לב. החיילים המצרים היו משופעים בנשק נגד טנקים וארבו לטנקים הישראליים שניסו לפרוץ אל המעוזים הנצורים. בשעות הערב השלימו המצרים את הקמתם של גשרי הרק"ם הראשונים, והועברו טנקים בגזרת הארמייה השנייה. מאמץ מצרי נוסף כלל הנחתת לוחמי קומנדו מוסקים בעומק מרחב הלחימה. ניסיונות הנחתה סוכלו על ידי זה"ל עד לשעות הערב. במהלך היום הפילו חיל האוויר ומערך הנ"מ, בסיוע כוחות היבשה, כ-20 מסוקים נושאי חיילי קומנדו. מעט לוחמי קומנדו חדרו בגזרה הצפונית באזור בלוזה ובמרחב שלמה (מרש"ל), ובהשמדתם עסקו כוחות פיקוד הדרום בימי הלחימה הבאים.

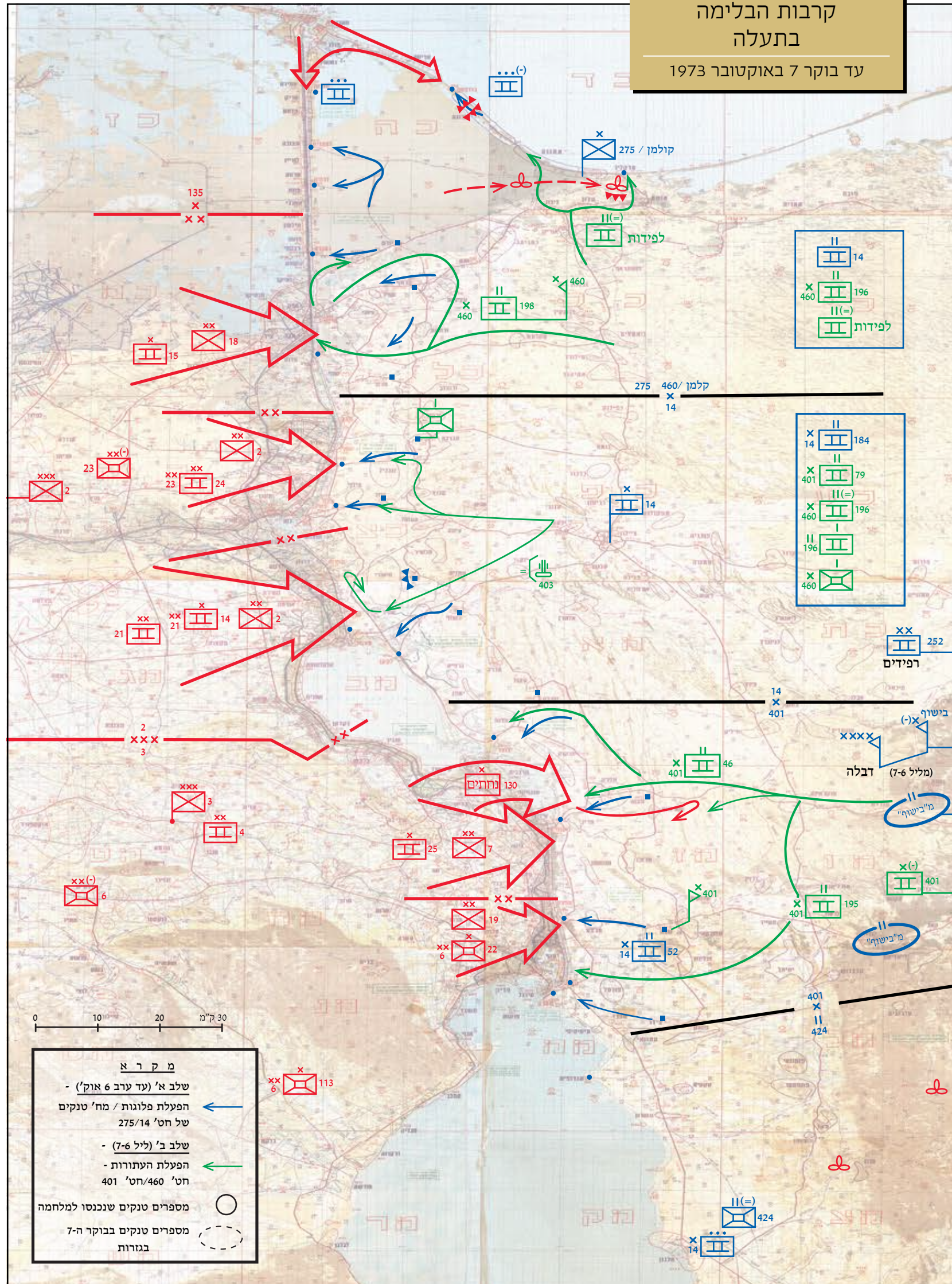
תל אביב - אזרחים בתחנת 'אגד' מאזינים לדיווחים מהחזית ברדיו טרנזיסטור, 7 באוקטובר

שיירת כלי רכב מגדוד 126 של חטיבת השריון במילואים 217 תקועה בפסק באזור אל עריש, בוקר 7 באוקטובר

קרבות בלימה בגזרת התעלה

קרבות הבלמה בתעלה
עד בוקר 7 באוקטובר 1973

האפל מכוניתך. צופות צובעות בכחול פנסי מכוניות בעורף

משעות ערב 6 באוקטובר הגיעו אל גזרת התעלה כוחות תגבורת לעיבוי מערך הבלמה, בהם 'כוח בישוף' מבה"ד 1 וכוח שמוליק מחטיבה 35. גזרת התעלה נחלקה לשתי גזרות אוגדתיות: גזרת צפון התעלה עברה תחת פיקוד הכוח המשימתי 'נמר' (כוח קלמן), בפיקוד תת-אלוף קלמן מגן, שהתבסס על מפקדת החטיבה המרחבית 275. מרכז התעלה ודרומה נותרו באחריות אוגדה 252. בד בבד, נמשכה התארגנות אוגדות המילואים 162 ו-143, שתוכננו להיכנס ללחימה עם הגעתן לגזרה ביום המחרת. הלחימה בחזית הדרום, במעוזים ובקרבתם, נמשכה אל תוך הלילה. כוחות צה"ל ניסו לאתר את ריכוזי האויב ועסקו בסיוור, בפתיחת צירים ובניסיון לחבור אל מעוזים נצורים; בדומה לאופן שבו התנהלה הלחימה במלחמת ההתשה. בזמן זה התבסס האויב בקרבת המעוזים וסגר עליהם, כך, למשל, בשעה 04:00 לערך חסם קומנדו מצרי את ציר הגישה ('מכפלת') אל מעוז 'בודפסט'. שחיקת הכוחות המשוריינים בניסיונות החבירה למעוזים הייתה רבה. עד אור 7 באוקטובר, סדר הכוחות הכשיר באזור התעלה היה כשליש משהיה עם פרוץ המלחמה.

בשעות הלילה נתקלו הכוחות בגדה המזרחית בראשוני הטנקים המצריים, שהחלו בחציית התעלה בשעה 20:00 לערך ועיבו את ראש הגשר. בכמה מקרים ארבו הכוחות המצריים לטנקים הישראליים בדרכם למעוזים ופגעו בהם. מאמץ הצליחה המצרי נמשך, אף כי נתקל בהתנגדות, שבחלק מהגזרות האטה מעט את צליחת הטנקים של דיוויזיות החי"ר המצריות. התרשמות הפיקוד במהלך הלילה הייתה שמאמץ הצליחה המצרי נבלם, ולפיכך הוחלט שלא לפנות את מעוזי קו בר-לב, על אף שרובם הותקפו במהלך היום וטנקים רבים נפגעו בניסיונות החבירה אליהם. לפנות בוקר, כשהתברר היקף השחיקה הגדול של כוחות צה"ל וסדר הכוחות של אוגדה 252 עומד על כ-100 טנקים בלבד, השתנתה הערכת הפיקוד ונראה שהאויב עלול לפרוץ לעומק.

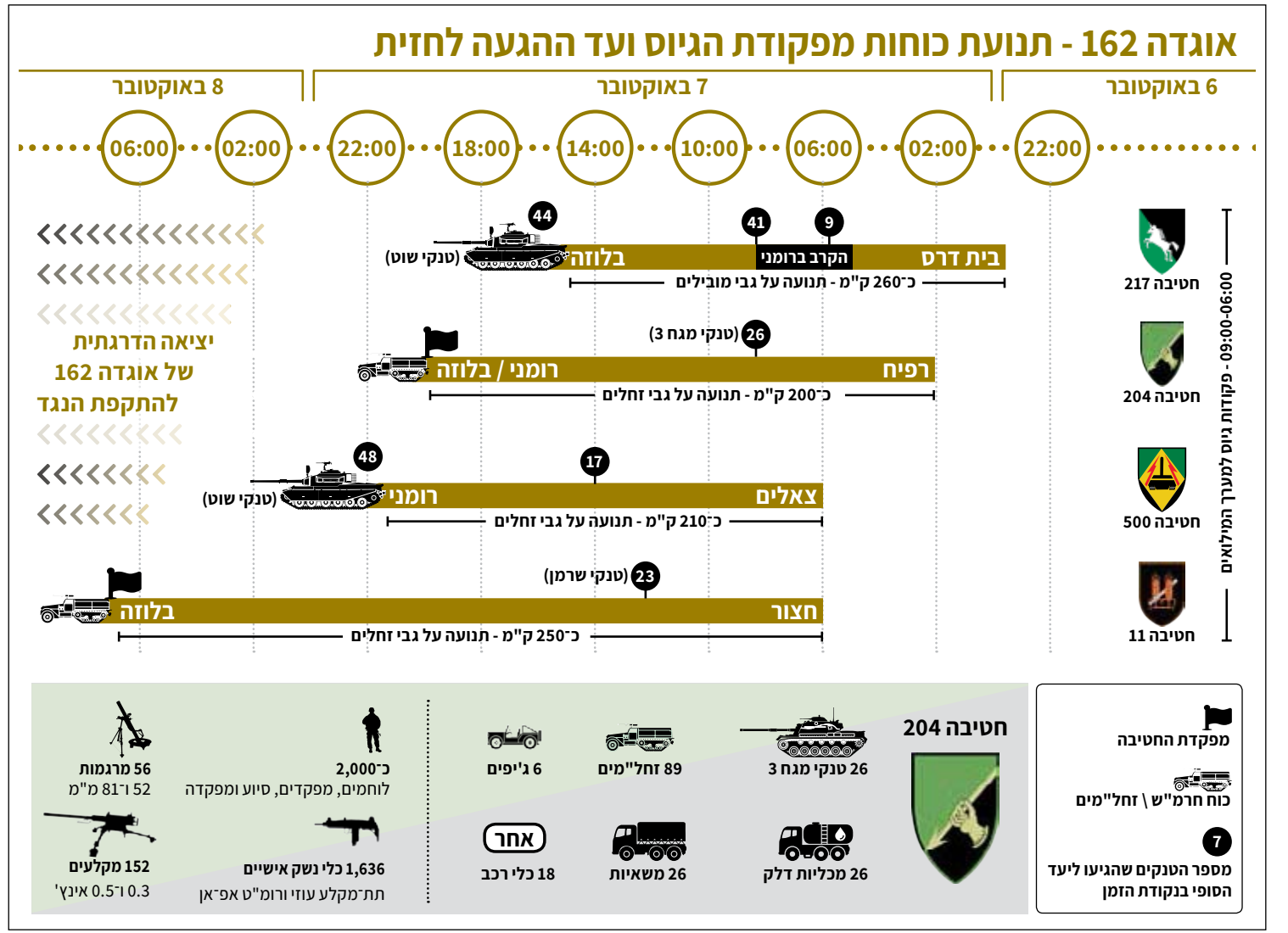
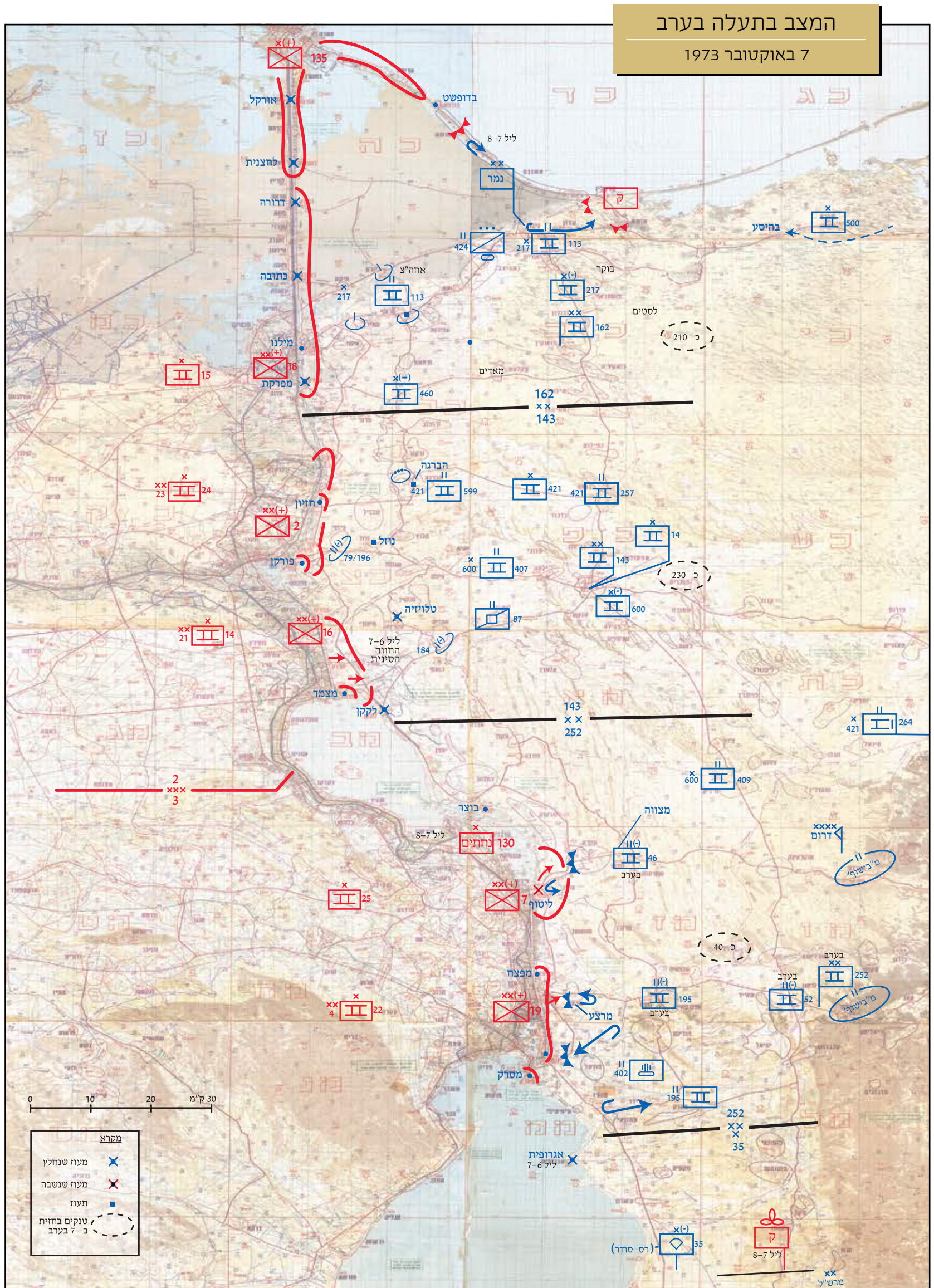
בלימה והגעת המילואים

אלוף פיקוד הדרום, אלוף שמואל גונן, עם מפקד אוגדה 162, אלוף אברהם אדן, לצידם פרוסה גזרת התעלה במפת קוד 'סיריוס'

עד בוקר 7 באוקטובר הצליחו המצרים לבסס את אחיזתם בגדה המזרחית ולהעביר טנקים בגזרת הארמייה השנייה. עד השעה 11:00 התקבלו במפקדת פיקוד הדרום דיווחים על שריון מצרי בקנטרה ('מילנו' ו'מפרקת'), בפירדאן ('חזיון' ו'פורק'), בחווה הסינית, במוצאים של צירי הגידי ('ליטוף') והמיתלה ('מפצח' ו'מסרק'). במהלך יום הלחימה התמקד האויב בחיזוק ראשי הגשר בגדה המזרחית, בהכנת המעוזים ובהעברת כוחות שריון נוספים. ביום זה לא נפתחו מתקפות נרחבות מזרחה. פיקוד הדרום שגה בהערכתו כי המצרים ינצלו את דלילות הכוחות בקו החזית ויפתחו במהלך היום במתקפה. המצב היה חמור. שחיקת הכוחות הביאה לצורך דחוף בתגבורת. אוגדות המילואים 162 ו-143 אמנם היו בדרכן, אך עיקר הכוח הגיע לגזרה רק במחצית השנייה של היום. על כן התחיל פיקוד הדרום להיערך לביסוס קו הגנה שני, על כביש הרוחב, ולחץ על המטכ"ל לשלוח את חיל האוויר לסייע.

סוגיה חשובה נוספת הייתה מצב המעוזים. בשעות המלחמה הראשונות גרסו מוצב הפיקוד העליון ופיקוד הדרום שאין צורך לפנות את המעוזים בשל מה שנחשב כהצלחת מאמצי הבלימה. כשהתברר המצב לאשורו, כבר היה מאוחר מידי. בבוקר 7 באוקטובר היו כל המעוזים מכותרים, וחבירה אליהם הייתה כרוכה במאמץ רב ובאבדות. בהמשך היום ולמוחרת נפלו רוב המעוזים, חלקם נכנעו וחייליהם הלכו בשבי וחלקם פונו. יכולת הפיקוד לחבור אל המעוזים הייתה מוגבלת, ובחלקה בלתי אפשרית חרף קריאות הלוחמים ברשתות הקשר לתגבורת ולסייע. נוכח המצב ייצב פיקוד הדרום את קו הבלימה של כוחותיו על כביש החת"ם, כשבעורפם התחילו להגיע כוחות המילואים, וריכזו את כוחותיהם באזור כביש הרוחב. בשעה 06:00 לערך נתקל חלוץ גדוד המילואים 113 מחטיבה 217 במארב קומנדו באזור רומני, ונכנס לקרב שנמשך מספר שעות. בשעה 06:30 הגיע חפ"ק אוגדה 162 לבלוזה ונטל את הפיקוד על הגזרה הצפונית. בשעה 16:00 לערך קיבלה אוגדה 143 את הפיקוד על הגזרה המרכזית. משעה זו נותרה אוגדה 252 עם הגזרה הדרומית בלבד.

תכנון מתקפת הנגד

בתום היומיים הראשונים למלחמה התארגנו אוגדות המילואים והתייצבו בחזית לקראת כניסתן ללחימה. הגעתן לחזית הביאה שיפור מורלי ואפשרויות חדשות. בליל 8-7 באוקטובר ראה מוצב הפיקוד העליון את צבירת הכוחות החדשים כהזדמנות לערוך התקפות נגד בשתי החזיתות בו-זמנית ולהשיב את השטחים שנתפסו על ידי האויב בסיני.

המטכ"ל העריך באותו לילה כי בבוקר 8 באוקטובר יהיו בחזית הדרום 733 טנקים, ואלו יהיו הבסיס למתקפה שתלווה בסיוע ארטילרי ואווירי אינטנסיבי. סיוע זה נועד לתת מענה לבעיית החי"ר המחופר ורווי הנ"ט, ששחק את כוחות השריון בסיני, ובכך לאפשר לטנקים לטפל בשריון המצרי. בתכנון המתקפה הורה הרמטכ"ל לא להתקרב עד לקו המים, כדי להימנע מתקיפה מצרית של כלי ארטילריה ונ"ט מהגדה המערבית של התעלה ומהסוללה שממזרח לה.

בשונה מהערכת המטכ"ל ומהנחייתו, בפיקוד הדרום העריכו כי 530 טנקים כשירים בלבד יהיו זמינים למתקפה בבוקר 8 באוקטובר. המתקפה שתכנן פיקוד הדרום הייתה אמורה להגיע עד קו המים ולחלץ את לוחמי המעוזים. בנוסף להדיפת הכוחות המצריים מגדת התעלה המזרחית, תכנן פיקוד הדרום להציב כוח שריון קטן בגדה המערבית עוד באותו יום, תוך שימוש בגשרים שהקימו המצרים על התעלה למעבר הכוחות.

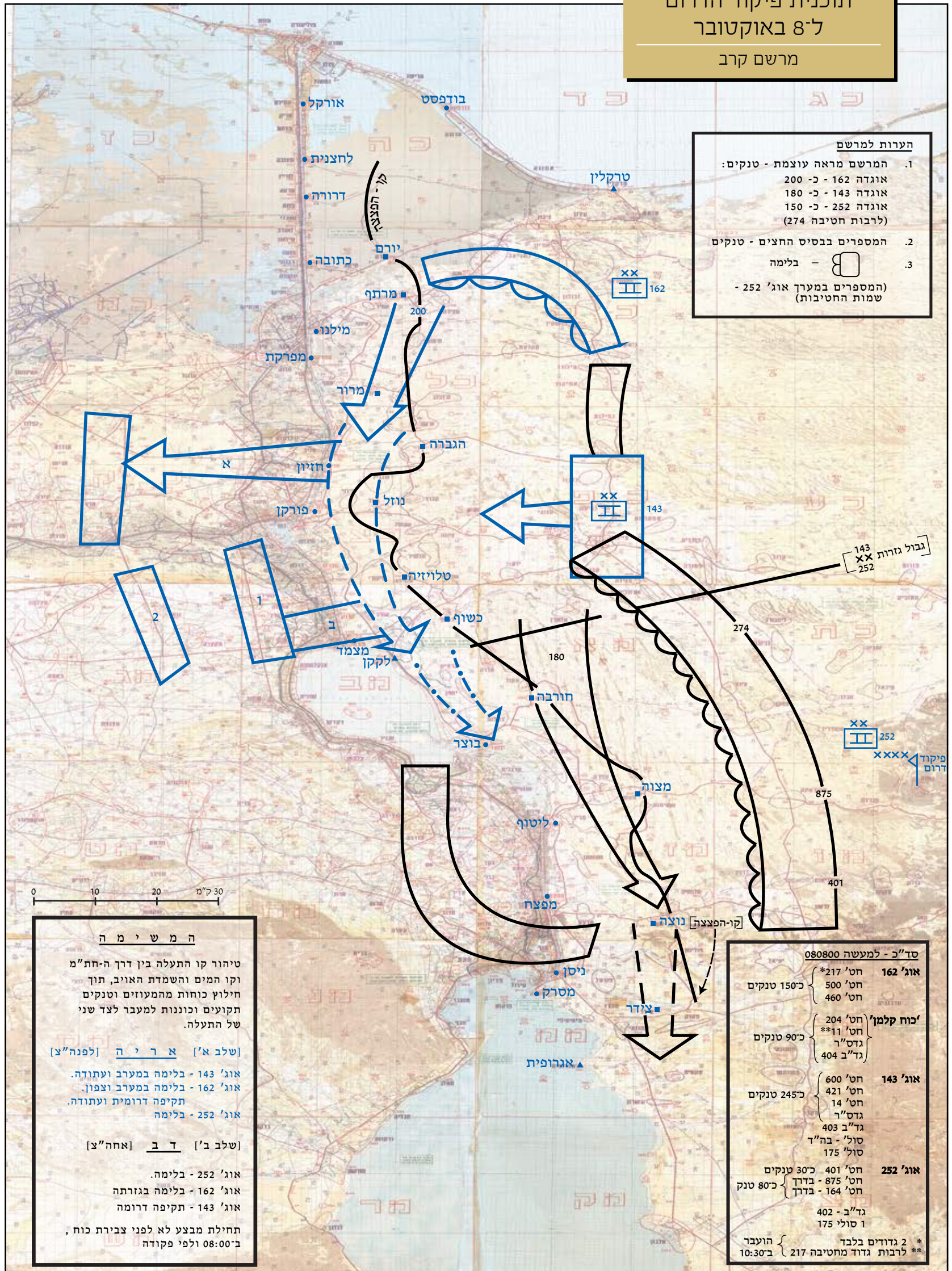

המתקפה תוכננה להתבצע בשני שלבים, שיערכו מכיוון צפון דרומה. בכל שלב אמורה לתקוף אוגדה אחת, כששתי אוגדות נמצאות במגננה ובלימה ומשמשות עתודה. תחילה התקפת אוגדה 162 את הארמייה השנייה מגזרת קנטרה ודרומה, ובעקבותיה התקפת אוגדה 143 את הארמייה השלישית.

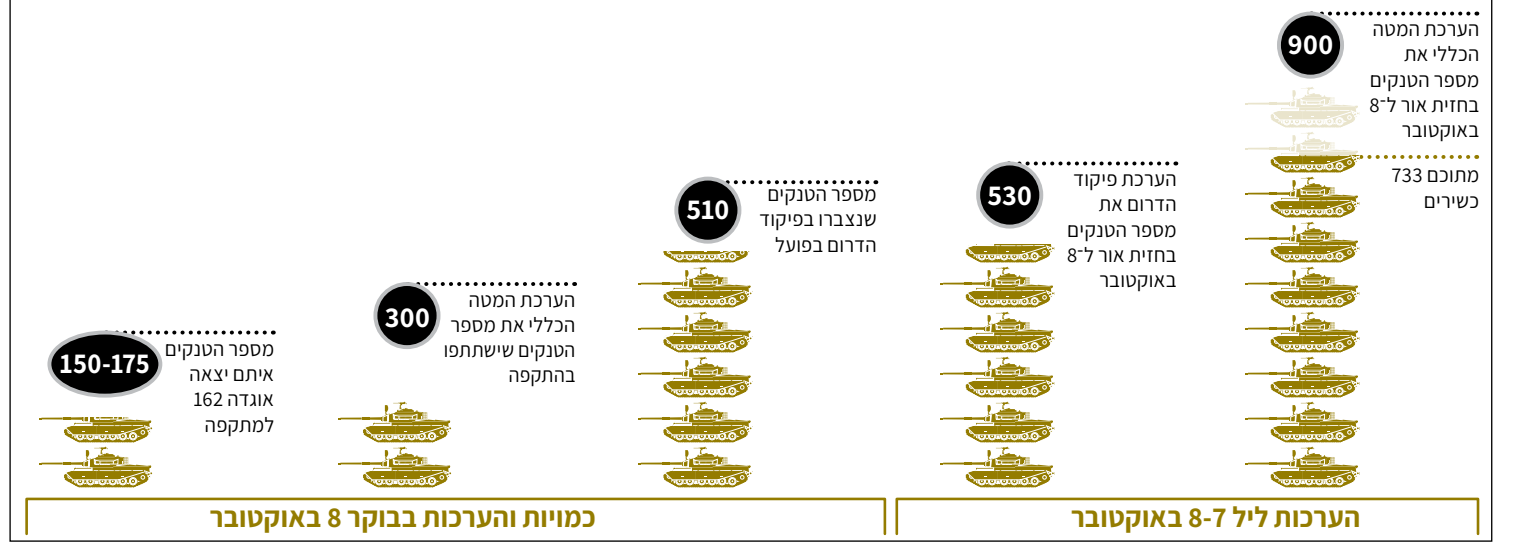
ביצוע של מתקפת הנגד התגלו פערים רבים ביחס למתווה המטכ"לי. תוכנית פיקוד הדרום, שגרסה כי ניתן להבקיע בתוך יום את המערך המצרי לכל אורכו ולתפוס אחיזה בגדה המערבית, לא הייתה מעשית. הערכת המודיעין של המטה הכללי ופיקוד הדרום ערב המתקפה גרסה שהכוחות המצריים נערכו במרחק כ-8 ק"מ מהתעלה, כשבפועל האחיזה המצרית בגזרה הצפונית הייתה בעומק כ-3 ק"מ בלבד. הערכה שגויה זו הביאה להערכה מוטעית של מידת הצלחתה של מתקפת הנגד בשלביה הראשונים. גם ההערכה של היקף צבירת הכוחות במועד ההתקפה המתוכנן הייתה מוטעית. גודש התנועה בצירים ונסיונות אחרות הפחיתו את כמות הטנקים הזמינים למתקפה ביחס להערכות המקדמיות. חשוב מכך היה הפער בזמניות יחידות הארטילריה במילואים, שטרם הגיעו לחזית. אוגדה 162 יצאה למתקפה ללא סיוע ארטילרי כלל, ובגזרת אוגדה 143 היו קנים בודדים בלבד. היקף הסיוע האווירי גם הוא היה מועט ולא אפקטיבי.

תוכנית פיקוד הדרום ל-8 באוקטובר

מרשם קרב

מתקפת הנגד ב-8 באוקטובר - הערכות מול ביצוע

כמויות והערכות בבוקר 8 באוקטובר

הערכות ליל 8-7 באוקטובר

מתקפת הנגד הפיקודית

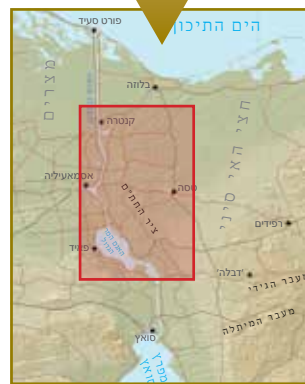
לפנות בוקר 8 באוקטובר התחילו כוחות אוגדה 162 לנוע מציר הרוחב אל עבר התעלה ומשם דרומה. חטיבה 217 הייתה הראשונה לנוע במסגרת ההתקפה, והתקדמה מערבה על ציר 'עלקת'. בעקבותיה התקדמו מערבה גם החטיבה המוקטנת 460 על ציר 'מאדים', ומדרום לה חטיבה 500 על הצירים 'ספונטני' ו'טליסמן'.

בשעה 08:00 לערך נתקלו כוחות חטיבה 217 בהתנגדות באזור קנטרה (ממערב למעוזים 'מילנו' ו'מפרקת') ונתרו להילחם בגזרה זו. גדודי חטיבה 460 וגדוד 19 מחטיבה 204 נעו במהירות דרומה ממערב לציר החת"ם עד אזור 'הברגה', בלי להתקל באויב. לאחר השעה 09:00 קיבלה החטיבה פקודה להתקדם מערבה לעבר מעוז 'חזיון', שם נכנס גדוד 19 לקרב קשה, ספג נפגעים רבים, ונחלץ. בד בבד נעה חטיבה 500 מציר הרוחב מערבה לעבר 'נוזל', כשגדוד 430 הופנה לאזור 'ונגביל', לסייע להתקפת חטיבה 460.

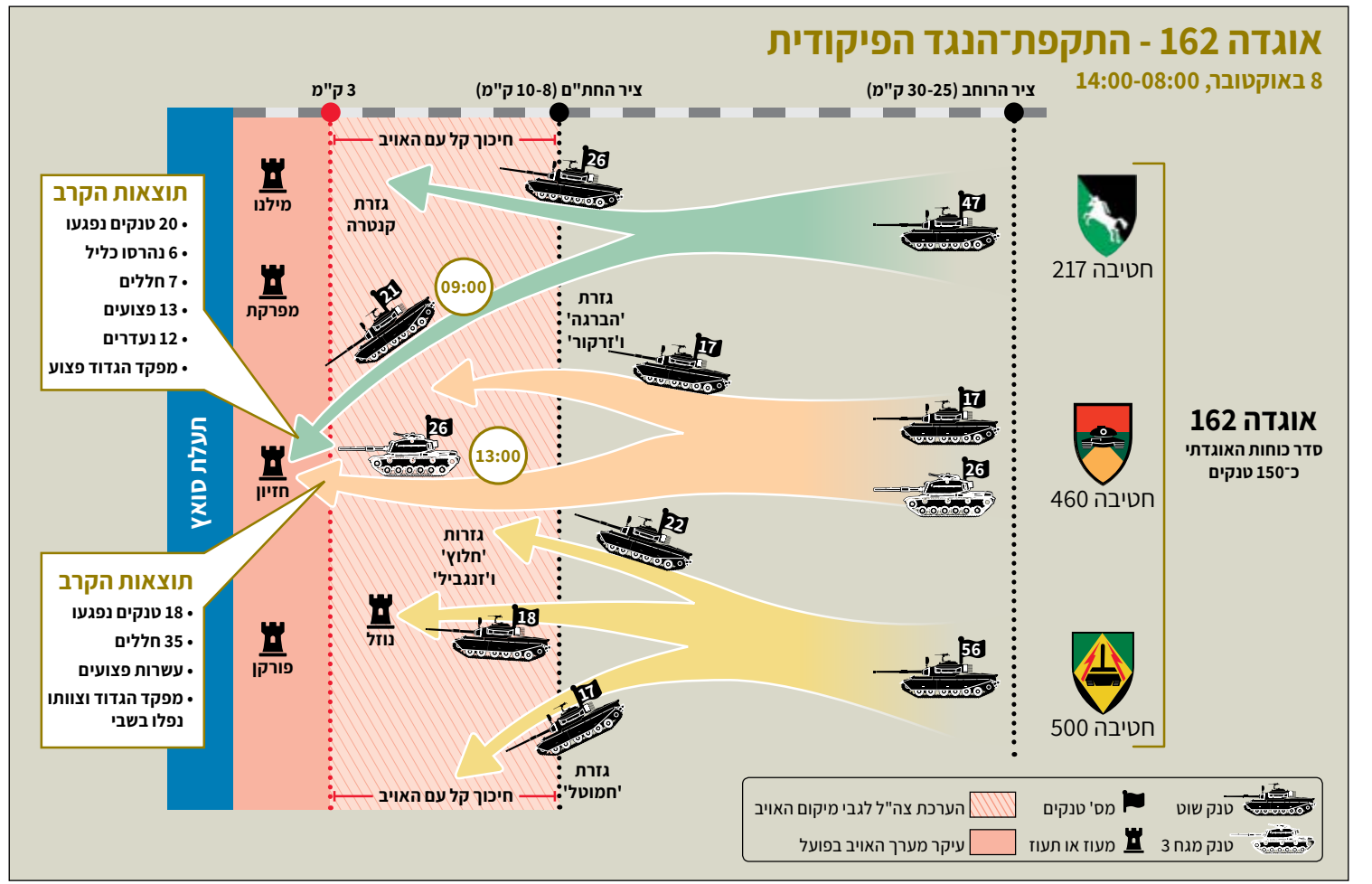
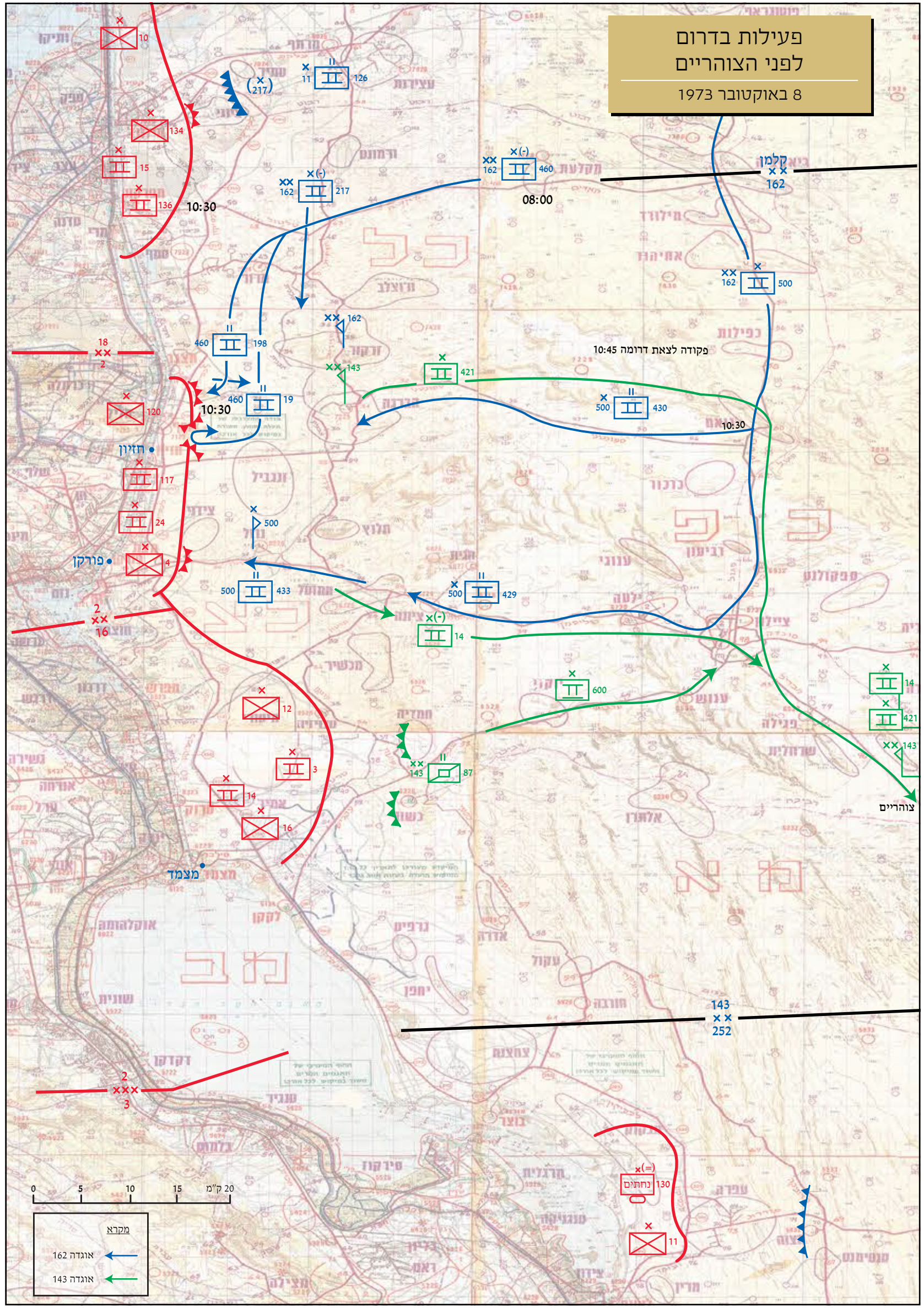
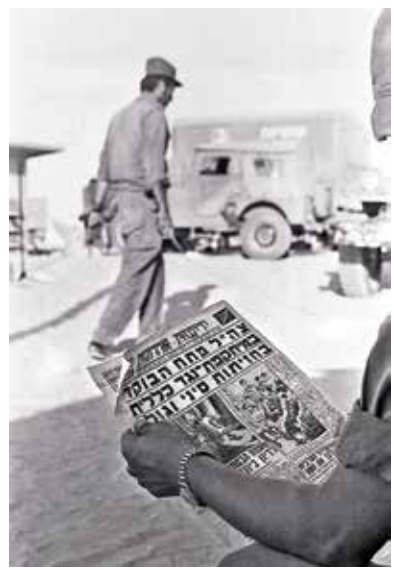
נוכח התקדמותה המהירה של אוגדה 162 בשטח שממערב לציר החת"ם, נוצר בפיקוד הדרום רושם שגוי, שהתקפת הנגד מצליחה ושהכוחות אינם נתקלים בהתנגדות קשה. בשעה 10:00 לערך התרשם הפיקוד שכוחות האוגדה הגיעו למעוז 'חזיון', בעוד שלמעשה נבלמו ממזרח לו. בעקבות הערכה זו ביקש הפיקוד את אישור המטכ"ל לחצות את התעלה בגזרה זו, וקיבל אותו.

זמן קצר לאחר מכן ניתן גם אישור להגיע את אוגדה 143 דרומה אל ציר הגידי - בשונה מהתוכנית המקורית - לקראת המשך התקפת הנגד לעבר גזרת הארמייה השלישית. לקראת הצוהריים עזבו רוב יחידותיה של אוגדה 143 את עמדותיהן ונעו על כביש הרוחב בדרך דרומה. בזמן יציאת האוגדה, נותר מאחור גדוד הסיור האוגדתי 87 והחזיק את גזרת ציר 'עכביש' ב'חמדיה' וב'כישוף'.

בשעה 11:00 לערך הותירה חטיבה 217 גדוד בגזרת קנטרה ונעה לעבר גזרת 'הברגה'-'חזיון'. בינתיים, נוכח הקרב הקשה ממזרח ל'חזיון', נסוגו גדודי חטיבה 460, לאחר שנפגעו בקרב למעלה ממצחית הטנקים התוקפים. בגזרת חטיבה 500 היה גדוד 433 מחטיבה 500 עסוק בחילופי אש עם הכוחות המצריים באזור 'נוזל'. בשעה 12:00 לערך תפס גדוד 429 את 'חמוטל' ללא התנגדות. אשליית ההצלחה נמשכה עד שעות הצוהריים. בשעה 12:40 ביקש פיקוד הדרום מהמטכ"ל אישור לכבוש את העיר סואץ בין השעות 16:00-18:00.

עיתון 'דיעות אחרונות' מה-8 באוקטובר בידי חייל צה"ל בחזית הדרום; בכותרת הראשית - הפתיחה במתקפת הנגד

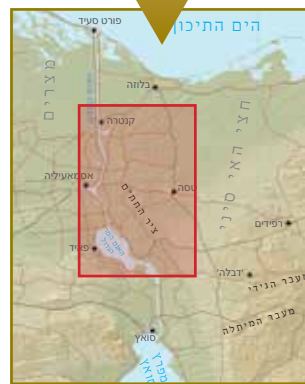
ממתקפת נגד לקרב בלימה

משעות הצהריים של 8 באוקטובר הפכה מתקפת הנגד לקרב בלימה. בשעה 13:15 ערכה חטיבה 217 ניסיון נוסף להתקדם מ'הברגה' מערבה. גודו 113 נכנס לקרב באזור 'חיזיון', ספג אבדות כבדות ומפקדו נפל בשבי. זמן קצר לאחר נסיגתו פתחו המצרים בהתקפה לכל אורך החזית, שנמשכה עד השעה 18:00. בגזרת 'הברגה' נבלמה התקפה זו על ידי גודו 142 מחטיבה 217, גודו 430 מחטיבה 500 ושרידי גודו 19.

דרומה משם נתקלה גם חטיבה 500 בהתקפה המצרית. סמוך ליציאת הכוחות של אוגדה 143 מהגזרה התקדמו שתי חטיבות מצריות לעבר 'חמוטל', 'מכשיר' ו'חמוטל'. בשעה 13:30 נפתחה התקפה לעבר 'חמוטל', שהדפה את גודו 429 מעמדותיו. נוכח ההתקדמות המצרית ערכה חטיבה 500 התקפת נגד, שנהדפה: גודו 429 ניסה לכבוש חזרה את 'חמוטל' בכוח מצומצם. במהלך הקרב נהרג מפקד הגדוד; התקפת גודו 198 נערכה בשעה 16:30 לעבר 'חמוטל' וצפון 'מכשיר' והסתיימה בנפגעים רבים ובנסיגת הגדוד; התקפת גודו 433 נעצרה בעיצומה והגדוד הוסג לאחור.

עם רדת החשכה חתמה אוגדה 162 יום לחימה קשה ביותר. מתקפת הנגד השתבשה לחלוטין ולא הביאה הישג ממשי. בקרבות היום נהרגו כ-125 מלוחמיה, כ-130 נפצעו וכמה לוחמים נפלו בשבי; ככלל אלו: מפקד גודו 429 נהרג, מפקד גודו 113 נפל בשבי ושני מפקדי גדודים נפצעו. כ-40 טנקים, מתוך כ-150 שאיתם יצאה האוגדה להתקפת הנגד, הושמדו.

בזמן לחימתה של אוגדה 162, הייתה אוגדה 143 בדרכה דרומה. מעט לאחר השעה 13:00 עלה בפיקוד הדרום חשש מהתקפת נגד מצרית בגזרת אוגדה 252, והוא דחק באוגדה 143 לזרז את תנועתה דרומה. אולם בשעה 14:30 לערך, כשראשוני כוחות האוגדה כבר היו באזור מעבר המיתלה, היא נקראה לחזור אל גזרתה המקורית. חזרה זו לוותה בשינויי משימה תכופים ובאי-בהירות לגבי

למטה: קבוצת פקודות חטיבה 600 - שני משמאל המח"ט, אל"ם טוביה רביב; משמאלו הקמ"ן החטיבתי, רס"ן יאיר אהרונוביץ; משמאלו קמב"ץ גודו 410, סרן ירון חמל

מימין: הקמ"ן הפיקודי דוד גדליה מעביר תדריך לרמטכ"ל במפקדת פיקוד הדרום באום חשיבה ('דבלה'). יושבים ליצידו: אלוף אלברט מנדלר, רא"ל דוד אלעזר (דדו), אלוף שמואל גונן; על השולחן - אל"ם אורי בן ארי; מאחורי השולחן - רא"ל (מיל) יצחק רבין ואל"ם שמואל שפר, מפקד החפ"ק האווירי

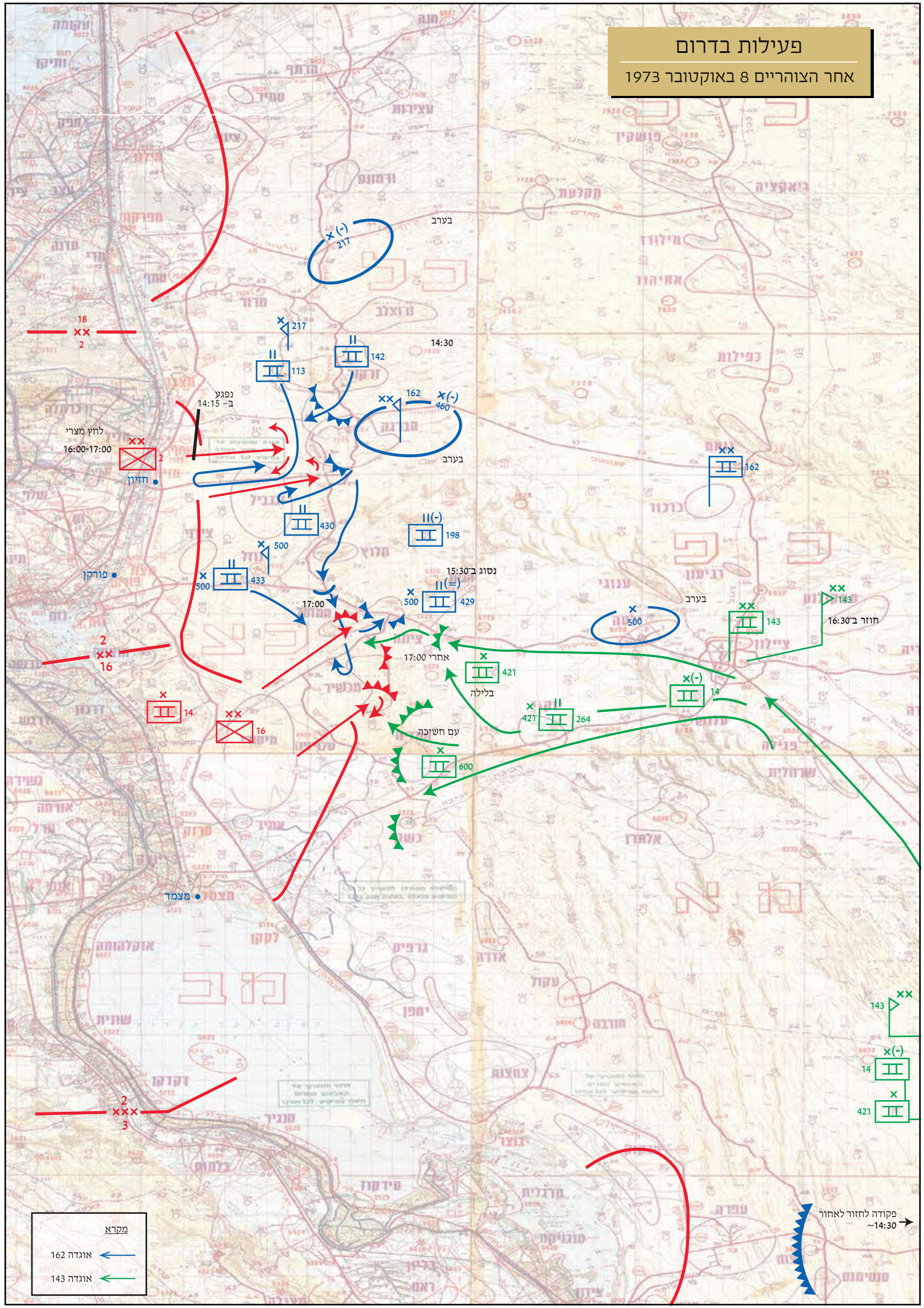

מקום האויב ומקום כוחותינו. לקראת חשיכה התקרבה חטיבה 421 לעבר גזרת 'חמוטל' ו'מכשיר'. בשעה 17:30 לערך תקף גודו 257 של חטיבה 421 את 'חמוטל', בחיפוי גודו 599; אך ההתקפה נבלמה והגדוד נסוג.

בדרום הגזרה האוגדתית - אזור 'חמדיה'-'כישוף' ודרום 'מכשיר' - פתח כוח מצרי במתקפה בשעות הצהריים, התקדם עד 'חמדיה' ונבלם על ידי גודו הסיוור 87 של אוגדה 143. במהלך הקרב נהרג מפקד גודו 87. עם חזרתה של חטיבה 600 לגזרה זו, תקפה החטיבה באש את דרום 'מכשיר' באמצעות הגדודים 409 ו-410. התקפה אוגדתית מתוכננת של חטיבות 421 ו-600 על 'מכשיר' נעצרה בהוראת אלוף פיקוד הדרום, ו'מכשיר' נותר בידיים מצריות.

בגזרת אוגדה 252 נערכו הכוחות להגנה על 'ציר החת'ם. בשעה 14:00 נפל מעוז 'מפצח' ו-23 מלוחמיו נלקחו בשבי האויב.

פעילות בדרום אחר הצהריים 8 באוקטובר 1973

מעבר למגננה

בעקבות כישלון מתקפת הנגד, עבר פיקוד הדרום למגננה. פקודת הרמטכ"ל הייתה להפסיק את המתקפות היזומות, לצמצם את שחיקת הכוחות ולהיערך למתקפת שריון מצרית, שצפויה להיפתח לאחר ריכוז שריון האויב בשטחי הגדה המזרחית של התעלה. הציפייה הייתה כי התקפה זו תביא לידי ביטוי את יתרונות צה"ל בלוחמת שריון בשריון, בלי להתחכך במערכי ההגנה המצריים הרוויים נשק נגד טנקים. נוסף על ארגון המגננה, התמקד פיקוד הדרום בניסיון לחלץ את לוחמי המעוזים שטרם נכבשו או פונו, בשיקום הכוח הלוחם, בעיבוי המערכים ובתכנון המתקפה.

מגמת האויב בשלב זה הייתה לבסס את ראש הגשר ולהעמיק את אחיזתו בגדה המזרחית של התעלה. הצבא המצרי תכנן להשלים את משימתו ב-9 באוקטובר, כשכוחותיו במרחק 10-12 ק"מ ממזרח לתעלה, תוך שהוא שולט על דרך החת"ם. אולם עקב התנגדות צה"ל צלחו מאמציו רק באופן חלקי, ונמשכו ניסיונותיו להעמיק את אחיזתו בגדת התעלה המזרחית. בה בעת עסקו המצרים בהקמת ביצורים, בפריסת מוקשים, בבניית מגנני נ"ט בשטחים החדשים שנתפסו ובשיפור

למעלה: קצין מתגלח, מכונת הגילוח מחוברת לסוללת רנאור, 10 באוקטובר מימין: פינוי נפגעי חטיבה 14 במסוק יסעור

ירי לילה של תותח מתנייע מסוג אמ-50 (155 מ"מ)

טנקי מגח 6 מגדוד 410 של חטיבה 600 בתנועה בחולות סיני, 9 באוקטובר:

תשתיות האספקה. מאמץ מצרי נוסף, שנהדף על ידי צה"ל, נערך בדרום זירת הלחימה, וכלל ניסיון של הארמייה השלישית להתקדם לעבר ראס סודר. ב-9 באוקטובר נערכו שינויים ארגוניים בפיקוד הדרום. בצוהרי היום צומצמה גזרת הפיקוד לגזרת התעלה בלבד. גזרת מרש"ל הוגדרה פיקוד עצמאי, שמפקדו אלוף ישעיהו גביש. מרחב זה הכין את כוחותיו לבלימת התקדמות הארמייה השלישית דרומה לעבר ראס סודר, ובלם, בסיוע חיל האוויר, מספר התקפות.

שינוי חשוב נוסף לקראת 10 באוקטובר היה מינויו של רא"ל ("מיל") חיים בר-לב למפקד חזית הדרום, לאחר שהתבררו קשיי השליטה של הפיקוד ביום הקודם. גזרת התעלה חולקה לארבע גזרות משנה אוגדתיות: גזרת 'כוח נמר' השתרעה מחוף הים התיכון ועד ציר 'ספונטני', ובה לחמו החטיבות 204 ו-11; גזרת אוגדה 162 השתרעה מציר 'ספונטני' ועד ציר 'מאדים', ובה לחמו החטיבות 217, 460 ו-500; גזרת אוגדה 143 השתרעה מציר 'טליסמן' ועד התעוז 'חורבה', ובה לחמו החטיבות 14, 421 ו-600; גזרת אוגדה 252 התמקדה באזור הצירים 'עטיפה' (מעבר המיתלה) ו'פוררת' (מעבר הגידי), ובה לחמו החטיבות המוקטנות 401 ו-164. חטיבה 875 נערכה בקו שני בגזרת הגידי. 'כוח בישוף' מבה"ד 1 נערך לבלימה במעברים. בעורף הכוחות נערכו חטיבות נוספות שהיו בעתודה, חטיבת טנקי השלל 274 וחטיבת הצנחנים במילואים המוקטנת 247, שהיו תחת פיקוד אוגדה 440.

תל אביב - אזרחים ממלאים שקי חול להגנה מפני הפצצות מהאוויר, 7 באוקטובר

הפוגה בין הקרבות - צוות זחל"ם המבצעים הגדודי במנוחה

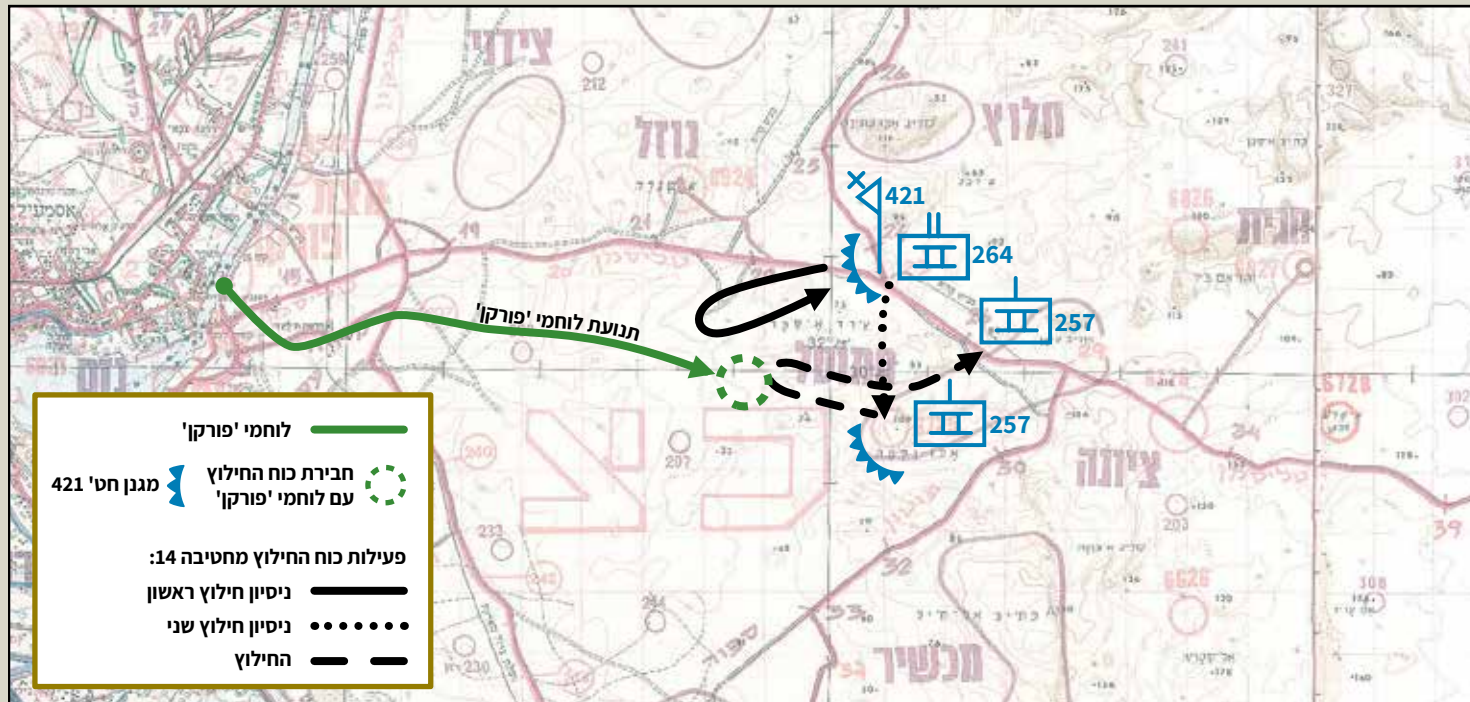
מימין: צמד טנקי שוט מגדוד 429 חטיבה 500 בתנועה בחולות סיני
 בעמוד ממול: נגמ"ש רד"ט (רדיו-טלפון) של חיל הקשר בחזית הדרום

לחימת פיקוד הדרום בימים 9-10 באוקטובר כללה בעיקר קרבות בלימה ויוזמות מקומיות לחילוץ לוחמי המעוזים שטרם פונו או הוכרעו. בשונה מקרבות הבלימה היומיים הראשונים למלחמה, כעת עובו מערכי ההגנה ביחידות ארטילריה שסייעו לשבירת המתקפות. בגזרת 'כוח נמר', בשעות הבוקר נבלם ניסיון לפרוץ את המצור על מעוז 'בודפסט'. בגזרת אוגדה 162, עד שעות הצהריים הדפה האוגדה מספר התקפות באזור צומת 'מאדים'-חזיזית', ב'הברגה' וב'זרקור'. בשעות אחר הצהריים התמקדו קרבות הבלימה באזור 'זרקור' וב'הברגה'; בגזרת אוגדה 143, בשעות הבוקר נערכו קרבות בלימה עזים באזור 'חמוטל', ב'מכשיר' וב'חמדיה'. באותן שעות חולצו לוחמי מעוז 'פורקן'. אחר הצהריים יזמה האוגדה התקפה של חטיבה 600 לעבר 'מיסורי' שנהדפה בעקבות התנגדות מצרית. בהתקפת חטיבה 14 בשעה 18:00 נכבש התעוז 'טלויזיה'. בגזרת אוגדה 252, בשעה 02:00 פונו לוחמי מעוז 'בוצר' והמעוז ננטש. במהלך היום נבלמו כמה התקפות מצריות, ובמהלכן נתפס 'פוליוגון' על ידי האויב. בשעה 16:00 נפל מעוז 'ניסן' ועשרה מחייליו נלקחו בשבי.

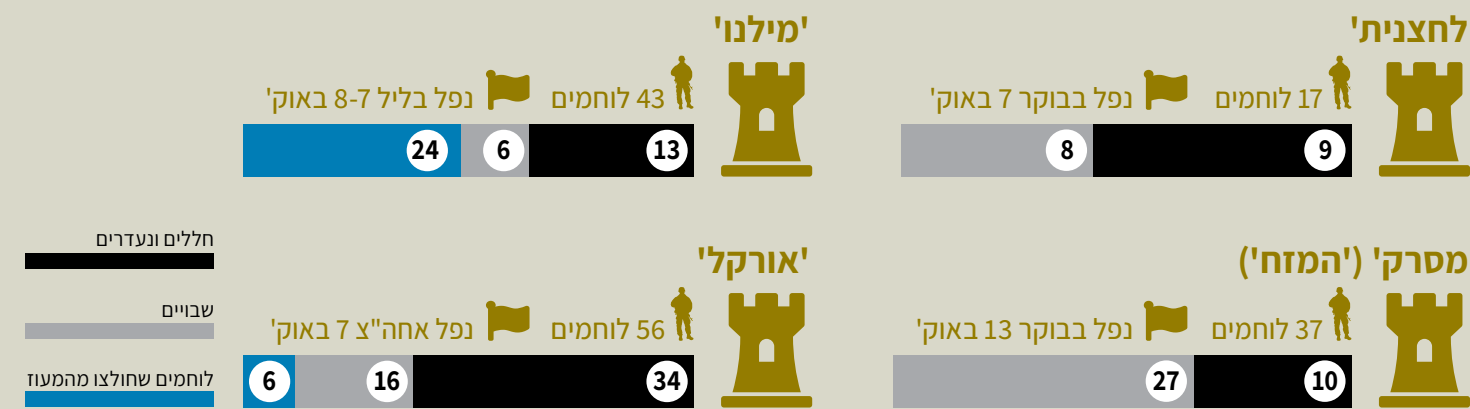
חילוץ לוחמי מעוז 'פורקן', בוקר 9 באוק'

ניסיון נוסף יצא לאחר שלוחמי פורקן הזהוה באמצעות ירי זיקוק. הפעם נע כוח החילוץ מזרחית מדי ונקלע לסדרת התקלויות עם חי"ר מצרי באזור 'חמוטל'. בקרב נפגעו קשה לוחמי הכוח המחלץ ונגמ"שיו, והם עצמם נזקקו לחילוץ מגדוד 257 שעל 'חמוטל'. באותה העת הצליח טנק מג"ד 184 לחבור אל לוחמי 'פורקן' ולחץ 33 לוחמים על גבי סיפון הטנק. בקרבות על 'חמוטל' ועל חילוץ לוחמי 'פורקן' נהרגו 15 לוחמים ועשרות נפצעו.

בשעות בוקר 9 באוקטובר נערך מבצע לחילוץ לוחמי מעוז 'פורקן'. בעוד לוחמי המעוז עשו את דרכם מזרחה בין שורות האויב, נערכו כוחות חטיבה 421 וחטיבה 14 לחבור אל הלוחמים ממערב לרכס 'חמוטל'. היה זה לאחר יוזמת התקפה של אוגדה 143 לעבר 'חמוטל' ומכשיר, שנועדה לסייע לאמצעי החילוץ. התוכנית הייתה שכוח מחטיבה 14, בהרכב כוח נגמ"שים, טנק מח"ט 14 וטנק מג"ד 184, יחבור אל הלוחמים בחיפוי טנקי הגדודים 257 ו-264 מחטיבה 421. ניסיון החבירה הראשון נערך לאחר השעה 09:00, אך המחלצים חיפשו כנראה מערבה מדי ומשלא נמצאו הלוחמים חזר הכוח לאחור.

נפילת מעוזים נוספים

לחימת מעוז 'פורקן', 6-9 באוקטובר

9 באוקטובר	8 באוקטובר	7 באוקטובר	6 באוקטובר
02:30 לוחמי המעוז נחלצים ברגל ומתקדמים מזרחה	00:20 צליחת שריון מצרי מצפון למעוז	00:30 אש ארטילרית לעבר 'מצת', באזור המעוז ('פורקן') חיילים מצריים רבים	אירועים עיקריים על פי דיווחי המעוז ומקורות נוספים
05:45 לוחמי המעוז נמצאים מדרום ל'נוזל' בדרכם מזרחה	11:55 התקפה על המעוז משלושה כיוונים	05:23 כ-50 טנקים מצריים נמצאים באזור 'צידני'. המעוז יורה לעבר כוחות מצריים בקרבתו. המעוז מכותר	13:50 הפגזת המוצב במרגמות 160 מ"מ, צליחת חי"ר על גבי סירות באזור מוצב 'מצת'
07:00 התקפת גדוד 264 על 'חמוטל' ויצירת קשר בין מפקד חטיבה 14 לחיילי 'פורקן'	14:30 גדוד 433 מתקדם למרחק כ-3 ק"מ מהמעוז	08:50 סמוך ל'פורקן' (מעוז) מתנהל קרב שריון בשריון, חיילי המעוז מבחינים בטנקים נעים מזרחה	14:15 באזור 'מצת' מונף דגל מצרי, חיילים מצריים עולים על עמדת טנקים 500 מטר מצפון למעוז
08:00 לוחמי המעוז נמצאים באזור 'טליסמן 22' (כ-9 ק"מ מהמעוז) מאות מטרים מקו כוחותינו	18:30 מפקד המעוז מקבל אישור לפנותו	11:00 קרוב שריון בשריון סמוך למעוז. טנקים מצריים מתקדמים מזרחה	14:30 גדוד 184 מנסה ללא הצלחה לחבור למוצב ונתקל בהתנגדות עזה
09:00 נוצר קשר בין מח"ט 14 למג"ד 264 לתיאום כניסת כוח החילוץ	20:00 מתחילים בהכנות לפינוי	11:30 התקפה מצרית על המעוז, לוחמי המעוז משיבים אש	14:50 חיילי חי"ר מצרי תוקפים את המעוז מצפון ונהדפים
10:00 הלוחמים נמצאים מדרום ל'נוזל'	24:00 מפקד המעוז מבקש חילוץ	14:00 התקפת חי"ר מצרי על המעוז. הסיוע הארטילרי של כוחותינו מתגלה כלא אפקטיבי	15:30 חיילים מצריים רבים נפגעים מאש המעוז - סירות חי"ר מצרי חוזרות עם פצועים
10:30, החילוץ הושלם		18:00-17:00 הפגזה קשה על המעוז, עמדת המרגמה נהרסת. טלפון מאלוף שרון מודיע על כך שלוחמי המעוז יחולצו	17:00 חי"ר מצרי תוקף את המעוז
		24:00-17:00 תקיפות חיל האוויר כנגד הגשרים המצריים בגזרה.	19:00-17:30 ירי ארטילרי והפצצת מטוסים מצריים לעבר המעוז
			19:00 טנקי גדוד 184 מתקדמים עד כ-3 ק"מ מהמעוז ונסוגים לאחור
			20:43 מצפון לפורקן הוקמו ארבעה גשרים מצריים
			22:00 צליחה גדולה מצפון למעוז; מטוסים ישראלים תוקפים את הגשרים המצריים; גדוד 79 בקרב קשה באזור 'מצת', מצפון למעוז
			23:00 הפגזת מרגמות 160 מ"מ קשה על המעוז
			24:00 כוח חי"ר מצרי גדול צולח את התעלה על גבי ארבעה גשרים בקרבת המעוז

מעוז 'פורקן'

33 לוחמים שחולצו מהמעוז מהם שלושה פצועים

0 חללים ונעדרים

0 שבויים

נפל בבוקר 9 באוק'

סדר הכוחות במעוז 'פורקן' במלחמה

לוחמים: 26 לוחמי חי"ר ועוד 7 נוספים (כולל לוחמי שריון שהגיעו למעוז במהלך הלחימה)

מרגמות: מרגמה 81 מ"מ 200 פצצות מרגמה 52 מ"מ

נשק קל: 2 מרנ"ט בזוקה 82 מ"מ, רומה רימונים, מקלעונים עזי ורובים

8 מקלעים, 7 מקלעים במעוז ועוד אחד בחל"ם

120 רימוני רסס ו-30 רימוני עשן, 20 רימוני רסס ו-5 רימוני עשן בכל עמדה. (6 עמדות תצפית וירי)

לחימת אוגדה 143

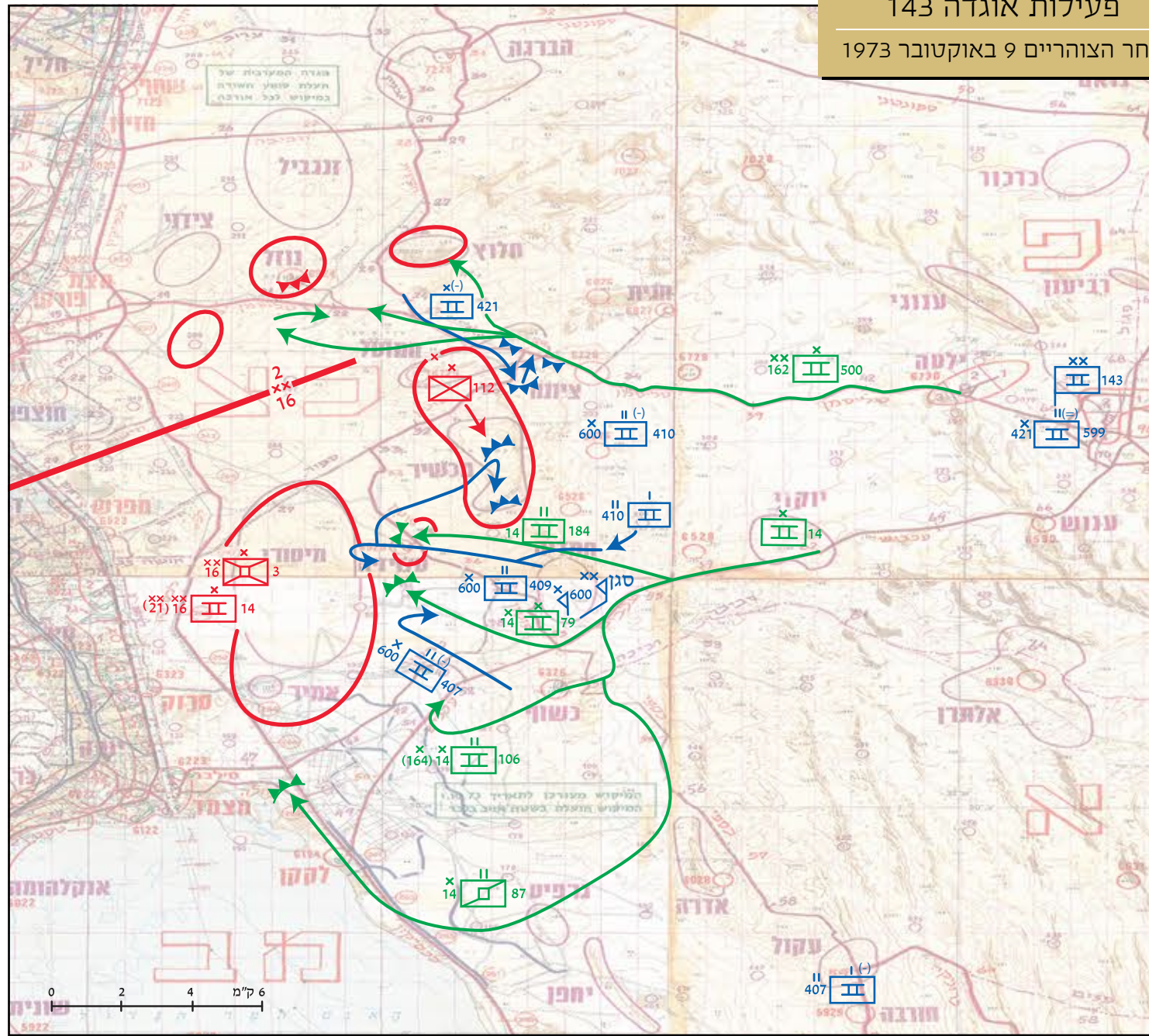

בבוקר 9 באוקטובר יועדה אוגדה 143 על ידי פיקוד הדרום להיות כוח עתודה בציר המרכזי, אף שבפועל נותרה בקו והחזיקה גזרה פעילה. יחד עם זאת, הפיקוד אישר לאוגדה לחבור אל לוחמי מעוז 'פורקן' הנסוגים ולחלצם. בד בבד עם מאמציה לחלץ את הלוחמים, יזמה האוגדה התקפות כנגד 'חמוטל' ו'מכשיר'.

בשעות הבוקר יצאה חטיבה 421 להתקפה על 'חמוטל' וצפון 'מכשיר', וחטיבה 600 תקפה את דרום 'מכשיר'. ניסיונותיה של חטיבה 421 לכבוש את 'חמוטל' צלחו בחלקם; 'חמוטל' נכבש והגדוד המצרי שתפס אותו נסוג, אולם החטיבה לא יכלה להחזיק את היעד לאורך זמן ונסוגה לבסוף. לא צלחה גם התקפת גדוד 599 על צפון 'מכשיר'. החטיבה הציבה כוח בצומת 'חזיזית'- 'טליסמן', שאיפשר בשעה 10:00 לערך לכוחות חטיבה 14 לחבור אל לוחמי 'פורקן' הנסוגים ולפנותם. באותו זמן נהדפה התקפת גדוד 410 מחטיבה 600 על דרום 'מכשיר'. בשעה 09:00 לערך נפל מעוז 'מצמד' ו-32 מלוחמיו נפלו בשבי האויב.

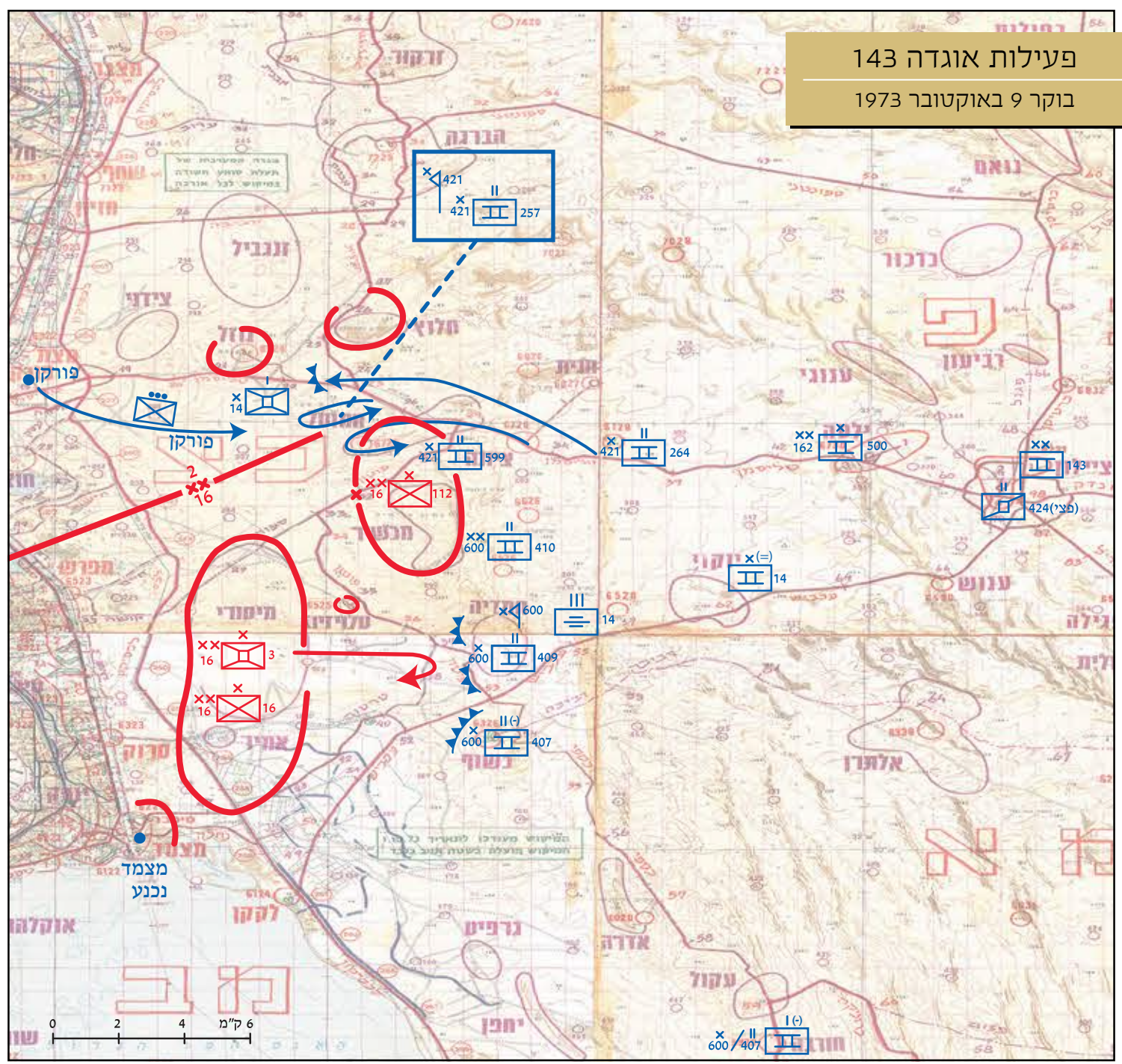
בשעה 09:30 לערך התפתחה התקפה של כוחות שריון מצריים לעבר 'חמדיה', שנהדפה בידי חטיבה 600. מפקד אוגדה 143, אלוף (מיל') אריאל שרון, הציע לאלוף פיקוד הדרום, שמואל גונן (גורודיש), לנצל את שבירת ההתקפה המצרית ולתקוף את המתחמים 'מיסורי' ו'אמיר'.

פעילות אוגדה 143
אחר הצהריים 9 באוקטובר 1973

בעמוד ממול:
למעלה: לוחמי מעוז 'פורקן' לאחר חילוץם בידי כוחות חטיבה 14, 9 באוקטובר
למטה: פינוי נפגעי חטיבה 14 על גבי נגמ"ש אמ" 113

פעילות אוגדה 143
בוקר 9 באוקטובר 1973

לקראת השעה 14:00 קיבלה חטיבה 600 הוראה ממפקדת אוגדה 143 לתקוף עד קו המים. החטיבה החלה לנוע מערבה לעבר 'מיסורי', אולם נתקלה באזור 'טלויזיה' באש נגד טנקים שהסבה לה נפגעים והביאה לנסיגתה. גדוד 410 של חטיבה 600 תקף את 'מכשיר', ונעצר בצפון המתחם לאחר שספג אבדות כבדות.

לאחר שנעצרה התקפת חטיבה 600, נשלחה חטיבה 14 לתקוף מערבה. גדוד 106 נע מ'כישוף' מערבה, נפגע ונסוג לאחור. הגדודים 184 ו-79 תקפו לעבר 'מיסורי' והצליחו לכבוש את 'טלויזיה'. בה בעת נשלח גדוד הסיוור 87 לאזור מעוז 'לקקן'. בשעה 16:40 לערך הגיע הגדוד ליעדו בלי שנתקל באויב והמשיך צפונה עד לצומת 'לכסיקון'- 'נחלה'. מכך היה ברור - בהתאם לתוכניות צה"ל לפני המלחמה ועל פי מקורות מודיעיניים בזמן המלחמה וידיעות מקדימות לגבי תוכניות האויב - שנקודת התפר בין הארמיות נקייה מאויב. מפקד האוגדה ביקש להשאיר את הגדוד בגזרה זו, אך נענה בשלילה ונדרש להסיגו לאחור. בבוקר המחרת נסוגו הגדודים 87 ו-184 אל עמדות האוגדה בקו 'כישוף'- 'חמדיה'.

בקרבות 9 באוקטובר נפגעו כ-50 טנקים מאוגדה 143, מהם 19 נותרו בשטח האויב. ביום זה נהרגו 46 לוחמים, ו-41 נפלו בשבי (בהם 33 אנשי מעוז 'מצמד'). רוב האבדות היו בגזרת 'חמוטל' ו'מכשיר', שם נהרגו 26 לוחמים, חמישה נפלו בשבי ו-11 טנקים נותרו בשטח האויב.

המתנה למתקפה המצרית

לאחר קרבות 9 באוקטובר פחתו יוזמות התקיפה של צה"ל בחזית הדרום. הכוחות המתנינו למעבר כוחות השריון המצריים לגדה המזרחית לקראת המתקפה הצפויה. בשטח עסקו הכוחות בבלימת התקפות מצריות מקומיות, בשיפור עמדות בקו המגע ובארגון מערכי ההגנה. בימים אלו נוצל השקט היחסי בחזית הדרום לתכנון מהלך הצליחה על פי תוכנית 'אבירי לב'. בתוך כך, נבחנו מקומות שונים להשקת הגשר, וזורזו ריכוז אמצעי הצליחה והשמשותם. בימים אלו נמשכו המאמצים המצריים להרחיב את האחיזה בגדת התעלה המזרחית, ובפרט באזורים שבהם לא הושגה שליטה על ציר החת"ם. יחד עם זאת, היקף ההתקפות היה פחות לעומת זה של ימי תחילת המלחמה.

למטה: לוחמי צה"ל במרחב שלמה חולקים מנת קרב ('חמישייה') מימין: מח"ט 14, אל"ם אמנון רשף (מימין), בקבוצת פקודות ב'מבדיל 71' משמאל - הקשר'ח, רס"ן שלמה וקס; 10 באוקטובר

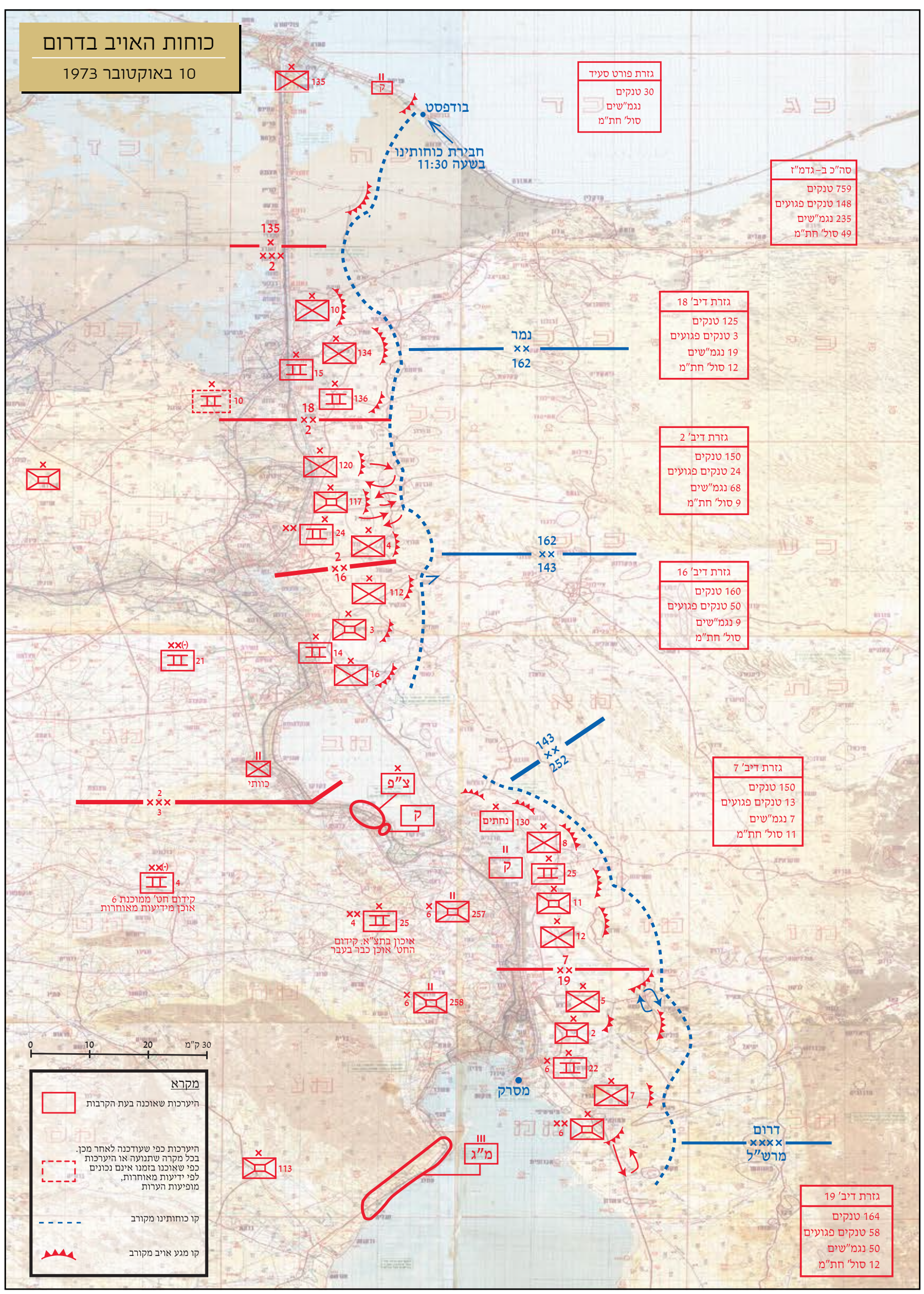

אלוף פיקוד דרום, שמואל גונן (גורדיש), משוחח בקשר, 10 באוקטובר

עם שחר 10 באוקטובר ניסה כוח מאוגדה 143 לפשוט על 'חמוטל' בניסיון לחלץ חללים ורק"ם אך נהדף. לפני הצוהריים פתח 'כוח נמר' את החסימה בציר 'מכפלת' וחבר למעוז 'בודפסט' הנצור. במהלך היום נערכו כמה התקפות מצריות בגזרת 'הברגה' ו'זרקור', שנהדפו על ידי אוגדה 162. בשעות הלילה נערך מבצע 'פונטיאק' - הסקת ארטילריה לג'בל עתקה והפצצת מטרות בכביש סואץ-קהיר. ב-11 באוקטובר תקפו המצרים בגזרת ציר 'מאדים'. ההתקפות נבלמו עם מיעוט יחסי של נפגעים. 'כוח נמר' חיסל כוח קומנדו מוסק שנחת ממערב לבלוזה. ב-12 באוקטובר נערך ניסיון מצרי לקדם כוחות לעבר ראס סודר, שנבלם על ידי חטיבה 35 בסיוע חיל האוויר. בשעות הצוהריים התקבלו ידיעות ראשונות על ההכנות המצריות למתקפה קרובה לכיוון המעברים, מהן עלתה כוונה להנחית צנחנים באמצעות מסוקים בעומק סיני. ידיעות אלו קטעו דיון התייעצות בקבינט. בפועל, התעכבה המתקפה המצרית ב-24 שעות בעקבות התנגדות הפיקוד הבכיר של הצבא המצרי. לקראת המתקפה העבירו המצרים שלוש חטיבות, מהן שתיים משוריניות, שרוכזו להתקפה יחד עם הטנקים שכבר היו בגדה המזרחית. לקראת חצות ניסה חיל הים לחלץ את לוחמי מעוז 'המזח' ('מסרק'), אך לא הצליח במשימתו. למחרת נפל המעוז ולוחמיו נלקחו בשבי האויב.

ב-13 באוקטובר נבלמה ההתקפה מצרית בגזרת אוגדה 252, שנפתחה עם שחר לעבר ציר הגידי. בשעה 11:00, במהלך הבלימה, נהרג מאש האויב מפקד האוגדה, אלוף אלברט מנדלר, ואת מקומו תפס תת-אלוף קלמן מגן, שהועלה לדרגת אלוף. ההכנות למתקפה המצרית נמשכו. ב-13 באוקטובר החליפה חטיבת טנקי טירן 274 את אוגדה 162 בגזרתה, והאוגדה הפכה לעתודה פיקודית לקראת קרב הבלימה. צה"ל היה ערוך לקרב עם השריון המצרי. סדר הכוחות של פיקוד הדרום לאורך הגזרה מנה כ-700-750 טנקים כשירים.

כוחות האויב בדרום 10 באוקטובר 1973

בודפסט, המעוז היחיד שלא נפל בידי המצרים במהלך המלחמה, היה הצפוני ביותר בקו בר-לב. הוא נבנה על שרטון לחופי הים התיכון, מצפון לאזור המלחות, מול פורט סעיד, והוביל אליו ציר בודד ('מכפלת'). בפתחת המלחמה הייתה במוצב מחלקה מוקטנת מגדוד המילואים 68 של חטיבה 16 (החטיבה הירושלמית). כמו כן היו במוצב סוללת תותחנים, שאישה ארבעה תותחי 155 מ"מ ('נברון') ושתי מרגמות 120 מ"מ, וחוליית מפעילי מכ"ם וקשר מחיל הים. בפרוץ המלחמה נפתחו על המוצב הרעשה ארטילרית כבדה והתקפת מטוסים. כשעה לאחר פתיחת האש הגיע אליו צמד טנקים מגדוד 9 לתגבורת, ואלה סייעו להדוף את ההתקפה של חטיבה 135 המצרית מכיוון פורט פואד. מערב 6 באוקטובר חסם הקומנדו המצרי את דרך הגישה למעוז. בעודו נצור, היה המעוז נתון להפגזות ולהפצצות רבות ותדירות מהאוויר, שהוציאו מכלל פעולה את תותחי הארטילריה ואת המכ"ם הימי, ולמספר התקפות של כוחות חי"ר וטנקים. ניסיונות צה"ל לפרוץ את הציר למעוז הנצור נתקלו בהתנגדות קשה. ניסיון 'כוח לפידות' לחבור אל המעוז ב-9 לחודש נכשל. התקפת הכוח, שכלל פלוגת טנקים ופלוגה מסיירת שקד, נהדפה, ובמהלכה נהרגו 15 לוחמים וכ-30 נפצעו. ב-11 באוקטובר הצליח כוח מגדוד צנחנים 564 לפתוח את הציר, ובערב החליפה פלוגה מוקטנת (כ-70 חיילים) מגדוד נח"ל 906 את חיילי המילואים. ב-15 בחודש נערכה התקפה מצרית נוספת על המעוז. זו נהדפה ללא נפגעים למגיני המעוז; כ-60 גופות של הכוח המצרי נותרו בשטח. באותו היום נחסמה הדרך למעוז פעם נוספת על ידי כ-150 חיילי קומנדו מצריים, שהקימו מארב בציר 'מכפלת'. הקרב לפתיחת החסימה היה קשה וגבה מחיר כבד: 18 חיילים נהרגו ו-35 נפצעו. האחריות לגזרה הוטלה על חטיבה 204, וזו הפעילה בתחילה כוח מגדוד חרמ"ש 141, אך זה נכשל בניסיונו לפרוץ. לאחר מכן הוטלה המשימה על פלוגה מגדוד חרמ"ש 128 מחטיבה 11. הכוח, שנע רכוב על זחל"מים, עבר להסתערות רגלית לעבר עמדות המצרים לאחר שהכלים נפגעו או שקעו בחלקם. הכוח המשיך בהסתערות גם כשמפקדיו נפגעו, הסיג את המצרים והסיר את המצור.

"סאונה, הנחה לזוגות" - כתובת על קיר במעוז

עמדת תותח 'נברון' (155 מ"מ) במעוז 'בודפסט' לאחר שוך הקרבות. בהפגזות יצא התותח מכלל שימוש

בתמונת הרקע: כוח חי"ר פותח את הדרך אל מוצב 'בודפסט' למטה: לוחמי המעוז בתוך אחד הבונקרים בעת הפגזה ארטילרית

מימין: תצלום אוויר של מעוז 'בודפסט' בשלהי המלחמה - פגיעות הארטילריה וחיל האוויר המצריים ניכרות היטב למעלה: מכתשים שיצרו פגיעות ארטילריה בסביבות המעוז

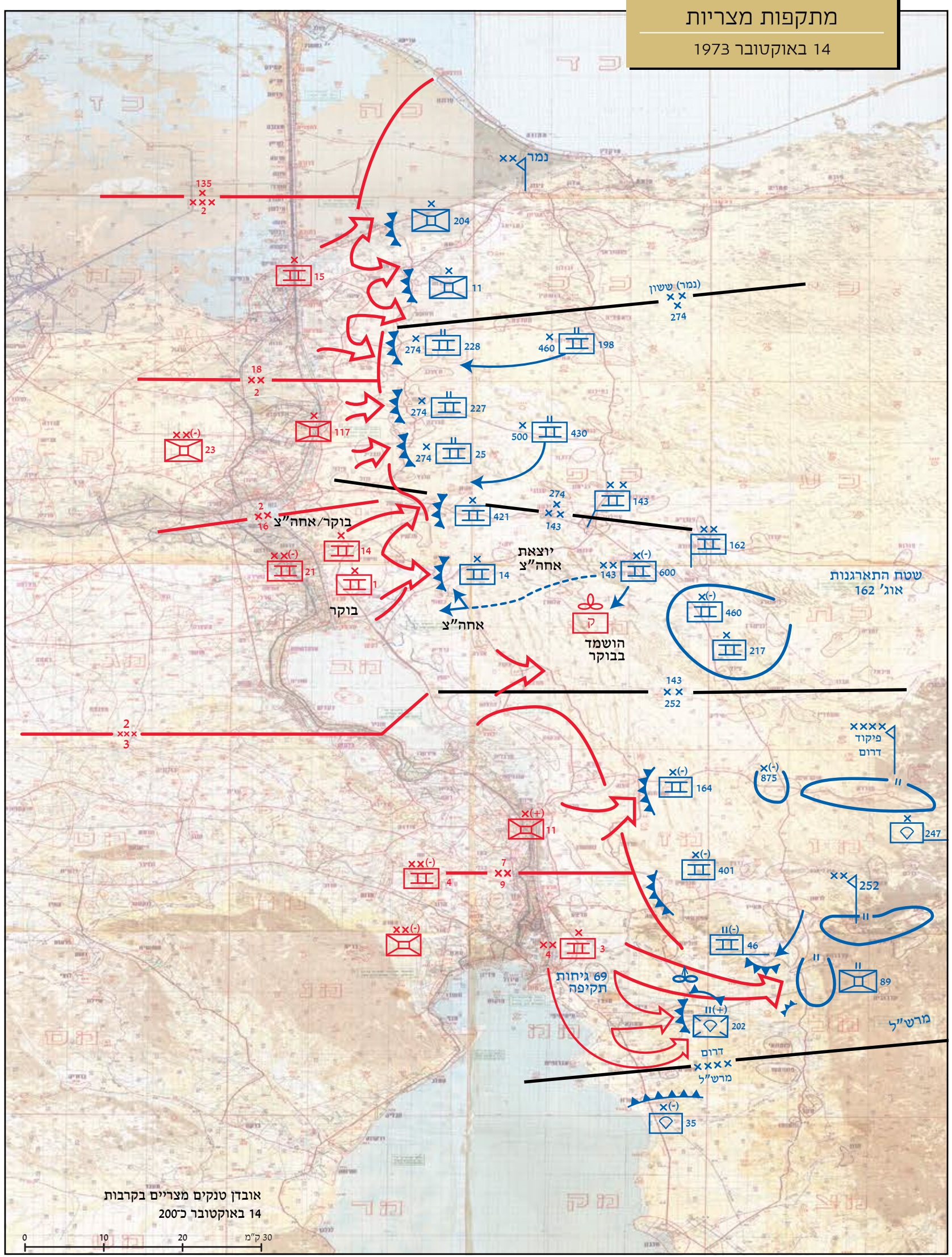
בלימת המתקפה המצרית

בשעה 06:00 בבוקר 14 באוקטובר נפתחה המתקפה המצרית בהפגזה ארטילרית לכל אורך החזית ובהפצצה מהאוויר. הכוחות התוקפים כללו ארבע חטיבות שריון ושתי חטיבות ממוכנות מ-18 חטיבות מצריות שהיו בגדה המזרחית של התעלה. התקפות הטנקים והח"ר קיבלו סיוע ארטילרי נרחב וכיסוי של סוללות טילי קרקע-אוויר המצריות, שחלק מהן הועברו לגדה המזרחית. ההתקפה תוכננה לעבר ארבעה יעדים עיקריים: בלוזה, טסה, מעבר הגידי ומעבר המיתלה, ולעבר מספר יעדי משנה.

בצפון התעלה תקפה חטיבת השריון העצמאית 15 (טנקי טי-62) בסיוע כוחות נוספים מדיוויזיה 18 את חטיבות 'כוח נמר', 11 ו-204, ואת גדוד 228 של חטיבה 274, בניסיון להגיע אל כביש הרוחב ואל בלוזה. גל ההתקפה הראשון החל בשעה 06:30, ובשעה 08:45 נערכה התקפה נוספת על ציר 'טלטול' - 'מאדים'. שני גלי ההתקפה נבלמו באבדות קלות יחסית לכוחות צה"ל, ובאובדן טנקי טי-62 רבים לכוח התוקף.

בגזרת אוגדה 162, שהוחזקה בידי חטיבת טנקי השלל 274, תקף גדוד ממוכן מוגבר בסיוע כוחות נוספים מדיוויזיה 2. מטרתו הייתה לשפר את קו המערך המצרי עד לציר החת"ם. ההתקפה הקרקעית החלה בשעה 08:00. הכוחות הבולמים היו ערוכים באזור 'זרקור' ו'הברגה'. הלחץ המצרי הסב לחטיבה 274 נפגעים רבים, וחייב את האוגדה לשלוח כתגבורת את גדוד 430 מחטיבה 500. רוב ההתקפות נשברו לבסוף עד שעות אחר הצהריים. במהלך היום נפגעו לכוחות הבולמים כ-22 טנקים, מהם שבעה הושמדו.

למטה: טנק מגח מחטיבה 14 נלחם בשטח מוכה אש
מימין: נגמ"ש לוחמים מסוג אם-113 בחזית הדרום; ברקע - פלוגת טנקי מגח 3

אובדן טנקים מצריים בקרבות 14 באוקטובר 2007

מפקדת אוגדה 252 - מפקד האוגדה, אלוף קלמן מגן, מתדרך את מפקדי חזית הדרום, רא"ל (מיל) חיים בר-לב; משמאל לבר-לב - יועץ האוויר, אלוף (מיל) מוטי הוד; מימינו מפקד החפ"ק האווירי בדרום, אל"ם שמואל שפר; מאחורי קלמן מגן - קצין האג"ם האוגדתי, סא"ל גדעון אבידור

מימין: דף קרבי שפרסם מח"ט 14, אל"ם אמנון רשף, לאחר הדיפת מתקפת השריון המצרית, 14 באוקטובר למטה: מנצלים את ההפוגה בין הקרבות למקלחת שדה תחתית העמוד מימין: שירת אספקה בכביש סיני בדרך אל החזית בתחתית העמוד משמאל: שרידי כלי רכב ותותח מתנייע מגודוד 329 שהופצו על ידי מטוסים עיראקיים בבוקר 13 באוקטובר

מוגבל

י"ח בתשרי תשל"ד
14 אוקטובר 73
חטיבת המחץ

דף קרבי

מספר 1

מפקדים וחיילים!

בחטיבה נמצאים עתה מאות חיילים שזה מקרוב באו, תגברו את שורות לוחמי החטיבה והספיקו כבר להלחם תחת דגל החטיבה.

החטיבה ספגה ובלמה את התקפת הנמרצת של האויב המצרי ועמדה במשימתה בהצלחה, תוך גלויי גבורה. התמנשה הסיסמה, מעטים מול רבים" ומי שלא חזה בפעולה לא יוכל להבינה. בעמידתה העיקשת של החטיבה נפגעו מספר חיילים ומפקדים אך כמעין המתגבר זרמו כוחות תגבור נוספים שסייעו לה בבלימת האויב המצרי. האויב עלה עלינו עשרות מונים באדם ובציוד, אך לחימתם העיקשת של אנשינו - צוותי הטנקים, לוחמי הטנקים והחרמש, צוותי הארטילריה, חיילי המעוזים, אנשי החמוש, הקשר, הרפואה והמנהלה, היא שעמדה לנו.

הצלחנו בהשגינו - בלימת האויב!

חטיבת המחץ - בעקשנותה, ברוח לחימתה ובכוחותיה המחודשים - נמצאת בפעולה.

נתקוף. נהלום וננצחו

אלוף משנה א.
מפקד החטיבה

דיוויזיה 21 תקפה בגזרת אוגדה 143 בשני מאמצים, בניסיון להגיע אל טסה. המאמץ הצפוני של חטיבת השריון המצרית 14 נבלם על ידי חטיבה 421 בגזרת 'ציונה'-'חמוטל'. גל ההתקפה הראשון החל בשעה 06:30, והתקפה נוספת נערכה בשעות אחר הצהריים. במהלך שתי ההתקפות השמידה חטיבה 421 את רוב הכוח התוקף, שהותיר בשטחי הלחימה עשרות טנקים פגועים. המאמץ הדרומי, של חטיבת השריון המצרית 1, נערך בגזרת חטיבת השריון 14 בגזרת 'חמדיה'. חטיבה 14 פגעה קשות בכוח התוקף והשמידה עשרות טנקים. אבדות אוגדה 143 בשתי הגזרות כללו 15 חללים, 14 טנקים נפגעו. קרב נוסף בגזרת אוגדה 143 נערך כנגד כוח קומנדו מצרי שהונחת בליל 13-14 באוקטובר באזור 'אלתרן', וחוסל על ידי כוח סיור אוגדתי וכוח מגדוד 410 מחטיבה 600.

בצפון גזרת אוגדה 252 תקפה חטיבת חי"ר ממוכן (חירמ"כ) 11 מתוגברת בגדוד שריון מחטיבה 25 (טי"ב) את חטיבה 164, בניסיון להגיע אל מעבר הגידי. ההתקפה החלה בשעה 13:00 ונבלמה עד 14:00. רוב טנקי האויב הושמדו. במהלך הבלימה נפגעו ארבעה טנקים של חטיבה 164.

בדרום גזרת אוגדה 252 תקפה חטיבת השריון 3 מתוגברת בגדוד חירמ"כ בניסיון להגיע באיגוף אל מעבר המיתלה. עיקר ההתקפה היה בגזרת ואדי מבעוק ושם נבלמה על ידי גדוד השריון 46 מחטיבה 401; מקצתה נערך מדרום לוואדי מבעוק; שם נבלמה על ידי כוחות חטיבה 401 וגדוד 202, שבסיוע חיל האוויר הצליחו להדוף את ההתקפות ולהשמיד עשרות טנקים מצריים. במהלך הקרבות נהרגו שישה לוחמים ושני טנקים נפגעו.

ההתקפות המצריות ב-14 באוקטובר נשברו בלי שהביאו להישג מצרי כלשהו. במהלך הקרבות השמידו כוחות צה"ל כ-190 טנקים מצריים. בגזרת ואדי מבעוק נבלמה ההתקפה בסיוע אינטנסיבי של יחידות הארטילריה ושל חיל האוויר, שערך בחזית הדרום 127 גיחות סיוע. תוצאות יום הקרב שינו את מאזן הכוחות בפיקוד הדרום, והביאו להעלאת המורל של הכוחות הלוחמים. בערב של אותו יום נערכה קבוצת הפקודות הפיקודית למבצע 'אבירי לב', וניתן אישור הדרג המדיני לצלוח את תעלת סואץ.

למעלה: זחל"ם נושא זוג תותחים 20 מ"מ וצוותו מגדוד נ"מ מתנייע 208 בחזית הדרום
בראש העמוד: מפקד אוגדה 143, אלוף אריאל שרון (מימין) על גבי זחל"ם פיקוד

מבצע 'אבירי לב'

לאחר תשעה ימי לחימה בחזית הדרום עמד צה"ל ליטול יוזמה, לחצות את תעלת סואץ ולהעביר את עיקר הלחימה לגדה המערבית. חציית התעלה הייתה צעד הכרחי להכרעת האויב בחזית הדרום, והציפייה הייתה שמשם יוכל צה"ל לפעול גם כנגד הכוחות המצריים שממזרח לתעלה. תוכנית הצליחה 'אבירי לב' התגבשה בשנים שקדמו למלחמה, והתבססה על בניין כוח אינטנסיבי שכלל פיתוח ורכש של אמצעי גישור וצליחה, הכשרת כוחות הנדסיים ואימון כוחות היבשה לצליחה. הוצאת הצליחה אל הפועל נשקלה במוצב הפיקוד העליון כמה פעמים מפרוץ הלחימה, ויישומה נקבע לבסוף לאחר מתקפת השריון המצרית.

ב-14 באוקטובר בשעה 22:40 נערכה קבוצת פקודת בחזית הדרום לקראת מבצע 'אבירי לב', שנקבע ללילה הבא. פקודת המבצע קבעה כי צה"ל יקים ראש גשר באזור דוורסואר (אזור מעוז 'מצמד') ויעביר לגדה השנייה שתי אוגדות משורינות, 143 ו-162, אחת אחרי השנייה. המשימות של הכוח הצולח היו לבסס אחיזה בגדה המערבית, להשמיד אויב במרחב, להתקדם דרומה כ-100 ק"מ עד העיר סואץ ולכבוש אותה, ולהיות בכוננות להמשך פריצה מערבה לכיוון קהיר. בתוך כך נקבע כי הכוח הצולח יפגע במערך טילי הקרקע-אוויר המצרי כדי לפתוח את המרחב האווירי, ובעקבות זאת יאפשר לחיל האוויר לספק סיוע ואספקה בהיטס לכוחות הצולחים. על שתי אוגדות

נוספות, 252 ו'כוח נמר', הוטל למנוע התקדמות מצרית נוספת בתוך סיני ולהביא לכניעה או להשמדה של הכוחות המצריים שממזרח לתעלה. על פי פקודת 'אבירי לב', לוח הזמנים לצליחה קבע שהקמת ראש הגשר ואבטחתו, פריסת הגשרים והעברת שתי האוגדות יארכו כ-24 שעות. פיקוד הדרום העריך כי תוך 48 שעות יכבוש צה"ל את העיר סואץ וישלים את משימתו בגדה המערבית. המאמץ העיקרי במבצע הצליחה הוטל על אוגדה 143, ולשם כך תוגברה בכוחות הנדסה, ארטילריה, שריון ורגלים. משימתה הייתה מורכבת ביותר, וכללה פתיחת הצירים 'עכביש' ו'טרטור', כיבוש מרחב 'אמיר'-'מיסורי' ובלימה לכיוון צפון, כיבוש ראש גשר במרחב דוורסואר, קידום אמצעי הצליחה, העברת כוחות לגדה המערבית להקמת ראש הגשר, השקת שני גשרים לפחות למעבר כוחות בשני הכיוונים ואבטחת ראש הגשר בשתי הגדות מפני התקפות אויב. בשלב הבא יועדה האוגדה לאחת משתי משימות: במידה ותצא ראשונה מראש הגשר - תנוע צפונה לעבר החיץ החקלאי, ובמידה ותצא שנייה תנוע דרומה כדי לכבוש את מרחב ג'בל עויבד-ג'בל עתקה-העיר סואץ-ראס עדבייה.

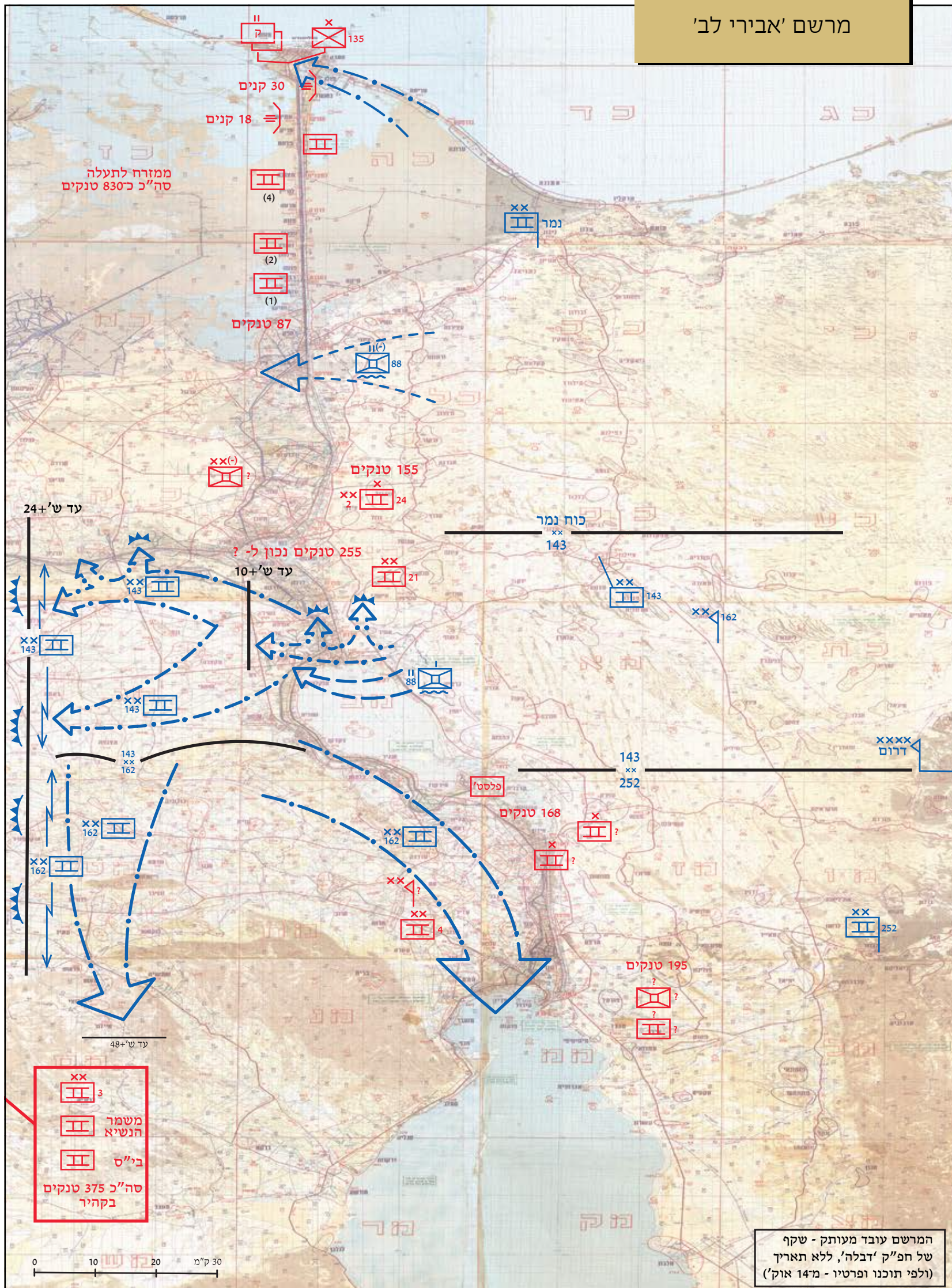

דיון מפקדים בפיקוד הדרום - מפקד החזית, חיים בר-לב (מצביע על המפה), מאחוריו הרמטכ"ל, דוד אלעזר, במרכז - מפקד אוגדה 162, אברהם אדן, משמאל - אלוף פיקוד הדרום, שמואל גונן (גורודיש)

מפגש מפקדים בדרום - מימין לשמאל: סגן הרמטכ"ל, אלוף ישראל טל; אלוף פיקוד הדרום, שמואל גונן; מפקד אוגדה 162, אברהם אדן; שר הביטחון, משה דיין; מפקד אוגדה 143, אלוף אריאל שרון

מרשם 'אבירי לב'

דוברות תמוסחים על ציר 'עכביש' לקראת תחילת העברת טנקים לגדת התעלה המערבית

טנק גישור על גבי מוביל טנקים בסיני. בשלט מצד ימין: 'הנסיעה על הדרך עם טנקים אסורה בהחלט. יש לנסוע רק בצד הדרך'

אוגדה 162, פחות חטיבה, תוכננה אף היא לצלוח. במידה ותצא ראשונה מראש הגשר תנוע צפונה לכיוון החיץ החקלאי, ובמידה ותצא שנייה - תנוע למשימה הדרומית.

לקראת מבצע הצליחה רוכז באוגדה 143 סדר כוחות הנדסי בהיקף חסר תקדים בצה"ל, והוא הפך לכוח צליחה מאולתר שבו ארבעה גדודים: גדוד הנדסת השדה האוגדתי 229, שיועד להכשיר את צירי התנועה ולפרוץ את סוללות התעלה בנקודות הצליחה והגישור; דוברות היוניפלוט של גדודי הגישור 605 ו-630, שייגרו באמצעות טנקים מאוגדה 143 ומ'כוח נמר', ויושקו למי התעלה כדי להקים גשר; גדוד 634, שיועד להעביר כוחות דוברות תמוסחים - רכבים אמפיביים מסוג ז'ילוואה המתחברים לדוברות נושאות טנקים; וגשר הגלילים של יחידת יפת"ח, שייגרר בידי אחת מיחידות אוגדה 143. בשעת מתן הפקודה היו כל אמצעי הגישור במרחק עשרות קילומטרים מנקודת הצליחה, ושינועם לחזית היה מורכב ותוכנן להיערך בצירים שהיו עמוסים בכלי רכב ומשובשים בחלקם. האחריות על תכנון מבצע הצליחה, ארגון הכוחות ואימונם לגרירת אמצעי הצליחה היתה של סגן מפקד האוגדה, אל"ם יעקב (ג'קי) אבן, בעוד מפקד האוגדה, אלוף אריאל שרון, פיקד על הדרג הלוחם.

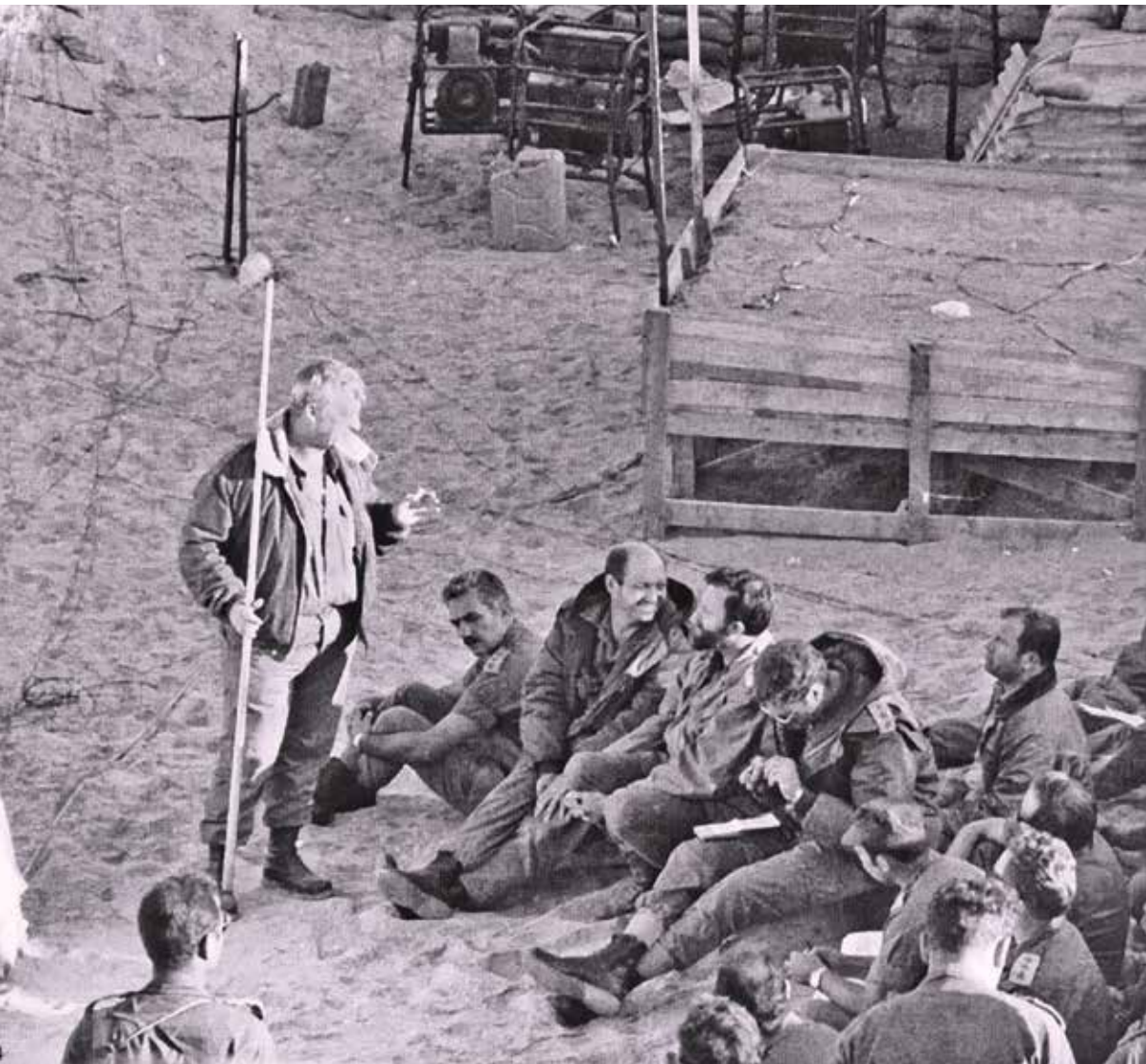
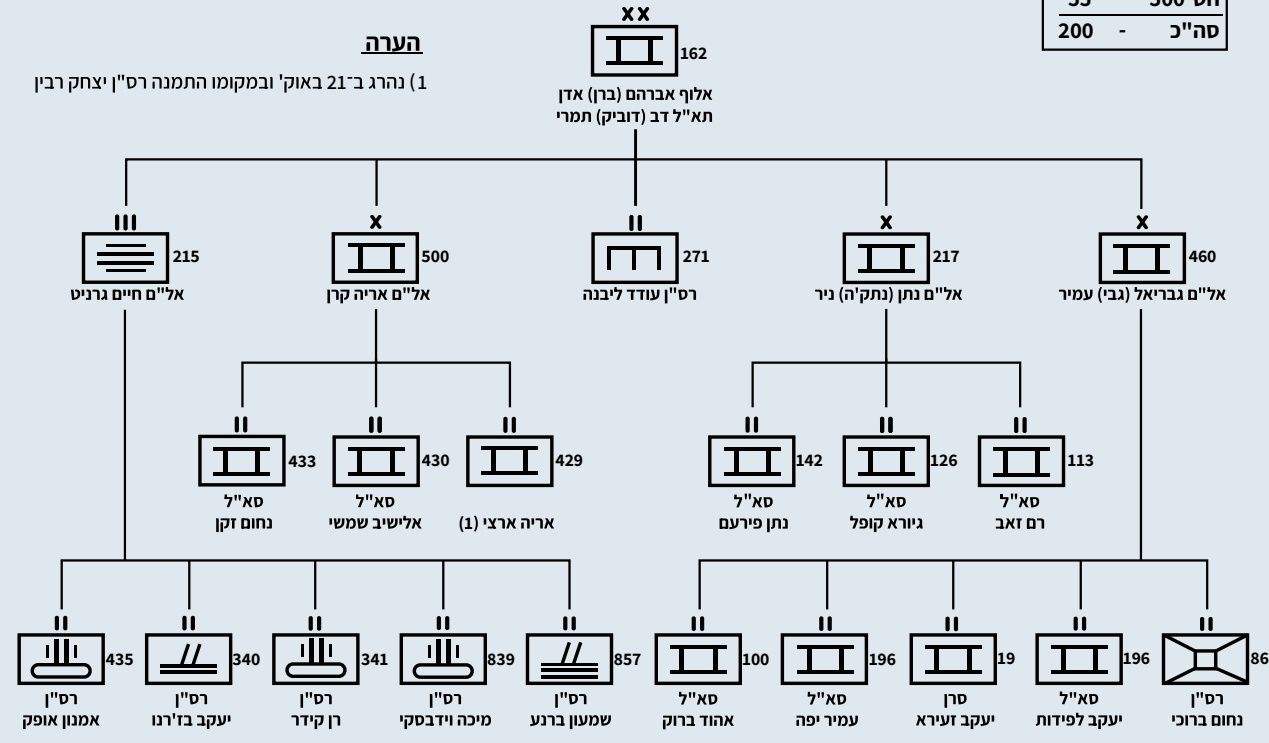

אוגדה 162 - עץ מבנה

14 באוקטובר 1973

טנקים באוג' 162	
חטי' 217	- 71
חטי' 460	- 74
חטי' 500	- 55
סה"כ	- 200

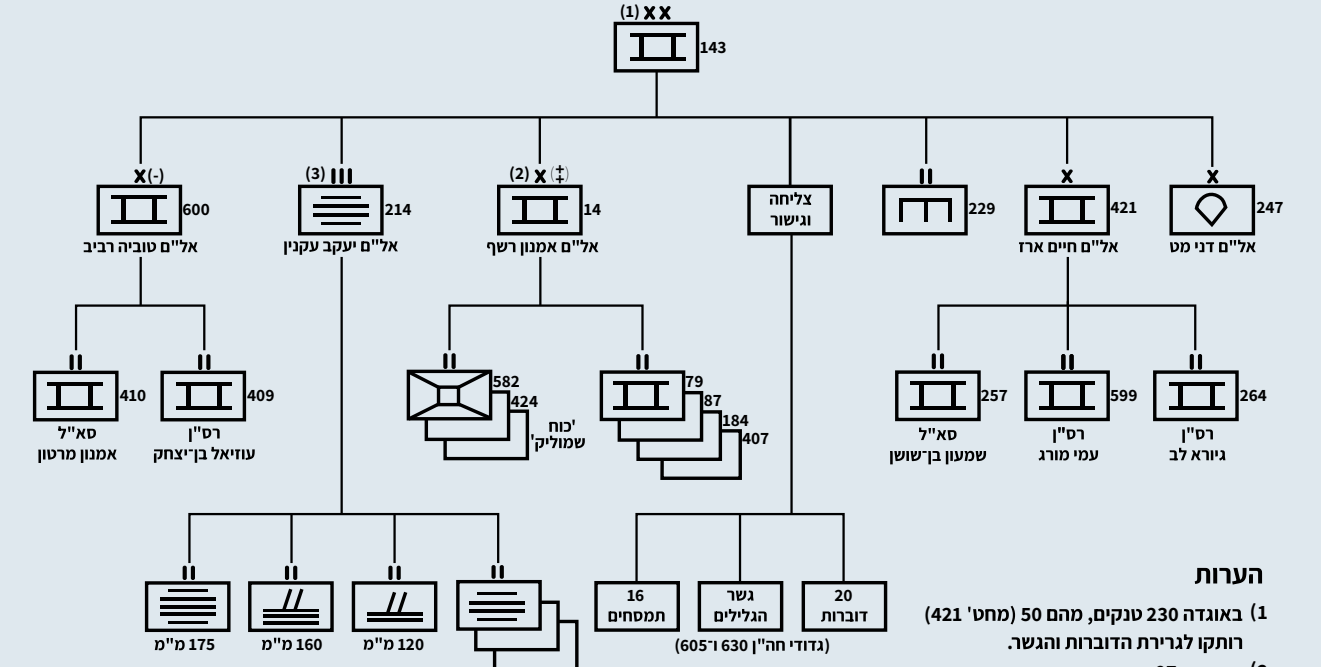
הערה
(1) נהרג ב'21 באוק' ובמקומו התמנה רס"ן יצחק רבין

סוכות - חייל צה"ל מברך על ארבעת המינים בשעת הפוגה

לקראת הצליחה - קבוצת פקודות של מפקדי אוגדה 143 במחנה טסה

'אבירי לב' - אוגדה 143

- הערות**
- באוגדה 230 טנקים, מהם 50 (מחטי' 421) רותקו לגרירת הדוברות והגשר.
 - בחטיבה 97 טנקים.
 - הסד"כ הארטילרי למבצע כלל: 6 גד"ב, 1 גד"כ, 1 גד' מטל"ר, 2 גד' מכמ"מ 160 מ"מ, 2 גד' מכמ"מ 120 מ"מ.

ההיערכות לצליחה

מבצע 'אבירי לב' נועד להתחיל בליל 15 באוקטובר. תוכנית אוגדה 143, בהתאם לקבוצת הפקודות שנערכה בבוקר אותו יום, הייתה להשיק בשעה 23:00 את גשר הגלילים בתעלה. לוח הזמנים הקצר נועד למנוע מהמצרים לגלות את ריכוז המאמץ של צה"ל בצליחת התעלה ולסכלו. האוגדה תכננה להפעיל ארבעה כוחות חטיבתיים בו זמנית: על חטיבת השריון 600 הוטל לבצע התקפת הטעיה לעבר מערך 'מיסורי' כדי להסיח את דעת המצרים ממבצע הצליחה; על חטיבת השריון 14 הוטל לכבוש את מרחב ראש הגשר שממזרח לתעלה ולאבטח את מסדרון הצליחה; על חטיבת השריון 421 הוטל לרכז, לגרוור ולקדם את אמצעי הצליחה (גשר הגלילים, דוברות היוניפלוט והתמסחים); על חטיבה 247 הוטל לחצות את התעלה בסירות גומי ולהקים ראש גשר בגדה המערבית. בפועל התגלו קשיים רבים במימוש התוכנית. קידום אמצעי הצליחה התעכב - שינוע הדוברות לתעלה, שבתחילת המבצע היו במרחק עשרות קילומטרים מיעדן, היה איטי מהצפוי. כך גם שינוע גשר הגלילים, שאורכו המלא כ-180 מ', שנגרר לאורך מסלול שאורכו יותר מ-18 ק"מ. באותו היום נמשכו הקרבות בגזרת 'כוח נמר'. בשעה 05:00 הדפו לוחמי מעוז 'בודפסט' התקפה נוספת עליו. בשעה 06:30 לערך פתחו כוחות מחטיבות 204 ו-11 את הדרך למעוז. עד תום המלחמה נותרה דרך זו פתוחה. דרומה משם פעלה חטיבה 274 לטוהר את אזור 'זרקור' ו'הברגה' מחי"ר מצרי

למטה: טנקי מגח גוררים דוברות יוניפלוט
 מימין: טנקי חטיבה 14 בסיני בשטחי כינוס לקראת המערכה על מסדרון הצליחה
 בתחתית העמוד: זחל"ם החולייה הטכנית מחליף מנוע לטנק טירן מחטיבה 274 בסיני

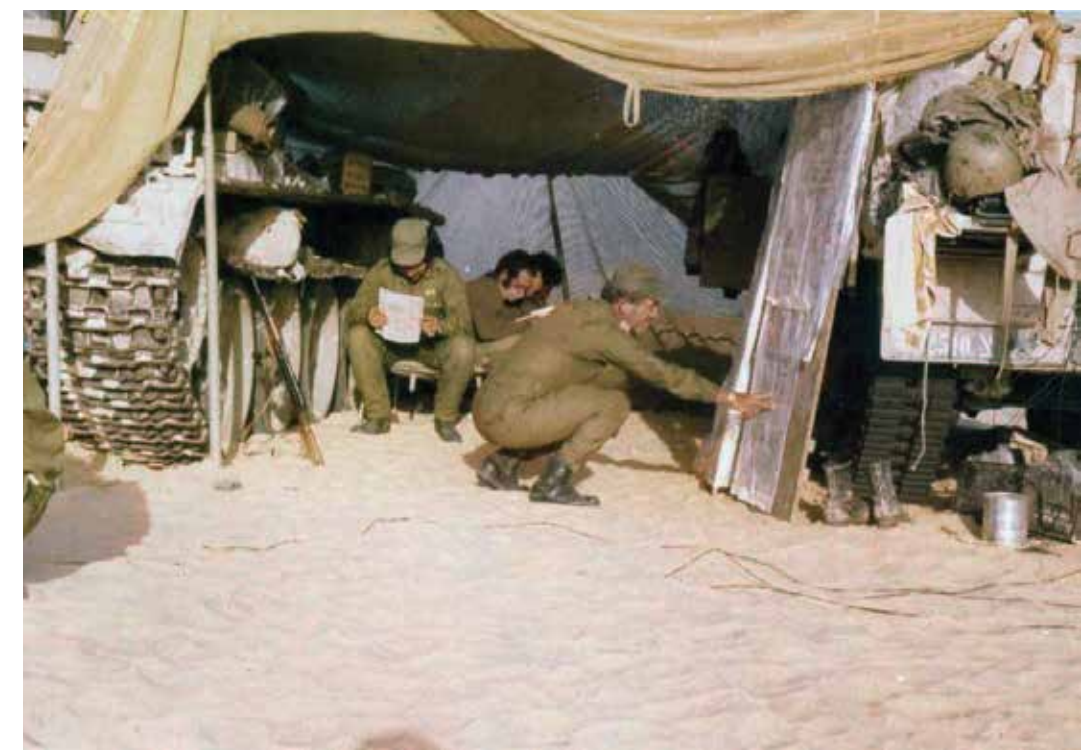

קבוצת פקודות בחטיבה 500 על מכה מנוע של ג'יפ. משמאל לימין - מח"ט 500, אל"ם אריה קרן (מצביע על המפה); הקמ"ן החטיבתי, רס"ן עודד ברלי; מג"ד 430, סא"ל אלישיב שמשי

שהתחפר בלילה בעמדות לחימה ששימשו אותה ביום הקודם, וניהלה חילופי ירי ארטילרי עם כוחות האויב. טיהור היעדים החל עם שחר ונמשך כמה שעות, שבמהלכן נתקלו הגדודים 227 ו-25 בהתנגדות עזה ובירי נ"ט רב. בלחימה זו נהרגו 12 מלוחמי החטיבה ונפגעו שישה טנקים. בגזרת אוגדה 252 הותקף עם שחר גדוד 106 בידי חי"ר מצרי באזור 'סגול 318' (בקרב ציר 'בקרן', מדרום ל'סנטימנט'). ההתקפה נהדפה באמצעות אש ארטילריה וטנקים. בשעה 17:00 לערך תקף גדוד 183 כוחות מצריים באזור 'עפרה' ('המחנה הפולני'). במגע האש הראשוני נפגעו שלושה טנקים מצריים וטנק אחד של כוחותינו. עם רדת החשכה נעצרה המתקפה, ומתחם 'עפרה' לא נכבש. בד בבד עם היערכותה של אוגדה 143 למבצע 'אבירי לב', קידמה אוגדה 162 את כוחותיה לעבר גזרת הצליחה. האוגדה נועדה לעבור דרך אוגדה 143 כשתושלם הקמת הגשרים, ולהתקדם לעבר העיר סואץ.

שר הביטחון, משה דיין, במסוק בל

אוהל המבצעים (חפ"ק) של גדוד טנקי הטיירן 227

מסדרון הצליחה ו'החוה הסינית'

נתיב צה"ל להעברת כוחות בין הגדה המזרחית והמערבית עבר בתפר שבין היערות הארמייה השנייה והארמייה השלישית בגדה המזרחית. בנתיב זה, שעבר בחלקו בשטחי 'החוה הסינית', עבר ציר 'טרטור', שפריצתו הייתה כרוכה בקרבות עיקשים שהביאו לשחיקה ולנפגעים רבים. מליל 15-16 באוקטובר ועד הפסקת האש עסקו כוחות צה"ל בפריצת המסדרון, בהרחבתו ובאבטחתו, כדי לאפשר העברת כוחות ואמצעים לאתר הצליחה תוך בלימה של התקפות אויב והתמודדות מול הפגזות ארטילריות והפצצות מהאוויר.

קרקע

'החוה הסינית' הוא כינוי למתחם מצפון מזרח לאגם המר הגדול, שכלל מבנים ומתקני השקיה שנבנו כחלק ממפעל פיתוח מצרי גדול ליישוב פליטים במערב סיני. הכוונה הייתה להכשיר 100 אלף דונמים לחקלאות ולהקים בסמוך יישובים. אל אזור זה עמדו המצרים לחבר את מפעלי תעלות המים המתוקים, שהפריחו אזור צחיח במערב התעלה ('החיץ החקלאי'). הונחו שישה צינורות מתחת לקרקעית של תעלת סואץ ונבנו בתי משאבות, שיחד נועדו לסייע להשקיית השטחים החקלאיים. חלק מהמכונות ומהמשאבות שבאתר יוצרו בבתי חרושת יפניים. מלחמת ששת הימים השביתה את המפעל ובעקבות זאת יבשו תעלות ההשקיה. חיילי צה"ל הראשונים שהגיעו למקום בסיום מלחמת ששת הימים זיהו את הכתב היפני כסיני, וכינו את המתחם 'החוה הסינית'. תוואי הקרקע באזור 'החוה הסינית' היה ברובו קשה או בלתי עביר לכוחות משוריינים - מארג של ביצות, תעלות השקיה וסוללות עפר. נוסף על כך, בעת מלחמת יום הכיפורים הטמינו המצרים אלפי מוקשים בגדות האגם המר הגדול ולאורך הצירים. מאפייני הקרקע הכתיבו את מאפייני מפגש כוחות צה"ל עם האויב במהלך המלחמה.

תמונת המודיעין

בידי פיקוד הדרום היה מודיעין, שהתעדכן בהדרגה, על היערכות האויב ב'החוה הסינית'. המודיעין עקב אחר עבודות הביצורים המצריות בגזרה ואחר צבירת הכוח בגדה המזרחית. במפה מעודכנת ל-14 באוקטובר 1973 סומן באזור צומת 'טרטור'-לכסיקון' מערך מחלקתי מוקטן, וממנו - צפונה בין אזור בית המשאבות לאזור שממערב ל'טרטור' 41' - מערך פלוגתי מוגבר. למחרת הוגדר המערך במרחב זה כמערך גדודי וב-16 באוקטובר - לאחר לילה של לחימה קשה - הוגדר כחטיבתי. חרף זמינות המידע, המודיעין לא הגיע ככל הנראה לכוחות הלוחמים בזמן. המידע הנוגע למערכי הקרקע הופק באיחור אף שזו הייתה הדרך היחידה לכוחות בשטח לעמוד על היערכות החי"ר המצרי. ועדת אגרנט בדקה נושא זה, ומן הממצאים ניתן ללמוד כי העדיפות הראשונה הייתה לאתר טנקים, נגמ"שים, זחל"מים, ארטילריה וגשרים בעוד מעקב אחר חי"ר מצרי היה חשוב פחות וקשה יותר לזיהוי. עניין זה התגלה כחשוב ביותר גם בשל הרוויה בנשק נגד טנקים, וכן בהקשר לקרב גדוד הצנחנים 890 בליל 15-16 באוקטובר.

תמונת המודיעין של אוגדה 143 הייתה שונה מהיערכות הפיקוד. מהמידע העדכני ביותר שהיה בידי האוגדה ערב הקרבות על מסדרון הצליחה עלה, שבחוה הסינית וחמישה קילומטרים ממזרח לה נמצאת "חטיבת שריון וחי"ר עם טילי נ"ט 'מליוטקה' [סאגר]", ושהחוה עצמה תוגברה בכלי נ"ט וביחידות סיוור מגדוד הסיוור של דיוויזיה 16 המצרית. ממקורות אחרים עלו סימנים לתוספת של כוחות שריון ויחידות ממוכנות משרידי דיוויזיית השריון 21. היערכות האויב אוכנה מאזור 'אמיר' וצפונה. באזור 'אמיר' ומעט צפונה לו היה ריכוז ארטילרי, ואילו הטנקים היו פרוסים באזור מהגבול הצפוני של 'אמיר' ומצפון לו לכיוון כביש אסמאעיליה ואזור 'טוסון'. אזור צומת 'טרטור'-לכסיקון' נחשב ריק מאויב. מידע דומה עלה מתצפיות של חטיבה, שזיהו ריכוז גדול מאוד של כלי רכב מצפון ל'החוה הסינית' וכן הבקקי ארטילריה.

בטרם קרב גדוד 890, כיממה לאחר קרבות חטיבה 14 על מסדרון הצליחה, לא סופק מודיעין מאוגדה 162 לחטיבה 35 על מערך האויב באזור ציר 'טרטור'. לוחמי הגדוד יצאו אל הקרב עם מפות בלבד, ללא צילומי אוויר, כשהם מצפים לפגוש חוליות של 'ציידי טנקים'.

למעלה: קו ביצורים מצרי חפור בסוללות העפר במתחם 'אמיר' (החוה הסינית)

למעלה משמאל: רופא גדוד 890, סגן ד"ר פנחס לבנה, מטפל בפצועים בתחנת איסוף הנפגעים הגדודית בקרב 'החוה הסינית'

בראש העמוד: מסדרון הצליחה - קו הביצורים המצרי באזור 'טרטור' 42, במרכז התמונה מקלע כבד מסוג ד-ש"ק מתוצרת הגוש המזרחי

מתקנים להובלת מים וחלוקתם באזור 'החוה הסינית'

האויב

באזור החוה הסינית, בפאה הדרומית של ראש הגשר של הארמייה השנייה, החל לקום מערך ההגנה המצרי ב-8 באוקטובר. לוחמי חטיבת החי"ר 16 מדיוויזיה 16 המצרית התחפרו על בסיס סוללות העפר והתעלות הקיימות, והניחו שדות מוקשים. לאחר כישלון המתקפה המשוריית המצרית ב-14 באוקטובר התרכזו בחוה גם שרידי הדיוויזיה המשוריית 21 המצרית. יחד כללו שתי הדיוויזיות, 16 ו-21, כמאתיים טנקים, מהם כ-140 בגזרת הצליחה. בחטיבת החי"ר 16, שהחזיקה את האגף הדרומי במערך של דיוויזיה 16, היו שלושה גדודי חי"ר שמספריהם 16, 17, 18, גדוד טנקים טי-54 (230), גדוד חת"ם (395) וגדוד נ"מ (345).

שני גדודי חי"ר נערכו בחזית החטיבה, מצומת 'טרטור'-לכסיקון ועד 'טרטור' 42 ומצפון לו, וגדוד נוסף נערך בעורפם. בכל גדוד היה נשק מסייע רב שכלל שש מרגמות 82 מ"מ; ארבעה תול"רים 'בי-10' ושישה תול"רים 'בי-11'. זאת נוסף על הנשק המסייע החטיבתי: מקלעי נ"מ 12.7 מ"מ, מרגמות, תותחים ומשגרי טילי 'סאגר' (מליוטקה). כל גדוד צויד בתחמושת רבה, ובכלל זה 200 כדורים לכל חייל החמוש בקלצ'ניקוב; לכל מקלע 'גורינוב' 3,000 כדורים; לכל מטול אר-פיג'י עשר פצצות; לכל תול"ר - 45 פגזים; לכל מרגמה מאה פגזים. חלק מלוחמי הגדוד צוידו גם באמצעי ראיית לילה.

הקרבות על מסדרון הצליחה

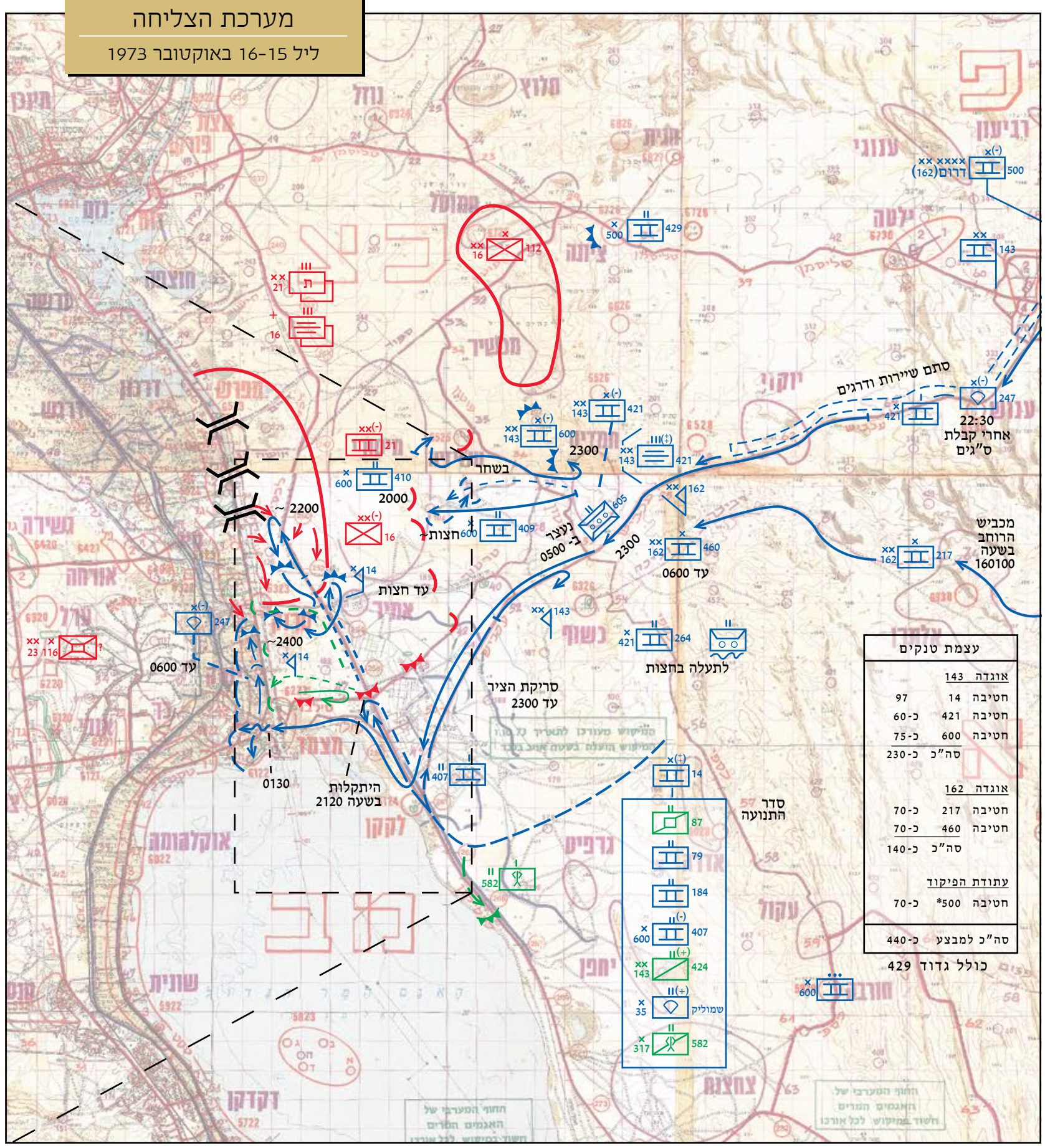

למטה: קרבות אוגדה 143 - שרידי כליים עשנים בשדה הקרב בתחנית העמוד: זחל"ם כוחותינו בצומת 'טרטור' - 'לכסיקון'

בליל 16-15 באוקטובר התברר כי התקפת ההטעיה של חטיבה 600 בכיוון 'מיסורי' התמסמסה בחלקה. הלחימה החלה בשעות הערב, כשגדוד 410 תקף לכיוון 'מיסורי' מאזור 'חמדיה'. בשעה 21:30 לערך נכנס הגדוד לשדה מוקשים מסביב לתעוז 'טלויזיה', נחלץ והותיר מאחור שבעה טנקים פגועים. בזמן התקפת ההטעיה יצאה חטיבה 14 למשימת ההבקעה שלה. החטיבה כללה ארבעה גדודי טנקים ושלושה גדודי חי"ר. גס"ר 87 נע ראשון והגיע ליעדיו ב'מצמד' וב'סרוק'. אחריו נע גדוד 79 בדרכו להיאחז בציר 'שיק' בעורף המערך המצרי, והגיע ליעדו ללא התנגדות. אולם עד מהרה הותקף בידי האויב וספג נפגעים. אחריו נסע גדוד 184, שנתקל בהתנגדות קשה באזור צומת 'טרטור' - 'לכסיקון', בפאתה המערבית של 'החוזה הסינית'. כך התברר לראשונה לאוגדה 143 שבאזור הצומת מצוי מערך מצרי מחופר שיש להכניעו כדי לפתוח את ציר 'טרטור' לתנועה. לאחר הסתבכות שני הגדודים תקפה החטיבה פעם אחר פעם - באמצעות יחידות מגדודים 582 ו-87, 599, 407 - את אזור הצומת ואת האזור שמצפון לציר 'טרטור', תוך ספיגת אבדות כבדות. עד הבוקר איבדה החטיבה 121 חללים בקרב ההבקעה, וכלי לחימה רבים נפגעו.

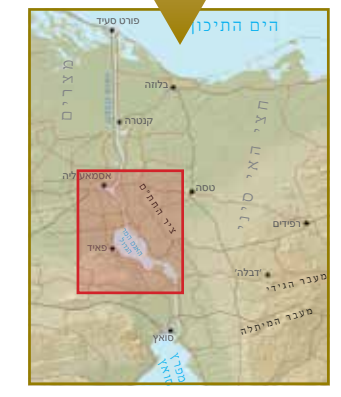
בבוקר 15 באוקטובר עשתה חטיבת הצנחנים במילואים 247 את דרכה מהמיתלה אל עבר טסה. בשעה 16:00 לערך הצטיידה בסירות גומי בציר 'עכביש' והתקדמה אל התעלה בשיירה של כ-60 זחל"מים ואוטובוסים. רכבי החטיבה פילסו את דרכם בכביש הפקוק מטסה אל אזור הצליחה, ומעת לעת ספגו אש ארטילרית בלתי יעילה. לאחר חצות הגיעה החטיבה אל חצר הצליחה בדוורסואר, ובשעה 01:25 החלה לצלוח בסירות גומי. כעבור כעשר דקות הגיע כוח החלוץ לגדה המערבית ודיווח על כך במילת הקוד 'אקפולקו'. תוך כשעה וחצי חצו את התעלה יותר מ-700 לוחמים ונערכו להגנה על ראש הגשר.

בעקבות חטיבה 247 התקדמה חטיבת השריון 421, גדוד 257 גרר את גשר הגלילים לאורך כל הלילה, אך עם אור ראשון נקרע הגשר בקרבת צומת ציר 'עכביש' עם כביש החת"ם. בעיה נוספת הייתה בנתיב הגרירה - ציר 'טרטור', שעדיין היה תפוס על ידי כוחות מצריים וטרם נפתח לתנועה. שתי פלוגות מגדוד 264 וטנקים נוספים מהגזרה הצפונית גררו את דוברות היוניפלוט, וגם מאמץ זה נתקע לאורך ציר 'עכביש'. לקראת 03:00 התברר שהתמסחים של גדוד 634 הם החלופה ההנדסית היחידה הזמינה לצליחה, ואלה התקדמו בליווי טנקי גדוד 264 לעבר חצר הצליחה והתייצבו בה לפנות בוקר. במהלך הלילה התקדמו כוחות אוגדה 162 על ציר 'ביכה', מדרום ל'עכביש'. לקראת בוקר הגיע חפ"ק האוגדה לאזור תעוז 'כשוף'.

הצליחה

לאחר הקמת ראש הגשר של הצנחנים בגדה המערבית החלה העברת כוחות השריון הראשונים מחטיבה 421. בשעה 03:30 לערך הושקו ראשוני התמסחים למי התעלה והחלה הרכבתן של דוברות התמסח. לאחר השעה 06:00 הועברו עשרת הטנקים הראשונים מגדוד 264. צבירת הטנקים של חטיבה 421 בגדה המערבית נמשכה עד השעה 10:30 לערך, כשהתקבלה פקודה ממפקדת הפיקוד להשהות את צליחתם של טנקים נוספים עד להקמת גשר הדוברות. בינתיים יצא כוח ובו עשרים טנקים ושישה נגמ"שים, בפיקוד מפקד חטיבה 421, לפשוט על בסיסי טק"א שבגדה המערבית. שלושה בסיסים הושמדו, ובתום מסע של כ-45 ק"מ בעומק השטח המצרי חזר הכוח לראש הגשר. המאמצים להרחיב את מסדרון הצליחה ולאבטחו נמשכו. קרבות חטיבה 14 באזור צומת 'טרטור' - 'לכסיקון' ועל ציר 'טרטור' נמשכו חרף שיעור האבדות הגבוה בקרבות הלילה הקודם. בד בבד ניסתה חטיבה 600 לסייע למאמצי חטיבה 14 על ידי תקיפה בכיוון מערך 'מיסורי', אך התקפתה נבלמה על ידי המצרים. בשעה 09:40 לערך תפס את הצומת כוח שריון בפיקוד מפקד חטיבה 14. על אף הישג זה לא הושלמה פתיחת ציר 'טרטור' בקרבות אותו היום. שרידי הגדודים 184 ו-79 הדפו התקפות מצריות ואבטחו את מסדרון הצליחה מצפון ומדרום.

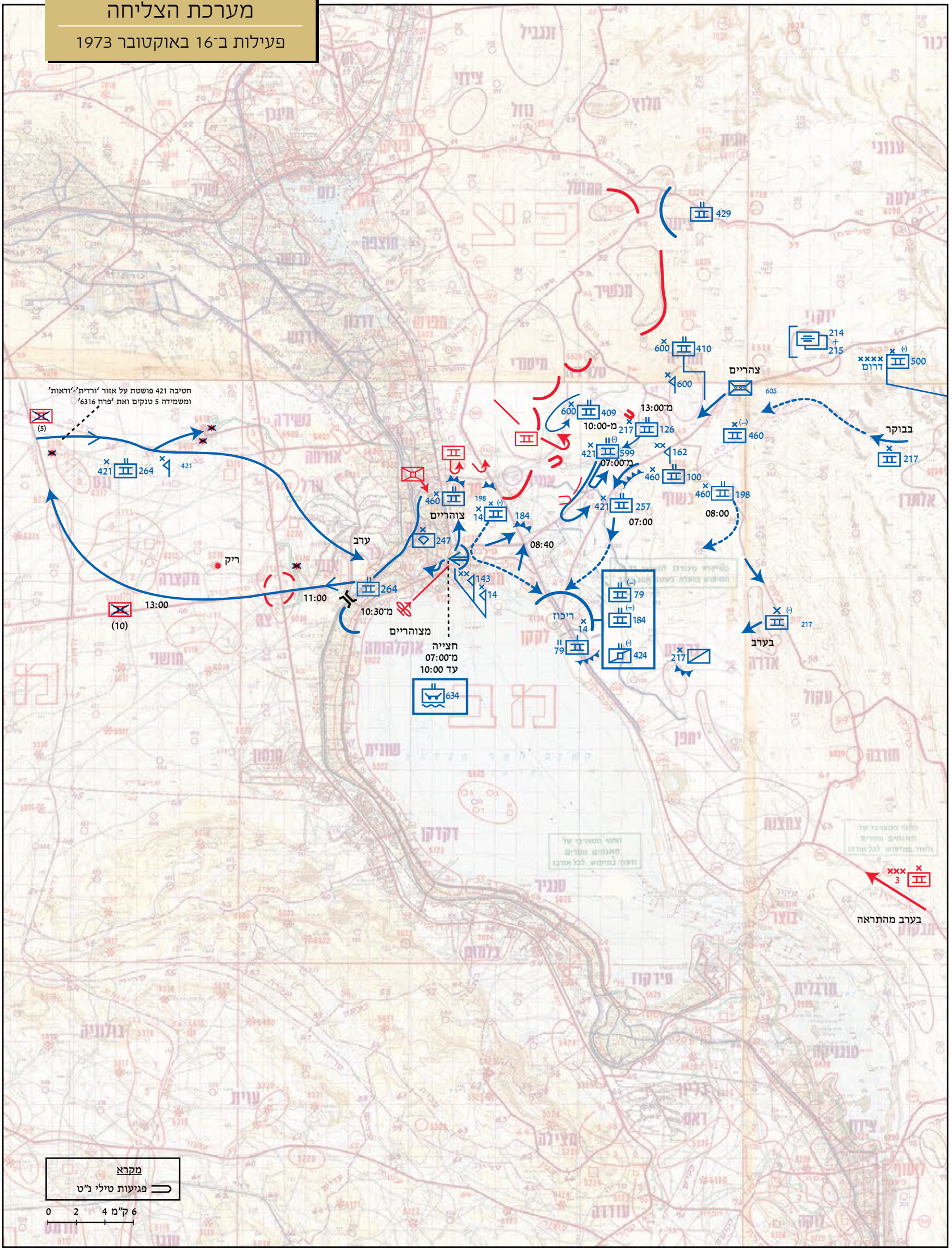
מימין: שרידי משאית זיל 157 ותותח נ"מ 37 מ"מ נגרר בצד הכביש בסיני רחוק מימין: דחפור מעמים גליל של גשר הגלילים על מוביל

צליחת התעלה - ראשוני הטנקים מגדוד 264 של חטיבה 421 בגדה המערבית, בוקר 16 באוקטובר

מערכת הצליחה פעילות ב'16 באוקטובר 1973

החלה התקפת טנקים מצרית על הצליחה. ראשוני הטנקים הצריכים להיפגעו. דחפורי המעמים נגררו לכל אורכו.

בערב מהתראה

המרחב שבין מעוז 'מצמד א' ל'מצמד ב', שממנו יצאו הכוחות שצלחו את התעלה, נודע בכינוי 'חצר הצליחה'. בשטח זה - כקילומטר מרובע - התמקמו גורמי פיקוד, הנדסה ולוגיסטיקה, ושהו בו גם כוחות לוחמים שהמתינו לתורם לצלוח. החצר הצפופה הפכה למטרה מרכזית עבור המצרים, שריכזו עליה אש כבדה, שהוערכה בכ־100 אלף פגזים ורקטות, בנוסף לתקיפות אוויר אינטנסיביות. במקום נערכו תאג'דים של גדודי ההנדסה 634 ו-605, שטיפלו תחת אש במאות פצועים שנפגעו במקום או פונו אליו מהגדה המערבית. חלק מהפינוי מ'מצמד' לעורף נעשה בידי אנשי גדוד רפואה 295. מתוך כ־6,000 פצועים שפונו למתקני אשפוז עורפיים במהלך המלחמה - מרביתם מחזית הדרום - כ־700 נפגעו במערכת הצליחה. בין הנפגעים באזור החצר היו גם מספר שבויים מצריים, שטופלו בטרם פונו. על החצר הגנו תותחי נ"מ 20 מ"מ מגדודים 207 ו-208, שהפילו רבים מהמטוסים התוקפים, וצוללנים מחיל הים, שהשתתפו בהגנת הגשר מפני צוללנים מצריים.

בראש העמוד: חצר הצליחה סמוך למעוז 'מצמד'

במרכז משמאל: חטיבה 14 מתארגנת ללחימה, 16 באוקטובר

טנקי מגח על גבי דוברת תמסח

למעלה: פינוי נפגעים מחזית הדרום באמצעות מסוק, 16 באוקטובר

מימין: טנקים פגועים מחטיבה 14 באזור מחטת חמסה, על ציר 'לכסיקון', מדרום לציר 'סילבר', 16 באוקטובר

בראש העמוד: מג"ד 890, סא"ל איציק מרדכי (מצביע על המפה), וסמח"ט 35, סא"ל אמנון ליפקין שחק (אוחז במפה), בקבוצת פקודת בחטיבה 35

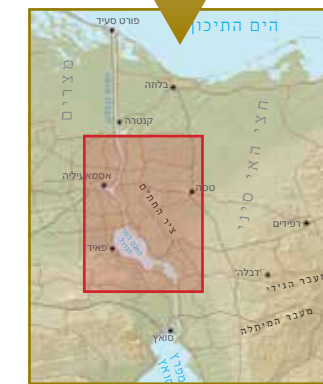
מעט לפני הצהריים צורפה גם אוגדה 162 למאמצי הרחבת מסדרון הצליחה. עד אותה עת, בזמן לחימתה של אוגדה 143 על המסדרון ובזמן מאמצי ההקמה את ראש הגשר ולקדם את אמצעי הצליחה, נותרה מרבית אוגדה 162 בעתודה. בשעות הבוקר החלה חטיבה 460 להתקדם לכיוון ראש הגשר. בשעה 11:00 לערך הגיע גדוד 198 לחצר הצליחה ונערך לחצות את התעלה. אולם בעקבות הנחיית הפיקוד להשהות את העברת הטנקים הופנה הגדוד לסייע לאוגדה 143, ונשלח להחליף את גדוד 184 ממערב ל'חוה הסינית'. בשעה 13:45 החלה התקפת שריון מצרית מ'מיסורי' לכיוון דרום-מזרח. ההתקפה נהדפה על ידי חטיבה 217 וגדוד 409 מחטיבה 600. חטיבות 460 ו-217 נשלחו לסייע למאמצי פתיחת ציר 'טרטור', אולם לנוכח ההתנגדות המצרית, בשעות אחר הצהריים ביקש מפקד אוגדה 162 להסתייע בצנחנים לטיהורו. גדוד 890, שבאותו היום הועבר מפיקוד מר"ל, נערך בלילה לסריקה רגלית בין הצירים 'טרטור' ו'עכביש'. בשעות הערב, בעקבות התרעה מודיעינית, נשלחה חטיבה 217 להיערך באזור 'כשוף' להתקדמותה של חטיבת טנקי טי-62 מצרית מכיוון דרום.

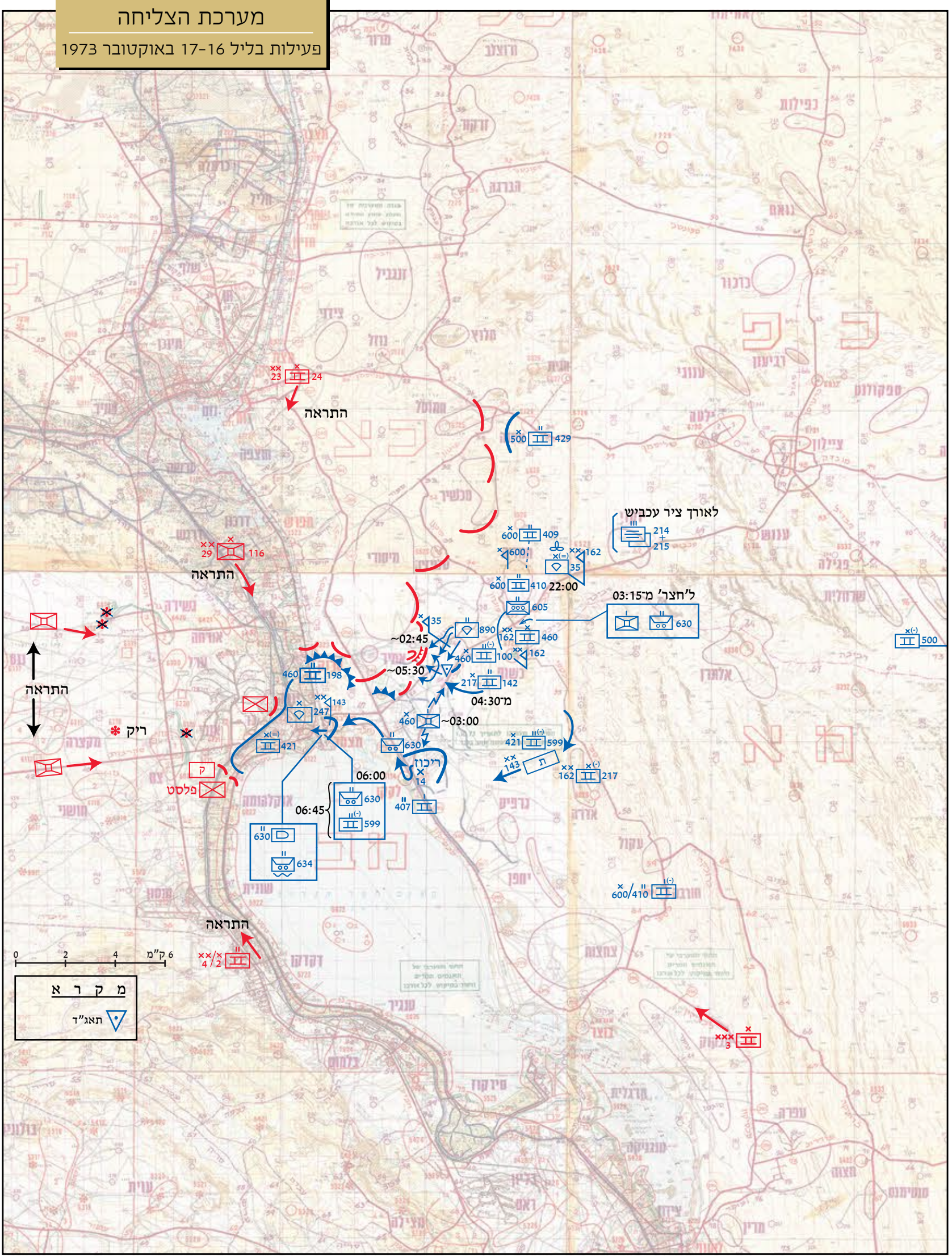
לחימת אוגדה 162

בליל 17-16 באוקטובר עסקה אוגדה 162 בשתי משימות עיקריות: פתיחת ציר 'טרטור' להעברת גשר הגלילים וקידום הדוברות בציר 'עכביש' להקמת הגשר הראשון שעל גדות התעלה. שתי משימות אלו היו חשובות לתגבור אחיזת צה"ל בגדה המערבית בכוחות נוספים להעברת סיוע ואספקה. את הצבת הגשר על התעלה קבע מפקד החזית כתנאי להמשך העברת כוחות מערבה.

בשעות הלילה, בעקבות כישלון כל הניסיונות הקודמים לפתוח את ציר 'טרטור', ניסתה אוגדה 162 לפתוח אותו על ידי סריקה רגלית של גדוד הצנחנים הסדיר 890 מחטיבה 35. על הגדוד הוטל לטהר את המרחב שבין הצירים 'עכביש' ו'טרטור' מחוליות צידי טנקים ולפתוח אותם לתנועה. הגדוד יצא למשימתו בחיפזון רב ובלי שהייתה בידי תמונה מודיעינית ברורה על היקף והיערכות כוחות האויב בגזרה.

למעלה: העמסת פצועי גדוד 890 מהקרבת ציר 'טרטור' על גבי מסוק מימין: טנק גורר דוברת יוניפלוט

בשעה 00:30 יצא גדוד 890 למשימתו והחל לסרוק לאורך ציר 'טרטור' מצומת 'טרטור' - 'עכביש' מערבה. בשעה 02:45, בהגיעו לאזור 'טרטור' 42, נתקל במערך גדודי מצרי חפור שעצר את התקדמותו והסב לו נפגעים רבים. הגדוד החל להיחלץ מההיתקלות ונזקק לסיוע. בשעה 04:00 נשלח גדוד השריון 100 לסייע בחילוץ הפצועים, אך בשל החשכה התקשה לאתר את מיקומם המדויק של לוחמי גדוד 890. כשעה לאחר מכן נתקל גם גדוד 100 במערך המצרי, נקלע לקרב קשה, ותוך כדי לחימה הצליח לחבור אל הצנחנים ולסייע בחילוץ הנפגעים באמצעות טנקים וכוחות חרמ"ש מהגדוד ומגדוד 142. רוב הנפגעים חולצו עד השעה 09:00 בבוקר. בשטח נותרו חפ"ק חטיבה 35 וחלק מלוחמי הגדוד, שפזרו בהמשך היום. בקרב ההיתקלות ובחילוץ נהרגו 51 לוחמים וכ-130 נפצעו, מרבית הנפגעים היו מגדוד 890.

טוביה מורג מטפל בפצועיו של גורי ששון, לוחם גדוד 890. שחולץ משדה הקרב, ליל 17-16 באוקטובר

בעת לחימת גדוד 890 בציר 'טרטור' נעשו מאמצים לקדם את דוברות היוניפלוט של הגדודים 605 ו-630 בציר 'עכביש'. בשעה 02:30 שלחה האוגדה כוח סיור לסרוק את ציר 'עכביש', וזה עבר את הציר ללא התנגדות. בהמשך קודמו הדוברות, ועד השעה 04:00 הן עברו את צומת 'טרטור' - 'עכביש'. ההתקדמות מערבה נמשכה כשכוחות הנדסה פינו את ציר התנועה מכלים פגועים וממוקשים. תוך כשעתיים הגיעו הדוברות אל 'לקקן', ומשם קודמו לחצר הצליחה, הושקו אל המים וחוברו לגשר במאמץ שנמשך עד שעות אחר הצהריים ביום המחרת.

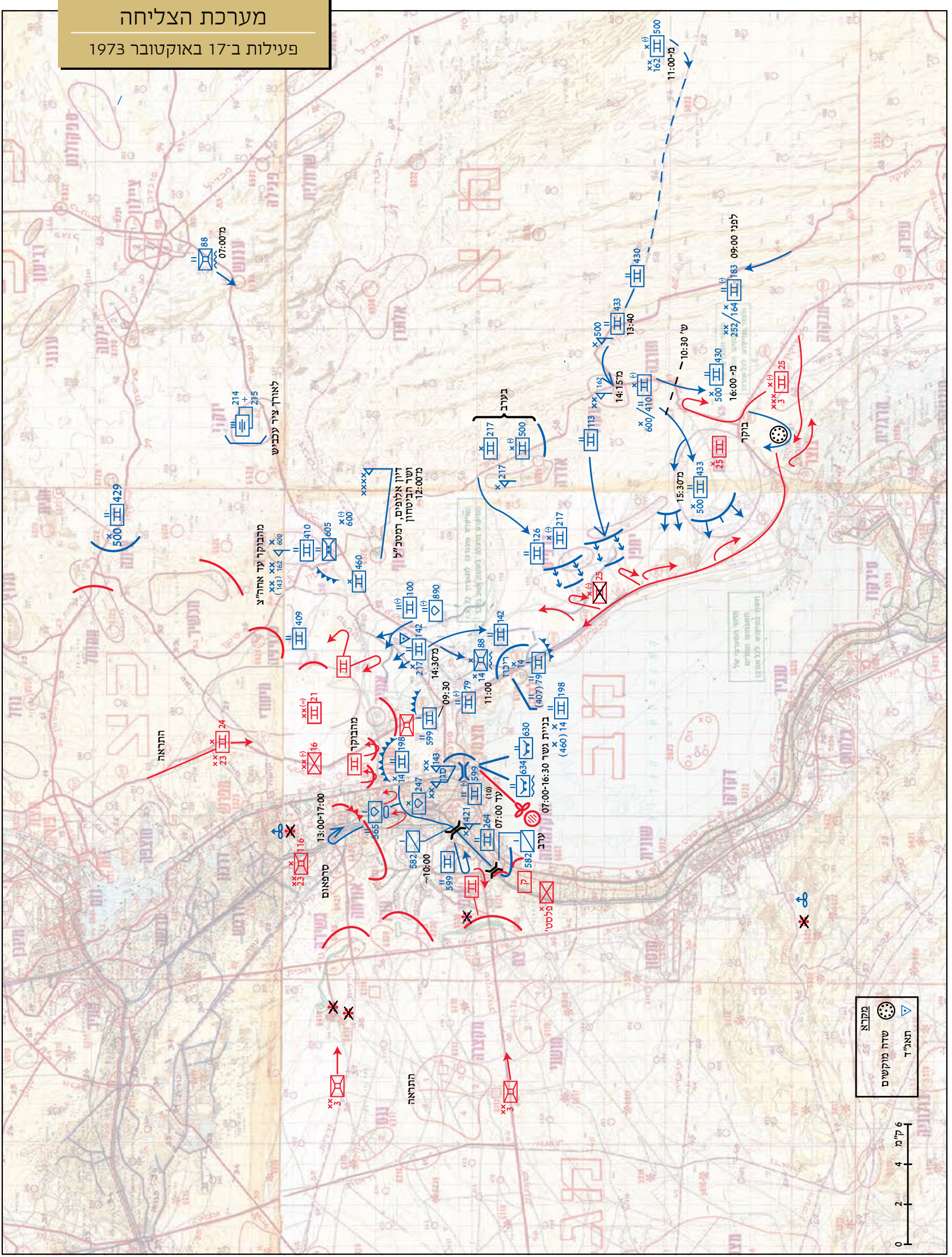
מערכת הצליחה - היום השני

למטה: ירי של משגרי רקטות שלל מגדוד 17, 270 באוקטובר
בתחתית העמוד: טנק שוט חוצה את גשר הדוברות מערבה

בבוקר 17 באוקטובר נמצאה אוגדה 143 משני צידי התעלה, כשהיא מאבטחת את ראש הגשר ממערב ואת מסדרון הצליחה ממזרח. בשעה 07:15 החלה הקמת גשר הדוברות. בשעות הבוקר נפתחה הפגזה ארטילרית מצרית לעבר ראש הגשר, וזו הסבה נפגעים, ופגעה בכמה דוברות. מפקד האוגדה שרון שאף להעביר כוחות נוספים מערבה כדי ליטול את היוזמה ולהתקיף את הכוחות המצריים בטרם יתקפו התקפת-נגד. אולם הנחיית פיקוד הדרום, שלא להעביר טנקים לגדה המערבית עד הקמת גשר הדוברות, מנעה זאת. במפגש מפקדים שנערך בצוהרי היום קבע הרמטכ"ל שאוגדה 143 תישאר אחראית למסדרון הצליחה, לגשרים ולאבטחת הכוחות הצולחים, בעוד אוגדה 162 תהיה הראשונה לצלוח עם שתי חטיבות שריון, ותצא למשימת הרחבת ראש הגשר בגדה המערבית.

הלחימה באזור מסדרון הצליחה וראש הגשר של אוגדה 143 נמשכה. לאורך היום יזמו המצרים כמה התקפות, אולם הן נבלמו בידי חטיבה 14 באזור 'החוה הסינית' שממזרח לתעלה ובידי חטיבה 421 על גשרי תעלת המים המתוקים שממערב לתעלה. בשעות הבוקר נמשך חילוף פצועי גדוד 890 מהקרב שבציר 'טרטור'. עם זאת, לגדוד ולמפקדת החטיבה הותר לסגת רק בשעה 15:00. בד בבד פעלה האוגדה גם בגדה המערבית. כוח מגדוד הצנחנים במילואים 565, בליווי טנקים מחטיבה 421, התקדם בציר 'מסכה' לאורך תעלת המים המתוקים שמצפון לראש הגשר, ונקלע לקרב מדרום לכפר סרפאום (מתחם 'אורחה'). היחלצותו נמשכה עד השעה 17:00. בקרב זה ספג הכוח אבדות קשות: 12 לוחמים נהרגו ו-22 נפצעו.

למעלה: קבוצת פקודות, במעגל הפנימי (משמאל לימין): מפקד אוגדה 162, אלוף אברהם אדן; מפקד חזית הדרום רא"ל (מיל) חיים בר-לב; שר הביטחון, משה דיין; מפקד אוגדה 143, אלוף אריאל שרון; בגבו למצלמה - סגן מפקד אוגדה 162, תא"ל דב תמרי; צוהרי 17 באוקטובר

בעמוד ממול: תוצאות המארב לחטיבת השריון 25 המצרית על גבי תצלום אוויר מה־19 באוקטובר, 14:00

במהלך היום ניסו המצרים לתקוף את מסדרון הצליחה מצפון ומדרום. מצפון תקפה חטיבת שריון 24 המצרית, ונבלמה סמוך לציר 'שיק' על ידי חטיבה 14. מדרום תקפה חטיבת השריון 25 המצרית, שהייתה מצוידת בטנקי טי-62. עם שחר זוהתה התקדמות החטיבה המצרית צפונה על ציר 'לכסיקון' לחוף האגם המר, ופיקוד הדרום נערך לארוב ולפגוע בה. בשעות הבוקר נתקלה בכוח של חטיבה 164 באזור 'חבקוק', ולקראת הצוהריים נתקל חלוץ החטיבה המצרית בכוח של חטיבה 14 מדרום 'ללקן'. בד בבד תקפה חטיבה 217 את אגף חטיבה 25 המצרית, ובהמשך נשלח גדוד מחטיבה 500 לחסום את דרכי המילוט של הטנקים המצריים. השמדת עיקר כוחה של החטיבה המצרית הושלמה עד השעה 17:00 - הושמדו כ־50 טנקים בלי אבדות לכוחות צה"ל. הבסת החטיבה המצרית אפשרה לפיקוד לשחרר כוחות מאוגדה 162 לאבטח את האגף הדרומי של מסדרון הצליחה, כדי לקדם את מאמץ הכרעה בגדה המערבית.

למטה: טנק מצרי בוער בגדה המערבית בעקבות קרב עם גדוד 264 מחטיבה 421, 17 באוקטובר

למטה מימין: קרבות 'החוה הסינית' - טנק מצרי פגוע מדגם טי-55, סמוך לבתי המשאבות במתחם 'אמיר'

בשעות אחר הצוהריים הושלמה הקמת גשר הדוברות - הגשר הראשון שעל התעלה. על אף השלמתו התעכב מעבר אוגדה 162 עד הלילה, וזו החלה לנוע רק לקראת חצות, לאחר התארגנות כוחותיה ומילוי מחדש. הראשונה לחצות את הגשר הייתה חטיבת השריון 460. במהלך היום נפגעה דוברת תמסחים אחת, מתוך השלוש, ויצאה מכשירות.

מערכת הצליחה - היום השלישי

עם שחר 18 באוקטובר היו בגדה המערבית כ-160 טנקים, בהם טנקי חטיבות 217 ו-460 מאוגדה 162, שצלחו במהלך הלילה. מעבר אוגדה 162 לגדה המערבית סימן את השלמתו של שלב נוסף בתוכנית 'אבירי לב' ואת תחילתה של הכרעת האויב.

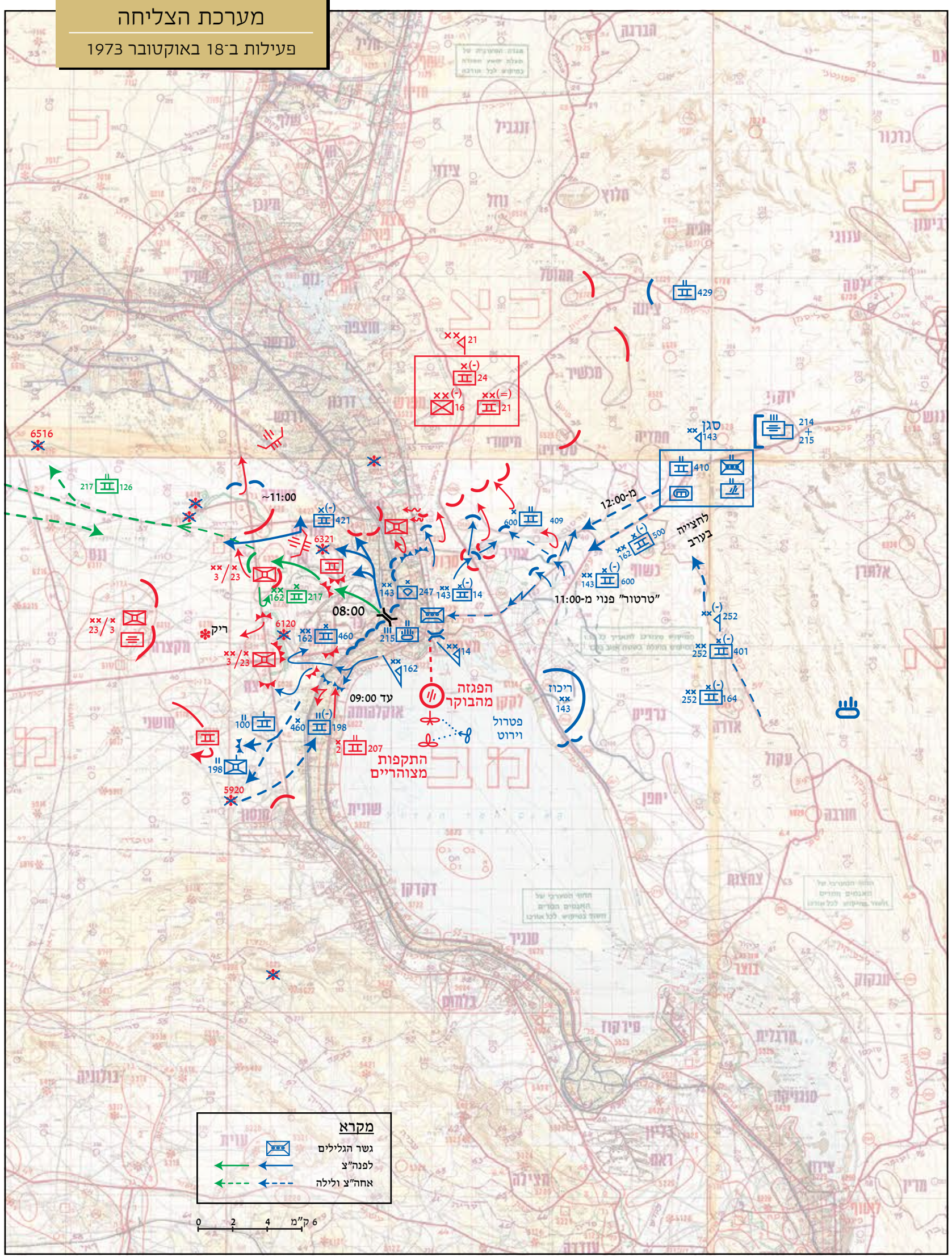
בשעות הבוקר החלה יציאת יחידות אוגדה 162 מראש הגשר. בצפון מאחז צה"ל שבגדה המערבית פעלה חטיבה 217, שיצאה בשעה 06:00 לערך מראש הגשר לעבר מחנות אבו סולטן. החטיבה נתקלה בהתנגדות האויב, והתגברה עליה בסיוע חטיבה 421. עד החשכה ניקתה חטיבה 217 את ציר 'חיפה' מאויב ופרצה חסימה מצפון ל'צח'. מדרום לה פעלה חטיבה 460, שבשעות הבוקר, בסיוע כוח מחטיבה 421, בלמה התקפה משוריינת מדרום לראש הגשר. בשעה 09:00 לערך פרצה מערבה כדי לכבוש את מתחם 'אורי'. בשעה 12:00 לערך נבלם המשך ההתקפה מערבה לעבר 'צח' בעקבות התנגדות מצרית ובשל מחסור בתחמושת ובדלק. חטיבה 421 מאוגדה 143 התקדמה

בשעות הבוקר בעקבות חטיבה 217 עד ל'גשירה' ולציר 'ורדית', ובדרכה השמידה מערך ארטילרי במחנות אבו סולטן. במהלך התקדמות הכוחות בגדה המערבית פגעו במערך טק"א מצרי, ובכך סייעו לפתיחת המרחב האווירי של אזור הצליחה לפעילות חיל האוויר.

בגדה המזרחית נמשכו המאמצים לאבטח את ראש הגשר, לפתוח את ציר 'טרטור' ולקדם את גשר הגלילים. בשעות הבוקר התקדמה חטיבה 600 לעבר ציר 'טרטור' ודרום מתחם 'מיסורי'. באותה עת היה המערך המצרי שעל ציר 'טרטור' בנסיגה, ועם התקדמות החטיבה התברר שהכוחות המצריים פינו את עמדותיהם בקרבת הציר וניתן לפתוח אותו לתנועה. פתיחתו עד צומת 'טרטור'-'לכסיקון' הושלמה בשעה 11:00, ולאחר מכן חודשו מאמצי אוגדה 143 לקדם את גשר הגלילים אל התעלה. ציר התנועה פונה ממוקשים והוכשר בידי כוח הנדסי, ולאחר פינויו נגרר הגשר בידי גדוד 410 מחטיבה 600.

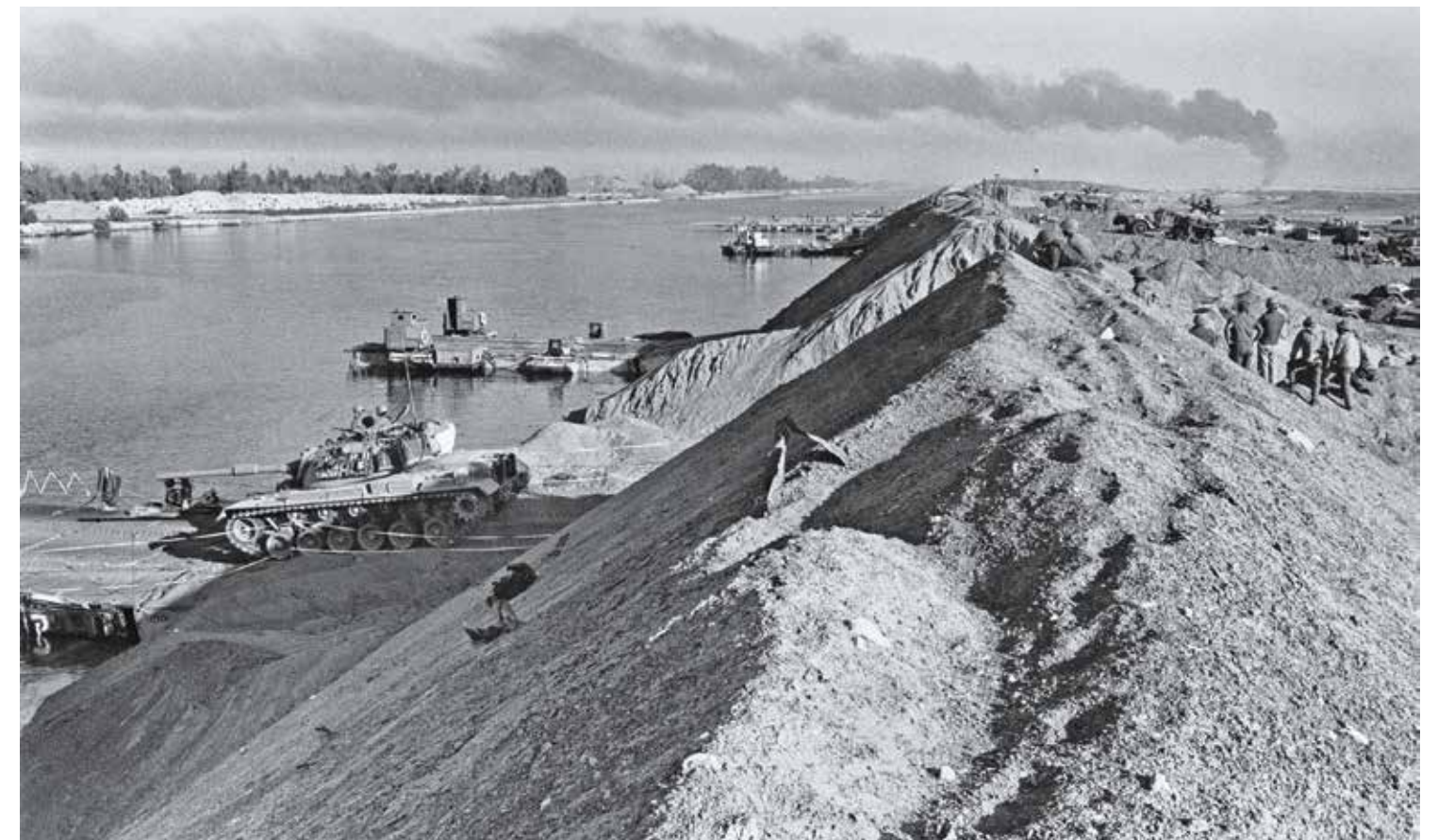
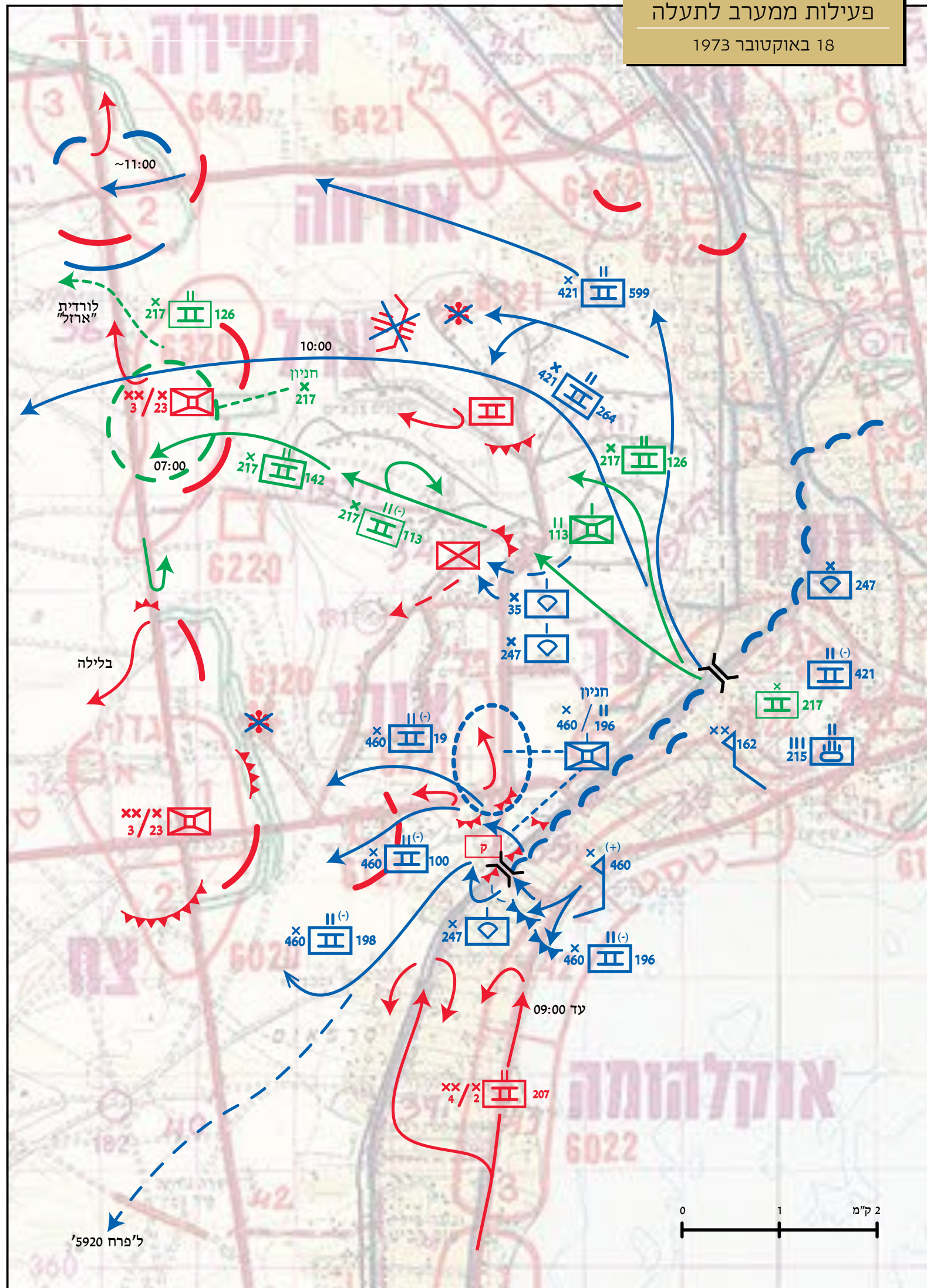
למטה: טנק מגנח חוצה את התעלה על גבי דוברת המסח בתחתית העמוד: גדוד 126 מחטיבה 217 לאחר חציית התעלה, 18 באוקטובר

מערכת הצליחה פעילות ב-18 באוקטובר 1973

פעילות ממערב לתעלה

18 באוקטובר 1973

אזור חצר הצליחה - טנק מגנח חוצה את התעלה על גשר, מצפון לו דוברת יוניפלוט ודוברת תמוסח

עד הגעתו לתעלה הותקף גשר הגלילים מספר פעמים במטחי ארטילריה מצרית ובהפצצות מטוסים מצריים. בשעה 18:00 לערך הסתיימה גירתו אל חצר הצליחה, וכוחות ההנדסה החלו לפרוץ את סוללת העפר שעל גדת התעלה. השקת הגשר הושלמה מעט לאחר חצות ופתחה ציר לוגיסטי נוסף להעברת כוחות, אמצעי לחימה, סיוע ואספקה לכוחות צה"ל שבמערב התעלה. התקפה נוספת בגזרת מסדרון הצליחה נערכה בשעות אחר הצהריים על ידי חטיבה 14 לעבר מתחם 'החוזה הסיני' - 'אמיר'. המתחם נכבש עד השעה 17:00 ללא התנגדות רבה.

לנוכח הרחבת מסדרון הצליחה ולנוכח העברת הלחימה לגדה המערבית פעל צה"ל לתגבר את כוחותיו מעבר לתעלה. אחר הצהריים הוחלט לתגבר את כוחות אוגדה 162 בחטיבה 500, שעד אותה עת שימשה כוח עתודה פיקודי. בשעות הערב חצתה החטיבה את התעלה. נוסף על כך רוכז רוב אוגדה 252 לחצייה זו, וחטיבות 401 ו-164 יצאו מגזרתן לכיוון ראש הגשר.

גשר הגלילים נגמר על ידי גדוד 410 מחטיבה 18,600 באוקטובר

הסיוע המנהלתי

ערב מלחמת יום הכיפורים התבסס רובו של מערך ההספקה על מתקנים בסיני, וחלקו על מרכזי הספקה במרכז הארץ. התוכניות האופרטיביות נבנו על פי הערכה שהמלחמה בחזית זו תמשך כ-10 ימים, והמלאים הוכנו בהתאם. המתקן הלוגיסטי המרכזי בסיני היה ברפידיים, ובסיסי משנה היו בביר תמדה, בביר חסנה ובאזור רומני. ברפידיים רוכזו מצבורי הדלק והשמנים, מחסני תחמושת, מזון וחלפים. המערך המנהלתי בעוצבות הלוחמות התבסס על אגדי תחזוקה אוגדתיים, שכל אחד מהם כלל גדוד הספקה, גדוד שרותי חימוש וגדוד רפואה. תכנון מערך זה, שבו עיקר הסיוע המנהלתי מרוכז בדרג האוגדתי, נבנה על חשבון יחידות המנהלה החטיבתיות, שעצמאותן הלוגיסטית צומצמה. מצב הגדודים היה שונה - להם היו רכבי הספקה שלהם, ששימושו להובלת אספקה מהמתקנים הלוגיסטיים בסיני אל הגדוד.

עם פרוץ הלחימה עמד המערך באתגר קשה, שלא תאם את הליכי התכנון ובניין הכוח עליהם התבסס. בשונה מהחטיבות, שגיוסן וזרז ותנועתן לחזית זכתה להעדפה, זכו יחידות הסיוע המנהלתי לקדימות נמוכה בצירי התנועה. האספקה ושירותי החימוש התעכבו בדרכם לחזית, ונאלצו לפלס את דרכם באיטיות בצירי תנועה פקוקים וגדושים. מצב זה היה בעייתי גם בשל יציאתן של יחידות קרביות רבות לחזית ללא השלמת זיווד ובמחסור גדול בתחמושת, בדלק ובאמצעי לחימה. לבעיות אלו התייחס הרמטכ"ל בהערכת מצב ב-6 באוקטובר: "אחת הבעיות של כוחותינו היא גם הארגון הלוגיסטי המשובש. יצאנו למלחמה ישר מהימ"חיים [מחסני החירום], לכן הגש"חיים [גדודי שרותי החימוש] והפלה"סים [פלוגות ההספקה] וכל הדברים האלה הם קרעים קרעים".

על אף שבתחילת המלחמה הפריעו בעיות אלו לניהול הלחימה השוטף, תוך מספר ימים התייצב הסיוע המנהלתי וסיפק מענה הולם לצרכי הלחימה. הסיוע התנהל כסדרו עד שלב הצליחה, וכמעט לא הושפע מפעילות האויב. לאחר מעבר כוחות פיקוד הדרום לגדה המערבית צריך היה להתמודד עם צוואר הבקבוק שנוצר באזור חצר הצליחה והגשרים, ולפרוס ריכוזי תחזוקה קדמיים ממערב לתעלה.

מערך התחזוקה
בפיקוד הדרום
24-6 באוקטובר 1973

- מקרא**
- שלב החיגונה
 - חטיבת לפליחה
 - לחימת פגזים
 - ▲ כפק
 - 1 כק חילוי-חיים
 - 2 נק חילוי-דלק
 - 9 ראש אור/סדה (חיתה)

מערך ההספקה בחזית הדרום

דרג ג' - מרכזי
הספקה מטכ"ליים

תקן גדוד הספקה של אוגדת שריון

42 קצינים	44X רכבי פיקוד ומנהלה	94X רכבי משא מסוגים שונים
510 חיילים	17X מנופים	29X מכליות דלק
	9X מלגזות	13X מכליות מים

דרג ב' - אוגדת השריון
מלאי ראשוני לכל טנק:
תחמושת: 18 פגזים (כדורים)
דלק: 10 שעות מנוע
מזון: 24 שעות

תקן גדוד טנקים

15X רכבי משא מסוגים שונים
4X מכליות דלק
1X מכליות מים

נתוני צריכה והספקה

זחלים	טוירן 5	אמ"50\51	מגח 3	שוט קל	כ"פגזים במשאית
--	*43	*55	*59	*69	200
12	18.5 (+10)	19	23	20	שעות מנוע
240	653 (+285)	755	1,425	1,190	כמות דלק במיכל בליטרים

מנה בסיסית ליום לחימה ל-5 לוחמים (לא כולל פירות, ירקות ותוספת פחמימות)

מנת קרב ('חמישיה') אחת שוקלת כ-5.5 ק"ג

הקצבת מים לחייל ליום 11 ליטר (קיץ)

כ"פגזים במשאית 900 מנות קרב במשאית

כ"6,000 ליטר מים במכלית

*מלאי פגזים בבטן הטנק **כ-6,800 ליטר דלק במכלית

פלוגת השריון
הכוח הלוחם

דרג א' - גדוד השריון
מלאי ראשוני לכל טנק:
תחמושת: 12 פגזים
דלק: 8 שעות מנוע
מזון: 48 שעות (בגדוד ובפלוגות)

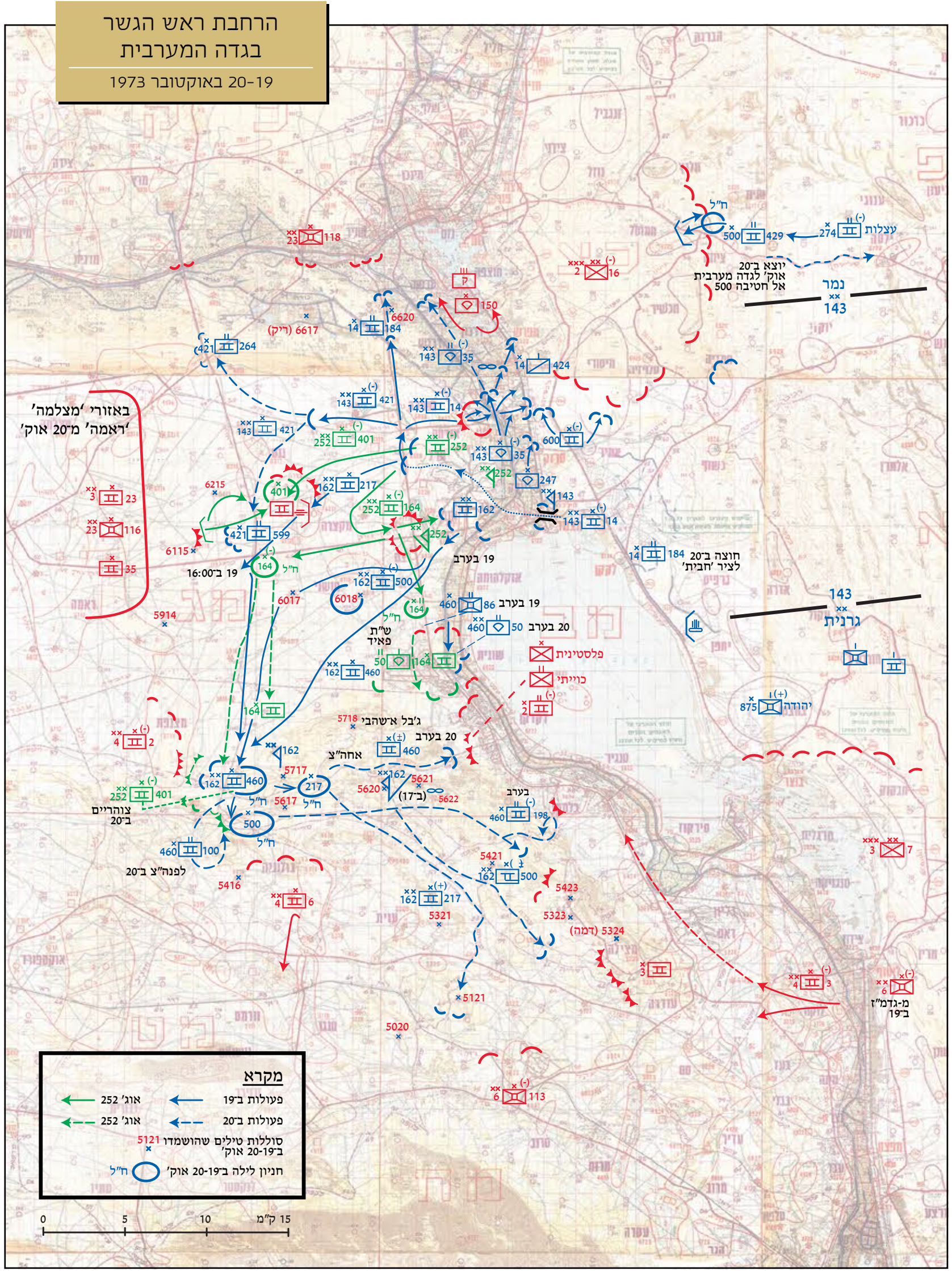
הרחבת הפריצה בגדה המערבית

ב־19 באוקטובר פעלו בגדה המערבית שלוש אוגדות: 143, 162 ו־252. באוגדה 143, שהתמקדה בביסוס ראש הגשר בגדה המערבית, עברה במהלך היום חטיבת השריון 14 את התעלה שעל גשר הגלילים, והצטרפה לכוחות האוגדה שממערב לתעלה - חטיבת הצנחנים 247 וחטיבת השריון 421. משימתה העיקרית של האוגדה ממערב לתעלה הייתה לתקוף את מתחם 'אורחה' בסיוע חטיבה 14, ולטהר את החיץ החקלאי כלפי צפון לעבר אסמאעיליה. באזור 'אורחה' נתקלה חטיבה 14 בהתנגדות קשה, כבשה את המתחם, ועד החשכה עסקה בטיהורו. בד בבד התקדמה חטיבה 421 עד צומת 'נורה'-'חבית', מדרום-מערב לאסמאעיליה. במהלך היום תוגברה האוגדה בחטיבת הצנחנים הסדירה 35 כדי להרחיב את ראש הגשר צפונה ולטהר את החיץ החקלאי במקביל לחטיבה 247. אוגדה 252 הגיעה בבוקר 19 באוקטובר אל ראש הגשר וצלחה עם שתי חטיבות שריון מוקטנות, 401 ו־164. עד שעות הצהריים עסקה האוגדה בכיבוש מתחם 'צח' ובטיהורו, וסייעה לאוגדה 162 בלחימתה באזור 'מקצרה'. בשעות אחר הצהריים קיבלה האוגדה אחריות לאבטח את אגף פעילות צה"ל שממערב לראש הגשר, ובכך שחררה את אוגדה 162 מהצורך לעסוק באבטחת האגף והעורף. אוגדה 162 פתחה במתקפה כלפי דרום עם שתי חטיבות השריון, 460 ו־217, ובהמשך הצטרפה אליה גם חטיבת השריון 500. ההתקפה נערכה ממערב לרכסי ג'ניפה, דרך 'מקצרה', צומת הצירים 'ודאות'-'סקרנות' ועד אזור צומת הצירים 'ודאות'-'ויטמין'. באותו היום השמידה האוגדה כמה בסיסי טילים וכוח שריון ובו כשלושים טנקים, שהיה בדרום מתחם 'מקצרה'.

ממזרח לתעלה חולקו שוב גזרות הלחימה. גזרת 'כוח נמר' הורחבה עד ציר 'טליסמן', ובה פעלו חטיבות 11, 204 ו־274. על הגזרה המרכזית עדיין הייתה אחראית אוגדה 143 באמצעות חטיבה 600, שאבטחה את מסדרון הצליחה. מדרום לה הייתה גזרתו של 'כוח גרנית' - כוח משימתי בפיקוד ראש מטה אוגדה 252, אל"ם ישראל גרנית, שכלל את חטיבה 875 וכוחות נוספים מחטיבה 164. בשעות אחר הצהריים בגזרת 'כוח נמר' תקף גדוד 429, שהיה תחת פיקוד חטיבת השריון 274, את 'חמוטל'. התקפת הגדוד נבלמה, והכוחות נסוגו לעבר צומת 'טליסמן'-'פוטון'. חטיבה 600 התקדמה לעבר 'מיסורי' ולאורך התעלה שממזרח לה.

למטה: ירי תותח מתנייע אם־107 'רומח', 19 באוקטובר
בתחתית העמוד: טנק מפיקוד חטיבה 14 חוצה את גשר הגלילים אל הגדה המערבית, 19 באוקטובר

"חצינו את תעלת סואץ" - דף קרבי שפרסם מח"ט 14, אל"ם אמנון רשף, לאחר צליחת התעלה, 20 באוקטובר

ניסתה להתקדם עד צומת 'ויטמין'-חבית', אך נבלמה בידי כוחות שריון מצריים; חטיבה 500 התקדמה על רכסי ג'ניפה ונתקלה בהתנגדות של חטיבת שריון מצרית שתקפה מאזור 'מצילה' ו'עודדה'; במהלך היום חסמה חטיבה 217 את ציר 'עשור' ואת מסילת הברזל קהיר-סואץ (ציר 'ראי'). נוכח התקדמות צה"ל גברה ההתנגדות המצרית: המערכים המצריים בגדה המערבית עובו בכוחות נוספים, נורתה אש ארטילרית רבה לעבר מסדרון הצליחה, וחיל האוויר המצרי פעל להשמיד את הגשרים שעל התעלה.

ב־20 באוקטובר אחר הצהריים הושק גשר נוסף על התעלה, וזכה לכינוי 'גשר הצנע'. הגשר הורכב מחלקי גשר קצר שנותר במחנה זיקים. גשר זה הועבר אל החזית וחובר באופן מאולתר אל דוברות נוספות כדי להשלים את האורך הדרוש לחציית התעלה.

בראש העמוד: כוחות חטיבה 500 ביציאה מראש הגשר המערבי אל החיץ החקלאי, 19 באוקטובר

במרכז: חייל צה"ל על אבן דרך בציר 'מסכה', 24 קילומטרים מדרום לאסמאעיליה

אוגדה 162 בחצר הצליחה

חטיבת המחץ

כ"ד בתשרי תשל"ד
20 באוקטובר 73

דף קרבי

מספר 2

מפקדים וחיילים!

אנו עומדים בעיצומה של מלחמה אשר דורג לא ידע כמות. מלחמה מרה נכפתה עלינו והאויב העומד מולנו אינו מבקש את מדבריות סיני, הוא מבקש את נפשה של מדינת ישראל.

אנו שבלמנו את פלישתו, אנו שהבאנו עליו את המכה העיקרית בגזרה המרכזית - אנו עוברים עתה לשלב הבא המכין את חיסולו המוחלט של האויב.

לאחר שלושה עשר ימי לחימה עיקשת ורצופת מעשי גבורה, חצינו את תעלת סואץ ויום זה ירשם כיום הסטורי בתולדות החטיבה.

אין מלים בפי לתאר את רוח הלחימה, המסירות וההקרבה שגיליתם בימי קרבות אלה. חטיבת המחץ הביסה כוחות אויב שעלו עליה עשרות מונים ובקרבות גבורה אלה רשמנו פרק מפואר בתורת הלחימה של צה"ל.

מאז פתח האויב במערכה השמידה החטיבה למעלה משלוש מאות טנקים והכחידה מספר חטיבות חי"ר.

מלחמה זו עלתה לנו בקרבנות יקרים ומצויים אנו למלא את משאלתם של הנושלים ולהביא לנצחון מוחלט.

לוחמי חטיבת המחץ
נהלום ולא נחדל
נמחץ וננצח!

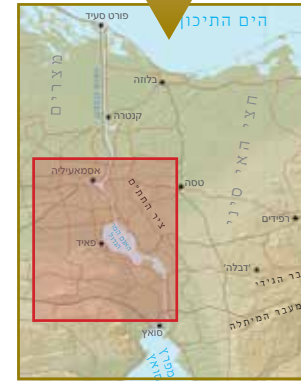
אלוף משנה א.
מפקד החטיבה

ב־20 באוקטובר בגדה המערבית המשיכו כוחות פיקוד הדרום במתקפה שמטרתה לאגף את הארמייה השלישית, תוך שיפור האחיזה מצפון לראש הגשר ובגדה המזרחית. אוגדה 143 הרחיבה את שליטתה ממערב לראש הגשר ומצפון לו; חטיבה 421 התקדמה מערבה עד צומת הצירים 'ארזל'-'ודאות'; חטיבות 35 ו-14 התקדמו לעבר אסמאעיליה בשטחי החיץ החקלאי תוך טיהור השטחים שנתפסו. חטיבה 14 ניסתה לסייע למאמצי חטיבה 600 בגדה המזרחית בירי מרמפות טנקים שתפסה בגדה המערבית; אוגדה 252 הרחיבה את גזרתה דרומה בעקבות התקדמות אוגדה 162, ובלמה מתקפות מצריות באזור 'מצנפת' ו'בולוניה'; חטיבה 401 פעלה באגף המערבי של האוגדה וניהלה קרבות עם כוחות שריון מצריים; חטיבה 164 פעלה באגף המזרחי, וכבשה את שדה התעופה פאיד ('סנסון'); אוגדה 162 התקדמה דרומה כדי לחסום את ציר סואץ-קהיר ('סרג') לכיוון דרום-מזרח, אל עבר גדת האגם המר; חטיבה 460

הלחימה בגדה המערבית

בימים 22-21 באוקטובר פעלו כוחות פיקוד הדרום בשלושה מאמצים מרכזיים: התקדמות אוגדה 162, בסיוע אוגדה 252, לעבר העיר סואץ כדי לכתר את הארמייה השלישית; הרחבת שליטת צה"ל בצפון הגדה המערבית לעבר אסמאעיליה וביסוסה בידי אוגדה 143; הרחבת מסדרון הצליחה בגדה המזרחית על ידי התקפה משולבת של חטיבה 600 ושל חטיבה 274 לעבר 'מיסורי' ו'חמוטל'.
ב-21 באוקטובר פרצו אוגדות 162 ו-252 דרך מערכי ההגנה העורפיים של הארמייה השלישית תוך בלימת התקפות נגד מצריות שהאטו את התקדמותן. אוגדה 162 התקדמה כשחטיבות 500 ו-217 פועלות באגפה המערבי ועוסקות בבלימה של התקפות מצריות באזור ציר 'עשור' ובסיס הטילים 'פרח 5121'. חטיבה 460 פעלה באגפה המזרחי, באזור ציר 'חבית', מדרום לשדה התעופה פאיד, וטיהרה את אזור צומת 'ויטמין'- 'חבית' למעבר הדרגים. במהלך יום הלחימה פגעה האוגדה בכ-50 טנקים מצריים והשלימה את טיהור מרחב הלחימה מסוללות הטילים. אוגדה 252 תפסה את מרחב 'מצפנת', ניהלה קרבות עם שריון מצרי ואיבטחה את האגף המערבי.

למטה: מטרות בוערות ממערב לתעלה בעקבות לחימת חטיבה 421: סוללת טילי נ"מ, רכב מצרי בוער ומשגר טילים מצרי
מימין: צליחת תוחתי רומח אם-107, 21 באוקטובר

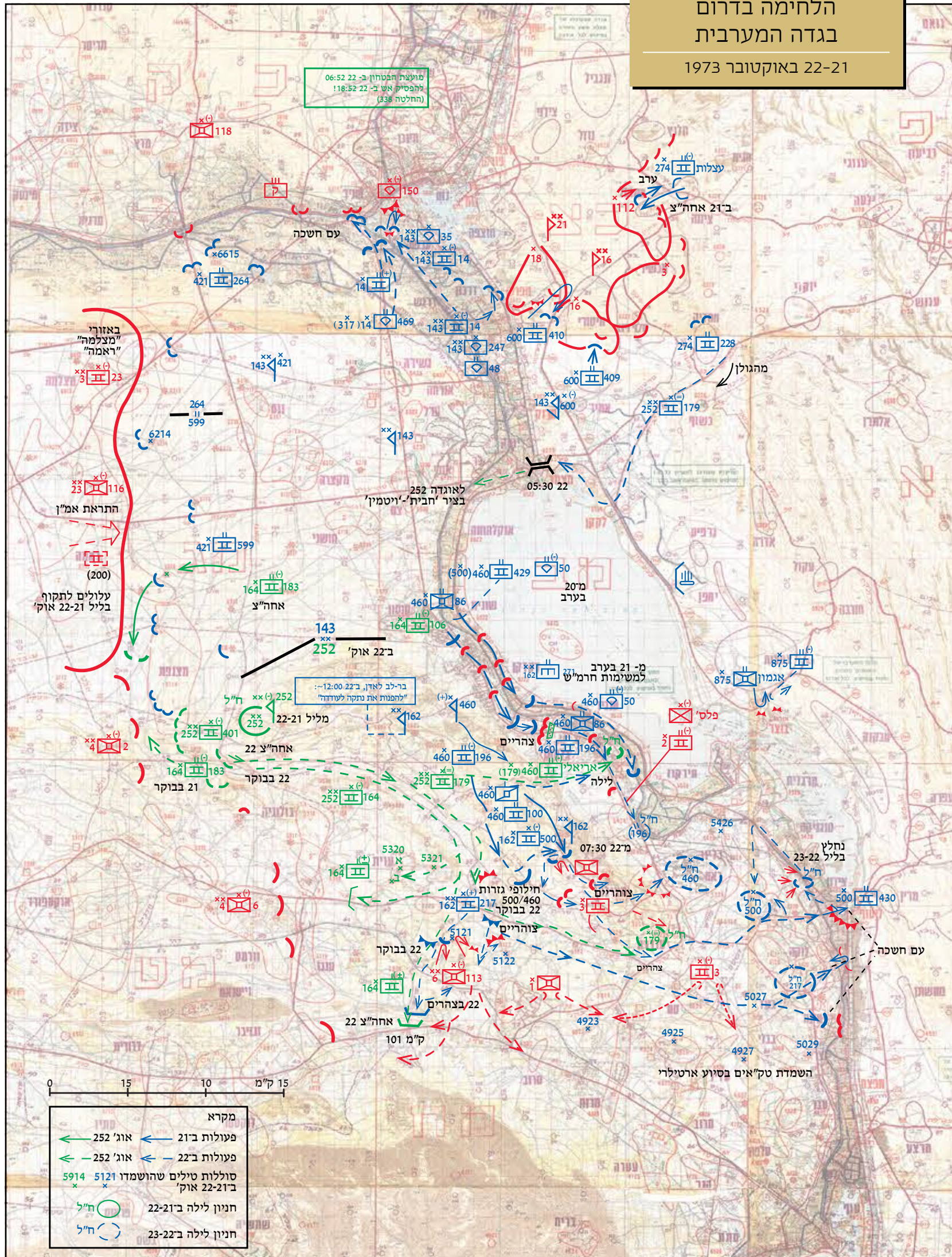

גזרת אוגדה 143 נמשך טיהור החיץ החקלאי. חטיבות 14, 35 ו-247 התקדמו צפונה לעבר פאתי אסמאעיליה. חטיבה 14 השתלטה על עמדות (רמפות) טנקים בגדת התעלה וסייעה מהן לחימת חטיבה 600 ממזרח לתעלה. חטיבה 421 אבטחה את אגף האוגדה המערבי.
באותו היום ערכו כוחות צה"ל כמה התקפות יזומות בגדה המזרחית. בשעה 12:00 נערך ניסיון לכבוש את מעוז 'בוצר' על ידי גדוד משימתי ('כוח אלמוג') מ'כוח גרנית', שלא צלח. התקפה נוספת נערכה ביוזמת מפקדת חזית הדרום לעבר 'חמוטל' ו'מיסורי' במטרה להרחיב את מסדרון הצליחה. בשעה 15:15 תקפו הגדודים 409 ו-410 מחטיבה 600 את 'מיסורי', לאחר סיוע אווירי לא אפקטיבי. גדוד 410 נבלם עקב התנגדות עזה שהסבה לו נפגעים רבים: עשרים מלוחמיו נהרגו, שמונה נפלו בשבי ו-22 נפצעו. מתוך 26 מטנקי הגדוד בתחילת יום הלחימה נותרו בסופו ארבעה טנקים כשירים בלבד. בד בבד נאחז גדוד 409 בדרום 'מיסורי', ועצר את התקדמותו לאחר שפגע בכוח שריון מצרי. באותה עת תקף כוח גדודי משימתי ('כוח עצלות') מחטיבה 274 את 'חמוטל'. המתקפה נבלמה לנוכח ההתנגדות המצרית. שבעה לוחמים נהרגו, 23 נפצעו, וחמישה כלים משוריינים נותרו בשדה הקרב. עם בוקר 22 באוקטובר נמשכה ההתקדמות לעבר העיר סואץ. עד שעות הצהריים הגיעה אוגדה 162 אל ציר סואץ-קהיר ('סרג') וחסמה אותו. חטיבה 217 נעה באגף האוגדה המערבי והגיעה עד שעות הצהריים לעמדות השולטות על ציר 'סרג', תוך הדיפת התקפה של כוחות חרמ"ש מצריים. מעמדותיה פגעה החטיבה בכלי רכב מצריים רבים שנועו על ציר 'סרג' ולאורך מסילת הברזל ('ציר 'ראי'). חטיבה 500 הדפה גם היא בעת התקדמות התקפה מצרית ממערב ל'מצילה', באזור 'פרח 5323', ופגעה בכ-20 טנקים. בשעות הצהריים דורבנו שתי החטיבות לנוע במהירות מזרחה במטרה לקבוע עובדות בשטח לקראת כניסתה לתוקף של הפסקת האש באותו הערב. עם חשכה הגיעו שתי החטיבות אל רכס שלופה ואל החיץ החקלאי שמדרום לאגם המר.

איש מודיעין ישראלי מצית סיגריה לטייס מצרי שבו, 21 באוקטובר

הלחימה בדרום הגדה המערבית 22-21 באוקטובר 1973

טנקי שוט 500 מחטיבה 500 צולחים את התעלה על גשר הדוברות, 22 באוקטובר

בגדה המזרחית נערכו קרבות מקומיים. בשעה 15:00 לערך הדפה חטיבה 274 התקפה מצרית באזור 'חמוטל', ולקראת חשכה כבשה חטיבה 11 את תעוז 'מורר' שבצפון סיני. בשעה 15:00 תקף 'כוח גרנית' את מעוז 'בוצר' פעם נוספת, אך נתקל בהתנגדות מצרית ונסוג. לפעילות כוחות צה"ל בימים אלו הייתה השפעה רבה על מאפייני סיום המלחמה. התקדמות צה"ל בגדה המערבית האיצה את השיחות על הפסקת האש, והביאה את מועצת הביטחון להכריז על החלטה 338, שהורתה להפסיק את הלחימה ב-22 באוקטובר בשעה 18:52. עד מועד זה חסם צה"ל את עורק ההספקה הראשי של הארמייה השלישית, ציר סואץ-קהיר, במרחק כ-100 ק"מ מהבירה המצרית ואת ציר אסמאעיליה-קהיר במרחק כ-97 ק"מ מהבירה. במהלך היום טוהר מרחב הלחימה בגדה המערבית מסוללות טילי קרקע-אוויר, ובעקבות זאת נפתחו השמיים לפעילות חיל האוויר ללא מגבלה, וזו סייעה ללחימה באופן ניכר. חרף הכרזת מועצת הביטחון לא פסקה האש בחזית הדרום והלחימה נמשכה.

תדלוק טנק מגוז מגדוד 100, חטיבה 460, ממערב לתעלה

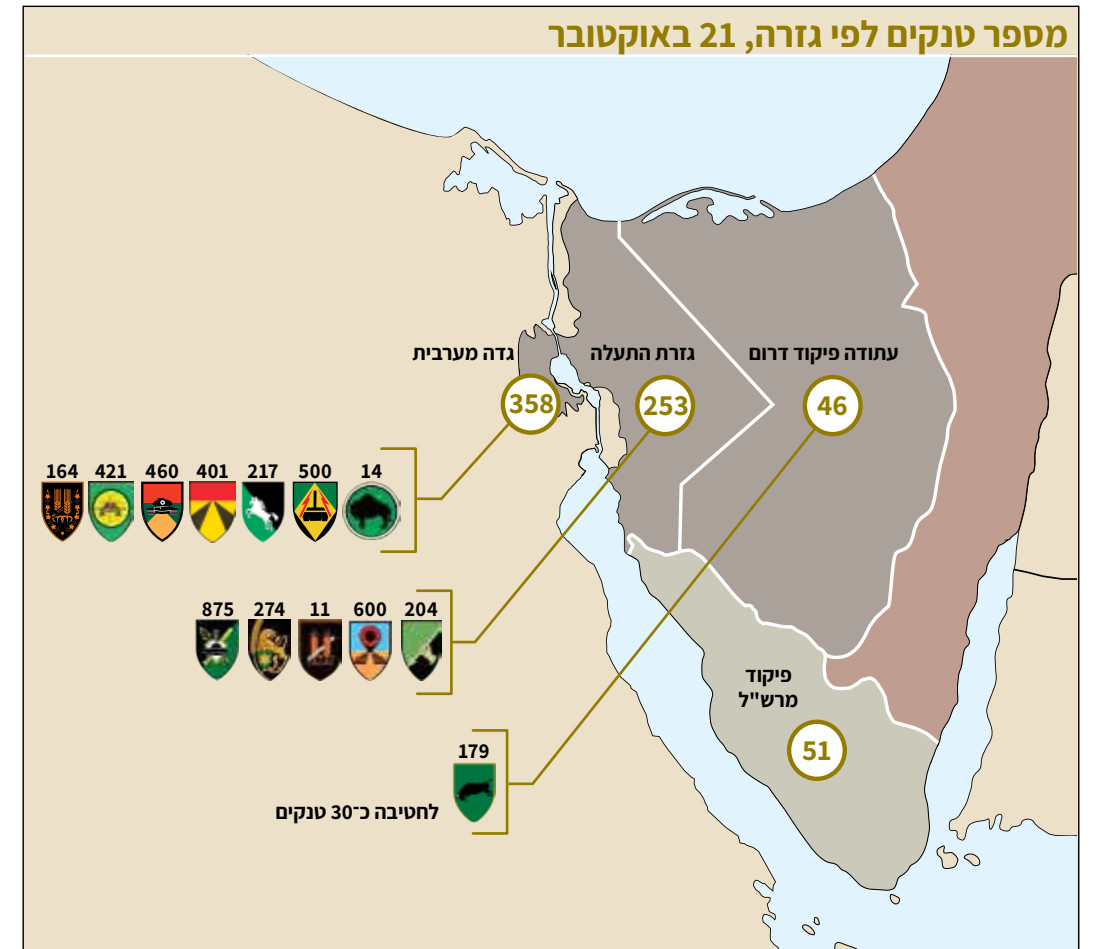
למעלה: פינוי פצועים במסוק מחזית הדרום, 21 באוקטובר
מימין: לחימת חטיבה 500 באזור רכסי ג'בל ג'ניפה, 22 באוקטובר

באותו הזמן פעלה חטיבה 460 באגף האוגדה המזרחי, התקדמה עד המתחמים 'בליון' ו'ראם', ופתחה את ציר 'חבית' לתנועת כוחות לוגיסטיים. לאחר רדת החשכה הותקף גדוד 430 בחניון לילה ב'טסט 74' ונחלץ מהקרב לאחר שאיבד כתשעה טנקים.

בד בבד עם התקדמות אוגדה 162 מזרחה התייצבה אוגדה 252 על ציר 'סרג', והתקדמה מערבה עד צומת הצירים 'עשור'-'עריש'. במהלך היום תוגברה האוגדה בחטיבת השריון המוקטנת 179, שהועברה לחזית סיני לאחר לחימה בחזית הצפון.

בצפון הגדה המערבית התרחבה גזרתה של אוגדה 143. עם התקדמותן של אוגדות 162 ו-252 דרומה נמתחה גזרת האוגדה משדה התעופה פאיד ('סנסון') בדרום ועד פאתי אסמאעיליה בצפון. במהלך היום עסקה האוגדה בטיהור החיץ החקלאי ובהתקדמות איטית צפונה. בשעה 18:00 התקדם כוח מחטיבה 35 לעבר אסמאעיליה על ציר 'מסכה', נתקל בהתנגדות ונזקק לסיוע ולחילוץ. כוחות מחטיבה 14 התקדמו צפונה ותפסו כמה גשרים מעל תעלת המים המתוקים שבציר 'חבית'.

כיתור הארמייה השלישית

לאחר שהמצרים הפרו את הפסקת האש במשך הלילה, יכלו הכוחות להמשיך בהתקדמות ולהשלים את כיתור הארמייה השלישית. עם בוקר 23 באוקטובר נדרשה אוגדה 162 לעסוק בטיהור מרחב הלחימה שנכבש ובו המחנות, המתקנים והריכוזים הלוגיסטיים של הארמייה השלישית (מצפון לגזרת 'מינה' ו'לוקה'). לשם כך תוגברה האוגדה בכוחות חי"ר וצנחנים. הטיהור התנהל באיטיות, ובמהלכו נתפסו שבויים מצריים רבים. בשעות הצוהריים פנתה האוגדה להשלים את כיתור הארמייה, והחיסה את כוחותיה דרומה, לעבר מתקני התעשייה שממערב לסואץ. רוב כוחות הטנקים רוכזו למשימה זו, בעוד כוחות החרמ"ש והחי"ר, שרוכזו תחת פיקוד סגן מפקד האוגדה, תא"ל דב תמרי ('כוח דוביק'), נותרו לעסוק בטיהור השטחים שנתפסו. עד שעות הערב התקדמה חטיבה 460 דרומה, לעבר החוף המערבי של מפרץ סואץ, ללא התנגדות של ממש, והגיעה עד צומת 'סרג'-'מרפק'. חטיבה 500 התייצבה מצפון לעיר סואץ. חטיבה 217 המשיכה לטהר את שטחי הלחימה בעורף, הסמוכים לגדת התעלה שמדרום לאגם המר. 'כוח דוביק' השתלט על חצי האי כברית וטיהר אותו.

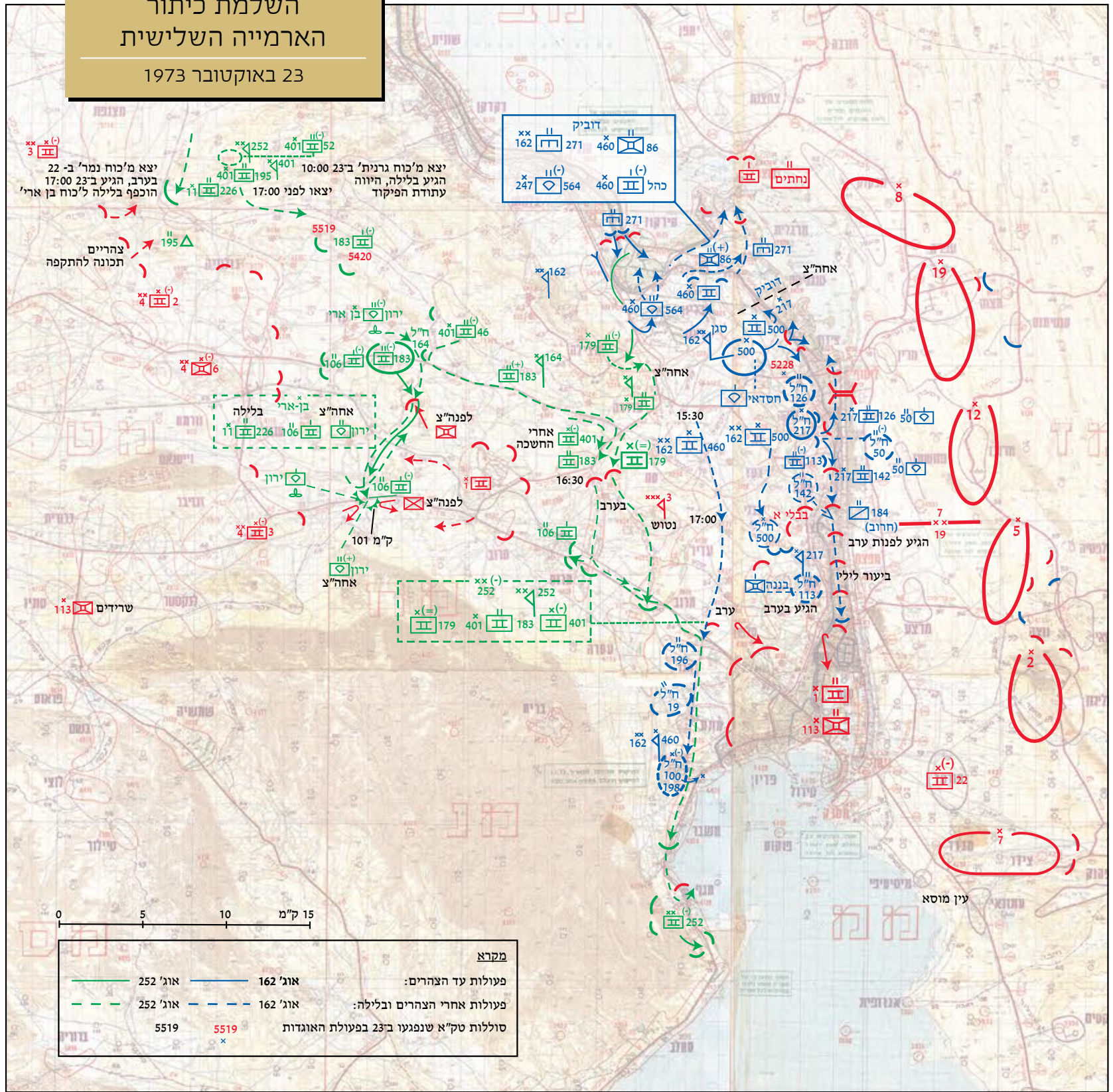

למעלה: מח"ט 500, אל"ם אריה קרן (במרכז התמונה) וסגן מפקד אוגדה 162 (משמאל), תא"ל דב תמרי
מימין: הטנק של איתן מורודיש, מ"מ בגדוד 126 מחטיבה 217, בעת טיהור החיץ החקלאי, 23 באוקטובר

השלמת כיתור הארמייה השלישית

23 באוקטובר 1973

יצא מ'כוח נמר' ב-22 בערב, הגיע ב'23 17:00 והכפף בלילה לכוח בן אר"י

יצא מ'כוח גרנית' ב'23 10:00 הגיע בלילה, היווה עתודת הפיקוד

יצאו לפני 17:00

מימין: נגמ"ש מגדוד 430 חטיבה 500 מוביל שבויים מצריים ממערב לתעלה בתחתית העמוד ממול: כוחות אוגדה 162 לאחר השתלטות על סוללת עפר מדרום למתחם 'צידון'. משמאל - שבויים מצריים, 23 באוקטובר

במהלך יום הלחימה התקדמה אוגדה 252 דרומה בעקבות אוגדה 162. בשעה 09:00 לערך הותקפו כוחות אוגדה 252 באזור ציר 'עריש'. הציר נחסם לתנועה ונפתח שוב בשעות הצוהריים. עד אותה עת דוללו כוחות האוגדה שהוקצו לאבטחת האגף המערבי ולחסימות הצירים ורוכזו כוחות, בהם תגבורת שהגיעה מהגדה המזרחית, להמשך התנועה דרומה. סא"ל יצחק בן-ארי ('כוח בן-ארי') נותר לפקד על הגנת האגף המערבי של האוגדה, בעוד עיקר הכוח המשוויין האוגדתי נע דרומה. בשעות הצוהריים תקף כוח מצרי את כוח החסימה של צה"ל ב'סרג' 72, בק"מ ה-101 מקהיר, ונהדף על ידי חטיבה 164. בשעה 20:00 לערך תקפה האוגדה את 'מרזח' שעל ציר 'סרג', והתקדמה על הציר מזרחה תוך השמדת כוחות מצריים. בשעה 23:00 לערך עברו החטיבות 401 ו-179 דרך חטיבה 460 (מאוגדה 162), המשיכו דרומה עד לפאתי עדבייה, והגיעו אליה אחר חצות. הלחימה על החסימה בציר 'סרג' נמשכה גם בשעות הלילה.

לחימת כוחות התותחנים

פריסת סוללות ארטילריה

בפיקוד הדרום

25-6 באוקטובר 1973

כלי ארטילריה עיקריים במערך:

תומ"ת אם-110 קרדום, 203 מ"מ

תומ"ת אם-107 רומח, 175 מ"מ

תומ"ת אל-33 רועם, 155 מ"מ

תומ"ת אם-155, 50 מ"מ

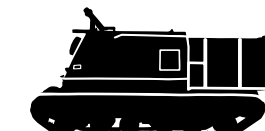
תומ"ת אם-109 רוכב, 155 מ"מ

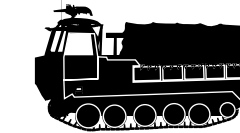
משגר רקטות ב-אם-24

מרגמה כבדה מתנייעת (מכמ"ת), 120 מ"מ

מרגמה כבדה מתנייעת (מכמ"ת), 160 מ"מ

נושא תחמושת זחלי - אלפא אם-548

תותחנים נגררים: 105, 122, 130 ו-155 מ"מ

המערך הארטילרי בחזית הדרום התבסס על האגדים הארטילריים של שלוש האוגדות: אגד 209 של אוגדה 252, אגד 214 של אוגדה 143 ואגד 215 של אוגדה 162. גדודים וסוללות נוספים מתגוררות מטכ"ליות ופיקודיות הוכפפו לאגדים אלו במהלך המלחמה. בפתיחת הלחימה היו פרוסות במרחב התעלה סוללות מהגדודים הסדירים של אגד 209 עם תגבורת מבה"ד 9 וסוללה מגדוד 55 (175 מ"מ) המטכ"לי - בסך הכול 12 סוללות. מהצד המזרחי של התעלה אותרו ערב המלחמה כ-200 סוללות מצריות - למעלה מ-1,100 קני ארטילריה מסוגים שונים.

יחידות המילואים של הארטילריה קיבלו עדיפות נמוכה ביציאה מהימ"ח ובצירי התנועה. קשיים התגלו בתחזוקת התותחים, שהיו בחלקם הגדול מיושנים, ובהספקת תחמושת עבור תותחים בקוטר שונה ומדגמים רבים, בחלקם שלל (122 ו-130 מ"מ). הקישור הארטילרי, שהתבסס על מפקדי יחידות הארטילריה, חייב הקמת מפקדות סיוע אד-הוק לכוחות שהוקמו במהלך הלחימה (אוגדה 440, 'כוח נמר' ועוד).

כאשר החלו יחידות צה"ל לצלוח את התעלה, ניתן הסיוע הארטילרי תחילה מצידה המזרחי של התעלה. לאחר יומיים הועברו תותחים מערבה על מנת לסייע בהתקדמות הכוחות ובפגיעה בסוללות טילי הקרקע-אוויר המצריות. בשיאו כלל המערך הארטילרי של פיקוד הדרום, שנפרס משני צידי התעלה, כ-27 גדודים.

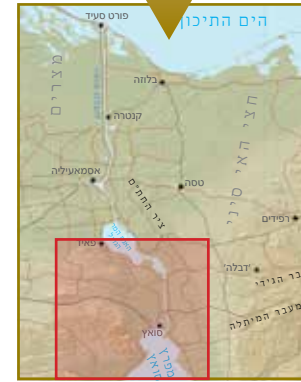
סדר הכוחות הארטילרי בפיקוד הדרום לאחר צליחת התעלה*

תותחים כשירים	יחידה	כוח אוגדתי
8	גדוד 404 (155 מ"מ)	'כוח נמר'
8	גדוד 435 (155 מ"מ)	
9	גדוד 857 (160 מ"מ)	
13	גדוד 486 (120 מ"מ)	
14	גדוד 430 (120 מ"מ)	
4	בה"ד 9 (120 מ"מ)	תחת פיקוד דרום
8	גדוד 487 (120 מ"מ)	
4	גדוד 899 (155 מ"מ)	'כוח ג'קי' (אבטחת אזור הצליחה)
3 (175 מ"מ), 6 (203 מ"מ)	גדוד 55	
6	גדוד 341 (155 מ"מ)	
9	גדוד 342 (120 מ"מ)	אוגדה 143
5	גדוד 322 (160 מ"מ)	
4	סוללה מגדוד 837	'כוח אריק'
6	גדוד 647 (175 מ"מ)	
11	גדוד 436 (155 מ"מ)	אוגדה 162
7	גדוד 839 (155 מ"מ)	
8	גדוד 834 (155 מ"מ)	
4	סוללה מגדוד 899	'כוח קלמן'
8	גדוד 872 (155 מ"מ)	
4 (175 מ"מ), 4 (203 מ"מ)	גדוד 329	אוגדה 252
8	גדוד 402 (155 מ"מ)	
11	גדוד 403 (155 מ"מ)	
10	גדוד 485 (160 מ"מ)	
13	גדוד 285 (120 מ"מ)	

ממזרח לתעלה ממערב לתעלה

* על פי דו"ח סיכום המלחמה של פיקוד הדרום

לקראת הפסקת האש

בליל 23-24, בחצות לערך, הצהירה מועצת הביטחון של האו"ם על קבלת ההחלטה 229 להפסקת אש מיידית, והורתה להציב משקיפים לקביעת קווי הפסקת האש. החלטה זאת אושרה בידי ארה"ב וברה"מ כדי להקפיא מייד את המצב בשטח. תיאום הכנסת המשקיפים לשטח ויישום ההחלטה נקבעו לשעה 07:00. בעקבות זאת, בשעה 04:00 הנחה פיקוד הדרום את הכוחות לתפוס עמדות בצירי התנועה לקראת בוא המשקיפים ולייצב את הקוים. עם זאת הורה הפיקוד להמשיך לטהר את שטחי הלחימה שתפסו הכוחות גם לאחר כניסת הפסקת האש לתוקף. כשיצאו פקודות אלו, החזיקו כוחות צה"ל שתי חסימות על ציר סואץ-קהיר ('סרג' 72 ו'סרג' 82), ובשטח שביניהן (כיס עג'רוד) היו לכודים כוחות מצריים רבים. בדרום גזרת הלחימה סגרה אוגדה 162 על העיר סואץ מצפון וממערב, ואוגדה 252 - מדרום. את הפעילות בשתי גזרות אלו ראה צה"ל כטיהור השטחים שנתפסו ולא כהפרה של הפסקת האש.

אוגדה 252 התקדמה דרומה עד עדיייה, ועסקה בטיהור מרחב הלחימה לאורך כביש סואץ-קהיר, וממערב לרכסי ג'ניפה. חטיבה 401 התקדמה אל מדרום לעיירה עדיייה, והשמידה מספר טנקים מצריים בקרבתה. בהמשך תפסה החטיבה את הנמל, תוך ירי לעבר כלי שיט מצריים, ואת המישור שלרגלי ג'בל עתקה. במהלך היום נפלו בשבי החטיבה כ-1,200 מצרים ובהם מפקדי מפקדת זירת ים סוף המצרית וחייליה. החטיבה התבססה בלשון ראס עדיייה ונערכה להגנה. במהלך הלילה חברה חטיבה 11 לאוגדה, וסייעה בטיהור שטחי הלחימה. בשעה 10:00 לערך תפסה החטיבה את מסעף 'ודאות'- 'עובדה' והמשיכה לטהר את צפון-מזרח רכסי ג'ניפה, לרבות ציר 'עשור'. בסוף היום קיבלה תחת פיקודה את 'כוח בן-ארי', שפסק להתקיים ככוח עצמאי. חטיבה 179 טיהרה את השטח שמדרום לסואץ עד אזור בתי הזיקוק, שנתפס על ידי אוגדה 162. בהמשך פנתה החטיבה צפונה אל כיס עג'רוד. בגזרה זו נותרו כוחות חסימה שהציבה האוגדה ב'סרג' 72 וב'סרג' 82, בהם הכוחות שנותרו מחטיבה 164 - גדוד 183 וכוחות פלוגתיים מגדוד 106. במהלך היום הם בלמו כמה התקפות מצריות שניסו לפרוץ את המצור. בשעה 15:00 תקפה חטיבה 179 את מתחם 'סרוב' בסיוע גדוד 183 מחטיבה 164, ובמהלך כשלוש שעות פגעה ב-24 טנקים מצריים והכניעה את המערך ללא אבדות. המתקפה לוותה בסיוע רב של חיל האוויר, שהפיל בקרבות אוויר 11 מטוסים מצריים. עד חשכה טוהר ציר 'סרג' עד הקילומטר ה-101 מקהיר. מהלך נוסף בגזרת אוגדה 252 היה ההשתלטות על ג'בל עתקה. בצוהרי היום נחת על ההר כוח מוסק מסיירת מטכ"ל, שהיה תחת פיקוד האוגדה, ותפס בו אחיזה ללא התנגדות. הכוח נותר במקום עד 26 באוקטובר, אז נסוג בעקבות ידיעה מודיעינית על התקפה צפויה של כוח מצרי גדול. במהלך היום לא נערכה התקדמות של ממש בגזרת אוגדה 143. תביעותיו של מפקד האוגדה שרון לחדש את הלחימה נדחו על ידי מפקד החזית בר-לב, שהנחה את האוגדה לבסס את חסימותיה במערב: בצומת 'ארזל'- 'ודאות', בכביש 'סקרנות' ובצומת 'ודאות'- 'עובדה'. עיקר חטיבה 14 היה באזור צומת 'חבית'- 'ורדית'. החטיבה

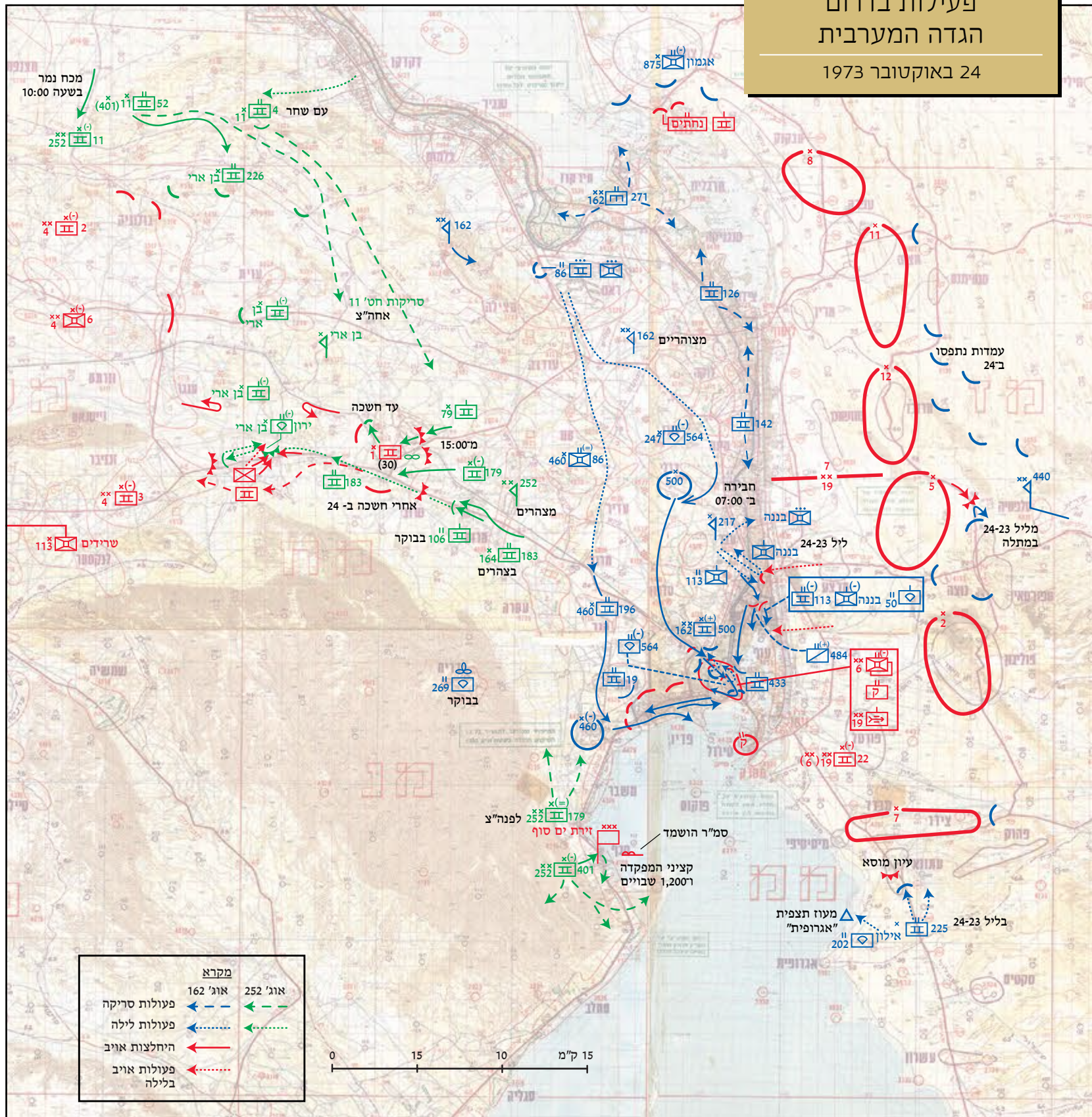

תגבורת לדרום - חיילי ח"ר עולים למטוס 'ענק' (בואינג-377 סטרטוקרוזר)

הפוגה מוזיקלית - לאונרד כהן ומתי כספי (עם גיטרה) בהופעה בפני חיילי אוגדה 143; לימינו של כהן מפקד האוגדה, אלוף אריאל שרון

פעילות בדרום הגדה המערבית 24 באוקטובר 1973

ייצבה קו על הגשרים שמעל לתעלת המים המתוקים ('חבית' 27-'נורה' 30) ושלטה במתקני הדלק של מתחם 'נפישא'. חטיבה 35 נותרה בעמדות שמדרום לאסמאעיליה, ובהמשך ייצבה קו הגנה מדרום לתעלת המים המתוקים ('מסכה' 20). חטיבה 421 נותרה בעמדותיה על ציר אסמאעיליה-קהיר ('ארזל') במרחק 97 ק"מ מקהיר, בקרבת החיץ החקלאי מדרום לשדה התעופה ביר צווייר ובמרכז מתחם 'מצנפת', כ-25-20 ק"מ ממערב לאגם המר הגדול. עיקר עיסוקה של אוגדה 162 ב-24 באוקטובר היה הקרבות על העיר סואץ ועל מבואותיה, והשתתפו בו החטיבות 500 ו-460 וכוחות גדודיים ופלוגתיים נוספים. משימתה העיקרית של חטיבה 217 הייתה לטהר את החיץ החקלאי משלופה ולאורך גדת התעלה שמדרום לאגמים המרים. בפעילות זו היו נפגעים רבים, בהם רוב קציני המטה החטיבתיים. באזור 'לסת' נתקלה החטיבה בכוח שריון ובו 20 טנקים, מהם השמידה שבעה. במהלך הלחימה הועברו חלק כוחותיה לסייע ללחימת האוגדה בסואץ. ההשתלטות על החיץ החקלאי הושלמה עד שעות הערב, אך טיהורו ארך עוד ימים מספר, ובמהלכו אותרו בשטחי הלחימה ונשבו חיילים מצריים רבים.

הקרב על העיר סואץ

העיר סואץ נמצאת במוצא הדרומי של תעלת סואץ, והיא מוקפת מים משלושה כיוונים. ערב מלחמת ששת הימים הייתה סואץ עיר ובה כרבע מיליון תושבים, אולם בעקבות תקריות אש במלחמת ההתשה התרוקנה מרוב תושביה והפכה לעיר רפאים. בעיר שלושה צירים מרכזיים: ציר מרכזי ('סרג') שחוצה אותה לאורכה ומוביל לקהיר; ציר החוף ('פולחן') שמוביל אליה מדרום; ציר צפוני ('עצה') שמוביל אל החיץ החקלאי. במערב העיר עברה תעלת מים מתוקים, ששימשה מקור מים לתושבי העיר ולכוחות הארמייה השלישית בשתי גדות התעלה. משני צידי הרחוב הראשי, המוביל אל הנמלים (פורט תאופיק ופורט אברהים), מצויה בנייה צפופה יחסית. רוב הבניינים הגבוהים, בני ארבע עד שש קומות, מצויים ממזרח לתעלת המים המתוקים.

במלחמת יום הכיפורים שימשו העיר וסביבותיה כמרכז לוגיסטי של הארמייה השלישית. עם התקדמות צה"ל דרומה בשטחי הגדה המערבית התרכזו בה כוחות נסוגים מדיוויזיות 4 ו-6, שנספו על כוחות המגן של העיר. על פי הערכת אוגדה 162, היו בעיר כשני גדודי חי"ר, שני גדודים ממוכנים, גדוד קומנדו ויחידות נ"ט. היקף האויב המדויק לא היה ידוע לאוגדה ערב הקרב, והמידע הקיים לא הועבר לכוחות הלוחמים. היערכות הכוחות המצריים בפועל הייתה גדולה בהרבה מהיערכות צה"ל, והיא רוכזה ברובה במקטע של כשלושה ק"מ לאורך הרחוב הראשי של העיר. כוחות אלו ארבו לכוחות צה"ל תוך ניצול עמדות ירי בחלונות, במרפסות ובגגות הבתים הגבוהים לאורך הרחוב.

מפקדת חזית הדרום יזמה את כיבוש העיר כחלק ממאמצי הכיתור של הארמייה השלישית. הנחת היסוד הייתה כי המשימה תתבצע בזריזות וללא נפגעים רבים. הנחה זו התבססה על עוצמת ההתנגדות הדלה של הצבא המצרי בימים 22-23 באוקטובר, ועל הצלחת ההתקדמות של אוגדה 162 בגזרת עדבייה ורכסי ג'ניפה. באותה עת כבר סגרה חטיבה 460 על העיר ממערב, ונראה היה שהשתלטות על העיר תסייע להחיש את כניעת הארמייה השלישית. כל זאת היה משפר את מצבו של צה"ל עם הכרזת הפסקת האש הבאה, שנדונה באותה עת במועצת הביטחון.

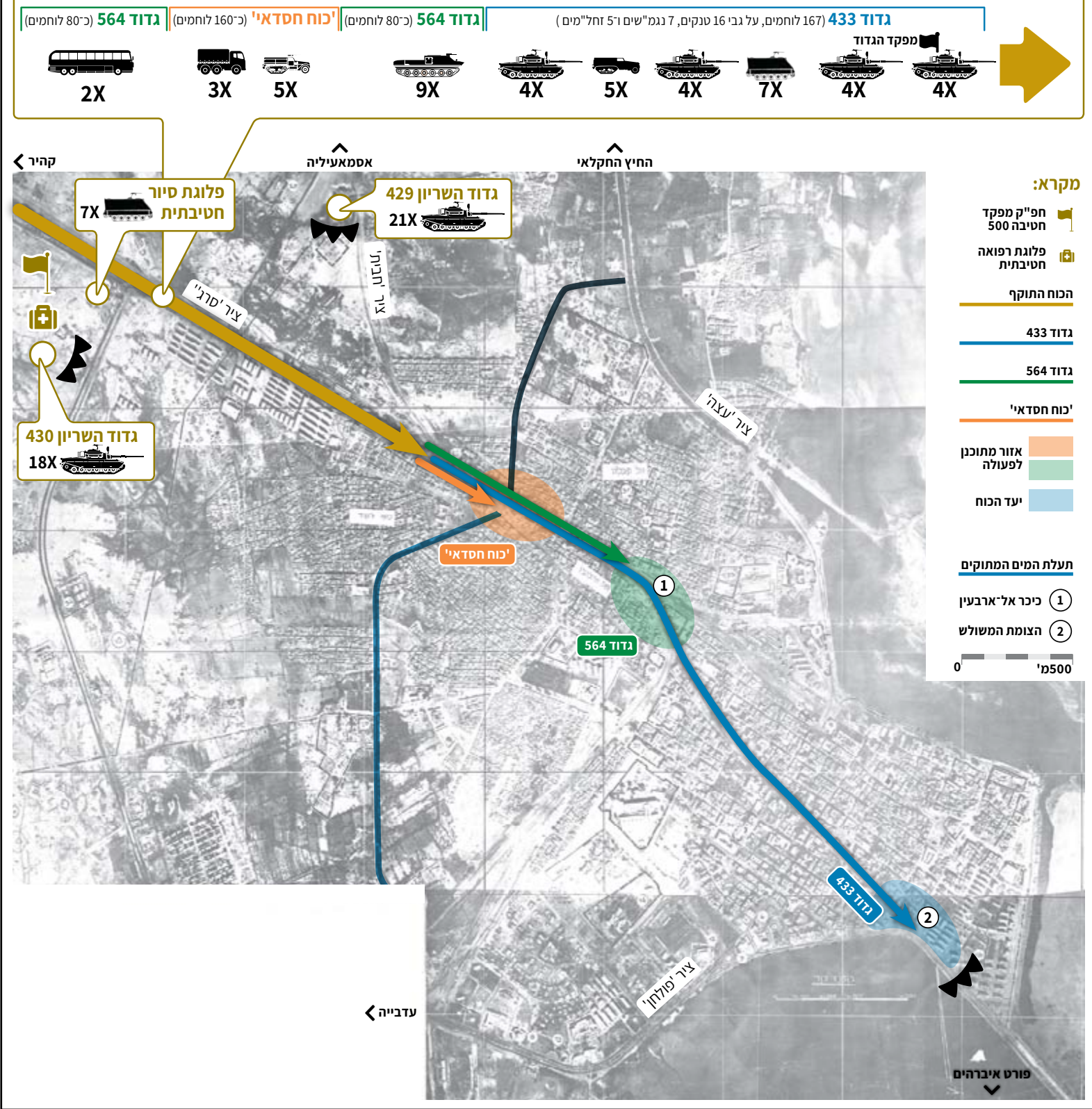

גזרת חטיבה 460 בדרום-מערב העיר סואץ - עשן מתמר מעל בתי הזיקוק של העיר

שיירה של טנקי מגח מגדוד 100 של חטיבה 460 על ציר 'פולחן' בדרום-מערב העיר

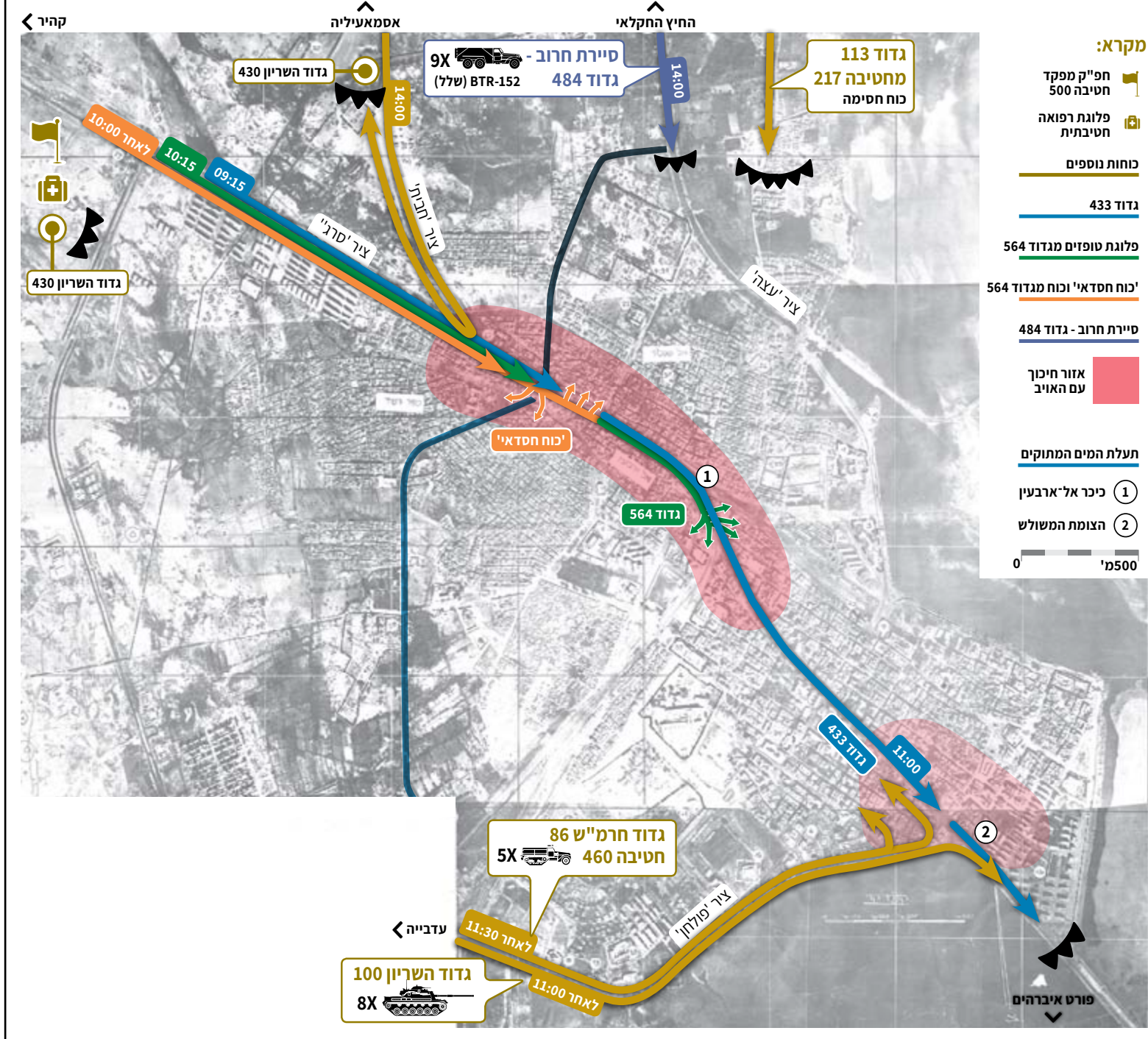
הכוח התוקף - סדר ההתקדמות

בליל 23-24 באוקטובר הנחה פיקוד הדרום את אוגדה 162 לגבי התקפת העיר: "כיבוש סואץ, בתנאי שזאת לא סטלינגרד... אם אפשר לכבוש את זה בקלות, אז קדימה, לחסום את מקורות המים של ארמייה 3, לטהר את גזרת האוגדה ולתפוס את הרמפות [עמדות הטנקים לכיוון סיני]". לקראת בוקר האיצה מפקדת החזית באוגדה להתחיל במתקפה. סדר הכוחות האוגדתי שיועד למתקפה כלל שתי חטיבות שריון, 500 ו-460, כ-60 טנקים בכל אחת, מתוגברות בכוחות חרמ"ש וחי"ר ממוכן. תכנון האוגדה היה שחטיבה 460 תכבוש את מערב העיר ותמשיך לעבר אזור התעשייה. חטיבה 500 יועדה לתקוף את מרכז העיר ובהמשך לכבוש את פורט אברהים. בתכנון הקרב של חטיבה 500 היו שני שלבים. בשלב ראשון יתקדם גדוד 433 עד צומת המשולש ויתארגן בעמדות לעבר פורט תאופיק. גדוד הצנחנים במילואים 564 ישתלט על כיכר אל-ארבעין וסביבותיה. 'כוח חסדאי' (תחת פיקוד גדוד 564) ישתלט על אזור צומת תעלת המים המתוקים. בזמן התקפת גדוד 433 יחפו הגדודים 429 ו-430 על כניסתו לעיר. בשלב שני ייכנס גדוד 429 בעקבות גדוד 433 ויכבוש את פורט אברהים. לפני ההתקפה תוכננו ריכוך ארטילרי והפצצת מטוסים על יעדים בתוך העיר, על הצמתים שעל הרחוב הראשי (סרג') ועל הנמל.

הפריצה והלחימה בעיר (14:00-09:00)

הפריצה והלחימה בעיר (14:00-09:00)

למטה: טנקים של חטיבה 500 באזור 'סרג' 91 - ממוקם זה ניהל מפקד החטיבה את הקרב על העיר בתחתית העמוד: טנקי גדוד 430 בפאתי העיר סואץ באזור 'סרג' 91 בתחתית העמוד ממול: טנקי מגח מגדוד 433 ברחוב הראשי של העיר (ציר 'סרג') במהלך הלחימה בעיר

ההתקפה על העיר החלה לפנות בוקר 24 באוקטובר בהרעה ארטילרית של שלושה גדודי תותחים בינוניים (155 מ"מ) ובהפצצת מטוסים. תחילה התקדמה חטיבה 460 על ציר החוף 'פולחן' אל אזור התעשייה שמדרום לעיר, שם השתרעו נמל נפט, בתי זיקוק ומפעל דשנים. החטיבה לא נתקלה בהתנגדות רבה, ובעקבות הישגיה זורזה התקפת חטיבה 500. עם שחר התקדמה חטיבה 500 אל פאתי העיר, וטיהרה את המחנות הצבאיים שמצפון-מערב לעיר תוך התגברות על אש תותחי נ"ט באזור המחנות ומהחיץ החקלאי. החטיבה התארגנה לתקיפת העיר באזור 'סרג' 91, וערכה נוהל קרב חפוז.

התקפת חטיבה 500 החלה בשעה 09:00 לערך. גדוד השריון 433 פרץ מזרחה, עבר את תעלת המים המתוקים והחל לספוג אש כבדה מהבניינים הסמוכים לכביש. חרף ההתנגדות הגוברת פרץ הגדוד עד ליעדו באזור הצומת המשולש - מפגש הצירים 'סרג' ו'פולחן' - ונערך להגנה. אחרי גדוד 433 נעה פלוגה מגדוד 564 רכובה על רכבי שלל מסוג טופז בפיקוד מפקד הגדוד. הפלוגה התקדמה תחת אש כבדה לכיכר אל-ארבעין, שם נטשו לוחמיה את הכלים וחסו בבניינים הסמוכים. בהמשך יצא גם 'כוח חסדאי' והתקדם עד תעלת המים המתוקים. לוחמי הכוח נתקלו באש והתבצרו בתוך בתים שממזרח וממערב לתעלה, בצידי הרחוב הראשי. מחצית הפלוגה המנוידת באוטובוסים הצטרפה ל'כוח חסדאי' ומחציתה נותרה לפעול בפאתי העיר. פלוגת הסיור שנעה במאסף נתקלה באש ונסוגה לאחור.

תמונת המצב בשעה 11:00 לערך הייתה קשה. אומנם גדוד 433 הגיע ליעדו, אך רבים מלוחמיו ומכליו נפגעו, ובהם משדרת הפיקוד הגדודית. הגדוד היה נתון לאש נ"ט רבה ולמתקפות תדירות של כוחות חי"ר, שניסו לזרוק ולהשחיל רימונים אל תוך הטנקים ולהשיתם. כוח מגדוד 564 היה לכוד באזור כיכר

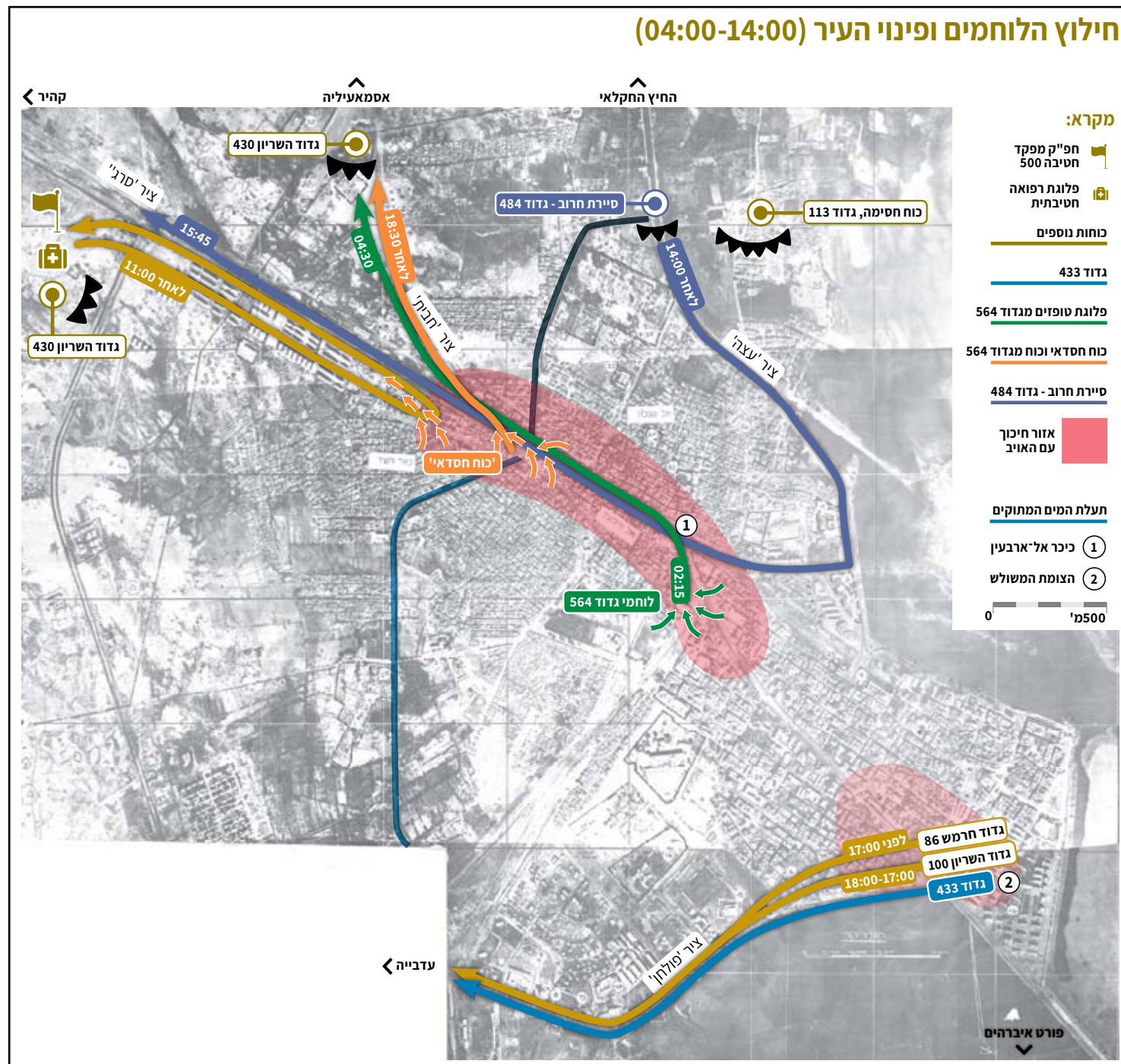
אל-ארבעין, חלק מלוחמיו נפצעו ובהם מפקד הגדוד. באזור תעלת המים כ-500 מ' מערבה משם, היה 'כוח חסדאי' במצב דומה. חילוץ הלוחמים נראה כמשימה מורכבת הכרוכה בנפגעים רבים, לנוכח הימצאות ציר התנועה הראשי תחת אש אויב כבדה, שמקורה בגגות הבתים הגבוהים והמרפסות. בשלב זה הובן כי יש צורך לתגבר את הכוחות הלוחמים ולחלץ את הפצועים ואת הלוחמים הלכודים.

משעה 11:00 החלו מאמצים לחילוץ הנפגעים. תחילה קיבלה חטיבה 500 תחת פיקודה את גדוד השריון 100 ואת גדוד החרמ"ש 86 מחטיבה 460. שני הגדודים נעו על ציר 'פולחן' מזרחה ללא התנגדות כמעט, וחברו לגדוד 433 באזור הצומת המשולש. גדוד 100 תגבר את גדוד 433 בשישה טנקים וחזק בכך את אחיזתו באזור הצומת. גדוד 86 קיבל הוראה להתקדם מדרום לציר 'סרג', לטהר את הבתים ולהקל בכך את נסיגת הלוחמים הנצורים. הגדוד ניסה למלא את משימתו אך נתקל בהתנגדות שהסבה לו נפגעים. לבסוף סב הגדוד לאחור וחבר לחטיבה 460 שבמערב העיר. ניסיון חילוץ נוסף ערך מפקד גדוד 429 לפני השעה 14:00. פלוגת טנקים וטנק מפקד הגדוד נעו מעמדותיהם דרומה לעבר ציר 'סרג', נתקלו באש שפצעה את מפקד הגדוד ונסוגו לאחור.

חילוץ הלוחמים ופינוי העיר (04:00-14:00)

חילוץ הלוחמים ופינוי העיר (04:00-14:00)

למטה: טנקי חטיבה 500 בפאתי העיר סואץ ברקע עשן העולה מבתי הזיקוק בדרום מערב העיר ובתי העיר החיצוניים בתחתית העמוד: הלחימה בצומת 'המשולש' - טנקי שוט מחטיבה 500 במזרח העיר סואץ בתחתית העמוד ממול: טנקי וזחל"מים מחטיבה 460 על ציר 'פולחן' בדרכם לעבר הצומת המשולש

בשעה 14:00 לערך הגיעה סיירת חרוב (גדוד 484) לצפון העיר ('עצה 88'), ועברה תחת פיקוד חטיבה 500 כדי להשתתף במאמצי החילוץ. הסיירת תוגברה בחמישה טנקים והקימה כוח חסימה, שיועד לשמור את הציר הצפוני פתוח. מעט לאחר הגעתה היא שלחה כוח רכוב על נגמ"שי שלל אל כוחות חטיבה 500. בתחילה תכנן הכוח לחבור אל גדוד 433, אך זה טעה בדרכו ונע על ציר 'סרג' מערבה. חרף ההתנגדות שהסבה לו נפגעים, חבר הכוח ללוחמי 'כוח חסדאי' וסייע בחילוצם אל חפ"ק החטיבה. בנקודת החבירה התברר שכלי הרכב אינם שמישים לחילוץ נוסף, ולפיכך הסתייעו לוחמי הסיירת בנגמ"שי פלוגת נגמשי"ם מגדס"ר 189, שהייתה תחת פיקוד החטיבה. לקראת ערב, בשעה 16:30 לערך, הוחלט להפסיק את הלחימה בעיר, להסיג את הכוחות ולהמשיך במאמצי החילוץ ופינוי הפצועים. בשעה 17:00 לערך החלו הטנקים בצומת המשולש להתארגן ליציאה, ובהמשך התקדמו דרומה על ציר 'פולחן'. טנקי גדוד 100 חברו אל כוחות חטיבה 460 בדרום העיר. גדוד 433 ארגן את הכוח, אסף את הפצועים ואת הטנקים הפגועים וחבר אל מפקדת חטיבה

500 בציר 'סרג'. בקרב על העיר נהרגו 18 מלוחמי הגדוד ו-64 לוחמים נפצעו. במהלך הנסיגה נותרו בעיר חמישה חללים, שהוכרזו כנעדרים, ושני טנקים שנהרסו כליל. חילוץ לוחמי 'כוח חסדאי' וגדוד הצנחנים 564 נמשך לאחר רדת הלילה. בחסות החשכה התארגנו שאר לוחמי 'כוח חסדאי' הנותרים לנסיגה ברגל לעבר עמדות גדוד 429. לפני יציאתם נערך ריכוך ארטילרי מסיבי, שסייע להסוות את נסיגתם. הכוח התקדם בסמטאות צדדיות בלי שנתקל בהתנגדות רבה, וחבר אל גדוד 429 בציר 'חבית'. חילוץ דומה תוכנן ללוחמי גדוד 564. פיקוד הדרום שקל לדחות את פינוי הלוחמים לאור יום 25 באוקטובר, אך לבסוף התקבלה דעתו של מפקד חטיבה 500, שדרש לפנותם עוד באותו הלילה. לאחר השעה 23:00 נאספו כ-80 מלוחמי לוחמי גדוד 564

אל בניין משטרת אל-ארבעין, כעשרים מהם היו פצועים, בהם מפקד הגדוד. בשעה 02:15 לערך החלו הלוחמים במסעם כשהם נושאים שבעה פצועים קשה באלונקות. הלוחמים התקדמו בחשאי בין הבתים בחסות ירי ארטילרי. כשעתיים לאחר מכן הגיע הכוח, בלי שנתקל בהתנגדות, אל עמדות גדוד 429 שעל ציר 'חבית'. עם בוקר 25 באוקטובר פסקה רוב הלחימה, קווי ההגנה התייצבו והחלה מערכת ביטחון שוטף, שנמשכה בעצימות משתנה עד הפרדת הכוחות. בקרב סואץ ובלחימה באזור המחנות שמצפון היו לחטיבה 500 ולכלל הכוחות שהוכפפו לה 89 לוחמים הרוגים וכ-400 פצועים בדרגות פציעה שונות. לאורך כל משך הקרבות היה לפלוגת הרפואה החטיבתית תפקיד חשוב בקליטת הנפגעים הרבים, בטיפול בהם ובפינויים לבתי החולים באמצעות מסוקי חיל האוויר.

מלחמת יום הכיפורים

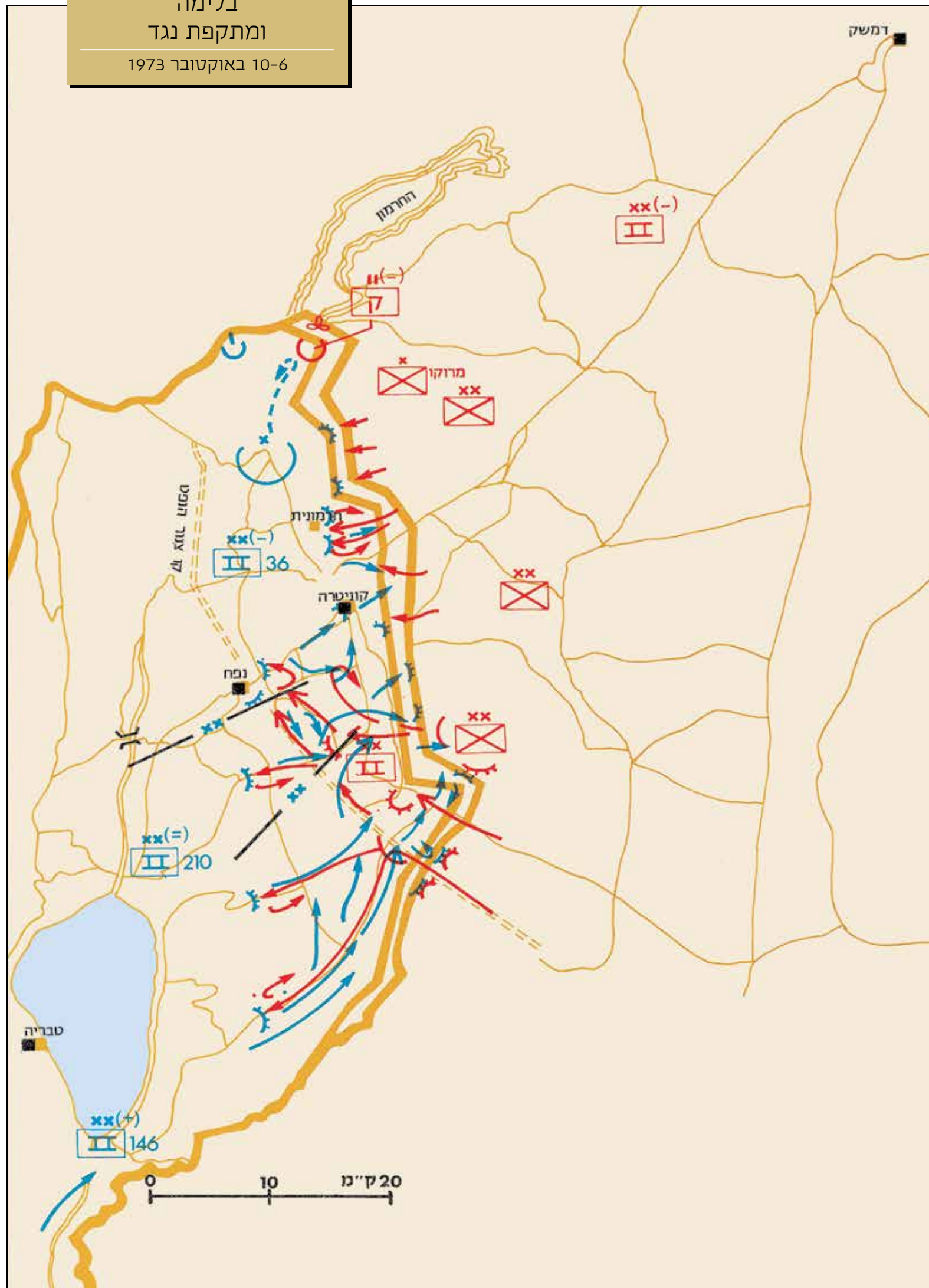
חזית הצפון

בלימה ברמת הגולן • הגעת כוחות
המילואים • מתקפת-נגד • הניסיון
לכבוש את כתף חרמון • הדיפת
הסורים מרמת הגולן • ההבקעה
אל שטח סוריה • 12 באוקטובר -
ההפתעה העיראקית • ייצוב
'הטריז' • פשיטת אוגדה 210
בשטח סוריה • התקפות סוריות,
עיראקיות וירדניות • מגננה
בשטח 'הטריז' • לחימת כוחות
התותחנים • מבצע 'קינוח' לכיבוש
החרמון • הלחימה בגזרת לבנון

הרמטכ"ל בהתייעצות בפיקוד הצפון - מימין לשמאל: שלישי הרמטכ"ל, רס"ן גדי זוהר; סגן מפקד פיקוד הצפון, תא"ל יקותיאל אדם; הרמטכ"ל, רא"ל דוד אלעזר; ראש אמ"ן, אלוף אלי זעירא; עוזר הרמטכ"ל, אלוף רחבעם זאבי; יועץ אוויר, אלוף מרדכי הוד; מפקד פיקוד הצפון, אלוף יצחק חופי (מצביע על המפה)

בלימה ומתקפת נגד
10-6 באוקטובר 1973

אלוף פיקוד הצפון, אלוף יצחק חופי (חקה)

מלחמת יום הכיפורים בחזית הצפון החלה בקרבות בלימה קשים בשטחי רמת הגולן והסתיימה בעומק כ-40 ק"מ בתוך השטח הסורי. הלחימה בפיקוד הצפון, שניהל אלוף הפיקוד יצחק חופי (חקה), הוכרעה במהירות יחסית. עם זאת הייתה בה מורכבות רבה: לחימה מול כוחות אויב שונים - סורים, עיראקיים, ירדניים, מרוקאיים ואחרים; ניהול מערכת ביטחון שוטף בגבול הלבנון כנגד ארגוני מחבלים במקביל למערכה ברמת הגולן ובסוריה; יוזמות תקיפה כנגד יעדים בפאתי דמשק וכנגד מתקנים בעלי חשיבות אסטרטגית; פינוי האוכלוסייה האזרחית ממרחב הלחימה ועוד. בשונה מהלחימה בדרום, התקדמות האויב בגזרה זו הייתה באזור מיושב, ומכאן חשיבות בלימת האויב קרוב ככל הניתן לקווי הפסקת האש.

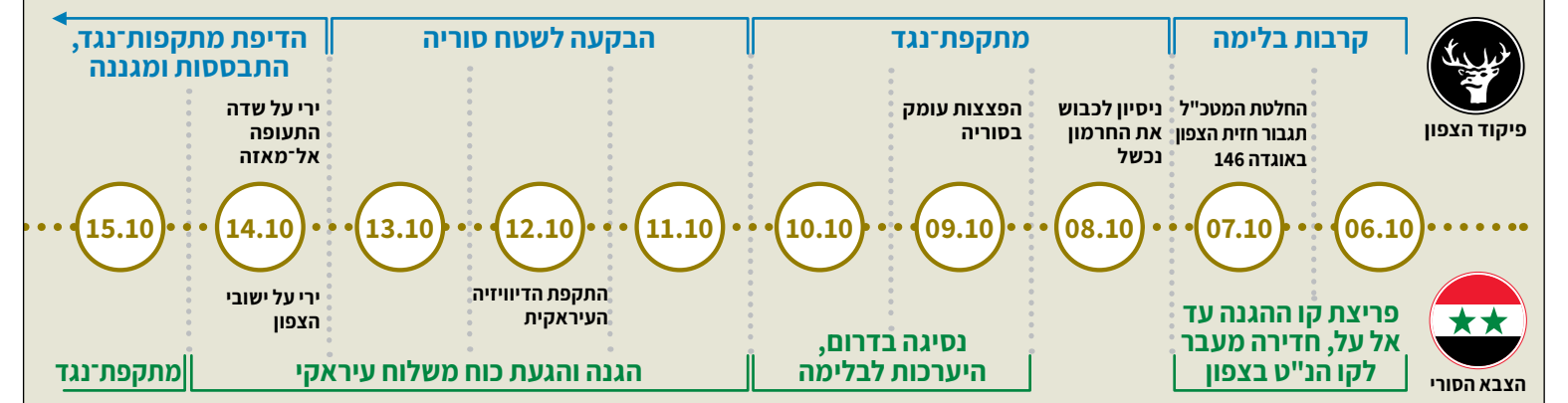
את מהלך הלחימה בפיקוד הצפון אפשר לחלק לחמישה חלקים:

מגננה ('בלימה') - צוהרי 6 באוקטובר עד בוקר 8 באוקטובר - בבוקר 6 באוקטובר 1973 היה פיקוד הצפון ערוך ללחימה על בסיס יחידות סדירות בלבד. עם פרוץ האש כלל סדר כוחותיו ברמת הגולן שתי חטיבות שריון: 7 ו-188; חטיבה מרחבית 820 ולה שני גדודי חי"ר; שלושה גדודי ארטילריה. בשעות הראשונות ללחימה עמדו הכוחות הסדירים כנגד סורי גדול בהרבה. בצפון הרמה בלמה חטיבה 7 את האויב על בסיס קו התילים. בדרום הרמה בלמה חטיבה 188 את ההתקדמות הסורית עד שעות הערב, אולם בשעות הלילה נפרץ הקו והכוחות הסוריים התקדמו אל תוך דרום רמת הגולן ומרכזו. בשעות הערב נפל מוצב החרמון לידי הסורים, ונותר בידיהם עד 22 באוקטובר. בתחילה ניהלה את מאמצי הבלימה מפקדת פיקוד הצפון כיום קרב, ובהמשך הועבר הפיקוד על הכוחות ברמה לאוגדה 36, בפיקוד תא"ל רפאל (רפול) איתן.

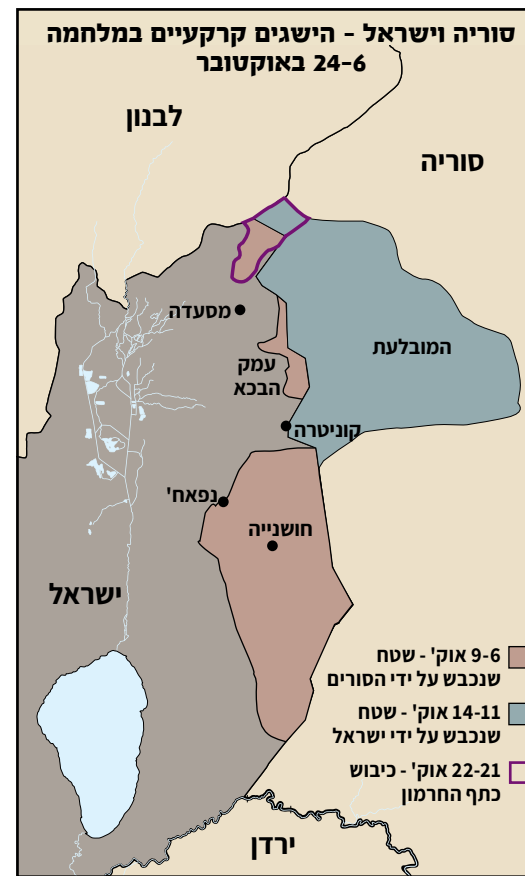
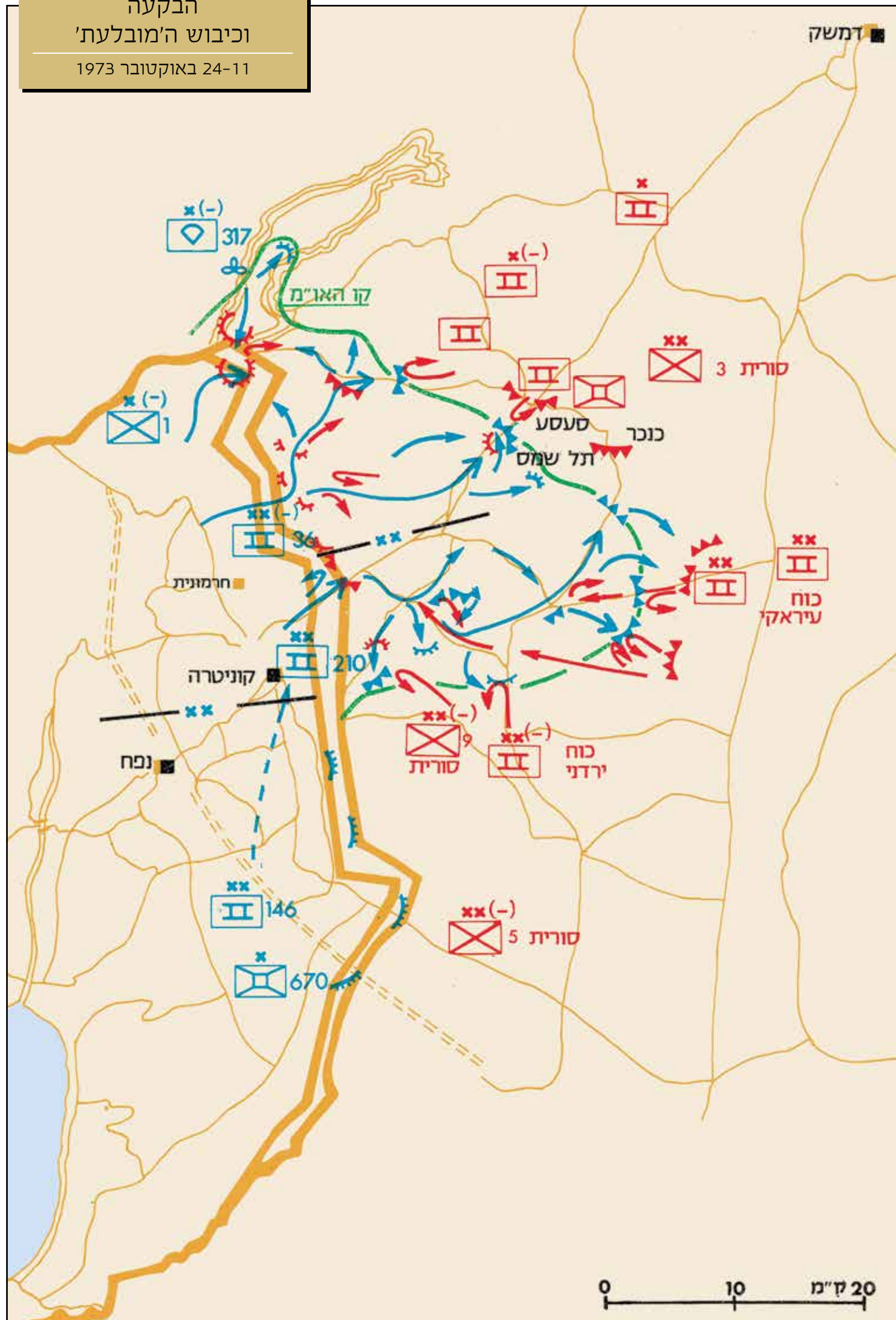

חמ"ל פיקוד צפון - מימין לשמאל: סגן אלוף הפיקוד, תא"ל יקותיאל אדם; עוזר אלוף הפיקוד, אל"ם יששכר שדמי; הרמטכ"ל, רא"ל דוד אלעזר; שר הביטחון, משה דיין; שלישי שר הביטחון, סא"ל אריה בראון; אלוף פיקוד הצפון, יצחק חופי

פיקוד הצפון - אירועים עיקריים, 6-15 באוקטובר

הבקעה וכיבוש ה'מובלעת'
24-11 באוקטובר 1973

בשעות הלילה המאוחרות ובבוקר 7 באוקטובר החלו כוחות המילואים לעבות את שורות המגינים, בתחילה באזור נפאח' וציר הנפט ולאחר מכן בדרום הרמה. פלוגות וגדודים מחטיבות 179, 679 ו-4 וגדודי הסיוע בלמו את הסורים, ותוך כדי הלחימה הורכבו צוותי קרב חטיבתיים. בצוהריים חולקה הרמה בין אוגדה 36 לאוגדה 210, בפיקוד אלוף (מיל') דן לנר.

התקפת-נגד - 8-10 באוקטובר - בליל 7-8 באוקטובר הורה הרמטכ"ל על יציאה להתקפות-נגד ברמת הגולן ובסיני, והכריע שהעתודה המטכ"לית - אוגדה 146, בפיקוד תא"ל משה (מוסה) פלד - תופנה לעיבוי התקפת-הנגד בחזית הצפון. בבוקר 8 באוקטובר פתח הפיקוד במתקפה. אוגדה 36 המשיכה במאמצי הבלימה בצפון רמת הגולן. וב-9 באוקטובר בלמה את ההתקפה הסורית האחרונה לעבר רמת הגולן ונתרה על 'הקו הסגול'. אוגדה 146, שהגיעה ממרכז הארץ וקיבלה, נוסף על חטיבותיה 205 ו-670, את חטיבות 4 ו-9, הובילה את המאמץ העיקרי בהתקפה והדפה את הסורים מדרום הרמה. בד בבד הדפה אוגדה 210, שתחת פיקודה היו חטיבות 679 ו-179, את הכוחות הסוריים ממרכז הרמה.

הדיפת הסורים מרמת הגולן הסתיימה בהצלחה ב-10 באוקטובר, למעט כתף חרמון, שפיקוד הצפון לא הצליח לכבוש מחדש ונתרה בידי הסורים.

הבקעה - 11-14 באוקטובר - יום לאחר סיום התקפת-הנגד יצא פיקוד הצפון למתקפה אל תוך סוריה, כשאוגדה 36 תוקפת באגף הצפוני ואוגדה 210 בדרומי. אוגדה 146 נותרה תחילה בדרום רמת הגולן בעתודה. ההתקדמות בשטח הסורי הייתה קשה - האויב נערך במערכי הגנה סדורים והפעיל אש ארטילרית ונ"ט כנגד התוקפים. ב-12 באוקטובר, בניסיון לבלום את התקדמות צה"ל, תקפה דיוויזיה עיראקית את אוגדה 210 מכיוון דרום-מזרח. ההתקפה הפתיעה את אוגדה 210, אך זו הצליחה לבלום אותה.

עד 14 באוקטובר התבססו כוחות צה"ל בשטח הסורי (באזור שזכה לשם 'המובלעת' או ה'טריז'), שיפרו את עמדותיהם והדפו מתקפות-נגד.

מגננה וייצוב קווי ההגנה בשטח 'המובלעת' - 15-24 באוקטובר - ב-15 בחודש ערכה אוגדה 210 פשיטות משוריינות ורגליות על מערכי כוחות סוריים. ב-16 באוקטובר נערכה התקפת-

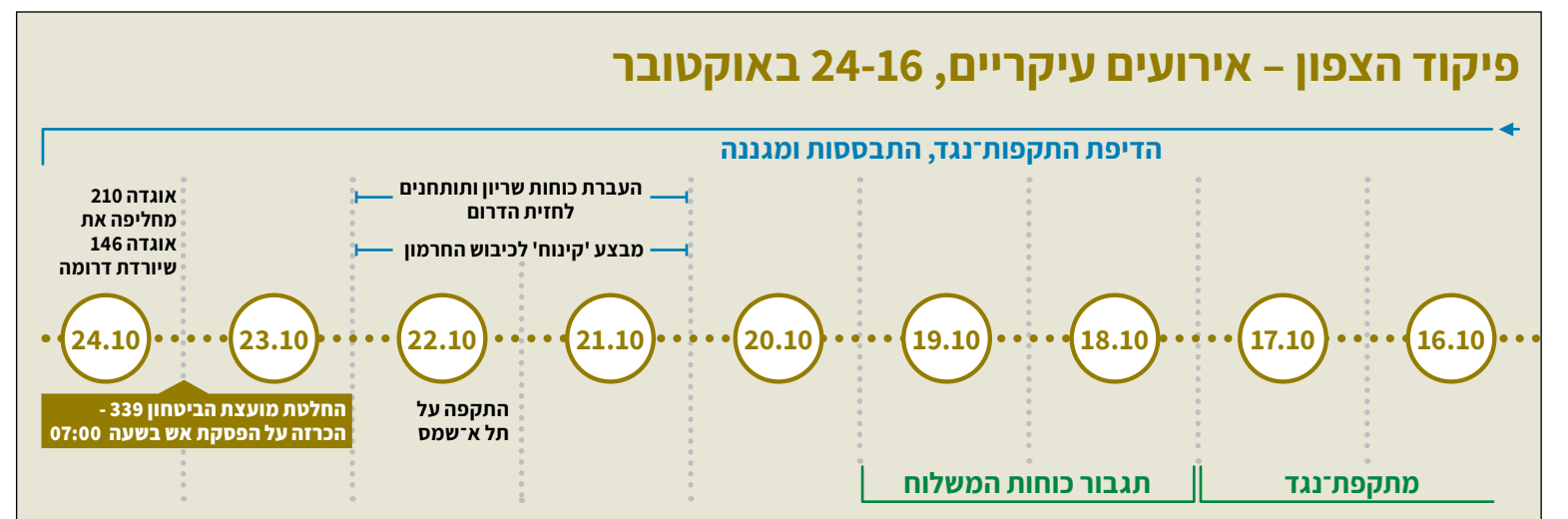
למטה מימין: ה'טלפניה' בחדר המלחמה בפיקוד הצפון

הנגד הגדולה האחרונה כנגד כוחות הפיקוד, ובה השתתפו יחידות סוריות, עיראקיות וירדניות. גם ביום זה הצליח פיקוד הצפון לבלום את ההתקפה חרף שחיקת היחידות עד אותה העת. ב-17 באוקטובר החליפה אוגדה 146 את אוגדה 210 בחלקו הדרומי של 'הטריז', והאחרונה ירדה להתארגנות במרחב נפאח'. חטיבה 670 קיבלה את האחריות להגנת דרום הרמה ככוח פיקודי. בימים הבאים נערכו התקפות-נגד סוריות מקומיות. צה"ל יזם אף הוא התקפות מקומיות, פשט על עמדות סוריות וקידם תותחים לירי על פאתי דמשק. בימים 20-24 באוקטובר, לבד ממבצע 'קינוח' לכיבוש חרמון, התאפיינה הפעילות בחזית הסורית בתגבורי כוחות, בהתארגנות, בחילופי אש ארטילריים ובפעולות זעירות של מארבים ופשיטות.

כיבוש חרמון (מבצע 'קינוח') 21-22 באוקטובר - בעקבות הרגיעה היחסית בלחימה ונוכח התייצבות הקווים יזם פיקוד הצפון מבצע לכיבוש רכסי חרמון. על המבצע פיקד סגן מפקד הפיקוד, תא"ל יקותיאל (קותי) אדם, והשתתפו בו חטיבת הצנחנים במילואים 317, כוח חטיבתי מוקטן מחטיבת גולני, כוח סיוע ארטילרי ובו 14 סוללות וכוחות נוספים. המבצע החל בערב 21 באוקטובר, ועד עלות השחר נכבשו המוצב הישראלי בכתף חרמון, מוצב חרמון הסורי ופסגת חרמון.

פיקוד הצפון - אירועים עיקריים, 16-24 באוקטובר

אוגדה 36

מפקד אוגדה 36, תת-אלוף רפאל איתן (רפול)

אוגדה 36 הייתה אוגדת שריון במילואים. במלחמת ששת הימים השתתפה בכיבוש צפון השומרון ורמת הגולן. האוגדה, בפיקודו של תא"ל רפאל (רפול) איתן, הייתה כפופה לפיקוד הצפון ושותפה בתכנונים המבצעיים בגזרה זו.

בשנה שקדמה למלחמה ערכה האוגדה סבב אימונים, שינתה את פריסת מחסני החירום וקידמה את חטיבות הטנקים לקרבת הרמה. תקן האוגדה כלל את חטיבת שריון 179 (שוט קל), חטיבת שריון 679 (שוט מטאור) וחטיבה ממוכנת 9 (שרמן). אולם הרכב האוגדה במלחמה היה נתון לשינויים רבים, ובפועל כלל בעיקר את חטיבת שריון 7 ואת חטיבת חי"ר 1 (גולני). יחידות המטה והסיוע כללו אגד ארטילרי 212, אגד תחזוקה 811, גודד ההנדסה 641, גודד קשר 389, גודד שירותי חימוש 702, גודד הספקה 594 וגודד רפואה 284. גודד הסיוע האוגדתי 189 פעל תחת פיקוד אוגדה 146. האוגדה הסתייעה גם בכוח נ"מ מגדודים מתנייעים 66 ו-203.

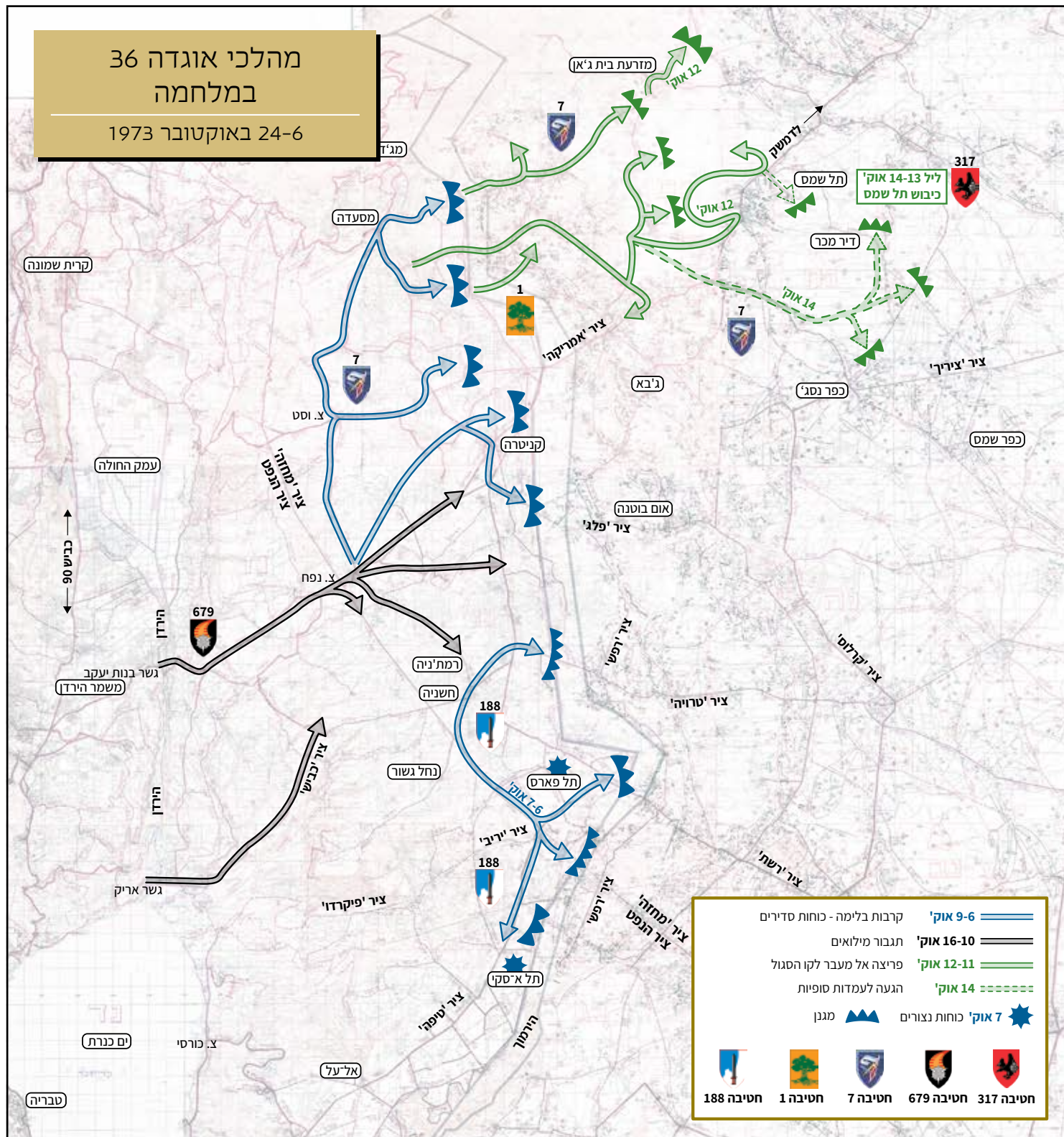
בפרוץ המלחמה נפרס חפ"ק האוגדה בנפאח'. בחצות ליל 6-7 באוקטובר קיבלה מפקדת האוגדה את האחריות לכל הכוחות הלוחמים ברמת הגולן, לכוחות השונים מחטיבות המילואים שעלו לרמת הגולן, לכוחות החי"ר בקו המוצבים ולכוחות הסיוע, והחלה לנהל את קרבות הבלמה. מול

המאמץ העיקרי הסורי בדרום הרמה ניצבה חטיבת שריון מוקטנת 188, ובצפונה ניצבה חטיבת שריון 7. בצוהרי 7 באוקטובר צומצמה גזרת האוגדה לצפון רמת הגולן, וזו נותרה גזרתה עד תום המלחמה. עד 9 באוקטובר לחמה חטיבת שריון 679 בדרום הגזרה האוגדתית, באזור מחנה נפאח', וחטיבה 7 בצפונה. ב-9 באוקטובר קיבלה האוגדה כוח מחטיבת חי"ר גולני וכוח מחטיבת הצנחנים במילואים 317, שלעיתים פעל תחת פיקודה ולעיתים הוכפף לפיקוד הצפון. ב-11 באוקטובר הבקיעה האוגדה לתוך שטח סוריה, כשהיא מובילה את האגף הצפוני של המתקפה. היא התקדמה עד הכפר מזרעת בית ג'ן ולאחר מספר ניסיונות כבשה את תל אל-שמש. לבסוף הגיעה למרחק של כ-40 ק"מ מפאתי דמשק. בהיותה בשטח המובלעת בלמה האוגדה כמה התקפות נגד, וערכה מארבים ופשיטות לעבר ריכוזי כוחות סוריים. עם ההכרזה על הפסקת האש הוחלפה אוגדה 36 באוגדה 210, והתארגנה מחדש כאוגדה סדירה במחנה נפאח'.

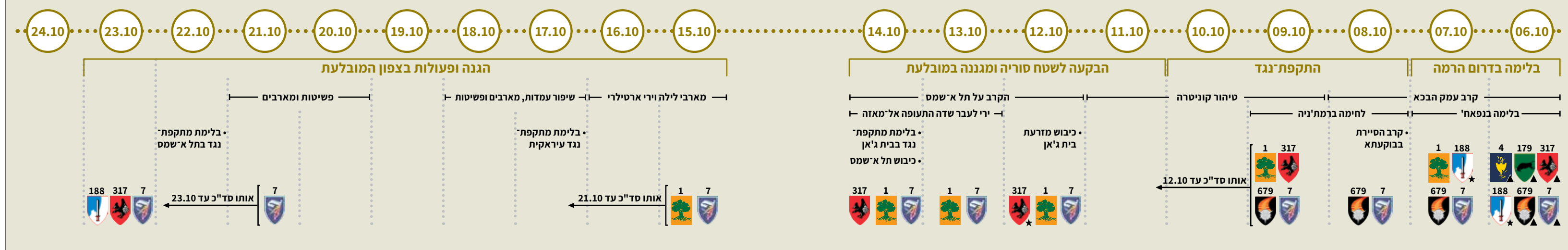

מהלכי אוגדה 36 במלחמה

24-6 באוקטובר 1973

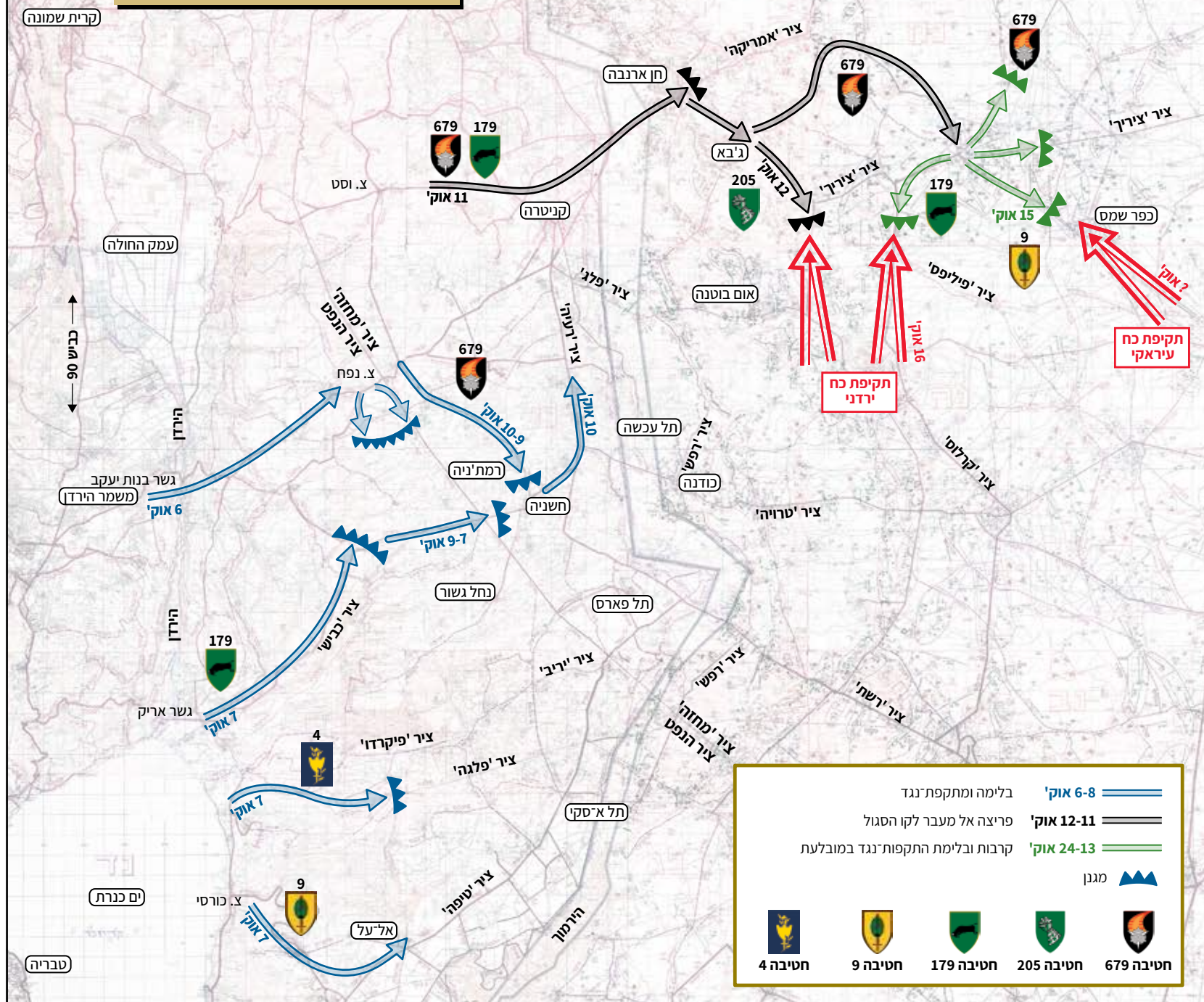
אוגדה 36 סדר כוחות עיקרי - חטיבות ▲ בתהליכי גיוס ★ הימצאות הכוח רק בחלק מהיום

אוגדה 210

מהלכי אוגדה 210 במלחמה

24-7 באוקטובר 1974

מפקד אוגדה 210, אלוף (מיל') דן לנר

קבוצת פקודות של מפקד אוגדה 210, אלוף דן לנר (עומד במרכז)

אוגדה 210, בפיקודו של אלוף (מיל') דן לנר, שכנה בבסיס מחנה דוד שמדרום לחיפה. האוגדה הייתה בתהליך הקמה בשנת 1973, ותוכננה להיות מבצעית באפריל 1974. באביב 1973, במסגרת כוננות 'כחול לבן', הוצעה הקמתה. ביוני עברה מפקדת האוגדה אימון הקמה חפוז, ובסיכומו הכריז מפקד האוגדה: "אנחנו מוכנים לכל משימה. אני צריך להקים את האוגדה מייד".

ערב מלחמת יום הכיפורים טרם הוקמו במלואן יחידות המטה והסיוע הכפופות לאוגדה ולא הוקם גדוד סיור אוגדתי. תקן האוגדה כלל חטיבת טנקים סדירה 188 (שוט קל), חטיבת טנקים 164 (שוט קל) וחטיבה ממוכנת 4 (שרמון), אולם הרכב האוגדה במלחמה היה נתון לשינויים רבים ובפועל כלל בעיקר את חטיבות 179 ו-679. יחידות המטה והסיוע, שחלקן היו בהליכי הקמה, כללו את אגד ארטילרי 282, אגד תחזוקה 813, גדוד ההנדסה 923, גדוד קשר 312, גדוד שירותי חימוש 793 וגדוד רפואה 510. האוגדה הסתייעה גם בכוח נ"מ מהגדוד המתנייע 203.

בבוקר 6 באוקטובר החל גיוס האוגדה. עם פרוץ המלחמה נכנסה חטיבה 188 לחימה, ולמעשה לא פעלה תחת האוגדה. כך גם חטיבה 164, שהופנתה לחזית הדרומית. בצוהרי 7 באוקטובר קיבלה האוגדה אחריות לחימה באזור מחנה נפאח ובדרום רמת הגולן, וחטיבות 179, 4, 9 ו-188 עברו תחת פיקודה. באותה עת היו בגזרה זו קרבות בלימה עזים. חטיבה 188 ספגה אבדות ונפגעים רבים ובמהלך היום חדלה לתפקד. ראשוני הכוחות מחטיבות המילואים 179, 9 ו-4 נכנסו לחימה עם הגעתם. שאר

הלוחמים וכלי הרכב הגיעו לרמת הגולן בהדרגה ועיבו את השורות. ב-8 באוקטובר, עם הגעת אוגדה 146 לרמת הגולן, צומצמה גזרת אוגדה 210 למרכז רמת הגולן. עד 10 באוקטובר הצליחה להדוף בגזרתה את הכוחות הסוריים, כשתחת פיקודה חטיבה 179 ובהמשך גם חטיבה 679. ב-11 באוקטובר הבקיעה האוגדה לתוך הרמה הסורית, כשהיא אחראית לאגף הדרומי של ההתקפה. האוגדה התקדמה עד תל מסחרה, תל אל-מל ותל ענתר. ב-12 באוקטובר הגנה מפני התקפת דיוויזיה מכוח המשלוח העיראקי, ובאותו היום תוגברה בחטיבת שריון 205 (שוט). בימים 13-17 באוקטובר בלמה התקפות של כוחות סוריים, עיראקיים וירדניים, ייצבה קווי הגנה בשטח המובלעת והתבססה בו. בצוהרי 17 באוקטובר הועברה מפקדת האוגדה להתארגנות במרחב נפאח. לאחר הפסקת האש קיבלה האוגדה אחריות על דרום המובלעת ועל דרום רמת הגולן, ועד מארס 1974 השתתפה בלחימה במובלעת הסורית.

אוגדה 210

סדר כוחות עיקרי - חטיבות ▲ בתהליכי גיוס ★ הימצאות הכוח רק בחלק מהיום

אוגדה 146

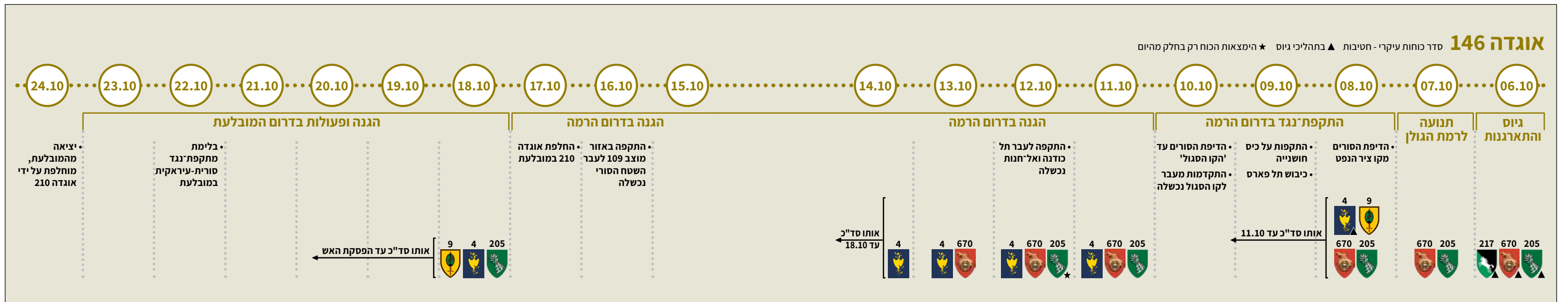
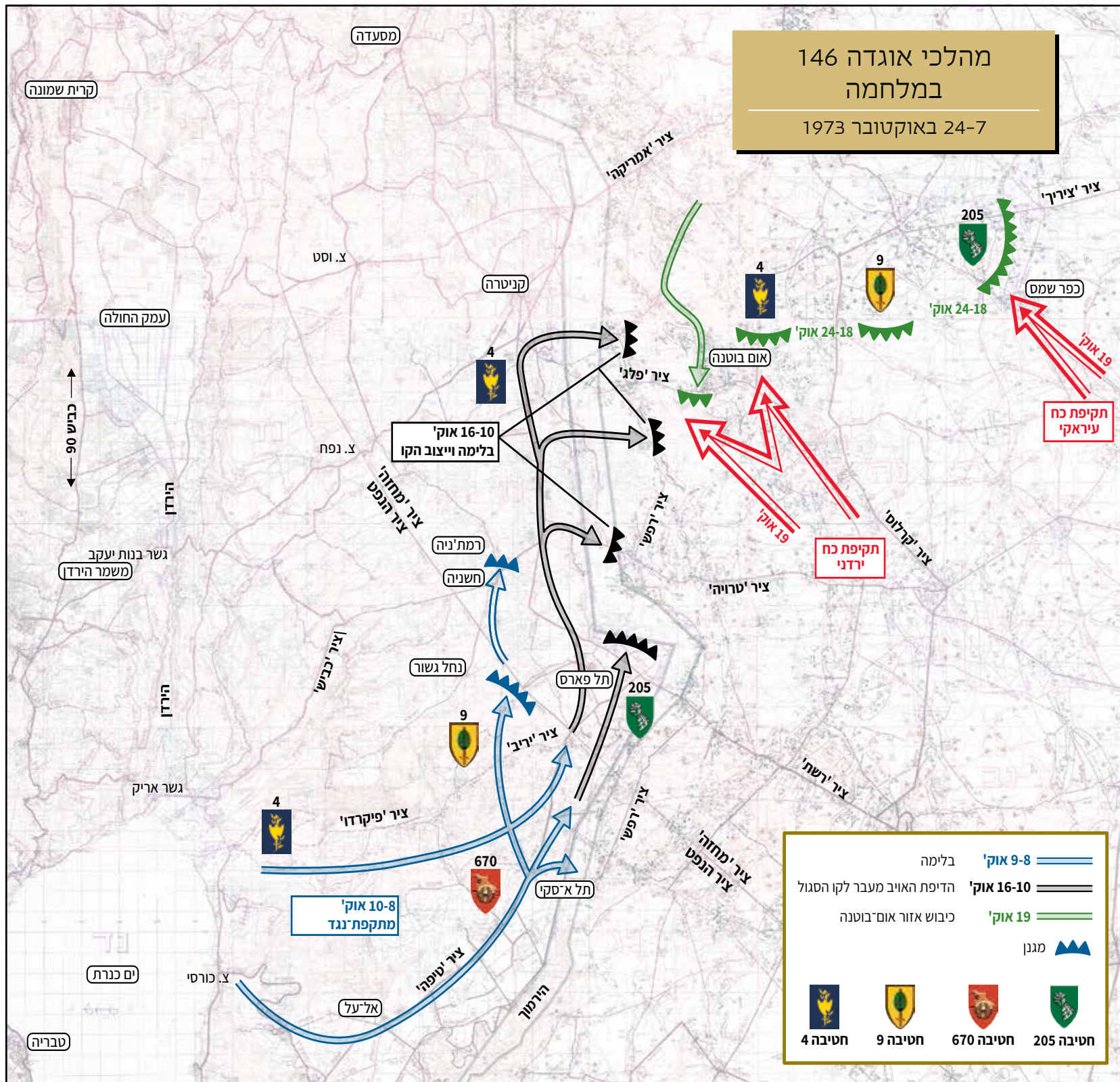

מפקד אוגדה 146, תא"ל משה פלד (מוסה)

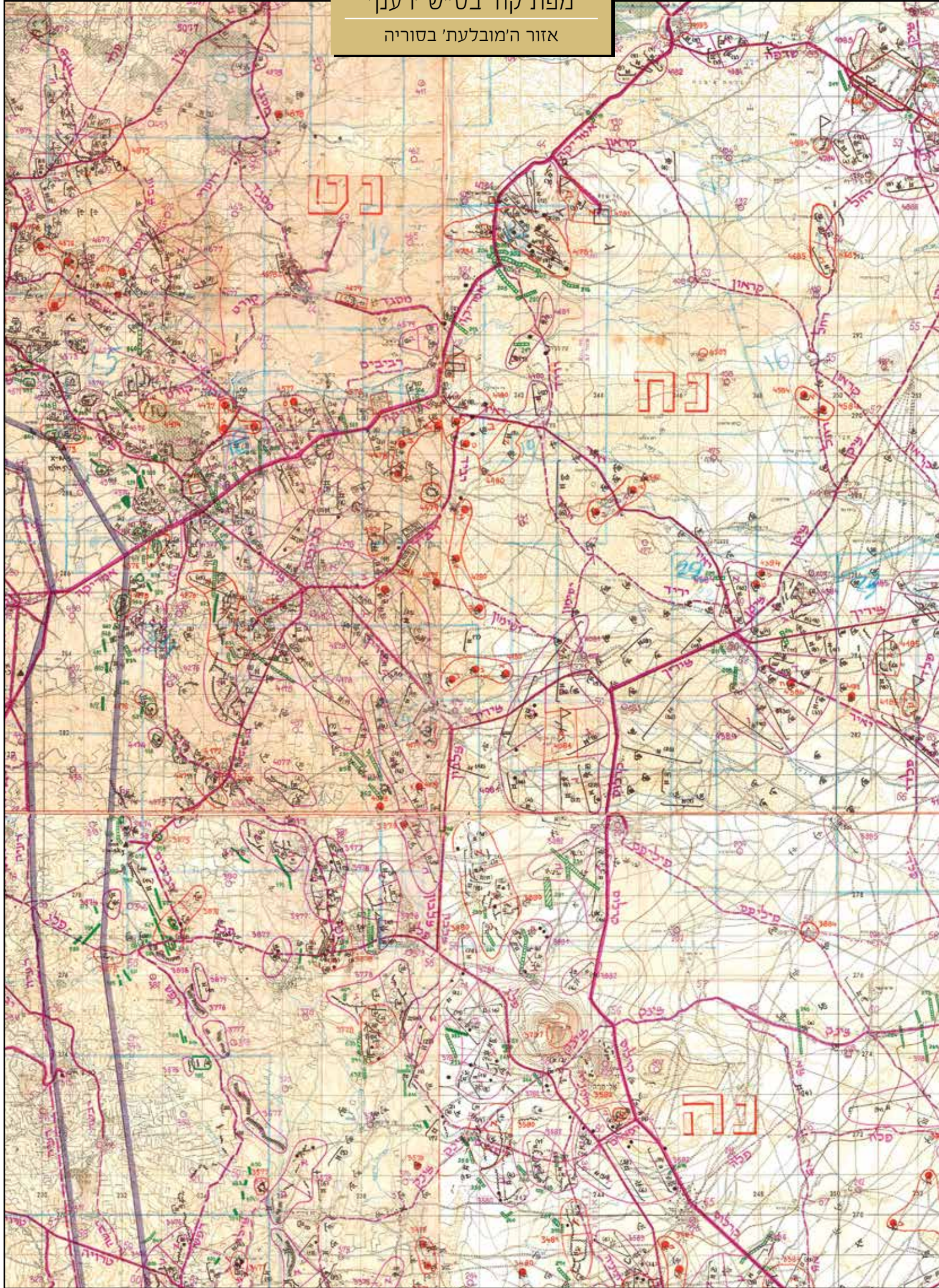
אוגדה 146, בפיקודו של תא"ל משה (מוסה) פלד, הייתה אוגדת שריון במילואים באחריות פיקוד המרכז, ונחשבה עתודה מטכ"לית. מחנותיה היו במרחב ירושלים ובבית דרס. האוגדה הייתה בכשירות גבוהה למלחמה, ובספטמבר סיימה סדרת אימונים במתקן האימונים החילי (מא"ח 500). תקן האוגדה כלל חטיבת שריון 205 (שוט מטאור), חטיבת שריון 217 (שוט קל) וחטיבה ממוכנת 670 (שרמן). אולם הרכב האוגדה במלחמה היה נתון לשינויים רבים ובפועל כלל בעיקר את חטיבות 205, 670 ו-4. יחידות המטה והסיוע כללו אגד ארטילרי 213, אגד תחזוקה 850, גדוד הסיוע האוגדתי 288, גדוד הנדסה 751, גדוד קשר 385, גדוד שירותי חימוש 794, גדוד הספקה 595 וגדוד רפואה 281. בבוקר 6 באוקטובר החל גיוס האוגדה. חטיבה 217 הועברה לאוגדה 162 ולחמה בחזית הדרום. ב-7 באוקטובר הוחלט להקצות את האוגדה לפיקוד הצפון, כדי לשלבה בהתקפת הנגד בדרום רמת הגולן, ויחידותיה נעו צפונה. ב-8 באוקטובר שולבה האוגדה במאמץ העיקרי של מתקפת הנגד, ותחת פיקודה היו חטיבות 205, 4, 9 ו-670. עד 10 באוקטובר הדפה האוגדה את הכוחות הסוריים ברמת הגולן והתייצבה על 'הקו הסגול'. ניסיונה לנצל את ההצלחה של אותו יום לכיבוש שטחים בדרום הרמה הסורית נכשל. בימים 11-17 באוקטובר הגנה האוגדה, בסד"כ מצומצם, בגזרה הדרומית למרחב קוניטרה, ייצבה את השורות, התארגנה וערכה כמה ניסיונות - שלא צלחו - להשתלט על השטח הסורי שבגזרתה. בליל 17 באוקטובר קיבלה האוגדה אחריות לגזרה הדרומית במובלעת, החליפה את אוגדה 210, וקיבלה תחת פיקודה את חטיבות 9 ו-205. בימים 18-24 באוקטובר הגנה כנגד התקפות מקומיות של כוחות סוריים, ירדניים ועיראקיים, ושיפרה את עמדותיה בשטח סוריה. ב-24 באוקטובר הוחלפה באוגדה 210, ובהמשך עברה עם חטיבותיה לחזית הדרום.

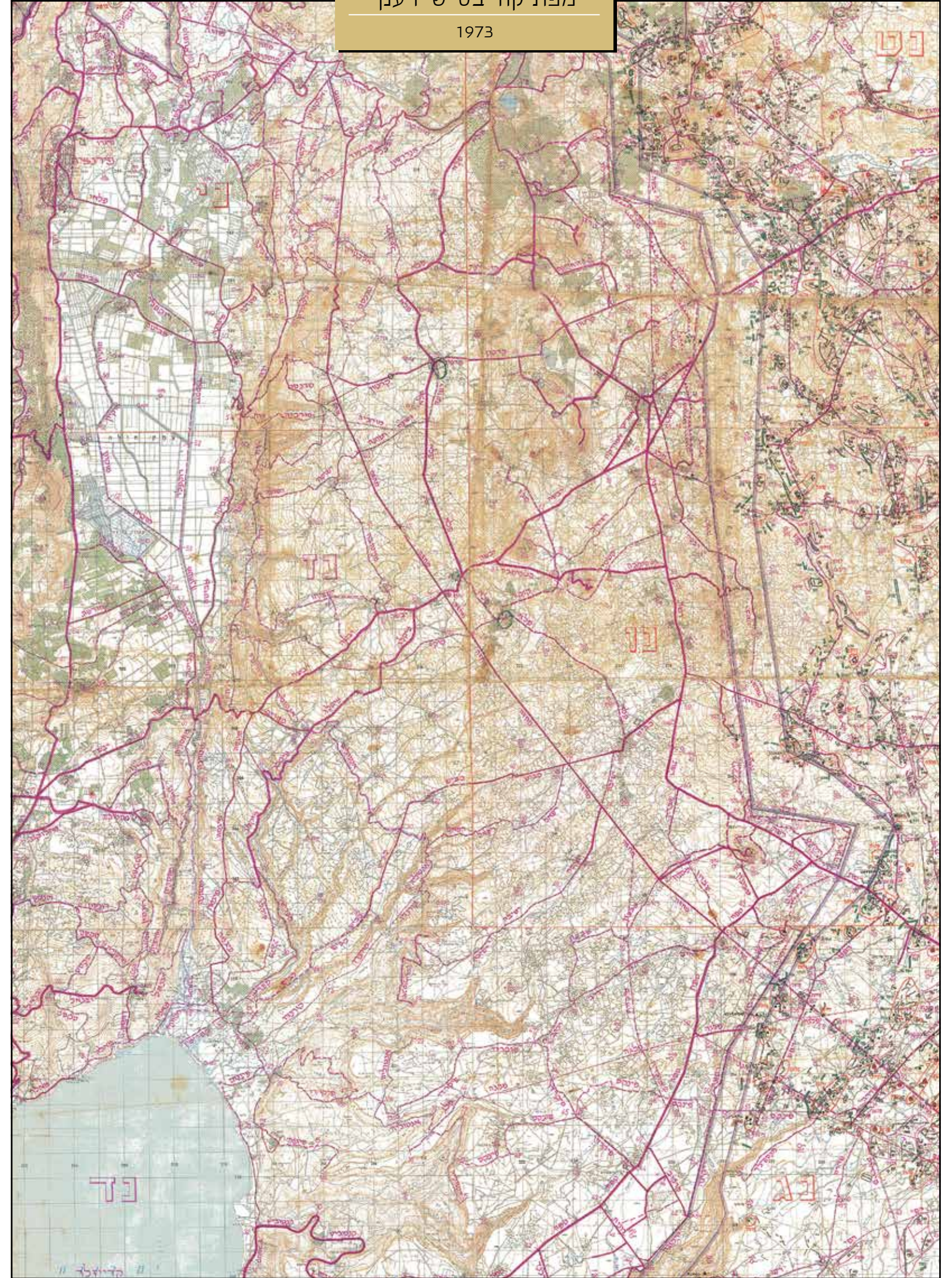
אלוף הפיקוד, יצחק חופי (במרכז עם משקפת), בביקור בגדס"ר 288; לשמאלו מפקד אוגדה 146, משה פלד; מימינו מג"ד 288, סא"ל צביקה דהב וקמ"ן אוגדה 146, מוטי כץ

מפת קוד בט"ש 'רענן'
אזור ה'מובלעת' בסוריה

מפת קוד בט"ש 'רענן'
1973

הסורים על הגדרות

בבוקר 6 באוקטובר 1973 היה פיקוד הצפון ערוך ללחימה על בסיס יחידות סדירות בלבד. עם פרוץ האש כלל סדר כוחותיו ברמת הגולן שתי חטיבות שריון, חטיבה מרחבית (חטמ"ר) ולה שני גדודי חי"ר ושלושה גדודי ארטילריה. חטיבת הטנקים המוקטנת 188 (71 טנקים) נפרסה בחזית: גדוד 74 נערך בצפון החזית וגדוד 53 - בדרומה. מקצת הטנקים נפרסו בחניונים מחלקתיים הקרובים לקו המוצבים, ורובם נשארו בריכוזים פלוגתיים לאורך כביש אל-על-רפיד-מסעדה. חטיבת הטנקים 105 (105 טנקים) הייתה בעתודה ונערכה בריכוזים גדודיים. מפקדת החטיבה רוכזה במחנה סער; גדוד 82 בסינדיאנה; גדוד 77 בצומת נפאח; גדוד 71 בצומת וסט; גדוד חרמ"ש 75 במחנה 'ירדן'. תחת פיקוד חטמ"ר 820 החזיקו שני גדודי חי"ר את קו המוצבים: גדוד 13 מחטיבה 1 בגזרה הצפונית, ממוצב 110 וצפונה; וגדוד 50 מחטיבה 35 ממוצב 111 ודרומה. הארטילריה הפיקודית כללה את גדוד 334 בהרכב שתי סוללות מכמ"ת (מרגמות כבדות מתנייעות) 160 מ"מ וסוללת תומ"ת (תותחים מתנייעים) 155 מ"מ, את גדוד 405 בהרכב שלוש סוללות תומ"ת 155 מ"מ ואת גדוד 55 בהרכב שתי סוללות תומ"ת 175 מ"מ. הסוללות נפרסו בעורף קו המוצבים. קציני תצפית קדמיים (קת"קים) הוצבו במוצב החרמון הישראלי, ב'עיקול הטנק' שבכתף חרמון, בתל חרמונית, בתל אביטל ובתל זוהר (פֶרֶס). בבוקר הפיקוד של חטמ"ר 820 שבמחנה נפאח הצטופפו חפ"ק מפקד הפיקוד, חפ"ק אוגדה 36 וחפ"ק חטיבה 188.

בשעה 10:30 הורה אלוף פיקוד הצפון למפקד חטיבה 820 לתגבר את כל המוצבים ברמת הגולן כך שבכל מוצב יהיו 16 לוחמים ובמוצב 107 יהיו 20 לוחמים. ואכן כל המוצבים תוגברו למעט מוצב החרמון. ניתנה גם הוראה לפנות מרמת הגולן את כל החיילים שאינם חיוניים, כגון חיילי הממשל הצבאי ויחידת הקישור לאו"ם. רמת הגולן נסגרה לתנועה אזרחית. לגדוד 50 ולגדוד 13 הורו להודיע ליישובים שצפוי "יום קרב", ולכן אסרו להם לצאת לעבודה בשדות. כן הורתה מפקדת חטמ"ר 820 שמשעה 12:00 יפוגו כל הנשים והילדים מיישובי רמת הגולן באחריות קציני ההגנה המרחבית בשל האש הצפויה להיפתח; היישובים יתוגברו בגברים מבוגרים מיישובי עמק בית שאן כדי לאפשר את שגרת החיים בהם, ולכלל יישוב תוכנס מחלקה מגדוד גולני.

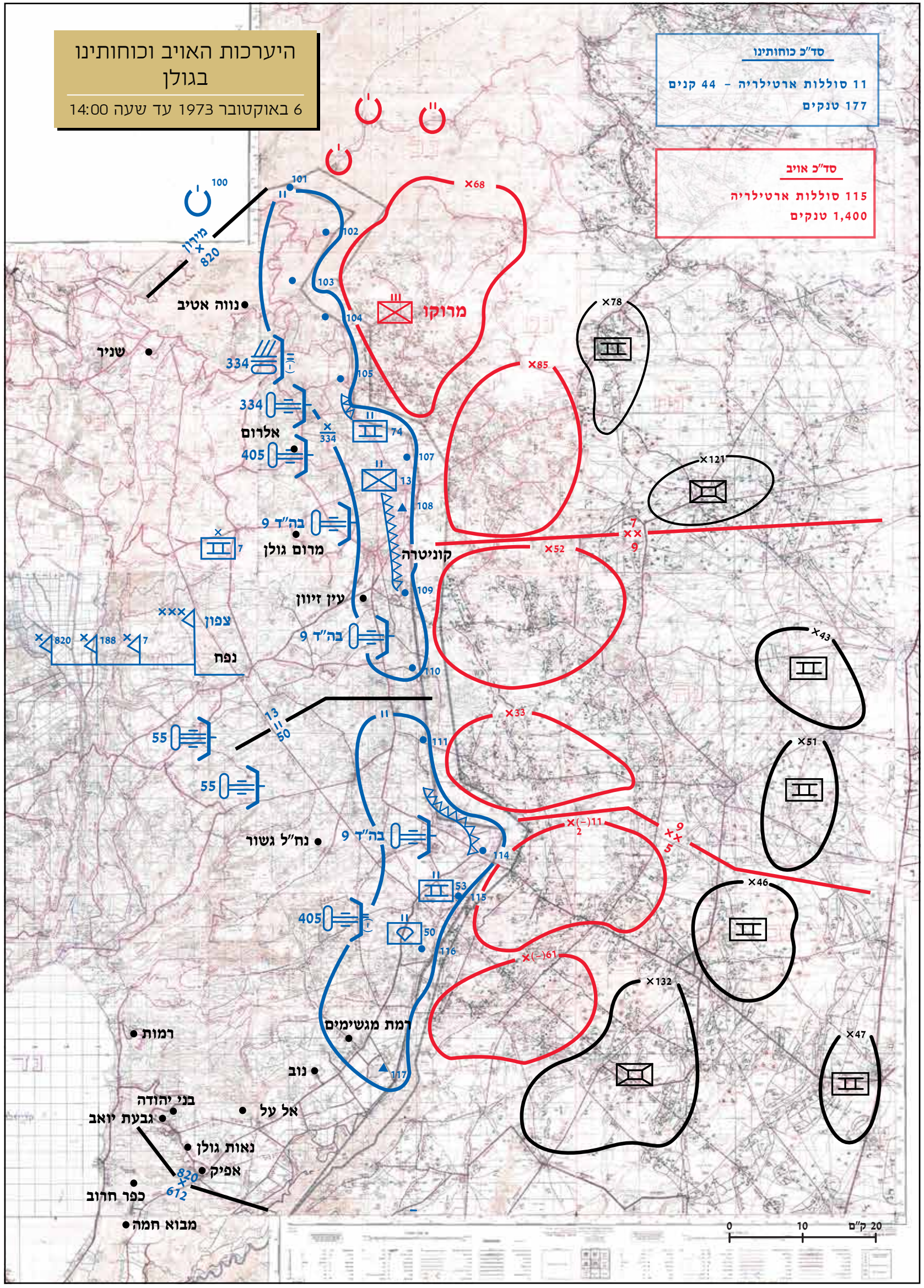
המתקפה הסורית על הגולן החלה בשעה 13:55 במטס של 62 מטוסים סוריים שתקפו מוצבי צה"ל לאורך קווי החזית, מפקדות, תחנות התרעה וחניוני טנקים. תחת חיפוי ארטילרי כבד של כ-157 סוללות ארטילריה (כ-25 סוללות לגזרה חטיבתית) תקפו שלוש דיוויזיות החי"ר הסוריות (7, 9 ו-5) עם יחידות חי"ר ממוכן ועם מאות טנקים את קו המוצבים הקדמי. עד מהרה התפתחה המתקפה הסורית למתקפה רבתי של שריון בעוצמה של כ-930 טנקים, והללו הצליחו להבקיע את הגזרה הדרומית ברמת הגולן. למרות מאמצי הבלימה וגילויי הגבורה של כוחות השריון הישראליים, הצליחו הסורים להחדיר כוחות לעבר ח'ושנייה ומשם צפונה לעבר נפאח. המתקפה נערכה בחסות סוללות טילי קרקע-אוויר ניידות שהיו פרוסות במערך צפוף בעומק שטח סוריה.

זחלים תאג"ד (תחנת איסוף נפגעים גדודית)

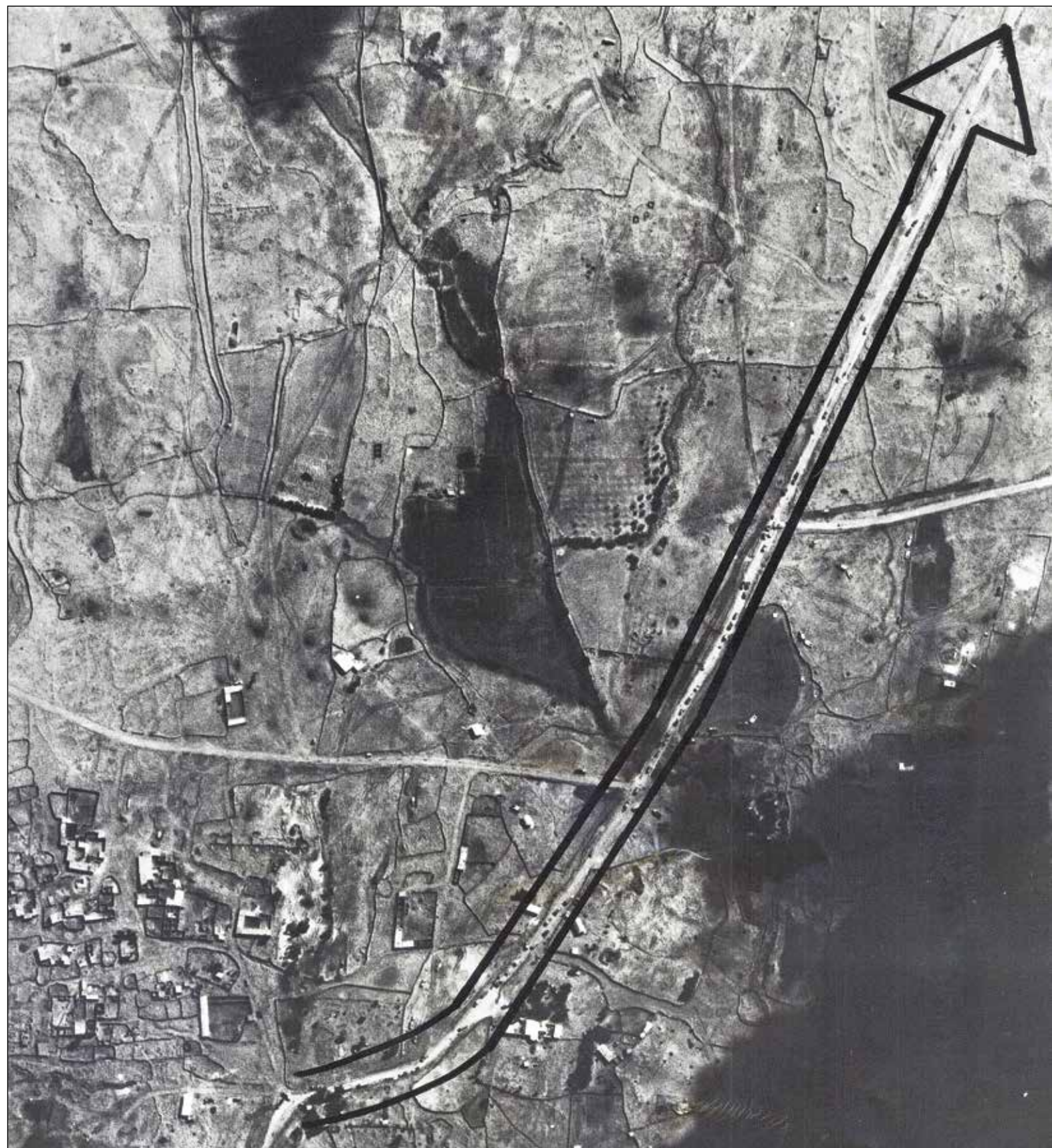
כוחות צה"ל עולים לרמת הגולן

היערכות האויב וכוחותינו בגולן
6 באוקטובר 1973 עד שעה 14:00

סד"כ כוחותינו
11 סוללות ארטילריה - 44 קנים
177 טנקים

סד"כ אויב
115 סוללות ארטילריה
1,400 טנקים

אזרחים מכבדים את הלוחמים במשקה ועוגות בדרכם לחזית

זחל"ם לוחמים בתנועה לעבר גשר בנות יעקב בדרך לחזית

לאחר השעה 14:00 הנחיתו ארבעה מסוקים סורים כוחות רתק וחסימה מגדוד צנחנים 82 ממערב למוצב החרמון הישראלי. אלה חסמו את צירי הגישה אליו. באותה שעה התקדמו שאר כוחות גדוד 82 מהחרמון הסורי רגלית, ועד לשעה 16:00 השתלטו על המוצב הישראלי ועל הדרכים המובילות אליו. בשעה 21:00 הצליחו להיחלץ מהמוצב הישראלי 17 לוחמים וקצינים, אולם הם נתקלו בחסימה סורית ב'רכבל עליון'. בתום הקרב הצליחו רק עשרה מהם להגיע לקו כוחותינו.

לחימה ברמת הגולן

בשעה 14:45, לנוכח המתקפה הסורית, הפנה קצין האג"ם הפיקודי את חטיבה 7 המוקטנת לפתחת קוניטרה ואת גדוד הטנקים 82 לגזרה הדרומית. בהתאם למידע שהצטבר, שנראה תואם את ההערכות המודיעיניות שרווחו טרם המלחמה, העריכו שהמאמץ העיקרי הסורי צפוי להתבצע בפתחת קוניטרה. משעה 15:00 תקפו הסורים בכמה גזרות, בחלקן נבלמו ובחלקן הצליחו להבקיע לשטחנו. לפנות ערב הסתמן שהמאמץ העיקרי הסורי הוא בדרום הגולן, במרחב ההגנה של גדודים 53 ו-82. בגזרה זו התפתחו שלושה מאמצים חטיבתיים של צבא סוריה: ברכס שַעף אֶסִינְדִיאן; בגזרת ציר הנפט, מדרום למוצב 115, שבה תקפו שתי חטיבות חי"ר; דרומה יותר תקפה חטיבת

טנקים את מוצב 116 ונכשלה בכיבושו, אך הצליחה לגשר על תעלת הנ"ט, והחדירה כוחות שהגיעו עד לכביש שבין ג'וֹחֶדֶר לאל-על. בגזרה הצפונית הסתמנו מאמצייהן של חטיבות החי"ר הסוריות 68 ו-85 באזור המוצבים 106-107 ושל חטיבה 52 שחדרה לעבר קוניטרה באזור מוצב 109.

סמוך לשעה 18:00 התבררה בחפ"ק פיקוד הצפון התמונה שלפיה הסורים תוקפים לכל רוחב החזית. לכן הורה הפיקוד לחלק את האחריות לגזרת ההגנה בחזית כך: חטיבה 7 תופקד על הגזרה הצפונית וחטיבה 188 תהיה אחראית על הגזרה הדרומית.

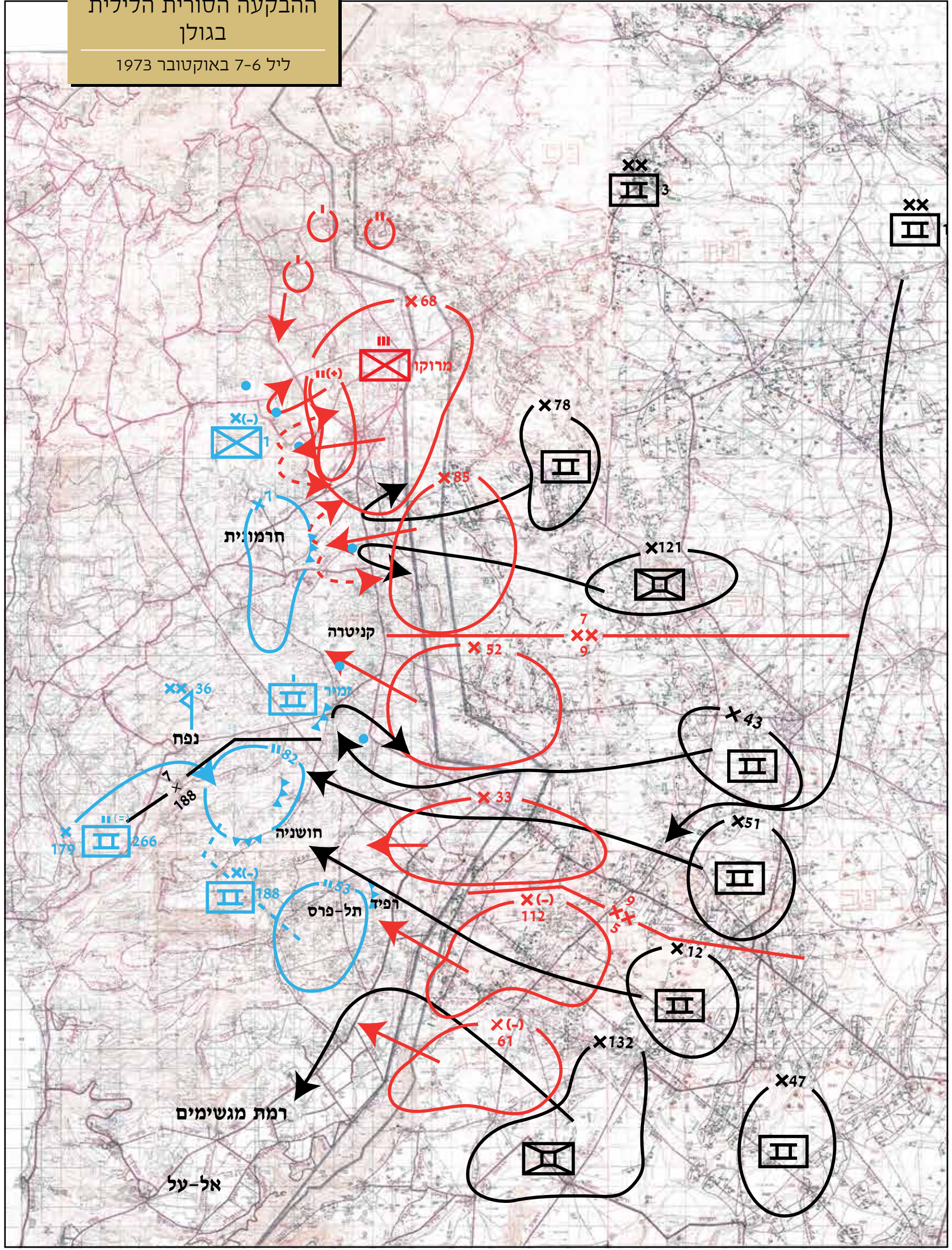
6 באוקטובר - ההתקפה הסורית והכוחות הבולמים בפרוץ המלחמה			
תחום הגזרה	הכוח המגן	יחידת האם	הכוח התוקף
ממסעדה לקוניטרה המוצבים 103-107	גדוד חי"ר 13 וגדוד טנקים 74	גזרה צפונית	דיוויזיה 7 (מתוגברת בחטיבה מרוקאית)
			חטיבת חי"ר 68
מקוניטרה עד תל חזקה המוצבים 108-110			חטיבת חי"ר 52
מרכס שַעף אֶסִינְדִיאן עד קרן רפיד ומוצב 111			חטיבת חי"ר 33
מקרון רפיד דרומה מתצפית 112 עד מוצב תצפית 117	גדוד חי"ר 50 וגדוד טנקים 53	גזרה דרומית	דיוויזית חי"ר 9
			חטיבת חי"ר 112
			חטיבת חי"ר 61

בעמוד ממול:

למעלה: תצלום אוויר - שיירה סורית בדרך לתל פרס, 7 באוקטובר
למטה: מקלע כבד על נגמ"ש בגזרת תל אֶסִינְדִיאן, 6 באוקטובר 1973 שעה 13:00 לערך

בלימה ברמת הגולן

ההבקעה הסורית הלילית
בגולן
ליל 7-6 באוקטובר 1973

בשעות הערב של 6 באוקטובר העריכו בפיקוד הצפון שהסורים ימשיכו במתקפה בדרת הלילה. כמו כן למפקד הפיקוד היה נדמה שהכוחות גוברים על התוקפים וכי הושגה הצלחה טקטית בבלימתם. אולם תחושה זו התפוגגה עד מהרה. הסורים המשיכו במאמציהם, ובמהלך הלילה התברר הפער בהצבת הכוחות: בעוד בגזרה הצפונית ניצב כוח חזק יחסית שפעל מעמדות מגן טובות מול צירי פריצה מוגבלים, בדרום ניצב כוח קטן יחסית, שלחם בסורים הפורצים בגזרה קלה לתמרון ופתוחה יותר. הסורים המשיכו בהתקדמותם בשעות הערב והלילה כשהם מנצלים, בחלק מהמקומות, את אמצעי ראיית הלילה שהיו ברשותם - ושלא היו בשימוש יחידות השריון של צה"ל.

בחצות הועברה האחריות לגולן לאוגדה 36. בגזרה הצפונית הצליחה חטיבה 7 לבלום שני גלי התקפה סוריים. בשלב ראשון נבלמו חטיבות הדרג הראשון (המרוקאית, 68 ו-85). בהמשך נבלמו גם התקפות חטיבות הדרג השני, 78 ו-121 מדיוויזיה 7, שתקפו לעבר רכס החרמונית ולעבר קוניטרה. הכוחות הבולמים מחטיבה 7 כללו את גדודי הטנקים 77 ו-71, את גדוד חרמ"ש 75 שתוגבר בפלוגת טנקים, את גדוד 74 מחטיבה 188 ואת לוחמי גדוד 13 שבמוצבים. בדרום גזרת חטיבה 7 נבלמה התקפת חטיבת השריון 43 הסורית על ידי פלוגת שריון מגדוד 82 ('כוח טייגר') שהתפרסה בלילה כמארב לאורך הכביש שבין קוניטרה לח'ושנייה (ציר 'רשת') שבאזור אלוני הבשן. במארב הושמדו כארבעים טנקים וכלי רק"ם אחרים.

בגזרה הדרומית נערכה התקפת המאמץ העיקרי הסורי דרך פתחת כוֹדְנָה לעבר נפאח' - שטח המפתח ברמה. חטיבות הדרג הראשון פגעו במערך ההגנה הדליל של צה"ל ועברו את קו המכשול. אחריו התקדמו חטיבות הדרג השני: חטיבה 51 נעה לכיוון התילים שממזרח לנפאח' והגיעה למרחב ח'ושנייה; חטיבה 46 עברה מצפון לתל פָּרֶס לכיוון צפון-מערב לעבר ח'ושנייה; ואילו חטיבה ממוכנת 132 חדרה מדרום לתל, ופנתה דרומה לכיוון רמת מגשימים וכבשה אותה בשעות הבוקר. לתוך המאמץ המצליח הסורי קודמה גם דיוויזיית השריון 1 מהדרג השני.

כל העת לחמו מחלקות שריון וטנקים בודדים מגדוד 53 מחטיבה 188 וגדוד 82 מחטיבה 7 נגד התקדמות הכוחות סוריים במרחב הדרומי. המוצבים נותרו עומדים במהלך הלילה, הגם שאת חלקם עקפו הסורים. לפנות בוקר ניתנה לגדוד 50 פקודה לפנות את המוצבים שבדרום הגולן. מוצב 116 ותצפית תל א־סאקי, שהיו מכותרים על ידי כוחות סוריים, לא הצליחו להתפנות.

בד בבד עם ניהול הקרב בחזית הגולן עסק הפיקוד בהשלמת תהליכי גיוס המילואים וההצטיידות. בשעה 23:00 הגיע כוח של שמונה טנקים מגדוד מילואים 266 מחטיבה 179, שעלה דרך גשר בנות יעקב, ונכנס לקרב מדרום לנפאח'. שתי פלוגות נוספות מהגדוד הגיעו לנפאח' בשעה 03:00 לערך והצטרפו לחימה. כוח ראשון מחטיבה 679 עלה למרחב קוֹצְבִייה א־גִ'דִידָה ונתקל אף הוא בכוחות סוריים. כמו כן גויסו יחידות ארטילריה נוספות, שנפרסו במהלך הלילה והחלו לסייע במאמץ הבלימה. שתי סוללות תומ"ת, האחת מגדוד 405 והאחת מגדוד בה"ד 9 (בסיס ההדרכה של חיל תותחנים), שפרסו ממערב לתל פָּרֶס, דילגו לעמדות אחוריות מחשש לשטיפתן בידי הכוחות הסוריים, ונפגעו מאש הכוחות הסוריים המתקדמים.

בשעה 04:14, עם שחר 7 באוקטובר, הגדיר אלוף הפיקוד את מטרות היום הבא: "הכוונה: לבלום את פלישת האויב בדרום הרמה. מרב המאמץ יתרכז במניעת כניסת הכוחות הסוריים לשטח ישראל".

טנקי שוט קל של גדוד 82 נערכים לבלימת הסורים באזור ח'ושנייה, 6 באוקטובר

ירי סוללת תותחים נגדרים שלל מסוג אם-46 (130 מ"מ)

הגעת כוחות המילואים

בבוקר 7 באוקטובר, בעקבות המצב הקשה בחזית הגולן, קיבל הרמטכ"ל שתי החלטות. הראשונה לעצור את מבצע 'תגר' - תקיפת מערך טילי קרקע-אוויר בגזרת מצרים לאחר מטס ההכנה, ולהסיט את מאמצי חיל האוויר לתקיפת המערך הסורי (בהתאם לתוכנית 'דוגמן ב5'); והשנייה, להטיל את אוגדת העתודה המטכ"לית 146 לפיקוד הצפון. בבוקר יצאה אוגדה זו עם חטיבת השריון 205, עם חטיבה ממוכנת 670 ועם גדוד הסיור האוגדתי ממחנותיה שבאזור ירושלים ונעה צפונה לדרום הכינרת, מרביתה על חזלים. עם ההגעה בשעות הערב התארגנו הכוחות ללחימה בצירים העולים לדרום הגולן.

קרבות היום עמדו בסימן כניסת חטיבות המילואים ללחימה ממרחב נפאח' ודרומה וחלוקת הרמה לשתי גזרות אוגדתיות החל מצוהרי היום - אוגדה 36 מקו נפאח'-קוניטרה וצפונה ואוגדה 210 בדרום.

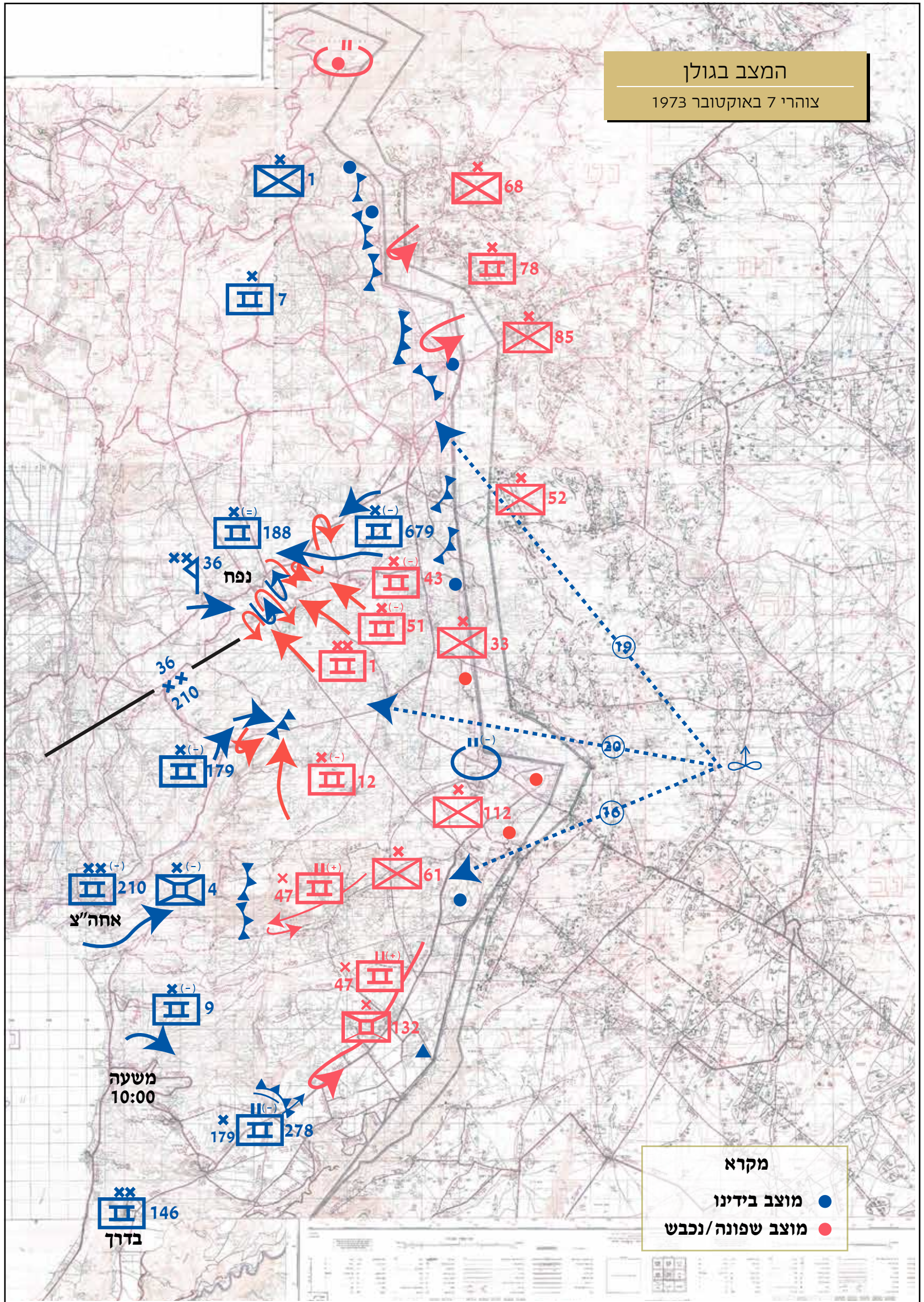
בבוקר קיבל אגד ארטילרי 212 של אוגדה 36 את האחריות להפעלת הארטילריה בגולן. במהלך היום הצטברו יחידות ארטילריה בצפון הגולן, ועם ערב כבר עמד סדר הכוחות הארטילרי על כעשרה גדודים. מעלות השחר המשיכה דיוויזיה 7 בניסיונות להבקיע בגזרת חרמונית-קוניטרה, אולם בקרבות מטווחים קצרים הדפו אותם טנקי חטיבה 7, בסיוע מסיבי של יחידות ארטילריה. במרחב נפאח' לחמו שרידי חטיבה 188 - לצד כוחות מחטיבה 179 ומחטיבה 679 שהגיעו בשעות הבוקר והצהריים - בכוחות דיוויזיות 9 ו-1 שניסו להשתלט על מרכז הגולן. במהלך היום נערכו התקפות והתקפות נגד ממזרח למחנה נפאח', שכוחותינו נטשו לזמן מה. מפקד חטיבה 188, שפיקד על טנקים בודדים בניסיון לבלום את הסורים בגזרת ציר הנפט שמדרום לנפאח', נהרג בקרב, ועימו נפלו סגנו, קצין האג"ם ולוחמים נוספים. חטיבה 188, ששדרת הפיקוד שלה נפגעה, חדלה לתפקד כחטיבה.

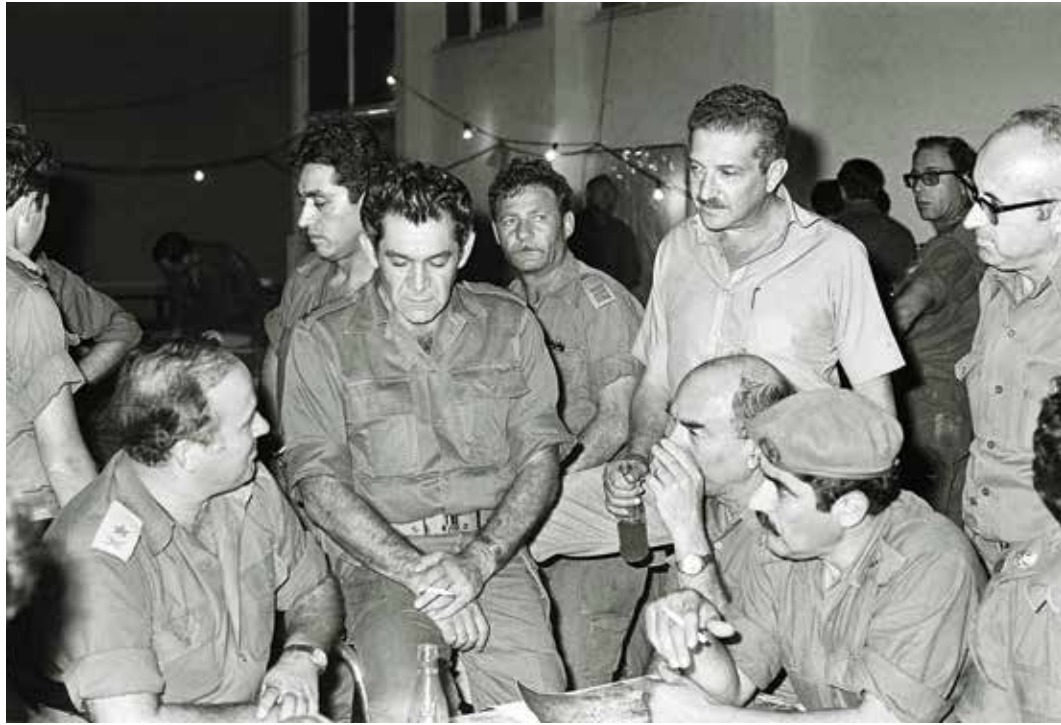
מטוס עיט מעל כוחות צה"ל ברמת הגולן, 8 באוקטובר

גדס"ר 134 עולה לרמת הגולן, 7 באוקטובר

ביקור הרטמכ"ל בחמ"ל פיקוד הצפון - יושבים מימין: סגן מפקד הפיקוד, אלוף, יקותיאל אדם (חובש כומתה), ועוזר אלוף הפיקוד, אל"ם יששכר שדמי; עומדים מאחוריהם (מימין לשמאל) - עזר ויצמן והרטמכ"ל, רא"ל דוד אלעזר; יושב משמאל - אלוף הפיקוד, יצחק חופי

למטה: טנק שרמן אם-50 עולה לחזית ברמת הגולן בתחתית העמוד: הלחימה ברמת הגולן - התקדמות טור טנקי שוט וג'יפי סיור; לצד הדרך משמאל - נגמ"ש בייטיאר פגוע

ונלחם בכוחות סוריים מחטיבה 47 במרחב מזרעת קוניטרה, כ-2 ק"מ ממערב לציר המפלים. הצטרף אליו גדוד 95 מחטיבה 4, שקיבלה את האחריות לאזור. עד הערב נהדפו הסורים מזרחית לציר המפלים.

בדרום הרמה, בשעה 11:00 לערך, נכנס גדוד 278 מוקטן מחטיבה 179 לקרבות עם כוחות חטיבה 132 שנעו לכיוון מצר אל-על. בשעות אחרי הצוהריים הצטרף אליו גדוד 377 מחטיבה 9. שני הגדודים, בפיקוד מח"ט 9, הדפו את הסורים לאזור רמת מגשימים. עם סיום קרבות היום נכנסו גדודי הטנקים לחניון על בסיס ציר 'ציצית' ותעלת הנ"ט.

בדרום הגולן פונו הכוחות שבתל פֶרס לכיוון מורד גמלא. בגלל בעיות בתיאום פתחו טנקים מגזרת מעלה גמלא באש לעבר הכוחות הנסוגים וגרמו לנפגעים. במזרח יצאה חטיבת טנקים עיראקית על מובילים לכיוון סוריה, חטיבה ממוכנת נוספת יצאה בליל 6-7 באוקטובר והיתה בדרכה לסוריה.

לאחר התלבטויות שנמשכו במהלך כל היום, אם להיערך בקו שני בפאתי הרמה ועל קו הירדן או לצאת למתקפת נגד, בשעה 20:20 הכריע אלוף הפיקוד - לאוגדות 146 ו-210 ניתנו פקודות למתקפת נגד מדרום בבוקר 8 באוקטובר, ולאוגדה 36 בצפון ניתנה פקודה להמשיך לבלום את כוחות האויב.

חפ"ק חטיבה 7: מימין ומאחור הקשר"ח, רס"ן שלום סטולרוב; לפניו הקמ"ן, אילן סהר; במרכז המח"ט, אל"ם ינוש בר-גל; משמאל מאחור קצין האג"ם, חגי רגב

סג"ם בני חנני על נגמ"ש בייטיאר-152 בדרך לתל אֶסקי כדי לנסות לחלץ את הלוחמים המכותרים עלידי הסורים, בוקר 7 באוקטובר

בשעה 14:00 לערך הופנה מפקד חטיבה 679 עם כוחותיו, שהגיעו למרחב עין זיוון-קוניטרה, מערבה לכיוון נפאח'. בשעה 15:30 בתל יוסיפון-תל שיפון הפתיע כוח קטן מחטיבה 679 (כ-15 טנקים) את חטיבה 91 הסורית שבמרחב סינדיאנה. טנקים בודדים של חטיבה 679, שהגיעו באקראי למרחב סדנת נפאח', הדפו כוחות סוריים שהתקדמו עד גדרות המחנה. בשעה 17:17 נכתב ביומן הפיקוד, שנודע למודיעין שלכוחות הסוריים ניתנה פקודת נסיגה ממרחב נפאח'.

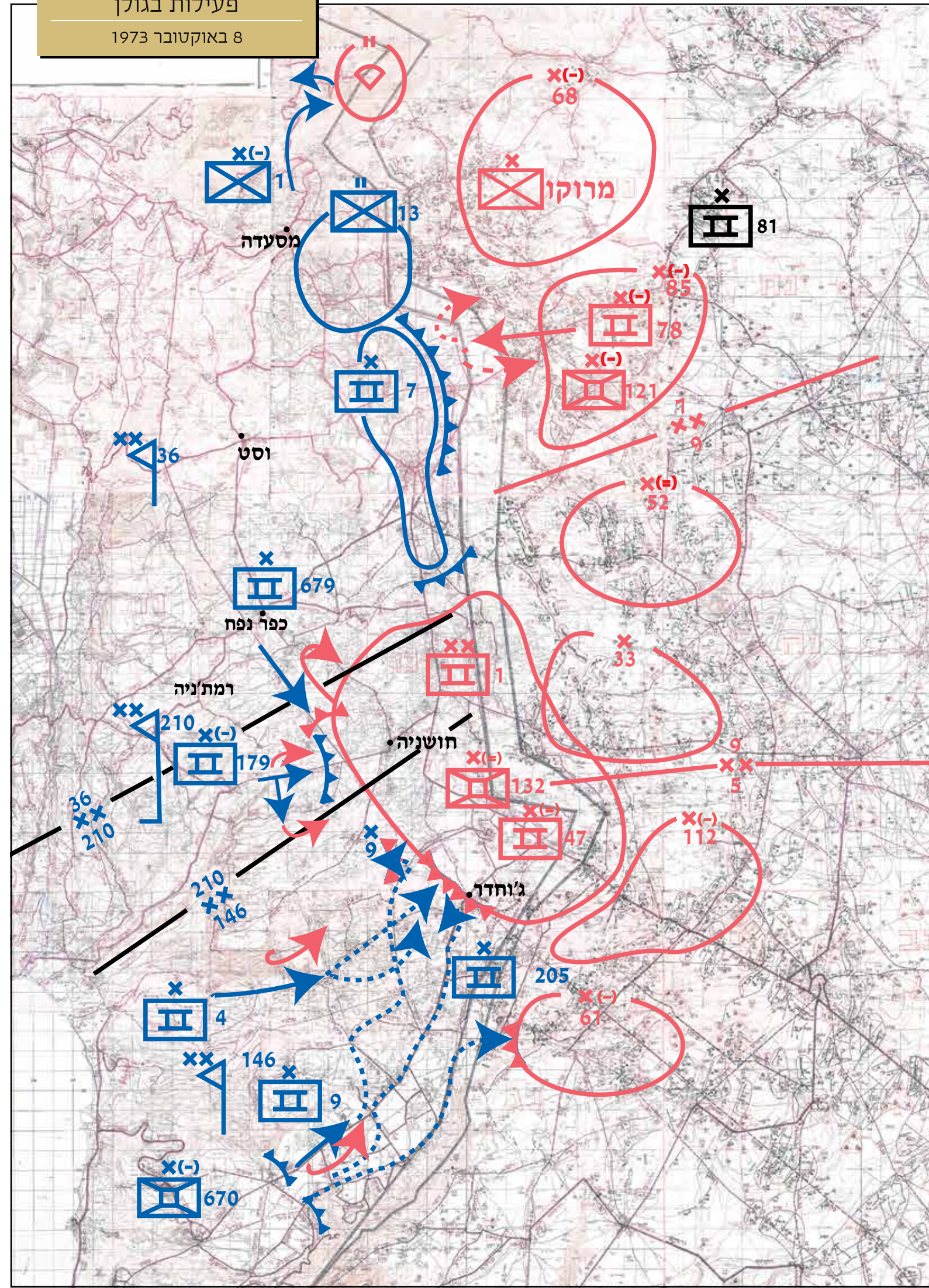
דרומה יותר פעלו שלוש חטיבות מילואים, שהגיעו בשעות הבוקר דרך גשר אריק והופנו למעלות רמת הגולן הדרומיים. גדוד 96 מחטיבה 179 עלה מגשר אריק בציר יהודייה ובשעה 05:30 נתקל בקוצבייה אג'דייה בטנקים מחטיבה 46 הסורית. בצוהריים הוכפף גס"ר 134 של אוגדה 36 למח"ט 179, שקיבל את האחריות למרחב קוצבייה אג'דייה, ועד הצוהריים נהדפו הסורים לציר קק"ל. במעלה גמלא עלה ראשון גדוד המילואים 39 (חטיבה 188), ובצוהריים נתקל

רק"ם סורי נטוש, טנק הפוך וגשר טנקים מפורק בעמק הבכא

מתקפת נגד

פעילות בגולן
8 באוקטובר 1973

צמד טנקים מגדוד 61 של חטיבה 205 בדרך לבלימה בדרום רמת הגולן, 8 באוקטובר

עליית כוחות אוגדה 146 לרמת הגולן, 8 באוקטובר

בשעה 08:30 החל מבצע 'גיל', מתקפת נגד של כוחות פיקוד הצפון ברמת הגולן. זו תוכננה כ"הך בימין - שמור בשמאל", כלומר, מגננה בגזרה הצפונית על ידי אוגדה 36 ומתקפה בדרום הרמה על ידי אוגדות 146 ו-210. ההתקפה התבססה על מאמץ מרכזי של אוגדה 146 בפיקודו של תא"ל משה פלד. האוגדה עלתה לגולן בשני צירים: ציר אל-על-רפיד שבו התנהל המאמץ המרכזי, וציר מעלה גמלא-תל פרס שבו התנהל המאמץ המשני. מפקד האוגדה נע עם כוח המאמץ העיקרי, שכלל את חטיבת השריון 205 בפיקודו של אל"ם יוסי פלד, חטיבה ממוכנת 9 בפיקודו של אל"ם מרדכי בן-פורת (הייתה שייכת במקורה לאוגדה 210) וחטיבה ממוכנת 670 בפיקודו של אל"ם גדעון גורדון, שפעלה על זחל"מים. באגד הארטילרי האוגדתי היו שני גדודי תותחים בינוניים (גד"ב) וגדוד תותחי שדה (גד"ש) מתנייעים, גמ"כ 160 מ"מ וגדוד 120 מ"מ. שני הגד"כים היו בציר מעלה גמלא, והגד"ש המתנייע נע בצמוד לחטיבה 205. האגד נע עם המאמץ העיקרי. תא"ל אברהם רותם, סגן מפקד האוגדה, פיקד על המאמץ המשני, ושכלל את החטיבה הממוכנת 4 בפיקודו של אל"ם יעקב הדר (הייתה שייכת במקורה לאוגדה 210), שהיו 66 טנקי שרמן ושוש וסוללת תותחים אחת. בד בבד תקפה אוגדה 210, בפיקודו של אלוף דן לנר, במאמץ נוסף בציר יהודיה-ח'ושניה. אוגדה 36, בפיקודו של תא"ל רפאל איתן, בלמה באותה שעה בשארית כוחה את המתקפה הסורית הכבדה בפתחת קוניטרה.

הכוחות הסוריים שעמדו מול אוגדה 146 כללו את חטיבת הטנקים 47, את החטיבה הממוכנת 132 ואת כוחות הח"ל מחטיבות 122 ו-61; חלקם מאורגנים במגנני נ"ט. הכוחות הללו הסתייעו בכ-100 קנים ארטילריים. באותו בוקר הטילו הסורים למערכה גם את חטיבת הטנקים 76, שמשימתה הייתה לאבטח את האגף הדרומי של דיוויזיית השריון 1, שהתפרסה מצפון לח'ושניה. בשעה 07:00 נכנסה חטיבה 4 למגע עם האויב שבמזרעת קוניטרה. בשעה 08:30 התקדמה חטיבה 9 וגברה על הכוחות הקדמיים של חטיבות 47 ו-132 הסוריות. בשעה 09:30 הגיעה עד קו נוב-אל-מא, וחטיבה 205 עברה להוביל. במועד זה הגיעה חטיבה 4 לציר קק"ל. בשעה 12:00 לערך הגיעו לתל א-סאקי לוחמי גדוד הסיור 288, בפיקודו של סא"ל צבי דהב, שלחם תחת פיקוד חטיבת השריון 205, וחילצו את הלוחמים הנצורים שהסתתרו בבונקר המוצב. חטיבה 4 הגיעה אל מעבר למזרעת קוניטרה. בקרבות אלה הושמד רובה של חטיבת השריון 47 הסורית. בצוהריים הגיעה חטיבה 205 לגבעת ג'וחדר. פלוגת הג'פים, עם החרמ"ש מהגדס"ר, תקפה את הגבעה ממזרח. אך אף שהסורים נסוגו ממנה, החטיבה לא נאחזה בה. אחר הצוהריים המשיכה האוגדה לעבר צומת רפיד. במרחב שבין תל א-סאקי לנח"ל גשור (ציר 'ציקדה'), נתקלו הכוחות במגנני נ"ט שהסורים הספיקו לתפוס מ-7 באוקטובר.

קרבות הבלימה של חטיבה 7 בצפון הגולן

אל"ם ינוש בן גל, מפקד חטיבה 7

בשלושה קרבות עיקריים במהלך 6-9 באוקטובר ניסתה דיוויזיית החי"ר הממוכנת 7 הסורית לפרוץ למרחב צפון רמת הגולן ונבלמה על ידי חטיבה 7. אזור הקרבות, מרחב פתחת קוניטרה - מצפון לקוניטרה ועד לתל חרמונית - זכה לכינוי 'עמק הבכא' (תהלים, פ"ד, ז), שניתן לו על ידי כתב עיתון 'במחנה' רנן שור.

בפרוץ הלחימה כללו כוחות המגן בגזרה זו לוחמי חי"ר מגדוד 13 של חטיבת גולני, שאיישו את מוצב 107, וטנקי גדוד 74 מחטיבה 188. כוחות אלו היו הראשונים לבלום את התקפת חטיבת החי"ר 85 הסורית עד הגעת שני גדודים נוספים, 75 ו-77 מחטיבת השריון 7, לסייע במאמצי הבלימה בגזרה. במהלך הלילה תוגבר מערך חטיבה 7 גם בגדוד 71 ובגדוד 74 מחטיבה 188. הקרב הראשון נמשך עד שחר 7 באוקטובר, עם נפגעים רבים לשני הצדדים. עם בוקר חודשה ההתקפה הסורית, ולקרב הוטלו 2 חטיבות סוריות נוספות - הממוכנת 121 והטנקים 78. הללו נבלמו בסביבות השעה 10:00.

למעלה: מפגש מפקדים להעברת האחריות על גזרת עמק הבכא - סא"ל אביגדור קהלני, מג"ד 77 (מימין) וסא"ל יוס אלדר, מג"ד 8, באוקטובר בצוהריים

מימין: צוות הטנק של מפקד גדוד 77, סא"ל אביגדור קהלני (במרכז התמונה)

לאחר הפוגה של יממה, עשו הסורים ב-9 באוקטובר מאמץ מרוכז אחרון, שכלל את חטיבה 81 מדיוויזיית הטנקים 3 וגדוד טנקים מכוח ריפעת אסד. בשעות הבוקר הסתערו יותר ממאה טנקי טי"ס 62 ועשרות נגמ"שים על עמדות חטיבה 7 לאחר הפגזה ארטילרית כבדה. שיא ההתקפה היה בשעה 10:00 לערך, ועיקר מאמץ הבלימה הוטל על גדוד 77. רק לאחר כשעה הצליח הגדוד, בסיוע ארטילריה וכוחות נוספים ובהם כוח בן-חנן - שכלל 11 טנקים וצוותי טנקים מלוחמי חטיבה 188, לייצב את העמדות ולהכריע את הקרב.

למעלה: סא"ל יוסי בן חנן, מפקד כוח בן חנן, שסייע למאמצי הבלימה ב-9 באוקטובר

מימין: טנקים ונגמ"שים סוריים פגועים בסמוך לתעלת הני"ט בגזרת עמק הבכא

למעלה: תופסים מחסה בצד הדרך בזמן הפגזה ארטילרית, 8 באוקטובר

בראש העמוד: חפ"ק אוגדה 146 על ציר 'טיפה' ברמת הגולן; מימין לשמאל: קצין האג"ם, סא"ל משה ורביץ; מפקד האוגדה, תא"ל משה (מוסה) פלד; הקמב"ץ, אלדר אורן; קצין קשר, סגן בילי פסובסקי; הקשר"א, אל"ם פיני שחר, 8 באוקטובר

לאחר שהתארגנה נשלחה חטיבה 9 לאבטח את האגף הצפוני. היא נעה מציר קק"ל לנח"ל גשור. לפנות ערב נתקלה לפתע במגנן אויב שפתח באש תותחי נ"ט מטווח 1,000 מ'. תוך 20 דקות חוסל המגנן ובו 24 תותחי נ"ט. עד הערב הגיעו כוחות האוגדה לעמדות השולטות על ציר הנפט, ובלילה חנו מדרום-מערב לגבעה. בבוקר 8 באוקטובר מנתה אוגדה 210 רק את חטיבת הטנקים 179 המוקטנת (כארבעים טנקים בלבד). בכוחות קטנים היא בלמה את הסורים בקרבות מקומיים על הגבעות שממערב לציר הנפט, באזור אל-משתא-סלוקיה. נוסף על כך, בשעות הערב סילקה כוחות סוריים קטנים שהתמקמו בתל עמרה והטרידו את התנועה בכביש יהודייה.

אוגדה 36 הגנה בגזרה הצפונית בשני מאמצים: העיקרי, בלימת המתקפה הסורית בחצות הלילה בפתחת קוניטרה וצפונה משם על-ידי חטיבה 7 וחטיבה 1; המשני, השתלבות במתקפת-הנגד הפיקודית והתקפה דרומה בציר הנפט ובציר תל יוסיפון-ח'ושנייה (ציר 'פלא')

בידי חטיבה 679, שהתארגנה מחדש בשלושת הגדודים (36 טנקים). מהבוקר עמדה החטיבה בלחץ כבד מגזרת סינדיאנה. גדוד 289, שלחם באזור המחצבה שממזרח לנפאח, הופנה בשעה 10:00 לבלימה בציר הנפט, אך נתקל בכוחות עדיפים שפרצו את מערכו והתקדמו לעבר נפאח. המח"ט הוציא את גדוד 57 מ'הקו הסגול' וסתם את הפריצה בעזרת פלוגת תגבורת מחטיבה 7, שתפסה את תל עבאס ממערב לציר הנפט. עם התפתחות מתקפת-הנגד הפיקודית פחת הלחץ על חטיבה 679, והיא הצליחה להדוף את טנקי דיוויזייה 1 דרומה עד לַחֲמַת־נִיָּה, אבל אחר הצוהריים נתקלה בהתנגדות עזה, ונאלצה לסגת שוב לאזור סינדיאנה.

בפתחת קוניטרה תקפו כוחות מהדיוויזיה המשוריינת 3, תחת פיקוד דיוויזיה 7. אוגדה 36 נאלצה לתגבר את חטיבה 7 בפלוגה שהחזיקה בעתודה (חמישה טנקים מחטיבה 679). למעשה, למרות חששות הפיקוד שדרש סיוע אוירי דחוף, נבלם לחץ הסורים באזור מוצב 110-קוניטרה בכוח פלוגתי של שבעה טנקים.

עד 7 באוקטובר בערב ריכז גדוד השריון הפיקודי (גש"פ) 181 כ-30 טנקים בבית המכס העליון והוכפף לאוגדה 36. בבוקר 8 באוקטובר החל לסרוק משני עברי הכביש המרכזי לעבר נפאח (ציר 'בשה'). לאחר 08:00 בא הגש"פ במגע עם כלי רק"ם של האויב שחדרו עד 'צקלג 48' באזור עין סמסם-צנובר והתקרבו למחנה 'ירדן', מרכז התחזוקה הקדמי בגולן. לאחר חילופי אש, שנמשכו עד הצוהריים, נהדף האויב. באותו יום נכשל הניסיון לכבוש מחדש את מוצב החרמון.

הניסיון לכבוש את כתף חרמון

ב-7 באוקטובר בשעות הבוקר, בעודו מנהל את קרב ההגנה על מוצבים 104-105, חזר וביקש מח"ט גולני, אל"ם אמיר דרורי, מהפיקוד אישור לתקוף את הכוחות הסוריים שבכתף חרמון ולחבור למוצב הישראלי כדי לחלץ את הלכודים בו, אך נענה בשלילה.

כשבשחר 8 באוקטובר פגש אל"ם דרורי את שני הניצולים האחרונים שהגיעו מהמוצב הישראלי למוצב 103, שמע מפייהם שעדיין נותרו במוצב כמה עשרות חיילים, וחשב שיש לתקוף מייד כדי לחלצם. בשעה 06:47 התקשר דרורי באלחוט לאלוף הפיקוד, עדכן על אודות הניצולים שהגיעו למגדל שמש וביקש אישור לתקוף בחרמון. אלוף חופי אישר, ונערך נוהל קרב חפוז מאוד. המח"ט החליט לנוע בשני צירים: כוח רגלי בפיקוד מג"ד 51 ובהרכב פלוגה ב' מגדוד 51 ומחצית פלס"ד 1 יטפס על כתף חרמון שממזרח לכביש, וכוח ממונע בפיקוד מג"ד 17 ובהרכב שתי פלוגות על זחל"מים ושני טנקים מגדוד 71 ינוע על ציר הכביש.

הכוח הרגלי, שהחל לטפס בשעה 08:15 בשביל העולה לחרמון, נתקל בשעה 09:45 לערך בגדוד קומנדו 183, שהיה ערוך להגנה חפוזת על נ"ג 1.614. לאחר קרב שנמשך עד לשעה 14:30 לערך, הצליח הכוח לכבוש את הגבעה בסיוע ארטילרי ובסיוע של כוח מחלקתי מגדוד 17, שהתמקם בכסיס אש מצפון לו. בתום ההסתערות הוברר שרוב הסורים כבר נסוגו מהגבעה. בשעה 10:00 לערך נתקל הכוח הממונע שמצפון ל'עיקול הטנק' במערך הקדמי של גדוד הצנחנים הסורי 82, שהיה מורכב מכוחות חסימה מצוידים בנשק נ"ט ובמחרוזות מוקשים שהונחו על הכביש. בשעה 11:30 לערך, לאחר קרב קשה במרחב שבין 'עיקול הטנק' לנ"ג 2,072, נאלץ המח"ט להסיג את הכוח לעבר 'עיקול הטנק'. פלוגת גבור מגדוד 12, שהגיעה ל'עיקול הטנק', ופלוגה מבא"ח 1, שהגיעה לרכבל התחתון במהלך הצוהריים, לא הספיקו להשתתף בקרב. בשעה 16:15 נסוגו כוחות גולני מ'עיקול הטנק'. בקרב נהרגו 23 לוחמים ומפקדים, בהם מג"ד 17, 55 נפצעו. גופותיהם של שמונה חללים נותרו בשדה הקרב.

בעוד הקרב בחרמון מתנהל, הקצה אג"ם מבצעים במטכ"ל את חטיבת חיר"ם 317, שהייתה חטיבת עתודה מטכ"לית, לכיבוש החרמון הסורי בפעולה מוסקת. בשל כישלון הקרב של חטיבת גולני בוטלה המשימה, וחטיבה 317 נשארה בצפון הגולן ככוח עתודה פיקודי.

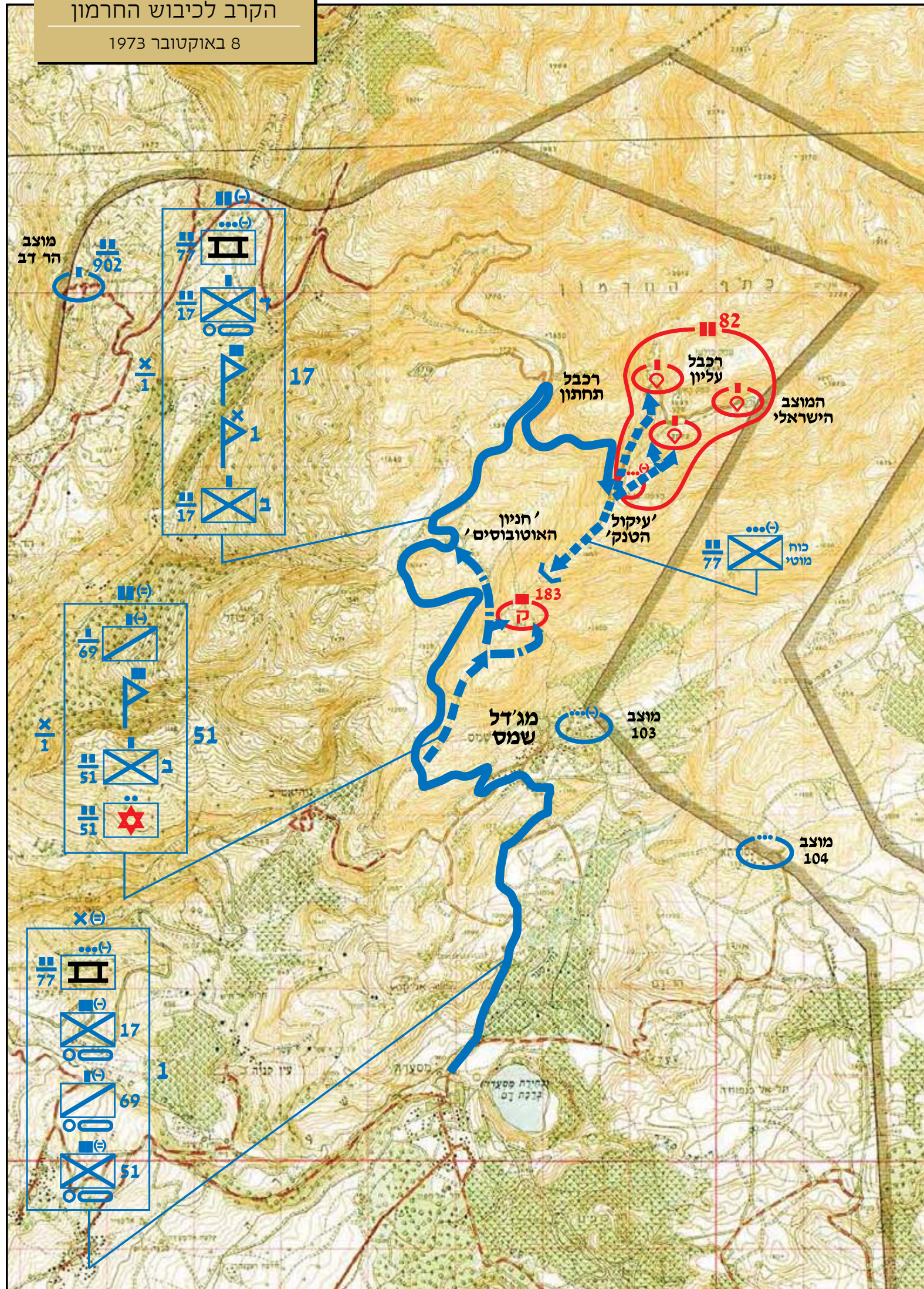
חוד הטור הממונע של גדוד 17 מתקדם לעבר הרכבל התחתון, 8 באוקטובר 9:00

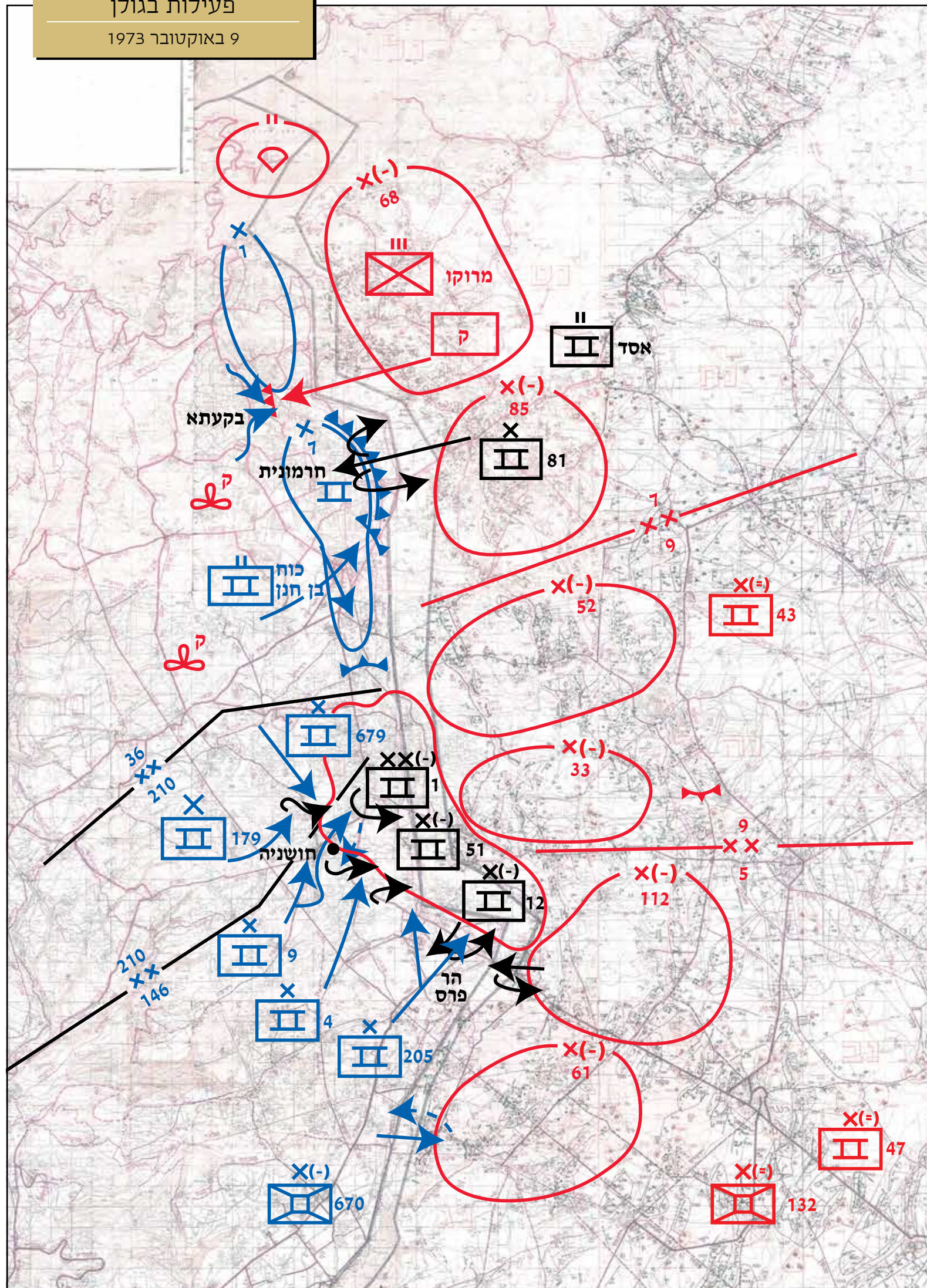

חיילי גולני מתארגנים לתחילת הטיפוס אל כתף חרמון

הקרב לכיבוש החרמון

8 באוקטובר 1973

טנקים מגדוד 71 מצטרפים לגדוד 77, 9 באוקטובר

תגבורת לוחמים בדרך לרמת הגולן

חטיבה 679 - תדריך מפקדים לפני קרב ההבקעה ברכס הצופה על חאן ארנבה. מימין לשמאל: מג"ד 93, חיים דנון; עמוס בן דוד; המח"ט, אל"ם אורי אור; מג"ד 57, רס"ן משה הראל

המשך קרבות הבלימה

בליל 8-9 באוקטובר לא נערכו קרבות. כל המאמצים הוקדשו להחזרת הרק"ם לכשירות ולהתארגנות מחדש של הכוחות המאולתרים.

ביומה השני של התקפת-הנגד הצליחה אוגדה 146 להגיע לציר רפיד-ח'ושנייה לאחר שכבשה את השטחים החיוניים בתל אג'וחדר ובתל פרס והדפה ניסיון התקפת-נגד של דיוויזיה 1 הסורית. חטיבה 9 אף פרצה לתוך מתחם ח'ושנייה. אוגדת 210, שלה הוכפפה חטיבה 679 בפיקוד אורי אור, תקפה לעבר ח'ושנייה והגיעה לרמת-נייה ולצומת ח'ושנייה. אוגדה 36 בלמה בשארית כוחה את ניסיון הפריצה הגדול והמסוכן ביותר של השריון הסורי בפתחת קוניטרה, שהתבסס על כוחות דיוויזיות 7 ו-3.

השכם בבוקר נעשה מאמץ מטכ"לי סורי, שנועד לסייע להתקדמות שתי הדיוויזיות האלה על ידי אילוף אוגדה 36 להקצות כוחות מהחזית כדי להגן על עורפה. נשלחו 12 מסוקי מי-8 סוריים עם חיילי 'הכוחות המיוחדים' כדי להנחיתם בשלוש נקודות לאורך ציר קוניטרה-נפאח', בעורף אוגדה 36. המסוקים טסו בשלוש רביעיות וחדרו לשטחן לאורך כביש קוניטרה-אחמד'יה. שני מסוקים מהרביעייה הראשונה הופלו באש טנקי גדוד 77 מחטיבה 7; שני הנותרים חזרו בלי להנחית כוחות. הרביעייה השנייה הייתה אמורה להנחית כוחות ליד נפאח'. אחד המסוקים הופל באש שירו כוחות מאגד ארטילרי 282. המסוקים הנותרים הצליחו להנחית כ-60 חיילי קומנדו או חיילי 'צאעקה' מצפון לכפר נפאח'. בקרב שהתנהל במקום עד לשעה 11:00 לערך חיסלו לוחמי סירת מטכ"ל, בסיוע לוחמי פלוגה ג' מגדוד 51, את כל החיילים הסוריים למעט אחד שנשבה. שני לוחמי הסירת וארבעה לוחמי גולני נפלו בקרב.

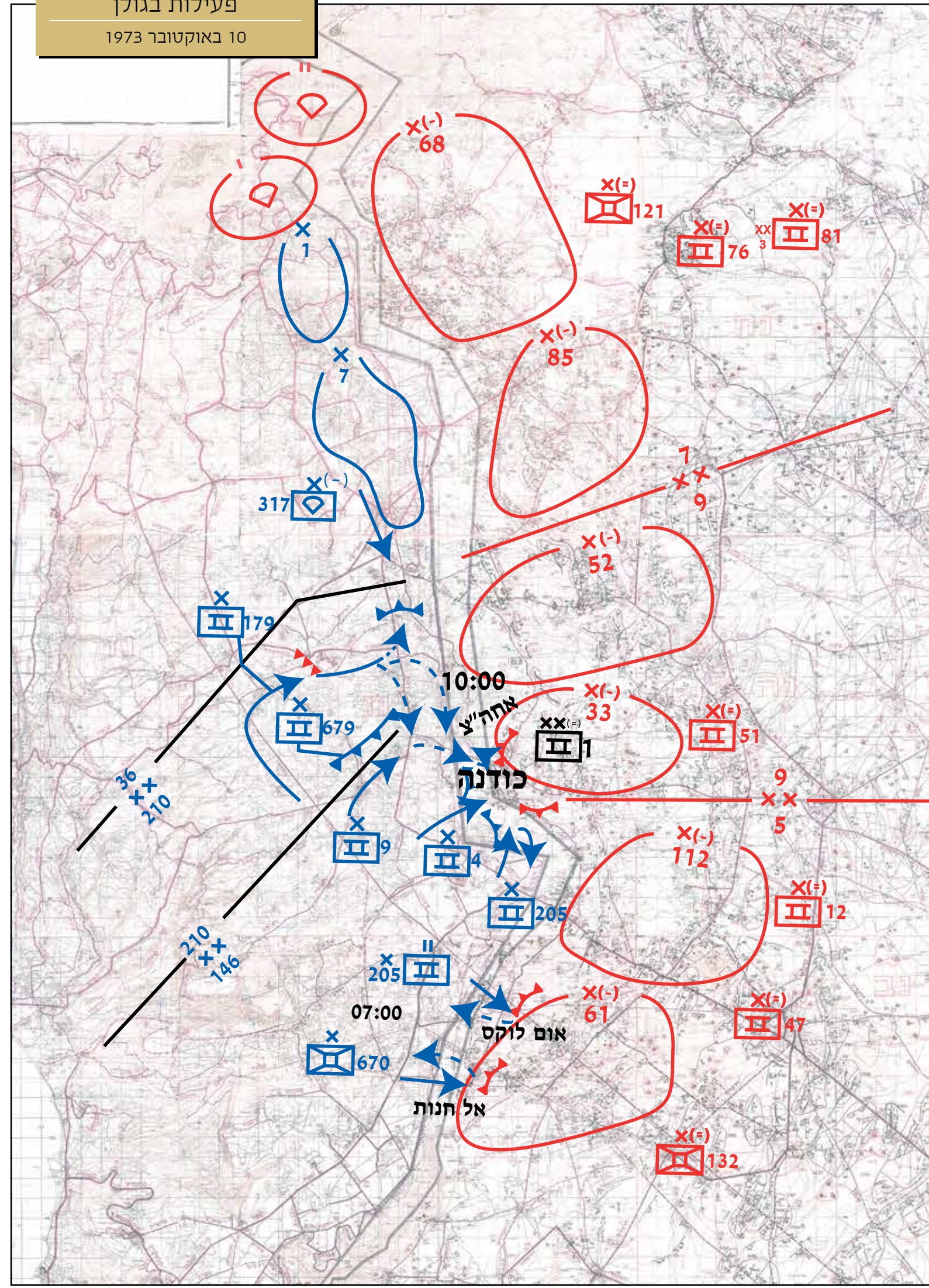
בפתחת קוניטרה תקפו הסורים את עמדות חטיבה 7 בדיוויזיה 7 מתוגברת בחטיבת טנקים 81 מדיוויזיה 3, שהייתה מצוידת בטנקי טי-62. הם הצליחו להתקדם במישור שמדרום-מזרח לתל חרמונית ולוואדי מרג' אש-בך שממזרח לתל, ואיימו לפרוץ לעבר קיבוץ אלרום. בקרב הצמוד מטווחים קצרים גברו הטנקים הישראליים על הסוריים, והדפו אותם בעזרתו של גדוד טנקים 71, שהוחש לעזרה מצפון חרמונית. בשעה 10:30, כאשר חלק מטנקי הגדוד היו ריקים מתחמושת וחלקם כבר נסוגו, הגיע 'כוח בן-חנון' ובו 11 טנקים לסייע בהטיית הכף. בלחימה הסתיימה חטיבה 7 בגיחות חיל האוויר ובאש של 21 סוללות ארטילריה שהפעיל רס"ן אריה מזרחי, מפקד הסיוע של חטיבה 7. הסורים נשברו ראשונים ונסוגו.

באותו בוקר נשלח כוח מגדוד 12, רכוב על זחל"מים, לבלום גדוד קומנדו סורי שניסה לתקוף חזיתית את תל חרמונית ולאגף את כוחות חטיבה 7 מצפון כדי לנסות להכריעם מהעורף. בקרב שנערך בפאתי הכפר הדרוזי בוקעאת'א נהרגו מג"ד 12 ועוד חמישה מפקדים ולוחמים. פלס"ר 7, שסייע לגדוד 12 להכריע את הכוח הסורי, ולאחר מכן פינה את הנפגעים, נתקל בכוח של אנשי קומנדו סוריים מדרום-מזרח לבוקעאת'א והסתער לעברו. בקרב נפלו 23 מלוחמי הפלס"ר ובהם המפקד.

הדיפת הסורים מרמת הגולן

פעילות בגולן
10 באוקטובר 1973

כוונת פיקוד הצפון ליום זה הייתה: "יסיים את ההשתלטות עד 'הקו הסגול' ויבצע מחטף באזור כודנה". על פי התוכנית נועדו אוגדות 146 ו-210 לסגור על כוֹדְנָה מדרום ומצפון. אוגדה 210, שנתקלה בהתנגדות מועטה, הקדימה להגיע ליעדה. לקראת 08:00 תפסה חטיבה 679 עמדות חיפוי לעבר ח'ושנייה ולעבר רכס מוצב 110, וחטיבה 179 טיהרה את כל הרכס באמצעות גדס"ר 134. ההתקדמות נמשכה לאורך ציר קוניטרה-רפיד ('רשת') ועל הרכס. בשעה 09:00 הגיעה חטיבה 179 לתל עִקְשָׁה ועצרה מחשש שתפגע בכוחות אוגדה 146, שהיו אמורים לנוע על ציר כוֹדְנָה. ייתכן שבעצירת אוגדה 210 הוחמצה ההזדמנות לעלות על תל כוֹדְנָה בתנופת ההתקדמות. לקראת השעה 12:00 הורה הפיקוד לאוגדה להתקדם מעבר ל'קו הסגול'. מפקד האוגדה הציע לדחות תוכנית זו, בטענה שעמדותיו על 'הקו הסגול' שולטות על כל המרחב מזרחה ואילו הצומת וסביבתו בשטח נחות. הפיקוד אישר זאת. אוגדה 210 ניצבה מצפון לציר כוֹדְנָה, שעה שאוגדה 146 תקפה לעבר תילי כוֹדְנָה מדרום וממערב. עם בוקר תקפה חטיבה 205, הגיעה אל תל א־צַבָּח ואל 'סגול 328', אבל ספגה התקפת נגד חזקה שאילצה את החטיבה לסגת אחר הצוהריים ל'ציר המערכת' ('רעה') ולציר רפיד-ח'ושנייה.

חטיבה 9 כבשה שוב את ח'ושנייה, הגיעה לתל פִּזְרָה בשעה 09:00, ותפסה את מסעפי הכבישים לח'ושנייה ולכוֹדְנָה. בהתקפת נגד רגלית הצליחו הסורים לכבוש את תל פִּזְרָה, אך החטיבה כבשה אותו שוב כעבור זמן מה ועלתה בציר 'טרוריה'. היא הגיעה ל'קו הסגול' בצוהריים בכ־15 טנקים בלבד. חטיבה 4 כבשה את רכס המוצבים 111-112. מעמדותיה שלטה על גזרת חטיבה 205 וסייעה לה בעת הקרב באזור תל א־צַבָּח, וכן שלטה על ציר כוֹדְנָה מדרום.

ניסיונות חטיבות 205, 670 ו-4 לכבוש שטחים ממזרח ל'קו הסגול' נתקלו בהתנגדות של הכוחות הסוריים ששבו למערכיהם, הנחיתו ארטילריה כבדה וירו מטחי נ"ט עזים. מפקד האוגדה ביטל את הפקודה והורה לחזור ל'קו הסגול', שם התנהל קרב אש עד הערב.

מאמץ המתקפה הסורי בפתחת קוניטרה נשבר לחלוטין ביום ג', 9 באוקטובר, אבל אוגדה 36 עדיין לא ידעה זאת. ב־10 באוקטובר המשיכה חטיבה 7 לחלוש על 'הקו הסגול' מעמדותיה - מתל חרמונית עד ה'בוסטור' - והחלה בפעולות עד 'הקו הסגול', כגון חבירה אל מוצבים ואל כוחות קדמיים, סריקה אחר נעדרים, חיסול שרידי אויב וטיהור קוניטרה.

בסיום יום הלחימה של 10 באוקטובר השתלטו כוחות פיקוד הצפון שוב על כל הגולן ועל 'הקו הסגול'. רק כתף חרמון נותרה בידי הסורים. במהלך היום החלו המטכ"ל, פיקוד הצפון והכוחות הלוחמים להיערך להבקעה לשטח סוריה.

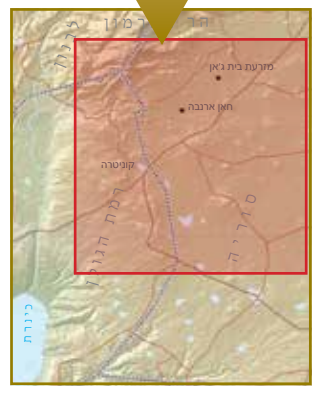
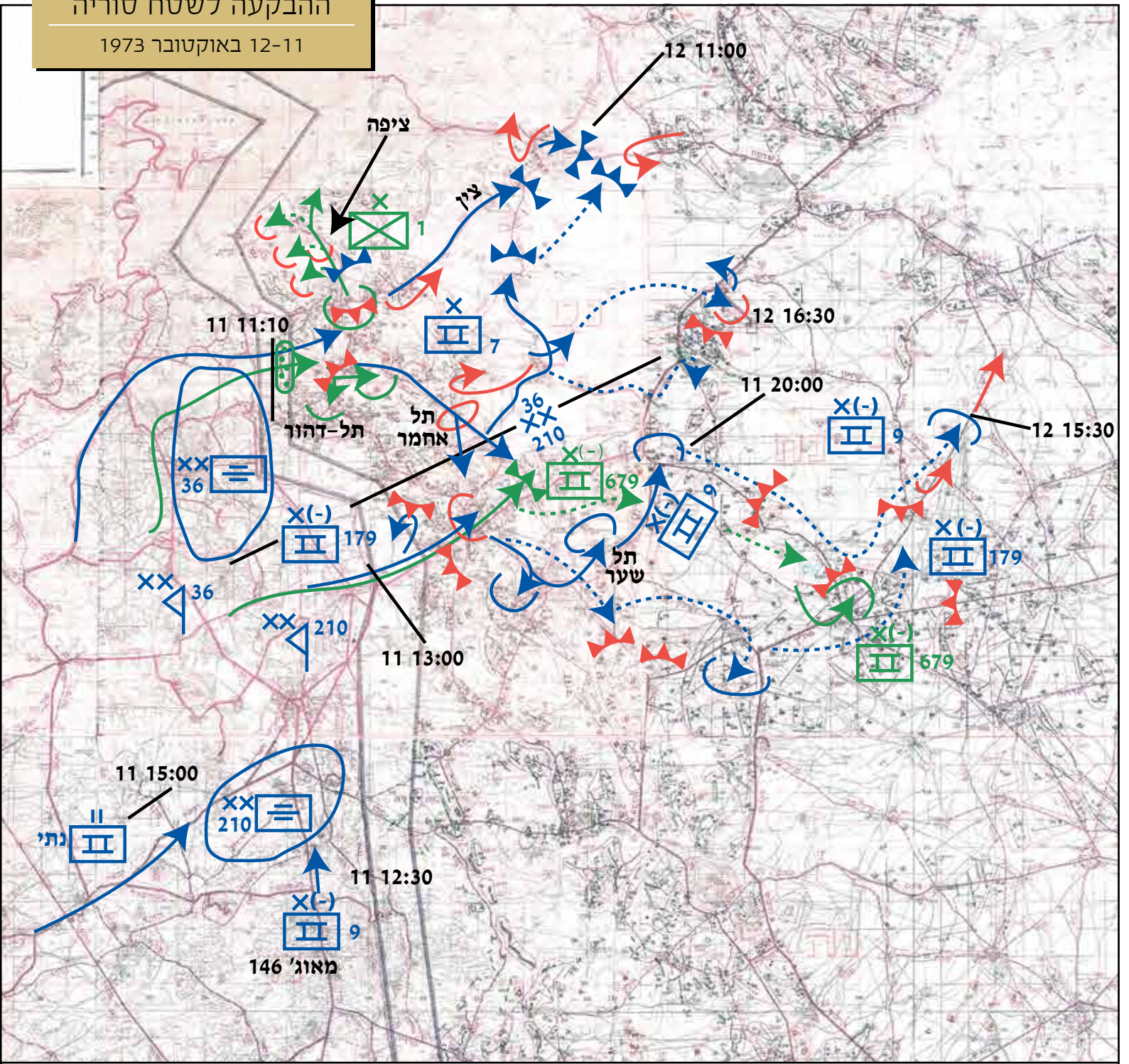
חיילים סוריים נכנעים, צפון רמת הגולן, 10 באוקטובר

גדס"ר 134, שפעל תחת חטיבה 179, בעת שחרור מוצב 110, 10 באוקטובר

ההבקעה לשטח סוריה

ההבקעה לשטח סוריה
12-11 באוקטובר 1973

גזרת ההבקעה נבחרה באזור גבעי ומיוער, מצפון למוצב 105, שבו מוקשים היו המכשול העיקרי. הועדף ציר בעל קשיים קרקעיים שבו היערכות האויב דלה באופן יחסי, מתוך חיפוש "הקו הפחות צפוי" לאויב. התוכנית הייתה שאוגדה 36 תפרוץ בציר ג'ובתא אל-חשב, ותתקדם אל מזרעת בית ג'ן ואל סעסע; אוגדה 210 תפרוץ בעקבות אוגדה 36 או תבקיע בדירוג בציר הכביש הראשי קוניטרה-סעסע (ציר 'אמריקה') שבגזרת ח'אן אַרְנֶבָה, תתקדם לסעסע ותתכונן לטוב לדרום-מזרח, לעבר כַּנְכָר; אוגדה 146 תגן בגזרה הדרומית.

לצורך המתקפה רוכזו 15 גדודי ארטילריה: להתקפת אוגדה 36 רוכזו עשרה גדודי חת"ם באגד ארטילרי 212; ולטובת אוגדה 210 רוכזו חמישה גדודים באגד 282. עוצמת הטנקים של הפיקוד הגיעה לכ-400, לעומת ההערכה של 300-400 טנקים סוריים.

אוגדה 36 כללה את חטיבה 7 (כ-100 טנקים) ואת חטיבת גולני (שלושה גדודים). כוחותיה חדרו לשטח הסורי בשעה 11:15 והתקדמו במהירות ובקלות רבה מהצפוי. המאמץ הצפוני הבקיע באזור מוצב 104, והשתלט לאחר קרב על תל אלי-אחמר ('אדום 4775') ועל צומת חדר ('צין'- 'ציפה'). מכאן נעו הכוחות בכביש למזרעת בית ג'ן (ציר 'צין'), בעוד 20-30 טנקי אויב מהחטיבה המרוקאית מנסים להשהותם. עד הערב הצליחו גדוד 77 ו'כוח כץ' לתפוס שטחים ששלטו על מזרעת בית ג'ן ממערב ומדרום, וכוח מגדוד חי"ר 12 נשלח לאבטחם. המאמץ הדרומי של חטיבה 7 התייצב על דרך המוצבים הסורית, נע מצפון לג'ובתא אל-חשב ועד הערב השתלט על הכפר חַלַס ועל המחנות שלידו. חטיבת גולני נעה בעקבותיו וטיהרה את השטח. חיל האוויר סייע לפגוע בכוחות הסוריים בגזרת הפריצה ותל דוהור. אבדות האוגדה בהבקעה היו קלות יחסית. בשעות הבוקר התקבלו דיווחים ראשוניים על בריחת חיילים סוריים בגזרה הצפונית. הרמטכ"ל דחק באלוף הפיקוד לנצל את ההצלחה.

אוגדה 210 החלה להתקדם בשעה 13:00 מדרום לאוגדה 36, על ציר 'אמריקה' כשתחת פיקודה חטיבות 679 ו-179. בצוהריים הועברה אליה גם חטיבה 9 מאוגדה 146. כבר בראשית התנועה של חטיבה 179 הונחתה עליה אש ארטילרית עזה. גדס"ר 134 התקדם במהירות, אך מדרום לתל אחמר ('סגול 4372'), נפגע מאש נ"ט ו-19 מתוך 20 הטנקים של הגדוד הוצאו מפעולה. גדוד 96 פרץ במהירות על הכביש, איבד כלים, אבל שישה טנקים הצליחו להגיע לכפר ולצומת ח'אן אַרְנֶבָה-ג'בע ('אמריקה'- 'ציריך'). בשעה 15:00 הורה מפקד האוגדה למח"ט 679 להתקדם במהירות בכביש ולחפות גם על חילוץ נפגעי חטיבה 179. עד השעה 16:00 התקדמה החטיבה למסעף 'שבתאי', ממזרח לח'אן אַרְנֶבָה. עם רדת החשכה באה במגע עם טנקים סוריים שפעלו מצפון לתל שַעַר וממסעף מעץ הצפוני ('אמריקה'- 'איר'). חטיבה 9 הגיעה בשעה 16:20 לצומת אַחְמַדְיָה, כבשה את תל כְרוּם עם חשכה, והגיעה למסעף 'רביד'- 'איר' בשעה 19:45. עם רדת החשכה נמצאו כוחות האוגדה בצומת ח'אן אַרְנֶבָה, במסעף 'אמריקה'- 'שבתאי' ובמסעף מעץ, אבל העיירה ח'אן אַרְנֶבָה עדיין לא טוהרה. כדי לפתוח את הציר נשלח גדוד חיר"ם 471 לטהר את הכפר, וגדוד חרמ"ש 91 טיהר מדרום לכביש ואבטח כלפי אום בוטְנָה. בפריצה לח'אן אַרְנֶבָה נפגעו כ-40 טנקים; בחטיבה 179 נהרגו 23 לוחמים ונפגעו כ-50 נוספים.

למעלה: טנקי 'כוח עמוס כץ' על ציר 'צין' בדרך למזרעת בית ג'ן, 11 באוקטובר בתמונה האמצעית: טנק שוט מחטיבה 679 שנפגע בלחימה בציר 'אמריקה' בתמונה העליונה: טנק ג' של שרגא איבלי, שלחם תחת 'כוח בן חנן' מדרום לג'ובתא אל חשב. על הטנק כתוב: "טרמפ עם הפנתרים השחורים לדמשק, אביגדור מרקו"

חפ"ק אוגדה 210 - מימין - מפקד האוגדה, אלוף דן לנר; ברקע - שני טנקי שוט

פעילות אווירית במתקפה

גיחות חיל האוויר הסורי			גיחות ח"א							
התקפה	הגנה	סה"כ	ירוט	מתקפת האוויר			השתתפות בלחמת היבשה			
				סה"כ	טק"א	ש"ת	סה"כ	התקפות עומק	סיוע בחזית	תאריך
-	336	336	44	90	42	48	224	3	221	11
145	395	540	135	53	11	42	134	4	130	12
145	731	876	179	143	53	90	358	7	351	סה"כ

סיוע ארטילרי להבקעה ב-11 אוק'

אש- הכנה	כ-4,800 פגז
אש- סיוע משעת ה- "ש"	כ-3,200 פגז
סה"כ	כ-8,000 פגז

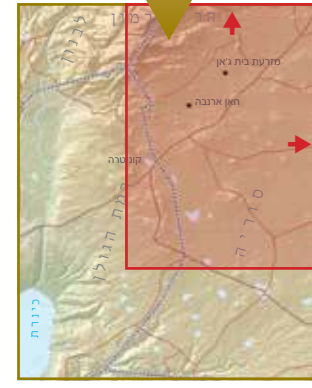
אבדות במטוסים

תאריך	ח"א	ח"א הסורי
11	8	2
12	3	16
סה"כ	11	18

מקרא

התקדמות כוחותינו	11 אוק'	12 אוק'
חט' 1 / אוג' 36	→	→
חט' 679 / אוג' 210	→	→

ההפתעה העיראקית

ב-12 באוקטובר, בשעה 13:26, התריעה תצפית בתל שער על כוח בעוצמה של כחטיבה ממוכנת הנמצא על ציר 'קראון' (דיר אל-עג'ס-תל א-שמס). מטוסי חיל האוויר תקפו את הכוח העיראקי אחרי 14:30. לאחר השעה 15:00 הבחינו ב-80 עד 100 טנקים נעים במהירות בשתי שדרות בכביש א-צנמיין-עקרה (ציר 'פיליפס'), כ-8 ק"מ מזרם לכוחות צה"ל. אלוף לנר העריך שלפניו שתי חטיבות, שמאיימות על האגף שחשף ביוזעין כדי לזרז את ההתקדמות לכפ"ר. הוא הורה לכוחותיו המרוכזים בכפ"ר נסג' וצפונה משם לפנות מייד לדרום-מזרח.

חטיבה 679 החלה לנוע ב-15:40 ונערכה בעמדות שמדרום-מזרח לכפ"ר נסג', בקשת החוצה את הצירים 'ציריק' ו'יאיר'. בשעה 16:10 נוצר מגע אש עם טנקי אויב שהגיעו לעיתים עד לטווחים של 400-500 מ' מכוחותינו. הקרב נמשך כשעה, עד שהאויב נהדף.

בעוד חטיבה 679 בולמת את הכוח התוקף, סב קומץ הטנקים של חטיבה 179 על עקבותיו ותפס עמדות במורדות הדרומיים-מזרחיים של תל קרין. חטיבה 9 נערכה עם כ-40 טנקים מדרום לתל וממערב לו. שני הכוחות הספיקו לפגוע מהאגף בכוח העיראקי עד שנפסקה האש עם רדת החשכה.

בינתיים נמשכה תנועת שריון האויב מדרום, ונוצר חשש שיאגף את המערך האוגדתי בכפ"ר נסג'. חטיבה 205 מאוגדה 146 שמנתה כ-50 טנקי 'שוט מטאור', הועברה בצוהריים תחת פיקוד אוגדה 210.

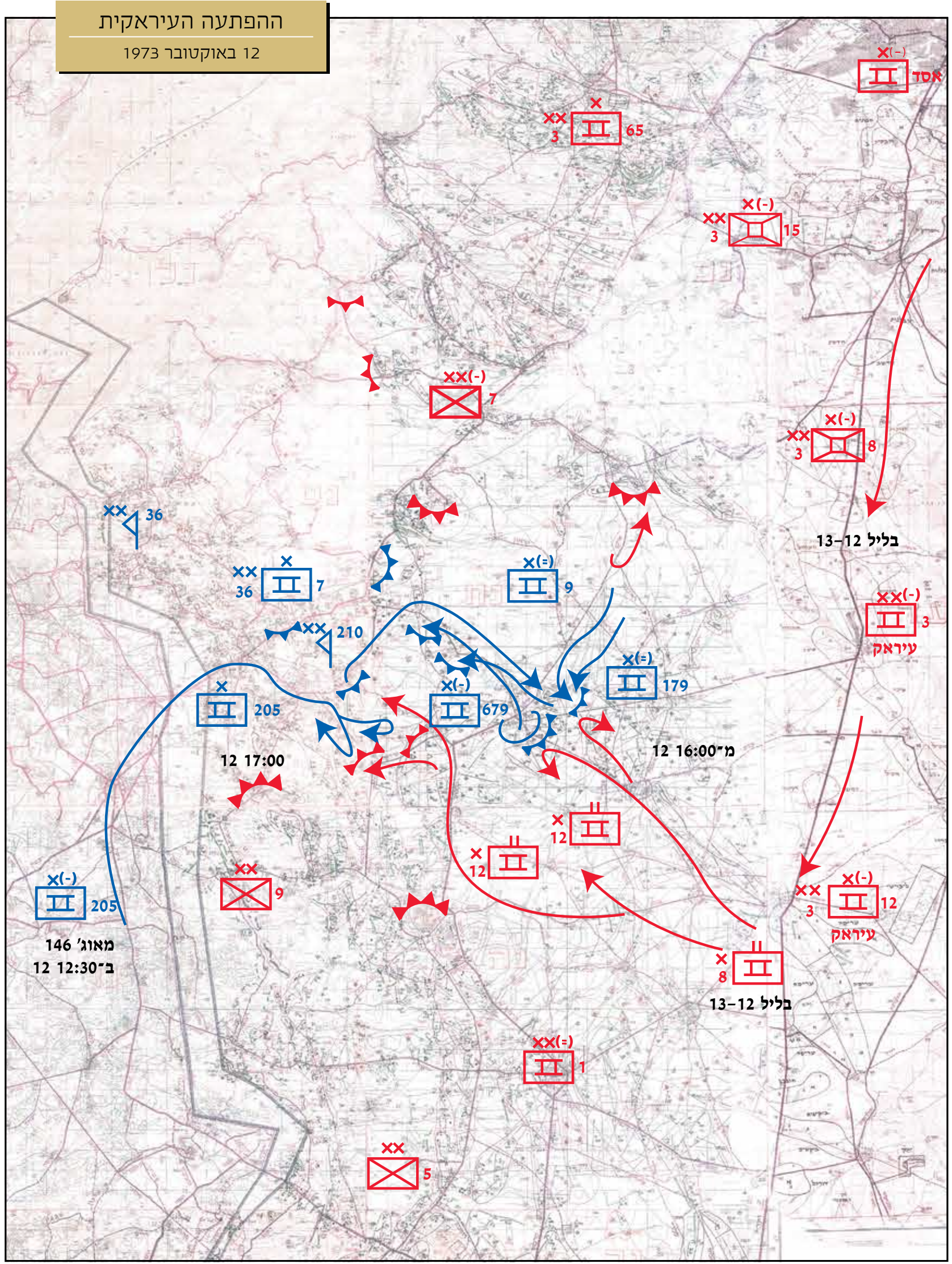
כאשר הגיעה החטיבה בשעות אחר הצוהריים, הורה מפקד האוגדה למפקד החטיבה להפנות את שני הגדודים דרומה, לכבוש את תל מסחרה ולתפוס שוב את תל אל-מל. הגדודים נתקלו באויב בין תל אל-מל לאיטיחה וברי טילים מתל מסחרה, והתערבבו באויב בחשכה היורדת. בשעה 18:00 ניתנה הוראה לנתק מגע ולהתארגן בצומת 'ציריק'-'רביד' שממזרח לג'בע. החטיבה הצליחה לעשות זאת עד השעה 20:00.

למעלה: טנק שוט במעלה הכפר מזרעת בית ג'אן
למעלה מימין: הפגזה ארטילרית סורית; נגמשי גדס"ר 134 (חטיבה 179) על ציר 'אמריקה' בפריצה לשטח סוריה

טנק שוט מחטיבה 679 בכניסה למזרעת בית ג'אן, 12 באוקטובר

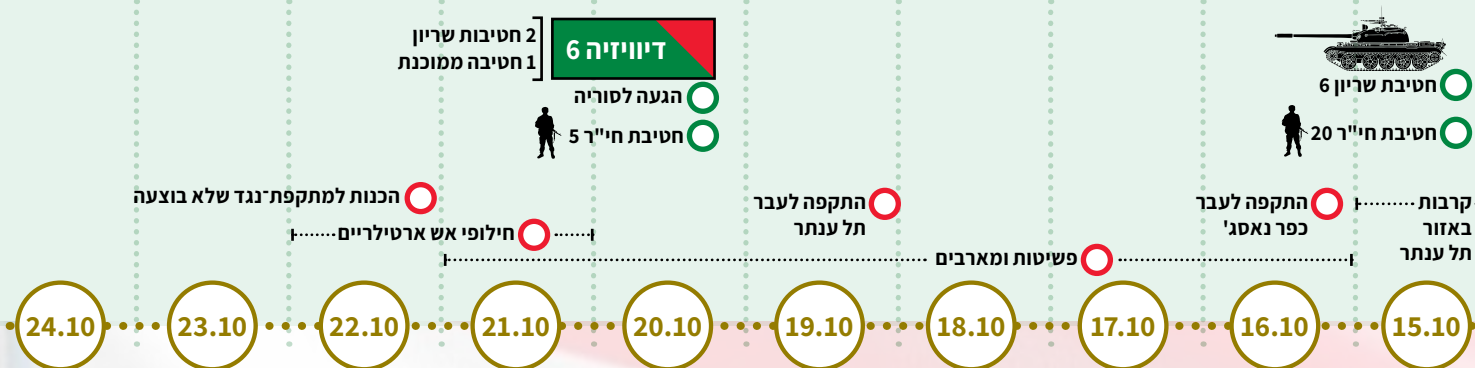

מימין: טנקים סוריים פגועים במוצב 116 בעמוד ממול: אלוף פיקוד הצפון, יצחק חופי (יושב); משמאלו הקמ"ן הפיקודי, סא"ל חגי מן; מאחוריו מפקד אוגדה 146, תא"ל משה פלד

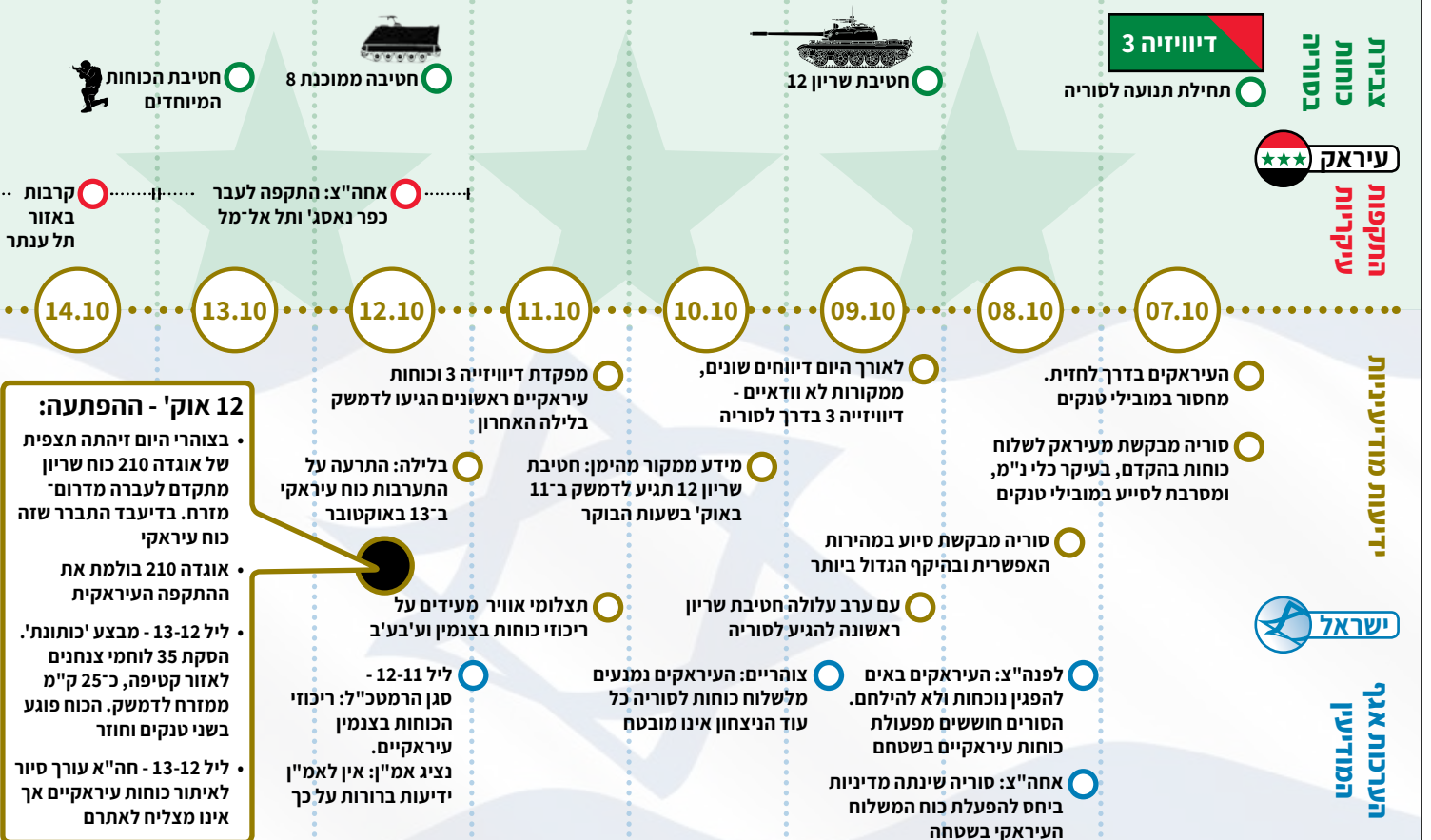
לאחר רדת החשכה הובחנה התקדמות מחודשת של כוח עיראקי מדרום לתל שֶעֶר. כדי להכיל את הכוח המאיים לפרוץ לאגף הדרומי והפתוח של 'הטרזי' ('המובלעת' - מרחב החדירה של צה"ל לרמה הסורית), התכוון מפקד האוגדה להסיג את חטיבותיו במהירות מכפר נֶסֶג' ולהיערך כשחטיבה 179 תיערך על ציר 'אייר', מדרום למעֶץ; חטיבה 679 תיערך בצומת מעֶץ; חטיבה 9 - על ציר 'רביד', לרגלי תל שֶעֶר; חטיבה 205 - בצומת 'רביד'-צ'יריך'; גדוד חרמ"ש 91 מחטיבה 9 ייערך על תל כורום, והאגד הארטילרי - מצפון-מערב לתל שֶעֶר. הוראת הנסיגה גרמה תחושת משבר באוגדה. נראה כי כל 'הטרזי' וגם הגולן הישראלי בסכנה. מפקדת הפיקוד הורתה לאוגדה 36 להיערך לאורך ציר 'אמריקה', בעורפה של אוגדה 210, בצומת ח'אן אַךְ נֶבְהָה, בצומת מעֶץ המערבי (מסעף 'אייר'-'אמריקה') ובמסעף חֶלֶס. במהלך הלילה התברר שהכוח העיראקי היה חטיבה משורינת 12 מדיוויזיה 3 העיראקית. במהלך הלילה הצטרפה אליו בשדה המערכה גם חטיבה ממוכנת 8 המוקטנת.

הגעת היחידה לשטחי הכינוס בסוריה ● מהלכים עיקריים של כוח המשלוח העיראקי ● ידיעות מודיעיניות ● הערכות אגף המודיעין

דיוויזיה משורינת עיראקית - סדר כוחות עיקרי				
מרגמות	תותחים בינוניים	נגמ"שים	טנקי טי-55	
--	18	100	137	חטיבה משורינת 1
--	18	100	137	חטיבה משורינת 2
12	36	170	45	חטיבה ממוכנת
12	72	390	319	סה"כ בדיוויזיה משורינת

ההפתעה העיראקית ופעולות כוח המשלוח במלחמת יום הכיפורים

12 אוק' - ההפתעה:
 • בצוהרי היום זיהתה תצפית של אוגדה 210 כוח שריון מתקדם לעבר מדרום מזרח. בדיעבד התברר שזה כוח עיראקי
 • אוגדה 210 בלמת את ההתקפה העיראקית ליל 13-12 - מבצע 'כותנת'. הסקת 35 לוחמי צנחנים לאזור קטיפה, כ-25 ק"מ ממזרח לדמשק. הכוח פוגע בשני טנקים וחוזר אינו מצליח לאתרם

מפקדת דיוויזיה 3 וכוחות עיראקיים ראשונים הגיעו לדמשק בלילה האחרון
 מידע ממקור מהימן: חטיבת שריון 12 תגיע לדמשק ב-11 באוק' בשעות הבוקר
 תצלומי אוויר מעידים על ריכוזי כוחות בצנחני וע'בע'ב ליל 12-11 - סגן הרמטכ"ל: ריכוזי הכוחות בצנחני עיראקיים. נציג אמ"ן: אין לאמ"ן ידיעות ברורות על כך

לאורך היום דיווחים שונים, ממקורות לא וודאיים - דיוויזיה 3 בדרך לסוריה
 מידע ממקור מהימן: חטיבת שריון 12 תגיע לדמשק ב-11 באוק' בשעות הבוקר
 עם ערב עלולה חטיבת שריון ראשונה להגיע לסוריה
 צוהריים: העיראקים נמנעים מלשלוח כוחות לסוריה כל עוד הניצחון אינו מובטח
 לפנה"צ: העיראקים באים להפגין נוכחות ולא להילחם. הסורים חוששים מפעולת כוחות עיראקיים בשטחם
 אה"צ: סוריה שינתה מדיניות ביחס להפעלת כוח המשלוח העיראקי בשטחה

העיראקים בדרך לחזית. מחסור במובילי טנקים סוריה מבקשת מעיראק לשלוח כוחות בהקדם, בעיקר כלי נ"מ, ומסרבת לסייע במובילי טנקים
 סוריה מבקשת סיוע במהירות האפשרית ובהיקף הגדול ביותר
 עיראק: חזיתות

ישראל
 עיראק
 סוריה

ייצוב 'הטריז'

לנוכח הידיעות על המשך המתקפה העיראקית, נערכו חטיבות אוגדה 210 בצורת ח"ת ('ארגז'), בלי שהכוחות העיראקיים הבחינו בכך, וההחלטה לנוע משעה 03:00. מפקד האוגדה הורה לכוחות לנצור את במידת האפשר עד שחר, ולהניח לעיראקים להעמיק ולהיכנס למלכודת.

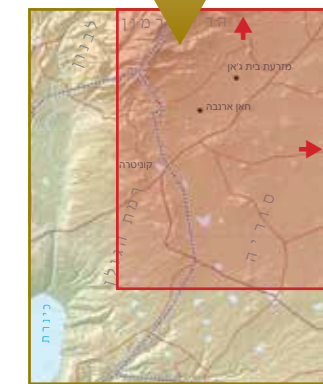
באור ראשון גילתה חטיבה 9 כ-40 טנקים המתקרבים מציר 'שימון'. כשהטנקים הקדמיים הגיעו לטווח של כ-200 מ', פתח גדוד אחד באש בעוד גדוד נוסף נע לעמדות אש באגף המזרחי של העיראקים. במערב, בציר 'ציריך', נתקלו העיראקים באש של חטיבה 205. באגף המזרחי קודמה חטיבה 179 למסעף 'ריד'-'שימון'. באותו זמן התקדמה חטיבה 679 והצטרפה לירי על האגף העיראקי, אבל נעצרה כדי לאפשר למטוסי חיל האוויר לפעול נגד העיראקים.

הכוחות העיראקיים ניסו לנתק מגע, ומשעה 07:00 החלה האוגדה ללחוץ דרומה. חטיבה 679 נעה למרדף במרכז הגזרה לעבר מסחרה וחטיבה 179 לעבר אטייחה. בשעה 08:45 שוב תפסה חטיבה 9 את כפר נסג'. חטיבה 205 קיבלה תחת פיקודה את גדוד 75 מחטיבה 7, ועד השעה 09:55 כבשה את הכפר ואת תל מסחרה. ייתכן שהתמשכות ההתקפה על תל מסחרה סיכלה את כוונת מפקד האוגדה לסגור מדרום על העיראקים, שהובסו ונטשו כ-40 טנקים בנסיגתם. אוגדה 210 ביססה את שליטתה בגזרה מעמדותיה בתילי מסחרה, אל-מל, קרין ומרעי, בלי שסבלה כמעט אבדות באדם וברק"ם. האוגדה חזרה לקו שהגיעה אליו 24 שעות לפני כן.

ב-12 באוקטובר, בשל הלחץ של הכוחות העיראקיים, הופנתה חטיבה 7 דרומה, ובבוקר המוחרת כבר נערכה בצומתי ציר 'אמריקה'. גדוד אחד התקדם, תפס את חמרית ואבטח את אגפה של חטיבה 679. רק אחרי הדיפת העיראקים חזרה חטיבה 7 לגזרתה.

אוגדה 36 חידשה את ההתקדמות לעבר סעסע והורתה לחטיבת חיר"ם 317 לכבוש את תל א-שמס בלילה. בנוסף תוכנן להחדיר כוח ארטילרי לעמדות קדמיות כדי לירות אל פרברי דמשק. לאחר שינויים חפזים בתוכנית החלו כוחות 317 לנוע ב-19:00 מתל אל-אחמר. גדוד מוקטן 567 הגיע ב-21:00 בזחל"מים לכפר מעץ, התקדם רגלית אל היעד והגיע אליו סמוך לחצות. הגדוד כבש את התל עד 04:00 בבוקר 14 באוקטובר. כוח המח"ט חסם מסעף בעורף התל ('אמריקה'-'קראון'), ועם שחר פתח את הכביש לאחור, עד מסעף חלס ('אמריקה'-'מסגד'). באותה שעה קודמו שני תותחי 175 מ"מ מגדוד 412 על ציר 'צין', מצפון-מזרח לעמדות הקדמיות של צה"ל במזרעת בית ג'ן, ואחרי השעה 23:30 ירו עשרים פגזים על שדה התעופה אל-מזזה שמדרום לדמשק. בגמר הירי דילגו התותחים חזרה.

באותו לילה יצא כוח מפלס"ר 35 למבצע 'דוידקה' - מבצע מוטס לשיבוש תנועת מובילי טנקים סוריים שנעו ממנל לאטיקיה לעבר דמשק ולפיצוץ שני גשרים שעל כביש דמשק-חומס. הכוח הונחת באמצעות מסוק יסעור ליד העיירה קטיפה, כ-30 ק"מ מצפון-מזרח לדמשק. הסורים גילו את הכוח בנחיתתו. לאחר ששהה בשטח כשעתיים וחצי נאלץ הכוח להימלט, ולכן לא הצליח לבצע את המשימה. הכוח פונה מהשטח באמצעות אותו מסוק. ניסיונותיה של אוגדה 36 לנצל את כיבוש תל א-שמס להתקדמות מזרחה הופסקו לאחר שהסורים הגיבו באש ארטילרית חזקה ורצופה. בשעות האור של 14 באוקטובר תקפו הסורים ברגלים ובשריון את עמדות חטיבה 1 שבמזרעת בית ג'ן. בגזרות אחרות התנהלו רק חילופי אש מקומיים של שריון. בערב החלו הסורים להפגיז יישובים בעמק החולה, בתגובה על הפגזת שדה התעופה אל-מזזה בלילה הקודם.

למטה: טנקי טי 54/5 פגועים של חיל המשלוח העיראקי על מורדות תל שער; באופק תילי ענטר, 13 באוקטובר בתחתית העמוד: מחלקת טנקי שוט

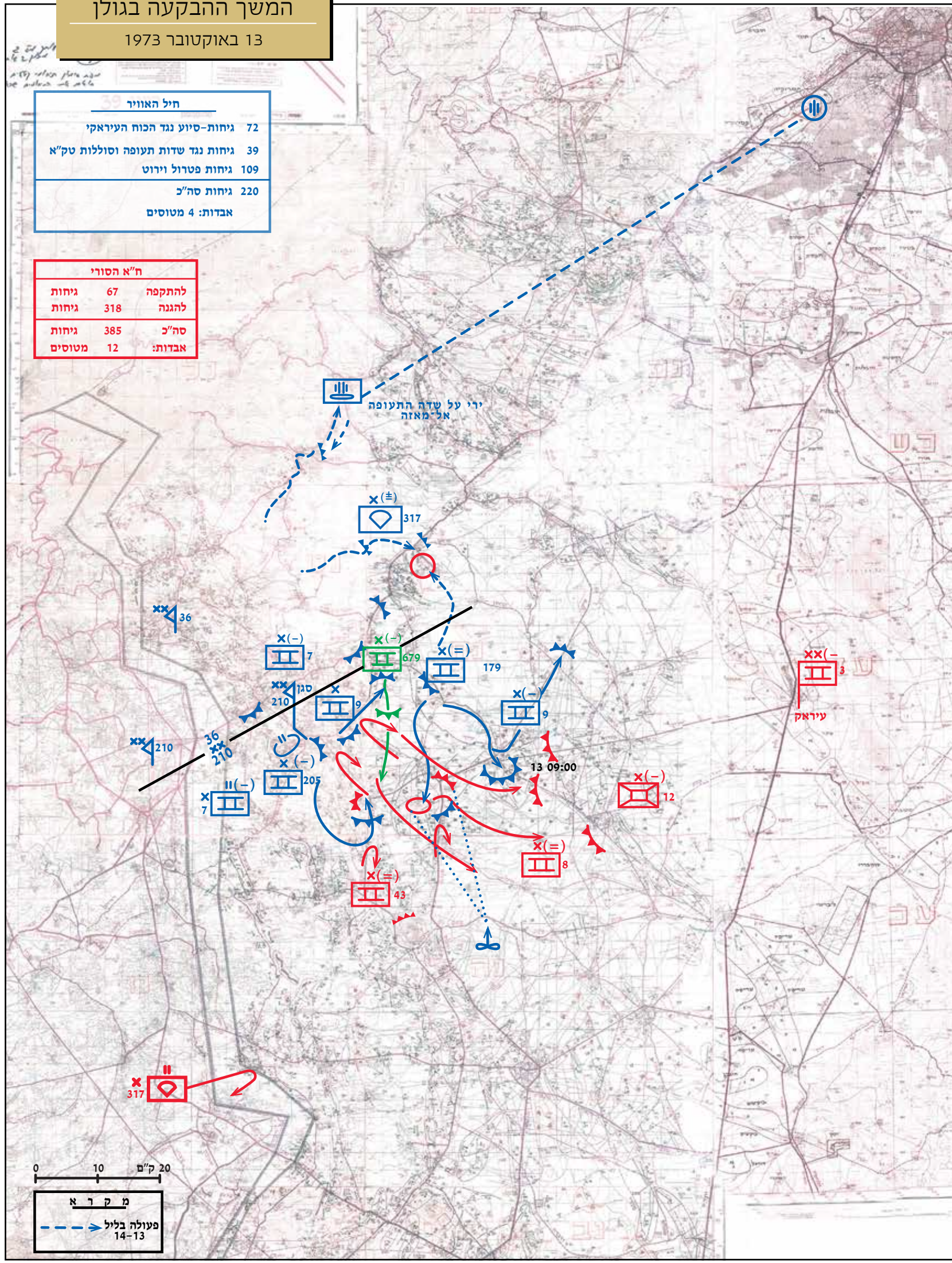
שיירת זחל"מים ותומ"תים בדרך לתגבור הלחימה במובלעת, 13 באוקטובר

המשך ההבקעה בגולן

13 באוקטובר 1973

חיל האוויר	
גיחות-סיוע נגד הכוח העיראקי	72
גיחות נגד שדות תעופה וסוללות טק"א	39
גיחות פטרול וירוט	109
גיחות סה"כ	220
אבדות: 4 מטוסים	

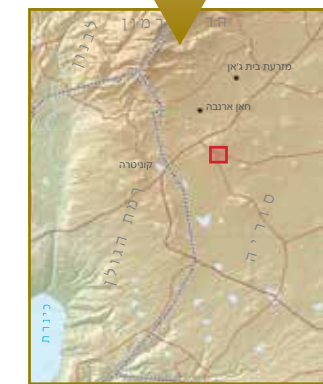
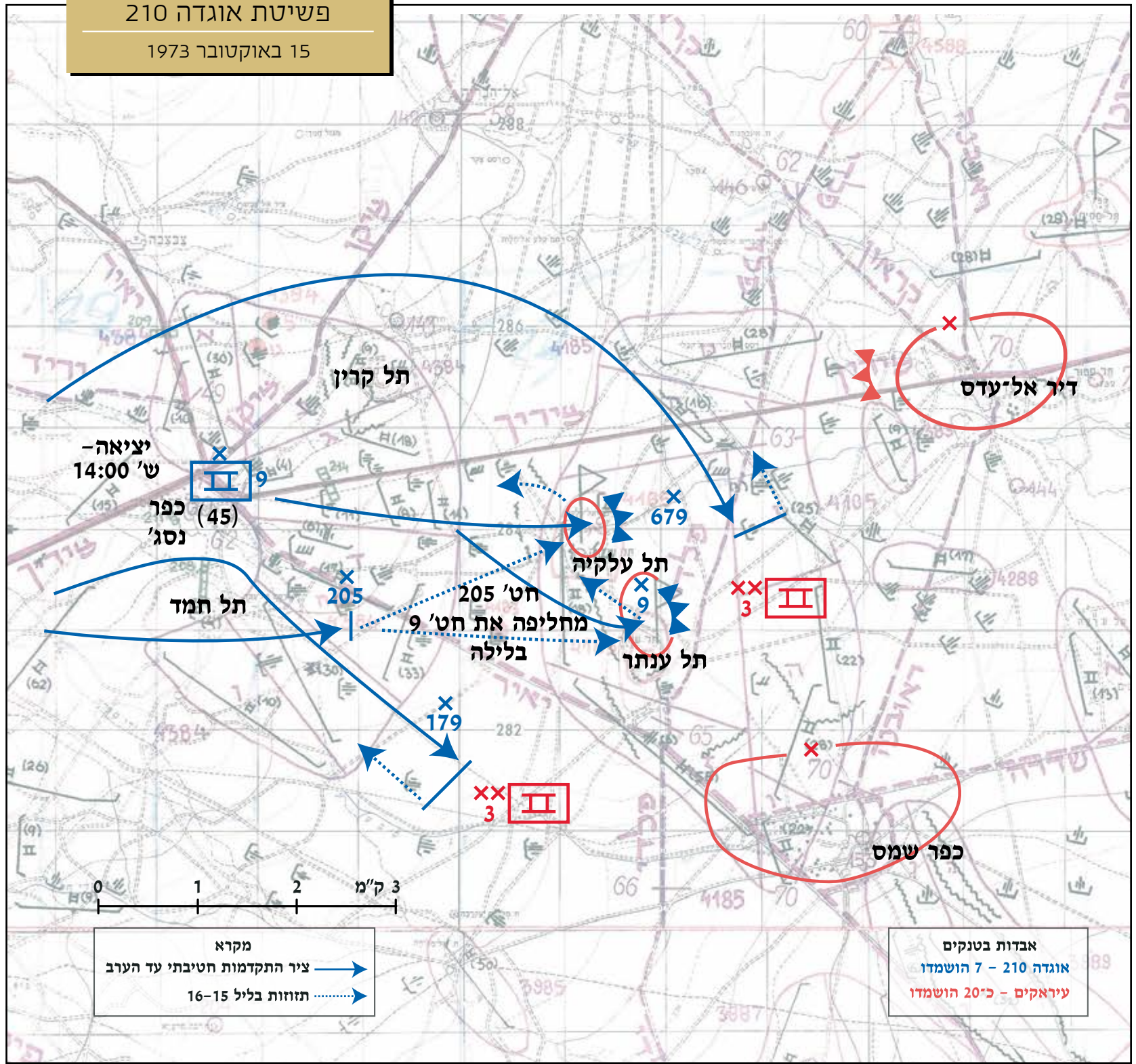
ח"א הסורי	
להתקפה	67 גיחות
להגנה	318 גיחות
סה"כ	385 גיחות
אבדות:	12 מטוסים

פשיטת אוגדה 210

פשיטת אוגדה 210

15 באוקטובר 1973

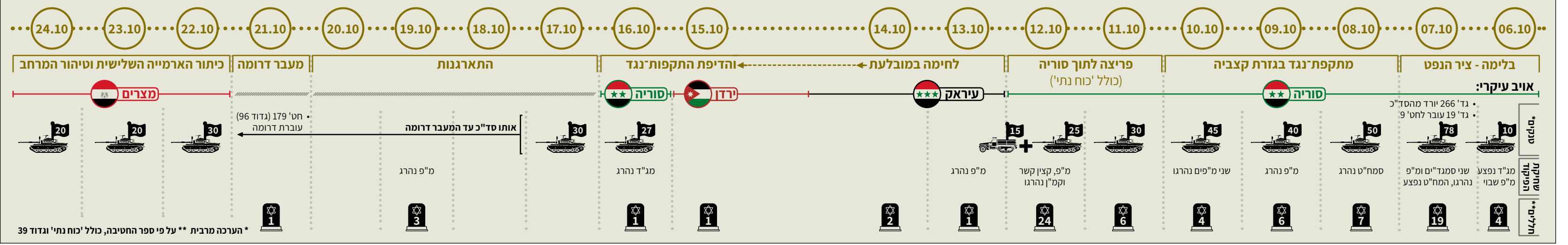
הלחימה במובלעת הסורית - שני טנקים מגדוד 278 של חטיבה 179, שפעל במהלך רוב המלחמה תחת חטיבה 9

המאמץ העיקרי של צה"ל הועתק דרומה, אך פיקוד הצפון נדרש לשמור את היוזמה בידיהם גם כשעבר למגננה. בבוקר 15 באוקטובר הוגדרו לפיקוד מגמות התקפיות: הדיוויזיה העיראקית תותקף בשעות אחר הצהריים, במטרה להשמיד את שרידי כוחותיה בטרם יערכו שוב ולפני שתגיע החטיבה השלישית של הדיוויזיה; נוסף על כך נדרש הפיקוד לתכנן שוב את כיבוש החרמון. בעקבות זאת הורה אלוף הפיקוד לאוגדה 210 לתקוף את דיוויזיה 3 העיראקית, שהייתה פרוסה בגזרת דיר אל-עידס-תל א-שמס. באותו יום מנתה האוגדה כ-180 טנקים בארבע חטיבותיה: חטיבת טנקים 179 - כ-40 טנקי 'שוט קל'; חטיבת טנקים 679 - כ-55 טנקים (35 'שוט מטאור' ו-20 'שוט קל'); חטיבת טנקים 9 - כ-45 טנקים (30 שרמן ו-15 'שוט קל'); חטיבת טנקים 205 - כ-40 טנקי 'שוט מטאור'.

מפקד האוגדה תכנן 'פשיטה משורינת' כדי לפגוע בשריון אויב, ולא דווקא לתפוס שטחים. הסיוע לפשיטה הוגבל לארטילריה. אלוף הפיקוד הודיע למפקד האוגדה מראש שלא יקבל סיוע אווירי. חיל האוויר תקף את תל אל-חארה כדי לשבש את בקרת האש הארטילרית של דיוויזיה 9. החטיבות החלו לנוע בשעה 13:00 לערך. חטיבה 679 ביצעה את האיגוף העמוק בשטח הפתוח, מצפון-מזרח לתל קרין ועד ממערב לכפר שמס, ונתקלה באש טילי נ"ט מדיר אל-עידס. ממערב לה נעה חטיבה 205 לאבטח את אגפה, כשהיא תופסת עמדות ממזרח לתל קרין וכלפי תל עלקיה. חטיבה 179 התקדמה מתל אל-מל דרום-מזרח והשמדה טנקי אויב שנמצאו במגע עם חטיבה 679. חטיבה 9 לחצה מכפר נסג' מזרחה; בין הערביים ראה מפקד החטיבה סיכוי לכבוש את תל ענתר ואת תל עלקיה, כדי לשלוט על כל השטח שממזרח להם. בעלייה על התילים נפגעו ארבעה טנקים, חטיבה עיראקית, שהייתה פרוסה ממזרח להם, הופתעה ונסוגה, והתילים נותרו בידי צה"ל. במהלך הפעולה נורתה אש ארטילרית, לרבות קטיושות לרוב, על הכוחות ועל מטרות בעומק, מתל שער ומזרחה.

בפעילות של 15 באוקטובר השמידה האוגדה כ-20 טנקים. שבעה מטנקיה נפגעו. בשל החשכה היורדת לא ניתן היה לנצל את ההצלחה, והכוחות ניתקו מגע. חטיבה 9 העבירה את התילים שכבשה לחטיבה 205 וחזרה לתל שער. חטיבה 205 נערכה להחזיק בגזרת התילים, בעוד חטיבה 679 חנתה בציר 'שימון' וחטיבה 179 במסעף תילי אל-מל. בחצות הובחנה תנועה של כ-30 טנקים עיראקיים מכפר שמס לעבר התילים. הטנקים הגיעו למרחק של כקילומטר וחצי מהעמדות ונהדפו בידי טנקים. באותו לילה שוב ירה צה"ל אש ארטילרית לעבר מטרות בעומק - מחנות אל-כסווה.

חטיבה 179 - קווי מתאר, 6-24 באוקטובר

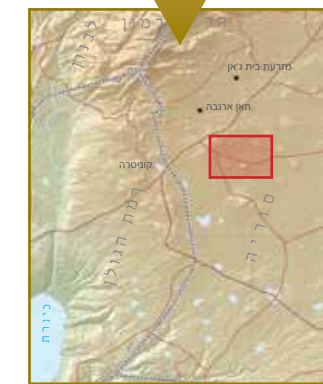

התקפות סוריות, עיראקיות וירדניות

בבוקר 16 באוקטובר הונחתו על אוגדה 210 התקפות נגד של כוחות סוריים ושל חיילות המשלוח העיראקי והירדני. התקפות אלו תואמו לעת אחת ונערכו מכיוונים שונים. לכוחות צה"ל נודע מבעוד מועד על מתקפת הנגד הצפויה, והיחידות נכנסו לכוננות גבוהה עם שחר.

קרוב לשעה 09:00 הובחנה תנועת טנקי צנטוריון מחטיבה 40 הירדנית לעבר תל אל-מל ולעבר תל מסחרה מכיוון דרום. הטור המזרחי, שנע לתל אל-מל בציר 'קרלוס', סב ב-10:00 לערך לצפון מערב. כשהגיע לטווח 2-2.5 ק"מ מתל אל-מל, נחשף אגפו הימני לאש חטיבה 179, שכבר דילגה לשלוחות התל. חטיבה 179, שניצבה בעמדות ירי טובות, פגעה בכ"מ כלי רכב, והם ניתקו מגע מערבה. כוחות חטיבה 679 יצאו באיגוף ימני ממערב לתל אל-מל, ופגעו בירדנים שנעצרו והחלו נסוגים לאל-חארה. מפקד החטיבה הירדני טען שמאמצו נפגע בגלל היעדר תיאום בסיוע האש ובגלל איחורי העיראקים בהתקפתם.

באותו בוקר, כשנראה שהירדנים עשויים לפנות מערבה ולחצות את 'הקו הסגול', הטיל הפיקוד על האוגדה להציב כוח על ציר 'פלג', מדרום לקוניטרה, בלי לעבור את הקו מזרחה. גדוד 39, שהיה תחת פיקוד חטיבה 4 וניצב על ציר 'פלג', התקדם עד צומת ציר 'רפשי' דרך הגבול הסורי. אחרי השעה 11:00 הופגז הגדוד קשות בעת שהגיע לכפר רוחינה ('אדום 3875'). המג"ד נהרג ושני טנקים עלו על מוקשים. הגדוד הוסג מייד לאחר התערבותו של אלוף הפיקוד, אך באש החזקה לא התאפשר לפנות את הטנקים הפגועים עד לשעות הלילה.

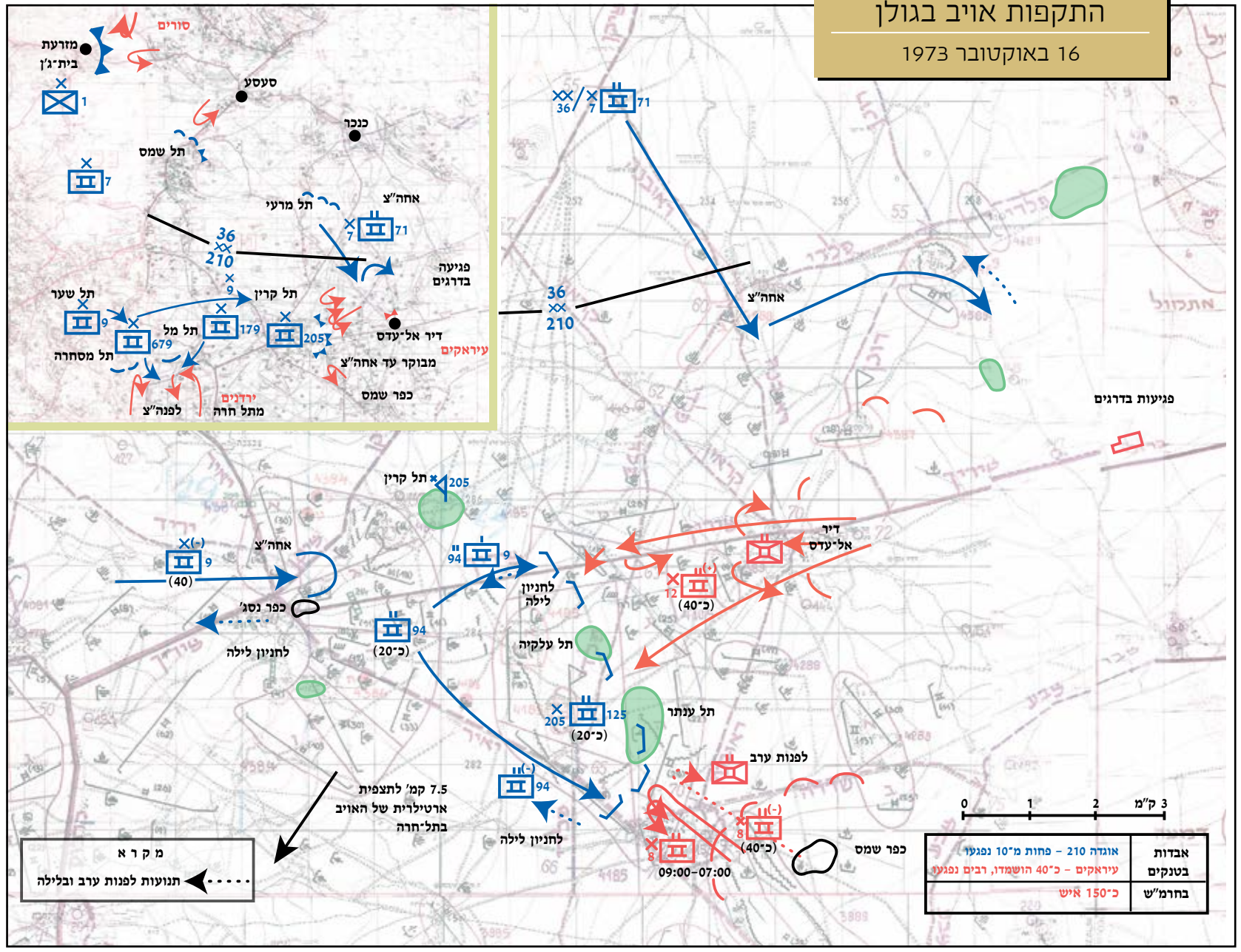
למעלה: לחימת טנקי שוט מאוגדה 36 באזור הלג'ה הקטנה

למעלה מימין: מח"ט 205, אל"ם יוסי פלד (שני מימין) מעביר פקודות, לימינו קמ"ן החטיבה, רס"ן שלמה אליה

סוללת תותחים ומתנייעים על בסיס שרמן אס"מ (155 מ"מ) ברמת הגולן

התקפות אויב בגולן 16 באוקטובר 1973

בשעה 07:00 נראה כוח טנקים נע מכפר שמש לאגף הדרומי של תל ענתר. הטנקים התגלו בטווח קילומטר, חמישה מהם הושמדו והשאר נסוגו. קרוב לשעה 10:00 נפתחה התקפה עיראקית בעוצמה חטיבתית. כוח נגמ"שים שהתגלה בדיר אל-עידס נסוג מזרחה. לאחר כשעה יצאו טנקים מחטיבה 12 והתקדמו בפריסה רחבה לעבר אוכף התילים בלויית ח"ר נגמ"שים ותותחי סער. התוקפים נהדפו בהגיעם לטווח קרוב. בד בבד נהדף כוח גדודי שתקף מדרום. בהדיפת ההתקפות השתתפו חטיבה 205 שהחזיקה בתילים, חטיבה 179, שנעה מאל-מל לדרום-מזרח, וחטיבה 9 שפעלה מצפון לתילים. הקרב נמשך עד אחר הצהריים.

לוחמי פלוגה א' מ'כוח עמוס כץ' באזור הלג'ה הקטנה

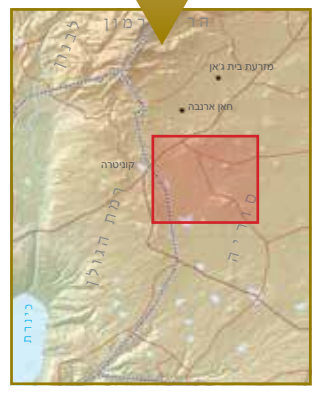
בשעות אחר הצהריים, בעוד הקרב ממזרח לתילים מתנהל, הופעל גדוד טנקים 71 מחטיבה 7 של אוגדה 36. הגדוד נע באיגוף עמוק מתל מרעי לדיר אל-עידס, באגף הצפוני של העיראקים, ופתח בקרב כקילומטר וחצי מצפון לכפר. חלק מהטנקים העיראקיים הושמדו וחלק נסוגו. לאחר שנאלץ לסגת בשל לחץ טנ"טים, עקף הגדוד את הכפר ממזרח, וכשנמצא כ-3 ק"מ מצפון-מזרח לו פגע במשאיות על הכביש לע'בע'ב (ציר 'ציריך'), וביחידת סיור סעודית. האיום של גדוד 71 על האגף העיראקי סייע לשבירת ההתקפה בשעה 16:00 לערך, והעיראקים נסוגו בהשאירם בשטח עשרות כלים פגועים.

לאחר שהעיראקים והירדנים תקפו את אוגדה 210, משעות הצהריים של 16 באוקטובר תקפו הסורים את עמדות אוגדה 36 שבתל א-שמש ואת מזרעת בית ג'ן, אך נהדפו לאחר שהושמדו להם עשרות טנקים.

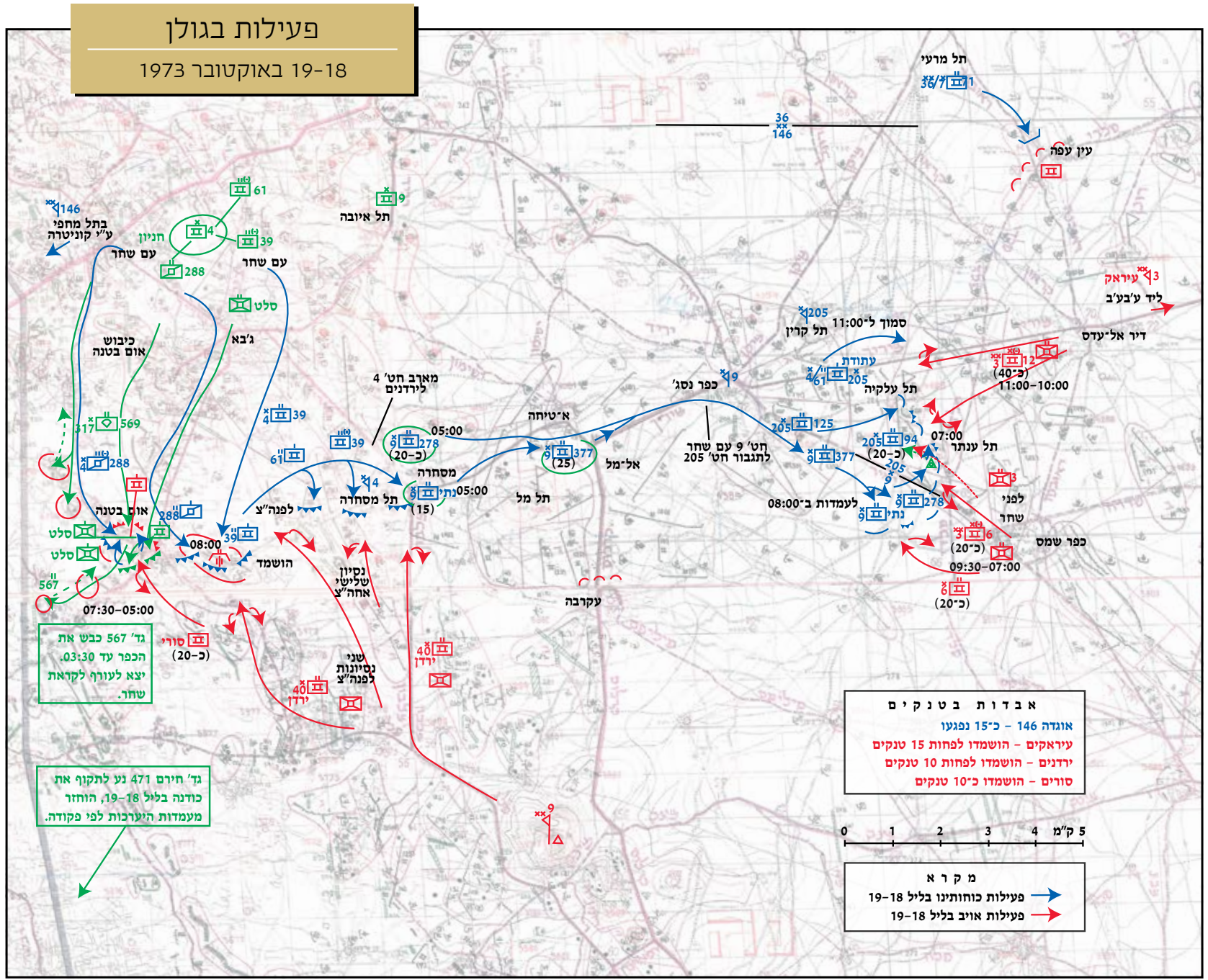
מגננה בשטח 'הטריז'

ב-17 באוקטובר העריך פיקוד הצפון כי צפוי לחץ על כוחותינו באמצעות הכוחות העיראקים והירדנים שבקו החזית, בעוד הסורים מתארגנים ובונים את כוחותיהם מחדש, מצטיידים ומתאמנים בחיפזון. בקווי המגע בטריז החזיקו עתה רק אוגדה 36 ואוגדה 146, בעוד אוגדה 210 התרכזה והתארגנה בגולן הישראלי.

ליל 18-19 באוקטובר תכנן פיקוד הצפון פעילות רגלית ובכללה שתי התקפות גדודיות על תל כוֹדְנָה ועל אום בוֹטְנָה בצומת 'רונה'-רביבים'. כיבוש אום בוֹטְנָה, שנמצא בגזרת חטיבה 4 מאוגדה 146, הוטל על גדוד חיר"ם 567 של חטיבה 317; כיבוש כוֹדְנָה, בגזרת חטיבה 670, הוטל על גדוד 471 של חטיבת החיר"ם, אך לבסוף בוטלה משימת הגדוד. לאחר קשיי התקדמות חדר גדוד 567 לכפר אום בוֹטְנָה בשקט, אחרי השעה 23:00, ומצא בו כוח סורי בגודל של כפלוגת טנקים. עד השעה 03:30 ב-19 באוקטובר נכבש הכפר. עד עלות השחר פינו הצנחנים את הכפר ואת נפגעייהם.

טיפול בפצועי גדס"ר 288 ברמת הגולן

לקראת הפסקת האש

מ־20 באוקטובר עד הפסקת האש, לבד מכיבוש החרמון, התאפיינה פעילות כוחותינו בחזית הסורית בתגוברי כוחות, בהתארגנות, באש ארטילרית ובפעולות זעירות של מארבים ופשיטות, בעיקר של כוחות מסיירת מטכ"ל ומחטיבת גולני. בשעות אחר הצהריים של 22 בחודש, ערכו הסורים ניסיון הסתערות על תל א־שֶׁמֶס בסיוע גדוד טנקים וארבעה גדודי חי"ר. ההתקפה נהדפה באש טנקים וארטילריה. עד הלילה לא הודיעו הסורים על הפסקת אש, ובליל 22-23 באוקטובר ציפו הכוחות למתקפת שלושת הצבאות הערביים - הסורי, העיראקי והירדני - שעמדה להיפתח בבוקר. אולם זו לא יצאה אל הפועל עד הפסקת האש. גם תוכניות פיקוד הצפון לשפר עמדות לקראת הפסקת האש לא יצאו אל הפועל עד לכניסתה.

ב-23 באוקטובר עמד מספר הטנקים בפיקוד הצפון על 420, מהם 342 טנקי שוט ו-78 טנקי שרמן.

ביום הפסקת האש, 24 באוקטובר, החזיק פיקוד הצפון את 'הטריז' על ידי אוגדות 36 ו-146. באותו היום הוכנסה חטיבה 188 לאגפה הצפונית-מזרחי של אוגדה 36, באזור תל מַרְעִי ותל ערוס. בגזרת 'הקו הסגול', מקוניטרה דרומה, ניצבה חטיבה 670, שכבר קיבלה תחת פיקודה את גש"פ 181. אוגדה 210 התרכזה בעורף 'הטריז', וחטיבה 1 שוב עברה להתארגנות בחורשת טל.

למעלה: "אקספרס לדמשק" - נגמ"ש לוחמים (במקור מחטיבה 188), בתנועה בשטח 'הטריז'

למעלה מימין: חפ"ק אוגדה 146 במלחמה: מימין - מפקד האוגדה, אלוף מוסה פלד; משמאלו קצין אג"ם חטיבה 9, רפי נוי; שני משמאל - קצין האג"ם האוגדתי, משה ורביץ; קיצוני משמאל - מח"ט 9, מרדכי בן פורת

בשל אי-הבנה יצאו הצנחנים מהכפר בטרם החלו אנשי הכוח המאוחר שהרכיבה אוגדה 146 'כוח סלט' - להתבסס בעמדות. לפני אור ראשון תקפו הסורים. הכוח נסוג כשהוא נוטש טנקים וחל"מים. חטיבה 4 החישה תגבורת, וזו הדפה את הסורים.

דיוויזיית חי"ר 9 הטילה להתקפת נגד גם את חטיבת הטנקים הירדנית 40. זו תקפה פעמיים לפני הצהריים ופעם שלישית - מוקדם אחר הצהריים בציר 'צלבון' לעבר א־טייחה, ומציר 'פלג' צפונה, לעבר אום בוֹטְנָה. מח"ט 4 העביר את גדוד טנקים 39 לאזור תל מסחרה והשאיר את גדס"ר 288 באזור אום בוֹטְנָה. כשנוצר מגע עם הכוח הירדני, ערך גדוד הסיוור קרב טנקים מטווח קילומטר בעוד גדוד 39 יורה על הירדנים מצפון.

מליל 18-19 באוקטובר פעלה אוגדה 146 גם בקצה המזרחי של גזרתה. חטיבה 205 בגזרת תלי ענתר ועל־קִיָה החזיקה בכיפות התילים בכוח קטן. בבוקר עלה חרמ"ש עיראקי ונאחז בכיפת תל ענתר ובמורדו הדרומי. גדודי החטיבה הסתערו על התילים והצליחו לכבוש אותם עד השעה 07:00. בעת תפיסת התילים מחדש נגלו כוחות שריון עיראקיים שתקפו לעבר האוכף ולעבר דרומו של תל ענתר. ברגע המכריע תקף כוח פלוגתי את העיראקיים באגפם ושבר את ההתקפה. חטיבה 9 קודמה לאבטח את האגף הדרומי של חטיבה 205, והגיעה להדוף את הטנקים העיראקיים.

בגבור הלחץ על התל מצפון, העתיק מח"ט 205 כוח עתודה קטן של שבעה טנקים לאגף זה. הטנקים נעו לעמדות שמדרום לתל קִרְיָן ופגעו בעיראקיים מטווח 900-1,000 מ'. שבירת גל ההתקפה השני של העיראקיים הביאה לדעיכת ההתקפה של דיוויזיה 3. בשתי הגזרות הסתייעה האוגדה באגד הארטילרי שלה, אגד 213, שתוגבר בגדודי האגד של אוגדה 210, שהייתה מכונסת להתארגנות. אוגדה 146 עמדה במערכת הגנה בשתיים מגזרותיה. בליל 19-20 באוקטובר עלתה חטיבה 9 לתילים, וחטיבה 205 יצאה להתארגן באזור ג'בע. נראה שהאוגדה הרתיעה בעמידתה את העיראקיים ואת הירדנים, ועד הפסקת האש הם לא ניסו לתקוף.

לחימת כוחות התותחנים

המערך הארטילרי בחזית הצפון התבסס על האגדים הארטילריים של שלוש האוגדות: אגד 212 של אוגדה 36, אגד 282 של אוגדה 210, שהיה בתהליכי הקמה, והחל מ-8 באוקטובר גם אגד 213 של אוגדה 146. גדודים וסוללות נוספים מתגבורות מטכ"ליות ופיקודיות הוכפפו במהלך הימים הראשונים למלחמה לאגדים אלו. בפתיחת הלחימה היו פרוסות ברמת הגולן 11 סוללות מהגדודים הסדירים: גדוד 405 בדרום הרמה ובצפונה (שלוש סוללות 155 מ"מ), גדוד 334 בצפון הרמה (שתי סוללות 160 מ"מ וסוללה 155 מ"מ), גדוד 55 (שתי סוללות 175 מ"מ) עם תגבורת מבה"ר 9 (שתי סוללות 155 מ"מ) - בסך הכול 11 סוללות. מהצד המזרחי של הגבול אותרו ערב המלחמה כ-147 סוללות סוריות - כ-900 קנים של מרגמות ותותחים שונים.

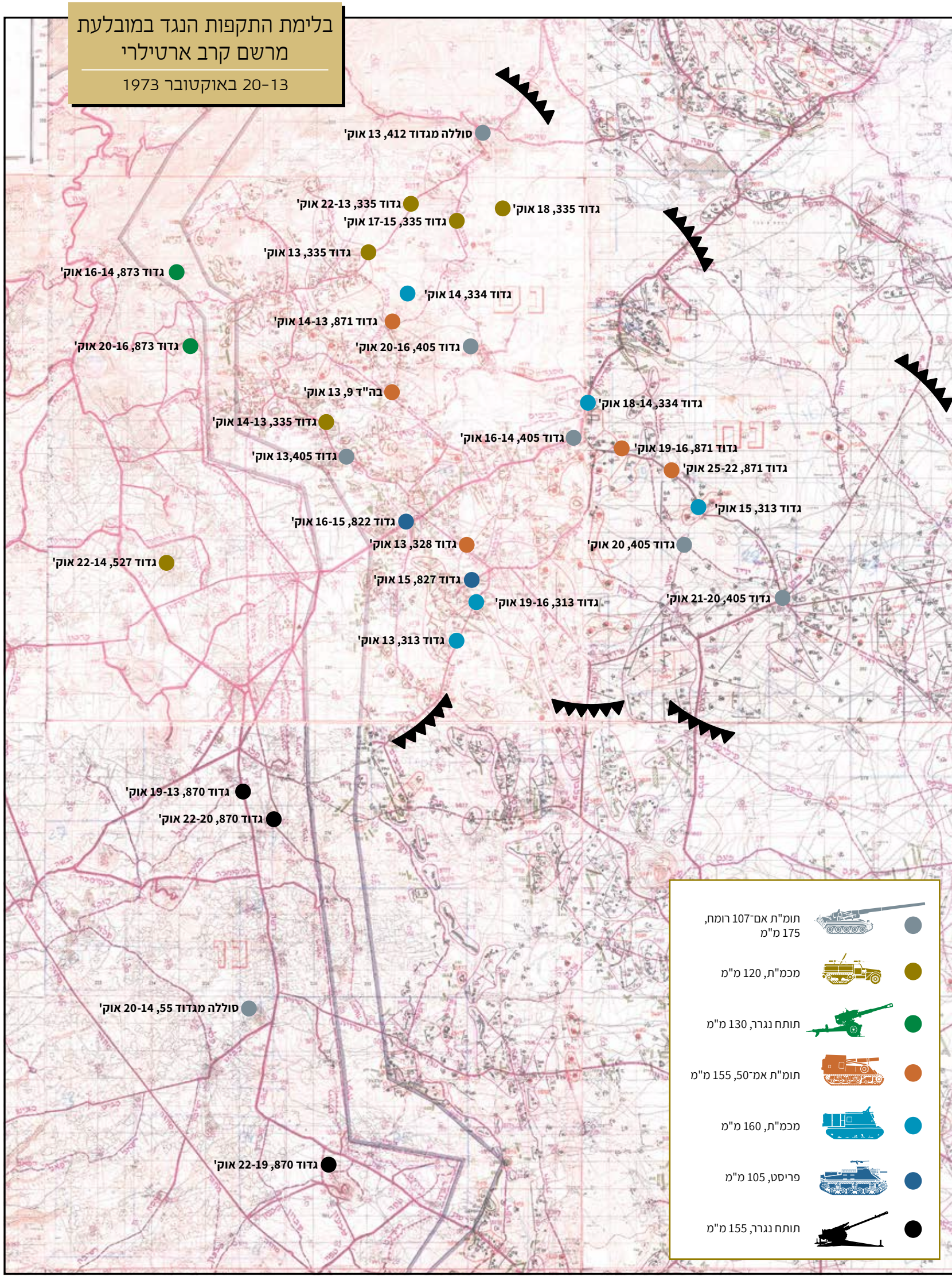
צבירת סדר סדר הכוחות הארטילרי בחזית הצפון התנהלה באיטיות, שכן יחידות המילואים של הארטילריה קיבלו עדיפות נמוכה ביציאתם בימ"ח ובצירי התנועה. אולם חלקן החלו לירות עוד בטרם עלו לרמה. קושי נוסף היה בתחזוקת התותחים, שהיו בחלקם הגדול מיושנים, ובהספקת תחמושת עבור תותחים בקוטר שונה ומדגמים רבים, בחלקם שלל (130 מ"מ). סדר הכוחות גדל לקראת הפריצה אל שטח סוריה, וב-10 באוקטובר הגיע לשיא - 24 מפקדות גדודי ארטילריה ו-57 סוללות. עם כיבוש 'הטריז' קודמו תותחי 175 מ"מ לצפון-מזרח החזית וירו למרחב דמשק. בהמשך המלחמה דולל סדר הכוחות, וסוללות רבות הועברו לחזית הדרום. עד הפסקת האש נפגעו והוצאו מכלל שימוש שמונה קני ארטילריה, מהם שישה שנפגעו בלילה הראשון מאש כוחות שריון סוריים.

ירי מטלר 240 מ"מ בצפון רמת הגולן

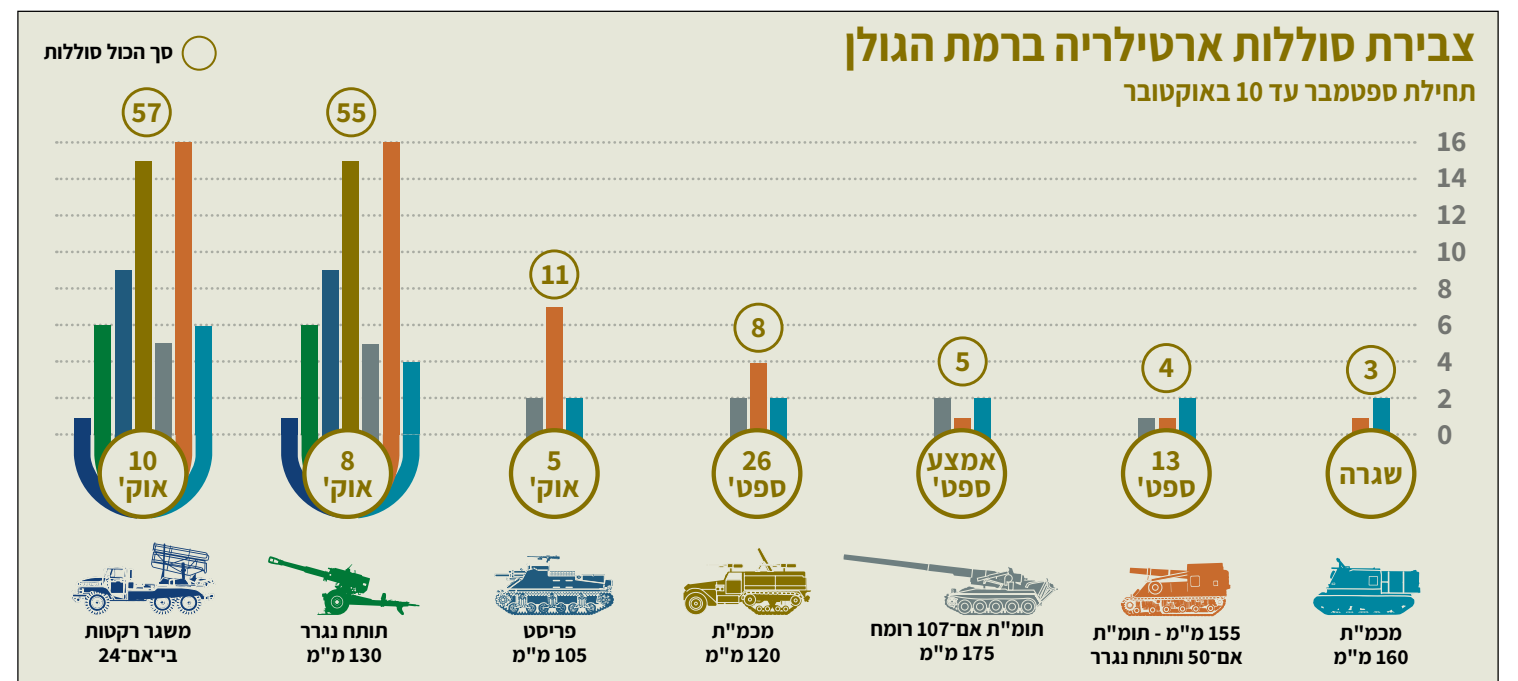

ירי תותח מתגניע מסוג רומח (175 מ"מ) בדרום רמת הגולן

צבירת סוללות ארטילריה ברמת הגולן

תחילת ספטמבר עד 10 באוקטובר

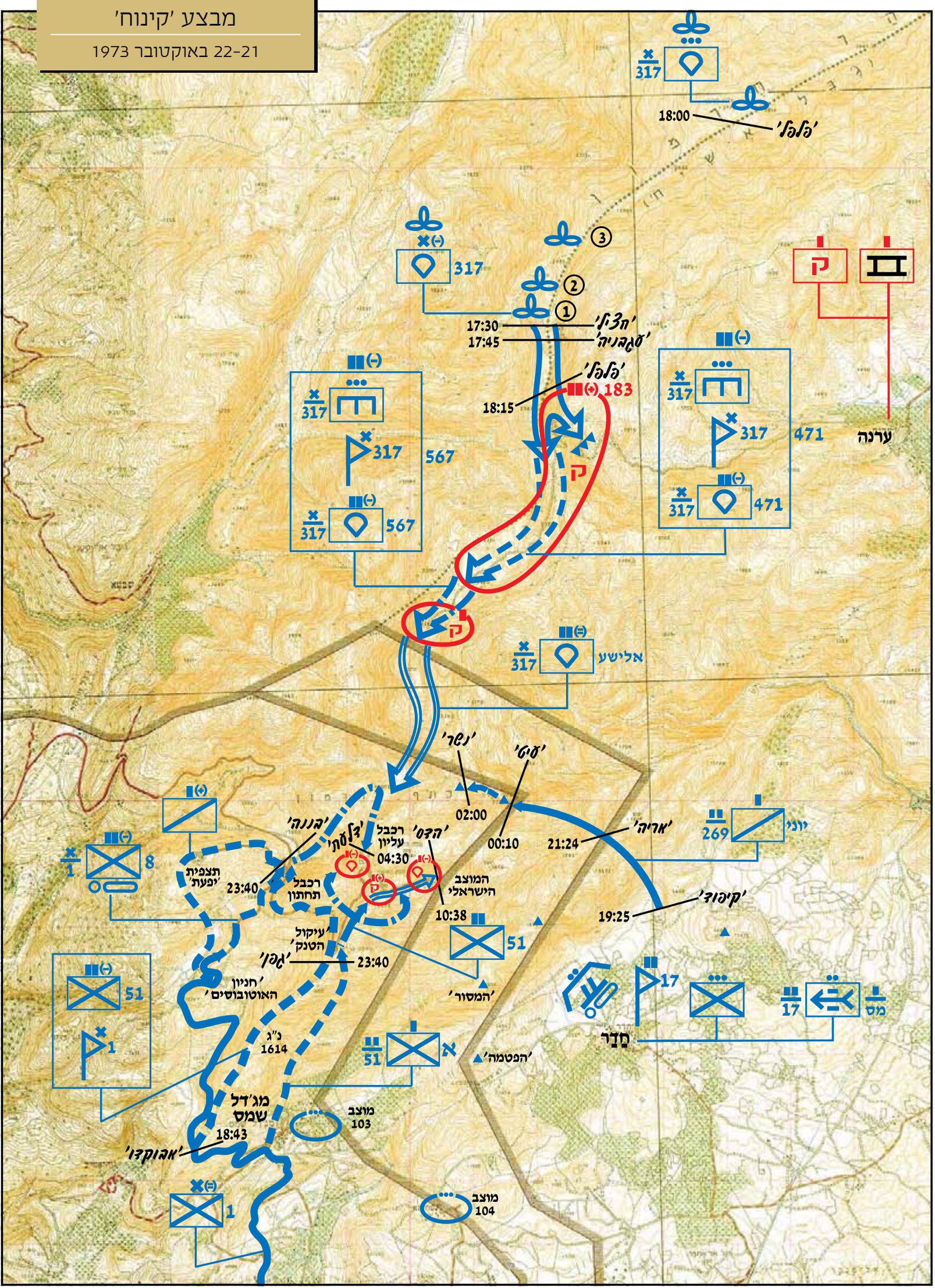
מבצע 'קינוח'

כיבוש החרמון לא ירד מסדר היום הצה"לי בשום שלב של המלחמה. לקראת סיום המלחמה, בימים 22-21 באוקטובר, נערך מבצע 'קינוח' - מבצע פיקודי לכיבוש רכסי החרמון. ב-15 באוקטובר הגיע למטכ"ל אלוף פיקוד הצפון, אלוף יצחק חופי, בפעם הראשונה מאז החלה המלחמה, ונפגש עם הרמטכ"ל כדי לדון במגמות הפעילות. במהלך השיחה אמר הרמטכ"ל בין השאר: "יש מבצע התקפי אחד שהכרח לבצעו - כיבוש מוצב החרמון".

ב-19 באוקטובר הורה אלוף חופי, שצוות בראשות סגנו, תא"ל יקותיאל אדם, יהיה אחראי לתכנון ברמת הפיקוד של מבצע 'קינוח' ולשליטה במבצע עצמו, ויפעל כמפקדה משנית. לקצין האג"ם של המפקדה מונה סא"ל מנחם עינו, עוזר קצין האג"ם הפיקודי. רס"ן משה כפרי מונה לקמב"ץ. עוזר קמ"ן הפיקוד ועוד כמה עוזרים מונו לקציני המטה של המפקדה. כבר באותו היום החלה מפקדה זו לגבש את תוכנית מבצע 'קינוח'. במבצע השתתפו חטיבת הצנחנים במילואים 317, בפיקוד אל"ם חיים גדל, וכוח חטיבתי מוקטן מחטיבת גולני, בפיקוד אל"ם אמיר דרורי. לקראת המבצע רוכזו 14 סוללות ארטילריה ובוצעה הכנה אווירית וארטילרית נרחבת באחריות הפיקוד. על חטיבה 317 - בהרכב שני גדודים, פלוגת ההנדסה החטיבתית מוקטנת, פלוגת חיל רפואה חטיבתית מצומצמת וצוות מרגמה 120 מ"מ, הוטל לכבוש את מוצב החרמון הסורי, את מוצב הפיתולים ואת פסגת החרמון. כוחותיה הונחתו ביום, מצפון למוצב החרמון הסורי, ברכבת אווירית של מסוקי טייסת יסעור 118 ובסיוע אווירי וארטילרי.

למטה: שריפה במוצב החרמון הישראלי, שפרצה ב-20 באוקטובר 1973 בשעה 09:00 בעקבות תקיפת מטוס קורנס מטייסת 69
למטה מימין: קבוצת פקודות ראשונה של חטיבת גולני למבצע 'קינוח', 21 באוקטובר 1973

הטור הממונע מתקדם מעיקול הטנק לעבר הרכבל העליון, שחר 22 באוקטובר

מימין: לוחמי גדוד 51 מפנים את חבריהם הפצועים לתאג"ד בעיקול הטנק

לוחמי גדוד 51 וגדוד 17 לפני הכניסה למוצב החרמון הישראלי

תול"ר ביי"ר של כוח החסימה הסורי מדרום לרכבל עליון (מבט מתוך העמדה)

למטה: מוצב החרמון הישראלי כפי שצולם בתום הקרב, ההרס נגרם מהפצצות מטוסי חיל האוויר בתחתית העמוד: מוצב החרמון הישראלי לאחר הקרבות

לנוע ברגל וברכב בשני צירים עיקריים: ציר מעלה כתף חרמון וציר הכביש. החטיבה התקדמה אל יעדיה תוך הנחתת מסך ארטילרי מתגלגל, שהופסק ברגעים קריטיים בשל תקלות שונות. בשעה 02:30 נתקלו כוחות גדוד 51 בקדמת המערך הסורי על גבעה 16 (ג' 2,072). גדוד 8 נבלם בציר הכביש מדרום לרכבל עליון. פלס"ר גולני, שכבש את רכבל עליון, נתקל בכוח חסימה סורי. מפקד הפלס"ר ושלושה מלוחמיו נהרגו. בקרבות שהתנהלו עד עלות השחר בטווחים קצרים מאוד נכבשו כתף חרמון והמוצב הישראלי. במבצע נהרגו 56 לוחמים ומפקדים, 82 נפצעו, בהם מפקד חטיבת גולני ומפקד גדוד 51.

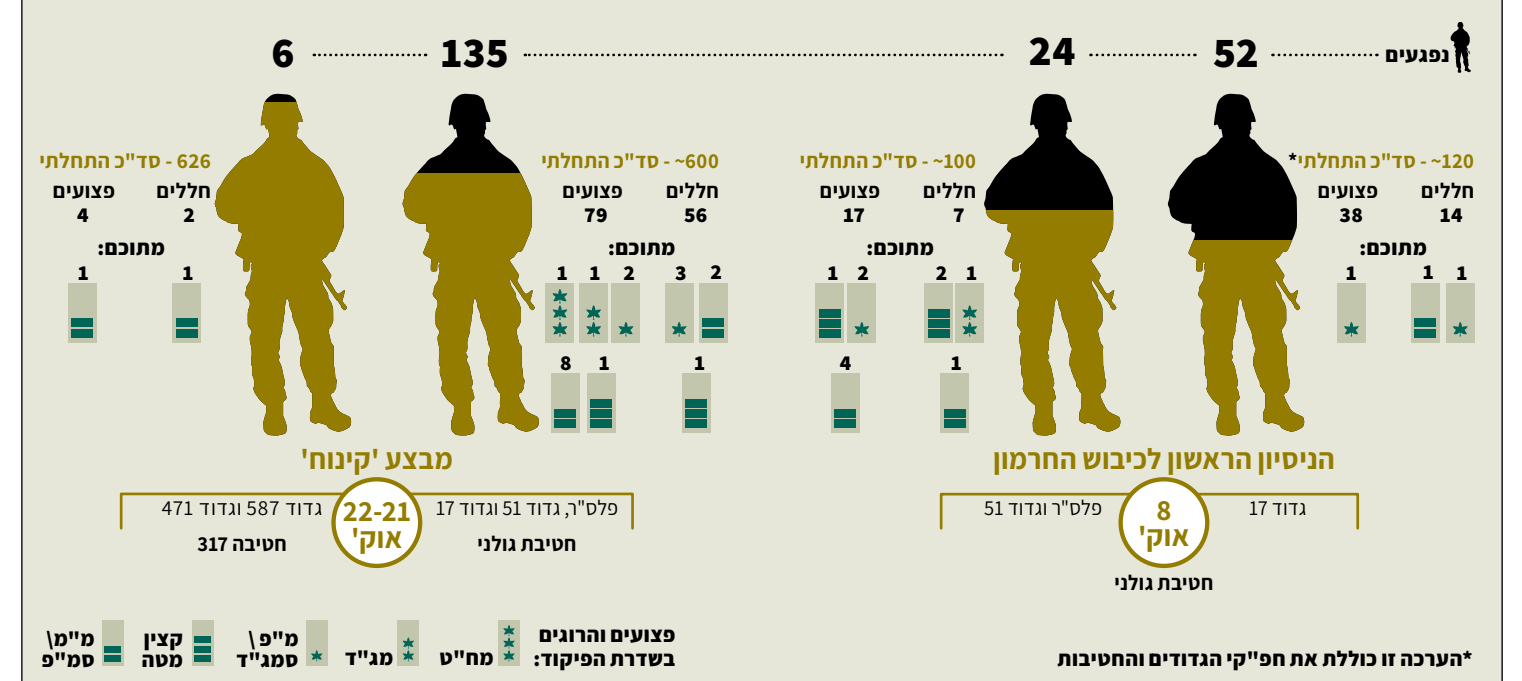

בשעה 17:45 לערך החלו הכוחות לנוע אל יעדם הראשון, 'מוצב הפיתולים', תוך הפעלת מסך ארטילרי מתגלגל. את ההתקפה החטיבתית הוביל גדוד 471, שהשלים את משימתו עד חצות. אחריו תקף גדוד 567 את מוצב החרמון הסורי שהיה נטוש. החטיבה השלימה את המשימה, ובמהלכה נהרגו שניים מלוחמיה ושניים נפצעו. פסגת החרמון נתפסה ללא קרב על ידי כוח שהונחת במקום.

על חטיבת גולני הוטל לכבוש את כתף חרמון ואת מוצב החרמון הישראלי. החטיבה כללה את גדוד 51; פלס"ר גולני; הגדוד המאוחר 8, בהרכב פלוגת סגל מבסיס האימונים החטיבתי; פלוגת קורס מ"כים מגדוד 17; שישה טנקים מגדוד 74 של חטיבה 188; מחלקת הנדסה בפיקוד מפקד פלוגה על שלושה זחל"מים, שני טנקי דחפור ודחפור די-9 מגדוד חה"ן במילואים 641 של אוגדה 36; שתי מרגמות 81 מ"מ על זחל"מים; צוות חוקרי שבויים מיחידה 154 על זחל"ם; צוות זיהוי חללים של הרבנות הצבאית; צוות סילוק פצצות. ב-21 בחודש בשעה 18:30 לערך החלה חטיבת גולני

שחיקת הכוח הלוחם ודרגי הפיקוד בקרבות החרמון

גזרת לבנון

בראשית שנות ה-70, אף שלא הייתה במוקד, נחשבה חזית הלבנון כרגישה אף היא. גם אם העריכו כי צבא לבנון יימנע מפעולות התקפיות, תחנות מכ"ם בתחום לבנון היו עשויות להקל על חיל האוויר הסורי בהעברת מידע ולהכביד על חיל האוויר הישראלי. בנוסף, זירת הגבול הייתה עלולה להתחמם בפעולות מחבלים, שישאפו להפגין את תרומתם למאמץ המלחמה, לרתק כוחות או אף להסיחם מגזרות אחרות, ולעורר מרי אזרחי בישראל מאחורי החזית.

במלחמה עצמה, גזרת לבנון הייתה גזרה משנית של פיקוד הצפון. מפקדת הפיקוד לא הסיטה כוחות לגבול לבנון. מחוז מירון נשא באחריות לכל גזרת גבול לבנון, לרבות הר דוב. בפרוץ המלחמה הטיל אלוף הפיקוד על אל"ם צורי שגיאת את האחריות לגזרה. לאחר הפעלת תוכנית 'סלע' ותגבור המחוז, הוא הגיע לעוצמה של כשישה גדודי חי"ר, חי"ם ומיעוטים, והסתייע בגנ"ט ובגמ"כ 120 מ"מ. למניעת חדירות עמדו לרשותו 16 'מרבליים' (צריח עם מקלע שעליו הורכבה משקפת לראיית לילה עם זרקור אינפרא אדום) ושמונה 'קשתות' (מכ"מים קצרי טווח). המחוז גם הגיב לירי המחבלים באש מרגמות 81 ו-120 מ"מ ואחר כך ביירי תותחים.

פעילות של מחבלים פלסטיניים החלה קרוב לחצות ליל 6-7 באוקטובר: פצצה שירו מחבלים פגעה במסעף מרגליות. שני חיילים נהרגו. בשעה 03:30 נפלה פצצת מטל"ר בקריית שמונה. אזרח נהרג ואחר נפצע.

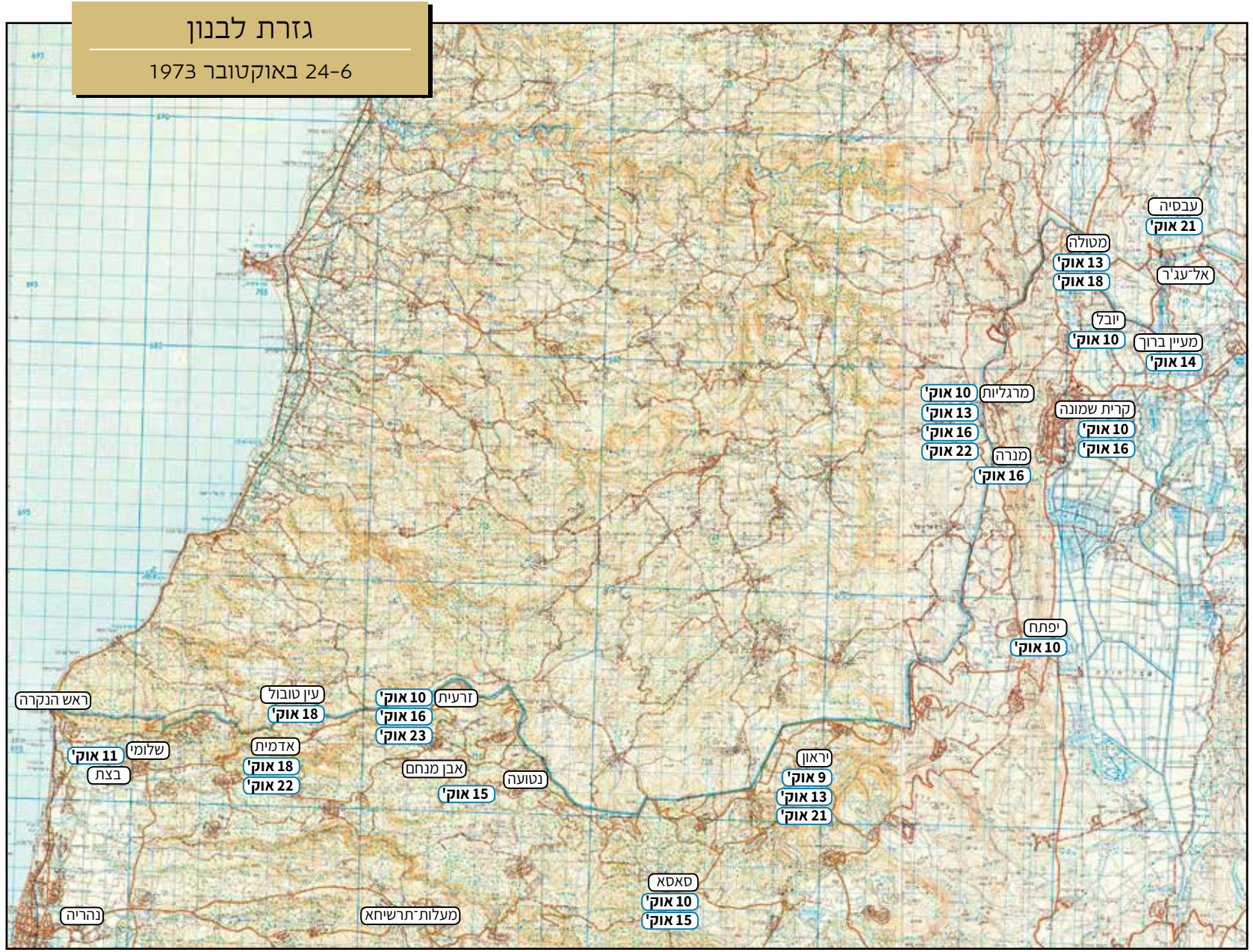
המחבלים קידמו כוחות מצוידים במרגמות ובמטל"רים מהבסיסים בעורף ה'פתחלנד' וממחנות הפליטים בבירות ובחוף לבנון לגזרת החרמון ולגזרה המרכזית בדרום לבנון. הם ראו כהישג פעילות

למעלה: סיור ביטחון שוטף בגבול הצפון - לוחמי צה"ל לצד כוח סיור רכוב על גבי שריונית אליוואליד
בתמונה העליונה: לוחם בעמדת תצפית ומקלע 0.3 בגבול לבנון

פעילות ביטחון שוטף בגבול הצפון

שתרתק כוחות ישראליים. המחבלים פעלו לאורך כל הגבול, אך מיקדו את פעולתם בעיקר ביישובים בגבול אצבע הגליל: כשליש מ-130 הפעולות העיקריות אירעו שם. עוצמת הפעילות הייתה גבוהה בראשית המלחמה ושככה אחרי 10 באוקטובר. בימים 8-10 הייתה הפעילות בשיאה, וכללה 39 פעולות חבלה שונות בשטח ישראל הסמוך לגבול. אף שתדירות האירועים פחתה בהדרגה, הפעילות החבלנית נמשכה לאורך כל מהלך המלחמה, בעיקר ביירי מטל"רים מעבר לגבול ובהיתקלויות במארבים ששמו להם כוחותינו. גם בליל 23-24 באוקטובר פעלו המחבלים הפלסטיניים, על אף שנראה שהסורים תבעו מהם להפסיק את פעילותם מלבנון, כדי שלא להמציא לישראל תירוץ ליזום המשך לחימה. דרישה דומה כלפי המחבלים עלתה מצד ממשלת לבנון, אולם אלה קיבלו ממפעיליהם הוראה להמשיך.

גזרת לבנון במלחמת יום הכיפורים - לוח אירועים עיקריים

מלחמת יום הכיפורים

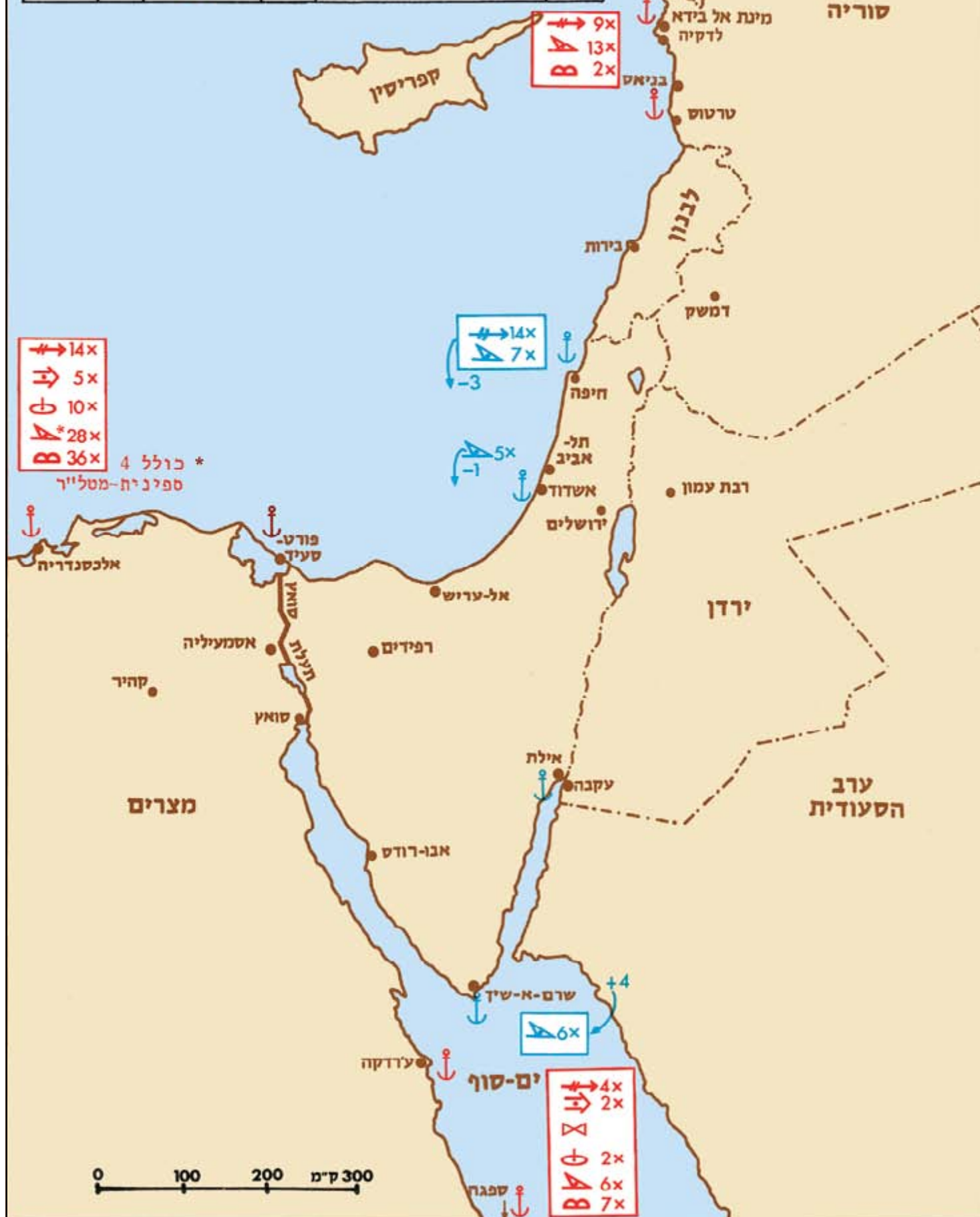
המערכה הימית

הזירה הימית לקראת המלחמה -
יחסי הכוחות, בניין הכוח,
אתגרים ואמצעי לחימה ▪ קרב
לאטקיה - קרב הטילים הראשון
בהיסטוריה ▪ קרב דמייט-בלטים -
הטבעת ספינות טילים מצריות ▪
הטבעת סמ"ר דה קסטרו - הישג
התקפי בזירת ים סוף ▪ מבצע
'הילה' - קרב טילים נוסף בלאטקיה
והפגזת מאגרי הדלק ▪ 'מבצע
ליידי' - פשיטת קומנדו על נמל
פורט סעיד ▪ מבצע 'מגבית 16' -
תקיפת מעגן ע'רדקה

הכוחות הימיים -
חיל הים וצי האויב

ביים-סוף		ביים-התיכון		יחסי כוחות כמותיים	
מקרא	כלי שיט	ח"י	צי מצרים וסוריה	ח"י	צי מצרים
0	צוללות		10		2
1	משחתות		5		2
2	פריגטה		23-22	14	1
3	סטיילים		41		4
4	ספינות טורפדו/מטל"ר				6
5	דבורים		38		
6	ספינות משמר				

מפקד חיל הים, אלוף בנימין (בני) תלם

משט אימון של שיטת 3 - סט"ל מדגם סער 2 בראש שיירת הספינות

לאחר מלחמת ששת הימים התארכו הגבולות הימיים, נוספו קווי תובלה של מכליות דלק מאבו רודס וגברה חשיבותה של הנחתת כוחות מהים במפרץ סואץ. בתקופה זו השתנו משימות חיל הים, וחלו שינויים רבים בבניין כוחו וביכולותיו.

השיפור ביכולותיו ההתקפיות של החיל החל עוד קודם לכן, בעיקר הודות להקמת שיטת 3 - שיטת ספינות הטילים (סט"לים). ערב המלחמה כללה השיטת 14 ספינות, מהן 13 במצב מבצעי. הספינות היו מכמה דגמים: 12 ספינות מדגמי סער 1, 2 ו-3, שיוצרו במספנות שרבורג שבצרפת, ושתי ספינות מדגם סער 4 שיוצרו במספנות ישראל. אמצעי הלחימה העיקרי של הסט"לים היו הטילים נגד ספינות מסוג גבראל, שפותחו ברפא"ל ובתעשייה האווירית. טילים אלו היו בעלי טווח קצר וראש נפץ קטן ביחס לטילי סטיקס, שבהם צוידו ספינות הטילים של מצרים ושל סוריה. חיל הים היה מסוגל לפצות על חסרונות אלו בכושר תמרון עדיף, באמצעים משוכללים ללוחמה אלקטרונית (ל"א) ובאמצעי גילוי ושכבות הגנה על הסט"לים, ששולבו לתורת לחימה שפותחה ותורגלה היטב. נוסף על מערך הסט"לים הצטייד החיל בנחתות טנקים, שנועדו לסייע בתוכניות התקפיות שונות, בהן הנחתת כוחות משורינים בגדה המערבית של מפרץ סואץ (על אף הליכי ההצטיידות, ההכנות והאימונים, מערך זה לא הופעל במלחמה).

מערכים נוספים היו מערך סירות המשמר, ובו בעיקר סירות מדגם דבור, ומעט סירות קטנות עוד יותר מהסוגים צרעה (ברטרם) ויתוש. מערך זה יועד בתחילה לביטחון שוטף, אך במלחמה שימש גם לפעולות התקפיות מוצלחות בזירת ים סוף. בנוסף פעלו שתי יחידות, שיטת הקומנדו 13 ויחידה 707, שיועדו בעת חירום לפעולות לוחמה זעירה, והופעלו במלחמה בעיקר בזירת ים סוף.

ערב המלחמה היה חיל הים הנחיתות כמותית בשתי הזירות. סדר כוחותיו בזירת הים התיכון כלל שיטת סט"לים ובה 13 ספינות כשירות, 12 סירות דבור, שלוש נחתות טנקים וכמה סירות יתוש. הצי המצרי בזירה זו כלל 14 ספינות קומאר ואוסה, חמש משחתות, עשר צוללות, 28 טרפדות (סט"ר), 4 ספינות נושאות רקטות ו-36 סירות משמר. הצי הסורי כלל תשע סט"לים, 13 טרפדות ושתי סירות משמר. בזירת ים סוף הפעיל חיל הים שש סירות דבור, שלוש סירות משמר מסוג צרעה ושש נחתות טנקים. לצי המצרי בזירה זו היו ארבע ספינות קומאר ואוסה, שתי משחתות, שתי צוללות, שש טרפדות ושבע סירות משמר. על הנחיתות הכמותית בים התיכון פיצה חיל הים באמצעות שיטת הסט"לים, ששילבה טכנולוגיה חדישה ותורת לחימה מתורגלת היטב, ובים סוף באמצעות נחישות והעזה.

זירת ים סוף	זירת הים התיכון	
	בסיס אשדוד	בסיס חיפה
פלגות הנחתות 922\921 (נחתות 36 מטר, 'שקמה' ו'בת שבע')	פלגת הנחתות 924 (3 נחתות 60 מטר)	שיטת סט"לים 3
פלגת דבורים 915	פלגת דבורים 913	פלגת דבורים 911
3 צרעות	3 צרעות	2 צרעות
אח"י 'בת ים' (תובלה ואספקה)	4 יתושים	אח"י 'נוגה' (תובלה ואספקה)

ספינות חיל הים	
2	סער 4
6	סער 3
4	סער 2
18	סירות דבור

חיל הים - ספינות הטילים וסירות דבור

סער 4
 אורך: 58 מ' | מהירות מרבית: 34.6 קשר | דחי: 415 טונות
 חימוש: שישה טילים, שני תותחי 76 מ"מ ושני מקלעי 20 מ"מ

סער 3
 אורך: 45 מ' | מהירות מרבית: 40 קשר | דחי: 250 טונות
 חימוש: שישה טילים, תותח 76 מ"מ ושני מקלעי 5 אינץ'

סער 2
 אורך: 45 מ' | מהירות מרבית: 40 קשר | דחי: 250 טונות
 חימוש: חמישה טילים, שני תותחי 40 מ"מ או שמונה טילים ותותח 40 מ"מ

סירת דבור
 אורך: 19.8 מ' | מהירות מרבית: 23.4 קשר | דחי: 36.3 טונות
 חימוש: תותח 20 מ"מ או שניים ושני מקלעי 0.5 אינץ' (במלחמה נוספו לחלק מספינות אלו תול"ר 84 מ"מ)

למעלה: מערכת נשק גבריאלי במרכז ידיעות הקרב (מי"ק) בבטן סטי"ל; מימין - יחידת ציון מטרות; משמאל - מכ"ם בקרת האש מימין: סירות קומנדו מסוג סנונית

משימת החיל ערב מלחמת יום הכיפורים הייתה הגנה על חופי המדינה מפני ניסיונות נחיתה של כוחות אויב או מהפגזה מהים. אבטחת השיט האזרחי בים התיכון ובים סוף לא נחשבה משימה חיונית במלחמה, שהייתה צפויה להסתיים תוך זמן קצר. הרמטכ"ל העריך כי אם יוטל סגר ימי על ישראל במצרי באב אל-מנדב, משימת הפתיחה תוטל על חיל האוויר ולא על חיל הים. בעת מעבר להתקפה נדרש החיל לסייע למבצעים התקפיים של כוחות היבשה בחציית מכשולי מים, בהחפת כוחות ובפנוי פצועים. למרות משימותיו ההגנתיות בעיקרן, שיטת הפעולה המועדפת על חיל הים הייתה התקפית, והתבססה על תקיפת האויב בנמליו ועל משיכתו לקרבות ימיים. המטה הכללי לא ייחס חשיבות רבה לפעילות לוחמה זעירה, דוגמת פשיטות של כוחות קומנדו על נמלי אויב.

למטה: סירת משמר מסוג יתוש למטה מימין: משט ספינות טילים בים התיכון, 1972

ספינות הטילים בשירות מצרים וסוריה

סטי"ל אוסה
 אורך: 39 מ' | מהירות מרבית: 37 קשר | דחי: 215 טונות
 חימוש: שני צריחים דוקניים 30 מ"מ, ארבעה משגרי טילים - בכל אחד טיל בודד

סטי"ל קומאר
 אורך: 25.5 מ' | מהירות מרבית: 38.5 קשר | דחי: 81.5 טונות
 חימוש: צריח דוקני 25 מ"מ, שני משגרי טילים - בכל אחד טיל בודד

סוריה	מצרים		אוסה
	ים סוף	הים התיכון	
3	---	12	אוסה
6	4	2-1	קומאר

חיל הים במלחמה

סירת משמר מסוג דבור

במלחמת יום הכיפורים ביצע חיל הים ארבע משימות עיקריות בשתי זירות לחימה שונות: השגת שליטה בים ושמירה על חופי המדינה; השמדת כלי שיט עוינים; הפגזת יעדי חוף בסוריה ובמצרים; אבטחת נתיבי השיט של ספינות סוחר.

מתחילת הלחימה נקט החיל גישה התקפית, וזו הביאה לידי ביטוי את יתרונותיו האיכותיים באמצעי לחימה אלקטרוניים ובתורת הלחימה. כבר בערב הראשון למלחמה ניצחה שיטת 3 בקרב ספינות הטילים הראשון בהיסטוריה, שנערך באזור לאטקיה כנגד ספינות הצי הסורי. יומיים לאחר מכן הצליחה להטביע גם ספינות טילים מצריות בקרב דמיט-בלטים. ניצחונות אלו, ונוספים בהמשך, אילצו את ציי מצרים וסוריה להסתגר בנמליהם. בגזרה הסורית עבר חיל הים להפגז יעדי חוף, בהם מכלי דלק, שבאותה עת נחשבו מטרות שפגיעה בהן תזרז את סיום הלחימה בסוריה. בגזרה המצרית אסר הדרג המדיני לתקוף את נמלי אלכסנדריה ופורט סעיד. במקום דרך פעולה זו ערך החיל סיורים אלימים והפגזי יעדי חוף בניסיון למשוך את הספינות הנותרות לקרב נוסף. לאורך המלחמה שללה הפעילות ההתקפית בכללותה את יכולות הלחימה והיוזמה של הציים הסורי והמצרי.

בזירת ים סוף נערכו בעיקר פשיטות של לוחמי שיטת 13 ויחידה 707 וסיורים של סירות דבור. הפשיטות היו על מעגנים מצריים בצפון הגדה המערבית של מפרץ סואץ, ואלה סייעו לסכל תגבור דרך הים של הכוחות המצריים בדרום סיני. בפשיטות אלו הוטבעו שני ספינות טילים במעגן ע'רדקה וסירות דיג חמושות במעגן ראס ע'ריב. בקרב נוסף הטביעו ספינות דבור סירת משמר מצרית. רוב ימי המלחמה נותר מערך הנחתות ככוננות להנחית כוחות משוריינים בגדה המערבית של מפרץ סואץ, אף שלבסוף לא הופעל לצורך כך. לאחר כיבוש עדבייה על ידי כוחות היבשה, השתלטו סירות דבור על הנמל וסייעו לפנות שבויים ושלא.

במלחמה נדרש חיל הים לעסוק גם באבטחת נתיבי השיט, נוכח הכרזת סוריה ומצרים על סגר בים התיכון ובמפרץ סואץ. בשלב ראשון סיפק החיל הנחיות ביטחון לספינות ישראליות וניטר את תנועתן. לקראת סוף המלחמה השתתפו ספינות הטילים בליווי ובאבטחת תנועת ספינות נושאת רכש ביטחוני בים התיכון, ונערכו סיורים לאבטחת השיט במצרי מסינה. בשל פעילות חיל הים במלחמה לא הותקפו כלי שיט בזירת הים התיכון. אולם בזירת ים סוף היה המצב שונה. לעבר שתי מכליות שוגרו טורפדות שהחטיאו. לאחר הפסקת האש נפגעו שתי מכליות ממוקשים מצריים.

למעלה: שתי ספינות טילים מסוג סער 3 מימין: מעגן שארם א-שיח, זירת ים סוף

פעילות חיל הים במלחמת יום הכיפורים עלתה על כל הציפיות של המטה הכללי ושל שר הביטחון. החיל הצליח לשמר רצף של פעולות התקפיות בשתי הזירות הימיות, להטביע לפחות שמונה ספינות אוסא וקומאר מצריות וסוריות, לפגוע בכלי שיט נוספים במעגנים ולפגוע במטרות חוף. אף שספינות האויב ירו לעבר ספינות חיל הים 50 טילי סטיקס, לא נפגעו מכך ספינות או ימאים ישראלים. ביחס לכלל פעילות החיל במלחמה מספר הנפגעים היה נמוך ביותר וכלל שלושה חללים, בהם שניים שנהרגו בפשיטה על נמל פורט סעיד וימאי שנהרג בסואץ. הישגי החיל, ובייחוד הצלחותיו בקרבות ספינות הטילים, בלטו לנוכח קשיי הלחימה ביבשה ובאוויר, והסירו את דאגות המטה הכללי מהנעשה בזירה הימית. במילותיו של מפקד החיל, אלוף בני תלם:

הניצחון בזירה הימית העניק לנו שפע של אשראי בכל מקום אפשרי. לפתע, אחרי שנים שבהם נחשב חיל הים לזרוע צבאית משנית, השתנו היחס, נקודת המבט וההשקפה. במטה הכללי של צה"ל החלו להבין, כי לא רק שיש לנו יכולת צבאית-טכנולוגית להשיג ניצחון בשתי זירות בו זמנית, אלא שגם מהבחינה האסטרטגית יש ביכולתנו להסב לאויב נזק של ממש.

טילי ים-ים - יכולות טכניות, שיגורים ופגיעות

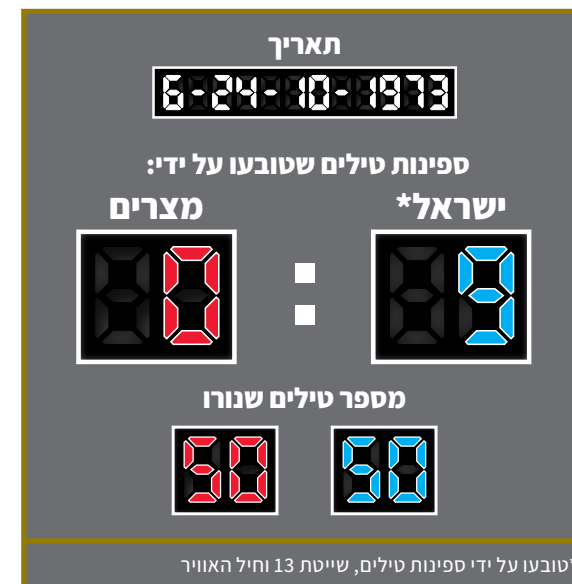

טיל נגד ספינות מסוג סטיקס (פי-15 טרמיט) מתוצרת ברית מועצות

- ↔ אורך: 520 ס"מ
- קוטר: 76 ס"מ
- 🕒 מהירות: 0.9 מאך
- 👁️ משקל ראש הנפץ: 515 ק"ג
- 🏹 טווח יעיל: 45 ק"מ

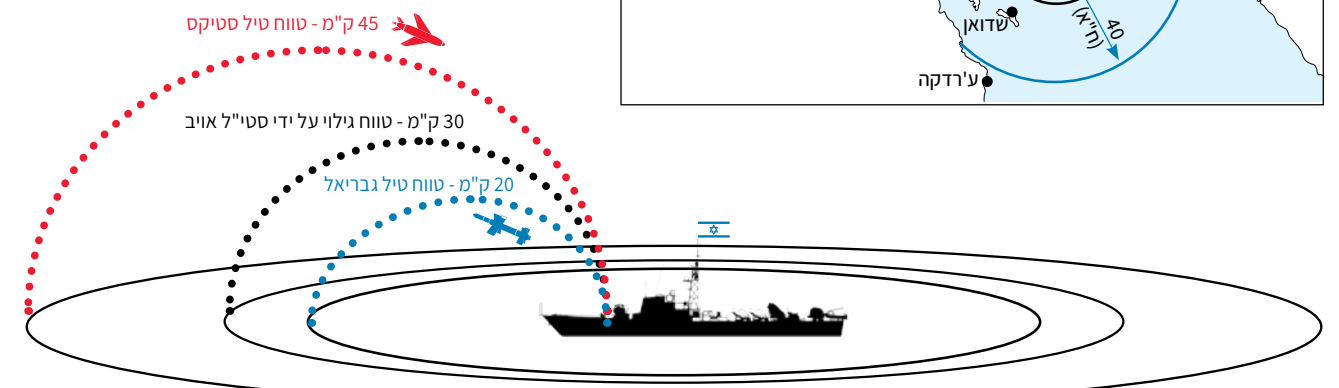
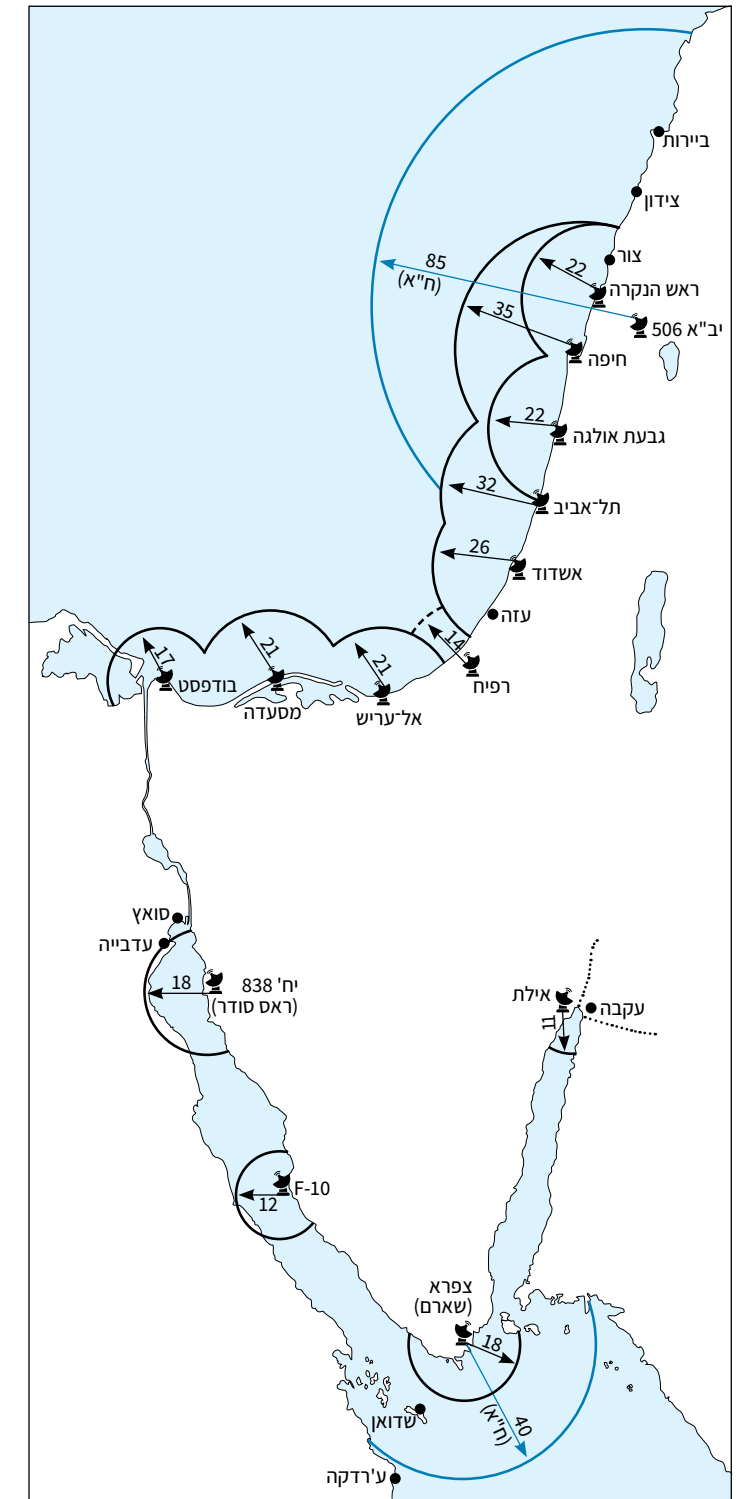
טיל נגד ספינות מסוג גבריאל מתוצרת ישראל

- ↔ אורך: 355 ס"מ
- קוטר: 32 ס"מ
- 🕒 מהירות: 0.7 מאך
- 👁️ משקל ראש הנפץ: 160 ק"ג
- 🏹 טווח יעיל: 20 ק"מ

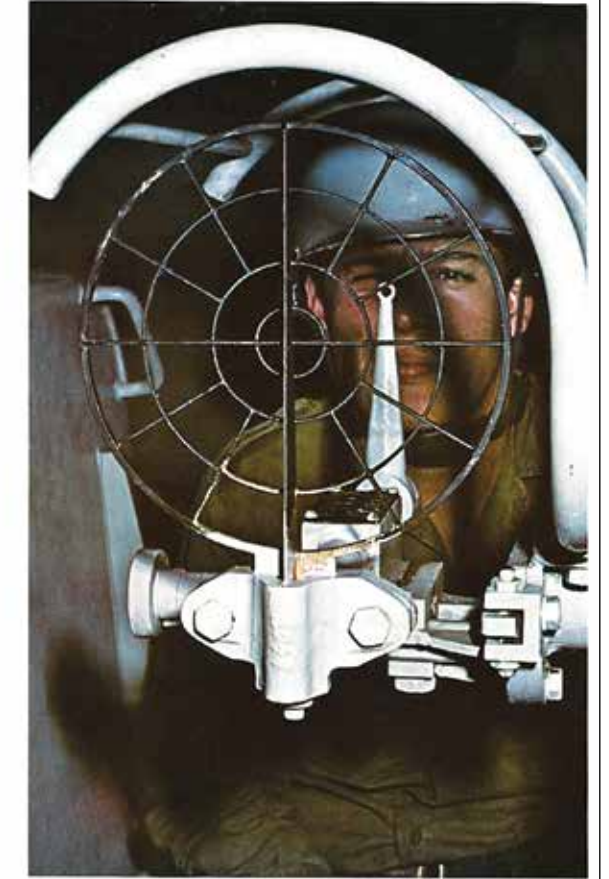
מערך הגילוי של חיל הים

מערך הגילוי של חיל הים היה חלק חשוב ביכולת לזהות כלי שיט עוינים ולהעריך לתקיפתם. המערך התבסס על שילוב של תחנות מכ"ם קבועות, של תחנות ניידות ('יוניות') ושיתוף פעולה עם מערך הגילוי של חיל האוויר. עם תחילת המלחמה נפגעו תחנות הגילוי שבבודפסט ושהר צפרא הסמוך לשארם א-שיח. תחנת בודפסט הוחלפה על ידי תחנות ניידות מעזה ומפריח שהוצבו באזור רומני. תחנת הר צפרא הוחלפה עד לתיקונה על ידי פריסת כלי שיט בים.

90-70 ק"מ טווח התגלות על ידי מכ"ם

פקודת יום מטעם מפקד חיל-הים 6.10.73

ימאים לחומים.

יבאנו לקרב כדי להגן על שלום ישראל, ונזויתיה וחירותה. חילות מערים וסורה פתחו במלחמה הוקפנית וסרת שחר באויר, טפ ובכשה ופשוט על מעור צה"ל תעל בסיסו לאורך הגבול הסודי המצרי.

חיל הים, אשר עבר בשנים האחרונות המורה מוחלטת כחומנו ובצורה, התארגן בריות וביעילות לכל משימה הטוטלת עליו בירת הימית.

במאמי שנת, בלילה הראשון לקרבות, הצטרף חיל הים לכוחות אחרים של צה"ל בתקיפת האויב.

יחדת טיליים נכנסה לקרב עם כוחות צי סורים ובמבצע פוזרד הגליחה להשמיר טילי "בניאס" שלוש ספינות טילים, מקשת וסיר של הצי הסורי, וואת ללא אבירות או נוקים לכוחותינו. גם באויר צפון סינו העליחה יחדת טיליים אחרת של ח"י להגיס כה של הצי המצרי, תוך כדי כך נפגעה ספינה מצרית על-ידי ח"א.

קרבות נוספים התקיימו גם באויר ים סוף, שם העליחו שני דבורים שלנו להשמיר שתי סירות גומי עם אנשי קומנדו וספינה "ברטסי" מצרית.

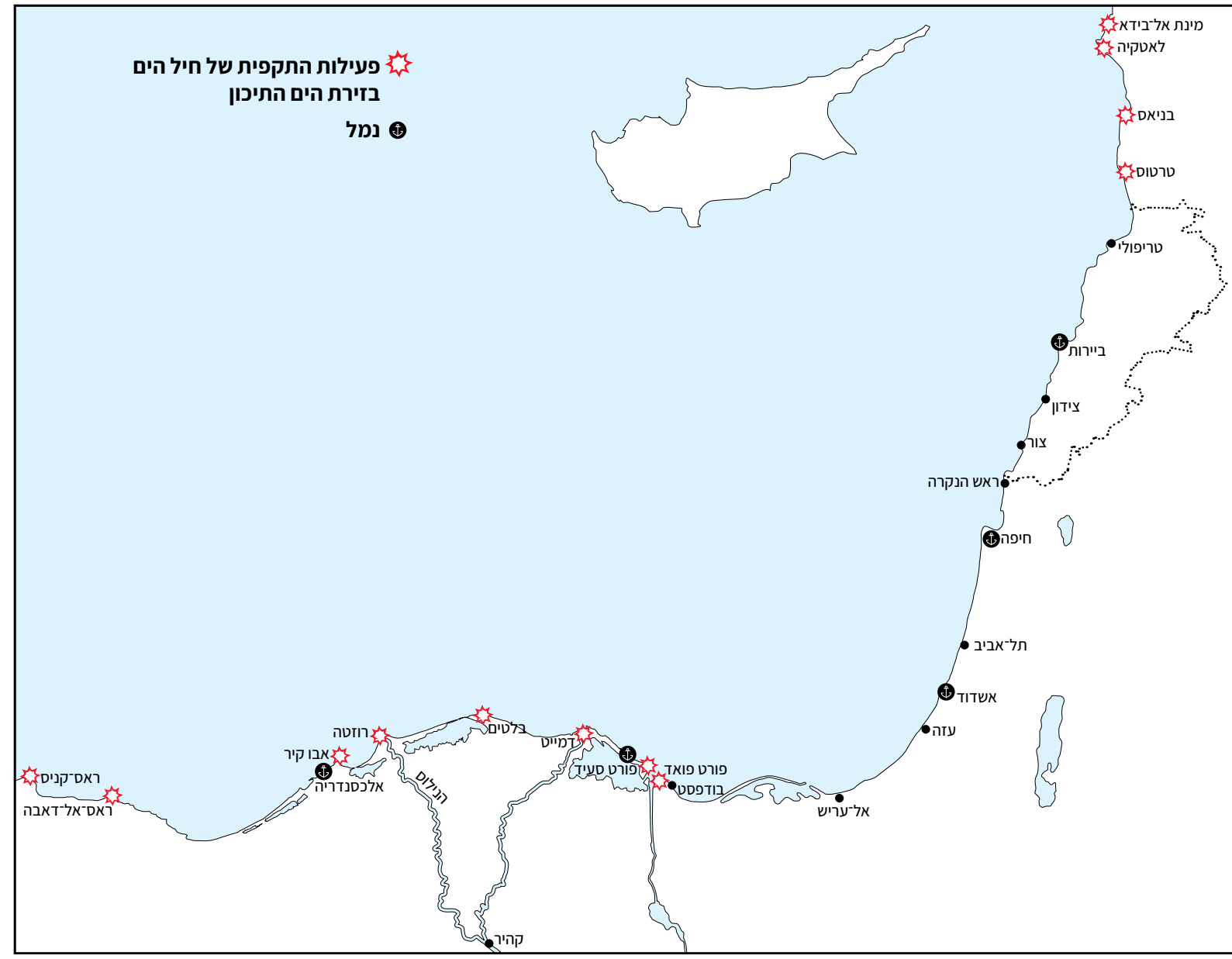
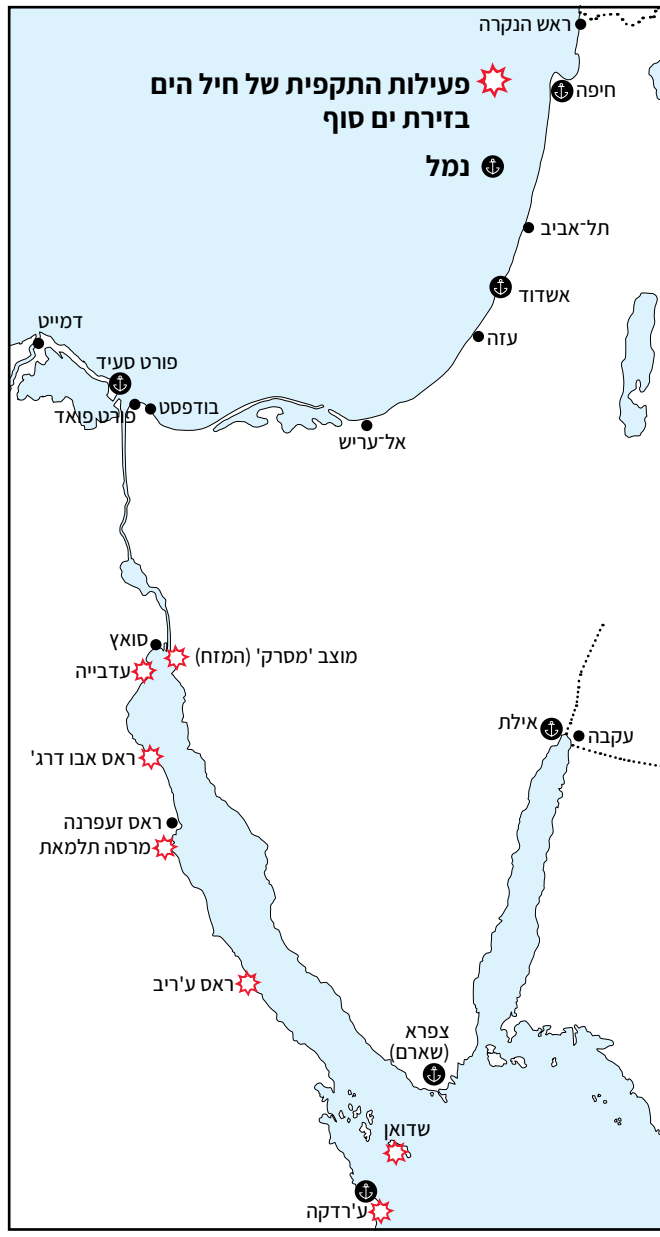
לא אנו יזמנו מלחמה זו, לא אנו פוזרנו בה, אך נכונים אנו להמשיך ולהלום באויב התוקפני בכל מקום בו ניתקל בו.

ימאים לחומים.

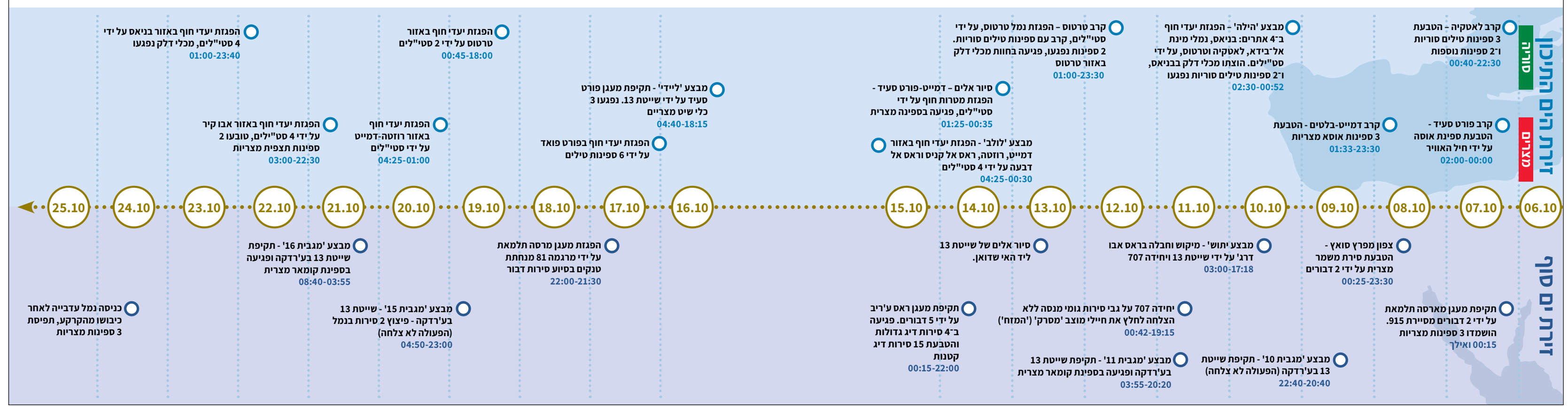
הודות לרמתנו האישיה והמקצועית הגבוהה יש בכוחנו לכלום את התוקפנות ולהכריע את צבאות האויב עד לצנחוננו, כפי שאנו הוכח בקרבות האחרונים.

ימאים לחומים, בטוח אנו, כי יוכלו למשימות הקשות הנציבות בפנינו ביום פקודה זה.

בנישין תלם, אלוף מפקד חיל הים

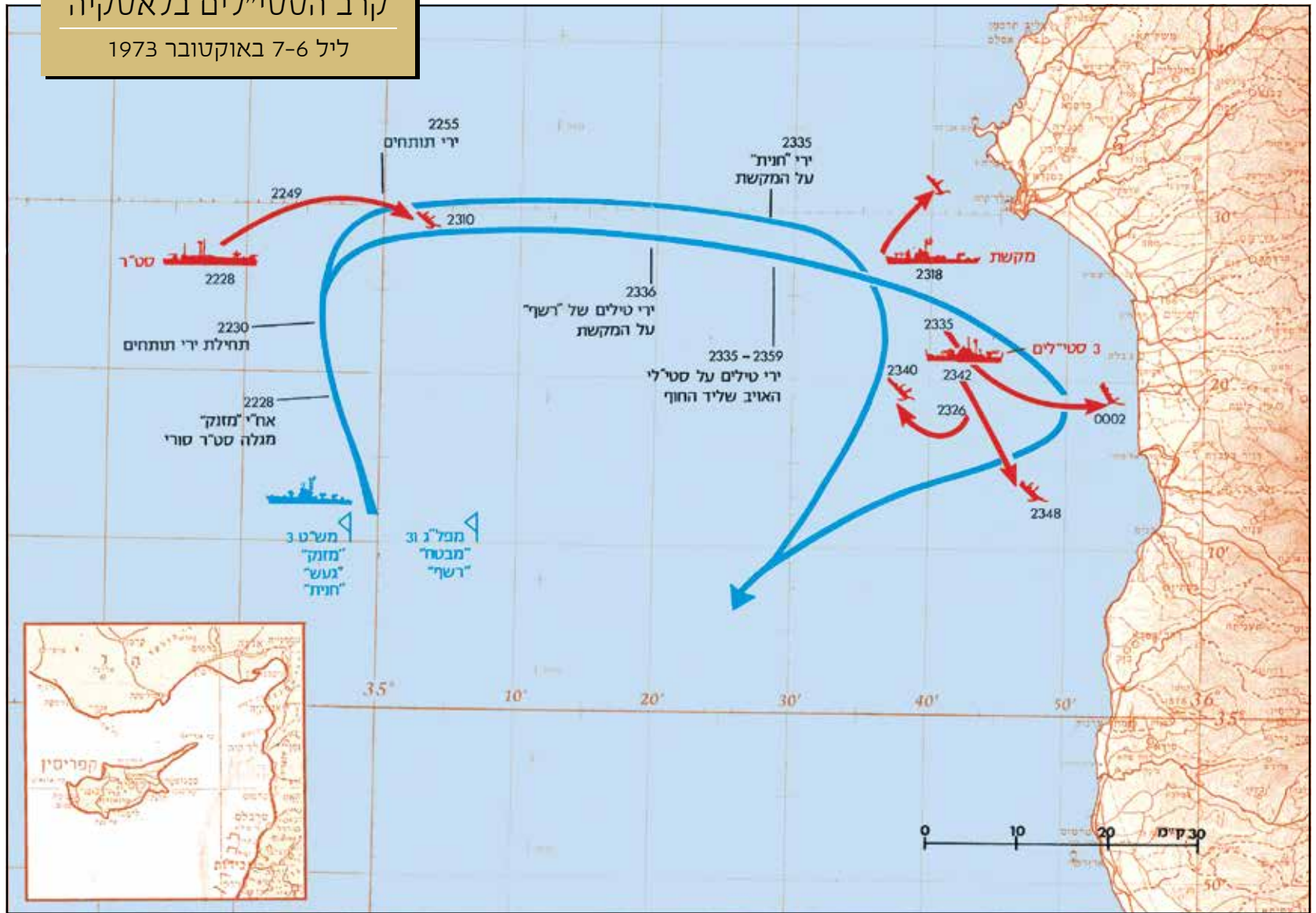

פעילות חיל הים במלחמת יום הכיפורים - לוח אירועים עיקריים

קרב לאטקיה

קרב הסטי"לים בלאטקיה
ליל 6-7 באוקטובר 1973

ב־6 באוקטובר בשעה 14:00 הוציא חיל הים שני זוגות סטי"לים לים כדי למנוע מספינות אוסא וקומאר להתקדם לשטחנו ולפגוע במטרות חוף. לבקשת חיל האוויר, בכל זוג סטי"לים הייתה אחת מדגם סער 4 מצויד במכ"ם דגון להתרעת נ"מ. בשעות אחר הצהריים צורפו אליהם סטי"לים נוספות - לקראת פעולות התקיפות כנגד הצי הסורי או לצורך מארב ימי לחוף סיני נגד נחיתה אפשרית של כוח מצרי. זוגות הסטי"לים שהוצאו מחיפה בפרוץ המלחמה פנו צפונה. הספינות 'רשף' (מדגם סער 4, עם מכ"ם דגון) ו'מבטח' (ספינת תותחים), בפיקוד מפקד פלגה 31, סא"ל גדעון רז, פנו אל נתיב שיט בטווח 40 מייל ימיים מחוף לבנון וסוריה. בשעה 16:30 לערך יצא מפקד שייטת 3 (המש"ט), אל"ם מיכאל (יומי) ברקאי, עם שלוש סטי"לים - 'מזנק', 'חנית' ו'געש' - במטרה לחבור אל הזוג הראשון, לערוך סיור אלים בלילה, להפגז מטרות בחוף הסורי ולהטביע כלי שיט באזור פעולתו. בסיוור זה התפתח קרב הסטי"לים הראשון בתולדות שני הצידים.

ספינת טילים מתוצרת ברה"מ מסוג אוסא מימין: ספינת טילים מתוצרת ברה"מ מסוג קומאר

הכוח בפיקוד המש"ט (מפקד השייטת) הפליג באיגוף קרוב כדי שיוכל להתקרב ליעדים מצפון-מערב וגם ללכוד אוניות אויב, אם ינסו להתגנב לאורך החוף. בשעה 22:28, כאשר היה הכוח כ-35 מייל ממערב ללאטקיה, הוא גילה סירת טורפדו סורית מדגם קיי-123, ולאחר שסגר טווח אליה, פתח לעברה במטחי תותחי 76 מ"מ. הספינה הסורית, שנפגעה, השיבה אש והחלה לחמוק מזרחה. 'חנית' נשארה להעסיק את הסט"ר, ושאר הכוח המשיך בדרכו. עתה גילה מקשת ממזרחו ופגע בה בשני טילי גבריאל. בינתיים התגלו ספינות טילים סוריות מדרום-מזרח, מעבר לאופק, ואלה פתחו בירי טילים מטווח ארוך. הספינות הסוריות ירו ארבעה או חמישה טילי סטיקס,

אך החטיאו לנוכח פעילות נגד-טילים (נט"ל) של הכוח. בשעה 23:40 התגלו שתי ספינות טילים סוריות מדרום-מזרח, ואחרי כן התגלתה ספינת טילים נוספת. כוח חיל הים ירה טילי גבריאל מטווח של 20 ק"מ, ופגע בשתי הספינות הסוריות בהפרש של כמה דקות. הספינה השלישית נמלטה, אך חוסלה באש תותחים. עד אז טיבעה 'חנית' את סירת הטורפדו הסורית. לאחר מכן, בשעה 00:30, טיבעה 'חנית' גם את המקשת. עתה ניתנה הוראה לפנות את השטח ולחזור לבסיס. כשקרבו הסטי"לים

הישראליות לחוף הסורי, בתחילת דרכן הביתה, נפתחה עליהן אש מתותחי חוף 130 מ"מ, אך הן לא נפגעו. שייטת הסטי"לים הישראלית יצאה מהקרב בניצחון מרשים: הטביעה שתי ספינות קומאר, ספינת אוסא, סט"ר ומקשת, וכל זאת ללא פגיעות. בקרב זה - קרב הטילים הראשון בהיסטוריה - נבחנה לראשונה תפיסת הלחימה שפיתח חיל הים: הסטי"לים ידעו להתגבר על פער הטווחים ביחס של 2:5 בין טילי סטיקס לטילי גבריאל, והוכיחו את חשיבות אמצעי הל"א (לוחמה אלקטרונית) ואת יעילות תורת הלחימה נגד טילי ים-ים. ספינות האויב הושמדו סמוך לחופיו, אף ללא סיוע של חיל האוויר. גם מטוסים סוריים לא התערבו בקרב הימי הלילי.

ירי טיל ים-ים מסוג גבריאל מסט"ל מסוג סער 2

ספינות טילים באימון שייטת 3, אפריל 1973

קרב דמייט-בלטים

לקראת ליל 8-9 באוקטובר רוכזו עשר סטי"לים בקרבת החוף המצרי, בין פורט סעיד לאלכסנדרייה. ריכוז מאמץ זה היה חלק מרצף של פעילות התקפית יזומה של חיל הים לאחר הקרבות המוצלחים בלאטקיה, בפורט סעיד ובמפרץ סואץ. להערכת מפקדת חיל הים, היה צפוי שכלי שיט מצריים יחמקו מנמל פורט סעיד. לפיכך נערכה תוכנית לארוב לכלי שיט אלה מול פורט סעיד, ולהציב חסימה בכיוון אלכסנדרייה.

ב-8 באוקטובר כבר שטו שני זוגות סטי"לים - 'געש' ו'חיה' ו'מזנק' ו'חץ' - למשימות פטרול מצפון לדמייט, ואליהם חברו שלושה זוגות סטי"לים נוספים. בשעה 16:00, משהוברר שלחץ יבשתי של ישראל בגזרת פורט סעיד אינו צפוי עתה, שונתה המשימה. לפיכך הוחלט לשוט באיגוף עד דמייט, ולהפגיש את החוף כדי למשוך כלי שיט מאלכסנדרייה. עד השעה 18:45 קרב הזוג של המש"ט לחוף בעוד ארבעת הזוגות האחרים ממתינים מצפון. בשעה 20:12 נודע שארבע ספינות אוסא יצאו מאלכסנדרייה מזרחה, והמש"ט הורה למפקד פלגה 31 להצטרף אליו עם פלגתו. כל הספינות פנו מערבה, ובשעה 21:10 גילו שתי מטרות כ-5 מייל מצפון לבלטים. בעקבות זאת ניתנה פקודת התקפה, אבל כעבור שלושים דקות הוברר שהמטרות הן

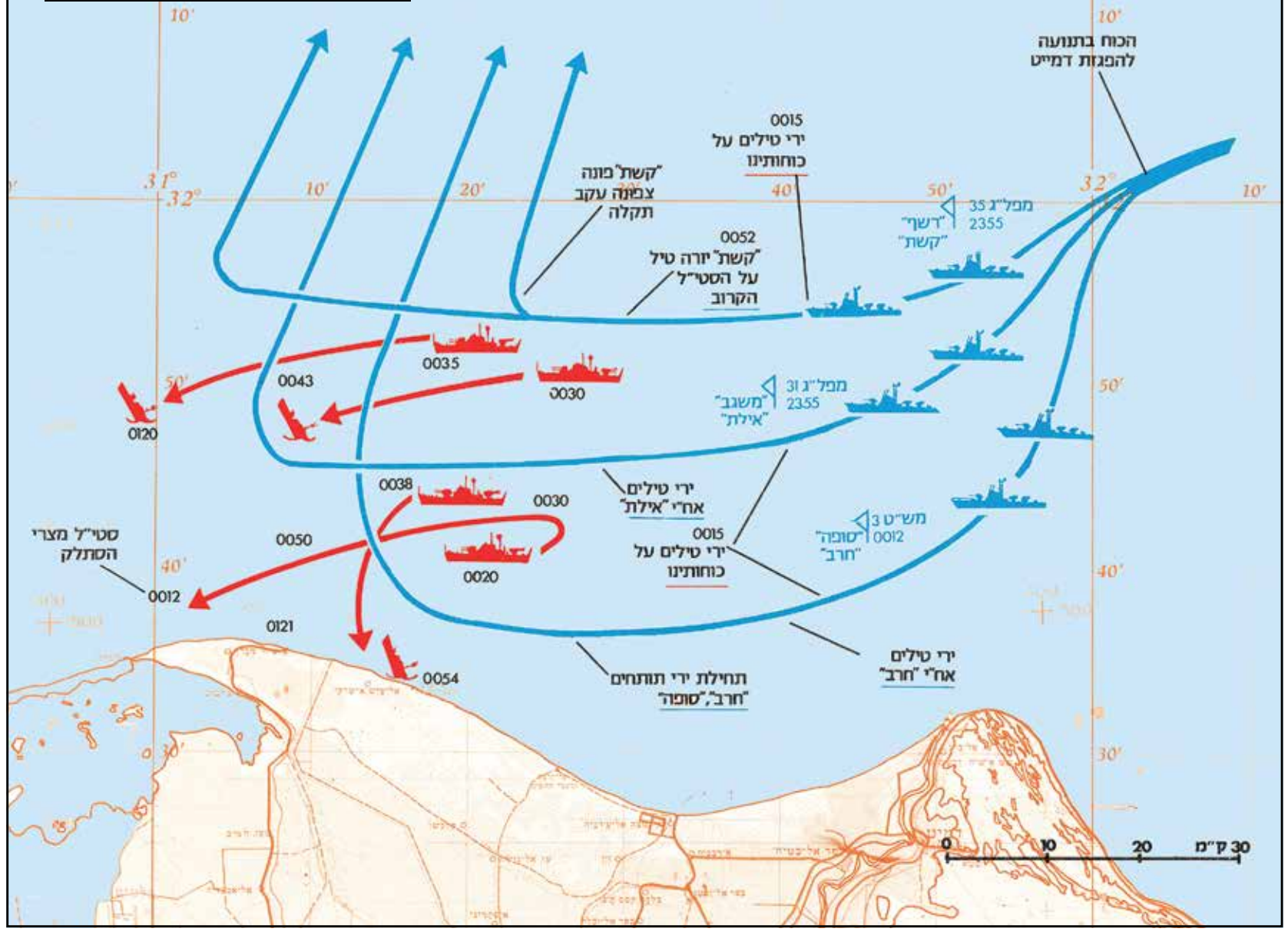
גשר הפיקוד של ספינת טילים

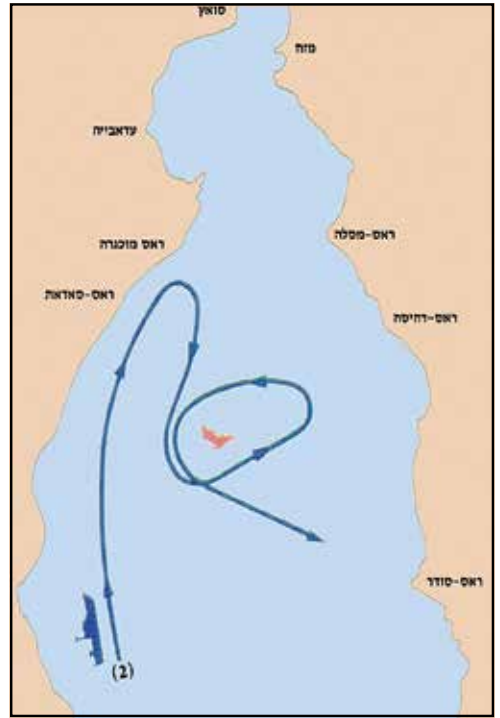
מצופים. בשעה 22:10 נאלץ המש"ט לשחרר ארבע סטי"לים, שנותר להן רק מעט דלק (מקצת הסטי"לים נחפזו לצאת למשימה לפני גמר התדלוק), והן פנו לחיפה. שלושה זוגות נותרו בשטח: זוג המש"ט מדרום, זוג מפקד פלגה 31 במרכז וזוג מפקד פלגה 35 בצפון.

משעה 23:30 החל להתפתח קרב דמייט-בלטים. זוג הסטי"לים הדרומי פנה דרומה להפגיש את חוף דמייט, ובעת התנועה במערב גילה ארבע ספינות אוסא מצריות. כעבור זמן קצר פתחו אלה בירי טילים מטווח 45 ק"מ לערך, החטיאו והחלו לברוח מערבה. הכוח הישראלי החל במרדף כדי לסגור על הסטי"לים המצריות הנסות. כשהגיע לטווח פגיעה של טילי גבריאל, ירתה הסטי"ל 'קשת' טיל ראשון מטווח 20 ק"מ ופגעה בספינת אוסא. הירי נמשך עד שעה 01:12, ובמהלכו נפגעו עוד שתי ספינות אוסא. הסטי"לים הישראליים קרבו לכלים הנפגעים והטביעו את שלושתם. רק ספינת אוסא אחת הצליחה לחמוק. הקרב הסתיים ב-9 באוקטובר בשעה 01:33 ללא נפגעים לכוח צה"ל. שוב נרכש ניסיון חשוב בלוחמה נגד טילי ים-ים וביכולת הפגיעה של טילי גבריאל.

קרב הסטי"לים בדמייט-בלטים ליל 8-9 באוקטובר 1973

קרב הדבורים בסמ"ר דה'קסטרו

הטבעת סמ"ר באזור עדבייה

בליל 8-9 באוקטובר, עם חשכה, יצא זוג סירות דבור לסיור אלים באזור ראס אבו דרג', כדי לתקוף כלי שיט מצריים שהיו צפויים לתקוף את ראס סודר. בשעה 21:00 יצא זוג נוסף למארב באזור ראס זעפרנה. הזוג הצפוני גילה מטרה מדרום לביר עדיב וקיבל אישור לתקוף. בהיותו בתנועה ליד מסוף הדלק המצרי שבראס סאדאט, זיהה בטווח של כ-3 ק"מ את המטרה - סמ"ר (סירת משמר)

מדגם דה'קסטרו. סירות הדבור התקרבו מכיוון הגלים כדי לחסום לאויב את דרך הנסיגה, ונראה שהצליחו להפתיעו. הן פתחו באש תותחי 20 מ"מ ממרחק כ-600 מטר. הסמ"ר נפגעה במטח הראשון, ונעזבה אחוזת להבות. כאשר התרחקו סירות הדבור ופתחו טווח עד 2 ק"מ מהסמ"ר, נפתחה עליהן אש תותחי חוף 130 מ"מ מראס מחג'רה, ואחת הסירות נפגעה קשה מהקדף של פגיעה קרובה. שתי הסירות הגיעו לראס סודר בשעה 02:30.

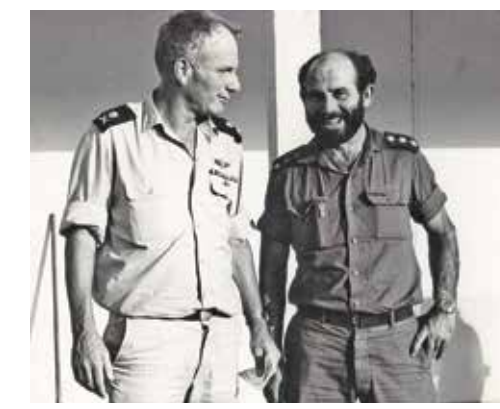

למעלה: מפקד זירת ים סוף, אלוף-משנה זאב אלמוג
מימין: סירת משמר דבור בתחתית העמוד ממול: תותח 20 מ"מ בירכתי סירת דבור; במלחמה התווסף לדבור תותח ללא רתע מסוג קרגו

מבצע 'הילה'

בליל 10-11 באוקטובר ריכז חיל הים מאמץ לפגיעה במכלי הדלק שבחוף. זו הייתה הפעם הראשונה שסטי"לים הרעישו מטרות חוף. ב-10 באוקטובר אחר הצהריים הוציא מפקד שיטת 3, אל"ם יומי ברקאי, שבע סטי"לים להפיגז ארבעה אזורי מטרה בחוף סוריה: נמל מינת אל-בידא, הנמל ומאגרי הדלק בלאטקיה, מאגרי הדלק בבניאס והמאגרים בחוף טרטוס. הושגו פגיעות בכל המטרות, הוצתו מכלי דלק ונפגעו מכלים שכנראה היו ריקים. בעת ההפגזות הגיחו שלוש ספינות אוסא למרחק 1.5 מייל מפתח נמל לאטקיה, וירו שמונה עד עשרה טילי סטיקס נגד שלוש הסטי"לים של חיל הים. לאחר שהחטיאו מיהרו לחמוק אל בין האוניות בנמל. הספינות הסוריות נפגעו מאש חיל הים. בירי נפגעו גם שתי אוניות סוחר - יונית ויפנית. אש שנורתה מהחוף הסורי אל הסטי"לים המפגיזות, לא גרמה אבדות ונזקים. פעולה נוספת כנגד מכלי הדלק הסוריים נערכה למחרת בלילה. מתוך המאגרים הסוריים, שכללו 1.35 מיליון טון דלק, הושמדו במלחמה 380 אלף טון על ידי חיל האוויר ו-250 אלף טון על ידי חיל הים.

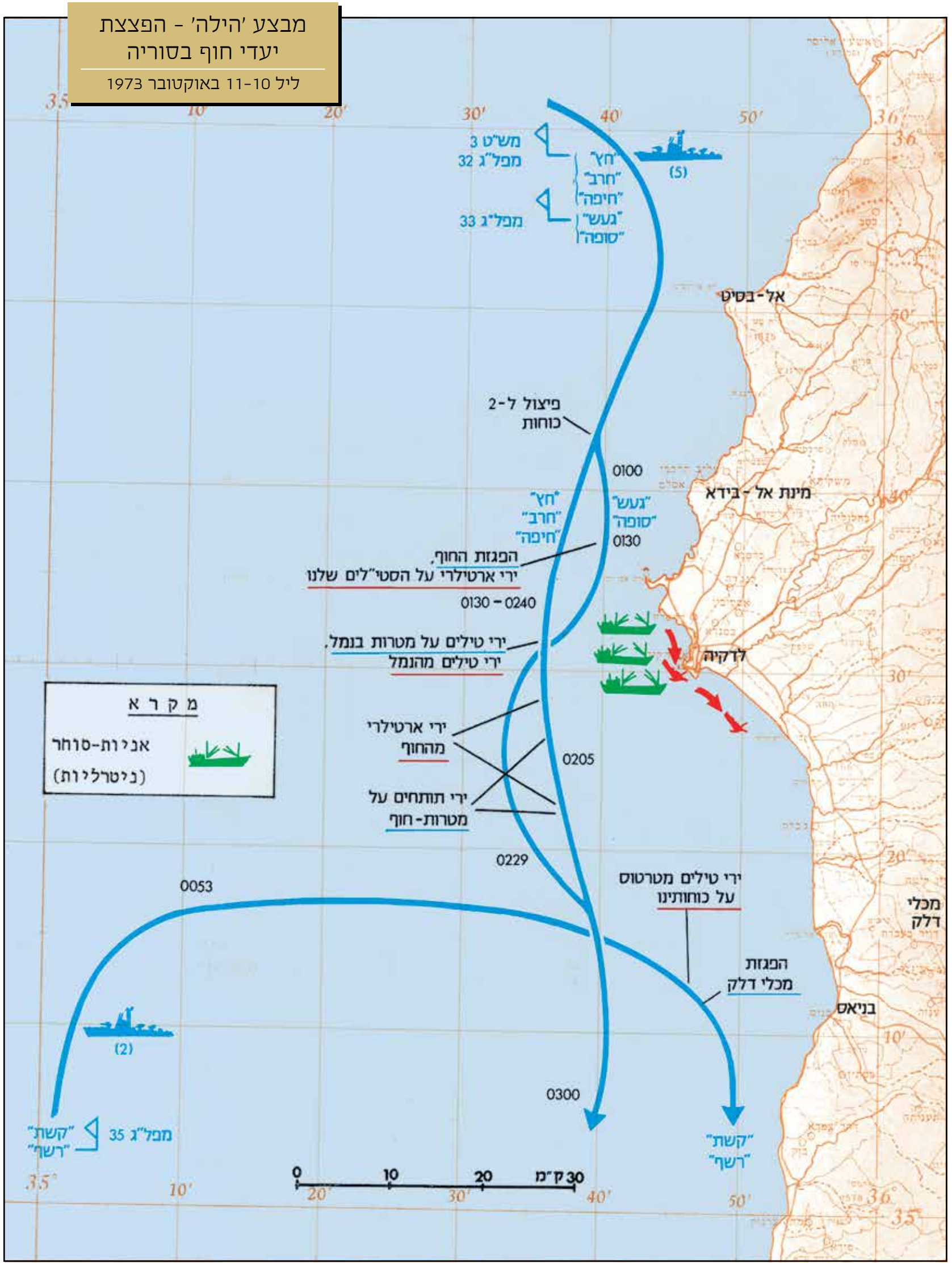
מפקד חיל הים, אלוף בנימין (ביני) תלם (משמאל), ומפקד שיטת 3, אל"ם מיכאל (ימני) ברקאי, בסיום מבצע 'הילה'

בתמונה העליונה: תותח 40 מ"מ על גבי סט"ל מדגם סער 2
בתמונה התחתונה: דגל חיל הים קשור למטאטא הפוך תלוי מתורן סט"ל - מנהג חיל הים לציון הטבעת ספינת אויב

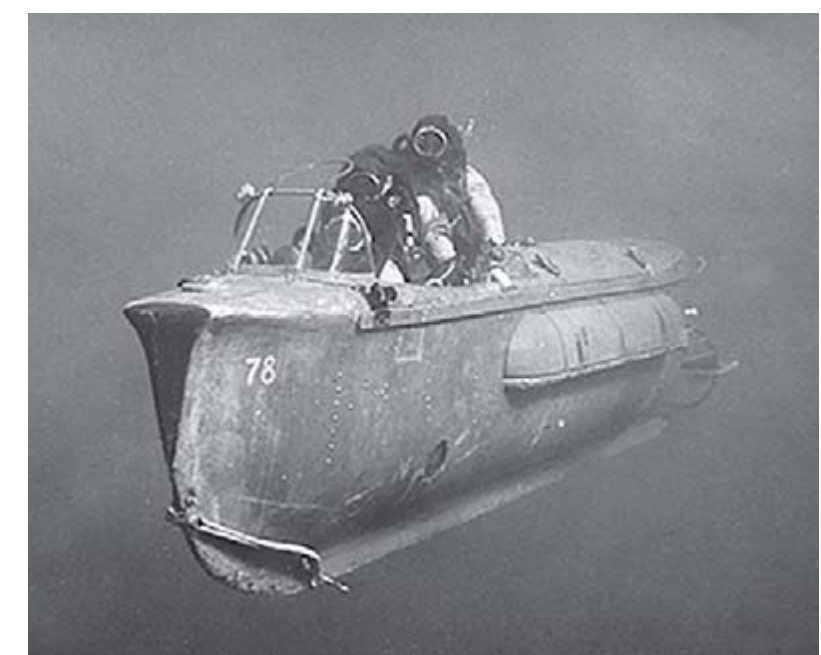
מימין: צוות סט"ל בשובו מלאטקיה למעלה מימין: הבערת מתקני הנפט בלאטקיה

מבצע 'הילה' - הפצצת יעדי חוף בסוריה ליל 10-11 באוקטובר 1973

מבצע 'ליודי'

בליל 17-16 באוקטובר יצאו לוחמי שייטת 13 לתקוף את כלי השיט המצריים שהסתגרו בתוך נמל פורט סעיד. כוח התקיפה כלל שני זוגות צוללנים שהובלו בחזירים (כלי שיט קטנים מאוישים המבוססים על טורפדו). הלוחמים הצליחו לחדור אל תוך הנמל על אף רשת המגן שבפתח וחרף הטלת מטענים נגד צוללנים בשטח הנמל. בפעולה פגעו הצוללנים בנחתת טנקים, בספינת אוסא שיצאה משימוש, ובסט"ר מסוג פי-183. זוג צוללנים לא שב מהפעולה.

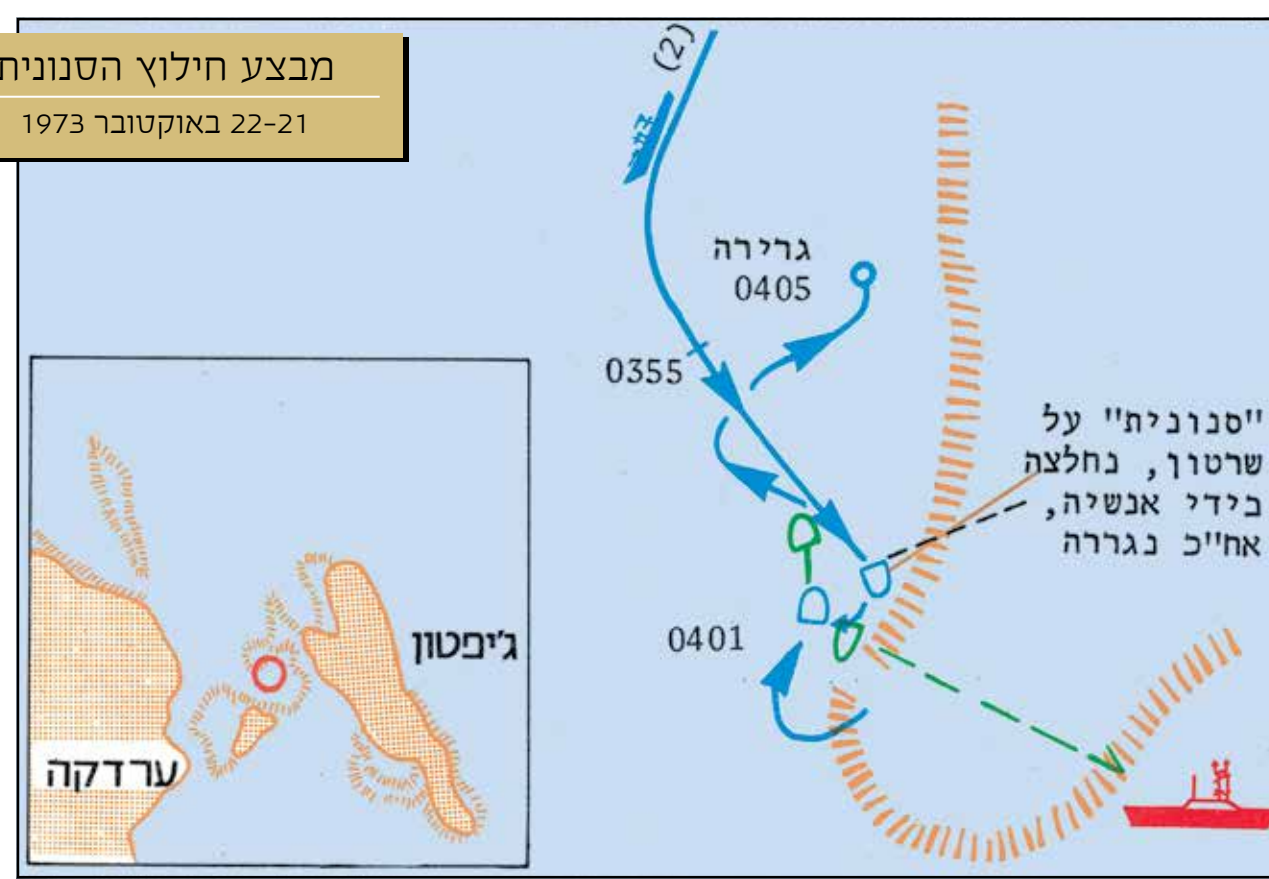
לוחמי שייטת 13 על גבי טורפדו מאויש - 'חזיר'

מבצע 'מגבית '16 - פעולת הקומנדו הימי בע'רדקה 22-21 באוקטובר 1973

מבצע חילוץ הסנונית 22-21 באוקטובר 1973

מבצע 'מגבית '16

ב-21 באוקטובר פקדה מפקדת חיל הים על שייטת 13 לפעול פעם נוספת נגד מעגן ע'רדקה בסנונית נושאות מרנ"טי לאו ומטעני גור. זו הייתה הפעם הרביעית במלחמה שהשייטת נשלחה למשימה זאת. שתי סנוניות חדרו בלילה למעגן, חיפשו את ספינת הטילים שלא נפגעה בפעולה הקודמת (בליל 11-12 באוקטובר), ומצאו שהתרחקה מהרציף והיא חוסה מאחורי שרטון אלמוגים תת-ימי.

לוחמי שייטת 13 מתרגלים פשיטה על חוף אויב במסגרת תרגיל 'מדקדק', אוגוסט 1973

הסנוניות קרבו עד טווח של 40 מ' ממנה, פגעו בה ברקטות לאו והטביעו אותה. תוך כדי התקיפה עלתה סנונית המפקד על שרטון. הלוחמים ירדו למים, גררו אותה מן השרטון, קשרו אותה לבת זוגה וכך נגררה והגיעה לפתח כשנותרה רק מחצית השעה לאור ראשון.

באותה העת - ערב החלטת מועצת הביטחון 338 על הפסקת האש - הסתיים מבצע נוסף נגד בסיס ימי מצרי בים סוף, ובו הוטבעה ספינת הטילים השנייה בזירה זו. לאחר זמן עמד מפקד הזירה על המשמעות הסמלית של התאריך: 25 שנה לפני כן, ב-22 באוקטובר 1948, ערך הקומנדו הימי את פעולתו הראשונה ובה טיבע מול חופי עזה את הספינה 'אמיר פארוק' ופגע בשולת מוקשים.

מלחמת יום הכיפורים

המערכה האווירית

- הזירה האווירית לקראת מלחמת יום
הכיפורים - בניין כוח ותוכניות
- חיילות האוויר הערביים לקראת המלחמה
 - חיל האוויר במלחמה
 - 6 באוקטובר - תוכניות מתחלפות והפתעה
 - 7 באוקטובר - מיקוד משתנה - מהדרום לצפון ובחזרה
 - תקיפת שדות תעופה, תחנות מכ"ם וקשר
 - תקיפות אסטרטגיות
 - תקיפת טק"א והשתתפות בלוחמת היבשה
 - מבצעים משולבים במלחמה
 - הגנת שמי המדינה

למעלה: תומ"ת נ"מ 20 מ"מ דוקני נוסע לפני שיירה שחוצה את תעלת סואץ מימין: תצוגת אמצעי לחימה של חיל האוויר - מטוס פנטום (קורנס) וחימוש, תחילת שנות השבעים

מטוסי נשר מטייסת 113

11 מסוג אלואט. מערך התובלה לא עבר שינוי מהותי ביכולותיו מאז מלחמת ששת הימים, וכלל 22 מטוסי נורד נוראטלס, 12 מטוסי דקוטה ו-11 מטוסי ענק (בואינג 377 סטרטוקרוזר), אליהם הצטרפו שני מטוסי קרנף (סיי-130 הרקולס). למשימות המסורתיות של מערכי המסוקים והתובלה התוספה משימה של נשיאת מערכות שונות ללוחמה אלקטרונית לשיבוש פעולת מכ"מים. במערך המטוסים הקלים היו 30 מטוסי צסנה, 30 מטוסי דרוור (דורנייה 27) ו-14 מטוסי עגור (דורנייה 28).

בשנת 1971 הושלם מעבר מערך הנ"מ מחיל התותחנים לחיל האוויר. מאז מלחמת ששת הימים גדל מספר סוללות הטק"א מסוג הוק מ-5 ל-12. במערך הנ"מ הקני נקלטו תותחי נ"מ שנפלו שלל בידי צה"ל במלחמת ששת הימים, ותותחי 20 מ"מ שפורקו ממטוסים ישנים הותקנו בזחל"מים כדי לספק הגנה לאוגדות היבשה. ערב מלחמת יום הכיפורים היו במערך הסדיר שישה גדודי נ"מ קני, מהם אחד מתנייע, וחמש סוללות טילי הוק. עיקר סד"כ הנ"מ הורכב מגדודי מילואים.

תוכניות חיל האוויר לפני המלחמה

'נגיחה' - תקיפת שדות תעופה: שיתוקם באמצעות פגיעה במסלולים בידי 6-8 מטוסים או השמדת הבסיסים בידי 40-60 מטוסים. הוכנו תוכניות לשיתוק השדות העיקריים בסוריה ובמצרים ותוכניות מיוחדות להשמדת שדות מסוימים במצרים.

'תגר 4' - תקיפת סוללות טילים במצרים. התוכנית כללה מטס הכנה לדיכוי הנ"מ הקני ביעפי קלע שבהם מוטלות פצצות מצרר; לאחר מכן שני מטסים של יעפי חטף, לפגיעה בסוללות הטילים, מלווים בשיגור טילי אגרופ, באמצעי לוחמה אלקטרונית, בירי ארטילרי ובשיגור גופי הטעיה; מטס רביעי תוכנן להיערך בלילה, בשיטת קלע, למניעת התארגנות מחודשת.

'דוגמן 5' - תקיפת סוללות הטילים בסוריה בטכניקה דומה לזו של 'תגר'.

'דומיניק' - תקיפת מטרות אסטרטגיות: מפקדות, מרכזי שליטה ובקרה, מתקני אחזקה ואחסנה, מפעלים הקשורים למאמץ המלחמתי, נמלים, ריכוזי דלק, תחנות כוח, מתקני תחבורה ומים.

'שריטה' - השתתפות בלוחמת היבשה בנוכחות טק"א, למקרה שלא יתאפשר להפעיל את התוכנית להשגת עליונות אווירית לפני שהחיל יידרש לסייע בחזית.

'ולריאן' (בפצ"ן), **'בנדיגו'** (בפד"ם) - תקיפת סוללות טק"א באמצעות תותחים המטווחים ממטוס עייט דו-מושבי שבו יושב תצפיתן.

מטוס סער חמוש ב-16 פצצות 100 ק"ג ובשני טילי שפיריר מתוצרת רפאל

למרות הצלחתו של חיל האוויר במלחמת ששת הימים, הוא לא קפא על שמריו אלא התעצם במהירות. מספר מטוסי הקרב ירד לשפל של כ-150 מטוסים בשנת 1968, בשל האבדות במלחמת ששת הימים ובראשית מלחמת ההתשה. אולם הודות להצטיידות מאסיבית, שדרשה נתח נכבד מתקציב הביטחון, עד אוקטובר 1973 עלה מספר מטוסי הקרב ל-391, מהם 309 מטוסים היו שמישים בראשית המלחמה.

למטוסי הקורנס (אף-4 פנטום) והעיט (איי-4 סקיהוק) מתוצרת ארה"ב היו טווח וכושר נשיאת חימוש משופרים במידה רבה בהשוואה למטוסים הצרפתיים שבהם היה חיל האוויר מצויד עד אז. כך שכושר נשיאת הפצצות של החיל במטס אחד גדל כמעט פי שישה בהשוואה למצב במלחמת ששת הימים. במטוסי הקורנס ובחלק ממטוסי העיט הותקנו מחשבי הפצה, שהקנו יכולת להשיג פגיעות

תצוגת אמצעי לחימה של חיל האוויר - למטה: מטוס בל 205 ומאחוריו מסוק סופר פרלון

מימין: מטוס סקיהוק (עיט), לצידו מכל דלק נתיק ומארז תותח 20 מ"מ

בתחתית העמוד: מפקד כנף 4 בסיס חצור, רפי הר"ב, נושא דברים בטקס הקליטה של שני מטוסי נשר ראשונים בטייסת 113, 1972

מדויקות יותר במטרות. בתעשייה האווירית יוצרו מטוסי נשר, שהתבססו על התוכניות של מטוסי המיראז' 5, שעל הספקתם מצרפת הוטל אמברגו. באוקטובר 1973 היו לחיל האוויר חמישה סוגים של מטוסי קרב: העיט (181 מטוסים בארץ בראשית המלחמה) יועד לתקיפה; הקורנס הדו-מושבי וארוך הטווח היה רב-תכליתי ומתאים הן להפצה עמוקה והן לקרבות אוויר. (בסד"כ היו 109 מטוסים כאלה); 76 מטוסי שחק (מיראז' 3) ונשר היו מיועדים בעיקר ליירוט, למרות שלנשר הייתה גם יכולת לנשיאת חימוש רב; בסד"כ נותרה טייסת אחת של מטוסי סער (סופר מיסטר שבו הותקן מנוע מהסוג שהיה בעיט).

לקחי מלחמת ההתשה הבהירו לחיל האוויר את סכנות טילי קרקע-אוויר (טק"א), שחייבו בחירה בין טיסה בגובה, שם יהיו המטוסים פגיעים לטילים,

ובין טיסה נמוכה, שבה יהיו פגיעים לנ"מ קני ויתקשו בהתמצאות ובזיהוי מטרות. חיל האוויר ניהל מאמצים שונים שנועדו להשיג את האיום או לאפשר פעולה בנוכחות הטק"א, בתוך האמ"ט (אזור מוגן טילים) או בקרבתו. במטה החיל פותחו תוכניות מורכבות (למשל 'דוגמן' ו'תגר') שכללו שילוב של מטסים המוניים לדיכוי הנ"מ ולפגיעה במערכות הטק"א, הנעזרים באמצעים נוספים ובהם טילים מסוג אגרופ (שרייק) המתבייתים על מכ"מים; במערכות לוחמה אלקטרונית שנועדו לשבש מכ"מים; ובגופי הטעיה המשוגרים כדי למשוך אליהם טילים.

לצד מערך מטוסי הקרב התפתח גם מערך המסוקים, שכלל חמש טייסות. ערב המלחמה היו בו 27 מסוקים כבדים, מהם 16 מסוג יסעור (סיקורסקי סיי-אייטש-53) ו-11 מסוג סופר פרלון; 47 מסוקי בל 205; ו-23 מסוקים קלים, מהם 12 מדגם בל 206

הכנות חילות האוויר הערביים למלחמה

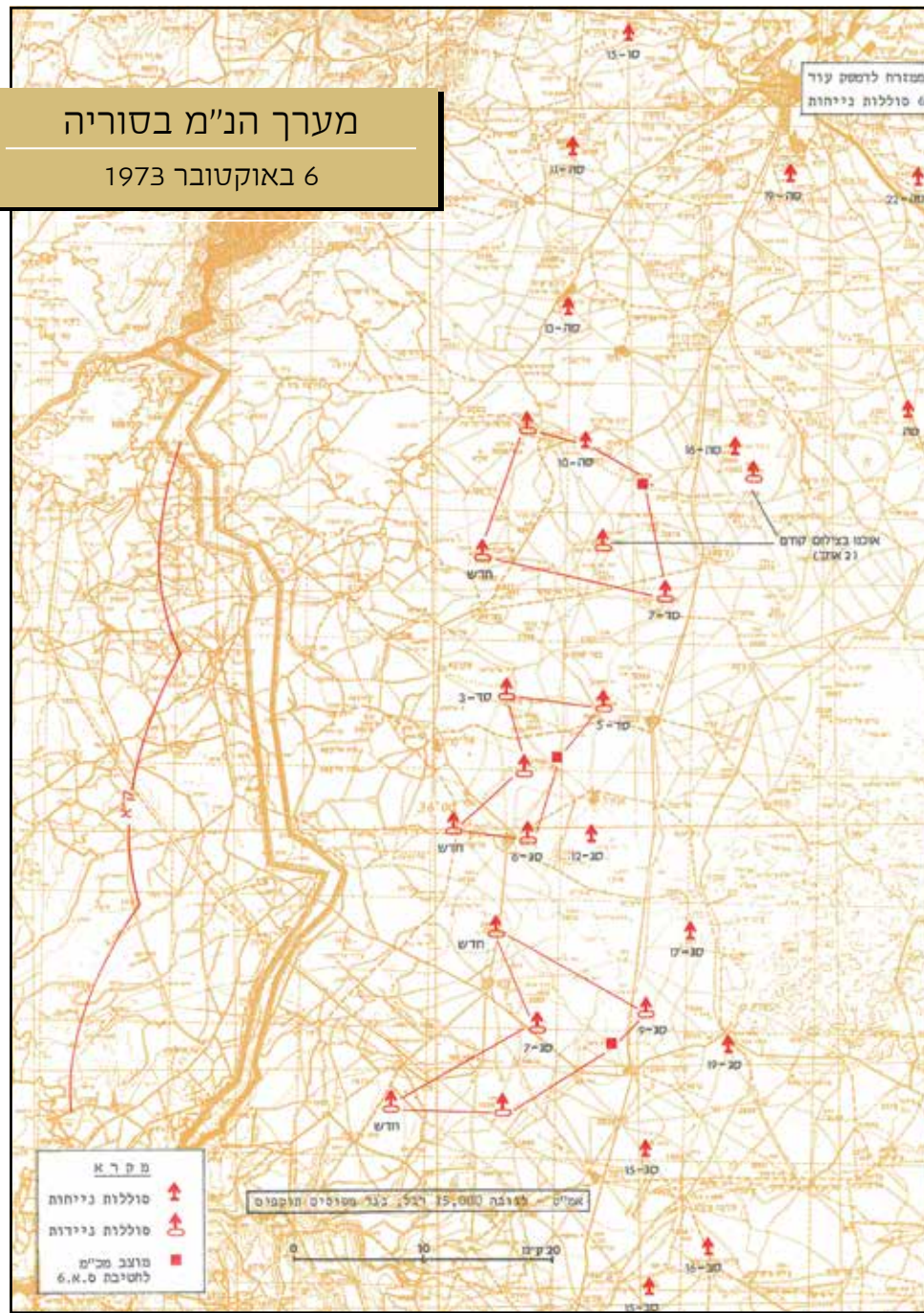
לאחר התבוסה במלחמת ששת הימים, הפיקו מדינות ערב לקחים, וחיפשו דרכים לנטרל את השפעתו של חיל האוויר הישראלי ולשמר את חילות האוויר שלהן: הוגדל מספר הבסיסים המבצעיים, נוספו מסלולי המראה ודת"קים (דירים תת-קרקעיים למטוסים), נעשו הכנות לשיקום מסלולים פגועים ושופורו הסוואת הבסיסים והגנת הנ"מ עליהם. בנוסף, הצטיידו מצרים וסוריה במטוסי קרב ותקיפה חדשים, הגבירו את קצב הכשרת הטייסים וקלטו בשטחן מטוסים וטייסות מעיראק ומלוב. בראשית המלחמה היו למצרים כ-600 מטוסי קרב, מהם כ-380 מבצעיים; 40 מפציצים, רובם מסוג טופולב 16, חמושים בטילי שיוט מסוג קלט; כ-150 מסוקים ומספר דומה של מטוסי תובלה ואימון. לסוריה היו כ-340 מטוסי קרב, כ-45 מסוקים וכעשרה מטוסי תובלה. חרף ההשקעה, הראו ניסיון מלחמת ההתשה וימי הקרב שאחריה כי נותר פער גדול בין יכולותיהם ובין היכולת המבצעית של חיל האוויר הישראלי.

מתוך הכרה בנחיתותן באוויר פנו מדינות ערב לפתרון אי-סימטרי, והקימו, בסיוע סובייטי, מערכים צפופים טק"א מהסוגים אס-איי-2, אס-איי-3 ואס-איי-6. בנוסף, הצטיידו בתחנות מכ"ם, בכמויות גדולות של תותחי נ"מ ממגוון סוגים ובטילי כתף קרקע-אוויר מדגם אס-איי-7 (שכונה בחיל האוויר 'זרת'). חלק מאמצעי הנ"מ הוצבו להגנה על סוללות הטק"א ועל שדות התעופה ומתקנים

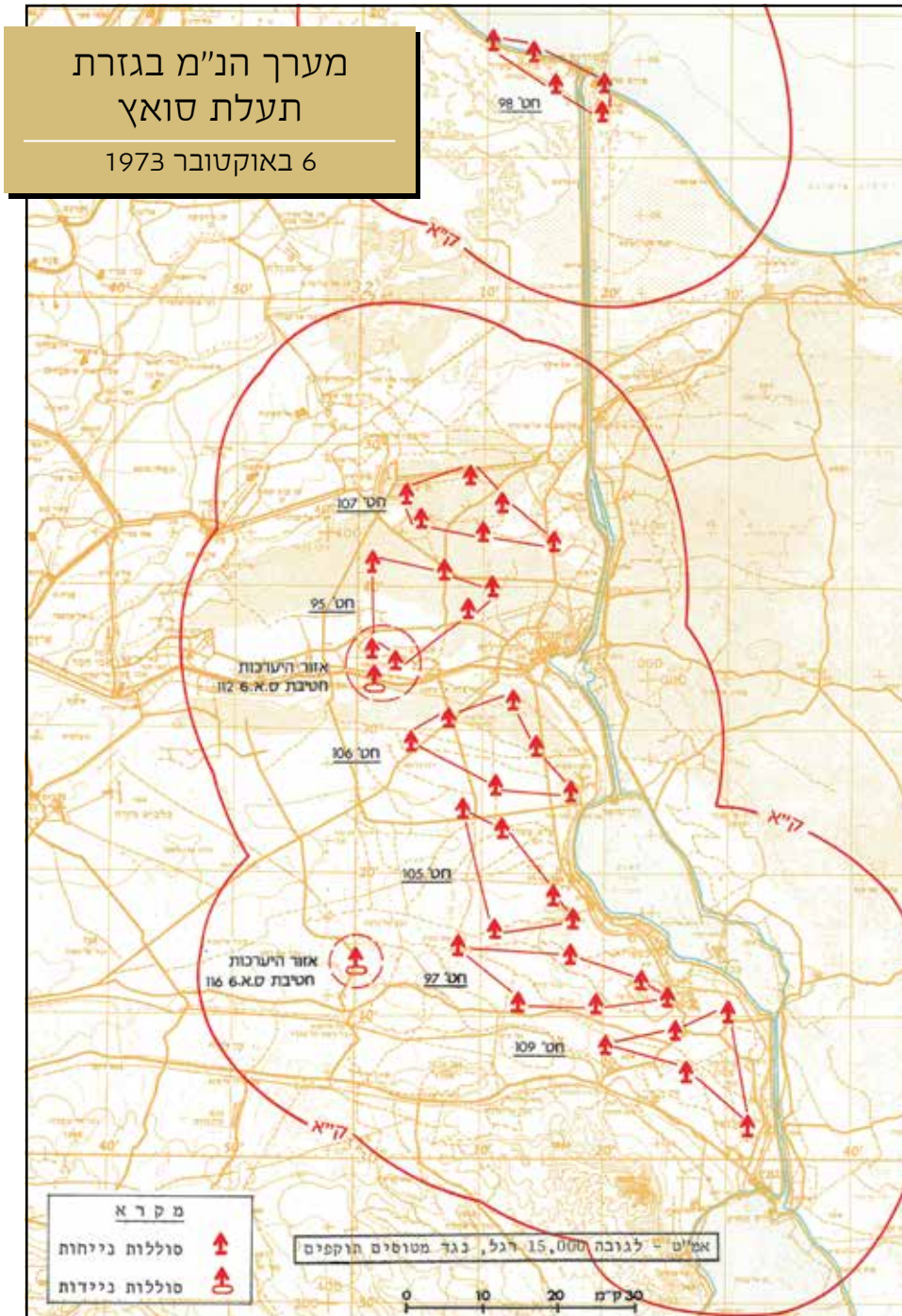
מערך הנ"מ בסוריה

6 באוקטובר 1973

מערך הנ"מ בגזרת תעלת סואץ

6 באוקטובר 1973

חשובים אחרים, וחלק הוקצו להגנה צמודה לכוחות היבשה. טילי אס-איי-2 ואס-איי-3 היו מוכנים לחיל האוויר ממלחמת ההתשה, מערכות טילי אס-איי-6 לא היו מוכרות, ולכן לא היו לחיל האוויר אמצעי לוחמה אלקטרונית יעילים נגדן. ניידותן של מערכות אלה ויכולתן לפעול גם בגבהים נמוכים הציבו אתגר נוסף.

מצרים הקימה לאחר מלחמת ששת הימים זרוע עצמאית להגנה אווירית. היא הגדילה מאוד את מערך הטק"א - עד 150 סוללות לערך. כ-55 מהן הוצבו ממערב לתעלת סואץ, במסגרת דיוויזיה 8, שכללה שש חטיבות טילים. מרבית הסוללות האחרות הגנו על עשרה שדות תעופה (59 סוללות), על קהיר ועל אלכסנדריה. המערך הוכיח את יכולתו בימים האחרונים של מלחמת ההתשה, ומייד לאחר הפסקת האש באוגוסט 1970 קודם לקרבת התעלה, כך שנוצר אמ"ט גם מצידה המזרחי.

הסורים הקימו את מערך הטק"א שלהם בשלב מאוחר יותר, החל מ-1968. מאוגוסט 1972 הגדילו במהירות את הסד"כ, שכלל שיעור גבוה של סוללות טילים ניידות מסוג אס-איי-6, שרובן היו פרוסות סמוך לרמת הגולן. בסך הכול היו לסורים 36 סוללות, מהן 25 בחזית רמת הגולן ותשע שהוצבו להגנת הבירה דמשק. בנוסף, היו לסורים כאלף מערכות נ"מ קני בחזית רמת הגולן. מבין אלה, החדישה ביותר הייתה מסוג זד-אס-י-23 כפול 4 - רק"ם זחילי עם ארבעה תותחים בקוטר 23 מ"מ ומכ"ם שנראה כמו צלחת - שזכתה לכינוי 'גנדיש'. למצרים היו שישה או שבעה גדודי תומ"תים מסוג זה.

בראש העמוד מימין: מטוס מיג 21 שהביא לישראל טייס עריק מחיל האוויר העיראקי
מימין: טיל נ"מ מסוג אס-איי-2 על משגר בגדה המערבית, 20 באוקטובר
בעמוד שמאל: משאית נושאת טילי קרקע-אוויר אס-איי-3 שנלקחה שלל על ידי צה"ל, 20 באוקטובר 1973

חיילי צה"ל בוחנים מטוס מיג 17 מצרי בלתי כשיר בשדה התעופה פאיד

חיל האוויר במלחמה

מלחמת יום הכיפורים הייתה חוויה מטלטלת לחיל האוויר, שלא עמד בציפיות הגבוהות שתלו בו לאור הצלחותיו במלחמת ששת הימים ובמלחמת ההתשה, ולדעת רבים לא הצדיק את המשאבים העצומים שהושקעו בו. הודות לאספקת מערכות טק"א מתקדמות מברית המועצות, מצאו מדינות ערב דרך לנטרל זמנית את חיל האוויר הישראלי, ובראשית המלחמה הטיל "כופף את כנף המטוס" ומנע מחיל האוויר להגיש לכוחות היבשה, שלחמו בנחיתות מספרית קשה, את הסיוע שציפו לו. נטען שהחיל נלחם "מלחמה משלו", כשהוא מפנה מאמצים גדולים לתחומים ולאזורים שלא שירתו תמיד את המהלכים האסטרטגיים שהוביל המטכ"ל ואת צרכי הכוחות הלוחמים ביבשה.

הנתונים המספריים אינם מוכיחים טענות ביקורתיות אלה. 46% מהגיחות של מערך הקרב הופנו לסיוע ללוחמת היבשה ו-35% הוקדשו לפטרולי יירוט. נתח קטן יחסית מהגיחות (6%) הוקדש לתקיפת שדות תעופה ותחנות מכ"ם; נתח דומה לתקיפת טילים; ורק כאחוז מהגיחות הוקדש לתקיפת מטרת אסטרטגיות. כמעט 60% מאבדות חיל האוויר היו בגיחות סיוע; 17% מהאבדות היו בעת תקיפת סוללות טילים; ו-10% מהאבדות היו בעת תקיפת מטרת בעומק - שדות תעופה ומטרות אסטרטגיות. בראשית המלחמה נמנע מחיל האוויר לפעול בהתאם להנחות המוקדמות - להנחתת מכה מקדימה ולהשגת עליונות אווירית לפני מעבר להשתתפות בקרב היבשה. טייסיו נדרשו לתקוף בתוך אזורים מוגנים היטב, וסבלו אבדות כבדות. במהלך המלחמה התאושש חיל האוויר מהכישלונות של הימים הראשונים, והגן בהצלחה רבה על שמי המדינה כשהוא משיג תוצאות חסרות תקדים בקרבות אוויר. בהדרגה שחק את חילות האוויר הערביים ואת מערך הטק"א המצרית, עד שהשיג חופש פעולה בחזית התעלה בימים האחרונים למלחמה, והיה יכול לסייע ביעילות לכוחות היבשה. חיל האוויר הוכיח פער איכותי בינו לבין יריביו, שחלקו נבע מגורמים טכנולוגיים (הן הודות לפיתוח עצמי והן הודות לאמל"ח אמריקאי), ועיקרו מהגורם האנושי - הטייסים, אנשי צוות הקרקע והגורמים התומכים במטה ובמערכי המודיעין והבקרה, שהשכילו להפיק לקחים במהירות ולהתאושש מההפסד הראשוני.

על אף האבדות הכבדות, הצליח חיל האוויר לשמור במהלך המלחמה על מצבה גבוהה וקבועה למדי של מטוסי קרב שמישים. זאת בעיקר הודות לעבודתם המקצועית והמסורה של צוותי הקרקע,

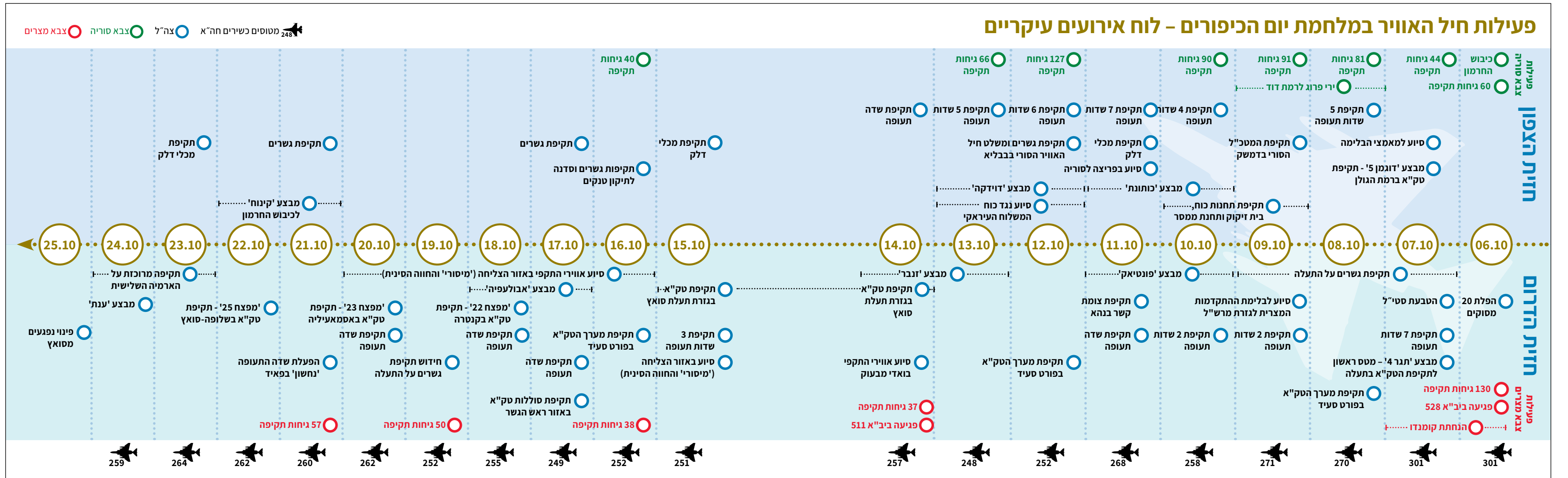

מפקד חיל האוויר, אלוף בני פלד

גיחות		משימה
חזית הצפון	חזית הדרום	
1,098	4,044	סיוע ליבשה
973	2,926	פטרול, ליווי ויירוט
196	498	תקיפת טילים
304	397	שדות תעופה ומכ"ם
223	233	פטרול וליווי (מעורבים בקרבות אוויר)
130	---	מטרות אסטרטגיות
67	134	שונות
2,991	8,232	סה"כ

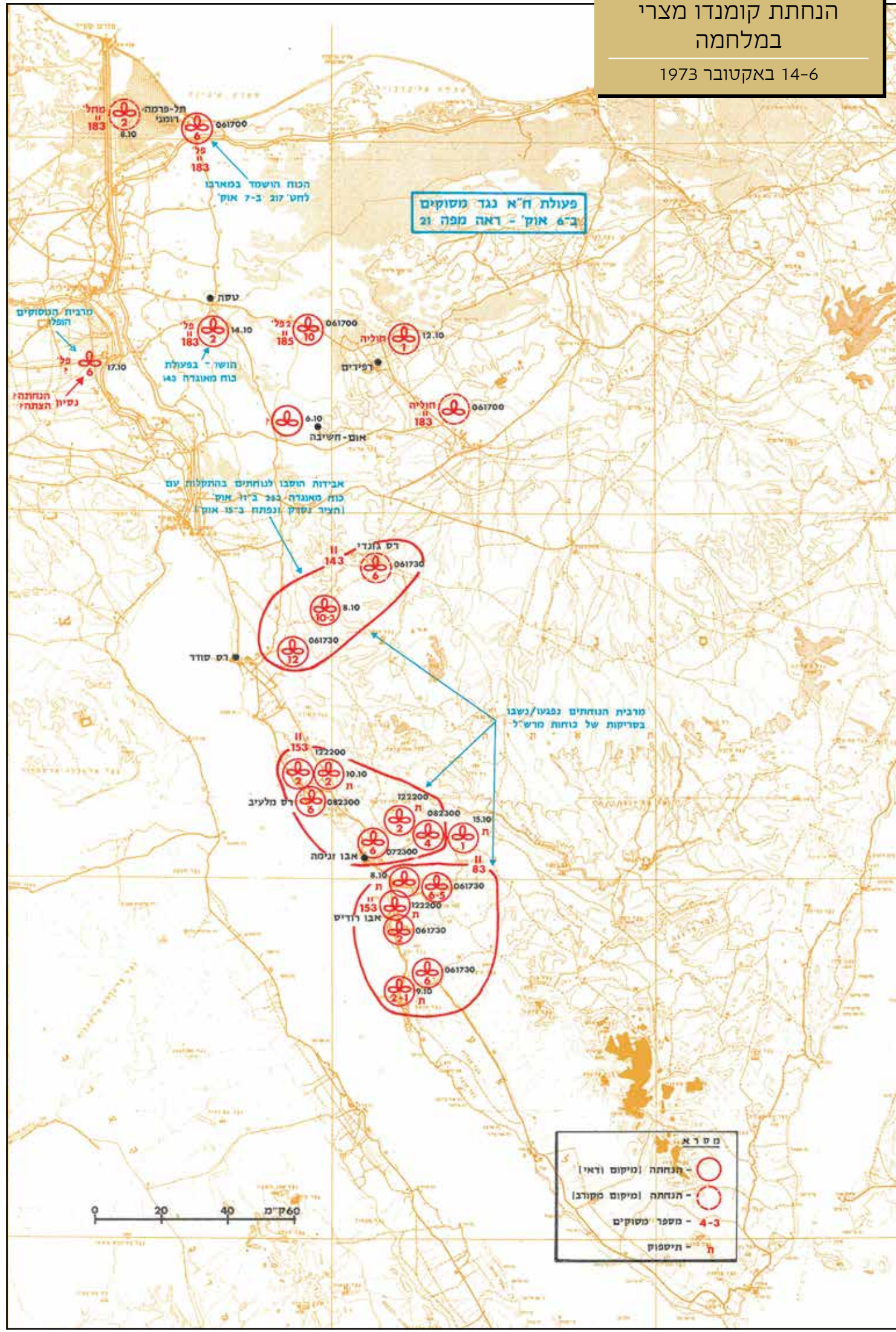
שהצליחו להשיג במהירות מטוסים פגועים, וגם הודות להספקת מטוסים במהלך המלחמה (במהלך המלחמה התקבלו מארה"ב 90 מטוסים, מהם 40 קורנס, 34 עיט, 12 מטוסי תובלה קרנף ושני מסוקי יסעור; כן התקבלו מטוסי נשר שיוצרו בתעשייה האווירית). מתוך 307 מטוסים שנפגעו ונחתו בשלום, 276 תוקנו וחזרו לכשירות מבצעית עוד במהלך המלחמה. את המטוסים המוטלאים הטיסה קבוצה קטנה אך מיומנת ונחושה של אנשי צוות אוויר, ש-53 מהם נהרגו, 44 נפלו בשבי, ו-53 נטשו וחולצו.

פעילות חיל האוויר במלחמת יום הכיפורים - לוח אירועים עיקריים

תוכניות מתחלפות והפתעה

הנחתת קומנדו מצרי במלחמה
14-6 באוקטובר 1973

למעלה: מטוסי קורנס תוקפים טנקים ושריון סורי בתנועה באזור רפיד, 8 באוקטובר
בראש העמוד: מסוק תובלה מיל מי-8 מתוצרת ברה"מ - מסוקים מסוג זה שימשו את צבאות מצרים וסוריה להובלת חיילי קומנדו לעומק החזית; במלחמה הפיל צה"ל 46 מסוקים סוריים ומצריים

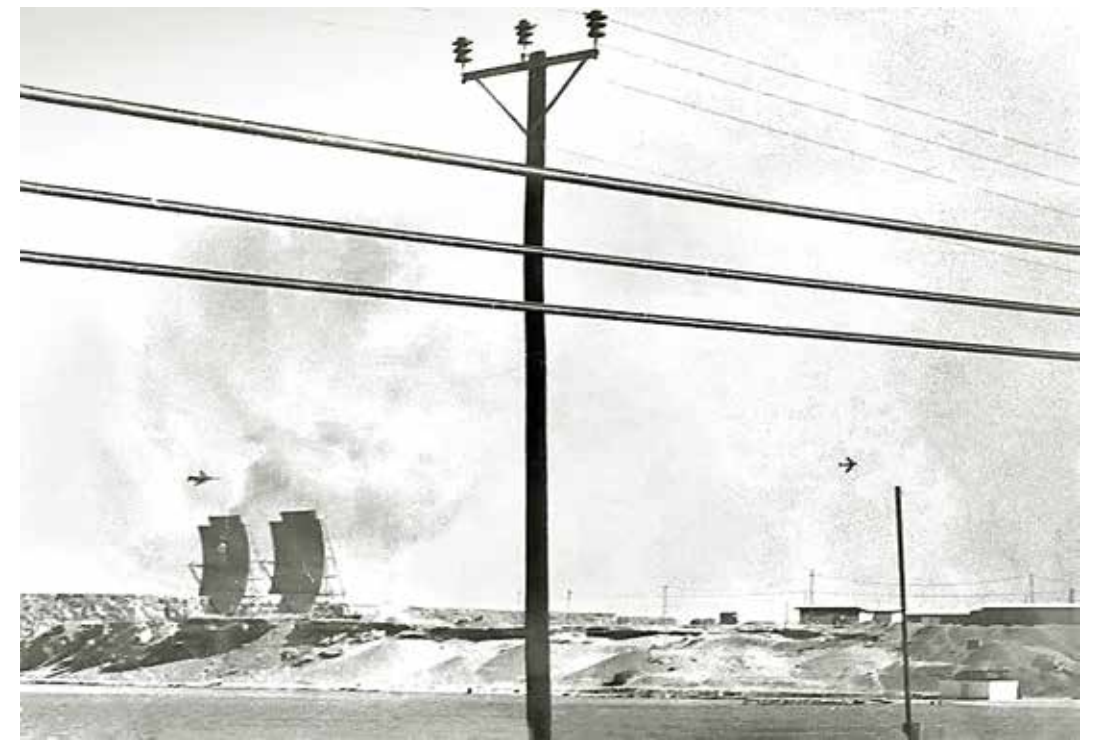
בתדריך למפקדי טייסות שנערך בשדה דב ביום שישי 5 באוקטובר אחר הצהריים הועלה חשש ממלחמה, ונאמר כי חיל האוויר יתחיל במבצע נגד מערך הטק"א הסורי, אך עלול להידרש לתקוף כוחות יבשה גם ללא השמדה מוקדמת של מערך הטילים. בבוקר 6 באוקטובר, לאחר שהוברר כי המלחמה וודאית, החל חיל האוויר להתכונן להנחית מכה מקדימה על שדות תעופה ועל סוללות טק"א בסוריה, אולם מזג האוויר ברמת הגולן לא התאים לתקיפת הטק"א, ובהיעדר אישור לתקיפה מהדרג המדיני, הורה מפקד חיל האוויר בני פלד בשעה 13:00 להחליף חימוש למטוסים, כך שמטוסי הקורנס יהיו מוכנים לקרבות אוויר ומטוסי העיט לסייע לכוחות היבשה בחזית. כאשר נפתחה המלחמה, שעה מאוחר יותר, היו צוותי הקרקע בבסיסים עסוקים במילוי הוראה זו.

מהלך הפתיחה של המלחמה כלל מתקפה אווירית מוגבלת, ברובה על יעדים הקרובים לחזית. המצרים ערכו כ-130 גיחות תקיפה, שכוונו לשלושה שדות תעופה בסיני (44 גיחות), לסוללות הוק (32 גיחות), ליחידות בקרה (כולל שיגור טילי קלט ממפציצי טופולב, שאחד מהם פגע במכ"ם יחידת הבקרה האווירית 528 בדרום סיני), למפקדות, למחנות ולסוללות חת"ם. הסורים ערכו כ-60 גיחות תקיפה, בעיקר לעבר מחנות ברמת הגולן, ואיבדו מטוס אחד.

עם המראת המטוסים בסוריה ובמצרים, הורה פלד, שחשש כנראה מהתקפה על בסיסי חיל האוויר, להזניק מייד את כל מטוסי הקרב. חלקם השליכו פצצות בים לפני שמיהרו לחזית, אך לא הספיקו להגיע למגע עם מטוסי האויב שחזרו במהירות לבסיסיהם. בין יוצאי הדופן היו זוג מטוסי קורנס שהמריאו ביוזמתם מבסיס אופירה בשארם אישיח, נכנסו לקרב אווירי מול מטוסי מיג רבים (28 מטוסים מצריים תקפו בגזרה זו), הצליחו להפיל שבעה מהם. המצרים איבדו עוד חמישה מטוסי קרב בקרבות אוויר בצפון-מערב סיני ושישה מטוסים מאש נ"מ. בסך הכול איבדו המצרים 18 מטוסי קרב, וגרמו לנזק מוגבל.

לצד התקיפות, השתמשו הסורים והמצרים במסוקים שהטיסו אנשי קומנדו. הסורים השתלטו בהצלחה על מוצב החרמון, שבו לא הייתה הגנה נ"מ, כשהם מאבדים מסוק אחד בתאונה. המצרים שלחו 48 מסוקים, שמהם הופלו 16 בידי מטוסי קרב, שניים בירי של כוחות קרקע ואחד בטיל הוק. ההפלה ההמונית של המסוקים שיבשה לחלוטין את פעילות הקומנדו בציר המרכזי ובראס סודר. רק בציר הצפוני ובאזור אבו רודס הצליחו המצרים להנחית את כוחות הקומנדו ללא פגע. בימים הבאים המשיכו המצרים בניסיונות להנחית אנשי קומנדו ולתספקם, ואיבדו מסוקים נוספים.

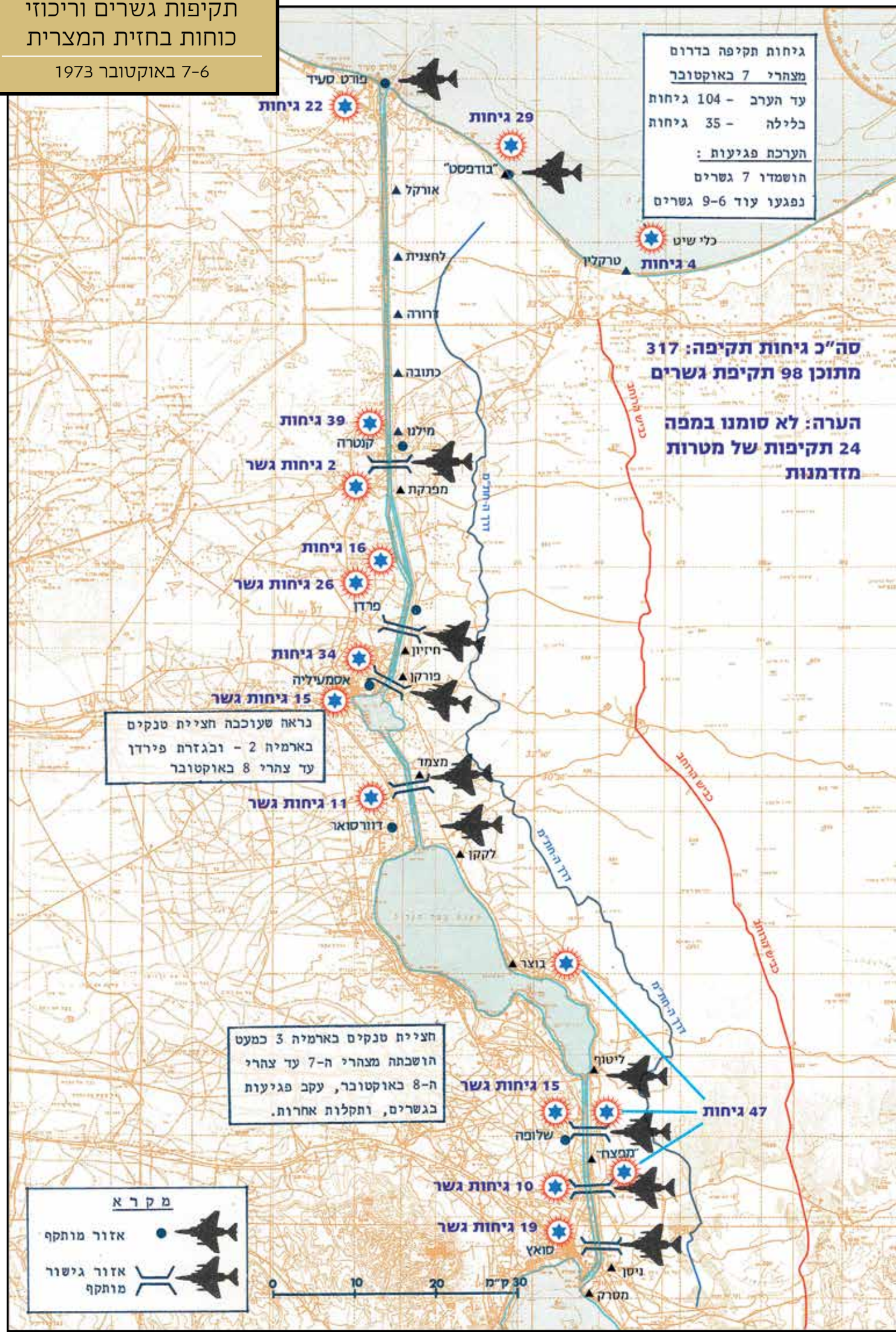
לאחר ההפתעה הראשונית ולנוכח קריאות לעזרה מהחזית, החל חיל האוויר לתקוף את כוחות היבשה הסורים והמצרים עוד לפני שפעל להשיג עליונות אווירית. ביום הראשון למלחמה ערך חיל האוויר 125 גיחות תקיפה בגזרת התעלה, שבמהלכן הוטלו כ-650 פצצות ואבדו ארבעה מטוסים; חמישה נוספים נפגעו ונחתו בשלום. באותו אחר צהריים החל חיל האוויר לתקוף גם בחזית רמת הגולן. נערכו 32 גיחות, רובן באזור רפיד ורובן בשיטת קלע, ואבדו שני מטוסים.

קרב אוויר - מטוס קורנס במרדף אחר מטוס מיג מעל אנטנות הטרופו באזור שארם אישיח

מהדרום לצפון ובחזרה

תקיפות גשרים וריכוזי כוחות בחזית המצרית
7-6 באוקטובר 1973

לאחר התנהלות מגיבה ובלתי מתוכננת ביום הראשון במלחמה, בבוקר 7 באוקטובר התכוון חיל האוויר להתחיל לפעול באורח סדור להשגת עליונות אווירית. הכוונה הייתה לפתוח בהשמדת מערך הטק"א בגזרת התעלה בהתאם לתוכנית 'תגר' 4. אולם בעת מטס ההכנה, שבו הוטלו 400 פצצות מצרר לעבר ריכוזי נ"מ קני ב-69 גיחות ושוגרו שמונה טילי אגרוף נגד מכ"מים, הוחלט להסיט את המאמץ לחזית הצפונית בשל ההבקעה הסורית בדרום רמת הגולן.

חיל האוויר תקף משעות הבוקר בדרום הרמה וסייע לבלום את ההתקדמות הסורית, אבל עד השעה 09:30 כבר איבד ארבעה מטוסים ועוד תשעה נפגעו. גיחות השתתפות נוספות נערכו בשעות אחר הצהריים ובהן אבד מטוס נוסף.

לנוכח המצב בחזית רמת הגולן, הוחלט לבצע את תוכנית 'דוגמן' 5 להשמדת מערך הטק"א בגזרה. בשל לחץ הזמן נערך המבצע ללא מעטפת התמיכה הדרושה: ללא ירי ארטילרי מתואם, ללא גיחות תקיפה משלימות, ללא שיגור גופי הטעיה במועד המתאים, ותוך הפעלת חלק קטן בלבד ממערכות ה"א". בשל עננות לא בוצע צילום אוויר לעדכון תמונת המצב, ובדיעבד התברר כי סוללות רבות נעו ממקומן, ולא היו באתרים שהותקפו. למתכנני התקיפות גם לא היה ידוע מיקומם של כוחות הקרקע הסורים, שהיו רוויים באמצעי נ"מ, ולא היה פנאי לעדכן את נתבי הטיסה. במטס ההכנה נערכו 51 גיחות קלע שבהן הוטלו 273 פצצות מצרר; כן שוגרו שמונה טילי אגרוף לעבר סוללות הטיילים. שלושה מהמטוסים נפגעו באורח קל ונחתו בשלום. המטס השני, שרובו תקף בשעה 11:30, כלל 69 גיחות, רובן של מטוסי קורנס. למרות עוצמת אש הנ"מ, הותקפו כל האתרים המיועדים בידי רביעייה אחת לפחות, מה שהיה אמור להבטיח סיכוי טוב להשמדת סוללה, אולם לנוכח השינויים בהיערכות הסורית, היו רוב האתרים ריקים ונפגעו רק שתי סוללות, אחת בצפון הגזרה ואחת בדרומה. שישה מטוסי קורנס אבדו בתקיפה, כולם מאש נ"מ קני. לפער בין האבודות לבין ההישגים המוגבלים במבצע הייתה השפעה עמוקה על הפעלת הכוח בחזית הסורית בהמשך המלחמה.

למעלה: סוללת טק"א מסוג אסי-אי-3 במצרים
בראש העמוד: מקלע נ"מ 14.5 מ"מ ארבעה קני בשימוש צבא מצרים
מימין: שרידי מסוק מי-8 מצרי ששימש להובלת קומנדו מצרי במערב סיני

פגיעה בגשר מצרי בהפצצת חיל האוויר

באותו יום אבדו בחזית הסורית 12 מטוסי קרב (שישה במבצע 'דוגמן', חמישה בגיחות השתתפות ומטוס שחק אחד, שהפיל שני מטוסי אויב ואז נפגע מאש נ"מ). גם הסורים איבדו 12 כלי טיס.

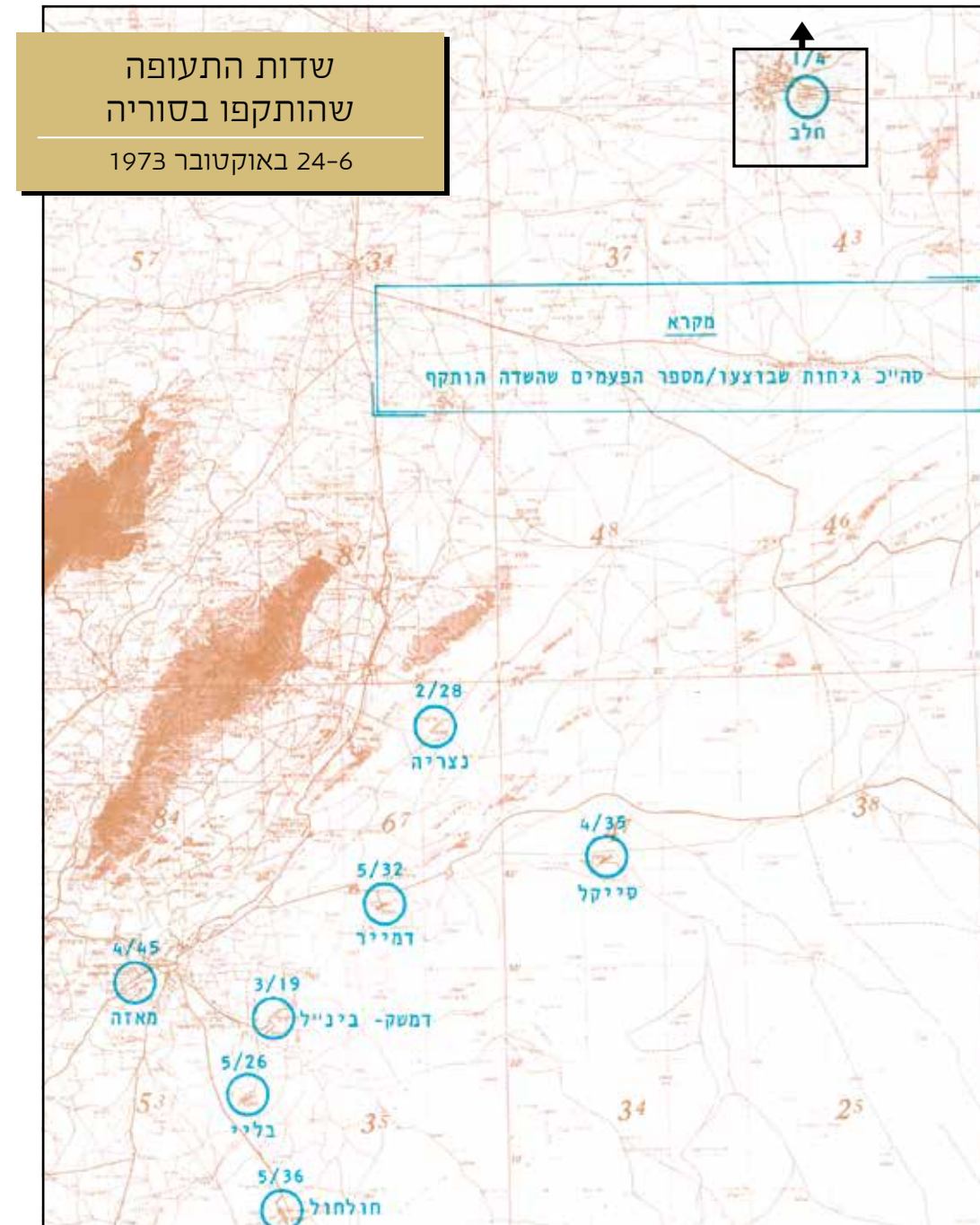
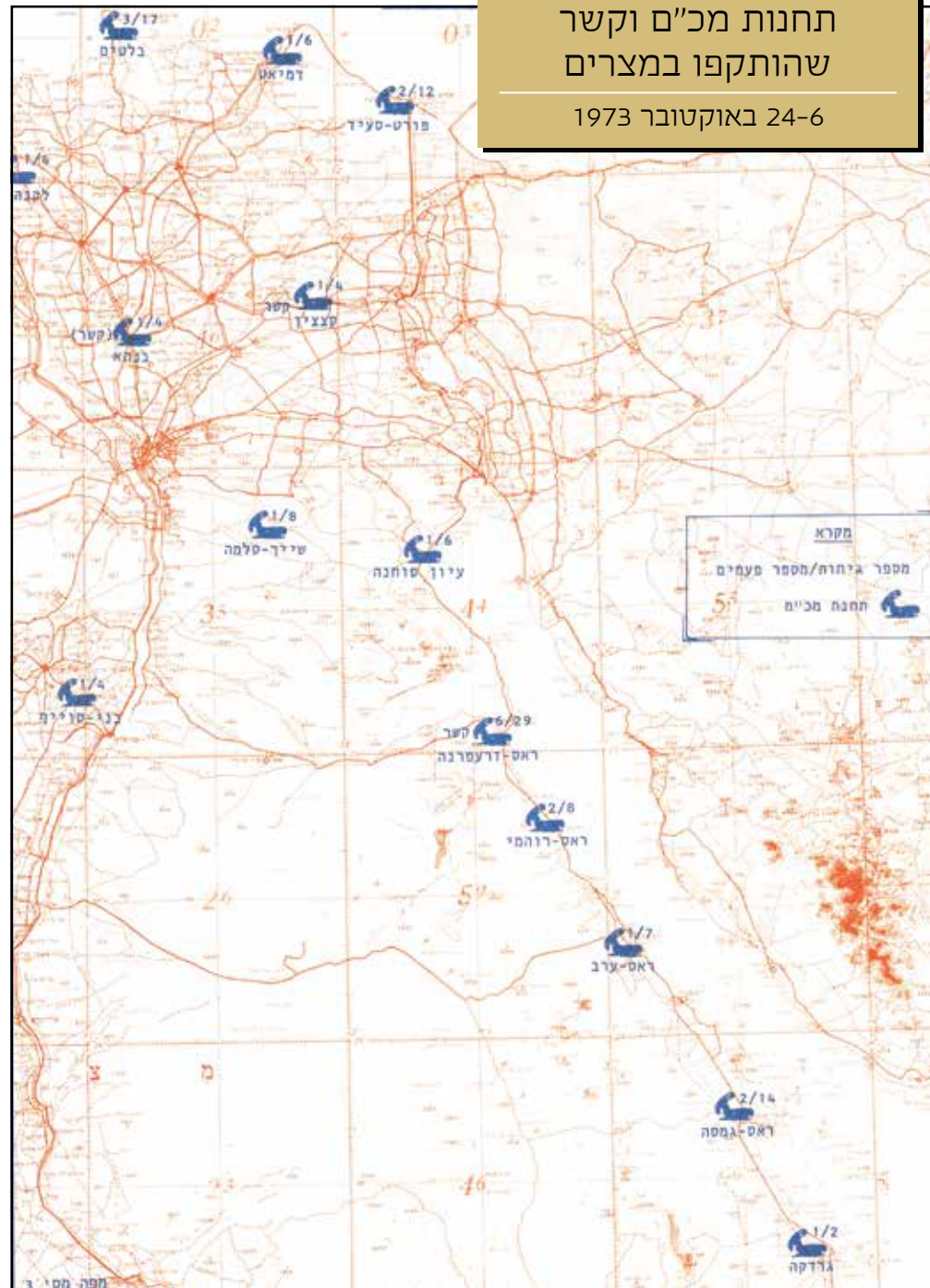
בנוסף על מטס ההכנה 'לתגר' בבוקר, פעל חיל האוויר בחזית המצרית בכמה אופנים. בבוקר הותקפו שבעה שדות תעופה במצרים ב-47 גיחות, שבהן הוטלו כמאה טון של פצצות; 91 גיחות תקיפה כווננו לעבר כוחות יבשה מצריים; 98 גיחות תקיפה הופנו לגשרים שבנו המצרים בתעלת סואץ. בתקיפות הגשרים ב-7 באוקטובר הוטל חימוש במשקל של יותר מ-150 טון, והתקבל דיווח על עשרה גשרים שנפגעו. אולם רוב הגשרים, שהורכבו מחלקים מודולריים, תוקנו תוך מספר שעות. בתקיפות הגשרים באותו יום אבדו חמישה מטוסים ועוד ארבעה נפגעו.

תקיפת שדות תעופה ותחנות מכ"ם וקשר

בניסיון לשחזר את ההצלחה במלחמת ששת הימים, ביקש חיל האוויר לתקוף שדות תעופה ככלי מרכזי במאמץ להשיג עליונות אווירית, שתאפשר לחיל האוויר לעמוד במשימותיו. בבוקר 7 באוקטובר, בשילוב עם המטס הראשון של מבצע 'תגר', תקף חיל האוויר שבעה שדות תעופה במצרים, כדי למנוע המראת מטוסים שעלולים לשבש את תקיפת הטילים. למוחרת תקף חמישה שדות תעופה בסוריה, וב-9 באוקטובר ריכז מאמץ על שדות מנצורה וכותמיה במצרים (28 ו-22 גיחות, בהתאמה). בימים 10-13 בחודש הותקפו מדי יום מספר שדות בסוריה, בהם השדה הסמוך לעיר חלב, שם החלו לנחות מטוסי הרכבת האווירית הסובייטית. ב-15 באוקטובר הוקצו 48 גיחות לתקיפת השדות בטנטא ובכותמיה. בשאר ימי המלחמה המשיכו התקיפות בהיקף מצומצם - שדות בודדים ביום תוך שימוש במספר קטן יותר של מטוסים, שברוב המקרים הספיק לשיתוק השדות למספר שעות באמצעות פגיעה במסלולים, אבל לא להשמדת השדות ולפגיעה משמעותית במטוסים המוגנים בדת"קים. בסך הכול נערכו 576 גיחות לתקיפת עשרה שדות תעופה במצרים ושמונה שדות בסוריה, חלקם הותקפו מספר פעמים. רק ב-448 מהגיחות הטילו המטוסים חימוש על מטרותיהם, שכן בחלק מהמקרים התפתחו קרבות אוויר המוניים במהלך התקיפות. בתקיפות הושמדו 25 מטוסי אויב על הקרקע, 45 הופלו או התרסקו בקרבות אוויר בעת התקיפות ועוד תשעה הופלו בטעות באש נ"מ סורית ומצרית. במסגרת המאמץ להשיג עליונות אווירית הקדיש חיל האוויר

תקיפת שדה התעופה הבינלאומי בדמשק בפצצות מצר

שדות התעופה שהותקפו בסוריה 24-6 באוקטובר 1973

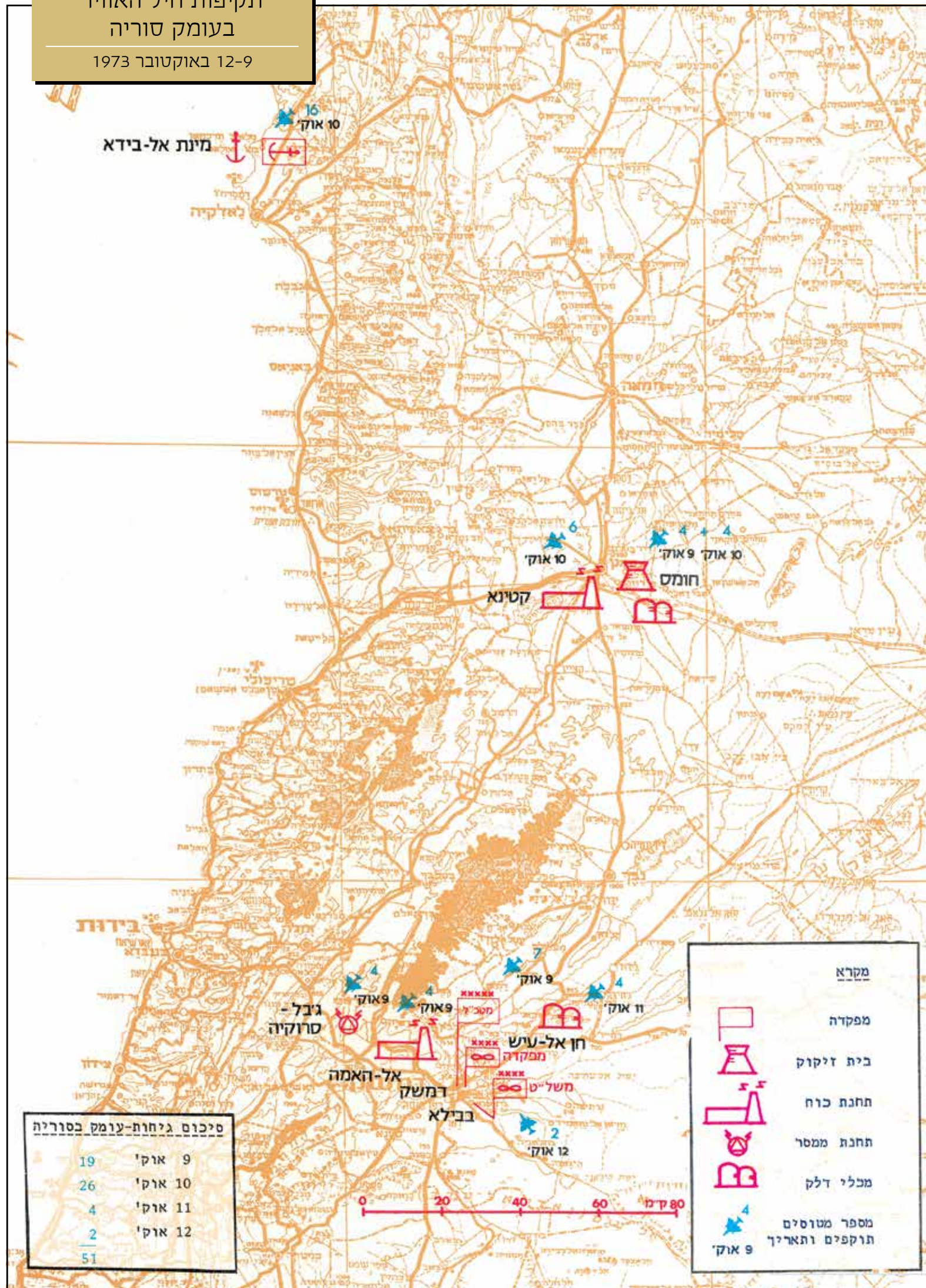
למעלה: תוצאות תקיפת שדה התעופה צלחיה במצרים
בראש העמוד משמאל: מכ"ם פגוע של סוללת טק"א מצרית ממערב לתעלת סואץ

גם 155 גיחות לתקיפת 15 תחנות מכ"ם ומתקני קשר במצרים וחמש תחנות מכ"ם בסוריה ובלבנון. חיל האוויר איבד שישה מטוסים בתקיפת שדות תעופה, שני מטוסי קורנס שנפלו בקרב אוויר בעת שליוו את תקיפת צומת הקשר בבנהא ב-11 באוקטובר ומטוס אחד בתקיפת תחנת מכ"ם בסוריה. הושמעה ביקורת על הבחירה להמשיך במאמץ תקיפת שדות תעופה, אולם בחיל האוויר האמינו כי תקיפות אלה תרמו לכך שחילות האוויר הערביים הקדישו את הרוב המכריע של הגיחות המבצעיות של מטוסי הקרב שלהם לפטרולים הגנתיים על חשבון המאמץ ההתקפי.

למטה: מטוס נשר של טייסת 113 בחצור; מתחת לתא הטייס 12 סימני הפלה של מטוסי אויב
מימין: רס"ן אביאם סלע, סגן מפקד טייסת א' של טייסת 69, מתדרך לקראת תקיפה

תקיפות חיל האוויר
בעומק סוריה
12-9 באוקטובר 1973

תקיפות אסטרטגיות

בעקבות ירי טילי פרוג מסוריה לעבר בסיס חיל האוויר ברמת דוד, אישר הדרג המדיני לחיל האוויר לתקוף מטרות אסטרטגיות בעומק סוריה. בימים 9 ו-10 באוקטובר הותקפו המטכ"ל ומפקדת חיל האוויר בדמשק, תחנות כוח ובתי זיקוק. בנוסף למטרות המתוכננות בדמשק, נפגעו בשוגג גם בניין הטלוויזיה הסורית ומרכז התרבות הסובייטי. מבנה של מטוסי קורנס, שלא תקף בדמשק בגלל עננות, הופנה לתקוף שריון סורי, וכך סייע להכרעת המתקפה הסורית האחרונה. בהמשך המלחמה הותקפו חוות של מיכלי דלק (שרובם הושמדו), גשרים (שרובם לא נפגעו), סדנה לשיפוץ טנקים ומוצב השליטה של חיל האוויר הסורי בבבליא. מאמץ התקיפות האסטרטגיות בסוריה כלל 130 גיחות תקיפה (כאחוז מכלל גיחות הקרב), שבהן אבדו שלושה מטוסים ועוד אחד נפגע. הסורים איבדו בקרבות אוויר 18 מטוסים, שניסו ליירט את המטוסים התוקפים. נראה שהתקיפות על מערכות החשמל והדלק גרמו לנזק כלכלי, אולם לא ברור אם הייתה להן השפעה על קבלת ההחלטות של סוריה במלחמה. לא נעשו תקיפות אסטרטגיות במצרים, בשל חשש מתגובה באמצעות טילי סקאד על העורף הישראלי.

למעלה: בית בקיבוץ גבת שנפגע מטיל 'פרוג' שכוון לבסיס רמת דוד ונפל בשטח הקיבוץ, 11 באוקטובר
משמאל, בראש העמוד: מפקד חיל האוויר, אלוף בני פלד, ומפקד תל נוף, אל"ם רן פקר, בביקור בטייסת עיט 116
משמאל במרכז: הפצצת מתקני הדלק בלאטקיה, 11 באוקטובר
משמאל למטה: תצלום אוויר של המטה הכללי ומפקדת ח"א הסוריים בדמשק שהופצצו ב-9 באוקטובר

תקיפות טק"א וסיוע ליבשה

ב-7 באוקטובר, לאחר כישלון המבצעים המתוכננים כנגד מערכי הטק"א בדרום ובצפון, ויתר חיל האוויר על הכוונה להשמיד את מערך הטק"א הסורי. במקום זאת עבר לניסיון ל"כרסם" במערך המצרי בהדרגה, החל מאגפו הצפוני המבודד, כדי להקל את הגישה לאזורי קהיר והדלתא ולאפשר בהמשך סיוע לכוחות הלוחמים בגזרת התעלה.

עד להשמדת הטק"א, היו תקיפות הסיוע בשתי החזיתות מוגבלות בשל האמ"ט, שחייב לבחור בין יעפי תקיפה יעילים אך מסוכנים מאוד לבין יעפים בטוחים יותר, אך בעלי תועלת מוגבלת. האבדות הגבוהות שספג חיל האוויר בתקיפות אלה מעידות שלעיתים קרובות בחרו הטייסים להסתכן כדי לסייע לכוחות היבשה. בשעות הבוקר של 8 באוקטובר נערכו 46 גיחות בחזית סיני, 16 מהן נגד גשרים. נעשו רק 24 גיחות תקיפה בגזרת הארמייה השנייה, 14 מתוכן בלבד (8 באזור פירדאן ו-6 באזור אסמאעיליה) בגזרת אוגדה 162, שהובילה את מתקפת הנגד. בתקיפות אלה אבד מטוס עיט אחד וטייסו נהרג. נראה שבחיל האוויר לא היו מודעים למתקפת הנגד, ולכן לא ריכזו סיוע בגזרת האוגדה. לאחר דעיכת ההתקפה קיבל חיל האוויר דרישות לסיוע. בשעה 13:20 ביקש אלוף פיקוד הדרום מסגן הרמטכ"ל שחיל האוויר יתקוף את הגשרים. בשעה 14:40 הוא ביקש סיוע כנגד השריון המצרי שהחל להתקדם.

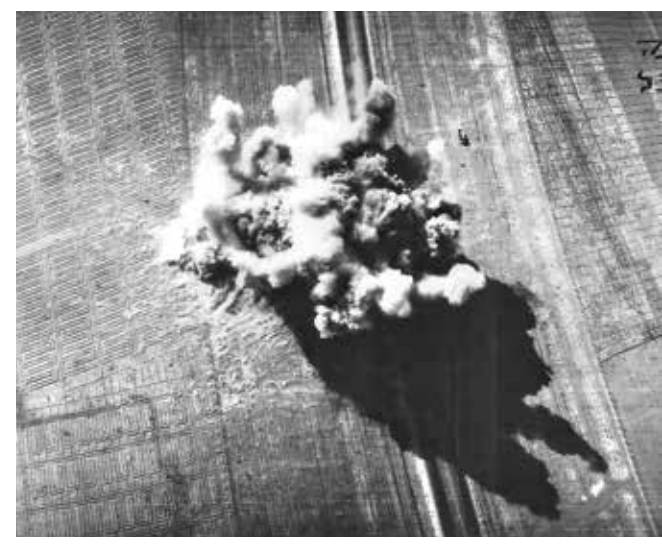
עוד ב-8 באוקטובר, הותקף מערך הטק"א בפורט סעיד. מטס ראשון נערך בשעה 11:30 ושני בשעה 15:30. שתי סוללות הושמדו ושלוש נפגעו, כך שבהמשך אותו יום, אפשר היה לתקוף בגזרה זו בגובה רב ולהימנע מהסיכון שהציב הנ"מ הקני. בסך הכול נערכו ב-8 באוקטובר בחזית המצרית 235 גיחות סיוע, שבהן אבדו שבעה מטוסים (מהם שלושה מסוג קורנס). עוד 42 גיחות סיוע נערכו

בחזית הסורית. נקודת אור באותו יום היו האבדות הכבדות שספג חיל האוויר המצרי, שערך 88 גיחות תקיפה ואיבד 37 כלי טיס, כולל 27 מטוסי קרב.

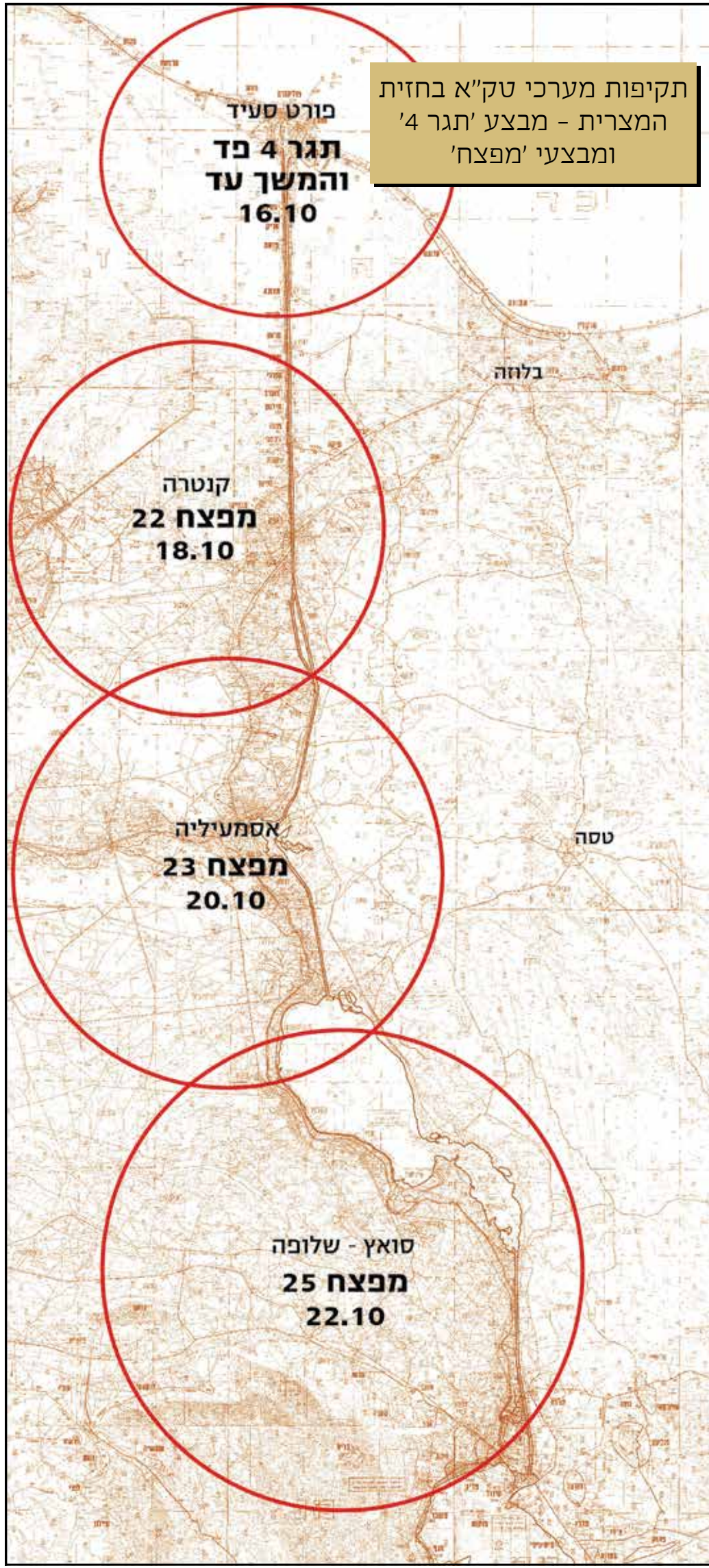
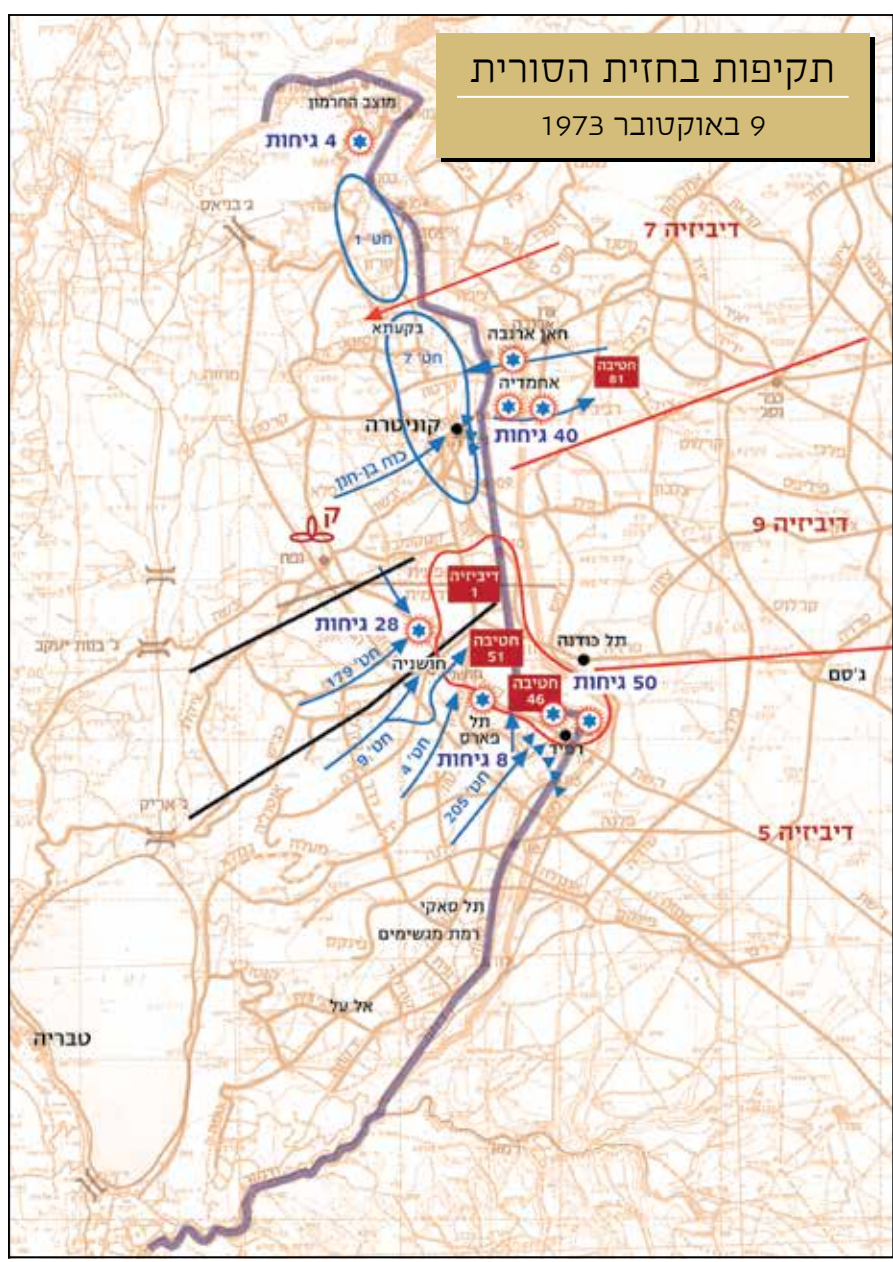
בלילה 8-9 באוקטובר הוחלט בחיל האוויר לחלק את הגזרות בין הטייסות השונות, וביום הבא הוגבר מאמץ התקיפה בדרום. ב-9 באוקטובר נערכו 347 גיחות תקיפה בחזית המצרית, שבהן אבדו תשעה מטוסים ונפגעו עוד שישה. ההרוג הבכיר ביותר היה אל"ם זוריק לב, שתקף באזור פורט סעיד, שם דווח שוב על שיגורי טילים, לאחר שהמצרים החלו לשקם את מערך הטק"א בגזרה. באותו יום לא ערכו המצרים גיחות תקיפה, אבל חמישה מסוקים הנחיתו כוח קומנדו באזור אבו רודס ומסוק אחד הופל.

בימים 8 ו-9 באוקטובר נערכו 97 גיחות לתקיפת גשרים, שבהן אבדו עוד שישה מטוסים (בנוסף על חמישה שאבדו ב-7 בחודש). לנוכח אבדות חיל האוויר, הורה הרמטכ"ל בליל 9-10 באוקטובר להפחית את קצב הפעילות בדרום ולהימנע מלתקוף גשרים על התעלה. בימים 10-13 באוקטובר, שבהם רוכז המאמץ ההתקפי בסוריה, נערכו במצטבר רק 440 גיחות סיוע בדרום, בהן אבד מטוס אחד (עיט דו-מושבי שהופעל לתצפית). הפעילות המרכזית הייתה פגיעה בחטיבה ממוכנת מצרית, שניסתה להתקדם מגזרת הארמייה השלישית דרומה לכיוון אבו רודס, ותקיפות בפורט סעיד תוך ניצול הפגיעה החוזרת בסוללות הטק"א בגזרה.

חיל האוויר המצרי שמר גם הוא על פעילות בהיקף נמוך. ב-11 באוקטובר ערכו המצרים 32 גיחות תקיפה (שאחת מהן גרמה 25 הרוגים ו-80 פצועים) ושש גיחות צילום, ואיבדו שבעה מטוסים. בנוסף, הפילו לעצמם בשוגג שלושה מסוקים. למוחרת ערכו המצרים רק 12 גיחות תקיפה ואיבדו מטוס אחד, וארבע גיחות תספוק, שבהן איבדו מסוק. ב-13 באוקטובר ערכו המצרים (ומטוסי הנטר עיראקיים) 28 גיחות תקיפה, פגעו בסוללת תותחים מתנייעים ואיבדו חמישה עד שבעה מטוסים.

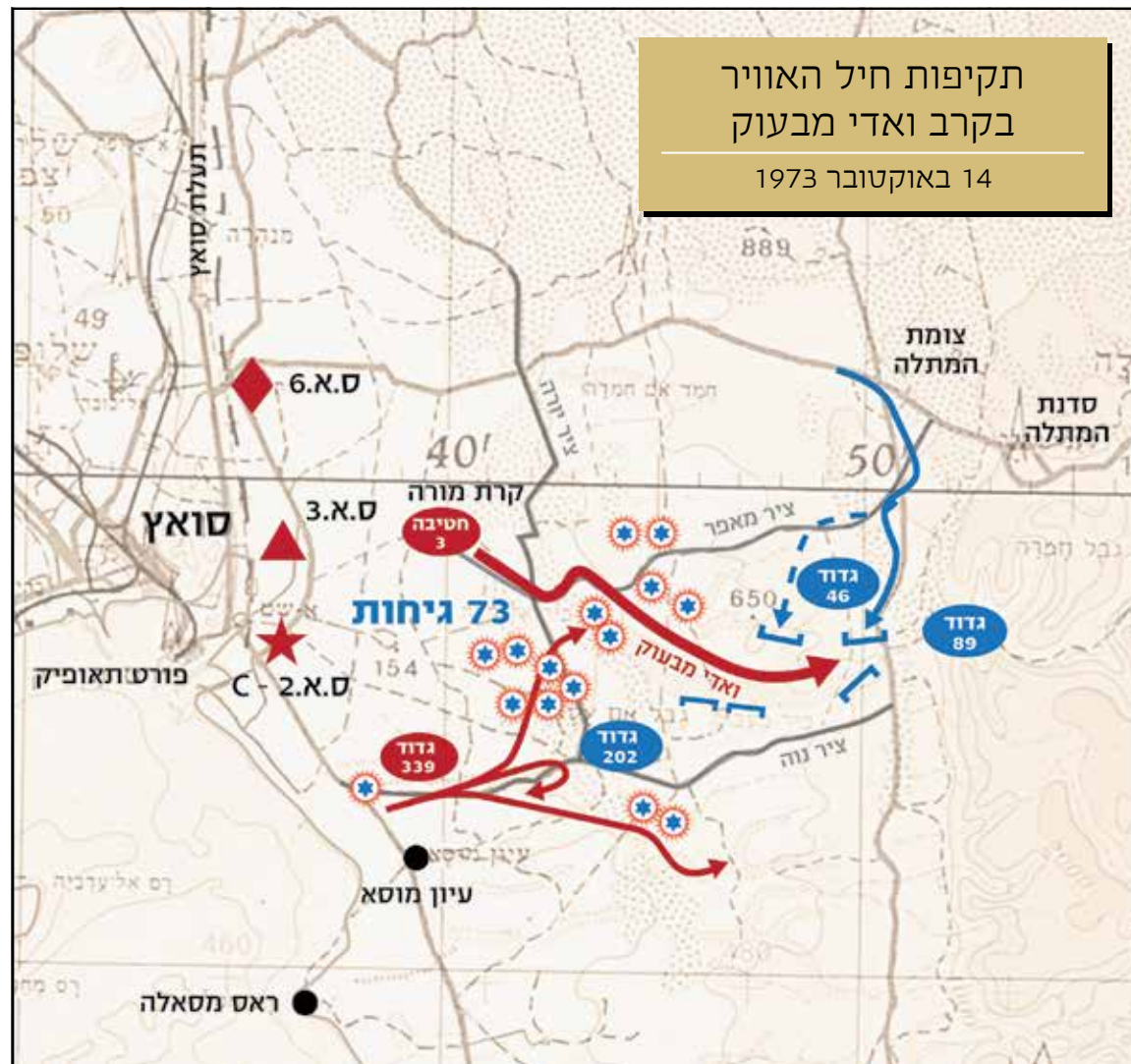
למעלה: מטוסי עיט מטייסת 116 לפני יציאה לגיחה מבסיס תל נוף
 במרכז: תקיפת כביש באזור שדה התעופה הבין לאומי בדמשק, 9 באוקטובר
 בראש העמוד: תקיפת שדה התעופה סייקל בסוריה באמצעות פצצות מצרר, 8 באוקטובר

תקיפות מערכי טק"א בחזית המצרית - מבצע 'תגר 4' ומבצעי 'מפצח'

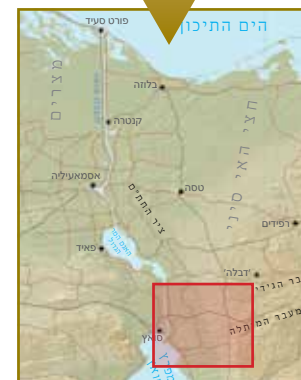
תקיפת שיירה צבאית בגזרת סואץ

מתוך 127 גיחות סיוע שנערכו בדרום באותו יום, נעשו 69 בגזרת ואדי מבעוק. חיל האוויר לא איבד מטוסים בגיחות אלה, שבוצעו מחוץ לאמ"ט.

לאחר כישלון המתקפה ב-14 באוקטובר, החזירו המצרים את סוללות הטילים שקידמו לגדה המזרחית. בימים 14 ו-15 באוקטובר הותקפו סוללות טילים סמוך לתעלה. בתקיפות על תשע סוללות הושמדו שתיים ושלישית נפגעה. מטוס אחד אבד. בימים 12, 14, 15 ו-16 באוקטובר הותקפו במצטבר 24 סוללות בגדה המערבית. ב-24 גיחות שוגרו 23 טילי אגרוף והוטלו 30 פצצות. שלוש סוללות נפגעו מטילי אגרוף. לא היו אבדות בגיחות אלה.

למטה: סוללת טק"א אס"א-3 מתוצרת ברה"מ - מבט על מימין: תקיפת מטרת בפורט סעיד, 18 באוקטובר

חימוש מטוס קורנס מטייסת 201 בפצצות מצר

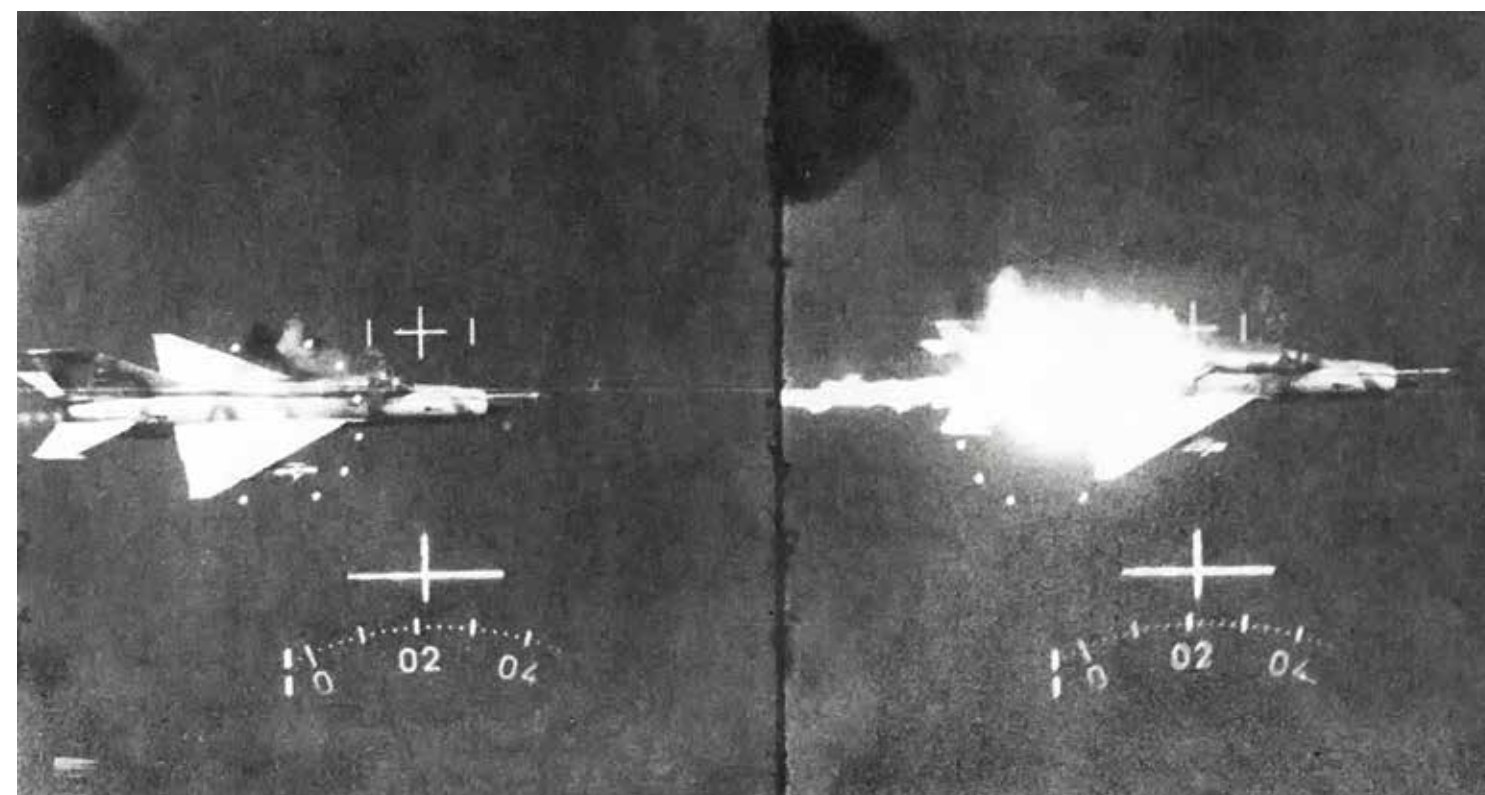

בימים 9-13 באוקטובר הוסט מאמץ הסיוע של חיל האוויר לחזית הצפונית. מספר גיחות ההשתתפות בגזרה זו עלה מ-40 ב-8 באוקטובר ל-136 ב-9 בחודש, ל-134 ב-10 בחודש ולשיא של 225 ביום ההבקעה לסוריה, וירד ל-146 ב-12 בחודש ול-92 ב-13 בחודש. בימים הבאים הוסט שוב מאמץ ההשתתפות לחזית הדרום, לבלית המתקפה המצרית ולסיוע למהלך הצליחה. מתוך האבדות במשימות השתתפות בחזית הסורית לאורך המלחמה, 23 מטוסים אבדו בימים 6-13 באוקטובר ורק עוד שלושה אבדו בעשרת הימים הבאים.

מערך הטק"א בפורט סעיד הותקף שוב בבוקר 12 באוקטובר בידי 12 מטוסי קורנס, שהשמידו שלוש סוללות. למרות זאת, בהמשך היום נתקלו מטוסים שתקפו באזור בשיגורי טילים, ובימים הבאים נעשה "ציד" טילים בגזרה זו.

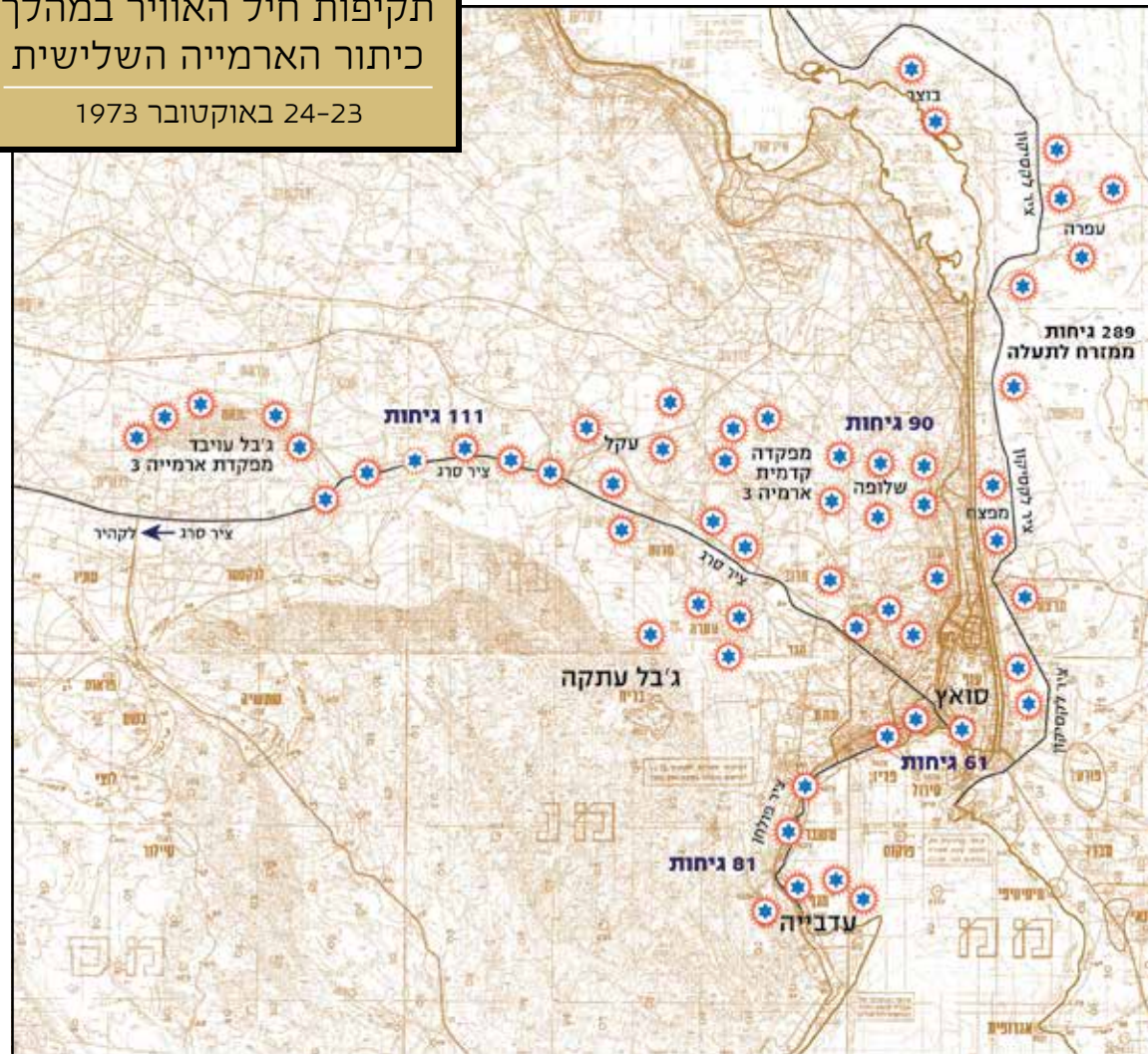
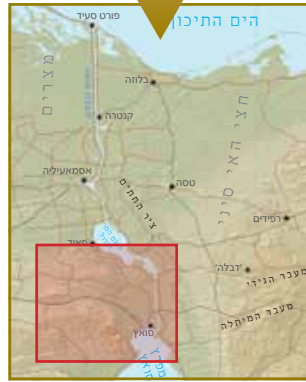
בליל 12 באוקטובר החלו המצרים להעביר סוללות טק"א לגדה המזרחית של התעלה, ובסך הכול העבירו 14 סוללות לקראת ההתקפה של 14 בחודש. את מתקפת השריון ליוו המצרים ב-37 גיחות תקיפה, שבהן איבדו שלושה מטוסים וגרמו רק נזק מועט. שעיקרו היה שיתוק יב"א 511 למשך שעתיים בפגיעה של טיל קלט. המצרים איבדו באותו יום עוד 16 מטוסים, רובם בקרבות אוויר. בהמשך היום סייע חיל האוויר לבלית המתקפה המצרית. בשעה 14:15 פנה הרמטכ"ל למפקד חיל האוויר והנחה אותו לצמצם מאוד את התקיפות, כדי לעודד את המצרים להמשיך ולהתקדם.

הפלת מיג 21 באש תותחים על ידי טייסת 101 בגזרת התעלה, 18 באוקטובר

תקיפות חיל האוויר במהלך כיתור הארמייה השלישית

24-23 באוקטובר 1973

שיגור טיל קרקע-אוויר אסי-2 מתוצרת ברה"מ

הארמייה השלישית ללא מטריית טילים. חיל האוויר היה יכול לעבור לתקיפות מגובה רב - מעל הגובה היעיל של רוב תותחי הנ"מ - ולספק סיוע יעיל לכוחות הקרקע בימים האחרונים למלחמה. בימים 19-24 באוקטובר בוצעו 1,938 גיחות השתתפות בחזית הדרום, מהן 1,550 בהפצצה גבוהה. ב-19 באוקטובר חודשה גם תקיפת הגשרים, כדי לפגוע בהעברת האספקה לכוחות המצריים. התקיפות בוצעו מחוץ לאמ"ט וללא אבדות. עד לסוף המלחמה הושגו, לפי דיווחי הטייסים, 13 פגיעות בגשרים ב-67 גיחות. בסך הכול ערך חיל האוויר לאורך המלחמה 264 גיחות תקיפה כנגד הגשרים, והטייסים דיווחו על 30 פגיעות, אולם האזנה לתשדורות מצריות גילתה כי מספר הפגיעות בפועל היה כמחצית ממספר זה. 11 מטוסים אבדו בגיחות אלה ושישה אחרים נפגעו.

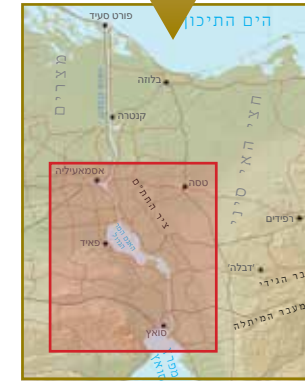
צוות קרקע על רקע מטוס קורנס

בסך הכול נערכו כ-4,000 גיחות השתתפות בחזית הדרום. בתחילת המלחמה נעשו רוב הגיחות ביעפי קלע וחתף, שעלו באבדות גבוהות ולא השיגו פגיעות רבות במטרות. בהמשך פחת שיעור האבדות. בעוד שבמים 6-13 באוקטובר אבדו בגיחות השתתפות בדרום 28 מטוסים ועוד 25 נפגעו, בימים 19-24 באוקטובר אבד רק מטוס אחד.

בחזית הסורית, לעומת זאת, ויתר חיל האוויר על הניסיון להשמיד את מערך הטק"א (נערכו בגזרה זו רק 76 גיחות נגד טק"א לאחר 7 באוקטובר, ונפגעו בסך הכול תשע סוללות במהלך המלחמה, אחת מתוכן מאש ארטילרית). מערך הטילים הסורים שיגר כ-900 טילים במהלך המלחמה, והפיל 16 מטוסים. אולם השפעתו חרטה ממספר ההפלות והתבטאה בשלילת חופש פעולה אווירי, שיכול היה לאפשר סיוע יעיל לכוחות הקרקע. בסך הכול נערכו כ-1,100 גיחות סיוע בחזית הצפון.

אחד מלקחי חיל האוויר מהמלחמה היה הצורך להקים מערך מודיעיני ומבצעי, שיאפשר השתתפות יעילה בלוחמת היבשה.

במהלך הקרבות על ראש הגשר במסגרת מבצע הצליחה 'אבירי לב', ערך חיל האוויר 640 גיחות סיוע, בהן אבדו חמישה מטוסים. האבדות נגרמו על אף שרוב התקיפות היו ביעפי קלע, בלא לראות את המטרה. 131 מהגיחות לא תרמו ישירות למהלך הצליחה שכן נערכו באזור פורט סעיד, שם תוכנן מהלך התקפי שלא הוגשם בסופו של דבר.

המערך בפורט סעיד הותקף שוב ב-16 באוקטובר. הושמדו שלוש סוללות. שרידי חטיבת הטק"א 98 פונו באותו לילה, והמערך בפורט סעיד לא שוקם לאחר מכן. לאחר ההצלחה בפורט סעיד, הסיט חיל האוויר את תקיפות הטק"א דרומה. ב-17 באוקטובר תקף חיל האוויר שתי סוללות באזור ראש הגשר במבצעים מורכבים, ששילבו שיגור טילי אגרוף וגופי הטעיה ממזרח ואיגוף של מטוסי קורנס חמושים בפצצות מדרום. שתי הסוללות הושמדו ללא אבדות. באותו יום השמידו כוחות הקרקע שתי סוללות טק"א ולמוחרת עוד ארבע.

בבוקר 18 באוקטובר נערך מבצע 'מפצח 22' לתקיפת חטיבת הטק"א 107 באזור קנטרה. המבצע כלל 'ריכוך' בו הותקפו מערכי נ"מ קני ביעף קלע; שיגור שלושה מטחים של טילי אגרוף, שנראה שחלק מהם פגעו במכ"מים; תקיפת שדה התעופה צלחיה, כדי למנוע הפרעות לתקיפה; פיזור מוץ (אמצעי שיבוש והטעיה של מערכות מכ"ם); והפעלת מערכות ל"א שונות. לאחר מכן הותקפו הסוללות בארבעה גלים בשיטת חטף מושהה, שבה משכו המטוסים לגובה 12,000 רגל לפני שצללו לעבר סוללות הטילים. בסך הכול כלל המבצע 144 גיחות, שבהן הושמדו שש סוללות טק"א ואבדו שישה מטוסים.

בעקבות פשיטות השריון והתקפות חיל האוויר, הסיגו המצרים ארבע סוללות אסי-6 וכן את רוב חטיבת הטק"א 97 מאזור התעלה. למרות הנסיגה, ב-19 באוקטובר הושמדו המכ"מים של שתי סוללות אסי-6 בתקיפות אגרוף. באותו יום השמידו כוחות הקרקע שלוש סוללות נוספות. למוחרת השמידו כוחות הקרקע שתי סוללות נוספות (11 בסך הכול מאז הצליחה), כך שגדל המרחב שבו היה יכול חיל האוויר לתקוף בסיוע לכוחות היבשה שלא באמ"ט.

ב-20 באוקטובר הותקפו שלוש סוללות טק"א באזור אסמאעיליה במסגרת מבצע 'מפצח 23', ששילב גיחות אגרוף, הפעלת ל"א והפצצת הסוללות מהגובה - ולא ביעף חתף כמו שהיה מקובל עד אז. המטרות הושמדו ללא אבדות. עוד באותו יום הותקפו סוללות הטק"א שהגנו על שדה התעופה כותמיה. מטוס אחד אבד והמטרות לא נפגעו. למוחרת שוגרו שבעה טילי אגרוף שפגעו במכ"מים של שתי סוללות.

מימין: מערכת טילי נ"מ מסוג אסי-6 מתוצרת ברה"מ - רכב המכ"ם לצד משגר הטילים

תקיפות חיל האוויר ממערב לתעלת סואץ

22-19 באוקטובר 1973

בבוקר 22 באוקטובר נותר בגזרת התעלה רק מערך טק"א אחד, של חטיבת טילים 109, שהייתה ערוכה באזור שלופה-סואץ, וכללה חמש סוללות, שהמכ"מים של שתיים מהן נפגעו ביום הקודם. החטיבה הותקפה במבצע 'מפצח 25' בשיטה הדומה לזו שהופעלה ב'מפצח 23' ובתוצאות דומות: כל הסוללות הפעילות הושמדו ללא אבדות.

בסך הכול הותקפו במהלך המלחמה 170 סוללות מצריות (רובן יותר מפעם אחת). חיל האוויר השמיד 32 סוללות ושיתק עוד 11 לפחות ל-48 שעות. בתקיפת מערך הטק"א המצרי אבדו 11 מטוסים. המערך המצרי שיגר במלחמה כ-1,200 טילים, שהפילו כנראה 21 עד 28 מטוסים.

לאחר השמדת רוב מערך הטק"א או נסיגתו בגזרת התעלה בשל תקיפות האוויר והפשיטות המשוריינות, נותרו רוב יחידות הארמייה השנייה וכל יחידות

מבצעים משולבים

בעוד הסיוע שנתן מערך מטוסי הקרב היה מוגבל ופחות יעיל מהציפיות המוקדמות ואכזב את כוחות היבשה, מערכי התובלה והמסוקים מילאו את הציפיות מהם. מטוסי תובלה ביצעו במלחמה כ-1,000 גיחות, מטוסים קלים כ-2,000 גיחות ומסוקים מעל 2,800 גיחות. במהלך המלחמה הגיעו 12 מטוסי קרב מארצות הברית, והוקמה טייסת חדשה. המערכים ביצעו משימות הובלה (רוב גיחות מטוסי התובלה ומעל 1,000 גיחות מסוקים); משימות קישור; סיוור (כולל סיוור ימי) ותצפית; ממסר; לוחמה אלקטרונית (כ-120 גיחות מטוסים ומעל 500 גיחות מסוקים); חיפוש והצלה; פינוי פצועים (קרוב ל-3,000 במסוקים ומעל 1,700 במטוסים).

בנוסף למשימות אלה ערכו מסוקי יסעור מטייסת 118 שבעה מבצעים מיוחדים ומשולבים עם כוחות יבשה. כל המבצעים בוצעו בהצלחה וללא אבדות, ולמרות תנאי טיסה קשים ואש נ"מ (כמעט בכל המבצעים נפגעו המסוקים מירי). הוחזרו בשלום כל הלוחמים שהונחתו. המבצעים היו:

מסוק סופר פרלון באיסוף נפגעים - מסוקים מסוג זה פעלו בשתי החזיתות בחילוף טייסים נוטשים ובהעברת כוחות ונפגעים

למעלה: מטוסי תובלה קלים של צה"ל מדגם ערבה בשדה התעופה בפאיד

בתמונה העליונה: הרמטכ"ל, דוד אלעזר, ראש לשכתו, סא"ל אבנר שלו, ורא"ל (מיל) יצחק רבין מגיעים במסוק בל-205 לביקור במפקדת פיקוד הצפון למטה משמאל: מסוק יסעור ממריא לאחר שהנחת עשרות צנחנים וציוד על רכס החרמון, 22 באוקטובר

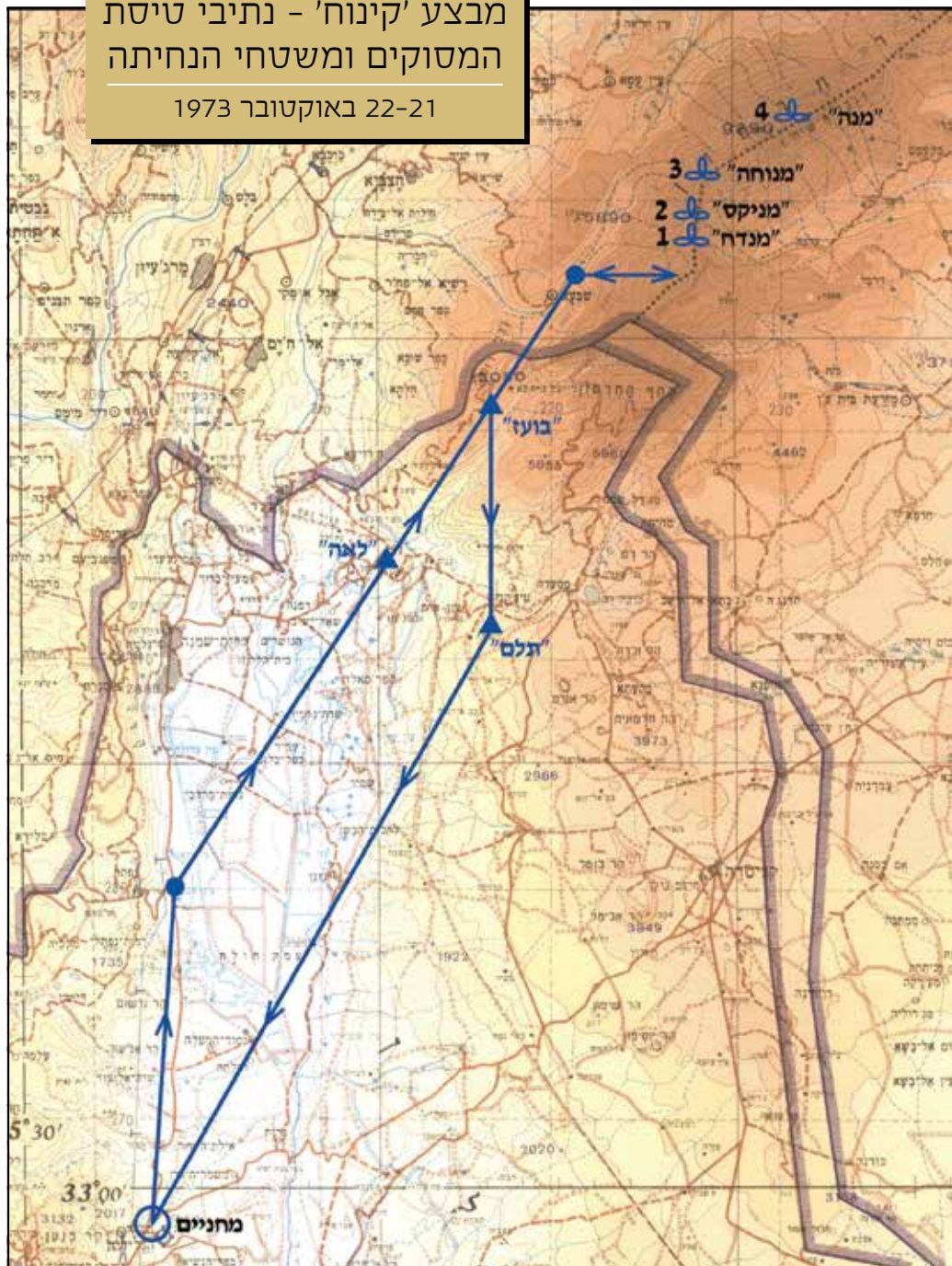
בעמוד ממול:

מימין: חזית הדרום - מסוק יסעור בעת נחיתה לקראת העמסת פצועים משדה הקרב

בתחתית העמוד: צוותי רפואה מעבירים פצועים מבטן מטוס נורד 2501 נוראטלס אל אמבולנסים

מבצע 'קינח' - נתיבי טיסת המסוקים ומשטחי הנחיתה
21-22 באוקטובר 1973

'פונטיאק' (10-11 באוקטובר) - הטסת 25 לוחמים ושני תותחים בשני מסוקים לג'בל עתקה להפגזת כוחות מצריים.

'כותונת' (12-13 באוקטובר) - הטסת 25 לוחמים מסיירת צנחנים לעומק סוריה כדי לעכב את חיל המשלוח העירקי.

'דוידקה' (13-14 באוקטובר) - הטסת 40 לוחמים מסיירת צנחנים לעומק סוריה כדי לעכב את חיל המשלוח העירקי.

'זנבר' (13-14 באוקטובר) - הטסת כוח של סירת מטכ"ל בג'פי תול"ר לאזור שדה התעופה כותמיה על כביש סואץ-קהיר. הכוח הוחזר, בהוראת שר הביטחון, לפני שהשלים את משימתו.

'אבולעפיה' (17-18 באוקטובר) - הטסת 40 לוחמים בשני מסוקים לג'בל עתקה להפגזת כוחות מצריים.

'קינח' (21-22 באוקטובר) - הטסת חטיבת צנחנים במילואים 317 לחרמון הסורי.

'ענת' (24-26 באוקטובר) - הטסת כוחות ג'בל עתקה לצרכי תצפית. למרות שהמבצעים המיוחדים צלחו, השפעתם - למעט זו של מבצע 'קינח' - הייתה מוגבלת.

ב-21 באוקטובר החל צה"ל להפעיל מסוקים, ובהמשך גם מטוסי תובלה, מבסיס 'נחשון' משדה התעופה פאיד, שנתפס ממערב לתעלה. במלחמה אבדו חמישה מסוקים (שלושה בל ושני יסעור) ושני מטוסים קלים.

הגנת שמיים

חיל האוויר הגן בהצלחה על העורף הישראלי במהלך המלחמה, ובלטה העליונות של טייסי חיל האוויר על יריביהם בקרבות אוויר. במלחמת ששת הימים הפיל חיל האוויר 60 מטוסים ואיבד 13 מטוסים בקרבות אוויר. במלחמת ההתשה הפיל 114 מטוסי אויב ואיבד ארבעה מטוסים בקרבות אוויר. לאחר מלחמת ההתשה הפיל 33 מטוסי אויב ואיבד מטוס אחד.

במלחמת יום הכיפורים היה יחס ההפלות טוב עוד יותר. נערכו 109 קרבות אוויר ונפלו 277 מטוסי אויב, מהם 180 מצריים ו-97 סוריים. מבין מטוסי האויב, 95 הופלו באמצעות תותחים, 89 באמצעות טילי שפירר 2, 51 באמצעות טילי דקר ועוד עשרה באמצעות טילים אחרים או בשילוב של טילים ותותחים. עוד 32 מטוסי אויב התרסקו במהלך קרבות אוויר בלא שנפגעו מחימוש. חיל האוויר איבד בקרבות אוויר 15 מטוסי יירוט ומטוס תקיפה אחד, מהם נפגעו רק שבעה מאש מטוסי אויב, שמונה מאש נ"מ בעת שרדפו אחר מטוסי אויב, ואחד מתקלה. יחס ההפלות בקרבות אוויר

עומד אם כן על 245 לעומת 7 - יחס של 35 לאחד. המספר הנמוך של מטוסי תקיפה ישראליים שנפלו מעיד עד כמה היו מטוסי היירוט יעילים במשימתם להגן על מטוסי התקיפה, שבדרך כלל הצליחו להגיע ליעדם, על אף שכי-89% מגיחות הקרב של האויב יועדו לפטרולים הגנתיים (כ-10,800 גיחות, בהשוואה לכ-1,300 גיחות תקיפה). לשם השוואה, חיל האוויר הישראלי הקדיש רק 34% מסך גיחות מערך הקרב - 3,813 גיחות - לפטרולי יירוט ולליווי מטוסי תקיפה.

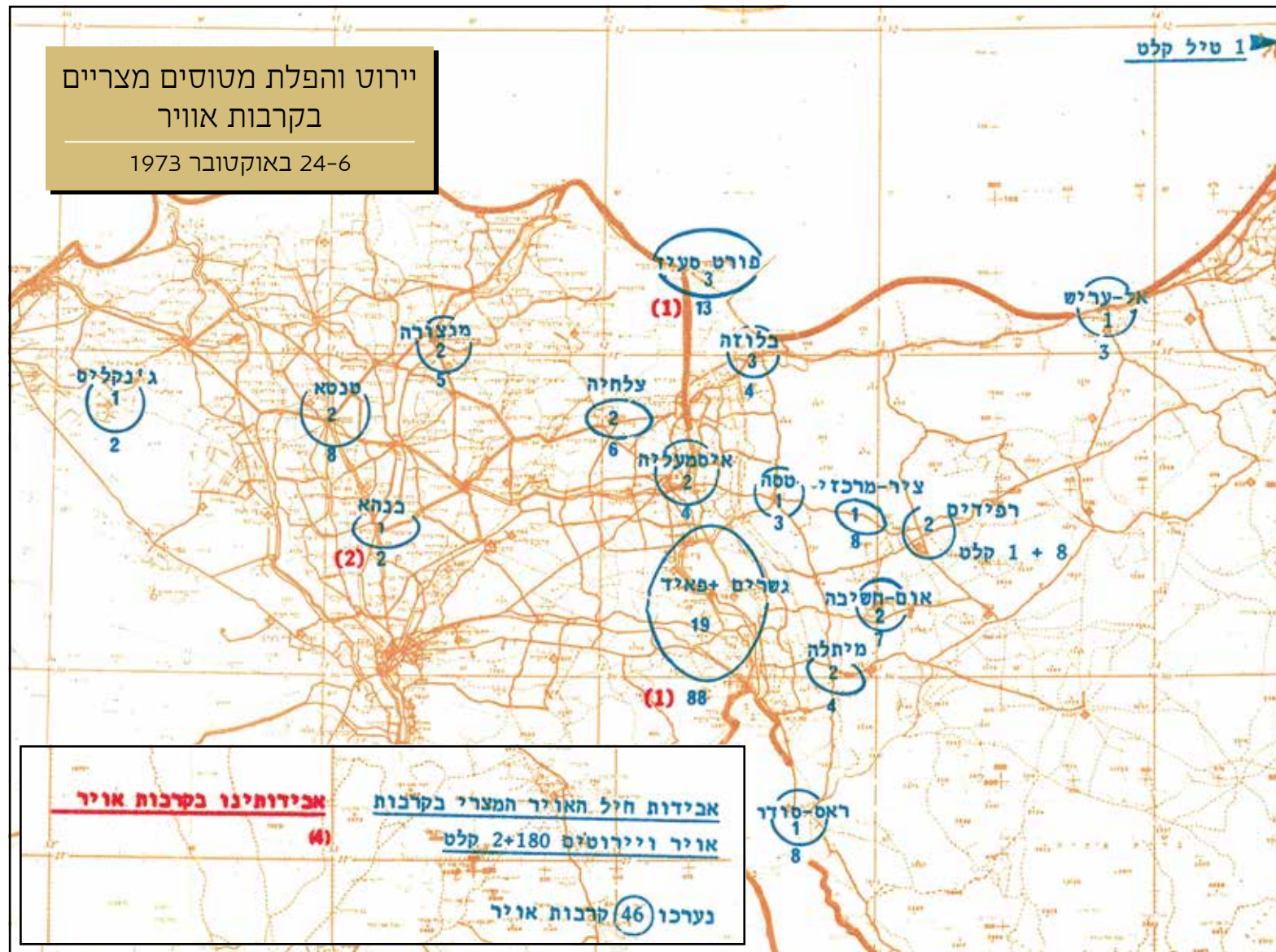
העליונות הישראלית המובהקת בקרבות אוויר גרמה למצרים ולסורים למעט בגיחות תקיפה, ולהגביל אותן בדרך כלל ליעף תקיפה בודד ומהיר בגובה נמוך לעבר מטרה הנמצאת בחזית או בקרבתה. על אף פרופיל הטיסה הזהיר, הם איבדו 176 מטוסים בגיחות תקיפה. הסורים עשו רק שני ניסיונות כושלים לתקוף בצפון הארץ, מעבר לרמת הגולן; ונעשה ניסיון אחד לתקוף בעומק סיני, שבו אבדו שלושה מתוך שישה מטוסי מיראז' 5 לוביים, שאף אחד מהם לא הטיל

למטה: תותח נ"מ בפורס אל-70 (40 מ"מ) המשמש לאבטחת שדה תעופה בתחנת העמוד: חימוש מטוס קורנס בפצצות ש"כ (שימוש כללי) מסוג אם-117 ובטילי אוויר-אוויר

יירוט והפלת מטוסים מצריים בקרבות אוויר
24-6 באוקטובר 1973

חימוש. את עיקר הנזק גרמו טילי שיוט ארוכי טווח מסוג קלט, ש-11 מהם יורטו, בעיקר באמצעות מערך הנ"מ, אבל שניים התבייתו על מערכות מכ"ם והשמידו אותן.

חילות האוויר הערביים ספגו אבדות כבדות גם במבצעים משולבים, במיוחד בחזית הדרום. ב-93 גיחות מסוקים בחזית איבדו המצרים 37 מסוקים, שרבים מהם היו עמוסים באנשי קומנדו. הסורים איבדו תשעה מסוקים (רק שניים מהם הופלו בידי חיל האוויר) ב-71 גיחות בחזית, אולם הצליחו לכבוש במבצע מוסק את מוצב החרמון.

לצד מערך מטוסי היירוט, היו עוד גורמים שהגבילו את חופש הטיסה של המצרים ושל הסורים. 46 מטוסי אויב הופלו בידי מערך הנ"מ, רובם בתותחי נ"מ שהגנו על הכוחות הלוחמים ועל מתקנים קדמיים; 33 מטוסים הופלו באש כוחות היבשה; 43 נפלו מאש "ידידותית" או התרסקו בעצמם; יותר מ-20 מטוסים הושמדו על הקרקע; עוד מספר מטוסים אבדו בנסיבות שאינן ידועות. בסך הכול איבדו מדינות ערב לפחות 432 מטוסים - פי ארבעה מאבדות חיל האוויר הישראלי.

למטה: מטוס קורנס מספר 181; מטוס זה הופל ב-9 באוקטובר בטיל קרקע-אוויר - הצוות נטש ללא פגע וחולץ מימין: סוללת טילי נ"מ מסוג הוק בחזית הדרום

מלחמת יום הכיפורים

תוצאות המלחמה והשלכותיה

- התוצאות הצבאיות של המלחמה
- נפגעי צה"ל • הנעדרים והשבויים
- חזית הדרום מהפסקת האש עד הסכם השלום • חזית הצפון מהפסקת האש עד הפרדת הכוחות • תקריות אש ומלחמת ההתשה בשטח 'הטריז' • השלכות המלחמה על החברה הישראלית
- ועדת אגרנט • בניין הכוח הצבאי לאחר המלחמה

התוצאות הצבאיות של המלחמה

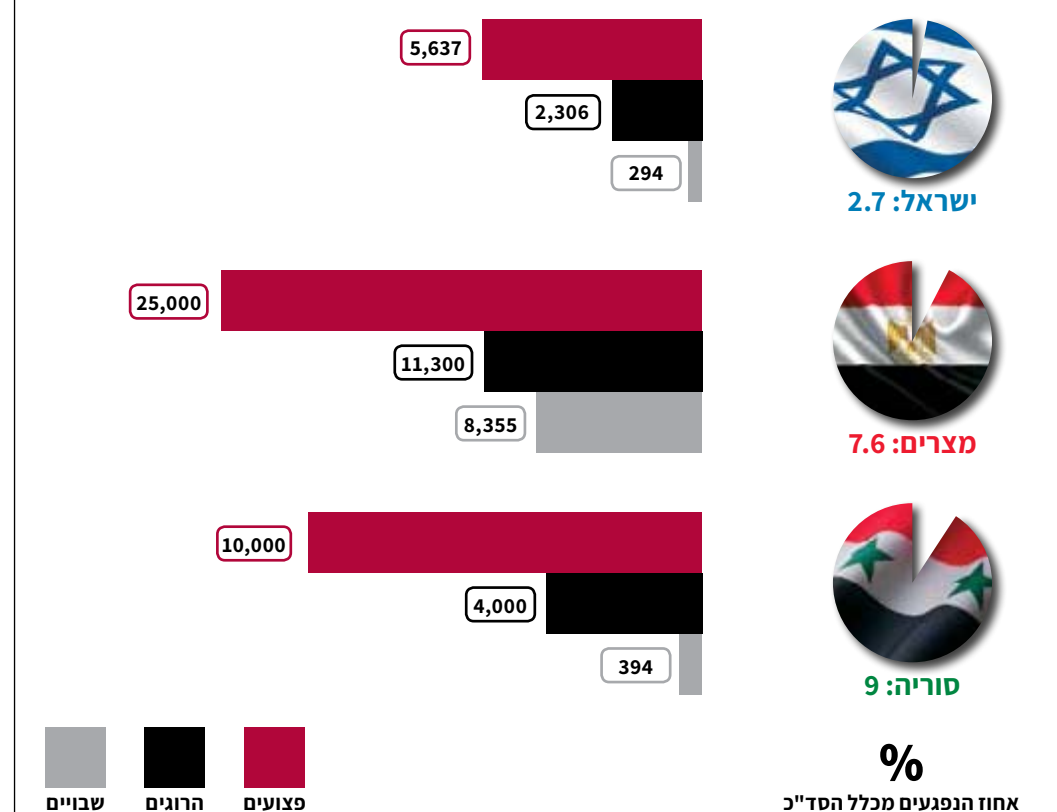
הישגים קרקעיים וימיים - על אף תנאי ההתחלה הגרועים ולמרות ההישגים הצבאיים של סוריה ושל מצרים בימים הראשונים של המלחמה, בחזית הסורית הצליח צה"ל להחזיר את השליטה על כל השטח הישראלי של רמת הגולן, לכבוש שטח של כ-400 קמ"ר בשטח הסורי ולהגיע למרחק של 40 ק"מ מדמשק. תוצאות המלחמה בחזית המצרית היו פחות חד-משמעיות. צה"ל הצליח להשתלט על שטח בגודל 1,600 קמ"ר, לכתר את כוחות הארמייה השלישית בגדה המזרחית של תעלת סואץ ולהגיע למרחק של 101 ק"מ מקהיר. לעומת זאת, הצליח הצבא המצרי, חרף התקפות צה"ל, להחזיק בגדה המזרחית של תעלת סואץ בראשי גשר של שתי הארמיות בשטח של כמעט 1,200 קמ"ר. למצרים ולסוריה לא היו הישגים ימיים התקפיים, אך עד תום המלחמה נותר הסגר המצרי בבאב אל-מנדב.

אבדות הצדדים - מפרוץ המלחמה ועד הפסקת האש (24 באוקטובר) נהרגו 2,306 חיילי צה"ל, נפצעו 5,637 ונפלו בשבי 294 חיילים. עד לחתימה על הסכמי שביתת הנשק עם מצרים ועם סוריה נהרגו עשרות חיילים בלחימה בשתי החזיתות. בסך הכול נפגעו 2.6% מכלל הסד"כ של צה"ל. לצבא המצרי, על פי הערכות המודיעין, עד להפסקת האש נהרגו 11,300 חיילים, נפצעו 25 אלף, ו-8,355 נפלו בשבי. סך הנפגעים במלחמה עמד על 6.7% מכלל הסד"כ. לצבא הסורי נהרגו כ-4,000 חיילים, נפצעו כ-10,000 ו-394 נפלו בשבי. סך הנפגעים עמד על 7.5% מהסד"כ. לכוחות המשלוח (עיראק, ירדן ומרוקו) נהרגו כ-330 חיילים וכ-500 נפצעו.

למעלה: יחידה מצרית נכנעת לכוחות צה"ל בשטחי הגדה המערבית
בראש העמוד: ריכוז שבויים מצריים בשלהי הלחימה בחזית הדרום, 24 באוקטובר

נפגעים במלחמת יום הכיפורים: ישראל, מצרים וסוריה

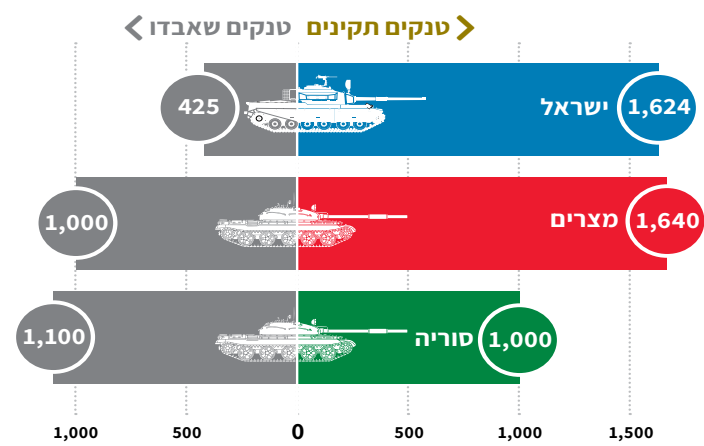
שחיקת כוחות השריון

821 טנקים ישראליים נפגעו במהלך המלחמה, מתוכם הוחזרו לשירות 326 כלים. 425 נותרו בשטח האויב או הוגדרו כמושמדמים. נוסף על כך נפלו לידי ישראל כ-1,550 טנקי שלל, 220 מהם טנקי טי-62. מתוכם קלט צה"ל כ-400 טנקים. מצרים איבדה כאלף טנקים מתוך סד"כ של 2,640 טנקים וסוריה איבדה 1,100 טנקים מתוך 2,100 טנקים.

למטה: שרידי טנק טי 62 ברמת הגולן, צריח הטנק מונח הפוך לצד התובה
משמאל: טנק מגח 3 פגוע בחולות סיני

אובדן טנקים במהלך המלחמה: ישראל, מצרים וסוריה

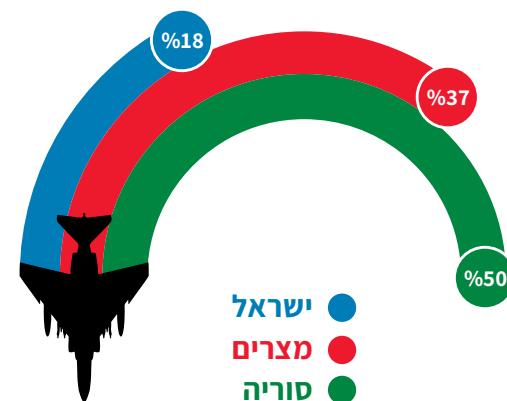
שחיקת כוחות האוויר

חיל האוויר הישראלי איבד 109 מטוסים, שהם 18% מכלל מטוסי החיל. לחיל האוויר המצרי הופלו 235 מטוסים, כמחצית מצי המטוסים המצרי, ולחיל האוויר הסורי אבדו 135 מטוסים, 37% מצי המטוסים הסורי. כמו כן השמיד צה"ל 87 סוללות טק"א בסוריה ובמצרים.

למעלה: טכנאי חיל האוויר מחלצים מטוס קורנס
למטה: שרידי מטוס קרב מצרי מסוג סוחוי 7 מצרי בשטחי הגדה המערבית

שחיקת כוחות האוויר: ישראל, מצרים וסוריה

נפגעי צה"ל

מימין: טקס השבת גופותיהם של 39 חללי צה"ל, שנהרגו בחזית הדרום ונותרו בשטחים בשליטה מצרית בבלוזה, מערב סיני, אפריל 1975

למטה: השחקן היהודי-אמריקאי, דני קיי (במרכז) מבקר פצועי מלחמה בבית החולים בצפת, 22 באוקטובר

ממוצע ההרוגים ביום לחימה במלחמת יום הכיפורים הוא הגבוה בכל מלחמות ישראל - 139. במלחמת ששת הימים נהרגו בממוצע 129 חיילים ביום לחימה, ובמהלך השלב האינטנסיבי ביותר במלחמת העצמאות (מפלישת צבאות ערב ועד 'מבצע חורב') נהרגו בממוצע 80 חיילים ואזרחים ביום לחימה. מבחינת המספר המוחלט של ההרוגים במלחמה, רק במלחמת העצמאות נהרגו יותר חיילים.

שיעור האבדות בחילות המתמרנים היה הגבוה ביותר. חיל השריון נפגע באופן הקשה מכולם, ולאחריו - חיל הרגלים. בעוד ביחידות הרגלים התבטאה השחיקה בכוח האדם הלוחם בלבד, בחיל השריון הפגיעה בכוח אדם לוותה גם בשחיקה בסד"כ הטנקים. חילות מסייעים, כמו חיל התותחנים, חיל הרפואה וחיל החימוש, נפגעו גם הם באופן ניכר.

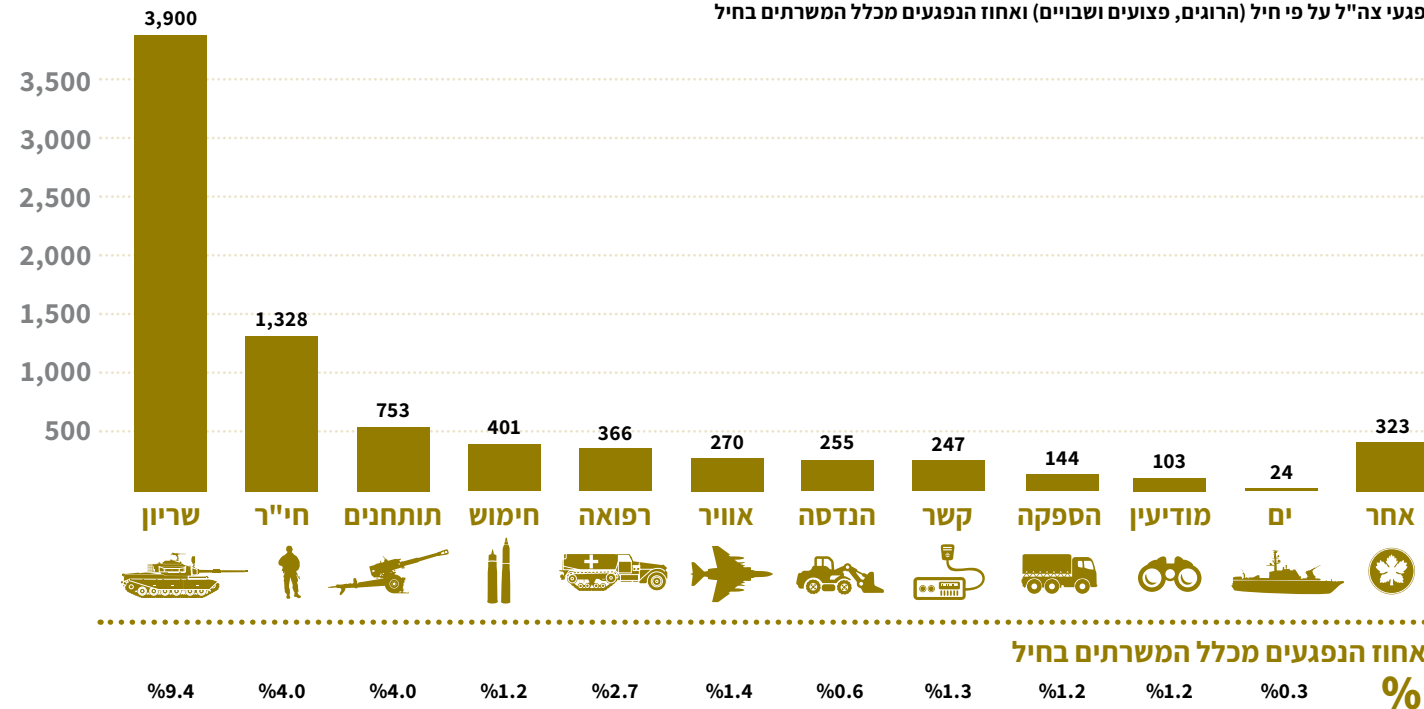
תחנת טיפול בנפגעים ברמת הגולן, 9 באוקטובר

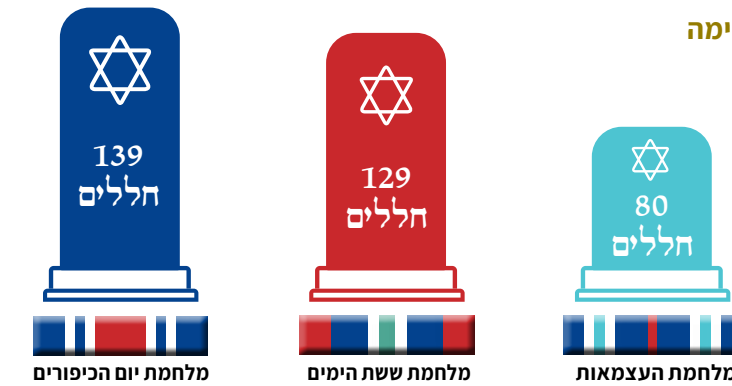
פינוי פצועי מחזית הדרום; ברקע - אמבולנסים ממתניים לפצועים

חלוקת נפגעים לפי שיוך חיילי

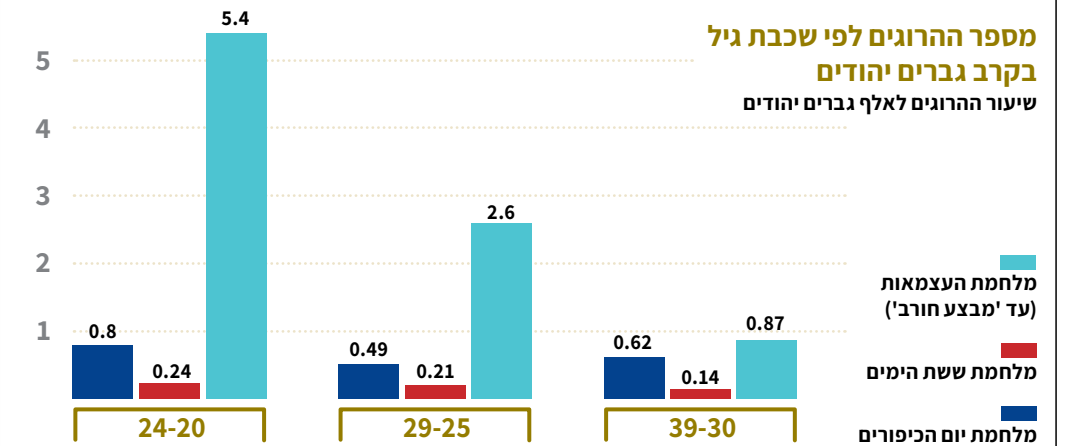
נפגעי צה"ל על פי חיל (הרוגים, פצועים ושבוים) ואחוז הנפגעים מכלל המשרתים בחיל

ממוצע הרוגים ביום לחימה

מספר ההרוגים לפי שכבת גיל בקרב גברים יהודים שיעור ההרוגים לאלף גברים יהודים

מטוס סקייהוק שהגיע מארה"ב לאחר שהיה בשימוש הצי האמריקאי, מוכשר לשימוש בחיל האוויר הישראלי

חיל האוויר - השחיקה והשיקום

במלחמה נהרגו, נפצעו ונפלו בשבי 150 טייסים, שהם 14% מכלל הטייסים הפעילים ערב המלחמה. חיל האוויר איבד 109 מטוסים, מתוכם 32 מטוסי פנטום ו-53 מטוסי סקייהוק. בזכות הספקת המטוסים מארצות הברית, בהם 40 מטוסי קרב מסוג פנטום ו-57 מטוסי קרב מסוג סקייהוק, סד"כ מטוסי הקרב של חיל האוויר לאחר הפסקת האס (24 באוקטובר) היה גדול מזה של ערב המלחמה.

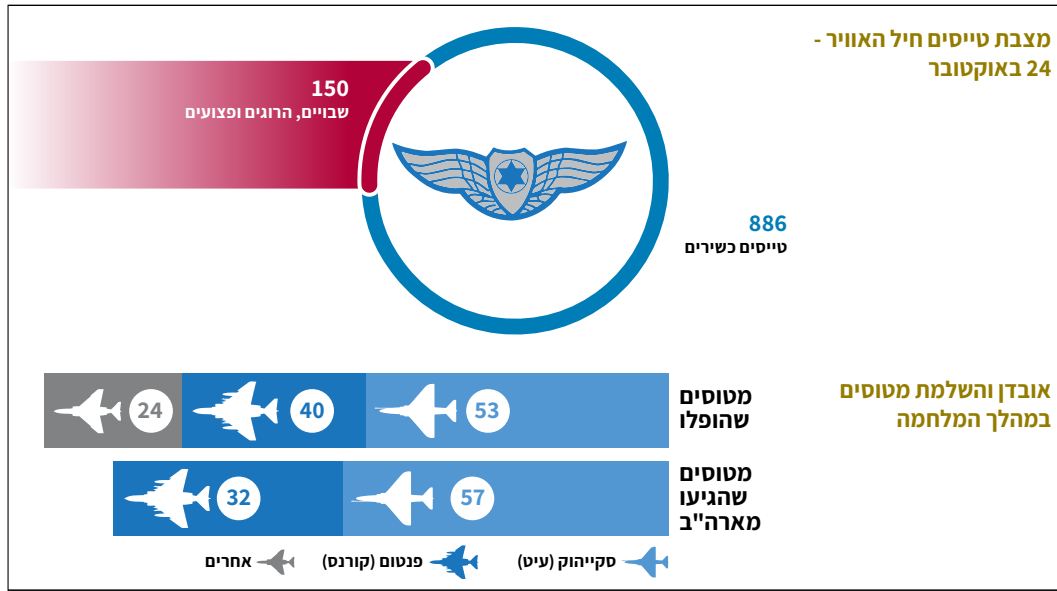

חיל השריון - השחיקה והשיקום

בחיל השריון נהרגו במלחמה 1,269 לוחמים ותומכי לחימה (לוחמי טנקים, לוחמי חרמ"ש ואחרים) ונפצעו 2,631, שהם 9.4% מכלל המשרתים בחיל השריון. מתוך צוותי הטנקים, שמנו 8,213 לוחמים בתחילת המלחמה, כרבע נהרגו, נפצעו או נפלו בשבי (2,030 חיילים). רבע ממפקדי הטנקים נהרגו או נפצעו וכחמישית מהתותחנים ומהטענים קשרים נפגעו בלחימה. כדי למלא את השורות החסרות, הוקמו במהלך המלחמה 86 צוותים על בסיס קצינים וחיילים שהגיעו מחו"ל ו-144 צוותים שהורכבו מחיילים שנפצעו, החלימו וחזרו לשירות. אך בכך לא היה די, ולכן הוחלט לקצר את משך קורסי ההכשרה של החיל לשבועות בודדים, וכך הוסמכו במהירות כ-600 חיילים לתפקידי לחימה. כמו כן הוסבו לשריון 102 צוערים של קורס קציני חי"ר שהחל ביולי 1973.

הפעילות המסורה של אנשי החימוש הייתה רכיב חשוב בשיקום סדר הכוחות המשוריין תוך כדי הלחימה. היכולת לתקן את כלי הלחימה ולהחזירם לכשירות במהירות הייתה יתרון גדול של צה"ל ביחס לצבאות סוריה ומצרים. יתרון זה התבסס בחלקו על ההבדלים במאפיינים הטכניים בין הטנקים מתוצרת הגוש המזרחי ובין הטנקים מתוצרת ארה"ב ובריטניה ובחלקו על מבנה מערכי החימוש בדרגים הטקטיים. פעילות החימוש בהחזרת כלים לשירות הייתה בהיקף נרחב. כך, לדוגמה, בחזית הדרום תוקנו 2,334 טנקים, ממוצע של כשניים-שלושה תיקונים לכל טנק. נוסף על כך נערכו בממוצע כחמישה-שישה תיקונים קלים לכל טנק. היכולת של יחידות החימוש לתקן טנקים פגועים במהירות סייעה בשיקום הכוח הלוחם של יחידות השריון לאחר קרבות קשים וצמצמה את שיעור השחיקה בסד"כ לאורך המלחמה.

בעמוד ממול: בראש העמוד: טכנאי חימוש בחזית הצפון מתקנים מזקו"ם של טנק שוט במרכז העמוד: החלפת 'חטיבת כוח' (מנוע וממסרת) לטנק מגח 3 בסיני

יחידות הרגלים

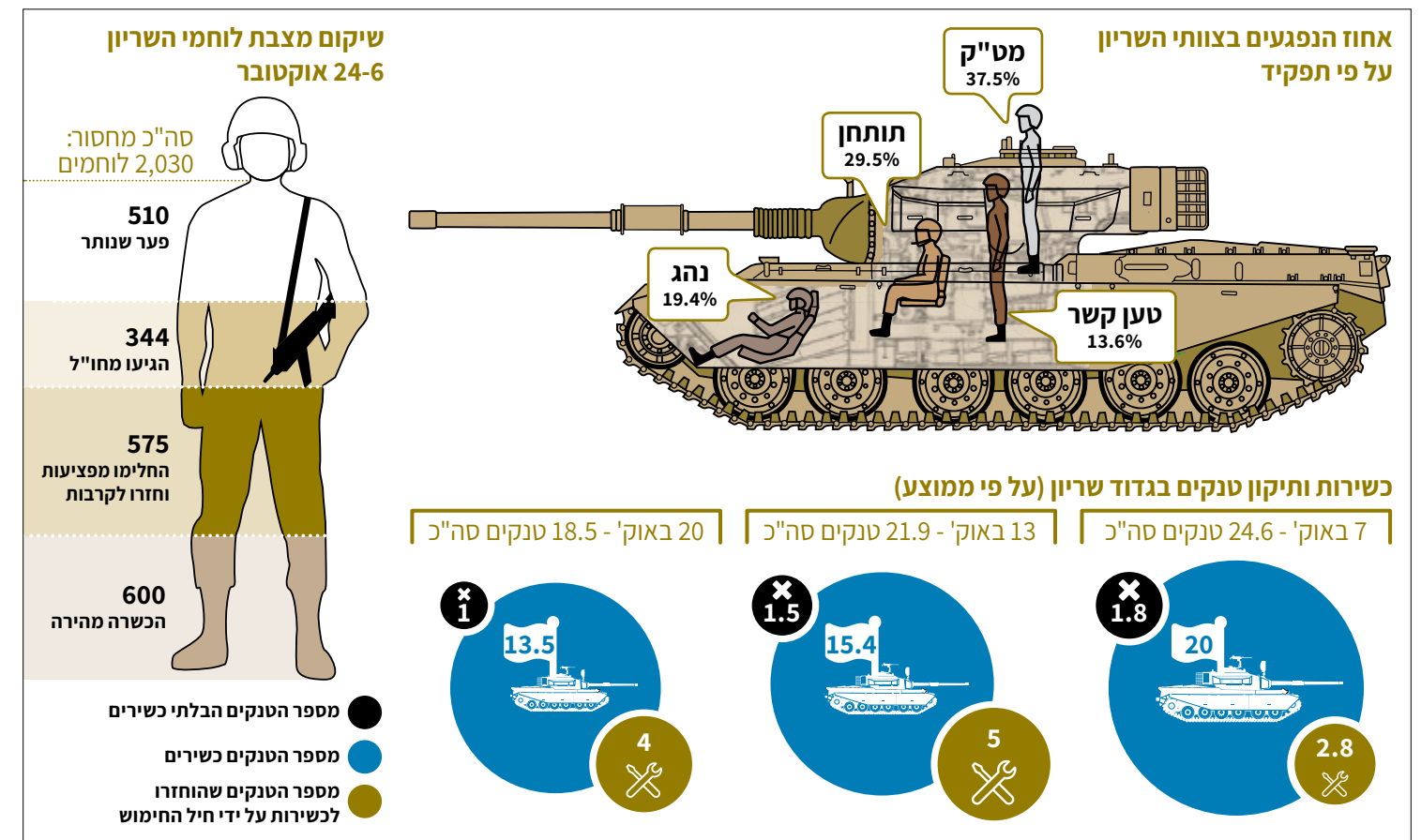
בקרב יחידות הרגלים (צנחנים וחי"ר) נהרגו 277 חיילים ונפצעו 882, שהם כ-3.5% מכלל הסד"כ. אולם כאשר בוחנים את שיעור האבדות לפי גדודים ולא את הממוצע הכללי, היו גדודים שנקלעו לקרבות קשים וסבלו משיעור אבדות גבוה מאוד. כך למשל נפגעו 37% מלוחמי גדוד 17 בקרב על החרמון ב-8 באוקטובר; 33% מלוחמי גדוד 51 מחטיבת גולני, שלקח חלק מרכזי בקרבות החרמון ב-21-22 באוקטובר; 40% מלוחמי גדוד 890 מחטיבת הצנחנים הסדירה בקרב 'החווה הסינית'; 50% מלוחמי גדוד המילואים 68 מחטיבת ירושלים נהרגו או נפלו בשבי בימים הראשונים של המלחמה.

גלעד מאולתר לזכר שני לוחמים מגדוד התותחנים 405 שנפלו ברמת הגולן

מימין: פינוי פצוע מגדוד 51 במעלה הדרך אל החרמון ('עיקול הטנק'). 22 באוקטובר

קבלת הפנים לשבויי צה"ל החוזרים ממצרים, נובמבר 1973

מימין: חיילים ששבו מן השבי המצרי יורדים מהמטוס, נובמבר 1973

נמל התעופה לוד - חייל צה"ל פצוע ששב מהשבי המצרי מורד מהמטוס על אלונקה, נובמבר 1973

למטה: שבויי מוצב החרמון במהלך העברתם למתקני הכליאה בסוריה בתחתית העמוד: השבת גופותיהם של 19 חללי צה"ל שנהרגו בחזית הדרום ואותרו על ידי המצרים, יולי 1977

הנעדרים, השבויים והקבורה הזמנית

חוסר הוודאות שאפף משפחות רבות בנוגע לגורל יקיריהם היה סוגיה מרכזית שהעסיקה את החברה הישראלית לאחר המלחמה. ערפל הקרב בימי המלחמה הראשונים והיעדר רישום מסודר ומלא של הלוחמים במהלכה יצרו מצב שבו כ-10% מהחללים שנקברו היו בלתי מזוהים. לכך נוספו הימצאות חלק מחללי צה"ל בשטחים שבשליטת מצרים ומדיניות סוריה ומצרים, שהתנו את העברת רשימות השבויים שבידיהם בנסיגת כוחות צה"ל. אלו הביאו לכך שב-13 בנובמבר היו לצה"ל 907 שבויים ונעדרים, מספר שיא שכמותו לא ידעה מדינת ישראל בעבר. כעבור ימים מספר הגיעו רשימות שמיות של 242 השבויים במצרים, ומספר הנעדרים שבחזית הדרום ירד ל-435, מתוכם היה ידוע ש-417 הם חללים בשטח המצרי. מסוריה לא התקבלה רשימת שבויים מסודרת, והמספר נותר 98 שבויים ונעדרים. באמצע נובמבר 1973, כחודש לאחר סיום המלחמה, הושלמה החזרת השבויים ממצרים, ובהם טייסים וחיללים שנשבו במלחמת ההתשה, והוחזרו גופות שני היהודים שנתלו באשמת ריגול בפרשת 'עסק הביש' (משנת 1954).

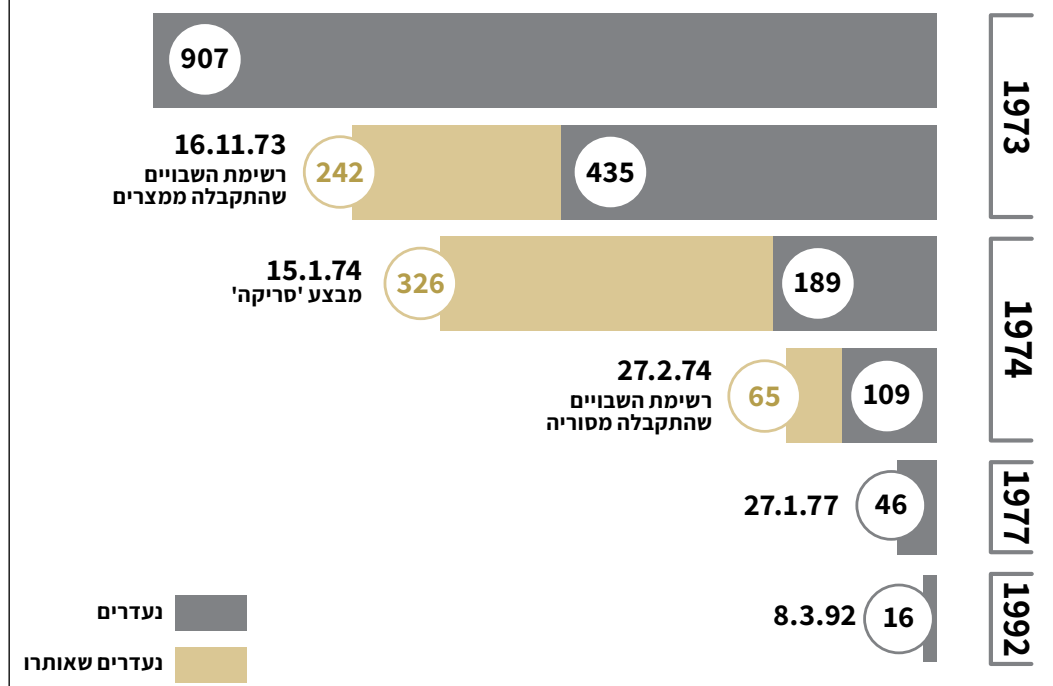
בשל חוסר הסדר שנוצר במלחמה, נערך ב-15 בדצמבר מפקד כוח אדם בצה"ל שמטרתו לתת תמונת מצב ברורה. ב-15 בינואר החל מבצע 'סריקה' בשטח המצרי, שנועד לאתר את גופות הנעדרים. מבצע רביזרועי זה נערך בשיתוף כוחות או"ם ובפיקוח מצרי, והשתתפו בו כוחות מפקוד הדרום, צוללנים משייטת 13, אנשי חיל האוויר, הרבנות הצבאית, היחידה לסילוק פצצות, חיילים שהיו עדים לאירוע, אנשי היחידה לזיהוי פלילי עם כלבים ממשטרת ישראל וחמישה כלבים אנגלים שהובאו במיוחד למשימה. החיפושים התבססו על מחקרים שערך המרכז לאיתור נעדרים על סמך מידע מודיעיני, על סמך עדויות ועל סמך ניתוח השטח. במבצע, שנמשך עד סוף מארס, אותרו 326 גופות חיילים. גופותיהם של 91 חללים נוספים לא נמצאו. כמו כן נמצאו והועברו לידי המצרים גופותיהם של מאות חיילים מצריים.

בינתיים נותרו משפחות הנעדרים בחזית הסורית בעלטה. רק ב-27 בפברואר 1974 הביא מדמשק הנרי קייסינג'ר, מזכיר המדינה של ארצות הברית, את רשימת 65 השבויים בסוריה. לאחר קבלת מידע זה נותרו בחזית הסורית 18 חללים שמקום קבורתם לא נודע. ב-6 ביוני, בעקבות הסכם הפרדת הכוחות שנחתם במאי, הוחזרו השבויים וגופות החללים שהיו בידי סוריה.

עבודות בנייה שערכו המצרים בשנת 1977 באזור התעלה, חשפו 19 גופות של חיילי צה"ל, ומספר החללים שמקום קבורתם לא נודע ירד. עד תחילת שנות התשעים נמצאו גופותיהם של 18 חיילים נוספים. אולם עד היום לא ידוע מקום קבורתם של תריסר חיילים, ובהם חמישה מצוותי אוויר, שני לוחמי הקומנדו הימי וחמישה לוחמי שריון.

בשל מספרם הגדול של הנופלים בימים הראשונים של המלחמה, נקברו 1,841 חללים בבתי עלמין זמניים ללא מצבה וללא נוכחות המשפחות. בדרום הארץ היו בתי העלמין הללו סמוך לקיבוץ בארי, במשמר הנגב ובבאר שבע; בצפון בנהרייה וסמוך לקיבוץ לוחמי הגטאות; בתל אביב בקריית שאול. ב-28 באוקטובר, לאחר שוך הקרבות ולנוכח הירידה בכמות החללים, חזר צה"ל לקבור את החללים בטקס מסודר בבתי העלמין הקבועים. רק שבועיים לאחר סיום המלחמה התאפשר למשפחות הנופלים להגיע לבתי העלמין הזמניים לפקוד את קברי יקיריהם. מסיבות הלכתיות הוחלט להמתין שנה עד להעברת החללים לקבורה מסודרת, בנוכחות המשפחות, בבתי הקברות הצבאיים ברחבי הארץ. תהליך כואב זה נמשך לאורך כל הקיץ של שנת 1974.

הירידה במספר הנעדרים מאז סיום המלחמה

חזית הדרום - מהפסקת האש עד הסכם השלום

ב-24 באוקטובר 1973 נכנסה לתוקף הפסקת האש בין ישראל למצרים, וכעבור ארבעה ימים החלו השיחות בקילומטר ה-101 מקהיר בין נציגי צה"ל בראשות ראש אמ"ן לשעבר, אלוף (מיל) אהרון יריב, לנציגי הצבא המצרי בראשות רמטכ"ל מצרים, מייג'ור-גנרל עבד אל-ע'אני גמאסי. במהלך השיחות המשיכו להתנהל חילופי אש לאורך קווי הפסקת האש, שבהם נהרגו ונפצעו חיילים. השיחות ארכו חודש ימים, והן הצליחו להביא להסכם שבו נקבעו הסדרים, בחסות נציגי האו"ם והצלב האדום, להעברת אספקה ופינוי פצועים לכוחות הארמייה השלישית הנצורה; סוכמו העברת רשימות השבויים בין הצדדים והבנות לגבי חילופי שבויים; וניתן אישור לנציגי צה"ל לחפש נעדרים בשטח הנתון לשליטה מצרית.

למרות הסדרים אלו, אלפי חיילים המשיכו לשהות בגדה המערבית של תעלת סואץ, שזכתה לכינוי 'ארץ גושן' או 'אפריקה' בקרב החיילים. על מנת לאפשר לחיילים לצאת לחופשות בישראל ולהעביר הספקה לכוחות הלוחמים, הוקם גשר יבשתי על תעלת סואץ, הותקנו צינורות שהעבירו מים מהגדה המזרחית לגדה המערבית, והוכשר שדה התעופה פאיד, ששימש מטוסי תובלה של חיל האוויר להעברת חיילים אל החזית והעורף.

בפועל נדרשו עוד מספר חודשים כדי להגיע להסכמה על הפרדת כוחות. הימשכות תקריות האש לאורך החזית במהלך השיחות העלתה חשש מהתלקחות מחדש של הלחימה. פיקוד הדרום המשיך

למעלה: "וכתתו נשקם למעדרים וטנקיהם לדחפורים" - טנק מגח 3 בפיוני השטחים שנתפסו ממערב לתעלת סואץ, 18 בינואר 1974

בתחתית העמוד: "המעפילים 1974" - זחל"ם מחטיבת הצנחנים 247 נוסע מזרחה במהלך פינוי כוחות צה"ל מהגדה המערבית, 18 בינואר 1974

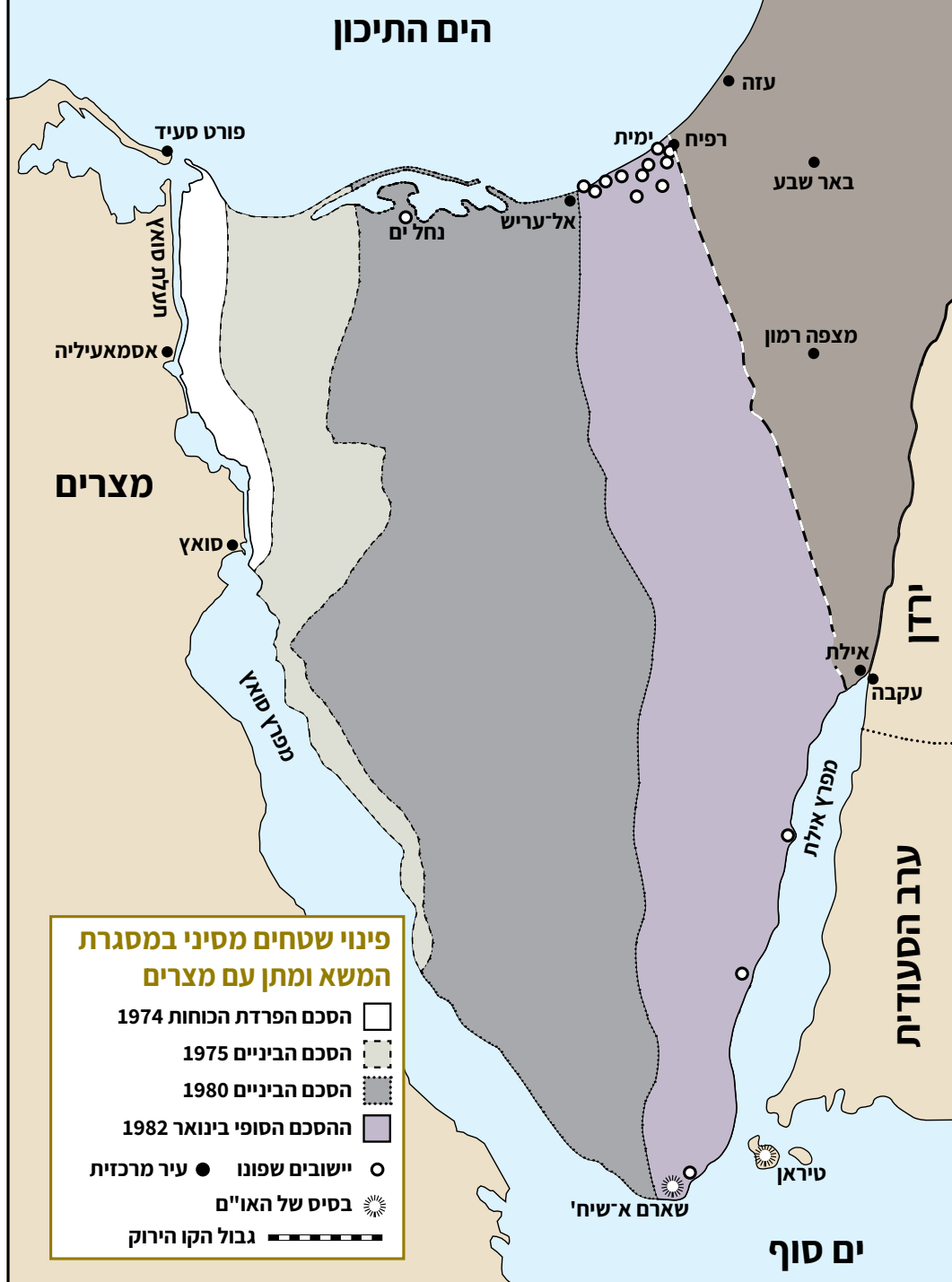
בעמוד ממול:

משמאל: השיחות על הפרדת הכוחות בק"מ ה-101 - רמטכ"ל מצרים, גנרל גמאסי, מעביר את רשימת השבויים הישראליים לידי יועץ ראש אכ"א, אלוף (מיל) שמואל איל, 14 בנובמבר 1973

מימין: חיילי או"ם מאבטחים את אוהל המשא ומתן, 11 בנובמבר 1973

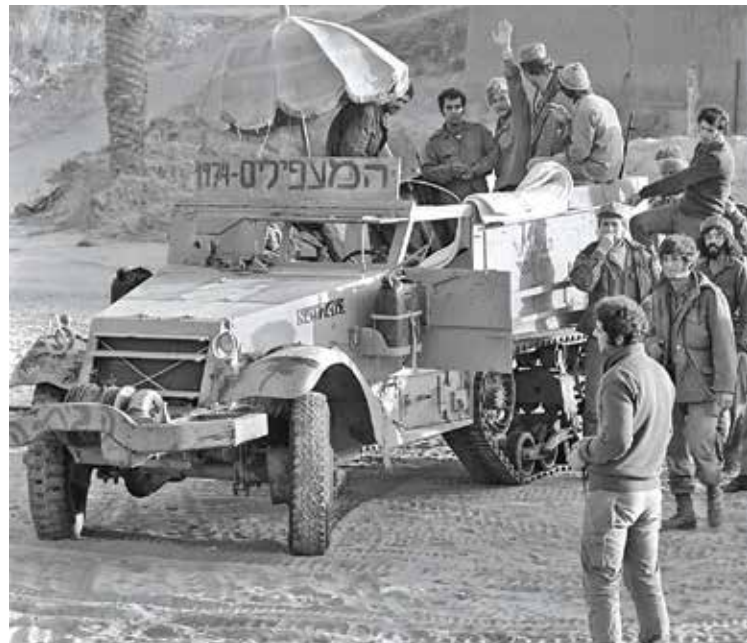
למטה מימין: חיילי צה"ל לצד חיילים מצרים בעת העברת אספקה לחיילי הארמייה השלישית הנצורה

למטה משמאל: כוחות צה"ל מתפנים מהעיר סואץ; את מקומם תופסים חיילי או"ם, 28 בינואר 1974

במצור על הארמייה השלישית, ונערך לחידוש הלחימה בהיקף נרחב. בד בבד עסק צה"ל בשיקום הכוח הלוחם ובהכשרה חפוזה של לוחמים רבים נוספים. מתגייסים חדשים ולוחמי ח"ר הוסבו לשריון, הוכשרו בזריזות מפקדים וקצינים נוספים, יחידות שוקמו והוקמו גדודים חדשים. משימות אלו ריתקו חיילים מילואים רבים, שהיו דרושים גם לפעילות המשק האזרחי, שחלקה עמד מלכת מתחילת המלחמה. מצב זה גרר פגיעה מורלית בשורות הצבא.

תקריות אש וחילופי ירי ארטילרי מזדמנים הביאו את ישראל לנסות להפעיל לחץ על הצבא המצרי. אחת מנקודות החיכוך הייתה סביב כ-100 חיילים מצריים שהיו נצורים במעוז 'בוצר' בגדה המזרחית של האגמים המרים. ישראל ניסתה לשבש את קווי האספקה של הארמייה אל הכוח הנצור בדרכים שונות, והציעה למצרים להחליף את הכוח בכוחות או"ם. החלטת מדינות ערב לקצץ את מכסות ייצור הנפט והיווצרות משבר האנרגיה הביאו ללחץ בין-לאומי כבד על שני הצדדים להגיע להסכם הפרדת כוחות. בחסות המעצמות התכנסו הצדדים בז'נבה בסוף דצמבר 1973 לוועידת השלום. בתחילה לא הניבו השיחות תוצאות, אולם בינואר 1974, אחרי מסע דילוגים של הנרי קיסינג'ר, הגיעו ישראל ומצרים להסכמה על הפרדת הכוחות. ההסכם כלל נסיגת ישראל לרצועה במרחק של 20 ק"מ מהתעלה, פירוז רצועה של 30 ק"מ ממזרח לתעלה והצבת כוח חירום של האו"ם. ב-21 בפברואר יצא אחרון החיילים מ'אפריקה'. יישום ההסכם נמשך עד תחילת מארס, ובמהלכו שוחררו בהדרגה יחידות המילואים לאחר חצי שנה של שירות רחוק מהבית.

ראש ממשלת ישראל, מנחם בגין, נשיא ארצות הברית, ג'ימי קרטר, ואנואר סאדאת, נשיא מצרים, בעת נגינת ההמנונים בטקס החתימה על הסכם השלום, 26 במרץ 1979

שכלל נסיגה מלאה של ישראל משטח סיני תמורת כינון יחסי שכנות בין שתי המדינות. ההסכם הביא לפירוז של מרחב הגבול, להגבלת סדר הכוח הצבאי בסיני ולהקמת כוח משקיפים רב-לאומי (MFO - Multinational Force & Observers) שיפקח על כך. הודות להסכם פסק מצב המלחמה ששרר בין שתי המדינות.

נסיגת ישראל מסיני נערכה בשני שלבים: בשנת 1980 נסוגו כוחות צה"ל לקו אל-עריש-ראס מוחמד, וב-1982, לאחר שפוגו היישובים הישראליים שהוקמו בסיני, הושלמה הנסיגה לקו הגבול הבינ-לאומי.

בספטמבר 1975, לאחר הפעלת לחץ של הממשל האמריקאי, הגיעו שני הצדדים להסכם נוסף ('סיני 2'), שעיקרו נסיגה ישראלית מקו המעברים ומשדות הנפט לאורך מפרץ סואץ ופירוז של השטח שנעזב. כמו כן סוכם אופן הפעלת תחנות התרעה במרכז סיני כחלק מהפיקוח על ההגבלות של הצבת כוחות צבא בחצי האי. שתי המדינות הצהירו ששאר המחלוקות יפתרו בדרכי שלום. כתמריץ לחתימת ישראל על ההסכם העניקה ארצות הברית לישראל ערבויות לגבי הספקת נפט במקרה של המשך משבר האנרגיה, אספקת ציוד צבאי במקרה של חידוש הלחימה וסיוע בבניין הכוח הצבאי הישראלי באמצעות הסכמי רכש בין המדינות.

התהליך המדיני בין ישראל למצרים לא נעצר. לאחר מגעים בלתי רשמיים הגיע בנובמבר 1977 נשיא מצרים, אנואר סאדאת, לביקור בירושלים. הניסיונות להביא לחתימה על הסכם שלום בין שני הצדדים נתקלו במהמורות. רק במארס 1979, לאחר ועידת קמפ דייוויד (1978), נחתם הסכם השלום.

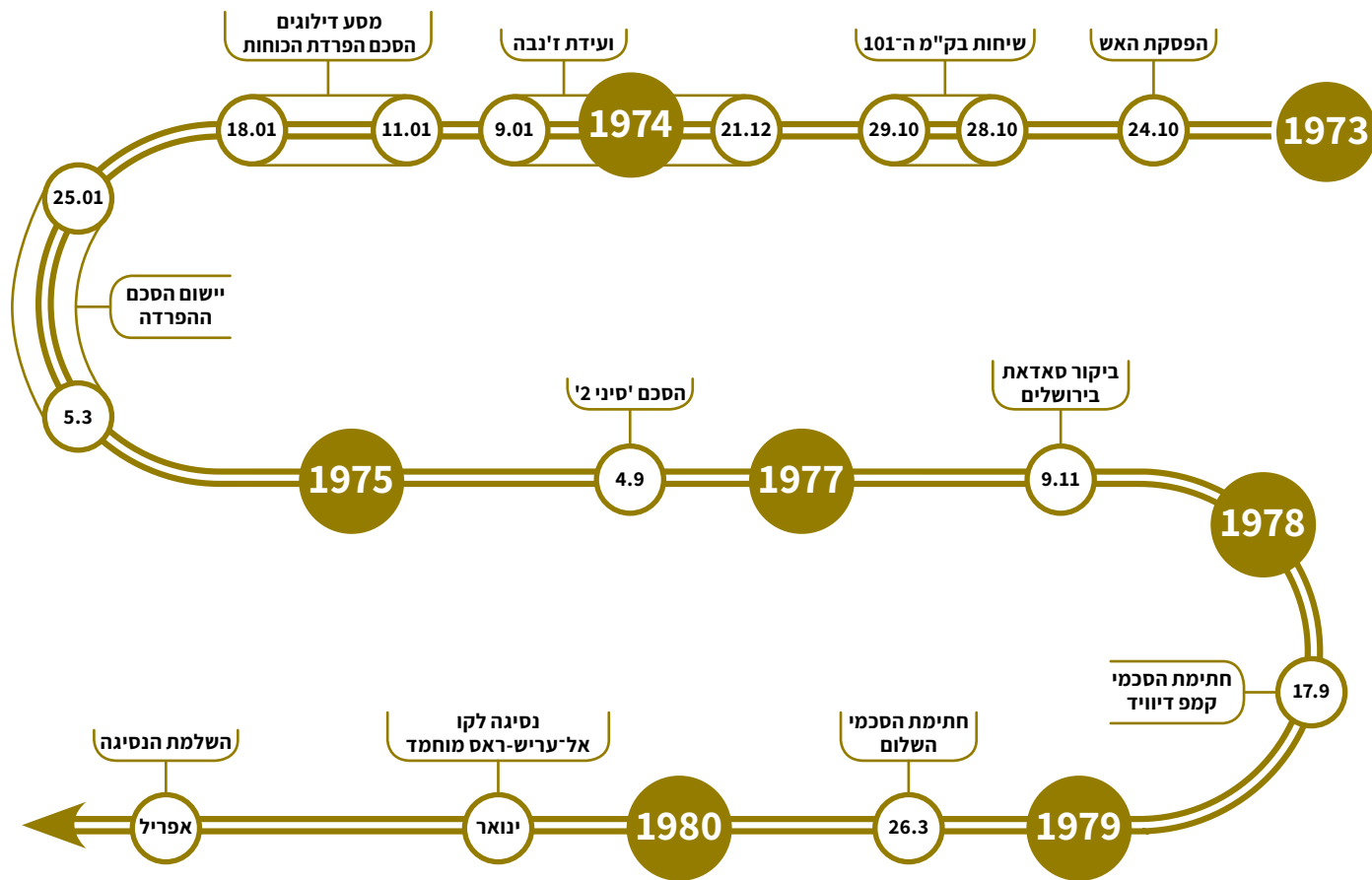
למעלה: מזכיר המדינה האמריקאי, הנרי קיסינג'ר, נושא נאום במסגרת נסיגותיו לגשר בין ישראל ומצרים בסוגיית פינוי סיני; משמאלו שר החוץ הישראלי, יגאל אלון, 11 ביולי 1974

בראש העמוד: טקס קבלת הפנים לנשיא מצרים, אנואר סאדאת (במרכז התמונה), בנמל התעופה בן גוריון; משמאלו נשיא המדינה, אפרים קציר, ומימינו ראש הממשלה, מנחם בגין

פינוי ימית בצפון סיני - עימות בין תושבים המתבצרים על גג אחד הבתים לבין החיילים המפנים. היישוב פונה כחלק מהשלב האחרון בפינוי סיני, 22 באפריל 1982

חזית הדרום - מהפסקת האש ועד להסכם השלום

חזית הצפון - מהפסקת האש עד הפרדת הכוחות

לקראת סיום הלחימה, בימים 20-24 באוקטובר, לבד מכיבוש החרמון נמנע צה"ל מפעילות יזומה בהיקף רחב. הפעילות בחזית הסורית כללה בעיקר תגבורי כוחות, התארגנות, חילופי אש ארטילרית ופעולות זעירות של מארבים ופשיטות, שבוצעו בעיקר על ידי כוחות מסיירת מטכ"ל ומחטיבת גולני.

בשעות אחר הצהריים של 22 באוקטובר ערכו הסורים ניסיון הסתערות על תל א-שמס באמצעות גדוד טנקים וארבעה גדודי חי"ר, אך נהדפו על ידי כוחות צה"ל. בתום ההתקפה, חרף החלטת מועצת הביטחון 338, שהכריזה על הפסקת אש באותו הערב, עד הלילה לא הודיעו הסורים על הפסקת אש. בליל 22-23 באוקטובר ציפו כוחות צה"ל למתקפה של שלושת הצבאות הערביים - הסורי, העיראקי והירדני - שעמדה להיפתח בבוקר 23 באוקטובר. אולם זו לא יצאה אל הפועל, ככל הנראה בשל לחץ סובייטי על סוריה להפסיק את האש. לאחר זמן אישר שר המלחמה של סוריה, שצבאות אלה אכן היו בעיצומן של הכנות למתקפה "כדי לחתוך את דרכו של הכוח הישראלי", שנדחק כביכול ל"כיס" צר ביניהם.

למטה: חיילי צה"ל בשטחי המובלעת נאבקים בבוץ הסמיך ברמת הגולן, חורף 1973

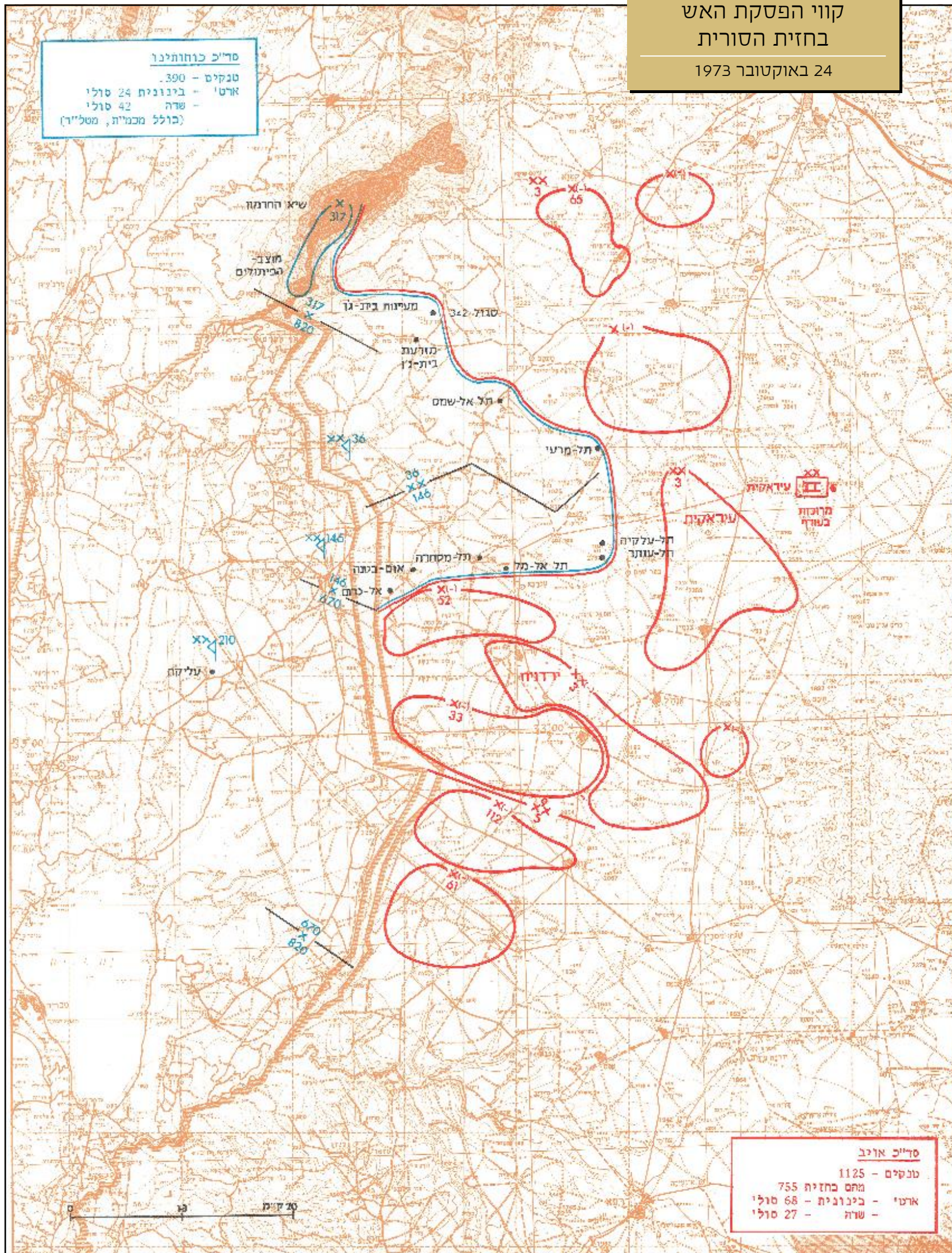
מימין: השחקן יהורם גאון בהופעה באזור נפאח' בהפוגה בין הקרבות, חבוש בקסוק בהתאם לדמותו בסרט 'קזבלו', שהוקרן בקולנוע באותם ימים

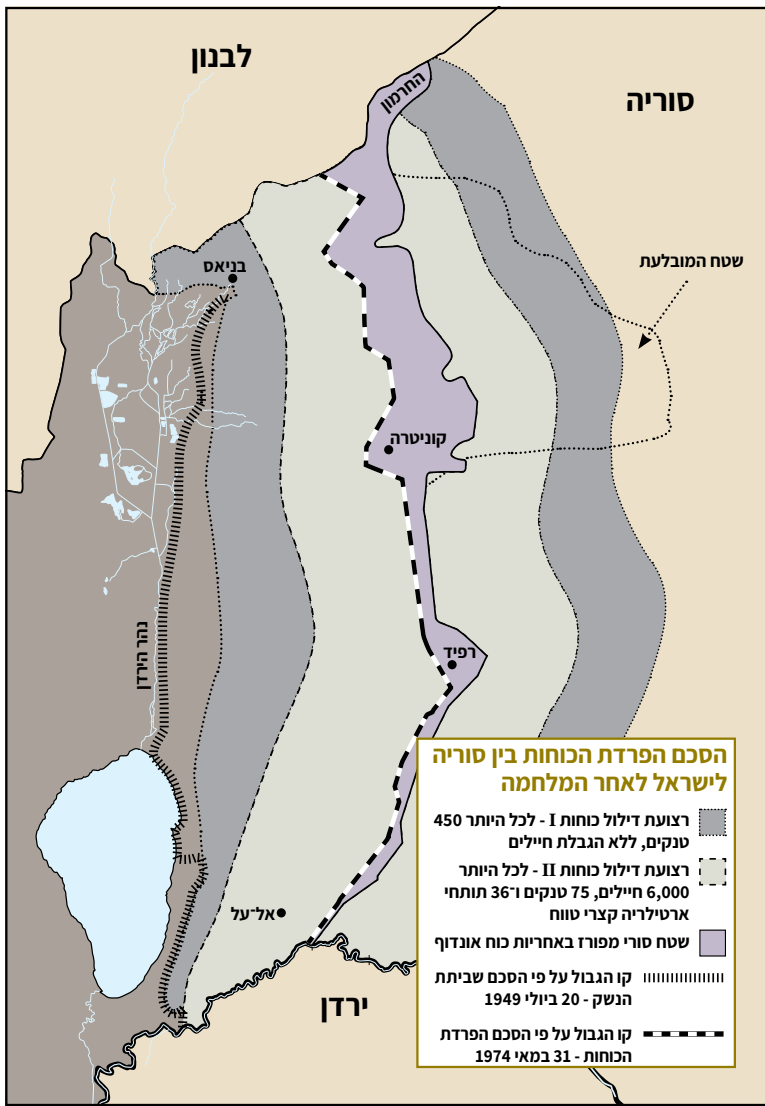
בתחתית העמוד: הלחימה במובלעת - שני לוחמים מחיל התותחנים על גבי מכמ"ת 160 מ"מ; מאחור - מרגמה כבדה נוספת

ב-23 באוקטובר, בשעה 18:15, הודיעה סוריה על הסכמתה העקרונית להפסקת האש בנוסח שהתיימר לפרש את החלטה 338 כאילו היא מחייבת את ישראל לסגת לגבולות 1967 ולהחזיר לפלסטינים את זכויותיהם. לאחר ההסכמה הסורית העקרונית להפסיק את האש, ציפו כוחות צה"ל שבצפון לסימנים בשטח שיעידו על כוונותיו המעשיות של צבא סוריה. יחסי הכוחות השתנו בהדרגה לרעת צה"ל בשל תגבור כוחות המשלוח בשטח סוריה ובשל ארגון מחדש של הכוחות הסוריים. על פי ידיעות מודיעיניות מערב 24 באוקטובר, היו בחזית 253 טנקים סוריים ו-220 טנקים נוספים חיכו לצוותים מתאמנים במרחב סבראני-דמשק. לכוח העיראקי היו שתי דיוויזיות שריון: ארבע חטיבות טנקים, שתי חטיבות ממוכנות ושתי חטיבות חי"ר. בסך הכול נראו בגולן 330 טנקים עיראקיים. הכוח הירדני כלל 168 טנקים; הכוח הסעודי, ובו שריוניות, חי"ר ואולי גם ארטילריה, התרכז בסווידא שבהר הדרוזים. מנגד, היערכות צה"ל התבססה על אוגדות 36 ו-146. באותו היום הוכנסה חטיבה 188 לאגפה הצפוני-מזרחי של אוגדה 36, באזור תל מרעי ותל ערוס. בגזרת 'הקו הסגול', מקוניטרה דרומה, ניצבה חטיבה 670, שכללה תחת פיקודה את גש"פ 181. אוגדה 210 התרכזה בעורף 'הטריז'. נכון ל-23 באוקטובר, כלל סדר הכוחות המשוריין שבפיקוד הצפון 430 טנקים, מהם 342 טנקי שוט ו-78 טנקי שרמן.

קווי הפסקת האש בחזית הסורית 24 באוקטובר 1973

בנובמבר 1973 הוחלט לנטוש את שיא החרמון בחורף. המערכה חודשה באביב 1974, כשכוחות סוריים החלו לסלול דרך במעלה ההר משטחם, וב-6 באפריל נצפו חיילים סוריים בשיא החרמון. לפיכך הפעילה ישראל מטוסי קרב, לראשונה מהפסקת האש, שתקפו מטרות בחרמון ובגזרה כולה. בימים 13-14 באפריל תקפו כוחות מסיירת מטכ"ל ומיחידת 'ארז', שהוקמה ללחימה בתנאי גובה ושלג, את הכוחות הסוריים שנאחזו בשיא והניסו אותם. בד בבד, החל כוח הנדסי לפרוץ דרך שקישרה את המוצב לכתף חרמון, שבה נמצא מוצב החרמון הישראלי.

התבססות צה"ל בשיא החרמון באביב 1974 לוותה באש ארטילרית סורית תדירה וקשה ובתנאי מחייה מאתגרים. לצד השליטה בשטח יזמו הכוחות גם פעולות התקפיות בשטח הסורי שמצפון להם ואבטחו את ציר הגישה לאתר, שהיה אחת מנקודות התורפה בגזרה, ובו נפגעו חיילים רבים.

במהלך חורף 1974 לא הייתה התקדמות במשא ומתן המדיני בין ישראל לסוריה. ב-7 במרס 1974 הביא הקיפאון המדיני את נשיא סוריה חאפז אל-אסד להורות על חידוש הלחימה, וזו הגיעה למרב העוצמה בחודשים אפריל ומאי. בתחילת מאי, בתיווכו של מזכיר המדינה האמריקאי הנרי קיסינג'ר, חודש המשא ומתן על הפרדת הכוחות. ב-31 במאי 1974 נחתם ההסכם והביא את חילופי האש לסיומם. נסיגת צה"ל משטחי המובלעת הייתה הדרגתית והסתיימה ב-26 ביוני. כוחות צה"ל נערכו בשטחי רמת הגולן בקו הפסקת האש משנת 1967 ('הקו הסגול'), למעט שטחי העיר קוניטרה וצומת רפיד שנמסרו לסוריה. בין המדינות נקבעו שטח מפורז ושטחי דילול של כוחות הדדיים משני צידי הגבול. ההסכם לווה בערבויות בין-לאומיות, ובין השאר, הוקם כוח אונדוף (UNDUF - United Nations Disengagement Observer Force) - כוח האו"ם שהוצב ברמת הגולן לפקח ולשמור על הסכם הפרדה. במסגרת ההסכם החליפו הצדדים שבויים והחזירו גופות חללים. בין הפסקת האש להסכם הפרדת הכוחות נהרגו 56 חיילים ושלושה אזרחים בשטחי המובלעת והחרמון ו-234 נפצעו.

למטה: אימון ההקמה של יחידת פלס"ר ארז תרגול הליכה בשלג, ינואר 1974

למטה מימין: לוחמי פלס"ר ארז בסיוור בשיא החרמון, 1 באפריל 1974

בראש העמוד: דחפורי גדוד ההנדסה 570 וג'יפ סיור של חטיבת הצנחנים 317 במהלך פריצת הדרך מאזור

הרכבל העליון אל החרמון הסורי, 25 באוקטובר 1973

הרמטכ"ל, דוד אלעזר, בשיחה עם חיילים במהלך סיור במוצבי צה"ל במובלעת הסורית, 27 בפברואר 1974

הלחימה במובלעת הסורית

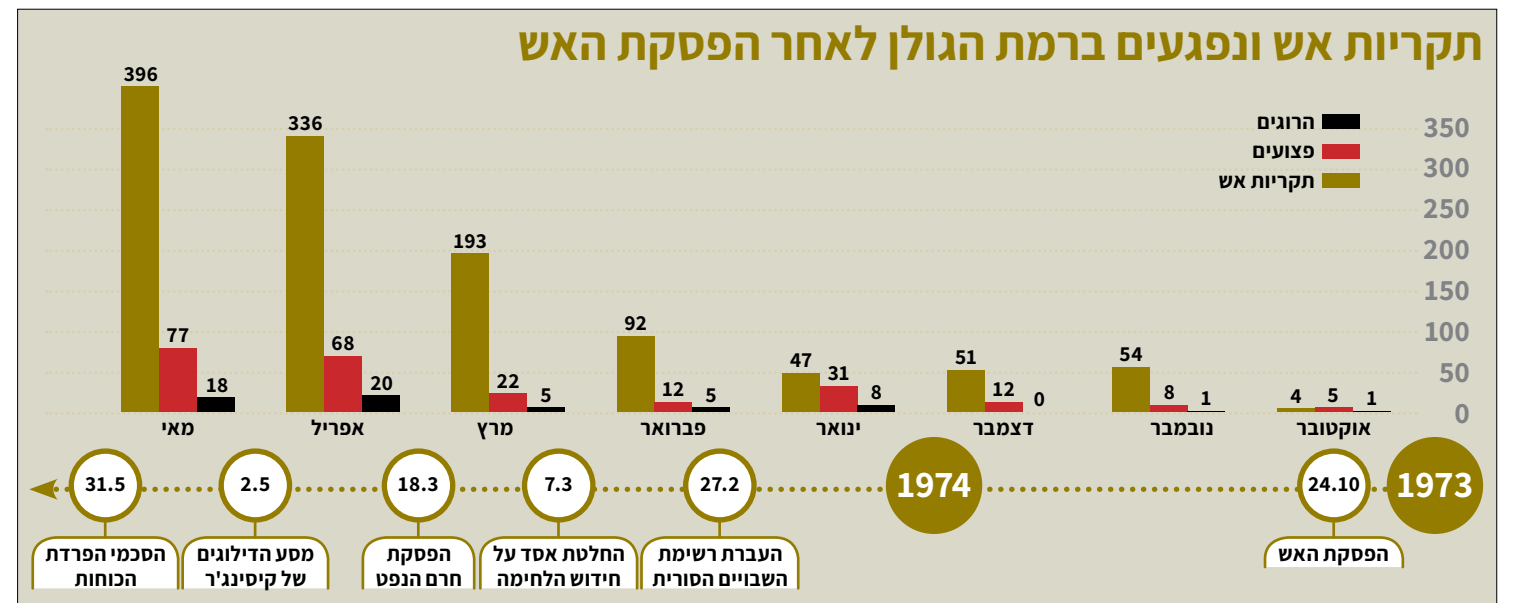
עם כניסת הפסקת האש לתוקף נותרו כוחות צה"ל להגן על רמת הגולן ועל כ-400 קמ"ר בתוך שטח סוריה, שטח שזכה לכינוי 'המובלעת' או 'הטריז', ובו שיא רכס החרמון. על אף ההסכם לא פסקה האש. חילופי אש ופעולות איבה ליוו את כל משך השהייה בשטח הסורי, ושימשו את הסורים כאמצעי לחץ על ישראל במהלך המשא ומתן עימה על הסכם הפרדת הכוחות. גם בעיני ישראל האחיזה בשטח 'הטריז' נחשבה זמנית. לפיכך המדיניות הייתה שלא לקחת סיכונים מופרזים, להימנע מנפגעים, לשחרר כמה שיותר אנשי מילואים ולחסוך במשאבים חומריים. מדיניות זו השפיעה גם על תנאי המחייה, על המיגון ועל רמת התשתיות, שהתבססו ברובן על הקיים בשטח.

השהייה ב'טריז' שירתה שתי משימות. האחת הייתה עצם הנוכחות והשליטה בשטח, ששירתה לא רק את המשא ומתן המדיני אלא גם העבירה את תקירות האש אל השטח הסורי. בכך סייעה להפחית את הירי לעבר יישובים ישראליים בגולן במהלך המשא ומתן. המשימה השנייה הייתה היערכות לאפשרות של חידוש הלחימה. במקרה כזה, שליטת הכוחות בעמדות בשטח הסורי והמרחק מדמשק העניקו להם יתרון. היערכות צה"ל ב'טריז' כללה שתי חטיבות חי"ר או חרמ"ש פרוסות בקו המוצבים הקדמיים, רובן על ראשי התילים הגעשיים. בעורפן היו כוחות ניידים, שתי חטיבות טנקים ומערך של סוללות תותחים לסיוע. עיקר הלחימה בגזרה התבטא בחילופי אש ארטילריים, לעיתים בתגובה לירי סורי ולעיתים במסגרת ימי קרב יזומים. נוסף על כך נערכו פעילויות קרקעיות יזומות - מארבים, סיורים ואף פשיטות על עמדות סוריות בשטחים שבחזית קו המוצבים.

השהייה בגזרת החרמון הייתה חריגה מכמה סיבות, בהן תנאי מזג האוויר, הגובה הרב, בעיית הנגישות ותדירות חילופי האש הארטילריים. היערכות צה"ל בשטחים שולטים בשיא החרמון הביאה לתלות בהספקה ובתגבורת מוסקת תוך נטילת סיכונים. בתחילת החורף נקלע הכוח במקום למצוקה ונדרש לסיוע. ניסיונות החבירה אליו הביאו לנפגעים ולהרוגים בקרב כוחותינו. בעקבות זאת,

עמדת 'המערה' בשיא החרמון הסורי, ששימשה כמחסה מהקור ומהארטילריה הסורית, חורף 1973

השלכות המלחמה על החברה הישראלית

ההפתעה מעצם פריצת המלחמה, קריסת קו ההגנה בצפון ובדרום, מספרם הרב של הנפגעים ומשך המלחמה עוררו עוד במהלך הקרבות שאלות קשות בנוגע להתנהלות הדרג המדיני ומפקדי צה"ל לפני המלחמה ובמהלכה. כבר בישיבת הכנסת ב-16 באוקטובר הביאו הביקורות את ראש הממשלה, גולדה מאיר, להודות כי "תמיד יש מקום לביקורת ולביקורת עצמית. לא ירחק הזמן ונוכל להתפנות לכך, בכנסת ובפורומים אחרים", אך יחד עם זאת טענה שיש להמתין עד לשוך הקרבות. ארבעה ימים לאחר הפסקת האש, בשיחה עם עורכי העיתונים המרכזיים, חזרה גולדה מאיר על דבריה שיש מקום לבדוק את התנהלות הממשלה וצה"ל במלחמה, אך הדגישה שהדבר ייעשה כדי לתקן את הליקויים ולא כדי להביא לעריפת ראשים.

ב-18 בנובמבר, בשל המשך הלחץ הציבורי, החליטה הממשלה על הקמת ועדת חקירה ממלכתית בראשות נשיא בית המשפט העליון, השופט שמעון אגרנט. הממשלה הגדירה את הנושאים שתבדוק הוועדה: תהליך קבלת ההחלטות בממשלה וצה"ל, הערכות המודיעין בימים שקדמו למלחמה, צעדי המוכנות שנקטו לקראת המלחמה והמהלכים הצבאיים עד לבלימה. בהתאם להגדרה זו, הוועדה תחמה את המנדט שניתן לה לימים שקדמו למלחמה ולחקר הקרבות בתחילת הלחימה, בחזית הצפון עד לימים 6-7 באוקטובר ובחזית הדרום עד למתקפת הנגד (8 בחודש) - הקרבות שהיו בעלי השפעה קשה על המשך המלחמה. בד בבד עם עבודת הוועדה, שהייתה חסויה, הודלפו לציבור חילוקי הדעות והמריבות בין האלופים שבחזית הדרום, שנודעו בשם 'מלחמות הגנרלים'. חילופי האשמות החריפו משום ששניים מהם, חיים בר-לב ואריק שרון, היו חברים במפלגות יריבות. לכן היו שקראו להרחיב את סמכויות ועדת החקירה גם לשלבים מאוחרים יותר של המלחמה, אך בסופו של דבר הממשלה החליטה להימנע משינוי המנדט שניתן לוועדה.

למטה: מוטי אשכנזי (עם מקטרת); לשמאלו חברי הכנסת יחזקאל פלומין, אריאל שרון ומאיר פעיל (ראשון מימין), 1974

מימין: חברי ועדת אגרנט: מימין לשמאל - רא"ל (מיל) חיים לסקוב, המשפטן יצחק ארנסט נבנצל, השופט שמעון אגרנט, השופט משה לנדוי, רא"ל (מיל) יגאל ידין, 27 בנובמבר 1973

ראש הממשלה, יצחק רבין, הרמטכ"ל, מרדכי (מוטה) גור, ואלוף פיקוד הצפון, רפאל איתן, בסיוור במוצבי הצפון, 15 ביוני 1977

הקמת ועדת אגרנט ותוצאות הבחירות לכנסת, שבהן נחלשה מפלגת השלטון, לא שיכנעו את הביקורת הציבורית כנגד הדרג המדיני והממסד הביטחוני. השחרור המסיבי של אנשי המילואים לאחר הסכם הפסקת הנשק עם מצרים הצית שוב את המחאה שהובילו לוחמי המילואים. בתחילת פברואר, יומיים לאחר ששחרר משירות המילואים, החל מוטי אשכנזי, שהיה מפקד מעוז 'בדפסט', בשיבת מחאה מול משרד ראש הממשלה בדרישה ששר הביטחון יישא באחריות מיניסטריראלית ויתפטר מתפקידו. כעבור ימים מספר חבר אליו אסא קדמוני, בעל עיטור הגבורה מהקרב בסרפאום (מתחם 'אורחה' שמדרום לאסמאעיליה). בהדרגה נוספו אלפי תומכים לדרישה מהדרג הפוליטי לשאת באחריות למלחמה ולפרוש מהחיים הפוליטיים. המחאה, שכללה את כל הקשת הפוליטית, שיקפה בעיקר חוסר אמון בהנהגה הפוליטית הישנה ורצון להחליף את דור המייסדים בדור צעיר יותר. למרות זאת המשיכה גולדה מאיר לאחוז בהנהגה, ובמאסר הקימה ממשלה חדשה בראשותה, שמשה דיין המשיך לכהן בה בתפקיד שר הביטחון.

ב-1 באפריל פרסמה ועדת אגרנט את דו"ח הביניים. הוועדה לא מצאה דופי בהתנהלותם של ראש הממשלה ושר הביטחון, וקבעה שהאחריות המיניסטריראלית של השניים צריכה להיות נידונה בבמה הפוליטית-ציבורית ולא המשפטית. ב-11 באפריל, בעקבות הלחץ הציבורי והפוליטי הכבד, התפטרה גולדה מאיר מתפקידה. כעבור חודש הוקמה ממשלה חדשה בראשות יצחק רבין ובלי משה דיין.

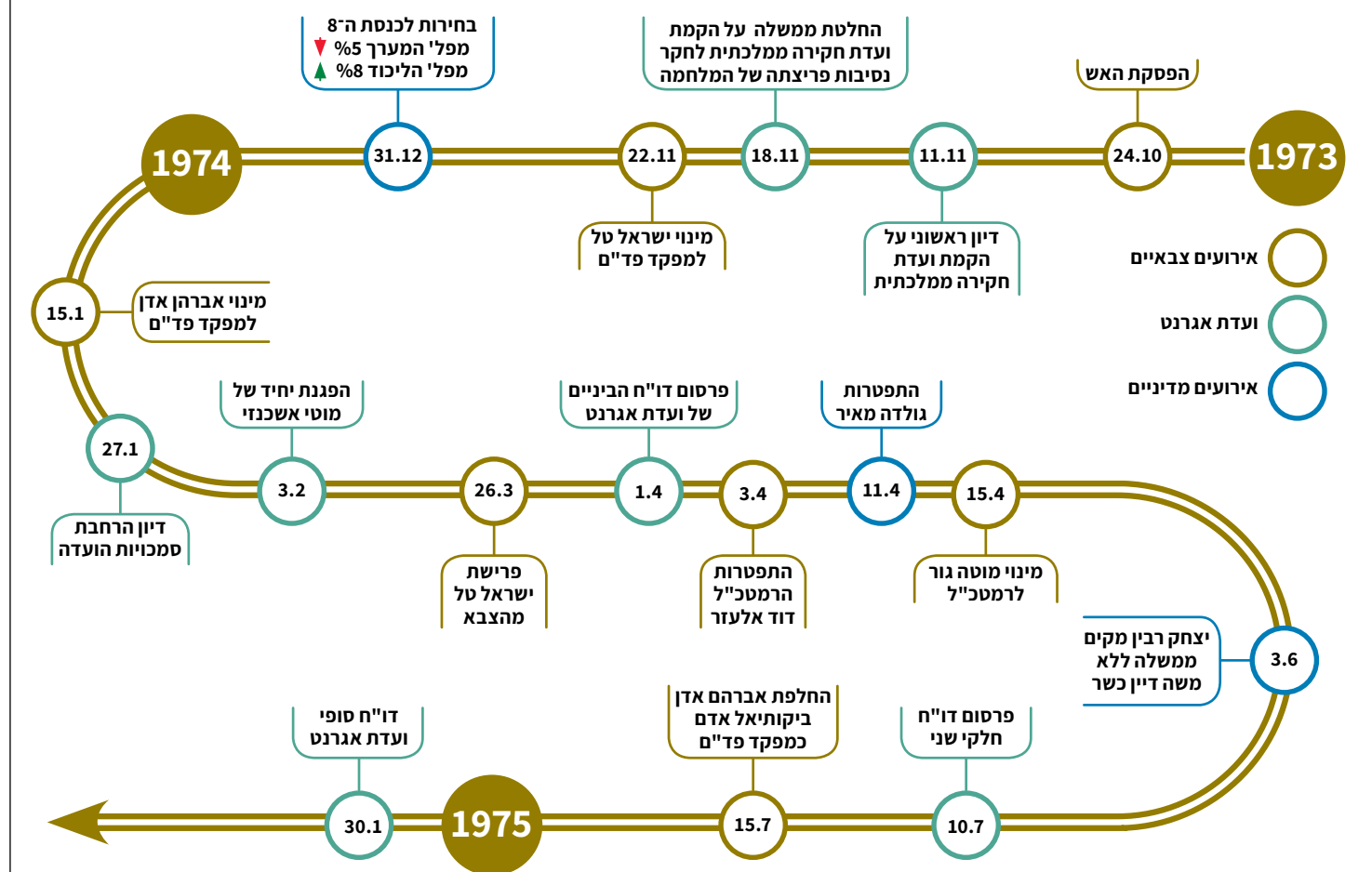
מימין: בחירות לכנסת השמינית - חיילים בתור לקלפי בסיני, סוף דצמבר 1973

למטה: המחאה החברתית לאחר מלחמת יום הכיפורים

בשונה מהמסקנות לגבי הדרג המדיני, קבעה הוועדה שהרמטכ"ל דוד אלעזר (דדו) נושא באחריות אישית לאופן שבו הופתע צה"ל מפרוץ המלחמה, והמליצה על סיום כהונתו. עם זאת לא ביקרה את התנהלותו בזמן המלחמה, וטענה שדדו הצליח להוביל את צה"ל להצלחה על אף תנאי הפתיחה הקשים. עם פרסום הדוח החלקי התפטר הרמטכ"ל, והאלוף יצחק חופי מונה לשמש ממלא מקומו עד למינויו של מרדכי גור לרמטכ"ל באמצע אפריל 1974. כמו כן נערכו חילופים רבים בצמרת אמ"ן עקב המלצות הוועדה, ולראשות האגף מונה אלוף שלמה גזית. מסקנות הביניים של ועדת אגרנט ולכתה של ההנהגה המדינית והצבאית לא שיכנעו את הזעזוע שפקד את החברה הישראלית בעקבות המלחמה. הרצון לשנות מהיסוד את סדר היום הפוליטי הביא להקמת שני ארגונים משני קצות הקשת הפוליטית, 'גוש אמונים' ו'שלום עכשיו', ואלה יעצבו במידה רבה את השיח הפוליטי בעשרות השנים הבאות. למרות השינויים בצמרת צה"ל, החלו להתגלות בקיעים באמונה של החברה הישראלית בצה"ל, ואלה באו לידי ביטוי בשיח ביקורתי יותר כלפי הממסד הביטחוני.

אירועים עיקריים בדרך אל פרסום דו"ח אגרנט הסופי

בניין הכוח לאחר המלחמה

לאחר מלחמת יום הכיפורים הגבירה ישראל את ההשקעה בביטחון, הגדילה את סדר הכוחות של צה"ל, ושיפרה את איכות אמצעי הלחימה שלו תוך קליטת נשק חדיש שנרכש מארצות הברית או פותח בישראל.

הגידול בהשקעה נעשה חרף העול הכבד שהטיל על המשק. הוצאות הביטחון הגיעו בשנת 1975 לשיא של יותר מ-30% מהתוצר. הן נותרו גבוהות גם בשנים הבאות, באו על חשבון פיתוח התשתיות ועלייה ברמת החיים, ותרמו להתפתחות אינפלציה גבוהה. על רקע ויתורים מדיניים במסגרת הסכם השלום עם מצרים, החלה ישראל לקבל סיוע ביטחוני אמריקאי. זה הקל מעט את הנטל, אולם גרם להתפתחות תלות בארצות הברית כספקית הנשק.

חרף התפיסה הרווחת כאילו במלחמת יום הכיפורים "הטיל כופף את כנף המטוס ובלם את הטנק", ושהלקח אמור היה להיות מעבר להתבססות על טילים, בחר צה"ל להמשיך להשקיע בחיזוק המערכים המרכזיים - מטוסי קרב וטנקים. מספר מטוסי הקרב עלה מכ-390 בראשית מלחמת יום הכיפורים ליותר מ-600 בשנת 1982. מספר הטנקים עלה באותה תקופה מכ-2,000 לכ-3,600. הגידול בסד"כ צה"ל נדרש הן כלקח מהמלחמה, שהדגימה כי יתרון איכותי יכול לפצות על נחיתות כמותית רק עד מידה מסוימת, והן לנוכח התעצמותם המואצת של צבאות ערב לאחר המלחמה, שאיימה להביא את יחסי הכוחות לפער שאי אפשר לעמוד בו.

הגידול בסד"כ צה"ל לאחר המלחמה חייב להקים יחידות ומפקדות חדשות. מייד לאחר המלחמה הוקמו מספר גייסות - מפקדות על-אוגדתיות, שהצורך בהן התברר במלחמה לנוכח הקושי של הפיקודים המרחביים לשלוט במספר רב של אוגדות. צורך זה גבר לנוכח הגידול במספר האוגדות המשוריינות לאחר המלחמה. נוסף על כך גדל גם מספר החטיבות המרחביות, ובהמשך הוקמו אוגדות מרחביות. החטיבות הממוכנות בוטלו, ובמקומן הוקמו עוד חטיבות טנקים.

היו פרשנים שתלו חלק מכישלונות צה"ל במלחמת יום הכיפורים בתפיסת ה"רק טנקים" שאומצה לכאורה לאחר מלחמת ששת הימים. לקחי צה"ל מן המלחמה לא תאמו את גישתם של אותם פרשנים אלא איששו את התפיסה הקיימת. ההבנה בדבר תקפות תורת הלחימה התבטאה בשימור המבנה העקרוני של העוצבות המשוריינות ואף בהגברת שיעור הטנקים בהן. במקום אוגדות שכוללות שבעה גדודי טנקים, שני גדודי חרמ"ש וגדוד סיור משוריין, נבנו אוגדות המבוססות על תשעה גדודי טנקים, ללא גדודי חרמ"ש וללא סיור משוריין. מבנה זה נותר ללא שינוי עקרוני בעשורים הבאים.

נוסף על הגדלת מערך הטנקים, חיזק צה"ל גם את המערך הארטילרי, בעיקר על ידי הצטיידות בתומ"תים ובמרגמות מתנייעות; מיכן את רוב מערך החי"ר על ידי הצטיידות בנגמ"שים ושדרוג הזחל"מים לזחל"דים בעלי מנוע דיזל; הצטייד באמצעי נ"ט, בהם כ-1,500 משגרי טילים מונחים; הצטייד באמצעי ראיית לילה ובאמצעי מיגון אישיים מודרניים; כמו כן חיזק את מערך ההנדסה הקרבית ובתוכו את יכולות הצליחה והבקעת המכשולים.

למעלה: אימון ירי טילי קרקע-קרקע מסוג לאנס, שהיה בשימוש לוחמי גדוד התותחנים 9275, אפריל 1976
מימין: השקת ספינת הטילים 'ניצחון' בנמל חיפה, 10 ביולי 1978

לבד מחיזוק העוצבות המתמרנות, מייד לאחר המלחמה השקיע צה"ל בהקמת קווי ביצורים לאורך קווי המגע בסיני, ברמת הגולן ובהמשך גם לאורך הגבול עם ירדן. כדי להגדיל את הסד"כ היה צורך בהורדת סף הגיוס, וצבא"ל נקלטו אוכלוסיות שבעבר היו פטורות מגיוס. בנוסף, גדל משקלן של הנשים ששירתו בתפקידים נוספים, בעיקר בתחום ההדרכה, ובכך התפנו הגברים לתפקידי לחימה.

הגידול לא היה רק כמותי אלא גם איכותי. יצאו משימוש אמצעי לחימה ישנים כמו טנקי שרמן ומטוסי סער ומיראז', ונכנסו לשימוש מטוסי קרב חדישים, בהם מטוסי אף-15 ואף-16, שהעבירו את חיל האוויר לעידן חדש של עליונות בולטת על פני המטוסים הסובייטיים. כמעט כל הטנקים הקיימים שודרגו לסטנדרט אחיד (תותח 105 מ"מ, מנוע דיזל, מערכות בק"ש וראיית לילה, מיגון ריאקטיבי ואמל"ח נוסף). נכנסו לשימוש טנקים חדשים ובהם טנקי אם-60 שנרכשו מארה"ב, טנקי שלל וגם טנקי מרכבה שפותחו ויוצרו בישראל. באותה תקופה השיגה ישראל עצמאות בייצור פלטפורמות לחימה מרכזיות נוספות בדמות מטוסי קרב מסוג כפיר וספינות טילים מסוג סער 4 ו-4.5. נוסף על ההצטיידות בפלטפורמות, פותחו ויוצרו בארץ תת-מערכות מתקדמות ובהן מערכות פיקוד ושליטה לחיל האוויר, מחשב ארטילרי, טילים מונחים ממגוון סוגים ותחמושת מתקדמת לטנקים ולארטילריה.

הגידול העצום בסד"כ, בגישת ה"עוד מאותו דבר", בלא שחל שינוי מהותי בארגון ובתורת הלחימה, מוצג לעיתים כאובדן עשתונות, שהוביל ל"עשור אבוד" בכלכלה הישראלית. למעשה, הגידול בסד"כ נדרש לנוכח התעצמות האוימים ולנוכח הבחירה המודעת להצטייד באמצעים הדומים לקיימים נבע מהכרה מפוכחת של לקחי המלחמה, שאישו החלטות קודמות להמשיך להשקיע במטוסי קרב ובטנקים מתוך הבנה שיידרשו עוד עשורים עד לפיתוח אמצעים חלופיים.

הסכת חיילי נח"ל לשריון - צוות טנק ומדריך (גנ"ר) על גבי טנק שלל מסוג טירן 5 (טי-55), יולי 1974

צמד טנקי מרכבה סימן 1 יורים - תצוגת אש במסגרת טקס הכנסת טנקי המרכבה הראשונים לשימוש צה"ל בחטיבה 29, 7 באוקטובר 1979

למעלה: מדרכת תותחנים מסייעת בהכשרת לוחמים בבסיס ההדרכה של חיל התותחנים (מחנה שבטה), אוקטובר 1977
למעלה במרכז: שירת ג'יפים נושאי טילי נ"ט טאו
בראש העמוד: מגח 6 עם שכבת מיגון ריאקטיבי מסוג 'בלטנים'
מימין: מטוס הבז (מקדונל דאגלס אף-15) הראשון מגיע בטיסה ישירה מארה"ב, 1976

מפקדי מלחמת יום הכיפורים

פיקוד בכיר, מטה ומפקדי השדה

רשימה זו היא מצרף של מקורות המידע שהיו זמינים למחלקה להיסטוריה. בבסיסה מוזכרים שמות מפקדי השדה ברמת מג"ד ומעלה ומקביליהם ביחידות הסייע, חילות הים והאוויר במהלך 19 ימי המלחמה הראשונים (עד הפסקת האש). להם נוספו שמות מפקדי יחידות עורפיות, סגלי המפקדות האוגדתיות והפיקודיות ושמות קצינים בכירים במטה הכללי. הרשימה כוללת גם כוחות מאולתרים - גדודיים, חטיבתיים ואוגדתיים.*

המטה הכללי והפיקוד הבכיר בצה"ל		
הרמטכ"ל	רא"ל דוד אלעזר ('דדו')	
סגן הרמטכ"ל וראש האג"ם	אלוף ישראל טל ('טליק')	
המטכ"ל - הפיקוד הבכיר	עוזרי הרמטכ"ל במלחמה	אלוף רחבעם זאבי ('גנדי'), אלוף אהרן יריב ('אהרלה'), אלוף עזר ויצמן
	עוזר סגן הרמטכ"ל במלחמה	אלוף עמוס חורב
	עוזר ראש האג"ם	תא"ל אריה לוי
אגף המטה	עוזר ראש האג"ם לתכנון	תא"ל אברהם ('אברהם') טמיר (בפועל נלווה למפקד אוגדה 143)
	ראש אג"ם מבצעים	תא"ל יעקב שטרן
	ראש אג"ם תוא"ר (תכנון וארגון)	תא"ל דוד ('ג'וקי') הגואל (גווילי)
	ראש אג"ם מה"ד (מחלקת ההדרכה)	אלוף מנחם ('מנדי') מרון (בפועל מפקד אוגדה 440, ונלווה לפיקוד הדרום), אלוף מאיר זורע
אגף המודיעין	ראש אגף המודיעין	אלוף אליהו (אלי) זעירא
	עוזר ראש האמ"ן למחקר	תא"ל אריה שלו
	עוזר הרמ"ח להערכה	אל"ם גדעון גרא
	עוזר הרמ"ח למבצעים	אל"ם אהרון לברן (לובלינר)
	צוות המחקר הבסיסי	אל"ם שלמה מרום (מרושי), סא"ל עמוס גלבוץ
	רמ"ח האיסוף	אל"ם מנחם דיגלי (דרפקין)
	רמ"ח הארגון וההדרכה (אוה"ד)	אל"ם אריה מזרחי
	רמ"ח ביטחון שדה	אל"ם אברהם אלזון
	מפקד יחידה 848	אל"ם יואל בן-פורת
	מפקד יחידה 154	אל"ם ינאי זקס
	מפקד יחידה 432	אל"ם יוסי לנגוצקי
	מפקד סירת מטכ"ל	סא"ל גיורא זורע
	דובר צה"ל	אל"ם פנחס (פינייה) להב
מתאם-על של מערך הדוברות וההסברה	אלוף (מיל') שלמה גזית	
אגף האפסנאות	ראש אג"א	אלוף נחמיה קין
	ראש אכ"א	אלוף הרצל שפיר
אגף כוח האדם	יועץ לראש אכ"א בנושא השבויים והנעדרים	אלוף (מיל') שמואל אייל

דין בחמ"ל פיקוד הדרום באום חשיבה ('דבלה'), יושבים - מימין לשמאל: סגן אלוף פיקוד הדרום, אל"ם אורי בן ארי; שר הביטחון, משה דיין; אלוף פיקוד הדרום, שמואל גונן (גורודיש); אלוף רחבעם זאבי, 8 באוקטובר 1973

* המערכת השתדלה לדייק ברשימת השמות והתפקידים. אם ימצאו טעויות או ייתגלה צורך בהשלמת שמות של בעלי תפקידים ושל יחידות, תעשה כמיטב יכולתה לתקנם.

אלוף ישעיהו ('שייקה') גביש (9 באוקטובר ואילך)	המפקד	פיקוד מרש"ל	
סרן יוסי בראל	קצין המודיעין		
אל"ם ישראל בן-אמייתי	קצין התותחנים		
סא"ל יצחק עשת	קצין אפסנאות		
אל"ם אריה איילון (וינברג) (16 באוקטובר ואילך)	כוח איילון		
אל"ם יעקב ('יאק') נבו (מילנר)	מפקד כוחות האוויר	פיקוד המרכז	
אלוף יונה אפרת	המפקד		
תא"ל משה לוי	ראש המטה		
סא"ל מתן וילנאי	קצין האג"ם		
סא"ל חנן חרנ"ם	קצין המודיעין		
סא"ל מיכאל כרמלי ('מונדי')	מפקד התותחנים הפיקודי (מת"פ)		
אל"ם משה יוסף	מפקד כוח משה		
אל"ם יהודה מיטל	מפקד מחוז הנגב		
אל"ם אורי בידץ	מפקד מחוז אילת		
סא"ל אברהם גת (גוטמן)	קצין החימוש		
סא"ל ד"ר שאלתיאל קבילי	קצין הרפואה		
סא"ל אברהם בן-עמי	קצין ההספקה		
אלוף יצחק ('חקה') חופי (פובירז'סקי)	המפקד		פיקוד הצפון
תא"ל יקותיאל ('קותי') אדם	סגן המפקד		
תא"ל אורי בר-און	ראש המטה		
תא"ל יששכר ('ישכה') שדמי	עוזר אלוף הפיקוד		
האלוף מרדכי ('מוטי') הוד (פיין)	יועץ האוויר לאלוף		
סא"ל אורי שמחוני	קצין האג"ם		
רס"ן אהרון ורדי	קמב"ץ הפיקוד		
רס"ן מרדכי שחר (שוורץ)	עוזר קמב"ץ הפיקוד		
סא"ל חגי מן	קצין המודיעין		
סא"ל אברהם בר-דוד	מפקד התותחנים הפיקודי		
סא"ל מנחם עינן	עוזר קצין האג"ם הפיקודי		
סא"ל משה פלד	קצין ההנדסה		
סא"ל נתן שפאק	קצין השלישות		
סא"ל צבי הרמן ('הרשקו')	מפקד המשטרה הצבאית		
סא"ל ישעיהו חלפון	קצין החימוש		
סא"ל ד"ר גבריאל דינרי	קצין הרפואה		
סא"ל אהרון שמואלי	קצין ההספקה		
סא"ל חיים לבב	קצין האפסנאות		
סא"ל יהודה בורובסקי	מפקד חבורת התחזוקה הפיקודית		
סא"ל גדי בתר	מפקד יחידת החימוש הפיקודית		
סא"ל נילי אלדר	קצינת הח"ן הפיקודית		

מפקדת גייסות השריון	אלוף אברהם אדן ('ברן')	מפקדי החילות ובעלי תפקידים בכירים
קצין השריון הראשי	תא"ל מרדכי צפורי	
קצין התותחנים הראשי	תא"ל נתן ('נתי') שרוני	
קצין ההנדסה הראשי	תא"ל יצחק בן-דב	
קצין הרפואה הראשי	תא"ל ד"ר משה קורדובה	
קצין החימוש הראשי	תא"ל ד"ר אלעזר ברק	
קצין הח"יר והצנחנים הראשי	תא"ל עמנואל שקד ('מנו')	
קצין ההספקה הראשי	תא"ל יוחנן גור	
קצין החינוך הראשי	תא"ל שאול גבעולי	
קצין הקשר והאלקטרוניקה הראשי	תא"ל שלמה ענבר	
קצין המשטרה הצבאית הראשי	תא"ל ורדי זלמן	
ראש הג"א (הגנה אזרחית)	תא"ל אורי רום (רוזנבלום)	
הרב הראשי לצה"ל	תא"ל מרדכי פירון	
קצינת הח"ן הראשית	אל"ם רות מושכל	
קמ"ט המטכ"ל לקישור עם האו"ם	אל"ם גדעון מחניימי	
המזכיר הצבאי לראש הממשלה	תא"ל ליאור ישראל	
המזכיר הצבאי לשר הביטחון	תא"ל רביב (רתח) יהושע ('שייע')	
הפרקליט הצבאי הראשי	אל"ם ענבר צבי	
נספח צה"ל בארצות הברית	אלוף מרדכי ('מוטה') גור	

מפקדות הפיקודים		
נציג הרמטכ"ל בפיקוד ומפקד חזית הדרום	רא"ל חיים בר-לב	פיקוד הדרום
המפקד (אלוף הפיקוד)	אלוף שמואל גונן	
סגן המפקד	תא"ל אורי בן-ארי (בגר)	
ראש המטה	תא"ל ששון יצחקי (6-13 באוקטובר), תא"ל אשר לוי	
מפקד רצועת עזה וצפון סיני	תא"ל אברהם אורלי (ארליך)	
קצין האג"ם	סא"ל שי תמרי, סא"ל דן נעמן, סא"ל אביגדור גבעון	
קצין המודיעין	סא"ל גדליה דוד	
קצין התותחנים	אל"ם אלי דורון	
קצין ההנדסה	סא"ל אהרון טנא ('ג'וני'), (6-18 באוקטובר) סא"ל עובדיה ביטון (ממלא מקום), (18 באוקטובר עד 4 בנובמבר 1973)	
המפקד על מערך האחזקה בחירום	אל"ם אליהו ברק (בליטי)	
קצין החימוש	סא"ל פסח ליבנת (וייס)	
קצין הרפואה	סא"ל ד"ר ערן דולב	
קצין ההספקה	סא"ל ראובן חסל	
קצין אפסנאות	סא"ל דוד שילה	

אלוף אברהם ('ברן) אדן	המפקד	אוגדה 162	
תא"ל דב ('דוביק') תמרי	סגן המפקד		
תא"ל אשר לוי (6-10 באוקטובר), אל"ם עמי רדיאן	ראש המטה		
סא"ל גלעד אבירם	קצין האג"ם		
סא"ל יורם כרמלי	קצין המודיעין		
סא"ל אברהם לביא	קצין הקשר		
סא"ל חנוך מילוא	קצין השלישות		
סא"ל מאיר רוני	קצין האפסנאות		
סא"ל יורם לונדון	קצין החימוש		
סא"ל שמואל פלדברג	קצין ההספקה		
סא"ל מרדכי הוד	קצין ההנדסה		
אלוף דן לנר	המפקד		אוגדה 210
תא"ל משה ברכוכבא ('בריל')	סגן מפקד האוגדה		
אל"ם גרשון פלד	ראש המטה		
סא"ל יעקב שפיגלר	קצין האג"ם		
סא"ל יהושע ('שייע') בר-מסדה	קצין המודיעין		
סא"ל חגי גרוס	קצין הקשר		
סא"ל אלכסנדר קירל	קצין האפסנאות		
רס"ן יצחק בן-גיגי	קצין החימוש		
רס"ן אבנר זיידמן	קצין ההספקה		
סא"ל זאב יצחקי	קצין ההנדסה		
סא"ל אליעזר דגן	קצין השלישות		
אלוף אברהם (אלברט) מנדלר (6-13 באוקטובר), אלוף קלמן מגן	המפקד	אוגדה 252	
תא"ל ברוך ('פינקו') הראל (6-18 באוקטובר)	סגן מפקד האוגדה		
אל"ם ישראל גרנית (7-23 באוקטובר)	ראש המטה		
סא"ל גדעון אבידור	קצין האג"ם		
סא"ל ורד יען	קצין הקשר		
רס"ן ד"ר מנחם לילינג	קצין הרפואה		
סא"ל יוסף תמיר (טיאר)	קצין המודיעין		
סא"ל חגי זהר	קצין האפסנאות		
רס"ן אריאל בן-ארי (אטינגר)	קצין השלישות		
סא"ל יעקב רובין	קצין ההספקה		
אל"ם פול קידר	קצין סיוע האוויר		
סא"ל יצחק שרון	קצין החימוש		
סא"ל יגאל וולק	קצין ההנדסה		

מפקדות אוגדתיות		
המפקד	תא"ל רפאל ('רפול') איתן	אוגדה 36
סגן המפקד	תא"ל מנחם ('מן') אבירם (אברמוביץ)	
ראש המטה	אל"ם הרץ יזרעאלי	
קצין האג"ם	סא"ל יהודה מימון	
קצין המודיעין	סא"ל דני אגמון	
קצין הקשר	אל"ם אליעזר ('מונטי') הררי	
קצין האפסנאות	סא"ל רמי דותן	
קצין החימוש	רס"ן מרדכי גורן	
קצין ההספקה	רס"ן מיכה קריינר	
קצין ההנדסה	סא"ל רפי מר	
קצין השלישות	סא"ל יעקב אבידור, סא"ל בני דקל	
קצין הרפואה	סא"ל ד"ר דן מיכאלי	
יועץ האוויר	סא"ל זאב לירון	
עוזר הקמ"ן	רס"ן אלקנה הר-נוף	
המפקד	אלוף אריאל ('אריק') שרון	אוגדה 143
סגן המפקד	אל"ם יעקב ('ג'קי') אבן	
ראש המטה	אל"ם גדעון אלשור (אלטשולר)	
קצין האג"ם	סא"ל אהרון טל	
קצין המודיעין	אל"ם יהושע שגיא	
קצין הקשר	סא"ל הלל כרמי	
קצין האפסנאות	סא"ל ציון מסורי	
קצין החימוש	רס"ן דן יוסף	
קצין ההספקה	רס"ן אברהם (אלברט) גור	
קצין ההנדסה	סא"ל ברוך דה-ליאון (6-18 באוקטובר)	
קצין השלישות	סא"ל יצחק שקד	
קצין הרפואה	סא"ל ד"ר יעקב אדלר	
המפקד	תא"ל משה ('מוסה') פלד	
סגן המפקד	אל"ם אברהם רותם	
ראש המטה	אל"ם אריה שחר	
קצין האג"ם	סא"ל משה ורבין	
קצין המודיעין	סא"ל מרדכי כ"ץ	
קצין האפסנאות	סא"ל מאיר צוקר	
קצין החימוש	רס"ן שלום חגי	
קצין ההספקה	רס"ן שמעון בראון	
קצין ההנדסה	רס"ן שמעון בן-אריה	
קצין השלישות	סא"ל אלברט שאולוב	
קצין הרפואה	סא"ל ד"ר משה אגמון	

המפקד	אל"ם אמנון רשף	חטיבת שריון 14 (סדיר, מגח 3)	
סגן המפקד	סא"ל איתן אריאלי		
גדוד 9	סא"ל יוסטוב תמיר		
גדוד 184	רס"ן שאול שלו (6-9 באוקטובר), רס"ן בן-ציון טרן (9-10 באוקטובר), סא"ל אברהם אלמוג		
גדוד 79	סא"ל שלמה (מוני) ניצני (6-7 באוקטובר), סא"ל עמרם מצנע (9-15 באוקטובר), רס"ן נתן בן-ארי (15-22 באוקטובר)	חטיבת שריון 164 (מילואים, שוט קל)	
המפקד	אל"ם אברהם ברעם (6-18 באוקטובר), תא"ל ברוך הראל ('פינקו')		
סגן המפקד	סא"ל יעקב ('זיסו') זיו (6-13 באוקטובר), סא"ל אמנון אשכול		
גדוד 104	סא"ל אמנון אשכול (6-13 באוקטובר)		
גדוד 106	סא"ל משה גל (6-9 באוקטובר), רס"ן חיים זיו (9-23 באוקטובר)		
גדוד 183	רס"ן חגי כהן		
המפקד	אל"ם רן שריג (6-7, 10 באוקטובר ואילך), סא"ל גדעון צימבל (7-8 באוקטובר), רס"ן גיורא בירמן (8-10 באוקטובר)		חטיבת שריון 179 (מילואים, שוט קל)
סגן המפקד	סא"ל גדעון צימבל (6-8 באוקטובר), סא"ל עמרם לזר		
גדוד 96	סא"ל ישראל לוי (6-8 באוקטובר), רס"ן גיורא בירמן (8-11 באוקטובר), רס"ן ישראל אריאלי		
גדוד 226	סא"ל עוזי מור (6-7 באוקטובר)		
גדוד 278	רס"ן יוסי עמיר	חטיבת שריון 188 (שוט קל)	
המפקד	אל"ם יצחק בן-שוהם (6-7 באוקטובר), אל"ם דן ורדי (16 באוקטובר ואילך)		
סגן המפקד	סא"ל דוד ישראל (6-7 באוקטובר), סא"ל שמחה אפלבוים (16 באוקטובר ואילך)		
גדוד 39 (מילואים)	סא"ל יואב וספי (6-16 באוקטובר), רס"ן חיים פורת		
גדוד 53 (סדיר)	רס"ן עודד ארז		
המפקד	אל"ם צבי רם ('רמי')	חטיבת שריון 204 (מילואים)	
סגן המפקד	סא"ל רון דוד		
גדוד 19 (מגח 3)	סא"ל חיים עדיני (6-8 באוקטובר), סרן יעקב זעירא		
גדוד 86 (חרמ"ש)	סא"ל נחום ברוכי		
גדוד 141 (חרמ"ש)	סא"ל חיים רוזנבליט		

המפקד	תא"ל קלמן מגן (6-13 באוקטובר), תא"ל ששון יצחקי	כוח נמר (אוגדת קלמן-ששון)	
סגן המפקד וראש המטה	אל"ם שמואל אלבק, אל"ם פנחס (אלוש) נוי		
קצין הקשר	סא"ל רמי עברון		
מפקד הסיוע הארטילרי	סא"ל מאיר שמואל		
קצין האג"ם	רס"ן חגי גולן		
קצין ההנדסה	רס"ן בן-ציון מזרחי		
היועץ האווירי	סא"ל יוסף אברבון		
קצין ההספקה	סרן מיכה בראושוטיין		
קצין אפסנאות	סא"ל יורם כהן		
קצין השלישות	בארי שלו		
קצין המודיעין	סרן אריה ('צ'אצ") מורג (מרקוביץ)		
המפקד	אלוף מנחם מרון ('מנדי')		אוגדה 440
קצין המודיעין	סא"ל זלמן ('ז'מקה') גנדלר		
קצין חימוש	סא"ל נחמן ורד		

יחידות חיל השריון		
המפקד	אל"ם יעקב הדר (פֶּפֶר)	חטיבה ממוכנת 4 (מילואים)
סגן המפקד	סא"ל אברהם נרפן (6-8 באוקטובר, 21 באוקטובר ואילך), סא"ל שלום סלע (8-21 באוקטובר)	
גדוד 42 (חרמ"ש)	סא"ל גד גיל	
גדוד 95 (שרמן)	סא"ל יעקב נויפלד (6-12 באוקטובר), רס"ן משה הדרי	
גדוד 127 (חרמ"ש)	סא"ל מרדכי אילת	חטיבת שריון 7 (סדיר, שוט קל)
המפקד	אל"ם אביגדור ('ינוש') בן-גל	
סגן המפקד	סא"ל יעקב חזקיה	
גדוד 75 (חרמ"ש)	סא"ל יוסף ('יוס') אלדר (6-15 באוקטובר), רס"ן יוסף ('יוסי') מלמד	
גדוד 77	סא"ל אביגדור קהלני	
גדוד 82	סא"ל חיים ברק	חטיבה ממוכנת 9 (מילואים)
המפקד	אל"ם מרדכי ('מוטק'ה') בן-פורת	
סגן המפקד	סא"ל צפר זמיר	
גדוד 11 (חרמ"ש)	רס"ן דב אלפנבוים	
גדוד 91 (חרמ"ש)	סא"ל משה אגוזי (6-19 באוקטובר), רס"ן מאיר ברנד	
גדוד טנקים 377 (שרמן)	סא"ל בן-ציון פדן	חטיבה ממוכנת 11 (מילואים)
המפקד	אל"ם אהרון פלד ('פֶּדְלָה')	
סגן המפקד	סא"ל מרדכי להב	
גדוד 4 (כוח וילנר, שרמן ושוט)	סא"ל זאב וילנר	
גדוד 54 (חרמ"ש)	סא"ל גדליה גל	
גדוד 128 (חרמ"ש)	סא"ל זאב ליטמן	
גדוד 226 (שרמן)	סרן איתן ברמן (6-9 באוקטובר), סא"ל יוסף רביב	

אל"ם גבריאל עמיר	המפקד	חטיבת שריון 460 (סדיר)
סא"ל ששון שילה (6-11 באוקטובר), סא"ל אוריאל רוזן	סגן המפקד	
סא"ל משולם רטס (6-9 באוקטובר)	גדוד 71 (שוט קל)	
סא"ל אהוד ברק	גדוד 100 (מגח 3)	
סא"ל עמרם מצנע (6-7 באוקטובר), רס"ן נתן בן-ארי (6-7 באוקטובר), סא"ל יעקב לפידות (7 באוקטובר ואילך)	גדוד 196 (מגח)	חטיבת שריון 500 (סדיר, שוט קל)
סא"ל אמיר יפה	גדוד 198 (שוט קל ומגח 3)	
אל"ם אריה קרן	המפקד	
סא"ל יצחק כרמלי ('גלאץ') (6-24 באוקטובר)	סגן המפקד	
סא"ל דן ספיר (6-8 באוקטובר), רס"ן אריה ארצי (8-21 באוקטובר), סא"ל יצחק רבין	גדוד 429	חטיבת שריון 600 (מילואים, מגח 6)
סא"ל אלישיב שמשי	גדוד 430	
סא"ל נחום זקן	גדוד 433	
אל"ם טוביה רביב	המפקד	
סא"ל יהודה בכר	סגן המפקד	חטיבת שריון 600 (מילואים, מגח 6)
רס"ן עובד מעוז (6-15 באוקטובר), סרן ישעיהו בייטל (15 באוקטובר)	גדוד 407	
רס"ן עוזי בן-יצחק	גדוד 409	
סא"ל אמנון מרתון (6-9 באוקטובר), סא"ל יהודה בכר (9 באוקטובר), רס"ן חיים אלקן (9-10 באוקטובר), רס"ן יהודה גלר	גדוד 410	
אל"ם גדעון ('גיד') גורדון	המפקד	חטיבה ממוכנת 670 (מילואים)
סא"ל יגאל ראובני	סגן המפקד	
סא"ל דב קלי	גדוד 58 (חרמ"ש)	
סא"ל אורי עצמון	גדוד 83 (חרמ"ש)	
סא"ל טוביה לשם	גדוד 268 (שרמן)	חטיבת שריון 401 (סדיר, מגח 3)
אל"ם אורי אור	המפקד	
סא"ל לוי מן	סגן המפקד	
רס"ן משה הראל (6-9, 11 באוקטובר), סרן יעקב צ'סנר (9-11 באוקטובר), רס"ן חיים דגון (22 באוקטובר ואילך)	גדוד 57	
רס"ן רן גוטפריד (6-7 באוקטובר), רס"ן חיים דגון (7-22 באוקטובר), רס"ן שלמה טגנר	גדוד 93	חטיבת שריון 679 (מילואים, שוט מטאור)
רס"ן רפאל שפר (6-7 באוקטובר), רס"ן אמנון רימון (7-8 באוקטובר), רס"ן ששון קרן (10-12 באוקטובר), סרן יהודה וגמן	גדוד 289	
רס"ן נתנאל הורוביץ (8-12 באוקטובר), רס"ן עמרי נדב	גדוד 579	
כוח קרול - כוח נתי (שוט קל)		

אל"ם יוסי פלד	המפקד	חטיבת שריון 205 (מילואים, שוט מטאור)
סא"ל שמחה אפלבוים, סא"ל יגאל בן-דוד	סגן המפקד	
סא"ל משה מלר (6-21 באוקטובר), רס"ן שמעון גולן	גדוד 61	
סא"ל גיא יעקובסון	גדוד 94	
סא"ל טוביה תורן (6-16 באוקטובר), רס"ן דוד כספי	גדוד 125	חטיבת שריון 217 (מילואים, שוט קל)
אל"ם נתן ('נתקה') ניר	המפקד	
סא"ל גיורא חזון ('חייקה')	סגן המפקד	
סא"ל אסף יגורי (6-8 באוקטובר), רס"ן שמואל הרמתי (8-11 באוקטובר), רס"ן אבי שריד (11 באוקטובר), סא"ל זאב רם	גדוד 113	
סא"ל גיורא קופל (6-19 באוקטובר), רס"ן מיכאל קוגל	גדוד 126	חטיבת שריון 274 (מילואים)
סא"ל נתן פירעם (6-21 באוקטובר), סא"ל גיא כוכב	גדוד 142	
אל"ם יואל גונן	המפקד	
סא"ל עקיבא כרמי	סגן המפקד	
סא"ל יצחק פורם (6-14 באוקטובר), סרן אמיתי שר	גדוד 25 (טירן 5/4)	חטיבת שריון 401 (סדיר, מגח 3)
סא"ל אברהם מדליה	גדוד 225 (טירן 5/4)	
סא"ל אורי ברז (6-14 באוקטובר), רס"ן שלמה פלד	גדוד 227 (טירן 5/4)	
שלמה (שכטר) שריג	גדוד 228 (טירן 5/4)	
סא"ל יוסף ('יוסלה') יודוביץ'	גדוד 88 דב-לבן (רק"ם אמפיבי)	חטיבת שריון 421 (מילואים, מגח 3)
אל"ם דן שומרון	המפקד	
סא"ל אריה שלום	סגן המפקד	
סא"ל דוד שובל (6-19 באוקטובר), רס"ן רן מסד	גדוד 46	
סא"ל עמנואל סקל	גדוד 52	חטיבת שריון 421 (מילואים, מגח 3)
סא"ל עוזי לנצנר (לב-צור)	גדוד 195	
אל"ם חיים ארז	המפקד	
סא"ל ישראל סער ('פוטש')	סגן המפקד	
סא"ל שמעון בן-ששון (6-16 באוקטובר)	גדוד 257	חטיבת שריון 421 (מילואים, מגח 3)
רס"ן גיורא לב	גדוד 264	
סא"ל עמי מורג	גדוד 599	

אל"ם חיים נדל	המפקד	חטיבת הצנחנים 317 (מילואים)
סא"ל מרה אלעמי	סגן המפקד	
סא"ל אפרים ברנד	גדוד 469	
סא"ל חזי שלח	גדוד 471	
סא"ל אלישע שלם	גדוד 567	
רס"ן נתן שונרי	גדוד סיור ג'ט 582 ('כוח שונרי')	
רס"ן יוסף כהן	גדוד מרגמות כבודות כבודות 425 (120 מ"מ)	
אל"ם שמואל פרסבורגר	המפקד	חטיבת רגלים 9100
אל"ם זאב עופר	המפקד	חטיבת מחוז 16 (חטיבת ירושלים)
סא"ל נחמיה שקד	סגן המפקד	
סא"ל שי רז	גדוד 62	
סא"ל אמיר ראובני	גדוד 68	
סא"ל גדעון מסד	גדוד 161	
סא"ל יעקב שריג	גדוד 163	
אל"ם עמוס מדרוני	המפקד	
שמעון כהנר ('קצה')	גדוד 48	חטמ"ר 63 (הבקעה)
אל"ם טוביה ('טיבי') שפירא	המפקד	חטמ"ר 72
סא"ל ישראל אפעל	גדוד 76 (מרש"ל)	
אל"ם אורי ביידיץ	המפקד	חטמ"ר 99 (אילת)
אל"ם פנחס נוי (אלוש)	המפקד	חטמ"ר 275 (צפון סיני, בלוזה)
אל"ם יחזקאל רביד	המפקד	חטמ"ר 612 (העמקים)
אל"ם צבי בר	המפקד	חטמ"ר 820 (רמת הגולן)
סא"ל פנחס קופרמן	סגן המפקד	
סא"ל עזרא אוריון	גדוד 32	
סא"ל חיים כץ	גדוד 33	
רס"ן שלמה אריאלי	גדוד 34	
סא"ל רן בר-גיורא	גדוד 92	
סא"ל אריק נחמקין	גדוד 920	
אל"ם צורי שגיא	המפקד	מחוז מירון
אל"ם אשר דר	המפקד	נח"ל
סא"ל מיכאל גרינברג	גדוד נח"ל 904	
סא"ל רענן שריר	גדוד נח"ל 906	
סא"ל נפתלי שגיא ('נפתול')	גדוד נח"ל 908	
סא"ל משה ספקטור	גדוד נח"ל 424 (שקד)	
רס"ן יאיר קליין, סא"ל חיים אורון ('איוון')	המפקד	יחידת סיור פיקוד המרכז 484 (חרוב)
סא"ל אבי תלם	המפקד	יחידת סיור פיקוד הצפון 483 (אגוז)
סא"ל עמוס גלבוע	המפקד	יחידת המיעוטים

אל"ם אריה דיין ('בירו')	המפקד	חטיבה ממוכנת 875 (מילואים)
(18-6 באוקטובר), אל"ם אברהם ברעם	סגן המפקד	
סא"ל נחמיה דגן	גדוד 89 (חרמ"ש)	
סא"ל יצחק שושני	גדוד 121 (חרמ"ש)	
סא"ל משה בנקובר	גדוד 129 (שרמן)	
סא"ל בן-ציון כרמלי (8-6 באוקטובר), סא"ל יואב ברום (8-16 באוקטובר)	המפקד	גדס"ר 87 (מגח 6, אוגדה 143)
סא"ל חנני תבור	המפקד	גדס"ר 134 (אוגדה 36, שוט)
מנשה ענבר (8-6 באוקטובר), סרן מרק ימס (8-18 באוקטובר), סרן דודו הלוי	המפקד	גדס"ר 189 - כוח גנן (אוגדה 252, פלוגת סיור)
סא"ל גדעון מדנס	המפקד	גדס"ר 279 (אוגדה 162, מגח 6 ושוט)
סא"ל צביקה דהב	המפקד	גדס"ר 288 (אוגדה 146, שוט)
רס"ן ראובן בן-אלון (6-12 באוקטובר), רס"ן עזרא רון	המפקד	גדוד שריון פיקוד (גש"פ) צפון 181 (שרמן)
סא"ל יוסף ('יוסוף') בן-מימון	המפקד	גש"פ מרכז 182 (שרמן)

יחידות רגלים וחטיבות מרחביות		
אל"ם אמיר דרורי (6-22 באוקטובר), סא"ל אורי שמחוני	המפקד	חטיבת חי"ר 1 (גולני, סדיר)
סא"ל רם אליעזר	סגן המפקד	
סא"ל יעקב שחר (6-8 באוקטובר), רס"ן ארווין לביא	גדוד 12	
סא"ל זאב (אונגר) אורן	גדוד 13	
רס"ן דובי דרור (6-8 באוקטובר), סא"ל דוד כץ	גדוד 17 (מ"כים)	
סא"ל יהודה פלד	גדוד 51	חטיבת חי"ר 5
אל"ם יהודה גולן	המפקד	
אל"ם עוזי יאירי	המפקד	חטיבת הצנחנים 35 (סדיר)
סא"ל אמנון (ליפקין) שחק, סא"ל עמוס ירון (סמח"ט ב')	סגן המפקד	
סא"ל יורם יאיר ('ייה')	גדוד 50	
סא"ל דורון רובין	גדוד 202	
סא"ל יצחק מרדכי	גדוד 890	
סא"ל יעקב צור	גדוד מרגמות כבודות 332 (120 מ"מ)	
אל"ם דני מט	המפקד	
סא"ל יהודה בר ('י"ב'), סא"ל אריק אכמון (סמח"ט ב')	סמח"ט	חטיבת הצנחנים 247 (מילואים)
סא"ל צביקי נור	גדוד 416	
סא"ל יוסי יפה	גדוד 564	
סא"ל דן זיו	גדוד 565	
סא"ל אורי וגמן	גדוד מרגמות כבודות 343 (120 מ"מ)	

יחידות חיל התותחנים (הרשימה מסודרת על פי שייכות אורגנית, ולא בהתאם לכפיפות בזמן המלחמה)		
המפקד	אל"ם ארז יעקב	אגד ארטילרי 209 (אוגדה 252)
סגן המפקד	סא"ל גוטליב אלכסנדר	
גדוד 285 (מכמ"ת 120 מ"מ)	רס"ן ישראל גורי	
גדוד 402 (נברון עיון מוסא, 155 מ"מ)	סא"ל אברהם גרובר	
גדוד 403 (רועם, 155 מ"מ)	סא"ל רמי זיו	
גדוד 404 (נברון בודפסט, 155 מ"מ)	סא"ל שמואל מאיר	
גדוד 485 (מכמ"ת 160 מ"מ)	סא"ל משה קרופ	
המפקד	אל"ם בני ארד	אגד ארטילרי 212 (אוגדה 36)
סגן המפקד	סא"ל משה נתנזון	
גדוד 313 (מכמ"ת 160 מ"מ)	סא"ל קובה ריפתין	
גדוד 328 (אם-50, 155 מ"מ)	הלל פסח	
גדוד 330 (אם-50, מוסב ל-155 מ"מ נגרר)	רס"ן אשר אלבוים	
גדוד 335 (מכמ"ת 120 מ"מ)	ארנן סגינר	
גדוד 871 (אם-50, 155 מ"מ)	רס"ן אברהם מילוא	
המפקד	אל"ם דני אבידר (פינשטיין)	אגד ארטילרי 213 (אוגדה 146)
סגן המפקד	סא"ל מאיר ויזל	
גדוד 325 (מכמ"ת 160 מ"מ)	סא"ל ישראל שני	
גדוד 352 (מכמ"ת 120 מ"מ)	סא"ל ישראל שמעוני (לליק')	
גדוד 899 (רוכב, 155 מ"מ)	סא"ל יוסף ישעיהו	
המפקד	אל"ם יעקב עקנין	אגד ארטילרי 214 (אוגדה 143)
סגן המפקד	סא"ל ברוך קורות	
גדוד 322 (מכמ"ת 160 מ"מ)	סא"ל דני אילון	
גדוד 342 (מכמ"ת 120 מ"מ)	סא"ל אהוד אברמסון	
גדוד 436 (אם-50, 155 מ"מ)	סא"ל שמעון בן-דוד	
גדוד 834 (אם-50, 155 מ"מ)	רס"ן עודד צ'ופ	
גדוד 872 (אם-50, 155 מ"מ)	סא"ל ראובן (רובי) פופר	
המפקד	אל"ם חיים גרנית	אגד ארטילרי 215 (אוגדה 162)
סגן המפקד	סא"ל יצחק שלו	
גדוד 340 (מכמ"ת 120 מ"מ)	יעקב בז'רנו	
גדוד 341 (רועם אל-155, 33 מ"מ)	רן קידר	
גדוד 435 (אם-50, 155 מ"מ)	אמנון אופק	
גדוד 486 (מכמ"ת 120 מ"מ)	משה רוזן	
גדוד 839 (אם-50, 155 מ"מ)	מיכה וידבסקי	
גדוד 857 (מכמ"ת 160 מ"מ)	שמעון ברנע	
המפקד	אל"ם משה לוי	אגד ארטילרי 282 (אוגדה 210)
סגן המפקד	סא"ל יצחק ניר	
גדוד 527 (מכמ"ת 120 מ"מ)	אהוד בכר	
גדוד 822 (פריסט, 105 מ"מ)	עודד קפלן	
גדוד 826 (אם-50, 155 מ"מ)	אורי אשכולי	
גדוד 827 (פריסט, 105 מ"מ)	פינקלמן (פינקי) צבי	

כוחות משימתיים גדודיים וחיבתיים		
כוח אגמון (חי"ר)	סא"ל יעקב אגמון	
כוח אסף (טנקי טירן וחי"ר)	סא"ל אסף (וילין) חפץ	
כוח בישוף - בה"ד 1	מפקד	אל"ם חיים בנימין
	סגן המפקד	סא"ל יעקב שריד
כוח זמיר (חי"ר, בה"ד 1)	סא"ל יצחק (איציק) זמיר	
כוח חיסדאי (חי"ר, בה"ד 1)	סא"ל יעקב חסדאי	
כוח בן-ארי (אוגדה 252)	סא"ל יצחק בן-ארי	
כוח בן-חנן (אוגדה 36)	סא"ל יוסי בן-חנן	
כוח גדעון (אוגדה 252)	סא"ל אורי ירון	
כוח גרנית (אוגדה 252)	אל"ם ישראל גרנית (6-22 באוקטובר), אלוף מנחם מרון (מנדי')	
כוח דוביק (אוגדה 162)	תא"ל דב ('דוביק') תמרי	
כוח יהודה (חטיבה 875)	רס"ן יהודה דקל	
כוח יריב (חטיבה 179)	סא"ל יריב בן-אהרון	
כוח מבצע 'כותונת' ומבצע 'דווידקה' (צנחנים)	רס"ן שאול מופז	
כוח מבצע 'פונטיאק' (חי"ר ותותחנים)	סא"ל עמוס ירון	
כוח משה (פיקוד המרכז)	אל"ם משה יוסף	
כוח סלט (חטיבה 4)	סא"ל משה אגוזי	
כוח סלע (מפקדת קחצ"ר)	תא"ל עמנואל שקד ('מנו')	
כוח עצלות (חטיבה 274)	סגן יוסי כהן	
כוח פליז (חטיבה 4)	סא"ל דן ורדי	
כוח קסטל (חטיבה 612)	אל"ם יוסף קסטל (החל ב-17 באוקטובר)	
כוח שמוליק (חי"ר)	סא"ל שמואל ארד	

יחידות חיל ההנדסה	
אל"ם מנשה גור	עוזר קהנ"ר לצליחה
סא"ל נסים בן-שושן	גדוד 229 (אוגדה 143)
סא"ל משה הרלינג	גדוד פלסי משמר 261
רס"ן עודד ליבנה	גדוד הנדסה 271 (אוגדה 162)
סא"ל יהודה שראל	גדוד צמ"ה 570 (פיקוד הצפון)
סא"ל טוביה לביא	גדוד צמ"ה 572 (פיקוד המרכז)
סא"ל צביקה גולדמן	גדוד צמ"ה מטכ"לי 573
סא"ל אביגדור אשל	גדוד הנדסה 601 (אוגדה 252)
סא"ל אברהם ורשבסקי	גדוד הנדסה 602 (פיקוד הצפון)
סא"ל איתן ליאור	גדוד הנדסה 603 (פיקוד המרכז)
סא"ל חנוך צחר	גדוד הנדסה 604 (פיקוד הדרום)
סא"ל משה לשם, סרן ישי דותן	גדוד 605 (סירות וגשרים)
סא"ל מיכה מאור	גדוד הנדסת סער 606
סא"ל יעקב שלומיאן, סא"ל אבי זוהר	גדוד 630 (דוברות)
סא"ל יגאל יניב	גדוד 634 (תמסחים)
סא"ל איזי הוד	גדוד 641 (אוגדה 36)
סא"ל אלי ארד	גדוד 751 (בהל"ץ [בית הספר להנדסה צבאית], אוגדה 146)
סא"ל יהודה כהן	גדוד 923 (אוגדה 210)

יחידות התחזוקה, ההספקה, החימוש, הרפואה והקשר	
יחידות חיל הרפואה	
פרופ' עזרא זהר	בית חולים זירתי 249 (רפידים)
ד"ר אשר פורת	גדוד רפואה 281 (אוגדה 146)
סא"ל חכמון שלמה	גדוד רפואה 283 (אוגדה 162)
ד"ר צבי שטראוס	גדוד רפואה 284 (אוגדה 36)
פרופ' רס"ן דוד וייס	בית חולים שדה 294 (פאיד)
סא"ל אברהם תדמור	גדוד רפואה 295 (אוגדה 252)
ד"ר רוני שניזיס	בית החולים 309 (פאיד)
סא"ל ד"ר יחזקאל קישון	גדוד רפואה 504 (אוגדה 143)
ד"ר פסח סגל	גדוד רפואה 510 (אוגדה 210)
סא"ל ד"ר גבריאל דינרי	יחידה 541 (צפת)
ד"ר הספל	יחידה 543 (באר שבע)
יחידות ההספקה והאחזקה	
אל"ם אברהם שני	מרכז הציוד
אל"ם דוד שביט	מרכז ההובלה
סא"ל מקס בן-חיים	מרכז הדלק
סא"ל אהרון מייזליס	מרכז המזון
סא"ל חגי בר-כוכבא	גדוד הספקה 594 (אוגדה 36)
רס"ן שמעון בר-און	גדוד הספקה 595 (אוגדה 146)
סא"ל אברהם גרין	גדוד הספקה 596 (אוגדה 143)
סא"ל עזרא יהודאי	גדוד הספקה 598 (אוגדה 252)

העתודה המטכ"לית	
אוריאל קידר (קולסקי)	גדוד 270 (מטל"ר 240 מ"מ)
משה רינות	גדוד 846 (מ"מ נגרר) (130 מ"מ נגרר)
יהושע ברמן	גדוד 873 (מ"מ נגרר) (130 מ"מ נגרר)
יחידות בפיקוד הדרום	
סא"ל שרגא בן צבי	גדוד 55 (אם-107 רומח, 175 מ"מ ופריסט, 105 מ"מ)
-	גדוד 326 (122 מ"מ)
סא"ל יוסף קימל	גד"ב 329 (אם-107/אם-110, 175 מ"מ/203 מ"מ)
-	גדוד 345 (מכמ"ת 120 מ"מ)
סא"ל אלדו זוהר	גדוד 412 (אם-107, 175 מ"מ)
רס"ן יוסף ציזין	גדוד 487 (מכמ"ת 120 מ"מ)
רס"ן ש. גפן	גדוד 754 (155 מ"מ)
יחידות בפיקוד המרכז	
-	גד"ש 331 (122 מ"מ)
-	גד"ש 327 (122 מ"מ)
-	גדוד 338 (120 מ"מ)
רס"ן אריה שוורץ	גדוד 344 (120 מ"מ)
סא"ל יוסף שושן	גדוד 346 (מכמ"ת 120 מ"מ)
רמי אדר	גדוד 829 (פריסט, 105 מ"מ)
יחידות בפיקוד הצפון	
סא"ל אריה (שוורץ) שחם	גדוד 334 (שתי סוללות מכמ"ת 160 וסוללת תומ"ת 155 מ"מ)
סא"ל אליהו אלראי	גדוד 336 (מרגמות 130 מ"מ נגרר)
ראובן (רובי) פופר	גדוד 337 (תותח 130 מ"מ נגרר)
סא"ל אריה מזרחי	גדוד 405 (רוכב אם-109, 175 מ"מ, תותחי אם-102)
סא"ל אריה זינגר	גד"כ 647 (רומח אם-109, 175 מ"מ)
-	גדוד 833 (120 מ"מ נגרר)
רס"ן דן אלעד	גדוד 870 (155 מ"מ נגרר)
אחר	
סא"ל בן-עמי כהן	כוח בה"ד 9 פיקוד הצפון (אם-155, 50 מ"מ ומכמ"ת 120 מ"מ)
רס"ן יעקב שיש	כוח בה"ד 9 פיקוד הדרום
אלי הורוביץ	כוח אלי (גדוד 340 + גדוד 486 מכמ"ת 120 מ"מ)
סא"ל מנשה לויטן	גדוד איכון ארטילרי

חיל הים			
אלוף בנימין (ביני) תלם	מפקד החיל	מפקדת חיל הים	
תא"ל צבי (הרש'ה) תירוש	רמ"ח ים ורמ"ט החיל		
אל"ם משה טבק	סגן ראש מחלקת ים		
אל"ם אברהם (רמי) לונץ	רמ"ח המודיעין		
אל"ם יצחק קט	רמ"ח כוח האדם		
אל"ם עקיבא פגי	רמ"ח הציוד		
אל"ם ישראל אביר	עוזר רמ"ח הציוד		
אל"ם פנחס פנחסי	מפקד הבה"ד		
אל"ם פיני קפלן	היועץ לתקציבים ולמשק		
אל"ם מיכאל (יומי) ברקאי	מפקד שייטת 3		זירת הים התיכון (זי"ת)
סא"ל מיכה לצרוס (לדור)	מפקד פלגה 31		
סא"ל יעקב ניצן	מפקד פלגה 32		
סא"ל גדעון רז	מפקד פלגה 33		
סא"ל אלי רהב	מפקד פלגה 35		
סא"ל דן רבין	מפקד פלגה 911 (דבורים)		
סא"ל יוחנן פלץ	מפקד פלגה 913 (דבורים)		
סא"ל חיים רז	מפקד פלגה 924 (נחתות)		
אל"ם אורי פז	מפקד בסיס חיפה		
סא"ל איתן ליפשיץ	מפקד בסיס אשדוד		
אל"ם זאב אלמוג	מפקד זי"ס	זירת ים סוף (זי"ס)	
סא"ל שאול זיו	מפקד שייטת 13		
רס"ן גד שפי	סגן מפקד השייטת		
רס"ן דב בר	מפקד יחידה 707		
רס"ן יוסי לוי	פלגה 921 (נחתות)		
רס"ן עמי איילון	פלגה 915 (דבורים)		

מפקד	סא"ל בריגורא דוד	אגד תחזוקה 629 (אוגדה 252)
סגן המפקד	רס"ן שכטר אברהם	
	סא"ל דוד שכנר	אגד תחזוקה 811 (אוגדה 36)
	סא"ל משה צפנר	אגד תחזוקה 812 (אוגדה 143)
	סא"ל חיים טיטלבוים	אגד תחזוקה 813 (אוגדה 210)
	סא"ל מנחם זהבי	אגד תחזוקה 850 (אוגדה 146)
	סא"ל ולטר הנגבי	אגד תחזוקה 851 (אוגדה 162)
יחידות חיל החימוש		
	סא"ל משה סולמון, סא"ל גדי בטר	יחש"ם (יחידת חימוש מרחבית) 651 צפון
	סא"ל עמי פורר	יחש"ם 652 מרכז
	סא"ל אברהם ניניו	יחש"ם 653/674 דרום
	סא"ל יעקב מרדכי (מרקו')	סדנה ג'יסית 650
	סא"ל יעקב סלעי	גש"ח (גדוד שירותי חימוש) 702 (אוגדה 36)
	סא"ל יצחק רווה (מושקו')	גש"ח 784 (אוגדה 252)
	סא"ל שאול סלומון	גש"ח 793 (אוגדה 210)
	סא"ל יעקב אידן (בוצ'ו)	גש"ח 794 (אוגדה 146)
	סא"ל יוסף בר-אור	גש"ח 862 (אוגדה 143)
	סא"ל יעקב מרדכי (מרקו')	גש"ח 867 (אוגדה 162)
	אל"ם אוריאל תמיר	מפקד מש"א 7100
	אל"ם צבי טל	מפקד מש"א 7200
	אל"ם הרי אבירם	מפקד בה"ד 20
	סא"ל יוסף פג	מפקד מרת"ח 6400
יחידות חיל הקשר		
(מפקדי גדודי הקשר האוגדתיים והפיקודיים שימשו כקציני הקשר היחידתיים)		
	אל"ם עקיבא לנדן	מפקד מש"א 7300
	אל"ם ישראל זמיר	עוזר קצין קשר לפיקוד ומבצעים במטכ"ל
	אל"ם יעקב בעל שם	קצין מטה במפקדת קצין קשר ראשי
	אל"ם אברהם זינגר	קצין מטה במפקדת קצין קשר ראשי
	סא"ל ישראל שחם	גדוד קשר 193 (אמ"ן)
	רס"ן ורד יען	גדוד קשר 197 (אוגדה 252)
	סא"ל חגי גרי	גדוד קשר 312 (אוגדה 210)
	אברהם לביא (לייבל)	גדוד קשר 348 (אוגדה 162)
	סא"ל הלל כרמלי	גדוד קשר 369 (אוגדה 143)
	סא"ל אברהם קיים	גדוד קשר 371 (פיקוד הצפון)
	רס"ן בני מידן	גדוד קשר 372 (פיקוד המרכז)
	סא"ל צבי אמיד	גדוד קשר 373 (פיקוד הדרום)
	סא"ל יוסף ברנע	גדוד קשר מטכ"ל 374
	סא"ל נחום עמינדב מזרחי	גדוד קשר ארצי 376
	סא"ל חיים אריגי	גדוד קשר מטכ"ל 383
	אל"ם פנחס שחר	גדוד קשר 385 (אוגדה 146)
	אל"ם אליעזר הררי (מונטי')	גדוד קשר 389 (אוגדה 36)
	סא"ל משה לב	גדוד קשר 495 (אוגדה 440)

כנף 6 (חצרים)	המפקד	אל"ם עמיחי שמואלי ('שומי')
	טייסת 102 (עיט)	רס"ן אורי שחר
	טייסת 107 (קורנס)	סא"ל יפתח ספקטור
בח"א 7 (ביר תמדה)	טייסת 123 (בל-205)	סא"ל דן ברוס
	המפקד	סא"ל חיים בן-ישראל
	המפקד	אל"ם רן רונן (פקר)
	טייסת 103 (תובלה, נורד)	סא"ל אליקים ('אלי') מור
	טייסת 114 (סופר פרלון)	סא"ל ראובן לוי
	טייסת 115 (עיט)	רס"ן גיורא רום
	טייסת 116 (עיט)	סא"ל אהוד שלח (6-9 באוקטובר), רס"ן שמואל בן-רום
	טייסת 118 (יסעור)	סא"ל יובל אפרת
	טייסת 119 (קורנס)	סא"ל אליעזר פריגת
	טייסת 120 (תובלה, ענק, קרנף)	סא"ל דוד פורת (6-13 באוקטובר), רס"ן יהושע ('שיקי') שני (15-18 באוקטובר), סא"ל גיורא קינן
כנף 10 (עציון)	טייסת 124 (בל-205)	סא"ל מיכאל כהן
	המפקד	אל"ם אהרון ('יאלו') שביט
	טייסת 144 (נשר)	רס"ן מנחם שרון
בח"א 15 (שדה דב)	המפקד	אל"ם משה ('סימי') שער
	טייסת 100 (צסנה, דרור, עגור)	רס"ן אמנון גלעד
	טייסת 125 (אלואט, סייפן)	סא"ל עופר בן-פרץ
	טייסת 145 - גף הראלד	סא"ל חגי אגמון
	המפקד	אל"ם מנחם זהבי
בח"א 27 (לוד)	טייסת 120 (תובלה, סרטקרוזר - 'ענק', קרנף)	סא"ל דוד פורת
	טייסת 122 (תובלה, דקוטה)	סא"ל גיורא קינן (6-17 באוקטובר), רס"ן יהושע שני
	טייסת 131 (תובלה, קרנף)	סא"ל דוד פורת (15 באוקטובר ואילך)
	טייסת 145 (ויקאונט)	סא"ל חגי אגמון
בח"א 28 (נבטים)	המפקד	אל"ם אליעזר ('ציטה) כהן
	המפקד	סא"ל שמואל טל
בח"א 29 (שדה אופיר)	טייסת 107 (קורנס)	סא"ל יפתח ספקטור
	המפקד	אל"ם אורי תלמור
בסיס פלמחים	טייסת 200 (מב"ט - תלם)	סא"ל שלמה ניר
	יחידות	
	ביס"ט 12 (בית הספר לטיסה)	אל"ם יעקב טרנר
	ביס"ט 21 (בית הספר הטכני)	אל"ם גור אריה
	יחידת בקרה 155 (הכוונה, ינשוף)	סרן רמי כהן
	יחידת בקרה 501 (חפץ חיים)	סא"ל ישראל יוסיפון
	יחידת קשר ניח 502	סא"ל מיכה מוזס
	יחידת בקרה 505 (ל"א, חרמון)	סגן מיכאל לנדסמן
	יחידת בקרה אווירית (יב"א) 506 (הר מירון)	סא"ל עודד שגיא

חיל האוויר		
מטה חיל האוויר	מפקד החיל (מח"א)	אלוף בנימין ('בני') פלד
	ראש מחלקת אוויר (רמ"א)	תא"ל דוד עברי
	עוזר רמ"א לתוא"ר	אל"ם ישעיהו חרסית
	עוזר רמ"א לאמל"ח	אל"ם יוסף חנקין
	עוזר רמ"א למבצעים	אל"ם גיורא (פורמן) רם (6-23 באוקטובר), אל"ם עמוס עמיר
	ראש מחלקת הדרכה	אל"ם עודד מרום
	היועץ לתקציבים ולמשק ח"א	אל"ם מנחם ליאור
	ראש מחלקת המודיעין (רמחמ"ן)	אל"ם רפי הר-לב
	מחמ"ן, עוזר ראש מחלקת מודיעין	אל"ם חיים נוה
	ראש מחלקת הציוד (רמצ"ד)	תא"ל חיים ירון
	סגן הרמצ"ד למטוסים	אל"ם ישראל אביב
	סגן הרמצ"ד למערכות	אל"ם יוסף מעיין
	אחראי רכש מלחמתי	אל"ם מיכאל נעמן
	קצין בינוי חילי (קב"ח)	אל"ם איתן כהן
	ראש מת"ר	אל"ם עוזי ספיר
	ממלא מקום ראש מחלקת השלישות (רמש"ל)	אל"ם צבי גוב-ארי
	עוזר מח"א לכוח האדם	אל"ם ישעיהו לזרסון
	קצין השליטה והבקרה (קשל"ב)	אל"ם עמי איילון
	קצין הגנת נ"מ (הקנ"ם)	אל"ם מאיר שריב
	מפקד כוחות הנ"מ בסיני	אל"ם אברהם תמיר
מפקד החפ"ק האווירי בצפון	אל"ם רפאל ('רפי') סברון	
מפקד החפ"ק האווירי בדרום	אל"ם שמואל ('יוהאן') שפר	
כנפות וטייסות		
כנף 1 (רמת דוד)	המפקד	אל"ם ארלוזור ('זוריק') לב (6-9 באוקטובר), אל"ם יעקב אגסי (9-23 באוקטובר), אל"ם גיורא פורמן
	טייסת 69 (קורנס)	סא"ל יורם אגמון
	טייסת 109 (עיט)	סא"ל דוד יצחק
	טייסת 110 (עיט)	סא"ל צבי הס ('הד')
	טייסת 117 (שחק)	סא"ל יהודה קורן
בח"א 3 (רפידים)	המפקד	אל"ם אמיתי חסון
	המפקד	אל"ם עמוס לפידות
כנף 4 (חצור)	טייסת 101 (שחק, נשר)	סא"ל אבי לניר (6-13 באוקטובר), רס"ן ישראל בהרב
	טייסת 105 (סער)	רס"ן שלמה שפירא
	טייסת 113 (שחק, נשר)	סא"ל גל יעקב
	טייסת 201 (קורנס)	סא"ל יפתח זמר (6-13 באוקטובר), רס"ן איתן בן-אליהו
בח"א 5 (אל-עריש)	המפקד	סא"ל שמואל לבי-רן

יחידת בקרה 545 (ל"א, אום חשיבה)	סרן דוד ('קיד') קדרון
יב"א 509 (מצפה רמון)	סא"ל אברהם אלבו
יב"א 511 (רפידים)	רס"ן יגאל זיו
יחידת בקרה 528 (אופיר)	סרן אברהם אמיתי
יחידת קשר נייד 533	רס"ן יהונתן כהן
יחידה 555 (ל"א מוטס)	רס"ן חנניה גזית
יחידת בקרה 557 (ל"א, טסה)	סרן מוטי אברמוביץ
מפקדת שלוחת מסלול 5700	אברהם ('בומה') שביט
יחידות נ"מ	
גנמ"ם (גדוד נגד מטוסים מתנייע) 66 (20 מ"מ מתנייע)	רס"ן אילן קלצ'קו
גנמ"ם 203 (20 מ"מ מתנייע)	סא"ל משה כהן
גנ"ם 206 (20 מ"מ)	סא"ל ישראל חסון
גנמ"ם 207 (20 מ"מ מתנייע)	סא"ל עמוס ארד
גנמ"ם 208 (20 מ"מ מתנייע)	סא"ל ניסן גלעד
גנמ"ם 291 (20 מ"מ מתנייע)	סא"ל ישעיהו ('שייקה') שפיר
גנ"ם 470 (37 מ"מ)	רס"ן צבי צילקר
גנ"ם 662 (57 מ"מ)	רס"ן ישראל סלונים, שמואל גפן
גנ"ם 664 (37 ו-57 מ"מ)	רס"ן יונה בנימיני
גנ"ם 809 (37 מ"מ)	סרן דוד נהיר
גנ"ם 832 (20 מ"מ נגרר)	סא"ל יהודה פרלמן
גנ"ם 835 (20 מ"מ נגרר)	סא"ל חיים שנהב
גנ"ם 837 (20 מ"מ נגרר)	רס"ן אריה שבי
גנ"ם 852 (57 מ"מ)	רס"ן שלמה גבעון
גנ"ם 853 (57 מ"מ)	רס"ן יובל עמירם, אמנון שור
גנ"ם 881 (40 מ"מ)	סא"ל יהודה רווה
גנ"ם 882 (40 מ"מ)	סא"ל אברהם שגיב
גנ"ם 883 (40 מ"מ)	סא"ל אברהם אורן
גנ"ם 884 (40 מ"מ)	סא"ל אברהם ('איבי') מקלס
גנ"ם 885 (40 מ"מ)	סא"ל אריה לרר
גנ"ם 895 (37 מ"מ)	רס"ן ישראל שוורץ
גנ"ם 913 (37 מ"מ)	רס"ן משה און
גנ"ם 935 (40 מ"מ)	רס"ן אלי שרייבמן
גנ"ם 936 (40 מ"מ)	צבי (גרישה) פוליאקוב
גנ"ם 945 (40 מ"מ)	סא"ל אנטולי ('טוני') אייל
גנ"ם 948 (20 מ"מ נגרר)	רס"ן חיים דגן
גנ"ם 949 (40 מ"מ)	סא"ל יעקב בר-נר
גנ"ם 955 (40 מ"מ)	סא"ל מנשה גונן
יטנ"מ 136 (טילי הוק)	רס"ן עומרי יחיאל
סטנ"מ 137 (טילי הוק)	סרן חנן שיקלר
יטנ"מ 138 (טילי הוק)	סרן איתן ריב
יטנ"מ 139 (טילי הוק)	סא"ל אלי ברוך

מקורות

ספרי המחלקה להיסטוריה

- אורן, אלחנן, **תולדות מלחמת יום הכיפורים**, צה"ל - המחלקה להיסטוריה, משרד הביטחון - מנה"ר, 2013.
- אזוב, עמירם, **בלימה - הלחימה בחזית הדרום במלחמת יום הכיפורים 6-7 באוקטובר 1973**, צה"ל - המחלקה להיסטוריה ומשרד הביטחון - ההוצאה לאור ומודן, 2023.
- אזוב, עמירם, **מגננה - חזית הדרום במלחמת יום הכיפורים 9-14 באוקטובר 1973**, צה"ל - המחלקה להיסטוריה, משרד הביטחון - ההוצאה לאור ומודן, 2023.
- גבעתי, משה, **המערכה בחרמון: הקרבות ברכסי החרמון במלחמת יום הכיפורים ולאחריה**, צה"ל - המחלקה להיסטוריה, משרד הביטחון - ההוצאה לאור ומודן, 2015.
- גולן, חגי ושאוול שי (עורכים), **"מלחמה היום": חקרי מלחמת יום הכיפורים**, צה"ל - המחלקה להיסטוריה ומערכות, 2003.
- גולן, שמעון, **הפרדת כוחות בצל התשה: קבלת החלטות בדרג האסטרטגי במשא ומתן על הסכמי הפרדת הכוחות אחרי מלחמת יום הכיפורים**, צה"ל - המחלקה להיסטוריה, משרד הביטחון - ההוצאה לאור ומודן, 2019.
- גולן, שמעון, **מלחמה ביום הכיפורים: קבלת ההחלטות בפקוד העליון במלחמת יום הכיפורים**, משרד הביטחון - ההוצאה לאור, צה"ל - מערכות ומודן, 2013.
- מגידו, עודד, **"חזרנו לעצמנו" - קרבות השריון בשריון בחזית הדרום ב־14 באוקטובר 1973**, צה"ל - המחלקה להיסטוריה ומשרד הביטחון - ההוצאה לאור, 2023.
- סהר, אילן, **עד קצה היכולת: חטיבה 7 במלחמת יום הכיפורים**, צה"ל - המחלקה להיסטוריה, מערכות ומודן, 2013.
- קורדובה, ישי, **מדיניות ארצות־הברית ב'מלחמת יום הכיפורים'**, מערכות, 1987.

מאמרים בכתב העת - יסודות (זמין באתר המחלקה להיסטוריה של צה"ל במרשתת)

- אלרון, זאב, "גוף התכנון במטכ"ל עד ל־1973", **יסודות** 1, מאי 2019, עמ' 289-325.
- קדיש, אלון, "מארב הקומנדו המצרי בין רומני לבלוזה, 7 באוקטובר 1973", **יסודות** 3, 2021, עמ' 9-25.

מחקרי המחלקה להיסטוריה בצה"ל שהופצו בתפוצה פנימית

- אורן, אלחנן, **צליחת התעלה - מרצון ליכולת 1967-1973**, יוני 1985.
- אורן, אלחנן, **אטלס מלחמת יום־הכיפורים**, מאי 1983.
- גולן, שמעון, **"קנטרה מעניינת את זקנת"** [חוסר תיאום בהפעלת חיל האוויר באחד מימי מלחמת יום הכיפורים], זרקור היסטורי 15, דצמבר 2002.
- גולן, שמעון, **מבלימה עד צליחה - תהליך קבלת ההחלטות בפקוד העליון במלחמת יום הכיפורים מתחילת המלחמה עד צליחת תעלת סואץ (6-15 באוקטובר 1973)**, זרקור היסטורי 8, ספטמבר 2001.
- גולן, שמעון, **מטרות המלחמה: קביעתן טרם המלחמה וקביעת מטרות ביניים במהלכה - מלחמת יום הכיפורים כמקרה דגם**, זרקור היסטורי 4, מארס 2001.
- בן־דור, ישראל, **קרבות "החוזה הסינית" במלחמת יום הכיפורים** (טיוטה להערות), 2012.
- יעקובי, יוחנן, **מלחמת יום־הכיפורים: הקרב על מעוז "בודפסט"**, מארס 1981.
- יקר, רפאל, **המודיעין והאג"ם נוכח כוח המשלוח העיראקי לסוריה במלחמת יום הכיפורים**, 1990.
- לויוס, שושי, **הקרב על מעוז המזח במלחמת יום הכיפורים - מערך מורחב ועזרים**, 2000.

- לויוס, שושי, **מלחמת יום הכיפורים 1973 - שלב הבלימה בגזרה הצפונית של רמת הגולן (מוצבים 104 ו־105)**, 1989.
- ללא שם מחבר, **מעוז "פורקן" יוה"כ - 1973 - מורשת קרב**, מארס 2003.
- ללא שם מחבר, **המערכה על העיר סואץ במלחמת יום הכיפורים 25-24 אוקטובר 1973**, יולי 2000.
- נבו, יהושע, **ההגנה על רמת־הגולן - תורות ותפישות**, 28 בינואר 1990.
- סהר, אילן, **מלחמת יום הכיפורים בחזית רמת הגולן: תל אחד - שלושה קרבות הלחימה לכיבוש והגנת תל-א־שמש**, נובמבר 2004.
- סהר, אילן, **מלחמת יום הכיפורים בחזית רמת הגולן - הלחימה בדרום פתחת קוניטרה ובמוצב 109**, ינואר 2003.
- סהר, אילן, **מלחמת יום הכיפורים בחזית דרום רמת הגולן - הלחימה במוצב 116 וסביבתו**, דצמבר 2000.
- סלומון, יהודה, **האחזקה בחזית הדרום במלחמת יום הכיפורים**, נובמבר 1990.
- עופר, צבי, **ב'ברק' כיום הכיפורים - חטיבה 18 במערכת ההגנה על רמת הגולן במלחמת יום הכיפורים, כרכים א וב** (טיוטה להערות), אפריל 1995.
- עמיעוז, משה, **מדיניות בריה"מ במלחמת יום הכיפורים, פרק ד התפתחויות המדיניות ביוה"כ - 10 לי-13 באוק' (טיוטה להערות)**, 1980.
- ענבר, דוד, **הקרב על מתחם "אורחה" (19 באוקטובר 1973) גיתוח אירוע**, פברואר 1979.
- קדיש, אלון, **יחידת אמל"ח מיוחד - גדוד 88 "דב לבן" 1969-1974**, זרקור היסטורי 39, יולי 2012.

מקורות לעיון נוסף

- אבן, יעקב (ג'קי) ושמחה מעוז, **בנקודת הכוּבד - מצביאות בחזית התעלה במלחמת יום הכיפורים**, מודן ומערכות, 2012.
- אל־גמאסי, מוחמד עבד אל־עמ'ני, **זכרונות מרשל אל־גמאסי**, חיל המודיעין - ביה"ס למודיעין, 1990.
- אדן, אברהם (ברן), **על שתי גדות הסואץ**, עידנים/ידיעות אחרונות, 1979.
- אור, אורי, **אלה האחים שלי**, משכל, 2011.
- אזוב, עמירם, **הכרעה - מי ניצח במלחמת יום הכיפורים?**, כנרת, זמורה, דביר, 2020.
- אזוב, עמירם, **צליחה - 60 שעות באוקטובר 1973**, דביר, 2011.
- אלמוג, זאב, **מפקד שייטת 13 - הפלגות חיי, כרך א' וב'**, כנרת, זמורה-ביתן, דביר, 2014.
- אשכנזי, מוטי, עם ברוך נבו ונורית אשכנזי, **הערב בשש תפרוץ מלחמה**, הקיבוץ המאוחד, 2003.
- אשר, דני (עורך ראשי), **הסורים על הגדרות - פיקוד הצפון במלחמת יום הכיפורים**, מערכות ומשרד הביטחון - ההוצאה לאור, 2008.
- אשר, דני (עורך), **"ואם יעלו השמים משם אורידם" (עמוס ט':2) - סיפורו של מערך הנ"מ הישראלי במלחמת יום הכיפורים**, הוצאת אופיר ביכורים, 2023.
- אשר, דני, **לשבור את הקונספציה**, מערכות ומשרד הביטחון - ההוצאה לאור, 2003.
- בן־שלום, מנחם, **השעות יומן מלחמה - חטיבה 600 במלחמת יום הכיפורים**, הוצאת המחבר, 2019.
- בר, שמואל, **מלחמת יום הכיפורים בעיני הערבים**, מערכות, 1986.
- בר־יוסף, אורי, **מלחמה משלו - חיל האוויר במלחמת יום הכיפורים**, דביר, 2021.
- בר־יוסף, אורי, **המלאך - ארשף מרואן, המוסד והפתעת מלחמת יום כיפור**, זמורה-ביתן, 2010.
- בר־יוסף, אורי, **הצופה שנרדם - הפתעת יום הכיפורים ומקורותיה**, זמורה-ביתן, 2001.

בני טל-אור - 254ת
 סער יעקב - 12ע, 255ע, 260יא, 260ת
 פריץ כהן - 52שא
 משה מילנר - 12ת, 23א, 221י, 247ע, 252שת, 254ע, 254א, 261יע
 זאב ספקטור - 168א, 182ית
 שלמה ערד - 50-51, 80יא, 264
 מנשה עזורי - 182א
 רון פרנקל - עוטפת קדמית אמצע, 242-243
 דוד רובינגר - עוטפת קדמית שמאל, 88ת, 124שא, 166כ, 172שא, 188שא, 246ש
 אלון ריינגר - 212יא
הספרייה הלאומית, ארכיון דן הדני - עמ' 260שא, 261ש
ארכיון חיל הים - 198-199, 202יא, 205אש, 212שע, 212שת, 212ית
ארכיון יד לשריון - 30ע
יחידת שט"ל - 26שע, 45, 72ת, 159

ויקיפדיה:

208א - By כוכבי אזרן, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=42880145>, CC BY-SA 3.0
 208ע - By Photographer's Name: PH2 Beech - DefenseImagery.mil for DN-SN-84-01770, Public Domain, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=1003616>
 250ע (ויקי קומונס)
אוספים אחרים - 31א (britannica.com), 19ת (CIA), (אתר חטיבה 600), 124ת (אתר חטיבה 600)

אוספים פרטיים (צלמים):

דני אליאב (כוח עמוס כץ) - 176שת, 178שא, 178ת, 186שא, 187
 יוסי בן-חנן (חטיבה 7) - 164ע, 169ע, 169ש, 176ע
 עוזי בן-צבי - 110ת
 מיכאל בראל (חטיבה 274) - 71ש, 100ת
 רמי גלבוע (גדס"ר 134) - 162ת, 174ת, 176שא, 178יא
 אפרים גולן (חזית הדרום) - 74א, 76א, 78יא, 92יא, 94שא, 94ית, 95ע, 98ת, 99י, 101שת, 106שא, 107א, 251ת
 מרטין דה-ברוס (גדוד 71) - 172שע
 נחום גת (חטיבה 460) - 125ת, 129ת, 136כ
 דוד דותן (חטיבה 179) - 184
 יוני המנחם - 106יא
 יואלה הר-שפי - 169י
 נחום זרחי (חטיבה 217) - 70ת, 130י
 זוהר לביא (חטיבת גולני) - 170כ
 פיני לבנה (גדוד 890) - 101ע, 103ע, 103שא, 103יא
 יוני נוקד - 110שא, 130ת
 יגאל פרס - 20ע, 22א, 22ת, 116ת
 מיכאל קלעי - 101ית
 רזי רום - 106ת, 114שת, 126שא

אוספים פרטיים (ללא שם צלם):

משה גבעתי (פיקוד הצפון וקרבות החרמון) - 159ת, 160א, 164א, 192כ, 194ע, 195כ, 244שת, 256ש, 257כ, 259ת
 זאב דרורי - 26ע
 רענן וייס (חיל האוויר) - עוטפת אחורית, 218ע, 219א, 229שת, 233, 234ע, 238שא, 240כ, 241שת, 245שא, 249ע
 נחום זקן (גדוד 433) - 139, 140, 141
 נדב מן (חטיבה 421) - 100שא
 משפחת מנדלר - 56יא
 תדהר פלד (אוגדה 146) - 152כ, 168ע
 דני שלום (חיל האוויר) - 224שע, 224שא, 226ת, 229יע, 229ית, 236י, 239ת
 אריה קרן (חטיבה 500) - 101ע, 116ת, 125ע, 128י, 130שא, 136ע
 אלישיב שמשי (גדוד 430) - 131
 ניצן שפירא, אוסף אמנון רשף (אוגדה 143) - 82יא, 87כ, 88י, 92שא, 99ש, 100יא, 104א, 108ת, 109א